i. m. sadoveanu

„Cartea aceasta n-a fost scrisă ca să treacă timpul și nici din vreo întrecere sau rîvnă literară. Ea a fost impusă de realitate autorului ei și a prețuit pentru el cît o eliberare. Gîndul mai larg, care se va reflecta cîndva și în alte lucrări — cartea de față și cele care vor urma din lucrul meu de azi — vine din săvîrșiri dinainte de zilele trăite de autor. Felul lor însă el l-a simțit, și răsunetul lor el l-a auzit. Cînd s-a apucat să transcrie, el a încercat să rămînă credincios înfățișării realităților de atunci, cu ciudățeniile, scăderile și contrazicerile lor, și cu îmbrățișarea largă și critică a întregii înlănțuiri."

Ion Marin Sadoveanu, 1955

Lei 5

editura pentru literatură

328

i. m. sadoveanu

i. m. sadoveanu

sfîrșit de veac în bucurești

Ilustrația copertei : *Sergiu Georgescu*

ion marin sadoveanu

sfîrșit de veac în bucurești

ROMAN

PREFAȚĂ DE
CORNEL REGMAN

1966

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Ediţia de faţă reproduce textul după : Ion Marin Sadoveanu, *Sfirşit de veac în Bucureşti*, Editura pentru Literatură, 1962.

PREFAŢĂ

Poet cu o activitate lirică desfăşurată — deşi sporadic — vreme de aproape 15 ani, din care volumul *Cîntece de rob* (1930) reţine esenţialul, autor dramatic avînd la activ trei piese — două *(Anno Domini..,* şi *Molima)* jucate pe scenele teatrelor, — om de aleasă cultură, conferenţiar şi animator neobosit al vieţii culturale, al celei teatrale în special, cronicar dramatic şi eseist, Ion Marin Sadoveanu (născut în 1893) avea totuşi în literatură, în preajma vîrstei de cincizeci de ani, o situaţie destul de ambiguă, în stare să explice, în parte, absenţa sa din încăpătoarea *Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent* a lui G. Călinescu. Omisiunea aceasta e totuşi nedreaptă, mai ales dacă se compară creaţia de pînă atunci a scriitorului cu a altor confraţi de generaţie sau mai tineri cărora ilustrul tratat le consacrase măcar un paragraf. O reparaţie — anticipată — poate fi considerată atenţia pe care Eugen Lovinescu o acorda cu patru ani înainte, în a sa *Istorie a literaturii române contemporane* (1900—1937), poetului şi dramaturgului, analizîndu-i creaţia lirică la capitolul *Poezia „de concepţie", filozofică şi religioasă,* iar pentru cea dramatică încadrîndu-l printre ibsenieni. O dreaptă confirmare a meritelor poetului poate fi socotită şi prezenţa sa în volumul II (1928) al prestigioasei *Antologii a poeţilor de azi,* întocmită de Ion Pillat şi Perpessicius.

Să recunoaştem totuşi, cu cea mai deplină obiectivitate, că o istorie a literaturii române neînsoţită şi de o privire spe-

cială asupra progreselor mişcării culturale din epocă, a celor care au animat-o şi a iniţiativelor care s-au impus, cu greu ar fi putut oferi un loc mai însemnat personalităţii şi meritelor lui Ion Marin Sadoveanu, numai pe baza creaţiei strict literare. Paradoxal e faptul că nici în domeniul care îi era recunoscut ca propriu, acela al criticii şi al istoriografiei legate de mişcarea teatrală, animatorul vieţii culturale nu s-a impus prin vederi originale menţionabile ; conferenţiarul strălucit care a fost timp de atîtea decenii părea mai degrabă mulţumit în postura de mijlocitor, de bun conducător de idei.

Situaţie fără ieşire — s-ar putea spune — dintr-un şir de situaţii asemănătoare pe care viaţa literară le-a cunoscut adesea, cu atît mai dramatică în cazul de faţă cu cît scriitorul, plin de bune intenţii, continua să fie în domeniul preferat un ferment preţios al spiritului de înnoire, pe temelii de seriozitate. Din această situaţie Ion Marin Sadoveanu a ieşit însă — tot atît de paradoxal — apucîndu-se să scrie proză, proză epică, obiectivă, adică ceea ce nu mai făcuse niciodată pînă atunci. Romanul *Sfîrşit de veac în Bucureşti*, încheiat la 50 de ani, apoi, după Eliberare, *Ion Sîntu*, scris în cea mai mare parte după ce împlinise 60 de ani, în fine, *Taurul mării*, aparţinînd ultimilor ani de viaţă, alcătuiesc o operă care, pe de o parte, păstrează cu lumea şi atmosfera scrisului său anterior legături destul de anemice, iar pe de altă parte, impune în chip spectaculos un nume în literatură pe care nici poezia, nici teatrul — preocupări statornice ale tinereţii sale — nu reuşiseră să-l facă distinct.

Cîteva cuvinte se cuvine să fie spuse, totuşi, despre operele primei perioade de creaţie (1916—1930) a lui Ion Marin Sadoveanu.

Cîntece de rob, aşadar poeziile, nu sînt — aşa cum lăsa să se înţeleagă într-o fugitivă menţiune G. Călinescu — ale unui gîndirist cu program, ci ne îndrumă mai degrabă spre un pre-tradiţionalism mai puţin fixat, în cadrul căruia elementele autohtone nu deveniseră material selectat, aproape

deliberat, de reprezentări poetice. În această fază, imagismul funambulesc coexistă cu nota dionisiacă, păgînă sau telurică şi cu un iconografism de fantezie, din care unii vor dezvolta mai tîrziu sensuri localiste, etniciste. Mai aproape de adevăr, Şerban Cioculescu (*Viaţa românească*, nr. 8/1963) situa poezia aceasta în categoria „imaginismului", iar pe autor, în familia de poeţi coborîtori din A. Mirea.

De fapt, mai fiecare poem e o îmbinare de gravitate şi gratuitate, aceasta din urmă mijlocită de sistemul de notaţie fantezistă („*Trei sălcii... îşi despletesc cosiţa cu-n pieptene de vînt*" ; sau : „*Azi, sufletul meu e o hrubă, iar ochii-mi sînt gazde de hoţi*" etc.), iar uneori inocent sau grotesc-teribilistă, învecinată cu maniera de început a lui Adrian Maniu : „*Puntea, cu braţele ascunse în frunze de lipan şi cu mijlocul făcut din trei scînduri de brad, săltăreţ ca dactilul*"; sau : „*Şi văd cum pleoapa grea, de humă, groparii iarăşi au deschis / Şi m-au găsit, în semne albe, pe fundul groapei mele scris : / Mai sunt o literă de var — / Scheletul meu, răvaş de praf — / Subt rădăcini, croit de Tine, cu mîna ta de caligraf !*"; sau : „*Te cînt într-o grădină de bălării şi pace, / In care orice mort, sub lespezi, e-o pànglică ce se desface*". Un profil mai personal nu şi-a configurat totuşi poezia aceasta, în care impulsuri de diverse ordine se întîlnesc fără să se armonizeze.

Oarecum la fel stau lucrurile şi cu creaţiile dramatice ale autorului, situate de fiecare dată sub tot alte zodii. Astfel, *Metamorfoze* (1919), „*poem dramatic într-un act şi un prolog*", în versuri, se înscrie în tradiţia feeriei şi a legendei care, mai ales de la Iosif şi Anghel, prin Eftimiu dar şi prin Adrian Maniu s-a prelungit pînă mult încoace ; cum era de aşteptat, pretextul e mai mult liric decît dramatic şi deci prilej pe alocuri de frumoase definiţii : „*Un crin e o fîntînă prin care sar parfumuri !*". In schimb, *Anno Domini...* (1927), „*parabolă într-un act*" e din descendenţa teatrului lui Paul Claudel (influenţa acestuia se poate identifica şi în unele „versete" ale liricii lui Ion Marin Sadoveanu) şi — aşa cum observa Perpessicius — trădează preocuparea de a suprapune

simbolic și aluziv pe tiparele și *„în marginea povestei biblice"* o întîmplare cu tîlc din zilele noastre. Cît despre *Molima* (1930), cea de a treia și cea mai închegată compoziție dramatică a scriitorului, ea a fost nimerit caracterizată de E. Lovinescu ca *„o piesă de atmosferă dobrogeană și de neguri ibseniene"* — ibseniene și strindbergiene, am preciza, însușindu-ne o sugestie a lui Șerban Cioculescu (*„Strindberg a adîncit analiza patologică din* Strigoii, *făcînd dintr-însa un fel de proprie Weltanschauung"*).

Nimic din această producție (exceptînd poate eseul-evocare *Constanța — Pe urme de pietre și amintiri de oameni*, 1931) nu anunța evoluția lui Ion Marin Sadoveanu spre roman. Această vocație scriitorul și-a descoperit-o tîrziu, la o vîrstă cînd alți scriitori încep să trăiască, la propriu și la figurat, din amintiri. De fapt, un fel de amintiri deghizate sînt și cele două romane care-i asigură un loc durabil în literatura noastră: *Sfîrșit de veac în București* (1944) și *Ion Sîntu* (1957). Dar cu un atare mod de a utiliza experiența și datele vieții proprii, creația obiectivă — departe de a se vedea periclitată — se consolidează sensibil. Pozitiv e mai ales faptul că, întemeindu-se pe aproape același material epic sau, mai bine zis, pe aceeași sursă de observație, scriitorul a construit două solide romane total deosebite unul de celălalt, fiecare îmbogățind neașteptat seria literară respectivă.

Cu privire la *Sfîrșit de veac în București*, critica n-a întîrziat să se pronunțe favorabil, considerîndu-l un excelent roman de moravuri, un tablou de epocă al arivismului burghez; personajul principal este aici Iancu Urmatecu, ultimul sosit dintr-o falangă de creații tipologice memorabile, care a debutat cu Dinu Păturică, a continuat cu Tănase Scatiu — și unul și altul, tipuri odioase întrupînd sceleratețea — pentru a se diferenția, într-o perioadă mai nouă, în cîteva variante care exploatează de preferință pitorescul moral, cum sînt Lică Trubadurul, acea specie de fluieră-vînt din romanele Hortensiei Papadat-Bengescu, Gore Pirgu din strania evocare de epocă a lui Matei Caragiale, sau Stănică Rațiu, volubilul Mitică asasin din *Enigma Otiliei*. I-am numit doar pe cei mai reprezentativi, care exprimă în stare aproape pură ideea de parvenire legată și de acumularea materială, căci, altfel, proza noastră realistă cunoaște numeroase forme și mobiluri derivate de escaladare socială, precum snobismul (larg analizat de Hortensia Papadat-Bengescu) sau rîvna plebeiană, cu ceva sportiv într-însa, de a cuceri piepțiș piscuri erotice inaccesibile (unii eroi ai lui Camil Petrescu și Gib Mihăescu).

Noutatea — în cazul creației amintite a lui Ion Marin Sadoveanu — își are izvorul în faptul că autorul restabilește, după multă vreme, gravitatea în aprecierea actelor eroului și introduce studiul psihologic minuțios în cercetarea evoluției sale. Lucrul acesta se impunea, de altfel, să fie făcut și pentru faptul că, spre deosebire de Pirgu și ceilalți confrați ai săi din promoția tipologică mai nouă, toți eroi de-al doilea plan, Iancu Urmatecu reprezintă obiectul de bază al observației scriitorului. Obiect care, în viziunea lui bine cumpănită, nu este nici împovărat inutil de subiectivismul spumegător și justițiar, propriu într-un fel atît lui Filimon cît și lui Duiliu Zamfirescu, dar nici tratat ca exemplar insolit al faunei sociale, pînă la a-și pierde ponderea și consistența specifică. (E ceea ce se întîmplă în genere cu cazurile de excepție, pitorești prin amoralitate, de felul lui Gore Pirgu, Stănică Rațiu sau Lică Trubadurul.) Un atare regim de caracterizare ce restituie pe hulitul ciocoi zonei sale omenești, firescului și cotidianului, dar care obligă și la confruntări și motivări mai strînse pe plan social și moral, avea asigurate toate condițiile să ducă la adîncirea tipului, la investigarea în direcții necercetate a individualității sale. Și într-adevăr, Iancu Urmatecu este cel mai deplin și mai omenește adînc caracterizat din galeria de eroi pe care o reprezintă. Unii recenzenți, îndată după apariția romanului, s-au simțit îndemnați să aplaude această poziție, identificînd-o cu încercarea de a reabilita într-un fel modelul istoric, alții, pornind de la aceeași confuzie, au schițat gesturi de reproș, imputînd scriitorului un anume obiectivism în tratarea figurii

centrale. În realitate, ne găsim în fața unei formule de realism în care tipul nu apare nici pe departe ca un dat definitiv încheiat (căruia nu i-ar rămîne decît să-și dezvăluie una după alta fațetele). El este privit — am spune — dintr-o perspectivă genetică și explicativă, contemplat din unghiul cel mai favorabil înregistrării sporurilor treptate cu care experiența lui se îmbogățește, ceea ce se va reflecta ulterior în mișcări și atitudini mai libere, în noi deprinderi și obișnuințe. Un parvenit meditînd, chiar și mai sporadic, la condiția lui, la „greaua misie" de a se ciopli, dispus să învețe din greșeli și eșecuri și mai ales să nu le repete, sau încercînd să pătrundă cu priceperea taine ale sensibilității care cer totuși, spre a fi sesizate, o prealabilă șlefuire — iată, într-adevăr, o perspectivă mai puțin obișnuită în prezentarea acestei figuri tradiționale a epicii noastre. Dacă adăugăm și faptul că observațiile despre sine și despre alții ale eroului se însoțesc cu observațiile și contrapunctările destul de abundente ale autorului însuși, care meditează la rîndu-i cu privire la stările de lucruri și de spirit întîlnite, căpătăm și o imagine destul de fidelă a ceea ce este romanul în practica de creație a lui Ion Marin Sadoveanu: narațiune, fără îndoială, cu eroi bine și clasic conturați și cu conflicte, dintre care unele foarte dramatice, dar în același timp și operă de moralist și de eseist — trăsături care, mai ales în cel de-al doilea roman al scriitorului, se vor accentua, și nu spre paguba cărții. În plus, cu o înțelegere superioară a problematicii sociale și a sensurilor devenirii istorice, care l-a ajutat pe scriitor să-și înmulțească și chiar să-și modifice criteriile de apreciere a personajelor. Aceste criterii — în primul roman — sînt destul de puține la număr și oarecum unilaterale, fapt care explică în parte de ce „sfîrșitul de veac" într-un București destul de agitat capătă o „tentă" prea patriarhală.

Va fi contribuit la aceasta și structura aparte a eroului principal, care — ca și stăpînul pe care-l slujea, bătrînul baron Barbu B. Barbu — ținea de o lume puțintel învechită,

în contrast violent cu lumea de început de secol a noilor stăpîni și ciocoi, caracterizați prin sete de dominație și de căpătuială grabnică. Acest *Ioan G. Urmatecu*, avocat — cum abia de cuteza să se viseze scris pe tăblița de la poartă și pe care numai romanul următor ajunge să ni-l înfățișeze ajuns la deplină respectabilitate burgheză — este deocamdată, în ciuda independenței și a sumeției pe care-i place să le afișeze și a unui temperament nărăvaș ce se dezlănțuie din cînd în cînd, un prea credincios și supus om de casă boieresc. Necinstea, tertipurile de a face să treacă în posesia sa o parte din averea altminteri draconic administrată de el însuși sînt acceptate tacit de stăpîni, cu condiția ca furtul să aibă o aparență de decență, să fie adică săvîrșit cu respectarea formelor. Pentru uzul propriu, moralmente și socialmente, Urmatecu și-a creat de-a lungul anilor justificări care-l fac imun nu numai la bîrfeală, dar și la reproșurile vocii dinlăuntru, nu de tot amuțite la acest superstițios: lăsată la discreția stăpînilor, incapabili de spirit practic și de perseverență în realizarea frumoaselor planuri (e concludentă soarta fabricii de oglinzi, inițiată de fiul baronului, dar apoi abandonată din oboseală), imensa avere era oricum amenințată să se fărîmițeze.

Om de casă al boierului Barbu, Iancu Urmatecu este totodată, în acest roman, și un om de casă pur și simplu, cu tabieturi sacrosancte, unul care se simte bine mai ales între pereții casei sale, întîrziind la mesele îmbelșugate pregătite de coana Mița, nevastă-sa, consultîndu-se cu ea în probleme de afaceri, mai puțin sfătuitoare și mai mult oracol și talisman; și cu toate că își îngăduie destul de des și unele escapade extraconjugale, chiar legăturile acestea și le află nu prea departe, ocrotite cele mai multe în umbra căminului și a gospodăriei. Ne găsim așadar cu acest gurmand în plină perfecționare la distanță apreciabilă de un Tănase Scatiu, a cărui fire de necioplit (undeva îngroșată de Duiliu Zamfirescu) nu-l împiedica să învîrtească o turbată politică pe cont propriu.

Dar ceea ce pierde romanul din cauza ritmului prea lent, a lipsei de „nerv" e compensat prin densitatea aproape materială a tablourilor și portretelor, studii amănunțite de epocă, dar nu în manieră aglomerat-naturalistă, ci realizînd sinteze deplin echilibrate, de o mare forță de sugestie. Astfel încît, deși Bucureștiul de epocă e văzut de Ion Marin Sadoveanu mai degrabă din perspectiva iatacurilor boierești și a domesticității (din rîndurile căreia, oricît ar vrea să se excludă, orgoliosul Urmatecu face parte, situat pe postul cel mai înalt), parțialitatea viziunii nu e simțită totuși ca un defect al operei, ci ca o particularitate distinctivă a ei.

Fără să fi intrat în aria de penumbră care precede uitarea, romanul *Ion Sîntu* nu face parte însă nici din acel „activ" de opere cu care criticii operează curent în exemplificările lor, împrejurare nu numai nedreaptă ci și profund păgubitoare. Pentru că această operă matură și de bun gust este, prin unele din dimensiunile ei, și foarte actuală, și aptă să suscite oricînd interesul cititorului de toate vîrstele, cu bune rezultate pentru educația lui estetică și pentru îmbogățirea universului moral și intelectual. E aproape neverosimil că școala, mai ales, nu apelează mai sistematic pentru nevoile ei la acest izvor de cunoaștere intuitivă pe multiple planuri.

Roman „de formațiune", așadar istorie a formării și dezvoltării unei personalități, avîndu-și modelul în opere cu preocupări similare ale lui Goethe și Thomas Mann, *Ion Sîntu* este și oglinda vie, extrem de mobilă a unei epoci și a unei societăți, prin reprezentanții și spectacolele ei cele mai diverse. De obicei, narațiunile care-și propun să investigheze aproape monografic procese formative au un cîmp relativ redus de desfășurare și excelează mai ales în sensibilizarea infinitului moral. Dar epoca cunoscută de scriitor era prea mănoasă în fenomene de toate ordinele, pentru ca tehnica tradițională a *Bildungsromanului* să nu sufere importante amendări. Cea mai însemnată constă în alternarea problematicii specifice (treptele evoluției lui Ion Sîntu) cu planul mai larg al cronicii sociale. Trecerea se face aproape insesizabil,

avînd mereu în vedere eroul, prin extinderea treptată a sferei de interes sau numai de mișcare a acestuia peste noi suprafețe din realitatea istorică. Dar mai mult decît o problemă de tehnică și formulă literară, interesează în această carte semnificația ei umană și, am adăuga, îndrăzneala de a ataca o problematică pe care, pînă la Ion Marin Sadoveanu, scriitorii noștri, dacă n-au ignorat-o, au tratat-o totuși cu timiditate sau unilateral. În fond chestiunea se pune așa: nu tot ce-a fost cinstit în această țară de-a lungul deceniilor de cinică și obraznică sfidare a meritului, *„de pe maldărul de bani"*, a fost implicit și printr-un dat fatal sortit înfrîngerii, chiar atunci cînd insul în cauză, prin condiție socială, prin structură temperamentală, ori datorită circumstanțelor vieții a rămas departe de frămîntările revoluționare. Există cel puțin o categorie, poate cea mai sensibilă dintre toate la mișcările generoase ale sufletului, capabilă să recepteze frumosul moral și să respingă urîtul, să definească în forme vii noțiunea de uman despărțind-o de abjecțiune și ipocrizie, dezbrăcînd aparențele de splendorile de împrumut. Această categorie este a artistului și a scriitorului autentic care, în ciuda vicisitudinilor, prin însuși faptul că *exprimă* și *se exprimă*, nu poate fi considerat un învins, unul din acei eroi ce îngroșau, în literatura de pînă mai ieri, contingentul inadaptabililor fără ieșire. Acestei categorii și-a luat sarcina Ion Marin Sadoveanu să-i explice evoluția, să-i definească drumul, alegînd în acest scop un exemplar individual, întîmplător nu cel mai comod de explicat, ceea ce, să recunoaștem, nu e meritul cel mai neînsemnat al cărții. Tudor Vianu a spus-o bine: *„Ion Marin Sadoveanu ne-a dat două cărți grele de înțeles, nutrite de o întinsă și pătrunzătoare observație a societății românești, în una din epocile cele mai interesante ale istoriei ei mai noi, și în același timp povestirea unei formații personale, în care mulți intelectuali și-au recunoscut propriul lor drum de viață."*

Ion Sîntu este cartea formării acestui tip aparte de erou pozitiv din categoria de martori vigilenți ai veacului, care

vor da seamă prin arta lor de tot ce-au trăit. E o carte cu atît mai densă şi mai plină de sensuri vii, cu cît meandrele, ocolurile nu sînt scurtate, desprinderea eroului de mediul tiranic-burghez al vieţii de familie nu se face nici cu uşurinţă şi nici fără dureroase surprize, iar factorul *sensibilitate* — arma cea mai de preţ a artistului — e o cucerire anevoioasă, la pregătirea căreia participă un număr uriaş de „mărunţişuri" larg detaliate în carte şi reprezentînd poate elementul cel mai instructiv al ei.

Ultima creaţie a scriitorului, micul roman *Taurul mării* (început în 1957, tipărit în 1962), evocare a vieţii din vechea cetate pontică Histria (secolul IV î.e.n.), a pornit, se pare, mai degrabă dintr-o intenţie cărturărească decît dintr-o necesitate artistică. Nu ştim cum ar fi arătat proiectatul roman despre epoca lui Brîncoveanu, la care Ion Marin Sadoveanu începuse să mediteze şi din care probabil a şi scris ceva. O idee artistică vie şi nu numai preocupări de restaurare istorică pe bază de panouri sociologice va fi avut în vedere scriitorul, de vreme ce el însuşi declara că ambiţionează să atace un gen mai puţin uzitat în epica noastră, care ar reprezenta şi o *„formulă de reînnoire a romanului"*, şi, mai ales, de vreme ce, gîndind cu privire la problemele naraţiunii istorice, el găsea prilejul să-şi mărturisească respectul şi admiraţia *„în faţa formulei realizată uluitor de către Thomas Mann"*, în *Iosif şi fraţii săi*. Este sigur, în orice caz, că date aperceptive mult mai bogate i-ar fi stat într-ajutor pentru a realiza această *„operă de imaginaţie, cu puncte de sprijin în istoria reală"* a epocii brîncoveneşti. Or, tocmai puţinătatea şi unilateralitatea unor astfel de date menite să hrănească imaginaţia constituie cauza pentru care *Taurul mării* ne apare ca o operă mult prea rezumativă şi pe alocuri destul de uscată. Ea suferă, mai ales, de un defect destul de des întîlnit în astfel de întreprinderi de reconstituire istorică (printre alţii, la Slavici, în cele două încercări epice reunite sub titlul *Din bătrîni)*, anume acela al anticipării, ce ia în cazul de faţă forma condensării pe spaţii infinitesimale a

unor sensuri istorice care, pentru a se dezvălui şi preciza, au avut nevoie de durata cîtorva generaţii şi chiar secole. Ne referim nu atît la tragedia Histriei — care putea mişca o imaginaţie de romancier — aceea de a-şi bănui sfîrşitul în timp, pe temeiul ivirii primelor semne grave de împotmolire a deschiderii spre mare (mutaţie geologică), cît mai ales la faptul că în mentalitatea şi în acţiunile publice ale locuitorilor cetăţii, romancierul desluşeşte o precipitare de mutaţii de ordin social, desfăşurate toate într-un interval de numai cîteva luni, şi pe care naratorul abia le enunţă, în liniile lor cele mai generale. Din pricina aceasta, personajele sînt doar schiţate, psihologiile sînt destul de sumare, accentul principal căzînd pe latura spectaculară, în cele mai felurite forme: răscoale de sclavi, mişcări ale populaţiilor ţinutului, adunări de meşteşugari, sacrificii religioase, oraşul sub ciumă, piaţa, portul, cortegii, alergări de cai, ceremonii (printre care şi un sacrificiu uman adus lui Zamolxe, după cruda datină getică), adică — în fond — tot ce ţine de o arheologie înviată. Un bilanţ şi o dioramă arheologică — aşa s-ar putea defini, prin urmare, această carte, cu rosturi mai mult pedagogice, care, ca orice dioramă, cumulează cu sistemă în prezentul clipei ceea ce natura şi istoria au răspîndit cu prodigalitate pe suprafeţe vaste.

Calităţile scrisului lui Ion Marin Sadoveanu sînt prezente şi în acest roman, am putea zice că ele pot fi sesizate cu uşurinţă mai ales aici unde au să umple şi să înviorеze spaţiul şi timpul mut. Romancierul se vădeşte a fi un excelent artist al descripţiei şi, în acelaşi timp, un portretist remarcabil, care din cîteva linii fixează o fizionomie în particularităţile ei deosebitoare: regele scit *„Tamusa ascundea cu greu, sub o moliciune şi un rafinament voit, trecutul său de bun călăreţ şi vînător"*. Notaţiile, deşi mai avare, mai puţin arborescente decît în primele două romane, sînt şi aici rezultatul cooperării priincioase a mai multor simţuri; în dozarea lor, subţirimea gustului merge mînă în mînă cu senzualitatea, cu interesul totdeauna treaz de a surprinde viul în cele mai

felurite ipostaze ale sale. Nuanțele descoperite, în care — cum e și firesc — vizualul predomină, reprezintă de aceea tot atîtea îmbinări ale plasticității cu lumea organicului. Bunăoară, interiorul unui atelier de olar atenian e înfățișat în acest chip: *„Patru roți de olar erau așezate de-a lungul unui morman de clisă udă și fragedă la pipăit, de parcă ar fi fost un maldăr de carne proaspătă".*

Dar iată și un desen în peniță notînd fine senzații — unul din multele tablouri acvatice schițate de acest îndrăgostit de țărmul dobrogean: *„În adîncul apei liniștite dintre stînci, Genaios admira trupul mlădios al Kitei. Liniile subțiri, trandafirii, ce porneau din bolta sînilor de-a lungul coapselor pînă la gleznele fine, se sfărîmau sub albastra și ușoara umbrire a apei într-o tremurare abia simțită care depărta parcă trupul, îi dădea o irealitate, ca sub o pojghiță de gheață. În jurul Kitei astfel cufundată în calmele unde ale bazinului se strîngeau — aduse de unduirea moale a hulei ce ajungea pînă aci ca o bătaie de puls a mării, luminoase, translucide, abia închegate — meduzele făcute dintr-un albuș, ce frîngeau razele. Fata se juca, se zbătea în mijlocul lor, încerca să le prindă, iar meduzele se legănau în apă ca uriașe flori involte, bătute de vînt. Kita părea ascunsă într-un boschet, în baia aceasta dintre stînci, podită cu un nisip auriu și nori bruști pe care îi ridicau crabii speriați."*

Spectacolul preferat rămîne totuși acela al abundenței, hrana omenească în înfățișările ei fundamentale: roadele îmbelșugate ale humei, apoi sintezele dulci și aromate ale crengilor și vrejurilor, în fine, cărnurile de animale și peștele; în prezentarea acestui spectacol artistul găsește de fiecare dată nuanțe inedite: *„În mijlocul poienii se aprinsese un foc mare și în bătaia luminii luceau solzii arămii ai crapilor, maruntul zimțat al știucilor și verdele bălos, bătînd în negru, de pe spinările somnilor mustăcioși, cu falca de jos ieșită în afară. Era un maldăr de pește care lucea și încă mișca, adus de sclavi. Iar peste toate luminile astea apoase, cu mers stîngaci, bîjbîiau racii".*

În primul său roman, mai cu seamă, expozițiile pantagruelice animă multe pagini, în forme care atestă înrudirea nu numai artistică a acestui senzual cu viziunea despre viață a vechilor maeștri flamanzi: *„Stătea în jurul ei tot ce avea să fie o masă îmbelșugată: carnea roșie, împănată cu vine galbene de grăsime, peștii cu solzii săriți sub cuțit, legume date prin mai multe ape, paseri tăiate, aruncate în ligheane și risipind un abur grețos de pene opărite, precum și foile de plăcintă, întinse și moi, cu praf de făină ușoară și lipicioasă pe ele, toate trecînd prin mîinile pricepute ale coanei Mița, care le rînduia, le fierbea, le cocea".*

Sau: *„Primăvara, la București, se simțea în ghiocei, în urzici și-n iarbă mare, venind o dată cu postul Paștelui. Băcăniile atîrnau la intrare șirurile lungi de mînătărci și caracatițe uscate; racii și melcii mișcau încet în sacii umezi, proaspeți veniți de la iaz, iar uleiul de nucă mirosea greu, hrănindu-te numai cu mireazma. Roadele primăverii începeau. Urmatecu strîngea maldăre mari în bucătăria coanei Mița, de unde porneau saramurile, iahniile și scordolelile, pentru prînzurile ce se prelungeau în liniște și în siguranță pînă tîrziu, cu un vin spirtos, cu cafele și portocale, în bătaia călduță a soarelui abia încropit."*

Dintr-un unghi mai cuprinzător privite, atari spectacole culinare se integrează în preocuparea autorului de a reconstitui în materialitatea lor diversele medii ale acelui „sfîrșit de veac" tabietliu, într-un București de chiverniseală și căpătuială, cu obiectele, gusturile și gesticulația lui aparte, realitate mai elocventă adesea decît cronica evenimentelor publice, privite la rîndul lor, acestea, ele însele în reflexul lor gospodăresc, ca puncte de reper ale unor „cariere" individuale. Excelente sînt mai ales paginile care-l înfățișează pe fostul arhivar Urmatecu — fante de mahala în tinerețile sale — în contact cu o lume de obiecte și deprinderi misterioase pe care treptat și le adjudecă, la început cu mentalitate de portărel care „s-a ajuns" din execuții și combinații oneroase, apoi tot mai mult intrînd în rolul foștilor posesori, devenind

el însuși — prin reflex și oarecum sub acțiunea hipnotizatoare a acelor obiecte și deprinderi — un pătimaș al lor: *„Și peste toate acestea, mai era încă ceva, ceea ce Iancu a înțeles abia tîrziu: păstrarea și risipirea în jur a lucrurilor inutile, care azi nu mai au nici o întrebuințare sau sînt numai frînturi din foste lucruri nobile și bătrînești. Așa erau narghilele, felinare mari de falaitari de sanie; bice și cojoace de surugii; pistoale nemțești ce se încărcau pe la gură și mai cu seamă panopliile, cu ghioage, săgeți, baltage și iatagane bătute în cuie pe cîte o tablă mare de lemn, acoperită cu blană sau postav roșu. Iancu simțea că acolo e și o mîndrie și o strașnică bogăție de dincolo de parale. Panoplie încă nu avea la el acasă, dar era darul pe care și-l făgăduise de îndată, după lovitura cea mare, căci la panoplie jinduia de mult și mai aprig decît la inelul de legătură al lui Dorodan.“*

Nu mai puțin prețioasă e o altă însușire a acestui original artist al cuvîntului, anume aceea de a plasticiza stări și procese morale subtile, de a comunica fine senzații de artă și de a caracteriza în formule memorabile ca niște peceți treptele formării unei mentalități, a unui caracter, reflexul în deprinderi și gînduri al experiențelor semnificative trăite. Pentru fixarea lor, scriitorul folosește o limbă sintetică, elaborată, care asociază abstractele prestigioase, coborîte parcă din cronicari și din Nicolae Iorga, detaliului și gestului concret. Dacă în primul său roman se mai întîmplă că termenii abstracți, cu corolarul lor: sentențiozitatea, predomină în dauna elementului plasticizant, în cel de-al doilea roman, sinteza lingvistică realizează un echilibru deplin, chiar și în considerațiile de ordin eseistic-sociologic. Își vor fi spus între timp cuvîntul și experiența de traducător din acești ani a autorului, și desigur studiul mult mai adîncit al lui Thomas Mann, de opera căruia îl legau nu numai vechi preferințe, dar și — cum s-a arătat — proiecte și ambiții epice proprii. Cert e că o seamă de formulări încă pedante, insuficient solubilizate în masa epică sau nu îndeajuns de sugestive, din

romanul formării lui Iancu Urmatecu, nu le întîlnim decît mai rar în romanul formării lui Ion Sîntu, fără ca aceasta să însemne renunțarea la însuși procedeul. Mai potrivită poate într-o operă memorialistică, următoarea caracterizare a lui Iancu Urmatecu distonează, prin oratoria ei prea lucrată, într-o operă epică: *Acestea, ca și altele multe, erau nesfîrșitele daruri ale lui Iancu Urmatecu, neînvățate nicăieri, duse după o cumpănă lăuntrică, așezată între atîtea temeri și îndrăzneli, amestecîndu-se cu ele, și făcînd ceea ce unii numeau ticăloșia, alții deșteptăciunea și, în sfîrșit, cei din urmă, norocul vieții sale.“* În schimb, caracterizarea făcută altei spețe de Urmatecu, în romanul următor, îmbină mult mai strîns definiția morală cu timbrul și culoarea locului din care a fost extrasă: *„Urmatecu nici că putea găsi pe cineva mai potrivit pentru planurile sale, decît pe Costică Ulmeanu. Era nu numai isteț, lipsit de orice scrupuluri, pornit în afară de omor pe orice, dar ceea ce avea de seamă pentru însărcinarea ce i s-a dat era o ură neîmpăcată împotriva țăranilor de pe vremea cînd era logofăt. A jefuit, a bătut și a schingiuit, după pofta inimii, ani întregi. Nici subțiat, nici adîncit în nici un fel, ca foarte mulți de prin mahalalele Bucureștilor, primise pe buruiana sufletului un fel de ifos, de exagerată simțire și prețuire pentru sine însuși. Dintr-o nimica toată i se părea că nu-l cinstești îndeajuns, că-l batjocorești sau că-l bănuiești de cine știe ce ticăloșie de care desigur era în stare. Și atunci se aprindea și-și apăra o cinste ce i se părea lui că o are, dar care nici nu trecuse pe lîngă el. Și astfel, ca să se răzbune, simțea o bucurie și o plăcere de parcă i s-ar fi topit o bucată de unt proaspăt pe inimă.“*

Ultimul roman, despre vechea Histrie, readuce predominarea abstracțiunilor, din pricini lesne de înțeles. Și aici, totuși, unele inscripții morale reușesc să-și lase urma într-un material mai durabil, care este al asociațiilor concrete: *„Smikros, care avea o conștiință subțire și uscată ca o piele pusă la tăbăcit și o minte isteață numai pe legături scurte,*

intrigi și zizanii, nu mai resimțea din cele întîmplate decît bucuria că scăpase de frică și de primejdie."

Ion Marin Sadoveanu n-a fost un stilist în înțelesul obișnuit al cuvîntului, și nici un anticalofil din familia camilpetrescienilor, ceea ce e o altă formă de a te preocupa de stil. Înclinările firești l-ar fi dus — se pare — către un soi de purism cărturăresc destul de conservator și anevoie de conciliat cu structura operei epice (practică stilistică ce se mai face simțită în *Sfîrșit de veac în București*), dacă, pe de o parte, multitudinea și complexitatea aspectelor înfățișate, iar pe de alta, necesitatea de a însoți observația de reflexivitate și sensibilitate modernă n-ar fi lărgit pînă la dizolvare fondul primar de preferințe și inerții, pe care, de altfel, scriitorul și-l intuia, cunoscîndu-i totodată foarte limpede limitele. Lucrul n-a mers totuși de la sine, dovadă aceste prețioase mărturisiri care vorbesc convingător despre efortul întreprins de a învinge ispitele arhaizante din scrisul său: *„Într-o tinerețe stîngace în desăvîrșirea mea lexicală o luptă serioasă s-a dat între lecturile fondului literaturii noastre clasice și limba vorbită care merge înainte adaptîndu-se la noutățile vremii. O anumită tendință de purism arhaizant mă năvălea și priveam cu încîntare dar și cu uimire spre scrisul lui Gala Galaction. Mă refugiam în învățătură la Delavrancea, dar mai ales la Caragiale. (...) Cînd, după cîțiva ani am scris prima mea bucată de proză, o evocare a Constanței, mi-am găsit cu ușurință un anumit stil fluent, și mai ales — eliberat de obsesia purismului arhaizant — am izbutit o dozare echilibrată dintre limba vie pe care o auzeam în jurul meu și scrupulurile livrești, obsedante. Încetul cu încetul limba mi se mlădie și se îmbogățea, însă cu o tendință de supraîncărcare de nuanțe și amploare barocă. Atunci tot Caragiale și proza lui au fost refugiul. Îmi plăcea să-l recitesc și să-l ascult, completînd vocabularul său precis cu noțiuni noi pe care le culegeam fie din viața din jurul meu, fie din paginile unor cărți de știință. Biologia a fost întotdeauna marea mea pasiune. Dar nu mică a fost ezitarea pînă ce am îndrăznit să introduc într-o pagină literară termeni științifici. Am făcut-o abia tîrziu, în* Ion Sîntu, *cînd construcția însăși a cărții nu numai că îngăduia, dar cerea lucrul acesta."* [1]

CORNEL REGMAN

[1] *Note de șantier literar*, în *Gazeta literară*, nr. 27/1962.

TABEL CRONOLOGIC

1893 La 15 iunie se naşte în Bucureşti Ion Marin Sadoveanu, unicul fiu al medicului Nicolae Sadoveanu şi al Emiliei, născută Petrescu. Tatăl său, medic chirurg, era *„pozitivist şi ateu, deşi se trăgea dintr-un neam de preoţi, de origine oltean, de la Sadova-Dolj."* Străbunicul dinspre mamă, Grigore Manciu, zis şi Mănciulescu, a fost, pe la 1860, primul director al Conservatorului de muzică vocală şi bisericească din Bucureşti. Prima perioadă a copilăriei, pînă la 7 ani, o petrece în casa bunicului său dinspre mamă, din strada Verde (azi Lt. Lemnea), nr. 25, unde s-a şi născut.

1900 Doctorul Sadoveanu, stabilit de cîţiva ani la Constanţa, unde funcţiona ca medic şef al spitalului Dr. Sion, işi duce acolo şi familia, instalîndu-se în casa nouă pe care şi-o clădise. Viitorul scriitor prepară în particular clasele primare, apoi se înscrie la gimnaziul local. Despre această perioadă din viaţa lui va vorbi mai pe larg în romanul autobiografic *Ion Sîntu.*

1908 Se înscrie la liceul Sf. Sava din Bucureşti, urmînd secţia modernă. La aceeaşi şcoală, în clasa imediat următoare, îl aflăm ca elev bursier pe Camil Petrescu.

1912 Se înscrie la Facultatea de Litere din București, urmînd în același timp și cursurile Facultății de Drept.

1916 Vorbind despre începuturile sale literare, scriitorul își amintește a fi debutat ba în 1912, ba în 1914 în revista *Flacăra* a lui C. Banu. Dar prima colaborare identificată purtînd semnătura scriitorului datează abia din 1916. În nr. 25, din 2 aprilie 1916, al revistei *Flacăra* întîlnim, sub semnătura I. N. Marinescu-Sadoveanu, „marina" *Răsărit de soare*.
După intrarea României în război, eveniment căruia i-a urmat la scurt timp evacuarea Dobrogei, Ion Marin Sadoveanu însoțește pe tatăl său, pe atunci general-medic, în refugiu în Moldova. Își face stagiul militar și este repartizat ca ofițer de artilerie la Botoșani.

1918 Sfîrșitul războiului îl readuce în București. Colaborează la revista *Letopiseți*, publicînd versuri (nr. 5—6/1918) și un fragment din *Psyhe și Eros, „fantezie modernă într-un act"* (nr. 8, din 1 martie 1919), de fapt prima versiune a poemului dramatic *Metamorfoze*. Dacă versurile mai erau semnate Ion Marinescu-Sadoveanu, fragmentul dramatic e semnat Ioan Marin Sadoveanu. Începînd cu nr. 7 (20 febr. 1919) face parte și din comitetul de redacție al revistei.

1919 Se căsătorește cu Marieta Bîrsan, tînără artistă a Teatrului Național din București, mai tîrziu Marieta Sadova, cu care pleacă apoi la Paris. Aici Marieta Sadova se perfecționează în arta dramatică sub îndrumarea celebrei artiste franceze Suzanne Deprès, al cărei soț, Lugné Poë, era el însuși artist de renume și mare animator de teatru. Cîștigînd prietenia acestora, scriitorul e ajutat să se apropie de problemele teatrului, cu care se va familiariza. Tot la Paris își ia doctoratul în drept la Sorbona și se inițiază în domeniul germanisticii, lucrînd cu Charles Andler.
Definitivează poemul dramatic *Metamorfoze*, care, la publicarea în volum (1927), poartă dedicația: *„Marietei Sadoveanu (Sadova)"*. În spiritul legendelor dramatice ale lui Iosif și Anghel, al feeriei lui Victor Eftimiu, dar și al teatrului de factură fantezistă al lui Adrian Maniu, piesa lui Ion Marin Sadoveanu are ca personaje pe Eros, Psyhe, Fir de Funigel și Treimea primăverii (Croitorul, Armurierul, Alchimistul).

1920 Moare, la Constanța, tatăl scriitorului.

1921 Întors în țară, Ion Marin Sadoveanu desfășoară o intensă activitate de publicist și conferențiar. Împreună cu Tudor Vianu, inițiază cercul „Poesis", care a jucat, vreme de cîțiva ani, un rol însemnat în mișcarea cultural-artistică a epocii. În cadrul cercului ține prima sa conferință despre *Estetica și organizarea teatrului de la Vieux-Colombier* al lui Jacques Copeau. Prin mijlocirea conferințelor ținute în cadrul cercului (în aula actualei Biblioteci universitare), publicul era pus în contact cu problemele cele mai noi ale vieții artistice europene, Ion Marin Sadoveanu asumîndu-și sarcina să informeze pe auditori mai ales în problemele dramaturgiei (B. Shaw, Strindberg, Wedekind etc.) și ale concepțiilor regizorale moderne. Între altele,

montează pe propria sa cheltuială, la Ateneu, piesa *Sora Béatrice* a lui Maeterlinck, punînd la contribuție cele învățate la Paris, de la Copeau și Gémier — profesorii săi de teatru.

1921—1926 Paralel cu activitatea de conferențiar (în 1923 ține conferința *Teatrul românesc în legătură cu mișcările străine*), Ion Marin Sadoveanu publică numeroase cronici dramatice, recenzii și articole în *Gîndirea, Ritmul vremii, Cugetul românesc, Mișcarea literară* etc. De asemenea, versuri în revistele *Viața românească* (1921—1922), *Flacăra* (1921—1922), *Gîndirea* (1924—1925), *Universul literar* (1926).

1926 Apare volumul *Dramă și teatru. Studii și cronici*, în biblioteca „Semănătorul" din Arad. Volumul e o selecție de cronici dramatice apărute anterior în *Gîndirea* și *Ritmul vremii*. Dintre cronici, cele mai multe se ocupă de noile creații dramatice românești ale unor dramaturgi ca Victor Eftimiu, Camil Petrescu, Lucian Blaga, Victor Ion Popa, Mihail Sorbul, Adrian Maniu etc. E cuprins în volum și textul conferinței ținută în 1923.

Este numit inspector al teatrelor în cadrul Ministerului Cultelor și Artelor, funcție pe care o ocupă pînă în anul 1930. În această perioadă își continuă activitatea de eseist și cronicar dramatic, mai ales în paginile revistei *Gîndirea*.

1927 Pe scena Teatrului Național din Cernăuți are loc în ziua de 17 februarie premiera spectacolului cu *„parabola într-un act" Anno Domini...* În același an piesa, dedicată *„Amintirii doctorului"* — tatăl său, se publică și în volum, împreună cu poemul dramatic *Metamorfoze*, în colecția „Cartea vremii".

1930 Apare volumul de versuri *Cîntece de rob*, în colecția „Gîndirea". Volumul, dedicat *„Lui Vivi"* (Vivi Lipati, cea de-a doua soție a scriitorului), cuprinde poemele: *Imn, Cîntece de rob, Puntea, Singur, Închis-am pe mine ale zilelor grinzi, Nocturnă, Toamnă tîrzie, Pastel, Pastel mărunt, Miniatură, Vînătoare, Ctitorii, Cîntece pentru un schit, Odă unui pămînt deznădăjduit* (evocare a Dobrogei și a tatălui său, *„tata apostol și vraci", „un bătrîn blînd și alb ca un beduin"*), *Peisaj, Moartea și monahul, Moartea și corăbierul, Moartea și bolnavul, Moartea și măscăriciul, Tril, Litanie, Litanie, Călătorie, Triptic, Încheiere.*

La 5 decembrie are loc pe scena teatrului Ventura din București premiera spectacolului cu piesa în trei acte *Molima*, a cărei acțiune se petrece *„la un conac din Dobrogea veche"*. Printre interpreți: Aura Buzescu, Ion Morțun, George Vraca. Ulterior piesa a fost pusă în scenă și la teatrul companiei Bulandra, bucurîndu-se de interpretarea Luciei Sturdza-Bulandra, a lui V. Maximilian, G. Storin și Tony Bulandra.

Textul piesei a fost tipărit și într-o plachetă (purtînd dedicația: *„Zilelor cu pasul greu"*), scoasă de editura Societății autorilor dramatici români.

1930—1931 Inspector general al teatrelor în cadrul Ministerului Muncii (la Direcția Educației Poporului).

1931—1940 Director general al teatrelor şi operelor în Ministerul Cultelor şi Artelor şi, pentru scurtă vreme, chiar subsecretar de stat al Artelor. În această calitate a participat la numeroase congrese internaţionale, avînd prilejul să cunoască direct mari personalităţi literare şi artistice europene. De asemenea, a sprijinit numeroase iniţiative artistice pe plan naţional. Lui i se datorește, printre altele, aducerea la direcţia Teatrului Naţional din Bucureşti a lui Camil Petrescu, ca şi numirea ca regizor, la acelaşi teatru, a lui Ion Sava şi invitarea în ţară, ca oaspe, a lui Jacques Copeau, în 1940.

1931 Debutează ca prozator, scriind evocarea *Constanţa. Pe urme de pietre şi amintiri de oameni*, publicată în revista *Boabe de grîu*. Importantă pentru datele de ordin biografic şi documentar : o seamă de figuri şi întîmplări reale, evocate cu acest prilej, se întîlnesc transfigurate în romanul de mai tîrziu *Ion Sîntu*. De asemenea, se întîlnesc în acest eseu interesante informaţii despre legăturile unor scriitori români cu pămîntul dobrogean.

Apare în volumul *Politica culturii. 30 prelegeri şi comunicări organizate de Institutul social român* textul conferinţei lui Ion Marin Sadoveanu *Teatrul ca factor cultural* (pp. 396—406). Despre alte aspecte ale culturii au vorbit, printre alţii, Nicolae Iorga, Tudor Vianu, Em. Bucuţa, P. P. Panaitescu, prezenţi de asemenea în volum.

1932 Apare în volumul *Romantismul european* textul conferinţei *Romantismul francez* (pp. 83—98), ţinută de Ion Marin Sadoveanu în cadrul Universităţii libere.

Despre alte aspecte ale romantismului au mai vorbit Tudor Vianu, Ramiro Ortiz, Ion Pillat, Em. Bucuţa, Dragoş Protopopescu, Oskar Walter Cisek.

1933 Apare culegerea de texte dramatice, însoţite de note, *De la mimus la baroc*. Prefaţa înştiinţează pe cititor că volumul este primul dintr-o serie menită a însoţi şi ilustra lucrarea *Istoria generală a dramei şi teatrului*, în pregătire. Volumul reprezintă o selecţie din textele dramatice folosite ca exemplificări în cursul unei serii de conferinţe ţinute la Teatrul Naţional din Bucureşti în stagiunea 1931/1932 şi 1932/1933. Prelegerile şi exemplificările (în interpretarea actorilor, în costum şi decor) reprezintă una din cele dintîi iniţiative de conferinţe experimentale în ţara noastră. Cele 28 de prelegeri urmăriseră să înfăţişeze evoluţia teatrului de la drama magică pînă la Claudel, precum şi unele aspecte ale teatrului extraeuropean. Din şirul de texte dramatice folosite cu acel prilej, volumul reţine, în traducerea autorului, selecţiuni din : Herondas din Kos, Arnoul Greban, Hans Sachs, Francesco Andreini, Andrea Perucci, Lope de Rueda şi Andreas Gryphius.

În acelaşi an, autorul publică în revista *România literară* o suită de articole despre viaţa contemporană, sub titlul *Din cărţile lui Ion Sîntu*, în care apare folosit pentru întîia oară numele eroului de mai tîrziu, nume autentic, căruia scriitorul îi neagă orice semnificaţie simbolică.

1935 Începe să scrie, în cursul lunii decembrie, primele două capitole din romanul *Sfîrşit de veac în Bucureşti*, după ce, o vreme, romanul aşa cum îl vedea în linii mari fusese povestit prietenilor. Cele două capitole sînt publicate mai tîrziu (1939) în Revista Fundaţiilor. Primite elogios de prieteni, ele au nemulţumit în schimb pe unii care îşi recunoşteau în eroii romanului (parveniţi sau rataţi) ascendenţe puţin glorioase.

1942 Apare la editura „Prometeu" prima fascicolă (128 p.) din *Istoria universală a dramei şi teatrului*, la care lucra mai de mult. Acest prim volum se intitulează *Drama şi teatrul religios în evul mediu*. Autorul anunţă cu acest prilej că pregăteşte apariţia altor fascicole din seria de 30 proiectate: *Drama magică şi mimus, Drama şi teatrul extraeuropean, Tragedia elină, Comedia elină şi teatrul latin, Drama şi teatrul profan în evul mediu*. Nici una dintre fascicolele acestea n-au mai apărut.

1943 Intensifică lucrul la *Sfîrşit de veac în Bucureşti*, pe care-l reluase din 1942. Romanul, terminat în toamnă, este predat editurii „Prometeu", după ce un alt director de editură îl refuzase, dar şi noua editură întrerupe tipărirea la jumătate. Cu sprijinul moral al lui Liviu Rebreanu şi cu ajutorul material al unui bun prieten constănţean, Constantin Serienescu, romanul este tipărit la editura „Socec".

1944 În luna februarie apare, într-un tiraj de aprox. 3 000 de exemplare, romanul *Sfîrşit de veac în Bucureşti*, care, în concepţia scriitorului, reprezintă prima parte a unei trilogii. Din această trilogie, romancierul n-a mai dat decît romanul *Ion Sîntu* (1957).

Sfîrşit de veac în Bucureşti a apărut ulterior în mai multe ediţii: ediţia a doua (1947), la „Cultura Naţională", ediţia a treia (1955), la E.S.P.L.A., cu ilustraţii de A. Jiquide şi cu o prefaţă a autorului: *Despre începuturile şi întocmirea acestei cărţi*, şi ediţia a patra (1962), la aceeaşi editură, într-un tiraj de 25 000 de exemplare, cu o prefaţă de S. Damian şi cu prefaţa din 1955 a autorului.

Romanul a fost tradus în mai multe limbi: în 1958 apare la Paris, în Éditions de la Nef, *Fin de siècle à Bucarest*, în traducerea lui I. Dobrogeanu-Gherea; în 1964 romanul apare şi în limba germană *(Jahrhundertwende in Bukarest)* în traducerea Elgăi Oprescu. Autorul anunţa că se pregătesc traduceri şi în olandeză şi finlandeză.

La mănăstirea Pasărea, în aprilie-mai, Ion Marin Sadoveanu scrie primele pagini din al doilea roman al trilogiei, *Ion Sîntu*. Toamna avea terminate primele capitole din care, la stăruinţa lui Camil Petrescu, publică o parte în Revista Fundaţiilor (august 1944), sub titlul *Din „Încercările lui Matei Şîntu"*. Urmează o lungă pauză, după care lucrul la roman e reluat în 1953.

1947—1950 Scriitorul lucrează ca redactor şi colaborator în presă: la ziarul *Timpul* (1947—1948), la *Naţiunea* (1948—1949) şi la *Universul* (1949—1950).

1950—1955 Intensă activitate de traducător, continuare a unei preocupări mai vechi. Tradusese

într-adevăr *Richard III* de Shakespeare, în 1935, *Doamna Inger* de Ibsen, precum şi versuri din Goethe, Schiller, Lenau. Acum traduce din Stendhal *(Roşu şi Negru)*, din Kleist, Heine, G. H. Bürger *(Münchhausen)* etc.

1955 Apare mica monografie *Romain Rolland* (în cadrul colecţiei S.R.S.C.).

1956 Este numit director al Teatrului Naţional „I. L. Caragiale" din Bucureşti, pe care-l conduce pînă în anul 1958. În această calitate însoţeşte teatrul la Festivalul de la Veneţia (iulie-august 1957) şi participă la Congresul internaţional de teatru care a avut loc cu acest prilej.

1956—1957 Intensă activitate publicistică în presă: cu deosebire în paginile *Gazetei literare* şi ale revistei *Teatrul*, unde publică eseuri despre mari scriitori sau opere din literatura universală, precum şi cronici dramatice, evocări de figuri din teatrul românesc şi străin etc. În anii următori, numele scriitorului poate fi întîlnit frecvent şi în alte publicaţii: *Scînteia*, *România liberă*, *Informaţia Bucureştiului*, *Contemporanul*, *Tribuna*, *Steaua*, *Viaţa românească* etc.

1957 Apare broşura *Intre trecut şi prezent. (Pe marginea alegerilor de azi)*.

Apare într-un tiraj de 20.000 de exemplare romanul *Ion Sîntu*, partea a doua a trilogiei proiectate, care urma să se încheie cu romanul *Desăvîrşirea lui Ion Sîntu*, rămas neterminat. Scriitorul a lucrat intens la romanul *Ion Sîntu* mai cu seamă în anii 1955—1957, terminîndu-l la 20 iunie 1957. Epoca înfăţişată în roman este

a începutului de veac în Bucureşti, pînă în 1916, după intrarea României în primul război mondial. Cea de a treia parte a romanului urma să înfăţişeze viaţa eroului în deceniile dintre cele două războaie mondiale.

Romanul *Ion Sîntu* a cunoscut şi o traducere în limba germană (*Jahre der Entscheidung*, 1961) făcută de Iakob Paul Molin.

Dintr-un interviu acordat *Gazetei literare* (nr. 50, 12 dec.) aflăm că scriitorul începuse un nou roman, *Taurul mării*.

1958 Face o călătorie în Republica Democrată Germană, ca invitat al Uniunii scriitorilor germani.

1959 Apare în colecţia „Povestiri ştiinţifico-fantastice" a revistei *Ştiinţă şi tehnică* povestea *Sistemul celor 24 de sori*.

1962 Apare la Editura tineretului, într-un tiraj de 30.000 de exemplare romanul *Taurul mării*, evocare istorică a vechii Dobroge, din secolul IV î.e.n. Acţiunea se petrece în cetatea pontică grecească Histria. Autorul mărturiseşte că Vasile Pîrvan a fost cel care i-a dezvoltat interesul pentru arheologie şi l-a deprins să cunoască viaţa *„în praful Histriei"*.

1963 Apare la Editura tineretului, într-un volumaş de 40 de pagini, povestirea ştiinţifico-fantastică *Akho şi Tao (O poveste din vremea gheţarilor înalţi)*.

Împlinind la 15 iunie vîrsta de 70 de ani, scriitorul este sărbătorit. Revistele îi închină articole omagiale şi îi solicită interviuri. Dintr-un interviu acordat revistei *Contemporanul* (nr. 25, 21 iunie 1963) aflăm că scriitorul avea

pe jumătate scrisă partea a treia și ultima a trilogiei sale și că intenționa să scrie un mare roman istoric al epocii brîncovenești ; acesta ar fi urmat să se numească *Haini la Înalta Poartă.* De asemenea lucra la traducerea romanului *Muntele vrăjit* al lui Thomas Mann și la o succintă prezentare a teatrului universal. Acestea, în afara activității obișnuite de conferențiar (la Ateneu, la Radioteleviziune și la Catedra de istorie a literaturii universale a Universității Populare).

Din alte două interviuri (*Luceafărul,* nr. 13, 20 iunie 1963 și *Tribuna,* nr. 28, 11 iunie) aflăm date însemnate cu privire la preocupările literare ale scriitorului și mai ales cu privire la istoricul celor două romane din cuprinsul trilogiei. Avea în proiect, aflăm, în afară de cele arătate mai înainte, o carte de memorii-evocări ale unor mari oameni de teatru pe care i-a cunoscut și personal : Jacques Copeau, Gordon Craig, Aurélien-Marie Lugné-Poë, partizan al teatrului popular, actorul Firmin Gémier, scriitorii : Maeterlinck, Pirandello, Jules Romains, Georges Duhamel, actorii germani Alexandre Moissi, Paul Wegener, în fine personalități ale culturii românești ca Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga și alții. O suită de portrete literare, evocări de mari actori ai teatrului românesc, pregătea pentru revista *Teatrul,* dintre care cîteva au și apărut în cursul anului.

1964 La 2 februarie 1964 scriitorul încetează din viață subit, în urma unui atac de cord. Locuia în ultimii ani în strada Aristide Briand, nr. 20.

C.R.

DESPRE ÎNCEPUTURILE ȘI ÎNTOCMIREA ACESTEI CĂRȚI

Cartea aceasta n-a fost scrisă ca să treacă timpul și nici din vreo întrecere sau rîvnă literară. Ea a fost impusă de realitate autorului ei și a prețuit pentru el cît o eliberare. Gîndul mai larg, care se va reflecta cîndva și în alte lucrări — cartea de față și cele care vor urma din lucrul meu de azi — vine din săvîrșiri dinainte de zilele trăite de autor. Felul lor însă el l-a simțit și răsunetul lor el l-a auzit. Cînd s-a apucat să transcrie, el a încercat să rămînă credincios înfățișării realităților de atunci, cu ciudățeniile, scăderile și contrazicerile lor, și cu îmbrățișarea largă și critică a întregii înlănțuiri. Sînt aproape două decenii de cînd lumea care avea să treacă prin Sfîrșit de veac în București a început să ia ființă. Într-o noapte de decembrie viforos a anului 1935 s-a așternut prima pagină din ceea ce avea să fie povestirea vieții plină de izbîndă a lui Iancu Urmatecu. Apoi, după două capitole, redactarea a fost întreruptă, din cauze din afară de voința autorului. După publicarea acestor capitole, unii s-au mirat că cel ce le-a scris și-a părăsit „decantarea subtilă a esențelor literare" și „mandarinatul estetic", pe care le practica, și că s-a apucat de o „supărătoare îndeletnicire". Aceștia erau cei foarte „de sus", care își mai închipuiau că au dreptul să apere cauza boierilor Barbu, fiind prin naștere și poziție foarte aproape de ei. Alții au bombănit și au înfierat apucăturile și firea lui Urmatecu și mai cu seamă „mitocăniile" lui. Aceștia erau cei care de părinți sau bunici fuseseră așezați

pe aceeași treaptă cu eroul, treaptă de pe care încercau să șteargă urmele trecutului. În drum spre parvenire, nimic nu-i supăra mai mult ca amintirea celor ce au fost, fie în suflet, fie în minte, fie în purtări.

Pe autor reacțiunile acestea l-au încîntat. I se dovedea astfel că e pe calea cea bună, că a lovit în plin, și mai ales — cît de cît se putea desluși numai din două capitole — că oamenii lui sînt vii și că indispun ca reale și indizerabile vecinătăți. Astfel, autorul își făcea controlul său literar și al adevărului pe care îl mărturisea.

Dreptul pe care scriitorul și-l luase de a spune adevărul era mai ales pricina celor mai aspre dojane. Firește că aici nu era vorba de o critică literară, ci de una de la om la om, în care se recunoșteau cîteodată ca adevărate fapte folosite pentru zidirea și prăbușirea bătrînului baron, de pildă, dar nu se recunoștea dreptul de a le da în vileag. În cele din urmă, cînd toate argumentele erau trecute, se spunea pur și simplu că e o chestie de bunăcreștere. Și astfel, „aristocrații" întorceau spatele, denunțau „prieteniile" și plecau.

Cu aceste experiențe, romanul a pornit să se întregească. Din primăvara pînă în toamna anului 1943 el și-a căpătat definitiva închegare, așa că a putut vedea lumina zilei în februarie 1944.

Firește că de tribulațiile unei cărți ce căuta să-și facă drum în lumea și deprinderile burgheze nici Sfîrșit de veac în București *n-a fost scutit. A pornit mai întîi în înțelegeri cu alte edituri, care l-au părăsit pe drum. O dată era cît pe-aci să se sfarme întregul zaț, cu corectura în coale făcută de două ori; altă dată un editor a spus că e bun (dar nu l-a publicat) numai pe zece pagini citite de la începutul manuscrisului. Iar cînd a fost întrebat ce crede, el și-a arătat excelenta părere, scuzîndu-și criteriul de apreciere pe temeiul „că n-ai nevoie să mănînci o putină de brînză ca să vezi cum e".*

Biruind piedicile adversității sau ale simplității, cartea a apărut, sprijinindu-se pe cîteva prietenii și obiective aprecieri.

Eliberată de orice suspiciune, afirmînd adevărul, aducînd din trecuta lume de umbre aspecte nefalsificate, cartea reapare. Firește că astăzi, în 1955, autorul vede că adevărul consemnat de el cu ani în urmă e limitat la viziunea lui de atunci. Totuși, socoate că volumul ar mai putea fi de folos.

ION MARIN SADOVEANU

București 1955, februarie

I

Acolo unde astăzi, în inima Bucureştilor, e o răscruce de străzi şi tramvaie numeroase, pe la sfîrşitul veacului trecut era o uliţă abia însemnată, printre livezi şi maidane rar împrejmuite, închipuită numai pe o singură latură, de-a lungul căreia se înşirau cîteva locuinţe răzleţe.

Binale şi temelii de o parte, scormonind un pămînt afînat şi apos, dospit din vechi depozite de băligare de la marginea oraşului, iar de cealaltă, cît prindeai cu ochiul, nuci, meri, salcîmi şi tei, încurcaţi în crengile lor, pe deasupra zaplazurilor, pe jumătate putrede şi dărîmate. Primăvara era numai floare albă şi mirositoare, iar iarna, pe sub pomi, zăpadă groasă, cu haimanale zgomotoase şi cîţiva beţivi adormiţi de Crăciun şi lăsata secului.

Pe partea clădirilor, dintre locuinţele scunde şi şoldii, se înălţa de curînd casa lui Iancu Urmatecu, albă şi nouă, pătrată, cu acoperiş de tinichea roşie, cu geamuri mari la catul de sus, trei trepte de piatră şlefuită la intrare şi fiare pîntecite la ferestrele subsolului. Abia de cîteva luni fusese lăsată din mistrie.

Urmatecu, de cîte ori se întorcea acasă, din colţul străzii o vedea albind printre crengi şi nu-şi mai lua ochii de la ea. O dată ajuns în faţa porţii, tuşea, îşi dregea glasul, ca şi cum ar fi vrut să spună ceva, şi se minuna. Se minuna de casă, dar se minuna şi de

el. Simțea atunci un fel de mîndrie, un fel de siguranță și își mîngîia mustața lungă, mătăsoasă și adusă, puțin căruntă, ce-i cădea peste obrajii cărnoși și injectați.

O „muscă" stufoasă punea sub buza de jos un semn de bărbăție pe fața lui lată și sănătoasă.

Cu băgare de seamă, el trecea strada, căutînd colțuri de piatră uscată pentru ca să nu-și murdărească ghetele de lac rusesc, înflorite cu găurele. Iar în poartă, după ce respira adînc, de-și umplea bine pieptul cu aer, răcnea cu un fel de gîlgîit în vocea răgușită :

— Drepți ! Ce, ați murit ?

Capete speriate de slugi ieșeau la ferestre și după ziduri. O forfoteală trecea peste tot, ușile se trînteau, și pe scări erau numai duduieli de pași grăbiți. Un lătrat gros, de cîine mare, se trezea și el, și un dulău cenușiu, cît un vițel, apărea bucurîndu-se în fața stăpînului.

— Ce mai e pe aici, boierule ? își mîngîia omul cîinele, care cu două labe îi ajungea în piept.

Și așa se întorcea întotdeauna, fie zi, fie noapte, cu gură mare, cu lătrat de cîine, să se știe că vine el !

Pînă să ajungă în casă, de-a lungul curții, căci intra întotdeauna pe din dos, lua în cap o frînghie cu rufe, pe care cearșafurile puse la uscat trosneau iarna, înțepenite de ger.

— Iar spălați ! Iar scuturați ! O să-mi tociți lucrurile și o să-mi subțiați geamurile ! se răstea, zîmbind în mustață.

În realitate, era încîntat de vrednicia coanei Mița, soția sa, care, mică, sprintenă și pripită, clipea grăbit, de parcă i-ar fi suflat cineva în ochi.

— Dă-mi un vin, Mițo !

Și Urmatecu urca încet și greoi treptele, cu pași apăsați, de om mare și gras, bucuros că a ajuns.

Pînă să fie gata masa și să pice vreunul „d-ăia" — rude sărace, multe la număr, care întotdeauna găseau la el o masă, un ban și o înjurătură — Urmatecu golea de unul singur o sticlă de Drăgășani și trăgea un pui de somn.

În întunericul ce se lăsa în amurg, se cufunda cu plăcere. Toate ușile de la camere erau deschise, și o liniște adîncă plutea. Se auzea numai din cînd în cînd cum trosneau mobilele de nuc, și scuturătura, prin somn, a unui scatiu din colivie. O flacără roșie pîlpîia tocmai în a treia odaie, ca un incendiu îndepărtat. Candela de la icoane trăgea să moară. Și iarăși o mîndrie îl cuprindea privindu-și mărimea asta de casă pe dinăuntru, întocmai cum s-a simțit cînd a privit-o din stradă. Dar parcă abia acum își putea bine măsura ceea ce a fost în stare să facă. Întunericul și tăcerea măreau încăperile și, o dată cu ele, și inima lui.

Fericirea asta dulce și liniștită se topea în aroma vinului. Și o toropeală caldă îl cuprindea. De cînd s-a mutat în casa asta, ăsta îi era ceasul cel mai plăcut, venind cu un somn greu și cu un același vis...

E el, și parcă nu e el, copil de zece ani, în casa diaconului de sub Dealul Mitropoliei, unde a crescut. O pivniță lungă și rece, cu miros amestecat de băcănie și de poame : miroase vinul vărsat, icrele desfundate, lacherda tăiată, brînza frămîntată și de undeva vine și o boare de mere crețești și de gutui. Ce caută aici ? L-a trimis jupînul să scoată vin ! Și, lacom, cu mîna stîngă ține o cană de smalț verde la cană, iar cu dreapta, scobită ca o lingură, cară și înghite niște icre roșii și mari, cu un bob ce plesnește uleios între

dinţi. De sărătură multă, goleşte cana din mîna stîngă şi iar o pune sub butoi, şi iar îi e foame, şi iar îi e sete. Şi tot aşa, nu-şi mai aduce aminte decît de nişte cizme mari de iuft, popeşti, care au coborît încet scara de piatră, de o pereche de palme, de o voce aspră şi de o înjurătură. De la genunchi în sus, diaconul e numai neguri în amintirea lui; nici visul nu l-a mai putut desluşi vreodată! Şi apoi vine un gol, peste care închipuirile somnului sar întotdeauna. Viaţa trecută se leagă mai tîrziu, cînd se aprinde o lumină şi iar porneşte la drum, cu mulţi, mulţi ani în urmă...

De data asta e călare. Dichisit şi scos ca din cutie. Caii au fost marea patimă a tinereţii lui. Caii şi muierile. Se vede acum, ca atunci, sărind cu murgul peste varniţe pe maidane, în faţa casei Pricupiţei de pe Cîmpul Cucoanei. Douăzeci de fete, grăsune, cu tistimel brodat cu arnici roş şi cu un fir de busuioc la ureche, stau pe prispă şi-şi dau cu coatele, şi zîmbesc, şi-i fac din mînă ca la o cunoştinţă veche. Pînă şi Pricupiţa a ieşit să-l privească.

„Iancule, Iancule, mă craiule! Frumos oi fi tu, voinic oi fi tu, da' vezi că Bălăşica tot nu te vede!"

Asta o ştie şi el, că d-aia îşi face calul numai spume! Nu l-a zărit doar adineauri, din deal, pe Matei Zaraful, cînd a intrat cu buzunarele doldora la Bălăşica? A văzut-o bine cum se codea, aşa, doar de ochii lumii; a văzut-o pe Pricupiţa cum sălta din turii ei graşi, ca la mătănii, îmbiind şi momindu-l pe Zaraf în odaia fetii; a văzut mîna albă a Bălăşicăi cînd a tras perdeaua roşie şi parcă a văzut-o şi cînd a furat cu un ochi negru, ca un tăciune stins, şi dealul, şi uliţa, şi un călăreţ nebun, care se năpustea peste casele Pricupiţei. Şi atunci s-a pornit să facă zbeguri. Ar fi putut să şi descalece, să-şi lege murgul de poartă şi să se ducă la oricare dintre fete. Care nu l-ar fi vrut şi pe degeaba, că doar nu era „Iancu de la trebonal" în toată mahalaua?! Dar parcă nu-l lăsa inima! Mai bine să le fiarbă pe toate deodată, că aşa face un om „care nu e bou", cum îşi spunea el în clipa aceea.

Dar nici în pielea lui Matei Zaraful n-ar vrea să fie! N-o ştie el pe Bălăşica?! Puţin numai să fie scîncită, şi ce-i face! Şi doar el e el! Şi un fel de bucurie drăcească îl prinde deodată şi îl întărîtă. Ocoleşte, sare, aleargă pe maidane cu murgul, dar nu se depărtează, ca să poată vedea mereu geamul cu perdeaua trasă. Cînd, fără să se aştepte, geamul se deschide şi perdeaua se dă la o parte. În casă, Bălăşica rîde şi netezeşte cu podul palmei patul, iar Matei, gata de plecare, îşi aprinde ciubucul.

A fost atunci ca şi cum l-ar fi plesnit cineva cu un par în cap! La asta nu se aştepta! Nu ştia nici el de ce, dar parcă era mulţumit cînd era trasă perdeaua, şi niciodată nu şi-ar fi închipuit că o să se isprăvească, şi chiar sub nasul lui! Un fel de nebunie îl apucă; băgă pintenii adînc în burta calului şi dădu un pumn de cîteva ocale în capul dobitocului. Murgul, surprins, sare, nechează, face o berbecească, şi Iancu moale în şa, e azvîrlit la pămînt, cu capul de un bolovan. Ce s-a întîmplat cu el nu mai ştie, că s-a prăbuşit în gol. S-a deşteptat mai tîrziu, în patul Bălăşicăi, cu o usturime şi o căldură la tîmpla dreaptă. Bălăşica sta lîngă el, frumoasă, fragedă, spăsită, de parcă niciodată mîngîiere de bărbat n-ar fi atins-o. Un miros înecăcios de busuioc şi de oţet de trandafiri plutea prin casă...

— Hai, Iancule, scoal', c-a venit nea Ivanciu! Şi coana Miţa îşi zgudui de cîteva ori bărbatul.

Urmatecu scrîşni din dinţi, mestecă în gol în gura uscată de somn şi plescăi de parcă ar fi încercat un

vin. Duse iute mîna la tîmplă și se uită la degete, să vadă dacă nu era sînge. Cu ochii țintă la coana Mița, zîmbi mulțumit că a fost numai vis. Apoi se ridică iute pe coate, trezit, scuturînd capul.

— Venişi, bă ?

— Da' dormi, moi Iancule, de rupi pămîntul ! și Ivanciu își trosni degetele osoase, de parcă ar fi sunat un sac cu arșice.

De neam bulgăresc, de prin părțile Giurgiului, deși născut și crescut în țară, Ivanciu mai avea încă un accent, care punea un fel de greutate în vorbirea lui. Era mic de stat, supt și spîn. Obrajii, găuriți și galbeni, se întindeau și se mototoleau la loc cînd vorbea. Ochii cenușii, aproape albi, însîngerați, pluteau într-o apă tulbure. La slăbiciunea lui, doar o burtică țuguiată îl umfla caraghios.

— Iar ai buclarisit-o, liftă, ia spune ?

— Am mare nevoie de tine, Iancule !

— Vezi, așa ! Tot la neica, sireacul ! Dă-ne o sticlă, Mițo, că mi-e gura uscată. Iar tu dă-i drumul !

Și Urmatecu, abia acum trezit, mai căscă o dată lung și zgomotos, întinzînd mîna alene înspre o chisea cu tutun. O „macedonie" fină risipea un miros amar și înecăcios. Luă o țigară groasă, răsucită cu mîna, potrivi fitilul de la lampă și repetă :

— Ei, hai odată ! Dă-i drumul !

— Moi Iancule, îmi trebuie livada dinspre Pietroșița !

— Oleo ! făcu Urmatecu, neîncrezător și invidios în același timp.

— Am cu mine și măsurătorile, și banii. O vrea să mi-o vînză boierul ? insistă Ivanciu, dulceag și rugător.

— Apoi de, mă liftă, știu eu ? Cată să ne chibzuim !

II

Nimeni n-avea voie să intre în laboratorul lui conu Barbu. Era o cameră lungă și întunecată în casele bătrînești de pe Podul Mogoșoaiei [1]. La cele cinci ferestre mari atîrnau perdele negre, iar pe jos, multe lighiane colorate felurit și mîncate de săruri. Parchetul era ars în mai multe locuri, fie de soluții tari, fie de cărbunii săriți din soba de tablă. Aci își petrecea conu Barbu partea cea mai mare a vremii, cînd treburile ministerului îi dădeau răgaz, și mai ales domnița Natalia. Boierul era un pasionat fotograf. Învățase meșteșugul la Viena, unde se mai ducea regulat de două ori pe an, să-și vadă unicul fiu, pe Barbu B. Barbu, și prietenii. Viena a rămas întotdeauna una din slăbiciunile vieții sale, mai ales după înnobilare. Căci conu Barbu era autentic baron austriac. Blazonul său, compus cu atenție în birourile imperiale după toate regulile heraldice, avea în cartiere frumos colorate : o licornă, un trident, un snop de grîu și un curs de apă, toate sub un tufiș bogat de pene de struț, care înflorea printre spinii coroanei de baron.

În salonul cel mare, sub sticlă, stătea stema autentică. Era săpată și în aur, pe un inel dintr-o singură bucată, turnat de două ori. Pe unul îl purta nedespăr-

[1] Vechiul nume al Căii Victoriei.

ţit conu Barbu, pe celălalt, Barbu B. Barbu, acolo, în şcoala lui de la Viena.

Bătrînul baron se legase de lumea austriacă în primii ani de domnie ai împăratului Frantz Joseph. Şi moda de acolo o adusese întocmai cu el la Bucureşti. Pe lîngă străbuni — ale căror portrete erau atîrnate pretutindeni prin marile încăperi ale locuinţei sale, toţi îmbrăcaţi ca la noi şi la Stambul — capul micului şi slăbuţului domn părea cu totul apusean. Două tufe bogate de păr roşcat şi încărunţit îi creşteau pe obraji, favoriţii imperiali, legaţi între ei de o mustaţă groasă, ce se arcuia de-a lungul buzei superioare. O mare chelie, binevenită, se adăuga să-i dea şi mai mult asemănarea cu împăratul Austriei.

În ministerele cu miniştri puţini, dar cu vreme multă, de pe acele timpuri, conu Barbu avea întotdeauna un portofoliu cînd erau conservatorii la putere. De liberalism i-a fost silă toată viaţa. Nu că ar fi fost lipsit de generozitate sau de fineţea gîndirii. Dar pe cei mărunţi îi plăcea să-i înalţe el, unul cîte unul, cînd îl slujeau, neputînd suferi să dea mulţimea buzna peste el şi să vorbească de drepturi în casa şi pe moşiile sale. Şi moşiile astea erau multe şi întinse. Erau petice şi în jurul Bucureştilor, dar acolo numai conacuri şi parcuri. (Toate erau fotografiate şi atîrnate prin casă !) Moşiile mari însă urcau înspre munte. De lîngă Buzău şi pînă deasupra Cîmpulungului, într-o parte, şi pînă în Vîlcea, în cealaltă, mergeai numai prin pădurile boierului.

Cumpărături pripite, sau neglijente, şi vînzări la fel, au făcut ca viaţa lui conu Barbu să se petreacă mai mult în faţa judecăţilor. După importanţa şi valoarea proceselor, baronul stătea în instanţe de la judecătoriile de ocol pînă la Curtea de Casaţie. În lumea aceasta ahtiată şi vicleană a şedinţelor şi arhivelor, întîlnise boierul pe Iancu Urmatecu. Prima

dată cînd au stat de vorbă a fost la arhivă, la Urmatecu. Dintr-un proces mare (era vorba de o pădure care făcea cît o jumătate de judeţ), conu Barbu n-avea decît un număr scris pe manşetă, cu care urmărea să dezgroape un dosar aruncat de mult la pivniţă.

Cînd l-a văzut mic, cu joben şi gheroc[1] lung şi negru, din care Fantoche, căţeluşa baronului, de care nu se despărţea niciodată, scotea un cap cît o nucă, lucios, cu ochii bulbucaţi, printre reverurile de mătase veche şi pătată, Urmatecu a simţit că nu trebuie să se mai despartă de el. L-a poftit printre dosare dincolo de bara de lemn, i-a oferit un scaun şi l-a luat de la început cu „coane". Baronul, cînd a dat să se aşeze, a ridicat cu grijă pulpana gherocului, din care se ivi un pachet umflat şi unsuros. Era un pui fript, învelit într-o hîrtie, pentru Fantoche. Nicăieri, nici la Cameră, boierul nu se dezlipea de căţeluşă şi de hrana ei.

— Dacă ar şti cînd trebuie să mănînce şi cînd să nu mănînce, ar fi om ! spunea el zîmbind tuturor celor miraţi. Şi tacticos, oriunde, rupea cîte o aripă de pui.

Văzîndu-l pe Urmatecu dînd ordine la aprozi şi el însuşi scoţînd din minte, pe dinafară, coloane întregi de numere, „temeiuri", din registrele arhivei, conu Barbu s-a minunat. Iar la prima şedinţă, după lungi amînări procedurale, toate după sfaturile lui Urmatecu încurcate în adrese greşite şi executări nelegale, cînd l-a văzut suspendînd pronunţarea, pentru că dăduse ceasul din sala de şedinţe cu un sfert de oră înainte, conu Barbu a fost pătruns de admiraţie. L-a chemat acasă, l-a făcut omul său, dîndu-i mînă liberă în administrarea averii.

[1] Redingotă.

Aci, vrednicul și vicleanul arhivar a găsit, ce e drept, pe o slugă mai veche, pe Ioachim Dorodan, un moșneag frînt, chel, cu un nas mare, plin de vinișoare roșii, și cu vîrfurile degetelor foarte groase, peste care se bombau unghii tari și lungi, ca de corn. Ca orice slujitor de nobil, Ioachim Dorodan era dăruit de stăpînul său cu mici giuvaieruri purtînd stema boieriei, păstrate cu sfințenie de bătrîn. Cravata lui, de pildă, veșnic neagră, de atlaz, era trecută printr-un inel de fildeș, pe care stătea săpată coroana baronului. Acesta a fost primul lucru care a aprins gelozia și invidia lui Urmatecu. Un fel de sete de a parveni crescu tot mai mare în el. Pînă atunci nu avusese cînd și cum să vadă așa ceva. Nu avusese unde și la cine rîvni. La petrecerile lui de mahala și la bețiile din piață, toți erau ca el, deși el era cel mai bine îmbrăcat, după moda timpului.

Întotdeauna a avut o rîvnă de a învăța, de a înțelege, de a imita și de a ajunge. Hainele și le tăia după ale avocaților și boierilor pe care îi întîlnea la tribunal. Și a crezut întotdeauna că asta e un semn bun în sufletul său, un semn ce îi dădea numai puțină mîndrie față de ceilalți ai lui, care, din lene sau prostie, nu vedeau mai departe de deprinderile lumii lor și n-aveau nici o rîvnă să iasă din ea. Abia acum însă, cînd a văzut cravata lui Dorodan, trasă prin fildeșul de la baron, și-a dat seama cîte trepte are scara asta pe care o ar putea urca și la ce înălțimi amețitoare ar putea ajunge. Și pentru prima oară a simțit de ce o să-i fie atît de rușine în viață, după cum i-a și fost : de taică-său, măcelar și de maică-sa, moașă, moartă de beție într-o magazie cu cărbuni. Acum morți erau amîndoi de mult. Și Urmatecu, în tăcerea saloanelor de pe Podul Mogoșoaiei, unde îl aștepta pe conu Barbu să se scoale, privind la strămoșii lui, simțea parcă o ușurare. Dar nu era destul,

deși își știa sigur părinții îngropați în curtea Bisericii Capra de pe Șoseaua Pantelimonului. Dacă vor vorbi vreodată morții ăștia rușinoși prin gura lui Dorodan mai ales ? Era bătrîn și nărod, e adevărat, și nu înțelegea nimic din cîte îl ard pe el. Dar o dată, „Umflatu" (cum îl botezase el pe Dorodan) l-a și întrebat, în biroul rece, de toamnă, în care nu se făcuse încă focul și unde o slujnicuță în papuci afuma cu rășină : „Nu ești dumneata băiatul lui Gherasie, măcelarul ?" La care el i-a răspuns iute : „Nu ! Tata a fost negustor mare, la Brăila. Eu nu l-am apucat !" Și apoi a tăcut, și din clipa aceea a început să-l urască, pe față, pe Ioachim Dorodan. Umflatu n-a simțit nimic, așa își spunea Iancu.

Ca atunci, ca și de atunci, ani și ani de-a rîndul, Urmatecu se afla și acum în aceeași încăpere cu conu Barbu, abia sculat și îmbăiat, mirosind puternic a o apă de trandafiri ce îndulcea tot aerul camerei. De data asta, însă, omul de încredere era mînat de Ivanciu, cu mare interes să isprăvească cît mai iute afacerea de la Pietroșița. Ca întotdeauna, conu Barbu sta la birou, cu ochii țintă într-o ghiulea de cleștar, plină cu apă, privind cum pluteau cîțiva păianjeni negri și aurii, închiși acolo de fantazia cine știe cărui colecționar. Urmatecu, respectuos, în picioare, corectînd situația lui deferentă prin ostentativul joc al unui lanț gros de aur ce-i tăia vesta din buzunar în buzunar, iar Ivanciu, timid, așteptînd să se desfășoare tot ghemul gîndurilor baronului, pentru care avea acum un dublu respect : de om milogit și ridicat pe vremuri și de cumpărător interesat. Urmatecu, mult mai familiar și mai cunoscător al stăpînului său, nu avea nici o considerație pentru meditația baronului, pe care o cunoștea, de altfel. Numai în capul de cuc al lui Ivanciu putea să intre ideea că bătrînul Barbu gîndește în momentul acesta și că, mai ales, gîndește

la treburile lui. Urmatecu citea aproape în mintea boierului și nu se înșela. Era acolo un fel de horă înceată din aceleași peisaje : treierul de la Bobești ; lunca de la Filipești ; heleșteul de la Bălășoieni și conacul de la Urlați, prin care se rupea din cînd în cînd, ca o pînză, cîte o frîntură de *Prater*[1] vienez, de cariatide baroce, blestemate de sute de ani să ducă în spinare balconul vreunui palat austriac, sau de o chermesă în pădurea Vienei, urzită în leagănul vreunui vals. Și baronul surîdea în gînd unei siluete grațioase, în crinolină albă, cu o umbreluță cît o palmă, ținută ștrengărește pe umărul stîng, unei femei gingașe, cu numele de Natalia, ce se desprindea ca un nour leneș de dimineață din inima întunecată a unei dumbrăvi.

Urmatecu tuși. Baronul se trezi ca din somn și privi întrebător înspre el.

— Că ar vrea să se potolească odată și să se strîngă de pe drumuri ! Și noi, coane, să ne vedem scăpați de el, rosti mormăit omul de afaceri, cu ochii, lunecoși între gene, lăsați în jos, măsurînd parcă într-o suveică de privire furișă drumul de la colțul biroului pînă la o sofa mare, pe spatele căreia, din fire vechi și fanate, se destrăma stema de baronie.

Conu Barbu simțea că acum vine clipa cea grea, care l-a plictisit întotdeauna : tocmeala. Îi plăceau banii să-i vadă în față, mai ales cînd era grăbit să îi aibă, ca acum. (O scrisorică trandafirie, nici el nu mai știa a cîta, cu un scris prelung și ascuțit, primită chiar în dimineața aceea lîngă ceașca de cafea neagră, îl vestea, cu nerăbdare, din partea domniței Natalia, că Ilie geambașul nu mai așteaptă și că dacă pînă în prînz nu are banii, vinde orlofii cei negri !) Îi plăcea boierului vînzarea gata încheiată, dar ura

[1] Parc din Viena.

drumul întortocheat de lupte și înșelăciuni pînă la luminarea completă. În asta era tare Urmatecu. De-aia îi și era drag, pentru că îl scutea pe el de ezitări, de remușcări și mai ales de gîndul care îl chinuia în urmă : că s-a înșelat. Cum el nu știa în ce fel să cîștige bani mulți, atunci cînd îi trebuiau, decît împrumutînd sau vînzînd, și cum întotdeauna arunca o pădure sau o casă la repezeală, un elementar spirit de conservare îl făcea să simtă, vag, ce e drept, că sare cîte o cărămidă din așezarea temeinică a averii sale. Să se opună, n-avea putere, și apoi îi era frică să privească în față și vînzarea și golul pe care îl lasă. Îi trebuia un fel de mîngîiere și mai ales îi trebuia cineva care să-l convingă că nu face rău, că nu se păcălește și că nu se ruinează.

Și omul acesta nu putea fi altul decît Urmatecu !

Pentru a doua oară boierul se uită întrebător înspre el. Omul se făcu a nu înțelege și zise : „Că e grăbit, săracul ! Îl așteaptă acasă și fata, și nevasta, că de zestre o ia !" Și iarăși lăsă să se facă liniște, că nu se auzeau decît ciocănitul de oțel al unei pendule mari de nuc, cu cifrele lunguiețe și înflorite pe cadran, și vuietul domolit al străzii, în care huruiau în depărtare roțile vreunei trăsuri prin strigătul unui precupeț.

Dar nu asta aștepta boierul de la Urmatecu ! Ce-i pasă lui pentru ce cumpără Ivanciu livada de la Pietroșița ?! Conu Barbu voia ca Iancu să facă prețul, să înceapă tîrgul, și în cearta dintre ei doi, să arunce și el, boierul, un cuvînt din cînd în cînd, care nu va trage la cîntar, dar să arate că el e vînzătorul.

Lăsat singur, nu știa de unde s-o înceapă. Ceea ce era mai ales foarte greu era să ceară prețul, căci nu știa nici ce întindere avea livada, nici cît ar face. De mult nu i se mai întîmplase boierului să se simtă atît de părăsit și neajutorat de cînd se întîlnise cu Urma-

tecu. O clipă, dezmeticit din această încurcătură și adus pe pămînt din visarea lui, simți ca un fel de bănuială : adică să fi trecut Iancu de partea lui Ivanciu de-l lăsa atît de singur ? Dar un sentiment de siguranță și parcă de recunoștință șterse iute umbra aceasta. Că niciodată nu i s-a mai întîmplat ! O fi poate că vrea să-l ajute pe Ivanciu și d-aia lasă totul la voia lui, a vînzătorului. Și de îndată baronul își simți o mare bunătate și bucurie revărsîndu-și apele peste sufletul său. Fără să vrea, îi sună în ureche sfîrșitul de frază : ...„că de zestre o ia". Și își ridică privirea cu blîndețe și admirație către Urmatecu, ce se încăpățîna în împietrirea lui.

„Ce bun e bietul Iancu !" gîndi baronul, și de îndată își simți un fel de întrecere în bunătate cu omul său de afaceri. Și un colț de mîndrie boierească răsări în el. Că e bun, asta se vede, dar să fie adică mai bun decît el, ai cărui strămoși au botezat zece sate și au înzestrat de o sută de ani toate fetele de sub Cîmpulung ? Și un arc vechi se întinse în sufletul său. Voința și hotărîrea sa făcură deodată un salt și rosti scurt și apăsat :

— Vînd !

Nădăjduia că a spart tăcerea și înmărmurirea celor doi. Urmatecu se uită însă scurt și oțelit la Ivanciu. Acesta plecă pleoapele umflate, fără gene, în semn că a înțeles. Și tăcură mai departe. Precupețul se apropia pe stradă oferind mereu o marfă necunoscută cu un cîntec tărăgănat și jalnic, iar pendula bătea nesupărată mai departe. Toți parcă se cufundau în tăcere și intrau sub pămînt.

Pentru prima dată conu Barbu își simți becisnicia și se dojeni amarnic, cu gîndul : „Proprietar sînt eu de nici nu știu ce să cer ?! Firește că Iancu nu mă ajută, să nu creadă că de face un bine, vrea să mă și fure. Și apoi binele e bine ! Ori îl faci, ori nu !"

Și pentru ca să scape din încurcătură, luă ghiuleaua de sticlă în mînă și se hotărî să ceară de atîtea ori cîte o mie cîți păianjeni vor fi adunați într-însa.

Închise ochii, clătină cristalul de parcă ar fi amestecat niște zaruri, deschise deodată pleoapele, privi și spuse iute :

— Cinci mii !

— Că bun mai ești coane ! Da, e bine așa ! își legă iute vorba Urmatecu de prețul baronului. Și-apoi, de îndată, către Ivanciu, care sta să deschidă gura : Hai, mulțumește, zi săru-mîna și ieși ! Vecinătățile și scrisul le fac eu. Du-te la mine, că vedem noi !

Ivanciu se aștepta la de cinci ori pe atît. Nici un copil mic nu se putea astfel înșela. Ieși cu spatele spre ușă, rupîndu-se în ploconeli stîngace. Urmatecu îl urmă liniștit.

Conu Barbu era mulțumit de el, de gîndul care i-a venit și mai ales mîndru de mîndria strămoșilor. Dar după încordarea aceasta, își simți iarăși mintea întorcîndu-se lin, ca pe o apă, înspre vis, unde silueta domniței Natalia începea să se închege.

Tresări însă deodată și strigă pe urma celor ce plecau de-a lungul încăperilor mari, cu glasul său pițigăiat :

— Iancule, trimite pînă în prînz o mie lui Ilie geambașul, că, de nu, e prăpăd ! Și se scutură de un rîs mărunt și copilăros.

III

Toamna, tîrziu, înserarea cădea repede, cu neguri și lumini tremurate. Găzarii, întîrziați în amurg, țipau departe, tărăgănat. Prin curțile lungi, se strîngeau rufele de pe frînghii și lucrurile puse la aerisit. Porțile de lemn scîrțîiau prelung; iar în geamlîcuri, băteau cu degetul musafirii.

În seara aceea a fost masă mare la Iancu Urmatecu. Firește că stăpînul casei a venit cel din urmă, căci a avut chibzuială la el în odaie cu Ivanciu. Au stat două ceasuri și mai bine, cu o țuică ce mirosea a sîmbure, adusă din livezile Dîmboviței, și s-au luptat. O pană de somn fragedă, înecată într-un untdelemn străveziu, ce gîlgîia în jurul cărnii, le-a ajutat pofta la băut. Au întors de douăzeci de ori, în toate felurile, aceleași neînțelegeri și tocmeli. Cînd se aprindea Urmatecu, mai dădea Ivanciu; cînd se potolea Urmatecu, tot el își amintea că mai are cuvinte să ceară. Și înțeleși tot nu erau. Pornind spre masă, după nu știu cîte chemări ale coanei Mița, amîndoi aveau tîmplele fierbinți. Scara trosnea sub mersul lor greoi și au coborît în subsol, de unde, prin geamuri pătrate care dădeau în curte și spre stradă, lumea din afară ți se părea sus, cu oameni din care nu vedeai decît picioarele și foarfeca pasului.

Musafirii erau mulți și înfometați. „Erau „ăia", rudele sărace, venite la cazanul lui Urmatecu, după cum singur se rostea. Mai ales frați de-ai coanei Mița, că avea mai mulți! Era nelipsit Tudorică, cel mai procopsit dintre ei, ofițer de pompieri, însoțit întotdeauna de soția lui, Jurubița, cum o botezase nenea Iancu, cu doi ochi negri, scriși, mică și durdulie, ca o prepeliță de miriște, mirosind a proaspăt și a levănțică.

Printre femei vrednice și cumsecade, mătuși, surori și cumnate de-ale coanei Mița, cu frică de bărbat, numai cu gînd de gospodărie și mîinile înăsprite de roboteala casei, Jurubița n-avea un loc sigur decît prin voința lui Urmatecu, care o impunea.

În afară de el, nu plăcea nimănui nici felul ei cald de a privi, scurt și cu înțeles; nici zîmbetul ei luminos din dinți albi și lucii, nici mîna ei mică și catifelată. Singura care rîdea de glumele deocheate ale lui Urmatecu ea era, după cum, în orice altă împrejurare, singura care să-i țină piept era tot ea, mai ales cînd Iancu își bătea joc de bărbatul ei, cam bețiv și cam bobleț.

Despre Jurubița, cumnatele nu știau nimic sigur din viața dinainte de a fi rudă cu ele. Și tocmai d-aia, cînd erau singure, povesteau fel de fel de întîmplări, temeinicite numai pe cîte o frîntură de vorbă adusă. Dar asta cu grijă mare, să nu afle nenea!

Pe masa întinsă tremurau în castroane piftii îngălbenite de grăsime, al căror adînc era întunecat numai de cîte o aripă sau picior de curcan. Un iz ușor de usturoi plutea prin sala de mîncare, amestecat cu scorțișoara unui lapte cu orez, ce aștepta deoparte. Rumeneli de fripturi de tot soiul și o brînză de burduf gîdilau nările și îmbiau.

Pofta cea mai mare însă o deslușea, printr-un mestecat în gol, un alt frate al coanei Mița, Lefterică.

Pe cît era de supt și de pirpiriu ofițerul de pompieri, cu coșul pieptului îngropat, cu urechile mari și blegi și cu ochii umflați de beție, pe atît Lefterică era plin de ifos, purtînd o barbă lungă, neagră, fir de fir, căreia capul, printr-o hotărîtă aruncare pe spate, i se împotrivea ca unei poveri. Un gheroc lung îi bătea genunchii, și omul își ștergea din cînd în cînd tîmplele cu mînecile lustruite. Era sfios de felul lui, tăcut și cuprins cîteodată de nestăpînite toane de melancolie.

La chefuri, Urmatecu ar fi trebuit să și-l caute, dacă nu l-ar fi avut, pentru boroboațele lui. Se rîdea pe ascuns de ani de zile, în familie, de pățania lui Lefterică, odată la o petrecere de Paști!

De cînd se știa, Urmatecu, mai ales cînd Paștile cădea în vară, de Florii, își dădea drumul. Simțea așa, ca un fel de parapon [1], cu un gust de prăpăd, ce-i venea o dată cu florile de cireș și de măr. Atunci îmbrăca pentru prima oară, de bucuria soarelui nou, pantalonii albi, călcați ca pe oală, rotund, de chiar coana Mița; își trăgea o legătură subțire de mătase, ca para focului, își umfla părul pe lîngă urechi cu degetele răsfirate, se suia pe capră, dădea bici cailor și pornea cu soția și fetița lui, Amelica, oriunde, la iarbă verde.

„Ăia" puteau să vină cînd voiau și cîți voiau, el îi ținea bucuros din toate. Și „ăia" veneau! S-a întîmplat însă odată ca Lefterică să nu ducă la băutură și să adoarmă cu capul pe masă. Urmatecu, de cum l-a văzut, l-a luat, l-a culcat pe-o cergă, i-a pus mîinile pe piept, i-a aprins o lumînare la cap și i-a înmuiat apoi toată frumusețea lui de barbă, la care ținea ca la lumina ochilor, într-o strachină, după ce

[1] Supărare, necaz.

răzuise în ea un fel de clisă, dintr-o mlaștină de drum.

Și a chemat apoi pe soacră-sa, pe coana Tinca, să-și vadă băiatul. Bătrîna, puțin obosită, puțin amețită, cînd l-a văzut ca mort pe Lefterică, cu gura deschisă și cu barba lemn, întărită de clisa uscată, și de batjocură, și de jale, a început să se tînguiască și să plîngă, că abia au putut-o potoli.

Lefterică și astăzi, cînd își aduce aminte, se cutremură și își mîngîie barba cu tristețe, de parcă l-ar durea.

Acum stăteau amestecați, așteptînd și păzind scaunele. Cînd au intrat Urmatecu și Ivanciu, Jurubița se lăsă iute la tacîm, tocmai în celălalt capăt al mesei.

Urmatecu clipi de cîteva ori, ridică din colț gura de parcă ar fi vrut să muște și, netezind cu palma luciul unei farfurii din dreapta lui, bătu ușor pe masă și spuse:

— Jurubițo, mai colea!

Femeia făcu a se fistîci. Apoi, se ridică iute, alergă prin spatele comesenilor, sărută în treacăt creștetul pleșuv al soțului ei, care se și așezase la masă, dînd din cap cu gura plină, și mai mult lunecînd pe locul arătat, oftă:

— Cum vrei dumneata, nene!

Coana Mița, de la mijlocul mesei, se făcu roșie ca racul. Cu o coadă de lingură, ce-i scăpă din mînă, atinse o pomieră și rupse din buza de cleștar o țandără cît un deget. Pomiera sună lung. Lina, sora cucoanei, sări și-o făcu să tacă. Apoi, șopti printre dinți:

— Da' mai dă-o dracului, Mițo, ce te pui cu Iancu?!

Și masa trecu în toi. Țăcăneau cuțitele pe farfurii, gîlgîiau sticlele și era tăcere mare. Din cînd în cînd, cîte unul tușea și își dregea glasul de parcă ar fi

vrut să spună ceva. Dar nici unul nu vorbea. Tudorică împăturea și tăvălea prin sare pielea grasă de curcan și o înfuleca iute. Lefterică, mai mofturos, desfăcea pieptul pînă la limba de carne fragedă de lîngă os și apoi o ungea cu o grăsime caldă, cu miros de frunză de dafin. Ivanciu zdrobea brînza prin semințe de ardei.

Vinul, vărsat din belșug, adăuga mirosul său acrișor și înecăcios miresmelor din încăpere.

Urmatecu, din capul mesei, îi privea. Se juca într-o doară, cu o scobitoare, pe care o îndoia și o netezea, de-o făcea să scoată o vibrare surdă. Și făcînd pași mărunți cu scobitoarea pe fața de masă, întîlni mîna Jurubiței. Îi mîngîie mai întîi unghiile, una cîte una; apoi, pentru că nu știu care a spus o prostie și i-a făcut pe toți să ridice capetele din farfurii, se agăță deodată, ca și cum l-ar fi văzut pentru prima dată, de inelul femeii, numărînd mereu cele trei peruzele din trifoiul legat în argint. Inelul ăsta el i-l dăduse, la Herăstrău, cînd gura ei a fost mai dulce ca niciodată, în tihna și depărtarea unei odăițe văruite, prin geamul îngust al căreia se vedea un apus limpede și rumenit de primăvară, tăiat de praguri viorii.

Urmatecu mînca puțin și îi era scîrbă de lăcomia celorlalți. Luă o bucată mare de pîine albă și îngropîndu-și nările în miez trase adînc. Îi plăcea mirosul ăsta bogat de grîu, care te hrănește fără să-l mesteci. De cînd era mic, mai mult iubea decît gusta pîinea. De la maică-sa învățase s-o ferească de murdărie și s-o strîngă oriunde ar găsi-o. Și așa făcea și acum, punînd cojile aruncate pe burlane, pentru păsări. El, care, la beție, cu o hîrtie de o sută își aprindea țigara, culegea cu buricele degetelor umezite firimiturile de pe masă.

Acum adulmeca, amestecînd prospețimea femeii cu prospețimea pîinii, privind cu dezgust la unsorile care făceau să lucească boturile comesenilor. Și îi era silă și necaz că ăștia sînt ai lui, la el acasă, aduși de Mița aproape-n fiecare zi. În ani mulți de cîștig gras la conu Barbu, de-i ținea acum pe toți pe veresie în mîndrețea asta de casă, el știa că a fost și la ucenicie bună, pe furate, în d-ale vieții. Știa cum se mănîncă frumos, la masa boierească, deși și el, cînd voia să guste cu totul isihia[1] și răsfățul, se lăsa de cîte văzuse și învățase. Dar își spunea că numai să vrea, oricînd se pricepea deodată să se poarte boierește. Asta pentru că trăsese cu ochiul și băgase la cap! Dar ăștia mai buni nu puteau fi chiar dacă ar fi vrut! Și simțea atunci și mîndrie, și înciudare. Mîndrie pentru el, că stă deasupra lor; înciudare, că nu-i poate da afară, că-l rușinează cu purtarea lor și că la ei ține coana Mița, la care ține și el. Și clocotea, de multe ori, ca acum, de mînie! Și mai dînd peste cap un pahar, care-l încălzi deodată, iute luă mîna leneșă și mică a Jurubiței în mîna lui, strînse tare, îi dădu drumul, tuși și zise:

— Care mi-a văzut puiul din curte de-aseară?

— Care pui, nene? se trezi curios Lefterică, și tocmai el.

— Taci și mănîncă! Nu-i treaba ta! se răsti la frate-său coana Mița.

— Lasă, Mițo, omu-n pace, grăi Iancu, bucuros de mușteriu. Cum care pui, mă? Ce, nu știi?

Și coana Mița sări de pe scaun și ieși din odaie. Urmatecu rîse molcom. Luă iarăși în mînă mîna Jurubiței și, de dată asta păstrînd-o, începu:

[1] *Isihie* — liniște, tihnă.

— A scăpat din cotețul Miții, ieri pe seară, un pui! Era pestriț, jigărit și cu gîtul roșu, fără fulgi. Și lacom, nevoie mare! Sărea pe treptele de piatră din fața casei și căuta să pigulească ceva. Și eu îl priveam... (Toți cei de la masă se uitau la Iancu atenți, deferenți și curioși. Unii dintre ei înghițeau tocmai cu plăcere îmbucătura de la sfîrșit, care dă tot gustul unui fel de mîncare, înainte de a lăsa tacîmul.) Da'ce moaș-sa putea să găsească pe pietre? Nimic, că pune Mița să măture!... cînd, deodată, zări un scuipat. Îi trase un cioc și nu se dumiri. Iar încercă, și iar se miră. Era, sau nu era de mîncat?...

— Ii, nene, că-i îmbolnăvești!... și Jurubița luă ea de data asta în mîna ei mîna lui Urmatecu, mîngîind-o ușor.

Într-adevăr, Lefterică, doldora de mîncare, cu imaginația aprinsă, înghiontită de poveste, începu să pălească. Înghițea în sec, și după el și Ivanciu. Amîndoi căutară scăpare într-o sorbitură de vin roș.

— Și iar se repezi, și iar nu se dumiri, și nu știa de ce se-ntinde... continuă Iancu, încet, rar, spionînd atent, să vadă efectul.

Lui Lefterică parcă i-a pus cineva mîna în beregată. Cît obraz îi mai rămăsese din barbă se îngălbeni și, clătinîndu-se, se ridică și ieși. Ivanciu tuși, să-și stăpînească gîtul. Tudorică oftă adînc. Coana Lina scoase o batistă în trei colțuri, de dantelă scrobită, cu miros de floare de portocală, și-și netezi nările cu ea. Urmatecu biruise!

— Așa vezi! Mîncărica mea, sireaca!... Și-ncepu să rîdă tare și să facă haz.

Era ușurat. Se răzbunase pe ăi care l-au mîncat și au să-l mănînce mereu, pîn'la sfîrșitul zilelor lui, cu ahtială, ungîndu-se pînă-n ochi de grăsime!...

Și, pentru prima dată în seara aceea, gustă și el ceva: rupse o coajă de pîine, o așeză pe limbă și o udă cu o înghițitură de vin. O boare rece, cu viață în ea, îi umplu gura și-i înmuie îmbucătura asta curată. Și omul se potoli, ca după o doctorie.

Stătea acum, cu un zîmbet încremenit sub mustață, privind în gol. În tăcerea care s-a făcut, se simțea stăpîn, dînd de azvîrlita cu ăștia toți, după împrejurări și după mutra lor: cînd cu înjurătura, cînd cu cîte un joc amarnic. Se uita la ei de parcă nu i-ar fi cunoscut și îi cîntărea, rînd pe rînd. Erau ochi stinși, obraji căzuți și încărcați de sulimanuri; cravate legate greșit; cercei care atîrnau pe margini de urechi, în găuri lărgite și înverzite de ani, fețe rase pe întuneric, cu fulgi de omușor...

Între toți ăștia, Urmatecu închise ochii, să nu mai vadă. Cînd îi deschise, zări pe fata lui, Amelica, lîngă celălalt capăt al mesei, și se miră, de parcă o și uitase.

Semăna copila puțin cu el: la ochi. Încolo, aducea mai mult cu coana Mița: gura cărnoasă, bărbia rotundă, fruntea îngustă, și mai ales părul maică-si, castaniu, tăiat în două de o cărare pînă în creștet și strîns apoi în melci de codițe, pe urechi.

De cînd se făcuse mare, și mai ales de cînd o dăduse la pension, simțea cum fata se depărtase de el. Își aducea aminte cu duioșie de vremurile în care, micuță, îi ieșea înainte și îl căuta prin buzunare, să vadă dacă i-a adus „ciocolată cu fetițe" — cum spunea ea — adică ciocolată învelită în hîrtie cu poze. Atunci Urmatecu se mai înțelegea cu copila lui. O lua pe genunchi, o sălta, o săruta, și în toate jocurile și năzdrăvăniile o simțea a lui, iubindu-l și bucurîndu-se cu el. Azi, nu era împrejurare în care să nu o simtă închisă și îndepărtată. O privea cu

drag acum, rugînd-o parcă să-l ierte de-o supără cumva și dacă ceea ce face nu e pe voia ei.

Amelica tăcea, cu gîndul și privirea aiurea. Deodată, căută înspre tatăl său. Surprins, Urmatecu se trezi și dădu drumul Jurubiței, trăgîndu-și mîna din a ei. Vrea să spună fetei ceva bun și drag cu privirea, dar ea își și întoarse ochii de la el. O nespusă mîhnire îl cuprinse. S-ar fi sculat de la locul lui, s-ar fi dus să-i ia fruntea în mîini, s-o mănînce de sărutări, să o roage să-i spună cum vrea să se poarte taică-su. Dar o rușine îl ținu pe loc. Rușine și de el, și de toți nărozii ăștia din jur. Și neputîndu-și da drumul, se simți parcă prea mic, în cuprinsul ființei sale, pentru clocotul dinăuntru. Dar își spuse singur că nu e bine s-o ia cu smiorcăieli d-astea, că atunci nu mai e tat-său. Mai bine, și fără știrea și fără voia ei, s-o facă fericită! Să-i strîngă bani mulți, cît se va putea mai mulți, și așa, o să vadă ea mai tîrziu, după moartea lui poate, cît de mult a iubit-o! Acum, o să rabde și el și o să se mulțumească cu mai puțin. Dar nici pe mîna copilului nu-i cuminte să te dai! E, hei! Tîrziu de tot o să zică ea, cînd i-o fi bine: „Săracu tăticu!..." Și el o să se mulțumească și cu atît.

Era tulburat. Privea fără să vadă. Și a rămas cîtva timp astfel, pînă ce i se lumină chipul mototolit al lui Ivanciu, care nu-și venise în fire și aștepta tăcut să-i treacă scîrba, sorbind din pahar.

Într-o clipă, Urmatecu revăzu prădăciunea becisnicului de boier, la care l-a ajutat. Și o dogoare cumplită se aprinse în el, de se năpusti cu ură împotriva bulgarului: Cu ce s-a ales el, Iancu, prieten și sfătuitor de totdeauna, din pricopseala lui Ivanciu? Cu două butoaie de vin, cu unul de țuică și cu poame pentru dulcețuri și magiun! (Baronul îi dăduse, ce e drept, o zeciuială din afacerea asta, dar

aia era partea baronului!) Și lifta asta o să cîștige bunătate de livadă, cu acareturi, care lui i-au trecut printre degete. Și el — și nu el, fetița lui — nu o să se aleagă cu nimic? Apoi, dacă o scăpa azi una, mîine alta, așa o să se pomenească Amelica, de pe urma lui, cu avere?

Și ochii îi jucară între fată și bulgar. Amîndoi, acum mîncau liniștiți, legați între ei, fără să știe, unul de dragostea, iar celălalt de mînia lui Urmatecu. Simți cum un fel de tremurătură începu să-i furnice trupul și să se adîncească în el. Și, aproape fără să vrea, puse mîna pe o gutuie galbenă și o trînti ca pe o piatră, cu toată puterea, pe masă, în fața lui Ivanciu. Paharul și farfuria se făcură țăndări. Toată lumea tresări.

— Moi, da' nebun ești, moi! bîlbîi speriat Ivanciu, scuturîndu-și așchiile din poală.

Urmatecu rămase nemișcat cu ochii la Amelica. Fata, palidă, se ridică de la masă, părăsind, ca și maică-sa, încăperea.

A fost o clipă grea. Mulți dintre cei de la masă nu înțelegeau. Cei mai deștepți, care îl cunoșteau pe Urmatecu, simțeau că se apropie furtuna. Ivanciu parcă bănuia, dar nu se dumirea. I se părea că dăduse atît de mult, sus, la cererile lui Iancu, încît nu vrea să creadă că ar mai putea voi ceva acum.

Au rămas o clipă toți împietriți, simțind că Urmatecu e stăpînul tăcerii acesteia ciudate. Bine nu știa nici el ce are de făcut. Se încurcau toate lucrurile în el și căuta parcă o poartă prin care să dea drumul mîniei, numai să se știe sigur împotriva cui și de ce!

Deodată cîinele de afară începu să latre, ca și cum s-ar fi dat. O hărmălaie cu voci ascuțite de slugi și strigăte ciudate pătrunse pînă în cameră. Urmatecu găsi în sfîrșit un motiv să se destindă. Lovi cu picio-

rul în ușa care se dădu de perete și întrebă, cu glasul aprig, ce se petrece.

— Au venit nebunii, conașule, îi răspunse cineva.

— Să intre! și Iancu deodată zîmbi. Apoi, întorcîndu-se către Ivanciu: Boierul tot boier, mă liftă; ai și măscărici la cafea! Îl bătu pe umăr și-l trînti pe scaun.

Toată lumea, cîtă mai rămăsese, se așeză.

Nebunii știa el cine sînt: cobzarul Ionică și surorile lui. Și mai știa încă ceva, și asta o cunoșteau numai el și Ivanciu: povestea cu popa Gose și milogeala lui la bulgar, în grele zile de aman. Pe vremea aceea, Urmatecu nu întîlnise încă pe conu Barbu, și era un pîrlit de conțopist, dar Ivanciu avea cherestele și era chiabur. Dar de cînd s-au cunoscut, și era mult de atunci, mai din obrăznicia lui Iancu, mai din blegenia lui Ivanciu, cel dintîi l-a luat cu „tu" și cu „mă", deși era mai tînăr. Cînd, mai tîrziu, Iancu l-a ajuns pe Ivanciu în avere, a început și bătaia de joc.

Popa Gose, atunci, le-a dat în genunchi, să-l ajute. Ivanciu n-a vrut. Urmatecu i-a spus: „Rău faci, că și tu ai copii! Cine știe ce-o să se aleagă și de ei!"

Iar lui Ivanciu i-au rămas cuvintele lui Iancu în urechi. Singurul lucru care zguduia liniștea lui mototoală, pînă în fundul căreia nu pătrundea nimic, era blestemul copiilor lui popa Gose. Și nebunii, acum slobozi, veneau cu hai mare înspre ei. Erau Ionică și surorile lui, Marițica și Vasilica. Coborau pe scară, cîntînd cîteșitrei. Cobza suna a dogit în brațele scurte ale omului, iar cîntecul lor era încălecat și felurit. Ionică, numai pe două note, îi zice un fel de romanță politică:

Domnu Brătianu
Strînge numai voturi,
Strînge cu toptanu...

iar ele, un același vechi cîntec de dragoste:

Pasăre galbenă-n cioc,
Rar mi-ai cîntat de noroc.

Și totul se amesteca într-o hărmălaie din care cu greu se putea înțelege ceva. Femeile erau mai înalte. Ionică, bondoc și veșnic între amîndouă. Neras, cu buze groase și răsfrînte, umede, cu ochii duși, acoperiți pe jumătate — pînă la luminile tulburi — de pleoapele grele. Mustățile, cu fire lungi și rare, îi intrau în gură, printre gingiile fără dinți. În fiecare ureche avea cîte un smoc de păr, crescut ca un burete.

Vasilica, mai nebună ca ei toți, umbla într-un palton bărbătesc, de căpătat. În picioare purta șoșoni, iar pe cap, un bariș tras pînă deasupra ochilor albaștri, ca de sticlă. Marițica era înfășurată, ca un copil, într-o broboadă cafenie, numai petice. Vițioane de păr fumuriu îi cădeau în ochi.

De cum i-a văzut intrînd pe ușă, Urmatecu le aruncă o băncuță, trăgînd cu ochiul la Ivanciu. Bulgarul se codi, se învîrti, pînă ce se hotărî și făcu la fel. Băncuța lui se desprinse de degete fără putere, cu scîrbă, cu frică, și căzu lîngă el. Monedele sunară pe pardoseală, iar cîntăreții se aruncară, cu larmă și înjurături, să le caute. Aveau, cîteșitrei, în gesturi ceva din stîngăcia și repezeala copiilor care se bat, pe maidane, pe arșice. Corpurile lor, însă, bătrîne și grase, se amestecau caraghios, feroce și animalic. Un fel de mormăit întovărășea înghionteala cumplită de sub masă.

— Ho, destul, că pun cîinii pe voi! se răsti deodată Urmatecu, văzînd că voiniceasca asta se întrece cu gluma. Și apoi: N-auzi, bă, vino-ncoace, la gîdileală, că-ți mai dau o băncuță!

Şi Ionică se repezi, de-a buşile, cu cobza care suna după el, pînă la genunchii lui Urmatecu. Aici, se propti în patru labe şi-l privi cu ochii lui moi şi buni, cu gura deschisă, ca un dulău care aşteaptă un os.

— Fă limba copaie şi joacă ursu! porunci boierul.

Omul se ridică în picioare, îşi frînse mîinile de la încheieturi, ca pe nişte labe de cîine care face frumos, scoase o limbă lată şi plesnită, o răsuci ca pe un sul şi, săltînd greoi pe călcîie, grohăi a spaimă. Femeile schelălăiau pe lîngă el, ca zăvozii. Comesenii aruncară din nou o monedă.

— Ei, şi acum cîntă-mi, iute, colea, jos!

Ionică se mototoli din nou, îşi drese glasul şi începu:

Domnu Brătianu
Strînge numai voturi,
Strînge cu toptanu.

Urmatecu întinse un picior, şi-l aşeză pe umărul lui Ionică şi-ncepu cu „gîdileala", adică se porni să bată tactul cu vîrful ghetei în urechea cîntăreţului. Acesta scutura din cînd în cînd din cap, dar cînta înainte. Cînd i se întîmpla să se oprească o clipă, să înghită sau să-şi umezească buzele, boierul ţipa:

— Ce, ai stat?! Aoleo, tîlharule!...

Şi omul pornea mai departe, clătinînd capul, ca de ameţeală, cu ochii închişi, să nu vadă, dar să cînte...

Povestea lor era veche şi tristă, şi Urmatecu şi Ivanciu o ştiau de mult. Erau copiii lui popa Gose, de la biserica din Duşumea. Acum, cîteşitrei erau nebuni, bătrîni şi bolnavi. Trăiau într-un bordei, sub pămînt, dincolo de Belu. Dar au stat mai bine cîndva. Năpasta i-a lovit deodată pe cîteşitrei, dar de despărţit tot nu s-au despărţit.

Erau mărunţi, veneau la rînd, ca ulcelele: să fi avut cel mai mare, Ionică, doisprezece ani cînd popa Gose şi-a pierdut preoteasa. (De mici, o boală urîtă, moştenită cine ştie de la cine, intrase în ei!) Cînd s-a întors de la înmormîntare şi şi-a văzut casa rece şi pustie, cu plozi murdari, scînciţi şi bolnavi, fără mîncarea de seară, popa a simţit că-i fuge pămîntul de sub picioare. Îl durea schiaunul lor şi căuta un gînd să-l lumineze, cînd auzi deodată — că o nenorocire nu vine niciodată singură! — pumni care băteau în dosul geamlîcului. Cînd a deschis, s-a trezit faţă-n faţă cu Chiflă, cumnatu-său, crunt şi aprig, venit să-i ceară banii pe care îi dăduse surorii sale, preoteasa, în timpul bolii. Ceva ştia popa de banii ăştia. Ştia chiar că nu s-au luat numai doctorii şi că o bună bucată de vreme toţi au trăit din ei. Dar de unde să-i dea acum, după cheltuielile îngropăciunii?

Popa Gose mormăi deci ceva, din care nici el nu pricepu prea mult. Chiflă se aprinse. Bătu cu pumnul în masă, holbă ochii şi urlă că el una ştie: banii lui! Şi deoarece popa o tot ţinea că el n-a primit nimic, cumnatul său ieşi trîntind uşa şi ameninţînd cu judecata.

Atunci popa, fiindcă îi botezase doi copii lui Ivanciu, s-a dus şi i-a dat în genunchi, să-l împrumute cu ce va putea. S-a rugat popa, s-a tînguit, s-a jurat pe copii că o să plătească din capete şi cu dobîndă, la vreme. Ivanciu a fost ca de piatră. Nimic nu l-a putut îndupleca.

Şi Chiflă s-a ţinut de cuvînt. Peste două săptămîni, popa Gose a fost chemat în faţa judecătorului să jure că n-a datorat niciodată nimic. Cînd a fost să pună mîna pe cruce, popa a închis ochii, voind să uite deodată tot ce ştia, să nu jure strîmb. Îşi încreţi fruntea, ca să aducă sub ea, în lumina treziei

pe care o simțea acolo, numai dreptatea lui, și greutățile, și zbuciumul vieții, cu trei copii de gît. Simți însă că nu era de ajuns. Simți că mai sînt gînduri libere, care nu voiau să moară, care zburau, slobode și vii, în dreapta și în stînga minții. Erau spusele preotesei, de Chiflă, care i-a dat banii. Spuse numai că bani nu văzuse bărbatul niciodată. Și dacă nu-i văzuse, ce mai stăruia în mintea lui cunoștința aceasta ? Și popa Gose, cu capul în piept, cu mîna pe cruce, încerca să facă întuneric în mintea lui, dar întunericul venea greu, căci perdelele minții nu voiau să se lase.

Și astfel fiind chinul popii, el încercă să se domolească cu o rugăciune.

— Iartă-mă, Doamne, de nu uit, dar privește-mă, Doamne, cît sînt de împovărat, de zbuciumat și de amărît !

Și popa Gose jură că n-a primit niciodată nici un ban. Chiflă dădu căciula de pămînt și trase o înjurătură tare în sala de ședințe. La plecare îl scuipă pe popă în ochi.

Era toamnă. Un soare șters și fără raze, scăpat o clipă printre nouri, lumina calea lungă, pînă acasă, a preotului.

În ziua tulbure zburau stinghere fire argintii și se încurcau, ca un abur, în barba și în genele lui. Și pentru întîia dată cînd a simțit, trecînd prin piață, mirosul proaspăt și reavăn de zarzavat strîns în maldăre mari și a văzut ce frumoase pot fi roșiile de toamnă, cu ape adînci în luciul lor ; ce gingașă ceapa, în foile ei subțiri, albe și viorii, și prunele cu brumă, scoase ca dintr-o fîntînă rece, popa Gose, care o viață întreagă a citit *Evanghelia de la Ioan*, la înmormîntare, și pe toate celelalte, după tipic, cu gîndul fie la gospodărie, fie la gologanii de pe tava cu lumînări, a simțit voința și mîna lui Dumnezeu

în toată făptuirea lui. Deși de la hirotonisire, de douăzeci de ani, purta rasa, pentru întîia dată simți lăsîndu-se în el ceva, în care era și binele și răul, ceva care, fără voia lui, dar pentru el, citea și-i răstălmăcea lumea. Pînă atunci, toate făpturile popa le cunoscuse după nevoi, nu după suflet !

Și era o vineri, zi de acatiste. Nemîncat, tulburat, popa se tîrî pînă la biserică, bun bucuros să slujească în ziua aceea fără să ia un ban, pentru toate nădejdile pe care fiecare închinătoare i le dădea să le urce la cer. Dar cum ar fi putut face un asemenea fapt fără să dea de bănuit ? Cum să vestească ? Cum să-i facă să înțeleagă, pe credincioși, care îl știau aprig la cîștig, că de acum se lipsește de toate ?

Să-i spună dascălului ? Mai întîi nu-l va crede, și apoi el va fi cel dintîi să-l bănuiască de cine știe ce ! Sufletul său frămîntat și sufletul nou, care licăreau în el, cereau să fie crezute. Cu capul și cu pieptul greu, intră în altar. Și își trecea tocmai patrafirul peste cap, cînd, întorcîndu-se fără să vrea spre peretele din dreapta, i se păru că sfîntul Vasile cel Mare mișcă.

Popa Gose încremeni și privi țintă. Și pentru a doua oară o umbră trecu de sus pînă jos și înfioră trupul subțiratic și înnegrit al sfîntului. De data aceasta popa păli și, fără voie, se aruncă în brațele dascălului, țipînd :

— Mișcă sfîntul Vasile, Zamfire !

Biserica răsună adînc.

— Da' cum o să miște sfîntu, părinte ? răspunse neîncrezător dascălul, cu popa în brațe și cu ochii țintă la chipul zugrăvit pe perete.

Din biserică venea din cînd în cînd cîte un zgomot surd, ca o bubuitură a genunchilor aruncați la cine

ştie ce icoană în mătănii prăbuşite, cînd cel chinuit ţipă iar:

— Uite!

De data aceasta, dascălul, lămurit, îi dădu drumul din braţe, respirînd uşurat:

— Da' uiţi, părinte, că e toamnă şi cad frunzele din copaci?! Iacă, umbre de frunze de castan, de afară, intră pe ferestruica de colo şi se preling tocmai pe sfîntul cel mare! Da' spaimă-ţi faci şi dumneata, părinte! Da' de ce? Ai ceva pe suflet? Te muşcă ceva de inimă? De ce închizi, şi de cînd?

Şi Zamfir dascălul, simţind că e aci ceva de spus şi de dus mai departe, nu înceta cu întrebările. Popa văzu ochii iscoditori ai dascălului şi se temu iar de scormoneala şi curiozitatea lui. Îşi dădu seama că e pierdut dacă nu-şi vine în fire. Se sculă iute, se plecă pe sfînta *Evanghelie*, o sărută îndelung, cu dezmierdări, şi ieşi în uşile împărăteşti, la icoanele cele mari.

— Urîte năluci are popa! mormăi dascălul, deretecînd prin altar.

Pe la Ivanciu şi pe la Iancu popa n-a mai dat. Şi se spunea că nu mai mînca şi nu mai dormea. Un iad întreg clocotea în el, de nu-şi mai putea găsi locul. Abia se mai tîra pînă la altar. Slujbele nu le mai înţelegea, şi îl oboseau, şi îl ruşinau. Nici el nu ştia cît o s-o mai ducă astfel. Singurul lucru de care îşi dădea seama era că voinţa fugise din el. Era ca şi cum ar fi fost pe capra unei trăsuri care alerga, alerga, iar el era cu mîinile tăiate.

Şi au trecut aşa cîteva săptămîni, pînă la o duminică din postul Crăciunului.

Ca de obicei, a început să slujească, furat de gînduri ca de o apă murdară. Din cînd în cînd, abia se mai înţelegea ce săvîrşeşte.

Biserica era plină de oameni, şi frigul de mormînt din altar se mai înmuia prin căldura tuturor trupurilor care se înghesuiau şi de răsuflarea din atîtea guri. Încropeala aceasta avea parcă ceva gras şi înăbuşitor în ea. Cald chiar nu era, ci mai mult te slinea. Tăcere adîncă se făcuse, numai glasul popii rostea înăbuşit *Evanghelia*. Deodată, dinspre uşă o larmă mare. Ca acum, nebuni, deşuchiaţi, copiii lui Gose au dat buzna peste credincioşi. Au început să cînte şi să joace cu chipuri şi vorbe spurcate. De dincolo de mintea lor, parcă le poruncea cineva să ruşineze biserica şi să necinstească sfînta sărbătoare. Cîţiva gospodari au pus mîna pe ei, să-i ţină, şi totul s-a sfîrşit cu un schiaun ca la casa de nebuni.

Popa Gose, din uşile împărăteşti, privea dus de pe lume. În faţa ochilor săi plutea, ca purtată de apă, crucea mică şi neagră pe care jurase strîmb. Întinse mîna s-o prindă şi s-o ţină pe loc. Dar crucea fugea de degetele lui.

Zamfir dascălul, crezînd că popa vrea să întrebe ceva, se apropie de el şi îi şopti la ureche:

— Sînt copiii sfinţiei-tale, apucaţi de ducă-se-pe pustii!

Iar dintr-un colţ, Chiflă urlă cît putu:

— Mai juri strîmb, popo? Că Dumnezeu nu-i pisică şi le vede pe toate!

Gose simţi cum se învîrteşte pămîntul cu el. Sub policandru i se păru că plesneşte o lumină, după care se făcu întuneric. Şi popa se prăbuşi.

Ani de-a rîndul toată mahalaua a vorbit de moartea şi blestemul popii, pe care-l purtau mai departe copiii, îmbătrînind în nebunia şi zăpăceala lor pe la uşile oamenilor... De obicei, ei erau cuminţi, zvăpăiaţi numai, ca plozii, în nepriceperile lor din tot ce e rînduială în viaţă. Aveau însă şi clipe cînd puteau fi primejdioşi. Rămăseseră cu un cuvînt pe care dacă îl auzeau se opreau toţi deodată, ridicau nasurile, adulmecînd copoieşte aerul, şi căutau. De

li se părea că au găsit pe cel de unde venea cuvîntul, se năpusteau toţi asupra lui, schelălăind, urlînd, dînd cu mîinile şi cu picioarele. Şi, cu greu, cel ce a spus vorba în glumă mai putea fi scos din ghearele lor. Iar vorba asta fără de înţeles era: Zbughie! Se zice că ar fi spus-o unul cînd l-a scos pe popă mort, iar pe copii i-a dat afară din casă. Era singurul lucru pe care nu l-au uitat, şi de cîte ori îl auzeau făceau spume la gură. Iancu o ştia. El glumea şi rîdea cu ei, dar se ferea să rostească vorba, ştiindu-i de ce sînt în stare.

Pe măsură ce Urmatecu îi asmuţea pe nebuni, Ivanciu se închidea, cu capul tras între umeri, ca într-o frică. Tăcea şi se uita în gol. Iancu zîmbea din ochi, lăsîndu-l pe Ionică să schelălăie sub masă în voia lui, că altele îi erau gîndurile acum.

Şi cînd Ivanciu dădu să se scoale şi să plece tăcut se luă după el şi în uşă îl opri, şoptindu-i:

— Mîine dimineaţă ne vedem! Livada de la Pietroşiţa, jumătate şi jumătate!

Şi pentru că Ivanciu îl privea ca şi cum n-ar fi înţeles, adăugă, arătîndu-i pe nebuni, lăfăiţi pe scaune şi întinzînd din rămăşiţele mesei:

— Tu crezi în jurămîntul strîmb al popii? Eu, nu! Asta o spun numai proştii! O mai fi făcut el şi altele!

IV

Într-o cameră întunecoasă, înspre curte, dădea biroul lui Urmatecu. Erau îngrămădite acolo mobile fel de fel. Nici un lucru însă nu se împerechea cu celălalt, dar fiecare avea un preţ şi o frumuseţe a lui. Erau strînse de pe la boieri, cerute cîteodată; cele mai multe, de la conu Barbu. Masa de scris din stejar, cu patru capete de urşi, cu boturile lustruite la colţuri. Scaunele erau de palisandru, cu găurele în tăblii, şi tot de palisandru era un fel de pupitru înalt, cu douăsprezece cutii de ţinut acte, pe care se împărţeau literele alfabetului, frumos ţintuite în alamă. O canapea verde, de catifea, umplea un gol, iar pe pereţi, planuri albastre de parcelări, cu moşiile baronului. Un singur portret mare, în tuş, al tatălui coanei Miţa, boier Grigore, cu favoritele lungi şi cravată mică neagră, cu aripile ascunse sub colţul gulerului. Numai el dintre bătrînii familiei era îmbrăcat nemţeşte şi scos la vedere. La vremea lui n-a fost fitecine: pe timpul muscalilor a avut şcoală şi cor, de cînta la mai toate bisericile mari din Bucureşti. A risipit banii, cu pungile, pe la drăguţe, şi tîrziu, cînd a rămas cu o casă de copii, Iancu, care fusese strîns de boier Grigore de pripas, în vremuri bune, i-a sărit în ajutor. Mai la urmă s-a însurat şi cu fata cea mare, cu coana Miţa. Acum, de trei ani, boier Grigore zăcea într-o casă de nebuni. Iancu

plătea regulat la spital, dar nu se ducea niciodată să-l vadă, că-i făcea rău. Numai coana Mița, o dată pe lună, punea caii la trăsură și se abătea pe la tatăl său, pe care îl găsea mereu același: necunoscînd pe nimeni, stînd la fereastră, rupîndu-și șuviță cu șuviță cămașa și privind țintă, departe, spre un munte, pe care îl vedea, în nebunia lui, cu totul și cu totul de aur. Și de cîte ori soția i se întorcea de la balamuc, povestindu-i mereu același lucru despre bolnav, Urmatecu simțea ca un sloi de gheață care i se topește în ceafă. Un fel de tremurat ușor îl cuprindea, și atunci ridica tăcut ochii spre portretul lui boier Grigore, prins acolo să-l privească la toate mînuirile afacerilor. De multe ori s-a întrebat de ce vede boier Grigore muntele acela tocmai de aur ?! Și răspuns limpede n-a găsit! Simțea numai că ar fi aici un fel de păcat al banilor risipiți, după cum își spunea spre mîngîiere, iar nu agonisiți. Și cu această tălmăcire se mulțumea. Din cunoștința lui de viață și din tot ce vedea, veneau multe alte lucruri să-l întărească în credința aceasta: risipa lui conu Barbu și a tuturor boiernașilor care își lăsau moșiile, petic cu petic, în biroul lui. Azi așa vedea. Mîine totul era însă mai tulbure și îndoiala se furișa în socotelile și rosturile conștiinței sale. Și lupta începea din nou, și cumpănelile la fel...

Un singur lucru era hotărît pentru el: că banul și bogăția sînt boală grea, ori pe venite, ori pe fugite, și pentru ca să nu uite, privea în ochii galeși, de chefliu, ai lui boier Grigore. Dar nimeni din casă nici măcar nu bănuia că portretul acesta era icoana racilei celei mai din afund a sufletului lui Iancu Urmatecu...

Prospețimea aerului de dimineață năvăli prin geamurile de-abia închise, se încropea cu căldura odăii. Negurile toamnei se destrămau încet în lumina zilei

cînd Iancu își ceru ceaiul — mai mult rom decît ceai — în birou. Lefterică era acolo și îl aștepta de mult, trist ca întotdeauna. Umbla ușor, ca o umbră, prin încăpere, scotocind și orînduind hîrtii, ridicînd din cînd în cînd, dureros parcă, brațul în unghi drept, pentru a-și mîngîia tîmplele și firele lungi și lucioase de barbă, cărora degetele palide și nervoase le împrumutau un fior. Era tăcut și îndeplinea, cu o încetineală de melc, un fel de slujbă de secretar al cumnatului său. Încercase omul fel de fel de îndeletniciri pe la străini și nu izbutise nicăieri. Nu putea suferi nu dojanele cu vorbe tari, dar nici măcar glasurile ridicate. Și încetineala lui îl făcuse să audă de mai multe ori cuvinte răspicate. De cum i se întîmpla așa ceva, fără să rostească o vorbă, își lua, cu gesturile lui îndurerate și încete, lucrurile și pleca. După multe încercări, Urmatecu s-a hotărît să-l ia la el. Și aci îi era bine lui Lefterică! De dimineață pînă seara din „mișcă", „nagodă" și „boule" cumnatul său nu-l mai scotea. Dar Lefterică nu auzea nimic. Își spusese de la început că e nenea Iancu, și de atunci totul mergea bine! Marea lui calitate era că nu pricepea lucrurile decît cînd i se arătau limpede și cinstit în înlănțuirea lor. Era cu neputință pentru el să înțeleagă efectul mai îndepărtat al unui fapt. Urmatecu citise de mult sufletul acesta de copil la Lefterică și își spusese că prinde bine oricum. De îndată ce a intrat în cameră, Iancu, fără bună dimineața, trase dintr-un sertar un vraf de hîrtii și începu să caute. Fel de fel de file îi treceau printre degete: scrisori, coale ministeriale, plicuri desfăcute. Răsfoia iute, cu un anumit țel, cînd deodată se opri în fața unei pagini pătrate de caiet de școală, smîngălită stîngaci cu cerneală violetă. Se uită lung, zîmbi și apoi, cu un fel de rușine, zise:

— Tu pricepi ceva, mă nagodă, din ce e scris aici ? Şi-i întinse hîrtia lui Lefterică.

Acesta silabisi pe româneşte : *„La poire et le couteau. La cruche, le vin et l'eau...*[1] apoi, gîndindu-se puţin, spuse iute :

— E vorba de vin, nene !

Urmatecu, de cum văzu că Lefterică nici atît nu înţelege, dădu drumul la toată mîndria lui :

— Bine, mă, că eu nu ştiu franţuzeşte şi nu ştiu ce scrie fata, mai merge ! Da' tu ?! Că doar eşti mai tînăr şi te-a purtat mă-ta pe la şcoli ! Apoi, depărtînd foaia, o privi cu drag şi încîntare. Mă, asta e de cînd a intrat Amelica la pension. I-am furat-o, că de dat n-a vrut să mi-o dea. Or fi cîţiva ani de atunci ! Ia gîndeşte-te numai ce trebuie să scrie acum ! Să ştie ea că eu am slova ei de începătoare, Doamne-Doamne ce s-ar mai supăra !...

Şi cîteva clipe rămase furat de gînduri bune în faţa scrisului ăstuia de copil. Îl linişteau şi-i dădeau o bucurie de viaţă paşii stîngaci ai fetei lui într-o lume pe care, dintr-ai lui, numai el o ştia şi căreia îi bănuia frumuseţi ce rămîneau străine pentru el. Dar aşa, cum o pregătea pe Amelica, ca pe o adevărată domnişoară de familie, era sigur că nu-i va rămîne nimic necunoscut din viaţa în care el nu a putut intra. Pînă să-şi vadă fata pornită pe drumul ăsta, pînă să fie sigur că cine îi era lui mai drag pe lume se va înfrupta din lumina, poleiala şi bogăţia mult rîvnite, lăcomia şi gelozia, lupta din greu, îşi făcea loc prin prostia sau nevrednicia boierilor, cîştiga, nădăjduia, simţind mereu locul nesigur sub picioare, căci ştia ce-i lipseşte. Acum, însă, s-a potolit. Nu mai face nimic care să-i placă numai pe jumătate, să-l strîngă-n obiceiuri, căci ştie că are

[1] Para şi cuţitul. Cana, vinul şi apa... (Fr.)

cine s-o pornească chiar de la început în lumea lor. Şi lumea aceasta Urmatecu o vede ca pe un salon mare, mereu luminat şi pregătit pentru o strălucită petrecere. Iar oamenii, ei între ei, politicoşi, şi chiar cînd ar vrea să-şi spună ceva unul celuilalt, poftindu-se să vorbească frumos şi să asculte. Singurul lucru care-ţi trebuie ca să ţii acolo sînt banii, şi bani bine chivernisiţi, sigur aşezaţi, de un om cu scaun la cap, cum e el. Că asta le lipseşte boierilor ! Dar de Amelica are el grijă să o asigure pe o viaţă întreagă ! Şi trezindu-se deodată din visul lui, omul împături frumos pagina de caiet, o puse într-un plic şi o furişă în teancul de hîrtii, căutînd mai departe.

Şi deodată găsi. Era o scrisoare veche, scrisă greoi, cu litere mari şi întortocheate. Din tot scrisul, numai cifrele aveau oarecare siguranţă şi îndemînare, cu o mai îndelungată deprindere de socoteli. Şi Urmatecu o reciti în grabă, ca şi cum i-ar fi fost frică să nu i-o smulgă cineva dintre degete :

Iancule,

Zece mii de lei e mult chiar pentru un negustor ceva mai cuprins ca mine. Dar dacă spui că altfel nu se poate, îi dau, să scap cu faţa curată. Ia numai, cum ştii tu, hîrtie la mînă de la ai mortului, să nu mă pomenesc mai la urmă şi cu banii luaţi, şi băgat la puşcărie. Banii ţi-i trimit diseară. Dumnezeu să-mi ajute ! Ivanciu. 1883, februarie în 23.

Urmatecu sorbi din ceai şi, chemîndu-l pe Lefterică mai aproape, îl întrebă :

— Dar pe asta o cunoşti ?

Lefterică îşi aruncă ochii pe hîrtie.

— Sigur că o cunosc.

— Mai ţii minte cum s-a întîmplat ?

— Ţin !

— Ești în stare să mai povestești o dată, ca atunci ?

— Sînt ! Da' asta-i poveste veche, nene ! Să fie șapte-opt ani c-o și uitasem !

— Taci, că ești prost ! și Iancu băgă iute scrisoarea în buzunar, că tocmai intra Ivanciu pe ușă.

Noul-venit nu părea să fi avut o noapte bună. Negustor bătrîn, se obișnuise de mult să nu-și arate neliniștea și nesiguranța. Totuși, era ceva mai tare decît el, ca o spaimă, care i se citea pe față. Ochii lui mici și cenușii jucau în priviri scurte și cercetătoare, dintr-o parte în cealaltă. Se ferea parcă de capcane. Amenințarea lui Iancu din ajun, și mai ales toată întîmplarea cu copiii nebuni ai lui popa Gose, stricase ceva în fundul sufletului său. Pe Urmatecu îl știa „apucat", cum îi ziceau mulți prieteni, și mai ales îl știa (pentru că nu-l cunoștea de azi, de ieri) că era mai tare decît el în fel de fel de năzbîtii și gînduri nouă, pe care mintea lui greoaie nu era în stare să le prevadă. Pentru toate acestea, de foarte multă vreme avea pentru Iancu, cu șiretenie și muțenie, un fel de admirație amestecată cu teamă. De aceea intră încet, ca și cum ar fi venit din altă încăpere, își rezemă într-un colț bastonul de vișin, cu mînerul dintr-un corn lustruit de capră-neagră, și, așezîndu-se tihnit pe un scaun, zise :

— Moi, da' numai de pozne te ții, și surîse lung, așteptînd să vadă ce o să se întîmple.

Celalt simți drumul îndepărtat de viclenie veche și cunoscută pe care voia să apuce Ivanciu și-i tăie scurt vorba :

— Venişi ? Uite vecinătățile ; sînt colea ! și, apropiindu-se de planul moșiilor boierești, urmări încet cu degetul un triunghi înscris în linii albe, livada de la Pietroșița. Apoi îi spuse lui Lefterică : Așază-te și scrie !

Și o tăcere se făcu. Urmatecu se aștepta ca, trecînd deodată la chestiunea lor, și mai cu seamă la redactarea actului, Ivanciu să sară, să limpezească toate lucrurile. Dar cumpărătorul tăcea, ca și cum toate erau hotărîte și nimic nu s-ar mai putea ivi. Pe Iancu începu să-l sîcîie clipa aceasta, care, oricum, era grea. Era gata să dea lupta, dar n-ar fi vrut să înceapă el. Se aștepta să-l răsucească pe Ivanciu și să-l strîngă din turbarea lui, sau să-l ajute, luîndu-i ceva, în deznădejde. Dar în fața omului ăstuia liniștit, care nu spunea nici un cuvînt și surîdea mereu, prietenește, nici el nu știa cum să înceapă. Lefterică înmuiase de vreo trei ori condeiul în călimară și aștepta privind, fără să se gîndească la nimic, o picătură străvezie de cerneală, care se prelingea pe luciul peniței. Urmatecu făcu cîțiva pași și deodată se opri.

— Văzuși, mă, ce prieten ai ? zise. Am mințit boierul pentru tine !

Ivanciu rîse, dînd din cap.

— Auzi, continuă Iancu, tu și fată de măritat ! Eu, da ! Că mîine-poimîine îmi vin pețitorii ! Și-și umflă părul de lîngă tîmple și aprinse o țigară.

Ivanciu nu sufla nici o vorbă.

— Că nici tu nu te așteptai la una atît de gogonată !... Las' că te-am văzut : mai că-ți era frică, mai că-ți venea să faci haz... Ei, da' vezi, mă, eu îl cunosc, și uite așa, pe degete, ți-l învîrtesc !... Și pe urmă, cînd mă pun eu să-ți vin în ajutor, ori o fac, ori nu. Nu mă-ncurc cu una, cu două...

Ivanciu, mut, își lăsă capul pe umărul stîng, deschise ochii mari și privi țintă, de nu puteai să deslușești : e așteptare, e admirație sau e aprobare în încremenirea lui. Iancu, și el era încurcat. Nu știa dacă e pe drumul cel bun, căci niciodată nu întîlnise la Ivanciu atîta moliciune. Mai se opri o clipă,

şi apoi, hotărît, porni de unul singur să vorbească. Fărîmiţă bucată cu bucată izbînda asupra lui conu Barbu, arătînd priceperea lui de om de încredere, prietenia veche pentru Ivanciu şi buna-credinţă a boierului, amestecată cu slăbiciunea lui.

Şi cînd, după cîtăva vreme, a socotit că tot ce trebuia spus a spus şi că e gata clipa după care umbla, se opri deodată şi zise :

— Şi acum actul îl facem... pe cît ?

— Aşa cum a spus boierul ! adăugă, în sfîrşit, Ivanciu, aproape în şoaptă.

Cei doi oameni se priviră scurt, ca niciodată în viaţă : Iancu, uimit, ca un stăpîn, de îndrăzneala unui rob de-al său ; Ivanciu, ca un răzvrătit de multe îndurate, strîngînd într-o singură privire un curaj la care poate rîvnise de multe ori, dar pe care nu îndrăznise niciodată să-l arate.

Pentru Iancu nu numai că Ivanciu era un alt om, dar gîndul îl mîna şi mai departe, şi măsură deodată importanţa vînzării, care părea a fi mult mai mare chiar decît o bănuia el. Dacă bulgarul se încăpăţînează astfel, ştie el ce ştie, mai ales dacă nu vrea să intre nimeni peste el în livada de la Pietroşiţa. Şi văzînd astfel că lupta începe să fie mult mai grea, Iancu se cercetă o clipă, să se convingă că e într-adevăr pregătit. Apoi, dînd drumul la fereastră, în faţa căreia jucau primii fulgi de zăpadă, trase adînc o gură de aer rece şi întrebă în vînt, ca şi cum casa ar fi fost plină de oameni, iar el vorbea cu toţi deodată :

— În cîţi ani putrezeşte un om, fraţilor ?

Ivanciu presimţi un pericol tulbure în jurul său. Era neliniştit de parcă ar fi simţit lîngă el o gură de cîine gata să-l muşte. Respirînd greu, se răsuci pe loc. Lefterică, trezit dintr-o piroteală, se bucură că mai aude şi altceva decît tocmeli şi vînzări, care îl

plictiseau foarte. Apoi, întrebarea cumnatului său îl şi interesa, căci dintre toţi copiii coanei Tinca, mai mult chiar decît fetele, Lefterică se pricepea la toate rosturile înmormîntărilor şi tuturor obiceiurilor creştineşti. De aceea, părăsindu-şi desenul de care se apucase pînă să scrie actul — desena întotdeauna stîngaci, din profil, un om cu barbă, ţeapăn, ca de lemn, şi cu un ochi rotund de găină — răspunse cu glasul înviorat :

— Cred că şapte ani, nene !

— Vra să zică, cam p-aci ! spuse Urmatecu, scoţînd din buzunar scrisoarea. Da' vezi că acţiunea nu putrezeşte. Şi ce-i trebuie ? O nimica toată să se aprindă şi (cu o privire stăruitoare şi grea asupra lui Ivanciu) să ardă, de parcă ar fi nouă, nouţă...

Ivanciu se aştepta şi nu se aştepta la lovitura asta. În timpul nopţii nedormite pe care o petrecuse, îi fulgerase o clipă prin minte, ce e drept, şi povestea adevărată şi veche a unui omor prin imprudenţă, în care, cu declaraţii ale fraţilor mortului şi cu potrivite mărturii că mortul singur a greşit, Iancu îl scăpase din încurcătură. De atunci, însă, niciodată între ei n-a mai fost vorba de aşa ceva. Era un lucru uitat, şi mai cu seamă, credea el, sigur îngropat. Că, de întîlnit, s-au mai întîlnit şi în alte negustorii, şi Iancu aprig la cîştig s-a arătat întotdeauna. Dar mai dădea unul, mai lăsa celalt, şi pînă la sfîrşit se împăcau. Dîrz, ca acum, nu-l văzuse Ivanciu niciodată. Şi gîndul îl fură şi pe el şi-l duse mai departe şi simţi că livada asta de la Pietroşiţa trebuie să aibă un rost mult mai mare, pe care nici el nu-l bănuia. Cine ştie ce cîştig ascuns o fi în peticul ăsta de pămînt de îl rîvneşte astfel Iancu ! Şi neputînd lămuri bine taina, se aprinse, de-ar fi încercat orice. Dar de îndată îi veni în minte mortul şi scrisoarea. Şi bătrînul negustor simţi dincolo de amărăciunea înşe-

lării sale — căci în fundul inimii Iancu îi era drag — frica de a se găsi iarăşi pe un loc nesigur şi în mîna unui om primejdios. Totuşi, se hotărî să reziste cît va putea. Ştia că de pierdut tot a pierdut, dar măcar să dea cît mai puţin. Şi fără amintire prea limpede şi fără pricepere, ci numai din încăpăţînare şi ciudă de pierderea cîştigului întreg, zise :

— Da' ce, moi, pentru o judecată veche şi închisă, alţi avocaţi noi nu mai sînt ?

Urmatecu tăcu o clipă, lăsîndu-l pe Ivanciu să se bucure de născocirea lui copilărească. Apoi, cu glasul liniştit, aproape prietenesc, răspunse :

— Mă, nea Ivanciule, în chestii d-astea e mai bun un martor vechi decît un avocat nou ! Dă-i drumul, Lefterică ! şi rîse.

Dacă i s-ar fi prăbuşit tavanul pe cap, Lefterică n-ar fi fost mai mirat. Trăia, cu deznădejde, una din acele clipe de viaţă în care omul vede că e sau că a fost prost. Tot jocul, toate vorbele, acum, tîrziu, i se lămureau. Stătea liniştit, fără să bănuiască ce are să vină, şi se simţea strîns ca într-un cleşte. La nenorocirea de atunci fusese şi el de faţă, trimis de Iancu la o tăiere de pădure arendată de Ivanciu. Văzuse tot şi-i spusese tot lui Iancu. Acesta, însă, căzînd la înţelegere cu fraţii pădurarului mort, izbutise să nu se mai folosească de mărturia lui, din care, de altfel, nu reieşea decît imprudenţa lui Ivanciu. Şi ce n-a spus atunci, să spună acum ?

După primele clipe tulburi, Lefterică abia lămuri ce i se cere. Cei doi bărbaţi aşteptau cu ochii ţintă asupra lui. O năduşeală rece începu să-i broboneze fruntea, pe care neîncetat şi-o ştergea cu mînecile de la haine. Un oftat adînc îi zbuciuma pieptul, şi, încetul cu încetul, se prăbuşi cu coatele pe masă, fără să scoată nici un cuvînt. Apoi, pentru că tăcerea îi vuia în urechi şi în mintea lui era un gol

fără nici o licărire, se ridică pe braţele lui îndurerate şi privi rugător, cu ochii înlăcrimaţi, rînd pe rînd, la Iancu şi la Ivanciu. Şi fără să poată rosti un cuvînt, gîtuit de emoţie, cu aceleaşi gesturi grele, începu să rupă fîşii-fîşii, în lung, coala albă din faţa lui, pe care desenase, aşteptînd să i se dicteze contractul.

Şi omul acesta tăcut, cu privirea pierdută, care rupea în neştire hîrtie, îl cutremură pe Urmatecu. Fără voie, ridică ochii de la fiu la tată şi privi în faţă portretul lui boier Grigore. Un fior îl străbătu şi, punînd mîna pe braţul lui Lefterică, îl opri, şoptindu-i cald, frăţeşte aproape :

— Astîmpără-te ! Nu mai face aşa !

Ivanciu simţi de îndată izvorul bun din inima potrivnicului său. Privind lung, cu mulţumire şi recunoştinţă, spre Lefterică, se ridică şi, bătîndu-l pe umăr pe Urmatecu, zise :

— Ei, Iancule ?

Urmatecu rămase cîtva timp cu mîna pe braţul cumnatului său. Stătea cu ochii ţintuiţi, privind portretul lui boier Grigore. (Vra să zică, nu se înşelase cînd dintr-un gînd nelămurit, copilăreşte aproape se legase de el. Iată că-l ajută, că-l îndrumează şi-i dă o măsură omenească în tot ce face.) Apoi, trezindu-se, îi răspunse lui Ivanciu :

— Dă-mi trei mii de lei şi facem actul !

Cumpărătorul, încîntat, tot mai cîştiga destul.

— S-a făcut ! răspunse acesta.

Şi Lefterică, şi de bucurie că a scăpat, şi de fericire că Iancu şi Ivanciu s-au împăcat, începu să plîngă tare, cu hohote, ca un copil. Apoi, luînd o coală nouă de hîrtie, pe care suflă cu grijă, s-o curețe de orice fir care ar putea să-i strice slova, se aşeză înviorat la birou, spunînd :

— Ascult, nene !

Ivanciu, cu mîinile în buzunare, cu ochelarii pe nas, cerceta planul; Iancu își dregea glasul, cînd deodată ușa se deschise, și coana Mița vesti din prag, într-un suflet:

— Vine boierul!

Urmatecu abia avu timp să-i dea afară din birou pe Ivanciu și pe Lefterică, și conu Barbu a și sosit. Era înfofolit în șaluri calde, cu joben pe cap și cu Fantoche ascunsă-n gulerul blănii. De cum îl zări, Iancu încercă să deslușească ce îl aduce la el. Nu s-o fi răzgîndit de la vînzare?! Dar omul se liniști de îndată de neliniștea boierului. Prea era sîcîit, prea îi clipeau ochii pentru ca să fie vorba de bani. Și Urmatecu nu s-a înșelat!

Conu Barbu, cu pași mărunți, se îndreptă spre el și îi spuse, fără altă vorbă:

— Am venit, Iancule, la tine, să și scap, dar s-o și văd pe nebună! Că o să vină și ea, sînt sigur! Putem să mergem în odaia din față? Vreau să fiu mai la stradă, ce zici?

— Putem, coane, de ce să nu putem?! și porniră amîndoi, de-a lungul casei, trecînd prin încăperi încă nedereticate, pînă ce au ajuns în odaia cea mare de lîngă poarta de intrare.

De aci, de la fereastră, strada se vedea departe, și în dreapta, și în stînga.

Conu Barbu se așeză pe un jilț și oftă adînc:

— Doamne-Doamne, Iancule, că nebună mai e! Dă-mi o dulceață de portocale de-a coanei Mița! și începu să aștepte.

Scena nu era nouă. Conu Barbu se certase iar cu domnița Natalia și, ca întotdeauna, venise iar la Urmatecu, să se mai certe și să se împace. De peste douăzeci de ani, dragostea lor mai păstra viforos, ca în prima zi, doar un singur lucru: cearta. Nestăpînita gelozie a lui conu Barbu îl stîrnea întotdeauna.

Pentru el, domnița era ca atunci, la început, la Viena, cînd a cunoscut-o. El nu o vedea îmbătrînind și ar fi putut să nu o vadă de loc, cu o singură condiție: să știe că nici ea nu vede pe nimeni. Mai sus de locuința lui, tot pe Podul Mogoșoaiei, într-o căsuță joasă, cu o grădină mare, unde locuia domnița, baronul strînsese tot ce ar fi putut să o facă pe o femeie să nu i se urască. Era altă socoteală, firește, că, de multe ori, el și uita să treacă pe la ea. Cărți avea, tablouri avea, slugi avea, cățel avea, păsări avea, și conu Barbu nu vedea altă lipsă pe care ar mai putea s-o ducă. Acum îi abătuse cu cai! Asta, de la început nu i-a plăcut baronului. Cu caii te miști, că doar nu sînt cîini să umbli cu ei după tine prin grădină! Dar i-a luat...

— Și ce-a făcut domnița, coane? întrebă cu un zîmbet în mustață Iancu, la destăinuirile lui conu Barbu despre cai.

— Ce să facă, Iancule?! I-a pus la trăsură și a venit să mă ia, să mă ducă pe străzi...

— Și nu te-ai dus?

— Da' ce-s nebun?! Să ne vadă lumea?

Urmatecu rîse tare și cu poftă. Deodată baronul se încruntă. Peste toată făptura lui mică și slăbănoagă se așeză ca un duh de asprime, care îl căli. Un fir de oțel îl legă pe dinăuntru, făcîndu-l să arate chiar cu o adevărată putere. Ochii îi sticliră și rosti încet, rar și rece:

— Urmatece! (Vocativul acesta era cea mai mare severitate, puțin disprețuitoare, în gura baronului.) Nu te amesteca în ce nu înțelegi!

Iancu se feri, ca și cum i-ar fi dat cineva peste degete. „Iar, locul nesigur și pasul greșit! E greu prin lumea lor!" își spuse el. Dar Iancu nu s-a supărat. A mai învățat ceva: ei pot să vină peste tine, tu însă nu trebuie să îi apropii prea mult. Și,

totuşi, dogoarea de la fundul sufletului său, care parcă începea să crească, nu se domoli decît la acelaşi gînd, că Amelica ar fi ştiut-o şi pe asta.

Un huruit îndepărtat de trăsură se apropie şi se opri în faţa porţii. Baronul se ascunse după perdea, şi, cu o emoţie a cărei frăgezime îi dădu parcă un timbru nou şi tînăr în glas, spuse :

— Uite-o, Iancule !

Într-o clipă, nourul ifosului boieresc se topise, şi omul de lîngă el redevenise prietenul de la al cărui gînd şi pricepere îşi aştepta ajutorul.

Echipajul din faţa porţii era într-adevăr strălucit : trăsura, cu spiţe roşii, avea o linie pricepută şi rotundă, căci era doar de la Friţ, renumitul caretaş. Se bănuia, cu privirea, moliciunea perinilor de catifea. Iar caii erau o mîndreţe ! Negri corb, cu coamele şi cozile fluturînde, cu ochii sperioşi, injectaţi, privind în lături, cu spumă albă mestecată în zăbală, frămîntau pe loc, din copite lustruite, pămîntul, într-un joc mărunt de nerăbdare şi putere. Ape de lumină treceau în părul lor curat şi lucios, ca sănătoase podoabe.

Lipindu-şi fruntea de fereastră, de a cărei răcoare avea nevoie, baronul, deodată palid, rosti înăbuşit, de parcă ar fi cerut să nu i se ia viaţa :

— Uite-o cu deşucheatu, Iancule !

Urmatecu se plecă peste micuţul domn, pentru ca să vadă mai bine. Un zîmbet îi flutură sub mustaţă şi poate ar fi şi rîs dacă nu şi-ar fi reamintit ce-a păţit. De ani de zile nimic nu se schimbase în rostul acestor scene de gelozie. „Deşucheatul" era conu Ştefan, fratele mai mic al lui conu Barbu. Mare iubitor de cai, priceput cît un geambaş, conu Ştefan, înalt, frumos, cu ochi albaştri adînci, codaţi şi umbriţi, femeieşti aproape ; cu barba înspicată cu cîteva fire lucitoare de argint ; purtînd întotdeauna o cravată înfoiată, cu picăţele albe ; strîngîndu-şi trupul zvelt într-o haină de catifea neagră cu ceaprazuri, iar piciorul lung şi subţire, în botfor roş, îl sîcîia şi îl înciuda pe baron numai cu prezenţa lui. O anumită înţelegere de vîrstă mai tînără, de îndrăzneală mai mare, de glume îl apropia, prieteneşte, de domniţa Natalia. Urmatecu avea pentru el amiciţie şi admiraţie. Patima lui pentru cai se întîlnea cu patima lui conu Ştefan.

O gelozie veche, de care se ruşina, îl făcea pe baron să se chinuiască fără mărturisiri. De aceea, împotriva fratelui său nu dăduse nici un fel de oprelişte. Se muncea însă pe tăcute, rostind numai din cînd în cînd cîte un cuvînt de ocară, sau o poreclă. Iar cînd i se părea că şi alţii pot privi prea de aproape în sufletul său, dovedea tuturor că certurile şi ocările aduse lui Ştefan se datorează vieţii sale nechibzuite şi risipitoare. În realitate, acesta nu era nici mai nechibzuit, nici mai risipitor decît însuşi baronul. Doar că unul o făcea cu tinereţe, cu voioşie, cu vin, cu petreceri şi îndrăzneală, pe cînd celalt, cu tristeţea unei bătrîneţi venite prea devreme, cu mohoreală, cu un fel de neînfrîntă frică şi manii. Şi între amîndoi, baronul simţea cine ar putea sta mai aproape de inima unei femei. Era numai un gînd al lui, mereu viu şi dureros. Căci despre aşa ceva nici nu putea fi vorba. Domniţa era o femeie cinstită şi ţinea la baron, de care se legase de mult pentru bunătatea şi delicateţea lui.

În faţa porţii, conu Ştefan sări sprinten din trăsură, ajutînd domniţei să coboare. Au schimbat apoi cîteva cuvinte şi au rîs cu poftă. El s-a înclinat adînc, i-a sărutat mîna, a bătut milităreşte călcîiele şi a aşteptat ca domniţa să intre în curte. După acestea, s-a dus fluierînd pe stradă, aruncînd încă o privire atentă la cai.

În gelozie, pentru gelos, mici fapte care nu însemnează nimic dovedesc totul, după cum, cînd stă să treacă furia biruită de slăbiciune și dor, aceleași fapte, putînd însemna mult, cad de pe suflet cu o absurdă ușurință! Astfel, baronul s-a simțit deodată mai liniștit din cîteva nimicuri, ce puteau să însemne și una, și alta: mai întîi, că domnița tot a venit. Apoi, că n-au stat mult împreună, că n-au stat prea aproape în fața porții; că pe cînd vorbeau, se tot uitau la cai, și mai ales că Ștefan n-a urcat și el. De unde adineauri conu Barbu se simțea ca un înecat, cerînd ajutor, acum era stăpîn pe întîmplare. Gîfîiala inimii și gîtuirea dureroasă au trecut, pentru că așa a vrut o anumită duioșie. Dar liniștea tot n-a venit. Vedea, judeca, dorea, dar de ușurat tot nu se ușura! Îi rămăsese o inciudare, o mohoreală din care nu putea ieși. Urmatecu, după ce îl privi cîtva timp, se repezi pe scări, s-o primească pe domniță.

Baronul, nemișcat, cu capul tras în umeri, ascuns în gulerul uriaș al blănii, asculta glasurile lor apropiindu-se din odaia vecină, răsucind în același timp vîrful degetului pe nasul negru și rece al lui Fantoche.

Deodată ușa s-a deschis, și domnița, cu presimțirea furtunii, se opri în prag și spuse dulce:

— Mulțumesc, Barbule, pentru cai! I-ai văzut?

Ceremonios, baronul, fără să rostească o vorbă, s-a ridicat, i-a sărutat mîna și a dus-o pînă la locul său. Apoi, el însuși luînd un alt scaun, reîncepu ocupația cu cățelușa.

În lumina tristă, dar plină a zilei, frumusețea domniței strălucea. O față îngustă, al cărei farmec îl făcea linia fină a frunții și a nasului drept, înveselită de ochi albaștri, mari, copilăroși, se împodobea cu părul lucios și negru, lăsat pînă deasupra sprîncenelor în doi colți, porniți dintr-o cărare de mijloc, abia zărită sub căciulița de blană așezată sus pe frunte. Cînd faldurile mătăsoase ale mantilei de jder au căzut, trupul femeii ce nu voia să îmbătrînească se ivi în toată mlădierea lui, sub o rochie strîmtă de catifea vișinie, împodobită cu linii lungi de nasturi mărunți de aur, de la sîni pînă la șolduri. Boarea rece de afară, adusă cu ea, i se risipi în jur, sufletul unui buchet, în care adîncile parfumuri ale stofelor dădeau un amestec dulce și pătrunzător.

O tăcere lungă se făcu. Domnița, încercînd să sfîrșească această clipă grea, privi prin casă, ca și cum ar fi căutat ceva. Apoi, ridicîndu-se iute, lunecă înspre un pian mare ce sta într-un colț, încă neîmprietenit cu lucrurile din jurul său. Se simțea că e străin în casa lui Urmatecu, unde ajunsese și din întîmplarea tristă a unui stăpîn pe care nu l-a avut niciodată, și din lăcomia de la alte rosturi decît de bani ale dezghețatului om de afaceri.

Trăia în Bucureștii de atunci un gazetar ce nu izbutise bine să cumpănească în el pe un foiletonist politic, pe un poet, pe un compozitor și pe un băutor al tuturor vinurilor și otrăvurilor. În puținele case cu mai multe caturi de prin centrul orașului, el ajunsese să găsească undeva un fel de pod cu lumina din cer, unde, cu cîteva lucruri aruncate, locuia, amintindu-și de un Paris pierdut, în care își petrecuse tinerețea. Purta pretutindeni, sub ochelarii mici și strîmbi, pleoapele roșii, ferecate de beție și oboseli, chelia cu un șanț în creștet, obrajii căzuți și o tăcălie galbenă, cu firele năclăite. Fusese botezat „Papillon", grațios și fără răutate, pentru ușurința lui de a trece cînd în slujba gazetelor conservatoare, cînd în a celor liberale. Și din toate părțile, Papillon ciupea. O dată a crezut că vede venind înspre el un cîștig mai mare, și atunci, nemulțumindu-se cu

pianele găsite prin prăvălii, și l-a comandat, de-a dreptul de la Paris, pe acesta. Cu năzuința absolută a ratațiilor, el punea în alegerea pianului său o grijă și un dor ce se confundau cu însuși gîndul de creație și izbîndă scăpat mereu de sub mîini. Se hotărîse să strîngă și să dea totul pentru instrumentul care înfățișa, într-o tainică tulbure presimțire, succesul. Cîștigul mult dorit a venit, dar el s-a irosit în puține zile. Și cînd, după cîteva luni, factura a sosit și ea, Papillon se stingea, biruit de beție, în atelierul neizbutit, în zdrențele ce-l alcătuiau, ca și viața întreagă a omului. Domnița urca din cînd în cînd pînă la bolnav, întovărășită de conu Ștefan. Acolo, cu ochii aprinși de friguri, Papillon i-a mărturisit că, pentru ultimele lui nevoi, bucuros ar vinde pianul, ce așteaptă la vamă. Și domnița i-a vorbit lui Urmatecu. Acesta, știind că viitoarea zestre a Amelicăi, așa cum vrea el să fie, nu va sta frumos fără pian, s-a arătat gata să-l cumpere. Dar (și a fost rușinat în șovăirea lui) a arătat de îndată că e un lucru scump, că o dată se ia și că el nu se pricepe. Domnița, cu gîndul la Papillon, s-a oferit să-l încerce. Și în magazia vămii, printre scînduri și paie, cînd pe pianul abia desfăcut Urmatecu a văzut mîinile domniței fugind pe clape și a auzit sunetele limpezi, rotunde și înlănțuite ale gamelor, s-a gîndit la Amelica așa cum o vrea el, și l-a luat. Papillon a murit la o săptămînă după cumpărătoare, iar de trei ani, pianul, închis, aștepta o mînă să-l învie. Stîngacea Amelica îl întrebuința rar, pentru lecții pe care era bucuroasă să le sară.

Acum domnița se așeză în fața clapelor, întrebînd în treacăt, pe șoptite:

— Ce-ți face fata, Iancule?

— Mulțumesc, măria-ta, sărută mîna! răspunse omul de afaceri, măgulit în dragostea și mîndria lui.

Și domnița începu să cînte. Degetele ușoare legau neîncetat un val de sunete, în care valsurile mari ale lui Johann Strauss se împleteau cu îmbătare și sprinteneală. Pianul suna plin și bogat. Pe ritmul tare și grav al mîinii stîngi, voit puternic bătut, exagerat, pînă a-l rupe de legătura obișnuită, în așa fel încît să pară aproape un alt instrument, arabescurile ingenioase, inspirate ale melodiilor de la mîna dreaptă se desprindeau distincte și luminoase. Iar unduirea specifică valsului vienez, leagănul unei tinereți fără umbre și fără griji, trecu ca o bătaie de inimă, nebună de veselie. Se simțea că cea care cîntă îl auzise acolo, la Viena, valsul acesta larg, mare, făcut din zeci de valsuri; îl dansase acolo, nădăjduise cu el, iubise cu el, visase cu el! Din cînd în cînd, lăsîndu-și mîinile să-i fugă pe clape, domnița își întorcea capul înspre baron, cu un zîmbet și o privire ce căutau parcă să prindă din aer firele rupte ale unei înțelegeri. Urmatecu urmărea scena ca un om de care muzica nu se prinde și e mai vioi tocmai în timpul pe care ea îl cere și în care ascultătorul neinteresat n-are ce face. Dar baronul își încetinea gesturile și își lumina fața. După o privire lungă în gol, un zîmbet îl îmbună. Purta de mult, chiar dinainte de a cunoaște pe Natalia, din vremea tinereții sale cu mama lui Bubi, fiul său, vraja valsului. Fusese prieten bun cu Johann Strauss. Îl admira și se uita la muzicant ca la o minune. Bucuros ar fi dat tot ce avea dacă ar fi putut și el să aibă numai o fărîmă din talentul compozitorului.

Încercase de multe ori să prindă tainele acestui dar, și nu izbutise. Și în legătura prieteniei lor și în dragostea lui pentru muzică, ani de zile baronul se mulțumise, în cele din urmă, să facă pe omul care așteaptă. Mereu, oriunde, erau împreună. Oricînd baronul aștepta de la vienezul acesta un vals nou.

Aștepta un nume, un fluierat de cîteva note, sau în serile molatice ale *Praterului*, în grădinile cu becuri albe ca laptele, aprinse printre frunze, surpriza unui nou început, cu acorduri melodioase. Baronul nu fusese niciodată cu adevărat tînăr. S-a sfiit întotdeauna de zburdălnicii, fiindu-i frică de ridicolul gesturilor care nu-l prind. De aceea, cu greu s-a ținut în frîu în tinerețe. Acum, și vîrsta, și obișnuința îl scuteau de a se mai lupta cu el. Îi rămăsese însă o vioiciune în fundul sufletului, și prin ea valsul îl stăpînea. Îi plăcea la vals prospețimea și tinerețea lui, langoarea, sentimentalul, dar îi plăcea mai ales — la valsurile amicului său Johann Strauss îndeobște — ștrengăria lor! Știa Johann să ascundă un fel de clipit din ochi și ca o pălărie pe ureche în valurile lui de sunete, ca pe un fel de obrăznicuțe icoane tinerești, ce treceau iute, lăsînd în urmă un fel de poftealä, de imbold pentru viață și cucerirea ei. Astfel, tocmai ceea ce nu îndrăznea baronul se găsea în sufletul valsurilor. Dacă nu s-ar fi stăpînit, ar fi luat mereu aceeași poziție, chiar acum, la bătrînețe, ascultîndu-le: cu mîna în șold, cu nasul în vînt și cu o legănare și o trecere de pe un picior pe celalt... Sunetele călcau în inima lui pe locuri vii, care se înfiorau, răspundeau și îl fericeau.

Bucuriile mari ale vieții le dau sentimentele fără treceri. Ele sînt rare, și numai inimile fragede le cunosc. Intrarea într-o nouă stare de suflet te înviorează mai întîi prin uitare... Tot ce a fost înainte se spulberă, și un timp nou începe. Trebuie să fi fost ferit de lupta cu oamenii și mai ales de cunoașterea ființei și faptelor lor pentru ca să păstrezi aceste subțirimi și prospețimi de schimbări sufletești chiar dincolo de vîrsta bărbăției. Și baronul Barbu le avea! De aceea, schimbat parcă de casă, de împrejurări și de zi, el se ridică deodată și, îndreptîndu-se înspre

ușă, îi spuse domniței, de parcă ar fi întîrziat:

— Haidem, Natalie!

Iar domnița alergă după el, salutîndu-l pe Urmatecu, în treacăt, cu un zîmbet. Biruise!

Iancu abia a avut timp să-i ajungă la poartă. S-au suit amîndoi în aceeași trăsură și au plecat. Arhivarul, nedumerit, n-a putut nici să înțeleagă, nici să simtă purtarea baronului. Privind numai lung după trăsură, el mormăi o înjurătură de admirație pentru femeie.

V

Școala la care învățase Amelica, de cînd a dat-o la carte — să fi fost zece ani de atunci — era un pension de fete cum se întîlneau pe vremea aceea. Răspundea mai puțin unor nevoi adevărate de învățătură și mai mult unei mode aflate de curînd de părinți, care știau că trebuie să facă ceva pentru copiii lor, dar nu știau bine ce. Mai ales mamele nu priveau cu ochi buni și nu dădeau însemnătate acestor școli, deschise și întreținute mai mult din rîvna soților pentru odrasle. Ei vedeau tot atît de tulbure ca și soțiile lor planul de educație și de formare a copiilor, dar aveau în plus o presimțire a transformării sociale a lumii, jertfind astfel pentru ziua de mîine. Și copiii simțeau neîncrederea aceasta și vedeau vrăjmășia pe care cei de acasă o purtau școalei, despre care se vorbea în familie ca de un dușman sau o pacoste.

Pensionul Amelicăi îl ținea o domnișoară bătrînă, cu socoteli chibzuite. Profesorii, îmbătrîniți și ei prin țară, și improvizații profesori, nu datorită cunoștințelor, ci naționalităților lor, erau cei mai mulți foști pedagogi pe la copiii de boieri. Francezi, elvețieni, austrieci, chiar polonezi cîteodată, cu bună cunoștință a unei limbi străine, ajungeau să le învețe pe fete o franțuzească sau o nemțească uzuală. Dar „măicuța", cum îi spuneau fetele directoarei lor,

nici nu se sinchisea să facă ceva mai bun. Știa doar că are căutare numai pentru străinii ăștia prăpădiți, care învățau elevele să buchisească. Școala ei se intitula pompos : „Institut de domnișoare", și de asta trebuia să se îngrijească mai întîi : să facă domnișoare. De aceea, cursurile se țineau și cu foarte mare libertate, mai toate pensionarele neavînd a se teme de examene și rigorile lor. Era o învățătură în continuare dintr-un an în celălalt, care nu izbutea să sporească temperamentele și inteligențele școlărițelor. Casa părintească se prelungea oarecum între zidurile clasei. Ca și pe la casele mai tuturor elevilor, și aci evenimentele cele mari erau cele gospodărești, aduse de anotimpuri. Bulionul și dulcețurile de toamnă, de pildă, căpătau deosebite proporții. Pornite de lîngă mamele lor, cu aceleași preocupări, fetele găseau în jurul „măicuții" imbolduri la fel, mai ales că buna ei socoteală trăgea și oarecare profituri după urma acestei pedagogii. Dar lucrurile acestea se făceau în taină, domnișoara directoare știind că părinții, în mintea lor, doreau cu totul altceva decît gospodăria în educația copilelor pentru care plăteau bani buni. Cu Amelica însă lucrurile se petreceau după pofta inimii directoarei.

De cînd începuse să-și dea seama de ceea ce se întîmplă în jurul ei, fata lui Urmatecu, mai din fire, mai din urît, mai din creșterea pe care i-a dat-o Mița, s-a legat cu bucurie numai de roboteala gospodăriei. Nimic altceva nu-i plăcea. Crescută între pereții căminului părintesc și în dorul plimbărilor pe stradă între case și de la o casă la alta, Amelica nu avusese de unde să deprindă gustul cîmpului, al pădurii și al călătoriilor cu gîndul. De aceea, nici nu-i plăceau, nici nu știa să îngrijească florile. Urmatecu băgase de mult de seamă aceste lipsuri la copila sa și fusese mîhnit. Căci el iubea și florile,

și păsările. De la Florii, ferestrele lui începeau să se împodobească bogat cu ghivece cu zambile de toate culorile. Iar în nopțile calde de vară, după ce se trecuseră teii, sub care întîrzia la odihnă ceasuri întregi, la el, cu ferestrele deschise, sorbea parfumul dulce și tare al chiparoaselor, încrucișat de curenții calzi prin întortocherea camerelor. Amelica fugea de urgia aceasta de miresme, spunînd că o doare capul. Și astfel, și acum, ca și în alte împrejurări, fata lui nu avea aceleași gusturi cu el, și nu numai că nu le avea, dar simțea cum îi purta pică pentru că el le are. La școală, Amelica nu învăța mai nimic. Nu-i plăcea. Nu avea nici un fel de dorință de a ști, și „măicuța" îi sfătuise pe părinți să nu o mai chinuiască :

— La averea dumneavoastră — spunea ea — ce, o s-o faceți profesoară ? Mai bine niţică *franțuzească*, pianul și pictura, că asta se cere azi. Că, slavă Domnului, bani are, să-i mănînce cu lingura !

Și Urmatecu, renunțînd cu melancolie la învățătura Amelicăi, se mîngîia totuși că fata o să știe ce i-a spus domnișoara, măgulit și de complimentul de bogăție pe care-l primise. În loc de cărți grele și plicticoase de învățătură, fata își umplea pupitrul cu toate lucrurile de modă nouă pe care le aduceau colegele ei. Erau caiete subțirele legate frumos, cu întrebări tipărite în *franțuzește* și cu răspunsuri de dat. Te întreba, de pildă, ce culoare, ce floare, ce parfum, ce lună, ce zi, ce carte îți plac ? Din cînd în cînd, pe cîte un colț de filă era pictat un fluture. Și fetele au învățat-o pe Amelica ce trebuie să răspundă, și dacă o face, apoi să știe că aceea de-acolo din răspunsuri e ea, mai subțire, mai nobilă decît părinții ei, care nu s-ar pricepe ce să scrie în dreptul întrebărilor, nici nu le-ar înțelege, pentru că nu s-au gîndit niciodată la ele și nu știu franțuzește. Și

cînd Amelica a ajuns la întrebarea ce floare vă place, a scris, după ce a căutat în dicționar : *le lys* [1], pentru că știa că e singura floare care nu-i place lui Urmatecu.

Jocul cel nou al caietelor a fost pe gustul fetei cîtva timp, dar pe urmă i s-a urît și cu el, după cum de mult i se urîse și cu pianul. După cîțiva ani abia izbutise să înfrîngă greutatea de a nu cînta cu amîndouă mîinile la fel. Cînd a văzut că poate să cînte cu fiecare mînă altceva, la început Amelica s-a bucurat mult. Dar pe urmă a trecut și asta. Ce cînta nu o înveselea, pentru că inima ei rece nu izbutea să se încălzească cu notele complicate. Numai ea știa cîtă muncă îi cereau pentru ca să le facă să sune ! Singurul lucru ce-i rămăsese în gust și despre care gîndea că merită trudă, fiind îndeletnicire serioasă, între altele gospodărești, era felul înflorit de a așeza șervetele la masă. De altminteri, patima ei pentru roboteala cu lucrurile și mai ales cu rufăria bine spălată și bine călcată, puțin întărită cu scrobeală și cu un miros rece și proaspăt, mergea mai departe, pînă în rostuirea marilor albituri de pat. De aceea, sîmbăta spre seară era un ceas ce-i cerea atenție și-i dădea bucurie, cînd cearșafurile albe și foșnitoare se întindeau pe saltele, păstrînd, în foile lor fără cute, împărțelile pătratelor netede în care fuseseră strînse. De cînd se știa, se bucura de fețele de perine curate, ce se umflau deodată, tot sîmbăta, ca o spumă ; de puful curat, bătut, aerisit, afînat de mîna pricepută a coanei Mița, pe care Amelica o privea cu admirație. Cînd se închideau ferestrele după o îndelungată scuturătură și rămînea în casă un aer viu și înțepător în ușorul căruia lucrurile lustruite, dichisite și descărcate de praf își risipeau parcă fie-

[1] Crin (fr.).

care ființa veselă și recunoscătoare de viața ce i s-a dat și mirosea a curat din dușumele, din colțuri și din încheieturi ; cînd picioarele lustruite ale mobilelor se mai ștergeau o dată, și cuțitele, furculițele, tăvile se mai frecau ; cînd în geamurile bine spălate, cu floarea perdelelor pe ele, stelele ce răsăreau aveau mai multe raze, mai albastre, în limpezimea sticlei clătite de mai multe ori Amelica simțea că pentru lucrurile astea, care fac bani buni, se făcuse treabă bună. Nici cărțile, nici pianul, nici caietele nu făceau cît toate astea la un loc. Oboseala unei zile de muncă, în care își pusese tot sufletul, o mulțumea. Stătea atunci în cîte un colț, în întunericul vînăt și încă luminos, înainte de a aprinde lămpile, singură și lăsa să intre în sufletul ei mulțumirea, bucurîndu-se de brațele și picioarele trudite. Era poate singura clipă din zi în care semăna la gusturi și la suflet cu tatăl ei.

Înțelegerea aceasta practică a lumii căreia îi aparține și pe care simțea că o va stăpîni pe lucruri, scoțînd din îngrijirea lor cele dintîi bucurii ale vieții, Amelica o avea și din firea sa, dar și din pilda lui boier Lefter, unchi al coanei Mița, negustor cu vază în zărăfia din Lipscani, bogat putred, cu multe acareturi și hanuri, și nașul lui Lefterică. Despre boier Lefter, de cînd era mică, nu auzise în casă decît laude și recunoaștere de cinste și vrednicie, chiar și din partea lui Urmatecu, deși acesta nu se putea împiedica de a glumi din cînd în cînd pe seama caliceniei unchiului soției sale. De multe ori fata auzise pe tatăl său povestind că la masa boierului Lefter untdelemnul se împarte chiar de stăpîn, și că după ce toarnă în fiecare farfurie după voie, cu o limbă lată și lacomă, boierul linge picătura ce lunecă pe sticlă.

— Așa se fac banii ! nu uita niciodată coana Mița să adauge, spre descărcarea lui boier Lefter și cinstea familiei sale.

Cel puțin o dată pe săptămînă, Amelica, fie cu tatăl său, fie cu mama sa, trecea să-i sărute mîna unchiului, la zărăfie. Era o dugheană scundă, cu ziduri groase, mai sus de Piața Mare, într-un fund de uliță unde nici în toiul verii soarele nu străbătea. La intrare stăteau date de perete ușile groase de fier, iar în fereastra dughenii, pe o sfoară trasă dintr-o parte în alta, hîrtiile de toate felurile : lei, franci, mărci, ruble, de toate valorile, erau spînzurate și îndoite. În prăvălie era întotdeauna întuneric, și un miros de mucegai rece, sufla ca o gură de pivniță. În fund, după o perdea verde, la o masă scundă, ardea o lampă. Casele de fier, vechi, cu firmele fabricilor roase, stăteau deschise, semn că stăpînul era acasă. Boier Lefter, uscățiv, veșnic cu o broboadă în spinare, cu ochi mici și șireți, vîrîți prea tare sub nas, și mîini mari și osoase, vorbea în șoaptă, neprivind niciodată în ochii vorbitorului său, ci făcînd privirea suveică de la un vîrf de ureche la celalt. Boierul avea întotdeauna o socoteală sau un sfat de luat de la Urmatecu, sau vreunul de dat coanei Mița. Și atunci, Amelica rămînea singură, dincoace de perdeaua verde. Înainte de a intra la tăinuirea din fund, zaraful, grijuliu, se ducea la ușă, o închidea, întorcea cheia și o punea în buzunar. Copila începea să se uite în jurul ei, și totdeauna rîvnea la străchinile de lemn de măslin, aduse de bancher dintr-o călătorie în Orient, pline cu galbeni de tot felul. Era în ele aurul roșcat franțuzesc ; subțirea tablă bătută și tăiată ca taleri austrieci ; monedele grele englezești și mai vechiul aur turcesc, fără luciu, dar cu sunet plin.

Singură în zărăfie, Amelica se trudea să înţeleagă cum, din simplitatea asta tristă a odăii, vin banii. Nu vedea nimic în jurul ei din ceea ce ar fi putut să ia urma veniturilor. Spiritul ei modest, realist şi practic avea neapărată nevoie să găsească o explicaţie într-o înmulţire pe care să o vadă. Cloşca, ouăle şi puii — iată un exemplu care o satisfăcea şi o lumina! Dar aici? Aşa se trudea cînd era mai mică şi abia se mişca în mintea ei gîndul. Încetul cu încetul, însă, tot văzînd bănetul şi bogăţiile şi tot vorbindu-i-se de valul de aur ce intra în buzunarul lui boier Lefter ba din chirii, ba din zăloguri, ba din lucruri pierdute de alţii în mîinile lui, fata a început a se lămuri. Şi pe măsură ce înţelegea, creştea şi admiraţia ei pentru acest unchi înţelept.

Mult a ajutat la creşterea Amelicăi şi un fel de ritual cu care se sfîrşeau vizitele din zărăfie. Niciodată înainte de a pleca, nu uita coana Miţa să-i spună pe un acelaşi glas, deprins de mult, unchiului său:

— Arată-ne şi amaneturile, nene!

Pe acest „şi" nu l-a înţeles niciodată bine Amelica. Şi tocmai el dădea farmecul pe care nu-l uita niciodată coana Miţa. Amelica nu ştia ce se petrecea dincolo de perdeluţa verde. Acolo, regulat, zaraful le vorbea părinţilor ei, cu schimbul, de averea lui. Dar nu amănunţit şi nici pe cifre, sau nume, sau străzi de acareturi, ci aşa, despre toate, văzute din depărtare. Le culegea cu vorba şi privirea, recunoscîndu-le de ici, de colea, din uliţi diferite, din tîrguri împrăştiate, şi, cu toate la un loc, făcea un fel de tîrg al lui, pe care apoi îl mîngîia cu o privire pierdută şi cu un gînd moale şi înfiorat de bucurie. La această privelişte, mereu aceeaşi, se adăuga, din cînd în cînd, cîte un petic nou de cuprins sau ziduri de case. Era un fel de spovedanie de cărămizi, de lemne şi de

prăjini de pămînt, de care bătrînul avea nevoie. Erau în ele rostul şi fala lui în viaţă. Şi întotdeauna, la sfîrşit, se încheia cu un iz de făgăduială, dar numai o adiere ascunsă în cuvinte bine lunecate. După cum el nu dădea decît o privelişte oarecum pietroasă a bogăţiilor sale, tot aşa nu dădea decît un fel de sentiment al moştenirii, iar nu o făgăduială. Şi după această mărturisire, coana Miţa simţea că nu-i poate fi neplăcută boierului şi amintirea şi admiraţia mărunţişului de avere. Acolo, în amaneturi, erau jucăriile lui de om bătrîn şi priceput la strîngerea de avuţii. Şi iată cum acest „şi" întregea partea copilărească a acestei cuprinzătoare stări. Coana Miţa simţea întotdeauna o plăcere privind podoabele strălucite din care mai degrabă şi mai cu uşurinţă credea că se va înfrupta cîndva.

Bătrînul îşi mai pipăia încă o dată cheia din buzunar. Apoi, punînd umărul, împingea din greu uşa unei case de fier. Şi din cutii de tutun, rotunde, de tablă, revărsa pe geamul tejghelii giuvaerurile. Erau tot felul de inele, de brăţări cu diamante, cu rubine, dar mai ales cu peruzele, după cum gustul vremurilor mai vechi le cerea. Lanţuri grele de aur purtau legate de ele medalioane, din care mai întotdeauna zîmbea mărunt un cap de femeie. Şi erau şi lucruri fără preţ prea mare la cei de acum, ci numai cu unul, al inimii, la cei care au fost. De ani de zile Amelica nu a uitat, şi revedea mereu, doi bieţi dinţi mici, strîmbi şi tociţi, dinţi de lapte ai unui copil pe care darea de mînă a părintelui său îi prinsese în aur şi îi agăţase de lanţul ceasornicului. Cînd nevoia l-a ajuns, a vîndut lanţul cu totul. Iar boier Lefter, mărinimos, a închis ochii la nimicurile fără preţ şi a plătit preţul aurului.

Coana Miţa scormonea uşor, cu vîrful degetului, maldărul strălucitor. Şi oprindu-şi mereu alegerea pe o brăţară, spunea cu un oftat abia auzit:

— Tot o mai ai, nene ?!

— Tot ! răspundea cuprinzător şi liniştit bătrînul, clipind şiret a făgăduinţă.

Şi coana Miţa zîmbea. După cîtva timp, cele două rude mai tinere îl ajutau pe zaraf să-şi închidă avuţiile. Apoi sărutau mîinile şi plecau.

Dintre toate neamurile, cel care o iubea mai mult pe Amelica era Lefterică. Holtei, mulţumindu-se cu puţin, neavînd ce pizmui la ea şi la ai ei, el se înţelegea cu fata mai ales acum, după ce crescuse mai mare. Tot ce o interesa pe ea îl interesa şi pe el, şi în dorul de a învăţa de-ale casei, se ruşina mai puţin întrebîndu-şi nepoata decît sora. De altfel, coana Miţa îi ştia slăbiciunea, şi asta o supăra. Îi era necaz că îmbrobodeala lui Lefterică o face de rîs faţă de soţul ei, care din ce în ce avea mai multe cuvinte să-şi bată joc de frate-său. Lui Lefterică îi plăceau liniştile după-amiezelor în odăi bine dereticate, cu cîte un pătrat de soare pe covor aprinzînd culorile. Îi plăcea lucrul migălos al albiturilor, la care se pricepea, de altfel, şi Urmatecu întreba de el, cînd era bine dispus, ţipînd prin casă: „Unde s-a vîrît Trei-picioruşe-şi-o-gaură ?"

Îi rămăsese numele ăsta de la un model de croşetat ! Amelica îi potrivise degetele: înfăşurase lîna pe arătătorul de la mîna stîngă şi-l învăţase cum să gîtuie cu igliţa din dreapta firul, cum să-l înnoade şi să-l petreacă. Şi pentru ca să nu uite, îi spusese că, după trei noduri pline, lasă un loc liber. Şi Lefterică era fericit ! Putea să stea liniştit ceasuri întregi într-un colţ, să nu mai strige nimeni la el, dar mai ales să nu se mai gîndească la nimic şi să lase numai să-i meargă mîinile. În clipa aceea, însă, l-a

chemat Urmatecu. Şi Lefterică, pentru ca să nu uite ce învăţase, a intrat în birou, mormăind ca pe un cîntec, mereu: „Trei picioruşe şi-o gaură ! Trei picioruşe şi-o gaură !..." Urmatecu l-a batjocorit cumplit, dar de Crăciun, Lefterică îşi isprăvise modelul.

Ceea ce îi împrietenise mai mult pe el şi pe Amelica era faptul că nici unul nu simţise clocotul tinereţii şi imboldul spre dragoste. El avea treizeci de ani trecuţi; ea, de-abia nouăsprezece. Întîrziaţi şi intimidaţi erau amîndoi. Şi în casa zgîrcită în petreceri a lui Urmatecu, unde, în afară de mersul obişnuit al zilelor, nu se cunoşteau decît cheful pentru bărbaţi şi clevetirea pentru femei, unchiul şi nepoata născoceau mici jocuri, ce se potriveau mai bine cu frica lor de oameni. Se aşezau, de pildă, unul lîngă celalt, la fereastra de la stradă şi se jucau cu trecătorii. Cei din dreapta erau ai Amelicăi; cei din stînga, ai lui Lefterică. Şi petreceau astfel ceasuri întregi, biruindu-se unul pe celălalt cu numărul, vîrsta sau calitatea celor ce-şi vedeau de drum. În felul lor, se desfătau, pentru că nu treceau ei prin lumea de care se temeau, ci lumea trecea prin faţa lor. Şi-şi făceau de rîs şi de glumă din te miri ce ! Ochi şi observare n-aveau nici unul, nici celalt, nici simţ de pătrundere. Îi făceau, de pildă, să petreacă lucrurile simple, neadîncite şi copilăroase: un nas roş şi un mers împleticit de beţiv; o cocoaşă de cucoană bătrînă; o codiţă împletită sub potcap la vreun popă. Doar că Lefterică avea mai multă înţelegere pentru cerşetori. Amelica, în privinţa aceasta, învăţase de la părinţii ei cîteva vorbe, pe care le spunea cu un fel de frică nelămurită, simţind că sînt bune să se apere cu ele mai înainte de a i se întîmpla vreun rău, de care bine nici ea nu-şi dădea seama cam ce ar putea fi. Şi de la distanţă şi fără ca nimeni să-i fi cerut ceva, ea

repeta iute și uscat întotdeauna cînd vedea un cerșetor : „La muncă, la muncă, n-avem bani !"

În afară de slujba de copist în biroul lui Urmatecu, îndatorirea de căpetenie a lui Lefterică era să o ducă pe Amelica la școală. Porneau amîndoi pe drumul cel mai lung, fără grijă de întîrziere, căci fata se ducea la școală cînd vrea. Pe stradă își dădeau coate și pufneau de rîs în nasul trecătorilor, dar nu pentru că ar fi vrut să-i jignească, ci pentru că voiau să petreacă și se simțeau mai liberi : unul de puterea, celalt de batjocura lui Urmatecu. Căci de foarte multă vreme de aci începuse nerostita neînțelegere între părinte și fiică, pe care dacă ar fi știut-o limpede Iancu Urmatecu, ar fi suferit. Amelicăi îi era frică de el, de glasul, de rîsul, de apucăturile lui. Îl simțea într-o viață cu care dacă s-ar fi apropiat mai mult de ea, n-ar fi îndurat-o. Și știa ce însemnează, în cele din urmă, nesupunerea față de voințele tatălui său, deși Urmatecu o iubea foarte mult ! Oricît era ea de ascultătoare și de legată de casa părinților și oricît de nelămurite i-ar fi fost gîndurile, un fel de drum de lume mai nouă se deschidea prin ființa ei. Acum, de cînd se făcuse mai mare, înțelegea ce rost au vorbele de un anumit fel de glumă pe care Urmatecu le spunea Jurubiței în fața tuturor. Înțelegea că i se ia ceva mamei sale și se mira că aceasta nu spune nimic. De multe ori se întreba, dacă ar fi ea în locul coanei Mița, ce ar face ? Și iar își răspundea că n-ar îndura. Era destul ca noaptea tîrziu fata să audă glasul tatălui ei strămutînd la el cîte un chef și sculînd toată casa, pentru ca să-și înfunde capul în perine, strîngîndu-și tîmplele în pumni și urînd tot mai mult apucăturile unei lumi de care voia nelămurit să se despartă. Slăbiciunea lui Lefterică ea n-o prindea și nici ridicolul din întreaga lui ființă. Ce-i plăcea la el era ascultarea, supunerea lui

adîncă la toate toanele ei, care erau aspre și îndărătnice, ca și hotărîrile și voința lui Urmatecu.

După ce casele se răreau și maidanele se-ntindeau tot mai mult, căci pensionul era la marginea orașului, ascuns între salcîmii și teii șoselei, ei se țineau strînși unul de celalt, și astfel ajungeau și sunau la poarta școalei. Aci, Amelica îl părăsea pe Lefterică de îndată și se pierdea prin umbra coridoarelor. Rămas singur, omul pregeta să plece. Întîrzia de obicei lîngă un tablou mare, unde, sub sticlă, se păstrau panglici și medalii de premiante. La început nu-l cunoștea nimeni. Fetele, grăbite, și profesoarele, două cîte două, vorbind de-ale mîncării în drumul spre clasă, se uitau lung la domnul acesta cu barbă, sfios și tăcut, răbdător într-o lungă așteptare, sub tabloul de onoare. Cu încetul, însă, toată lumea s-a obișnuit cu el. Iar Lefterică, după ce dobîndise din încrederea directoarei și un scaun, număra în ceasuri lungi și singuratice medaliile și citea inscripțiile de pe panglici. Aci l-a cunoscut într-o zi de iarnă domnișoara Zehi, Paulina Zehi, supraveghetoare de albituri la interne. Săsoaică de la Brașov, Paulina, cu cîțiva ani mai în urmă, venise dădacă la București. Avînd însă o fire singuratică și fiindu-i groază de larma și plînsetele copiilor, găsise postul în care era. Alerga toată ziua pe tălpi de pîslă prin dormitoarele pustii și reci, cu pașii ei mari și încălecați. Din cînd în cînd se refugia să se odihnească într-o odăiță îngustă și întunecoasă, unde pînă în tavan se ridicau vrafurile de cearșafuri și prosoape așezate frumos, din truda ei. Un miros de săpun de migdale, uscat, plutea în încăpere, iar femeia, tăcută de obicei, ofta adînc, cu un vaiet înăbușit, lăsînd pentru cîteva clipe fruntea pe rafturile cu rufărie curată. Cînd fusese tînără nu mai știa nici ea ! Făcea parte din soiul ființelor de care vîrsta nu se prinde. Deșirată, cu umeri

înguşti şi mîini osoase, cu un păr spălăcit, rar şi moale, de nu-i ţinea bucla de pe frunte, Paulina avea o faţă mototolită şi mică, în care ochii, ca boabele de enupere, se mişcau încet şi îndurerat. Pe Lefterică îl găsise îngheţat şi îl poftise la „rufărie", să se dezmorţească. Cu încetul, pentru că el de la o vreme numai aci îşi aştepta nepoata, se legase între cei doi oameni un fel de prietenie. El îi povestea de-ai lui, de surori, de mamă, dar mai ales de cumnatul său. Şi din spusele lui Lefterică, Urmatecu reieşea un fel de haiduc, pentru că, deşi nu-l iubea, Lefterică îl admira şi-i vorbea Paulinei despre bărbăţia, curajul şi puterea lui. Toate lucrurile acestea el nu avea isteţimea să le mintă, să le înfăţişeze ca pe ale sale, în icoane pe care femeia nu le cunoştea încă, după cum ar fi făcut oricare alt bărbat, ci le aşeza frumos pe chipul ce-l preocupa neîncetat şi dintr-o adîncă preţuire, fără invidie, şi dintr-un fel de recunoştinţă, pentru că în afară de necazul glumelor, şi el se simţea în siguranţă în umbra lui Urmatecu. Încercînd să se apropie mai mult de Paulina la adăpostul figurii cumnatului său, Lefterică simţea că femeile au nevoie, pentru a fi atrase, de o anumită înfăţişare aspră, bărbătească, pe care el, în alt chip, nu ştia de unde să o ia. Ea desluşise încă de la început sufletul lui moale şi fără voinţă, bunătatea şi blîndeţea fără surprize şi, dorindu-şi-l prieten tot mai credincios, nu se putea totuşi lipsi de o ispită pe care i-o aducea aprinsa curiozitate de a-l cunoaşte pe Urmatecu. Dorinţa ei lui Lefterică i se părea firească ; doar el o mînase într-acolo. Şi un sentiment străbătut de lucruri abia întrezărite începea să se închege în el. Mai întîi, nu se mai putea lipsi de Paulina ; avea nevoie de ea ! Apoi era mîndru că are un cumnat ca Urmatecu şi nu-i era frică de el, pentru că ştia că-i plac femeile frumoase, iar Lefterică era sigur de urî-

ciunea prietenei sale. Şi mai ales nădăjduia că astfel fiind, ea se va mulţumi cu puţin adică numai cu el. De aceea, de multă vreme se tot gîndea cum să facă s-o aducă la ei, cînd, într-o zi, Amelica îi prinse pe amîndoi vorbind printre rufe :

— Aş vrea să-l cunosc şi eu, spunea Paulina. Aşa, după cum mi-l zugrăveşti dumneata, am avut eu un unchi...

— A ! E mai bine, mult mai bine ! se grăbea să adauge Lefterică. Şi apoi e tare glumeţ ! Cu mine, mai ales, glumeşte mult ! Te şi miri de unde le mai scoate !

— Grozav aş vrea !... adause femeia, furată de gînduri.

Amelica, la început, n-a înţeles bine cum poate cineva să dorească atît de mult să-l cunoască pe tatăl ei. Mai în urmă, însă, nu s-a putut apăra de o mîndrie care i se furişa în suflet. Şi încîntată şi de gîndul că va mai fi cineva alături de mica lume în doi, a ei şi a unchiului său, făgădui că va vorbi cu coana Miţa, pentru ca domnişoara Zehi să fie poftită pe cît de curînd în casa lui Urmatecu. În ziua aceea Lefterică, la întors, alese drumul cel mai lung, şi toate vremea n-a povestit decît de Paulina.

Soarèlele coanei Miţa, cu care se pornise, ca în fiecare an, din toamnă şi ajunsese pînă acum în primăvara tîrzie, că bătea maiul la uşă, erau obişnuitele mese cu neamuri, după care Urmatecu, în loc să se ducă la culcare, rămînea să mai petreacă printre „ăia". De cîte ori boier Lefter se ostenea să vină şi el, sindrofia se prelungea pînă pe la miezul nopţii. Bucuria pentru cumnaţi nu era prea mare, căci de unde, fără bătrînul zaraf, îl mai prădau pe Iancu la cîte un stos sau pichet, cînd era şi boier Lefter, nu se juca decît loton, „pe boabe de porumb, ca să

treacă timpul", cum spunea dumnealui. În realitate, și din loton ieșea un cîștig, dar mic, pentru că Urmatecu răscumpăra în urmă cartelele împlinite. Și ca să-i facă o bucurie și bătrînului, pe care îl așeza întotdeauna la dreapta lui, Iancu singur îi muta nasturele pe numere (zaraful însemna cu un nasture alb, care îi aducea noroc) și le sărea, și le înmulțea, și le isprăvea înaintea tuturor, numai să cîștige boier Lefter.

În seara aceea fusese poftită și domnișoara Zehi. Toată după-amiaza Iancu abia de l-a mai putut ține pe Lefterică la birou. Fără să spună vreun cuvînt, tulburat, palid, omul se învîrtea prin casă, nu-și găsea rostul, avînd din cînd în cînd nevoie de a privi pe fereastră. Purtarea lui se deosebea mult de ceea ce era el de obicei, ascuns și uitat în cîte un colț. Urmatecu auzise ceva prin casă, că va fi o domnișoară de la școală seara la masă, dar nici nu-i trecea prin minte că tulburarea lui Lefterică poate fi în legătură cu noul musafir. Totuși, mai tîrziu, o bănuială că ar fi îndrăgostit cumnatul său de cineva îl făcu să zîmbească. Apoi, gîndindu-se mai bine, lucrul i s-a părut atît de neașteptat și de caraghios, încît s-a hotărît să nu-l piardă din ochi pe Lefterică. Nu era numai faptul că dragostea nu se putea lega în nici un fel de ființa aceasta, dar pentru Iancu numai gîndul apărea o necuviință. În mintea lui doar stăpînului care hrănește, plătește și comandă i se cuvine femeia, după fantezie, dincolo chiar de orice îngăduire. Și stăpînul era el! De altfel, se înțelesese parcă lucrul acesta la el în casă. Pînă și coana Mița, cîteodată în glumă, cîteodată cu supărare, credea în el și îl respecta. Urmatecu le trecea cu vederea tuturor toate metehnele : lăcomie, beție, prostie și oarecum și necinste. Dar femeia, oricare și în orice fel,

înspre el trebuia să vină. Și Lefterică astăzi uita rînduiala asta nerostită. Privind tot mai aproape înspre el și tînjelile lui, Iancu Urmatecu, mergînd și repede, cu pașii mari ai înciudării, avu deodată exagerata impresie că i se pîngărește casa. Într-o asprime cu atît mai mare cu cît el își îngăduia mai mult, leșinăturile dragostei, cu dogoarea subțiată, apoasă de frică și timiditate ale cumnatului său i se părură grețoase, ca ale unei jivine mici, cățel sau pisică. Și, în felul acesta, glumele și zîmbetul s-au șters și au încremenit în tăcere, dîrzenie și așteptare.

Domnișoara Zehi a sosit devreme. Lefterică s-a năpustit să-i deschidă, alergînd prin casă și dînd din brațele lui îndurerate, închise în unghi. La țuică, Paulina, cînd l-a cunoscut pe Urmatecu, s-a roșit și a făcut o reverență, după moda săsească. Apoi, tot timpul mesei l-a privit pe sub gene. Bărbatul își mîngîia mustața, își înfoia părul pe tîmple și-și sfîrșea toate spusele cu un fel de întrebare, mereu înspre Paulina întoarsă.

Seara s-a jucat loton. Erau toți risipiți în odaia cea mare de la intrare, după cum apucau : în grupe mici, unii cu spatele la ceilalți, urmărind cu degetul sau cu un semn cartelele. Iancu striga numerele, pe care le scotea dintr-un săculeț. Avea la dreapta lui pe boier Lefter, iar la stînga, pe Paulina. Lefterică, emoționat, nu juca, urmărind, din spate, cartela femeii. O liniște mare se făcuse, în care se auzea numai, din cînd în cînd, glasul gros, cu un gîlgîit în el, al lui Urmatecu. Striga rar și lămurit, iar de cîte ori ajungea la numere duble, avea un fel al lui deosebit de a înviora jocul. Dar asta o făcea numai cînd era foarte bine dispus.

— Cocoșații! rosti el, de pildă, tare și rotund, așteptînd apoi o clipă, să vadă efectul.

Toţi ridicară capetele, zîmbind. Singurul glas care îndrăzni să se audă a fost al Jurubiţei :

— Bravo, nene ! zise femeia cu un iz de ciudă şi bătaie de joc.

Iancu l-a prins şi a privit înspre ea, pe deasupra ochelarilor, închizînd dintr-un ochi, a izbîndă. În timpul acesta, domnişoara Zehi nu ştia ce să facă, pentru că nu înţelesese. Lefterică îi suflă la ureche :

— Treizeci şi trei ! Uite că ai !...

— Oleo ! făcu Iancu, şi continuă să strige.

Toată lumea era atentă. Boier Lefter, mai mult decît ceilalţi.

— Stîlpii Moldovei ! strigă apoi Urmatecu.

Lefterică suflă timid Paulinei : „Unsprezece !" Iancu le-a aruncat numai o privire, pentru că de data aceasta gluma şi aluzia mergeau înspre altcineva. Se îndrepta înspre cumnatul său, Jean, moldovean domol şi cuminte, fără fantezie, muncitor, purtînd un păr alb zbîrlit pe o faţă roşcovană, om turnat într-o linişte desăvîrşită.

Nici femeile, nici băutura nu-l ispiteau. Era cu totul închinat familiei sale, pe care o răsfăţa. Sora coanei Miţa, Lina, avea norocul să-i fie nevastă. La epoca aceea, atîţia ani după Unire, munteni şi moldoveni, chiar cînd se aveau bine între ei şi nu aveau nimic grav să-i despartă, tot mai scoteau reciproc, din caractere deosebite, cîte o poreclă sau cîte un prilej de zăduf. Închipuirea mai înceată a lui Jean îl lăsa întotdeauna pe Iancu să i-o ia înainte. Moldoveanul se mulţumi deci să joace şi să mormăie printre dinţi : „Talpa Dunării !" Şi se strigă mai departe.

Urmatecu se aprindea cu încetul. Loviturile date, răzleţit, sîcîielile, resemnările şi admiraţia provocate la ceilalţi, întreţinîndu-se într-o atmosferă pe care el o stăpînea, îl făcură să se simtă tot mai viu, tot mai vesel. Simţea că femeia cea nouă, care nu-i plăcea,

dar care totuşi era femeie, trebuie să fi înţeles că el e cel mai bine dintre toţi. Şi la strigătul numerelor, minunat prilej pentru deşteptăciunea şi hazul său, ştia sigur că are un dar. De aceea, ca niciodată, el adause variaţiuni de ton şi de fantezie.

Cînd a strigat, de pildă, „ca la poliţie", toţi au ridicat capetele, nedumeriţi, l-au privit şi l-au întrebat din ochi. Era o mare noutate şi o neasemuită năzbîtie, şi numai boier Lefter, liniştit, şi-a mutat boaba. Culeasă din lumea micilor împricinaţi penali şi de la chefuri, expresia n-avea de unde să fie cunoscută încă în sînul familiei. Lefterică, întinzînd braţul peste capul Paulinei, mişca mîna de parcă ar fi apărat-o de un rău, în aşteptare să cadă pe numărul pe care nu-l ştia. Era nervos, şi faţa i se albise.

Iancu l-a privit cîtva timp şi, luînd mîna fetei într-a lui, îi mută semnul pînă la pătratul cuvenit.

— Douăzeci şi cinci, domnişoară, şi ai şi ieşit ! Apoi, către Lefterică : Pe-asta n-o ştiai, Trei-picioruşe !

Paulina privi întrebătoare la cei doi bărbaţi. Urmatecu, după ce declară ieşită şi cartela lui boier Lefter, să nu se supere, închise jocul. Tocmai se aduceau dulceţile. Pe tăvi mari, sclipirile paharelor curate, şi groase, lumina argintului din linguriţe, bine frecate, şi umedul străveziu şi colorat al fructelor, cu un gălbui dulce în ele, ca de chihlimbar, alcătuiau în bătaia lămpilor un joc de raze, a curăţenie şi poftă. Cafelele veneau şi ele, cu caimacul gras, cu aromă de lemn şi mirodenie, bucurînd mirosul, după cum dulciurile bucuraseră ochiul.

— Şi acum, fiecare cu ale lui ! spuse stăpînul casei luînd un ghem de lînă şi igliţe şi zvîrlindu-le lui Lefterică. Fă la ciorap, că stau eu de vorbă cu domnişoara !

Şi nimeni n-a mai putut spune vreun cuvînt. Iancu vorbea iute şi rîdea singur. Tot ceea ce suferise bietul Lefterică de ani de zile s-a reînchegat în faţa Paulinei ca într-o a doua a lui viaţă. Tot ceea ce, de urît sau de frică, bietul om încercase, refugiindu-se lîngă femei şi liniştea lucrului lor, a fost scos la iveală ca singura lui înţelegere, ba, mai mult, ca un rost de viaţă. Cuvintele „muierce" şi „nagodă" veneau des în acest tablou larg, ridicol şi găunos al fiinţei sale, pe care Urmatecu îl zugrăvea cu aprindere şi cu destulă pricepere. Ceilalţi rîdeau cu poftă, adăugînd rar fiecare cîte ceva.

La început, Lefterică zîmbea, ca să umple golul ce simţea că se sapă şi în jurul lui, şi în el. Cînd însă Paulina, atrasă cu totul de povestire, s-a întors cu spatele la el, bătîndu-l mărunt cu palma pe genunchi a milă şi mîngîiere, a simţit cum în cîteva clipe cumnatul său l-a subţiat, ca pe o pungă goală, între degete.

Singură coana Miţa a încercat şi a izbutit să facă să se vorbească și de altceva, întrebînd-o pe Paulina de viaţa Amelicăi la şcoală. Urmatecu însă nu renunţa. Se simţea bine, mare, admirat. Dar pornirea lui scădea cu încetul. Închipuirea nu-l mai ajuta îndeajuns, şi aceleaşi glume, aceleaşi bătăi de joc veneau din nou, mai palide, mai fără efect. Cei din casă îi scăpau din mînă, unul cîte unul. Începuseră să vorbească între ei. Numai pentru Paulina farmecul rămînea acelaşi. Ea asculta, simţind o putere de dincolo de povestea aceasta. Poate pentru prima dată simţea un bărbat care o atrăgea.

Cînd s-a văzut însă urmărit numai de ea, obosit de succes, Urmatecu a tăcut.

Iar Lefterică plecase de mult, şi nimeni nu luase în seamă lipsa lui.

VI

— Conu Iancu n-a putut să vină, şi m-a trimis cu treburi la boier. Spune-i dumneata atît, că-i Lefterică, şi o să priceapă!

Feciorul baronului îl mai privi o dată lung şi-l lăsă să aştepte. Îl mai văzuse venind cu cumnatul său. Cădea pe un scaun şi nu se mai mişca ceasuri întregi. Azi însă nu mai era acelaşi. Palid, cu ochii roşii de nesomn, cu hainele într-o uşoară neorînduială, totul dădea de bănuit. Apoi şi ora — să fi fost opt de dimineaţă — i se părea nepotrivită servitorului.

Lefterică avusese o noapte de chin. Nu trecuse niciodată prin aşa ceva. De cînd o cunoscuse pe Paulina, totul se limpezise şi se înfrumuseţase în jurul său. I se părea că lumea vedea ca şi el, şi că se bucură cu el. Ba, ceva mai mult, avea credinţa că atît de mult îl iubesc toţi, încît dacă el ar fi greşit cu ceva şi ar fi stricat din aşezarea asta minunată, pe care nu o înţelegea prea bine şi nu ştia de unde vine, ar fi sărit unul sau toţi cei care îl iubeau să dreagă şi să-l dojenească. Aseară a crezut că, deştept cum e, înţelesese ce l-a apropiat de Paulina. Pe urmă, însă, a văzut că s-a înşelat, şi nu numai asupra lui dar şi asupra ei. Altfel îşi închipuia el că o să fie venirea femeii în casa lor. După cele dintîi şovăieli între ce ar fi vrut el să fie şi ce era, a simţit cum i se urcă o mînă pe piept şi îl pipăie înspre gît,

să i se înfigă. Și abia la loton lumină s-a făcut. Dacă l-ar fi rupt cineva în bucăți, n-ar fi suferit mai cumplit! Și după ce și-a ascultat viața, povestită numai în zeflemea și bătaie de joc de Urmatecu, s-a dus la el în cameră, s-a închis și a început să se gîndească și el la viața lui. Și n-avea dreptate Iancu! Dacă a îndurat schimonoselile numelui și ființei sale, asta nu însemna că le va îndura, fără sfîrșit, și pe ale sufletului. Era fricos, leneș și nepriceput! Asta o știa toată lumea, dar asta nu însemna că el nu se are pe el ca pe un altul, la care ține și de care nu se poate despărți fără să sufere. Sau Urmatecu, acum, tocmai asta îi cerea: să-și dea singur cu piciorul, să se scuipe singur, să taie toată partea aceea, acolo, unde el e lipit cu el. Și lucrul acesta Lefterică nu-l putea face!

La început s-a zbătut fără liniște. Nu putea să aleagă nimic din toate cîte fugeau din el, ca un ochi de împletitură scăpat. Și ceea ce îl îngrozea mai mult era iuțeala cu care totul se desfăcea. De vreo cîteva ori s-a surprins, ghemuindu-se, cu pumnii vîrîți în burtă, unde îl durea de parcă i-ar fi băgat cineva un cuțit, agățîndu-se cu privirea rătăcită de pereți și rostind, între țipăt și geamăt, un „aoleo" adînc, înlăcrimat, sfîșietor. Cumințenia lui de o viață întreagă și timiditatea, care l-au făcut să fugă din fața marilor încercări, astăzi îl lăsau gol și neputincios, de parcă ar fi fost dezbrăcat. Lefterică nu știa să sufere, nu știa încotro s-o apuce. Se frămînta în el, și atît. Simțea că se lovește în toate părțile de pereți ridicați împotriva lui și simțea că are nevoie de o ieșire, oricare ar fi.

Deodată, privind în treacăt într-o oglindă, se văzu. Și atunci, amintindu-și de ființa lui cum arată, i se făcu o nespusă milă de el. Și începu să plîngă, cu capul în perine, trecîndu-i prin minte, fără să vrea,

chipurile tuturor celor care ar putea să aibă și ei milă de el. Mamă, surori, frați, rînd pe rînd i s-au oprit în închipuire cu un zîmbet, dar șterși, ca într-un fum!...

Cînd iată că apăru și Urmatecu. Nu zîmbea, nu-l liniștea, ci rîdea. Rîdea cu hohot și-l arăta cu degetul. Lefterică se rugă frumos de el; Urmatecu rîdea. Lefterică se ridică în picioare, arătîndu-se întreg, mergînd spre el, aproape, mai aproape... Urmatecu rîdea mereu! Atunci, Lefterică avu deodată întreaga conștiință de sine. O idee foarte bună despre el îl lumină. Și ea creștea uimitor, puternică. De unde la început se simțea numai tare, curînd auzi în el și o voință poruncitoare. Și închipuirea îl crescu și îl aruncă departe. Se văzu un om puternic: judecător, tiran, stăpîn... Și Urmatecu era tîrît în fața lui, iar el îl judeca. Și nu se mulțumea cu atît: se apropia, îl simțea, îl pipăia, îl biciuia, îl chinuia, îl tăia...

Gheara de fier înfiptă în el se descleșta. O plăcere de apă caldă, după o mare înfrigurare, îi furnică întregul trup. Un fel de coardă întinsă pocni în el, și o moliciune dulce, unită cu o respirație liniștită și adîncă îi aduseră o fericire pe care nu o mai cunoscuse înainte. Lefterică descoperise, în închipuire, răzbunarea și dulcețile ei. După ce s-a liniștit, a deschis încet ușa și a ascultat. Casa adormise de mult. S-a trîntit și el, îmbrăcat, pe pat, cu siguranța că oricît s-ar căuta în odaia lui, nimeni nu va putea găsi nimic!...

Cînd s-a întors însă servitorul și i-a spus că îl așteaptă baronul, omul s-a simțit, încă o dată, șubred și fricos. Cu fruntea în pămînt, cu pasul întins, a avut o ultimă smucitură din adîncul lui. Apoi, mirîndu-se de liniștea din jur, de lucrurile așezate toate la locul lor și de tăcerea servitorului care-l aștepta privindu-l, se rupse din loc și porni încet spre boier.

În aerul cald al iatacului, un miros greu de mosc, amestecat cu fumul de tutun, făcea să apese și mai mult pereții încărcați de fotografii și cadre. Perdele, netrase încă, întunecau camera luminată slab de candele. Conu Barbu nu era acolo. Neîndrăznind să mişte sau să facă vreun zgomot, Lefterică a rămas locului, ascultînd în umbrele acestea nelămurite glasurile deosebite ale mai multor ceasornice, care băteau mărunt de prin diferite colțuri, încălecîndu-se. Intrarea boierului nici nu s-a simțit. Deodată, numai lunecînd pe inelele de bronz, draperiile de catifea au căzut de pe ferestre, și conu Barbu, în bătaia luminii, în halat, cu o tichie pe creștet, se află în fața vizitatorului.

După ziua bună, Lefterică simți nelămurit că începe să crească în el teama, de care se apăra cum putea. Îi era teamă de boier pentru că era boier, și simțea o sfiiciune de toată camera asta cu ceasornice multe și cu obiecte scumpe de piele, de pietre grele și de alămuri: scrumiere, cuțite de fildeș cu mînere de argint, mîini de bronz uitate pe teancuri de hîrtii. Iar de apărat, se apăra cu ciuda pe Urmatecu, pentru că el trecuse de toate astea. Conu Barbu îl mai văzuse și el pe nedumeritul om de vreo două ori. Stătu o clipă, apoi făcu un „ei ?" întrebător și-l privi.

Lefterică oftă adînc, ridicînd umerii, și scoase cu greu cîteva cuvinte, care îl zgîriau în gît, de parcă ar fi fost spini:

— Eu sînt, coane, ăl de vă scriu actele! Și vînzarea livezii de la Pietroșița tot eu am scris-o, și apoi tăcu.

Boierul zîmbi, clătinînd din cap. Se gîndi la Iancu și la mîna lui strînsă. Deschise un sertar, unde, printre pistoale vechi și ruginite, mînere de bastoane rupte, tabachere cu capacele îndoite și foi multe, sfîșiate neregulat și scrise mărunt, se ascundeau, răzlețite, cîteva monede de aur. Luă două și, dîndu-le lui Lefterică, îi spuse:

— Pentru osteneala dumitale.

Acesta văzu că nu fusese înțeles. Căută în mintea lui un început și nu-l găsea. Rămăsese înfipt locului, cu banii în mînă, fără să mulțumească și fără să-i dea. Baronul îl privea lung, nelămurit. A trecut așa un groaznic răstimp de neînțelegere. Fiecare clipă săpa și mai mult tăcerea, dînd celor doi bărbați temeri felurite. În sfîrșit, Lefterică, după ce i-a jucat o pînză mare galbenă în ochi, ca o presimțire de leșin ce s-a topit, cu un pas tare, de parcă ar fi început să alerge, se apropie de o masă, puse banii și, gîfîind, zise:

— Fură!

Baronul încremeni. Apoi, cu glasul domol, în care suna ca o încercare de a liniști:

— Cine fură, băiatule?

— Nenea! Nenea fură! Și te fură și pe dumneata!

Bătrînul nu răspunse nici un cuvînt, dar nu se simți bine. N-ar fi dorit să i se spună lucrul ăsta niciodată, pentru că îl bănuia, dar nu avea nici curajul, nici voia să-și dea osteneala să-l cerceteze. Trăsese ca o pînză peste viața lui de treburi plicticoase de cînd îl cunoscuse pe Urmatecu. Ce se frămînta sub ea nu mai voia să vadă și să știe, pentru că de acolo, de atîți amari de ani, îi venise neliniște. Tot ce îi trebuia avea acum, după ce descoperise că averea lui singură, cu boclucurile ei, nu-i putea da mulțumirea, ci îi trebuiau neapărat averea cu Urmatecu împreună, în întortocherile ei supărătoare. Și iată că zevzecul ăsta vine într-o bună dimineață și îi strică liniștea!

Primul gînd a fost să-l mustre. Nu făcea de el să-l iscodească! Dar omul sta cu gura plină de vorbe în

fața lui și nu aștepta decît să fie întrebat. În sfîrșit, baronul se hotărî și, cu ochii în pămînt, rușinat, zise :

— Ce știi ?

— Multe ! La Bălășoieni, la Bobești, și acum la Pietroșița, rosti repede Lefterică, de parcă ar fi numărat.

— D-apoi, nu așa ! Ce și cum anume ? întrebă din nou baronul, totuși bănuitor.

Lefterică la așa ceva nu se aștepta. Lucrurile mai vechi pluteau tulburi în mintea lui zdruncinată de emoții. Era sigur că dacă i-ar fi dat cineva o mînă de ajutor, și le-ar fi reamintit și le-ar fi legat între ele. Dar asta numai Urmatecu putea să o facă ! Numai el știa să scoată din capul său greoi tot ce voia. Cu un nimic, cu o vorbă sau cu un semn, îi poruncea. Și ceea ce putea să facă din el cumnatul său, el nu putea. La asta nu se gîndise. Acum stătea cu mîinile goale în fața baronului, care voia să asculte. Singurul lucru pe care îl știa pe de rost, pentru că îl repetase în povestea cu Ivanciu, era istoria cu omorul și scrisoarea. Și atunci se năpusti asupra ei. Înecă totul în amănunte nefolositoare, se încurcă în dialoguri, nu putu să țină limpede rînduiala lui „am spus“ și „a spus“, în așa fel încît boierul a înțeles în cele din urmă că Iancu, din amiciție și mărinimie, și-a scăpat un prieten dintr-o grea încurcătură. Iar întrucît privea chestiunea cu reamintirea scrisorii și amenințarea, el văzu aci o dibăcie a omului său de afaceri la care nu s-ar fi gîndit. Împotriva lui Ivanciu boierul avea zăduf uri vechi, de pe cînd vicleanul negustor îl obosea cu șireteniile lui, de pe urma cărora baronul întotdeauna ieșea păgubit. Astfel încît s-a și bucurat cînd a aflat cum l-a învîrtit Urmatecu.

Pentru conu Barbu era limpede atît cît să nu-i scoată ochii, și asta vrea și el ! Că era pe dedesubt

bănuială, de care se speriase la început că o să iasă la lumină atît de puternică încît să-i strice socotelile, nu se mai sinchisea ! Și de unde mai înainte, înciudat și dintr-un fel de datorie către sine, ridicase capul ducînd jocul, acum, liniștit, se cuibărea iarăși în mulțumirea și încrederea lui în Iancu, afînată de gînduri rare, pentru ca să nu fie oarbă. Și de lucrul acesta se felicita, ca un bun gospodar. Lefterică a simțit că lunecase în gol. După ce a spus tot ce a avut în minte, s-a oprit, neputînd născoci. Și iarăși s-a făcut o tăcere, în care de data asta bătrînul zîmbea. A început apoi să-l dojenească, încercînd să afle de ce a venit la el. Omul, înfrînt, întunecat, nu scotea nici o vorbă. Simțea cum crește și se zidește iarăși un perete în jurul său, unde va sta închis cu mînia lui mocnită.

Că numai lipsurile l-au putut mîna pînă aci a fost concluzia la care a ajuns baronul. Și adăugînd încă două monede la cele de pe masă, tocmai se pregătea să i le dea cu vorbe bune, cînd intră în odaie Urmatecu.

— Să trăiești, coane Barbule, rosti, cu ochii țintă asupra lui Lefterică. Dar tu ce cauți aici ?

Intrase ca o secure, gata să taie, iar cei doi se temeau fiecare să nu-i prindă în goliciunea gîndurilor lor și să-i lovească.

— Avut-ai nevoie de mine, sau ce altceva te-a împins să stai de vorbă cu el ? întrebă Urmatecu reverențios și tare, adresîndu-se baronului.

Și fără să aștepte să fie poftit, își trase un scaun și-și aprinse o țigară. Baronul se simțea vinovat. Îngăimă o poveste cu o scrisoare de trimis undeva printr-un om de încredere, din care Urmatecu nu crezu nici un cuvînt, se uită pe furiș la Lefterică și vorbi despre slăbiciunea și paloarea lui. Iancu nu răspunse, mișcînd nervos din vîrful ghetei înflorite. Tușea din

cînd în cînd, scuturîndu-şi scrumul. Drumul era greu, şi tăcerea, cu vinovăţii în ea, pîndea, cînd deodată, ca o lumină, trecu prin cel ce se frămînta şi se dezvinovăţea. Şi baronul spuse :

— Să te pregăteşti de plecare, Iancule, să te duci să-mi iei băiatul !

Şi se strînse iute în el, cu teamă, dar şi ascuţit de viclenie, aşteptînd să vadă efectul. Urmatecu ridică fruntea şi privirile îi sticliră.

— Vine cu vaporul de la Viena, continuă conu Barbu, vesel că a găsit calea cea bună. Poimîine ai să te duci la Giurgiu. Şi ia seama : aici, ţie ţi-l dau pe mînă !

Urmatecu, luminat, se ridică şi se apropie de el.

— Bine, coane Barbule ! zise el. Ai să vezi !

Baronul găsise ce trebuia. Iancu privi prin casă, ca şi cum ar fi vrut să-şi dea seama dacă toate lucrurile sînt în regulă. Găsindu-l şi pe Lefterică, zîmbi şi-i întinse tabachera peste mînă.

— Iei, mă nagodă, şi tu ? !

— Mulţumesc, nene ! se repezi omul, fericit că-i vorbeşte.

— Du-te şi te culcă ! Şi nu mai fi prost ! îi aruncă Urmatecu.

Şi Lefterică plecă fericit, împăcat şi cuminţit.

Urmatecu avea gusturile şi socotelile lui, pentru care sarcina ce i-a dat baronul era binevenită. De mult i se făcuse poftă s-o zbughească şi să petreacă. Şi fireşte că primul său gînd a fost la Jurubiţa. Ivanciu primi deci poruncă să-l îmbete pe Tudorică o zi şi o noapte, lucru care nu era greu. Şi într-o dimineaţă de primăvară, cu o trăsură ce urca la pas dealul Filaretului, pe lîngă tufe mari de liliac, plecate pînă în drumul călătorilor de ciorchinii lor de flori, şi pe

sub plopii ce se desfăceau în bumbac de argint zburător, au pornit să ia trenul de Giurgiu.

Vagoanele mici, ca nişte cutii, scîrţîiau pe roţi şi sunau din tampoane. Erau goale. Urmatecu s-a bucurat să intre, să nu rămînă şi să aleagă compartimentele. Striga tare pe Jurubiţa dintr-un capăt în celalt al vagonului, şi glasul său răsuna în fluturarea perdelelor, care scuturau din ele praf şi un acru miros de cărbune învechit. În cele din urmă, şi-a găsit locul. Iar pe Jurubiţa şi-a aşezat-o în faţă, s-o privească.

Cînd o femeie nu e chiar foarte frumoasă, din chipul ei uiţi şi ce are frumos de o vezi prea mult. Dar sînt unele zile cînd şi o asemenea femeie se înnoieşte, se împrospătează ca în prima clipă în care ai cunoscut-o ! Lucrul acesta se petrecea acum cu Urmatecu şi cu Jurubiţa. Bucuria, libertatea, primăvara scriau din nou, într-o adevărată frumuseţe, faţa banală, ce se uita iute, a femeii. Ochii, mai ales, atrăgeau ! Scăldaţi în umbre, ca inimile de flori, umbre de sprîncene bogate, umbre de gene lungi, parcă întoarse cu fierul, umbre de orbite adînci, ochii negri, toţi, de nu li se desluşea lumina, se zbăteau, se mişcau, prinzînd raze în el. În jurul lor şi a gurii cărnoase, a cărei prospeţime de duh cald, curat şi tînăr înfiora cînd vorbea, aproape ca pentru un sărut cu şoapta, se refăcea chipul ca într-o uimitoare şi neaşteptată noutate. Şi priceperea şi pofta lui Urmatecu o cîntăreau din nou pe Jurubiţa, cu liniştea şi siguranţa adaose ale unui trecut şi ale unei stăpîniri. O panglică neagră de catifea trecută pe sub bărbie curma carnea albă a femeii şi îi desena, subţire, prin strînsoarea ei ovalul obrazului. Plase de mănuşi uşoare îi fereau mîinile, şi o rochie albastră, foşnitoare, se lipea de trup într-un corsaj strîns şi

bine aşezat, mărind în mişcări ispita întregii ei ființe de femeie mică, dar bine făcută.

Tot ce a fost pe drum de cumpărat au cumpărat, şi mai ales de-ale mîncării. După cotiturile terenului, soarele cădea cînd pe unul, cînd pe celalt, mîngîindu-le ochii cu lumina şi căldura lui tînără. Deodată femeia trecu lîngă Urmatecu, lăsîndu-şi capul pe umărul lui. Mîinile lor se uniră, lovind uşor verighetele, care îi legau pe amîndoi de doi frați lăsați în urmă şi înşelați. Femeia, fericită, se gîndea acum cu o remuşcare ce abia se mai auzea în depărtările nezbuciumate ale sufletului, ca un ecou gata să moară. Fată săracă, se măritase cu Tudorică pentru ca să aibă un rost în viață. Şi din sărăcia ei, simțise încă de la început vrăjmăşia familiei. Cînd Urmatecu, la o petrecere, i-a spus deodată: „Jurubițo!" pentru că aşa i-a venit şi a sărutat-o pe gît, viața ei netrăită şi mai ales atît de greşit începută, lîngă un bărbat care nu putea şi nu ştia s-o iubească, nu i-a apăsat conştiința. Era prea mare ispita ce o chema din toată ființa ei. De cîțiva ani, legătura cu cumnatul său îi dădea atît cît să-şi păstreze veselia. Alături de el, sprinteneala ei firească se limpezise din ce în ce. Şi de unde la început Urmatecu s-a simțit atras către Jurubița numai de farmecul unei muieruşti, cu încetul a deslușit în ea şi o minte gata să se deschidă şi să prindă. Şi asta i-a plăcut! Simțea însă femeia, cîteodată, că viața e şi mai mult decît atît. Dar se ferea să încerce. Acum, printre genele încărcate de mărgelele soarelui, se juca alene cu zarea şi cu firele de telegraf, urmărindu-le cum urcau şi coborau pe linia verde din zare. În jurul ei, gîndurile erau ca o trecere mare, din care nici unul nu se oprea, dar unul voia mereu să întîrzie. Ce e dincolo de ce ştie ea, şi cum ar putea fi, dacă ar fi ca acum, dar cu altcineva? Şi chip nu vedea, ci numai ființă, altfel făcută decît a lui Urmatecu: subțire, sprintenă, tînără şi mai ales cu acelaşi hai al sufletului, gata la toate fantaziile tinereții ei.

Leagănul scuturat al trenului a adus o tăcere care i-a cuprins pe amîndoi. Primele entuziasme au murit, bucuriile plecării au şi îmbătrînit, iar poftele, din obicei şi din siguranță, ştiau să aştepte. Şi deodată femeia, cînd vorbi iarăşi, se pomeni întrebînd, ceea ce nici prin gînd nu i-ar fi trecut cu cîteva clipe mai înainte:

— Dar dumneata îl cunoşti, nene?

— Pe cine?

— Pe boierul cel tînăr!

Urmatecu îl uitase şi el, după cum uitase şi rostul călătoriei.

— Da, fireşte că-l cunosc pe Bubi, răspunse; pe conu Bubi, se îndreptă apoi iute, pentru a fi sigur că nu va greşi peste cîtva timp, la întîlnire.

Şi pentru că şi Iancu simțea că se face un gol şi că n-ar fi rău să fie împlinit cu lucruri amintitoare de încrederea bătrînului baron, ba, ceva mai mult acum, de prietenia lui, îşi legă cîteva amintiri despre cel în întîmpinarea căruia se duceau. Jurubița simți deodată în ea un fel de limpezire plină de curiozitate, ca o trezire din somn.

Pe tînărul baron Barbu B. Barbu, Bubi, cum i se spunea acasă, Urmatecu l-a cunoscut de copil. L-a văzut plecînd de cîteva ori la Viena, oraşul mamei sale, unde stătuse închis în şcoală. De puțini ani, însă, om în toată firea, cutreiera lumea, fără să ştie ce face anume. Atît ştia, că cere bani neîncetat, şi că el, din ordinul bătrînului, îi trimite. Mai fusese mai demult în țară. Atunci îl văzu ultima dată. Era înalt, blond, zvelt, cu un păr moale, bogat, cu ochi albaştri, bulbucați. Ceea ce îl mirase întotdeauna pe Iancu la el era subțirimea şi lungimea mîinilor. De-

getele se răsfrîngeau ca trestiile, ceea ce îi și dăduse, din copilărie încă, o mare îndemînare pentru a cînta la pian. Vorbea cu un rîrîit în glas, era vesel și deștept. Din încrederea pe care vedea că tatăl său o arăta lui Urmatecu, Bubi a voit să lege și pentru el o prietenie. Era tînăr și avea nevoie să găsească în oameni îndemn și hrană pentru entuziasmul lui. Cu naivitatea celor șaptesprezece ani ai unei firi generoase, cînd credea că o femeie frumoasă e și o femeie bună, și cînd își închipuia că un om întîlnit zilnic pretutindeni în casa părintească trebuie să fie neapărat și un prieten înțelegător, Bubi încercase cîteva mărturisiri către Iancu. I-a vorbit o seară întreagă sub nucii bătrîni de la Filipești de o dragoste a lui de la Viena cu o fată blondă, ce cînta la vioară, conducînd o capelă de dame, ascunsă în boschetele unui *Prater* de vară. I-a povestit cum a luat-o de multe ori, împreună cu părinții ei, într-o trăsură ușoară și s-au dus să mănînce pe puful păpădiei de la Krapfenwald, unde, în năvodul de aur dintre crengi, o ruga să-și despletească părul. Și Bubi, cu o patimă întîrziată și din cauza unei creșteri ce-l învățase prea devreme numai prețurile frumoase ale vieții, ca pe un apanaj și ca pe un semn de distincție al clasei sale boierești, îi povestea atunci lui Urmatecu bucuria de a mîngîia, de a săruta, de a dezmierda părul tînăr, bogat, curgător. Trebuie să fi fost în fapta lui, ca și în povestire, o proaspătă adiere de viață și de nevinovăție, de curățenie sufletească, ce-i încînta pe bătrînii vienezi, îngăduitori, dar poate și cu gînd prevăzător de pereche puțin nevoiașe, albită în greutăți pe la „Grinzing" [1], întrezărind pentru Mitzi a lor o fericire alături de acest naiv și sentimental boiernaș de la Dunăre. Și Bubi i-a povestit

[1] Cartier muncitoresc din Viena.

mult și iute, cu *r*-ul lui boieresc, despre alergări printre copaci, despre rîsete limpezi, despre sărutări furate, despre rătăciri prin pădure... Urmatecu asculta și aștepta. Aștepta păcatul, care nu mai venea, păcat ca al lui, de la aceeași vîrstă, cu fete lăsate obosite pe sub scări și prin poduri, și mai ales cu mîndria de crai tînăr, cu veste dusă prin mai multe mahalale. Din cîte asculta, îl vedea pe Bubi sorbit ca pe un fulg de un ochi de apă! Și nu înțelegea, căci din tînărul acesta lipsea, după părerea lui, tot ce dă gust vieții: fala bărbatului. Sufletul lui Bubi i se părea puțintel și moale. Dar pentru că știa că nu e prost, simți că aci e ceva ce vine dintr-o lume care e altfel decît a fost a lui. Și stătu și cîntări care să fie mai bună! Și cînd iarăși Bubi s-a pornit să cînte și să descînte frumusețile fetișcanei, Urmatecu nu s-a putut ține și a întrebat:

— Ei, și apoi, coane Bubi?

— Apoi? Ne-am întors la Viena și atunci, ca și altă dată!

— Ptiu! făcu omul, cu necaz.

Astfel, Urmatecu a mai învățat ceva din lumea încurcată și misterioasă a stăpînului său și n-a uitat, știind că-i va prinde bine cîndva. Și-și mai aducea aminte și de o seară dinainte de a cumpăra pianul pentru Amelica. Bubi ținea cu tot dinadinsul să și-l facă prieten. Deslușea în Urmatecu o putere lîngă care se simțea bine. Și pentru ca să și-l apropie, venea cu tot ce știa că are mai frumos în el! Vîrsta și creșterea nu-l lăsau să creadă că oamenii, cînd se întîlnesc și au nevoie și prietenie unii pentru ceilalți, pot să ducă în ei lucruri, și încă din cele mai bune, care să le rămînă străine pentru totdeauna. Și după încîntarea celor dintîi ale lui deslușiri de dragoste, el a încercat farmecul muzicii. De aceea, într-o seară i-a povestit despre un muzicant foarte mare, dar

foarte nenorocit. Neîncetat el găsea cîntece mai frumoase, dar viaţa lui mohorîtă nu se însenina, pînă ce l-a ajuns şi pacostea cea mai cumplită: surzenia. Muzicantul acesta a trăit şi a murit mai demult la Viena. Urmatecu îi uitase numele. Ceea ce ţinea însă minte era urgia de la sfîrşit, căci i-a spus Bubi că la moarte o furtună cu trăsnete şi nouri rupţi s-a lăsat tocmai cînd îl pornea spre cimitir o mulţime de oameni. Urmatecu se înduioşa şi simţea că e foarte frumos să ştii ciudăţeniile astea ale lumii. Povestea n-a uitat-o şi-şi aducea aminte de ea cu mîngîiere cînd se simţea mai slab, şi cu mîndrie, cînd, din capul mesei, vorbea rar către „ăia", care îl ascultau cu ochii ţintă şi plini de admiraţie. Iar Amelicăi i-o spunea ca o dojană cînd o vedea că fuge de învăţătură. Îi dădea astfel pilda chiar cu el, cu delicateţe, amintindu-i nepriceperea lui, dar totodată şi rodnica lui curiozitate, de pe urma căreia culesese multe foloase în suişul greu al vieţii. Şi Bubi, după poveste, i-a cîntat ceva la pian. O compoziţie de-a muzicantului, de bună seamă! Urmatecu a stat iarăşi, ca de atîtea ori în faţa domniţei Natalia, în casa ei plină de scatii şi privighetori, şi a aşteptat să se isprăvească. Atît putea face în faţa muzicii acesteia, care în nici un fel nu-şi găsea drum în el! Şi aşteptarea a fost lungă şi atît de grea, încît se iroseau aproape povestea muzicantului şi tristeţea ei, la care se gîndea acum. Doar degetele lui Bubi îi legau privirea şi îl interesau... Şi aşa îl revedea pe călătorul de azi...

Jurubiţa desluşea din caierul acesta de amintiri ca o tremurare palidă, spre care mergea inima ei. Tocmai în lucrurile lăsate de Iancu în umbră licărea parcă o nădejde, un răspuns la toate dorurile din ceasurile ei tulburi.

Ajunşi la Giurgiu aproape de sosirea vaporului, un plan bine chibzuit al lui Urmatecu i-a despărţit, nu fără o uşoară supărare a femeii. Neştiind sigur la ce să se aştepte, omul a socotit că e mai bine să iasă singur întru întîmpinarea noului-venit. De aceea, Jurubiţa a fost lăsată pe terasa unei biete cafenele dinspre port, de unde, printre sălcii, departe, peste Dunăre, se vedea malul bulgăresc. Nu i se mai întîmplase niciodată nici să stea singură la o cafenea, nici să vadă în faţa ei o ţară străină! Gîndul acesta îi dădea ameţeală. Un dor o cuprinse, ca o lărgire de zare a sufletului, pe care toate întunecatele ei nelinişti mişunau. Se rupsese pojghiţa de resemnare şi cuminţenie, purtată ani de zile. Închipuirea urzea, sub linia încremenită a celuilalt mal, o poftă de nebunie şi o sete de dragoste şi bogăţie. În goana zvăpăiată a gîndului, ea se opri o clipă, privind înapoi, spre viaţa de toate zilele spre care se va reîntoarce chiar în seara aceea. Îşi văzu casa sărăcăcioasă, bărbatul îndobitocit, şi mereu aceeaşi suveică de drum, pe ploaie, pe ninsoare, pe căldură, de la ei la nenea Iancu şi înapoi. Şi simţi atunci un urît şi o poftă de fugă fără urmă! Trecea prin ea clipa în care femeile fac orice pentru ca să scape de ele şi de rostul lor în viaţă! Şi în lumea asta anostă a lucrurilor cunoscute şi aşezate pentru ea, intra şi Urmatecu, bătrîn, poruncitor şi ciudat. Bucuria plecării de azi-dimineaţă ea înţelesese că e numai un strop din ploaia după care jinduia. Şi se întoarse iarăşi spre fuga gîndului, mîngîind cu privirea depărtarea, de parcă ar fi căutat pe cineva.

Urmatecu, în răstimp, ajunsese departe, lîngă schela de coborîre, aşteptînd. Dunărea, după o iarnă grea, era tulbure şi umflată. În mijlocul ei se înălţa o creastă de apă, pe care valurile se încălecau, puternice. Din mişcarea şi repeziciunea de la mijlocul

fluviului, la mal nu veneau decît unde subţiri şi sparte, ce dispăreau iute, sorbite de nisip. Pontonul se legăna încet, şi ochiul, obişnuit numai cu încremenirile dealurilor şi ale cîmpiilor, ameţea de trecerea undelor, care chemau totuşi privirea. Deodată, Iancu văzu pe firul apei venind la vale ceva, săltînd ca un butoi spart, căruia i se vedeau doagele. Nu desluşea bine. Era ceva albicios şi parcă zdrenţuit. Cînd se apropie, văzu : era o vită înecată şi dusă de spume, ruptă din umflătura ei putredă, prin care ieşeau coastele. Dunărea, vestită la băut, la cîntat şi la iubit, îl dezgustă, mărunţită în scursorile şi murdăriile ei. Înţelese că altfel trebuie să o privească : din căutături lungi, cercetînd braţele de argint sub bătaia soarelui, între care, ca o corabie neagră şi veche, sta înfipt un ostrov. Astfel învăţînd priveliştea, zări în ea vaporul, răsărit după o pădurice de sălcii. Pe puntea cu lume înghesuită străluceau alămurile, iar steagurile austriece fluturau în vîntul subţire, dar continuu, pe care numai întinderile de apă îl au. Fărîmînd valurile galbene sub zbaturi, înfoiat în propria lui spumă, vaporul trecu prin faţa schelei, cu coşul dat pe spate, întins la drum. Apoi, ocolind deodată, sosi încet, să se aşeze lîngă schelă, mişcîndu-se tăcut şi uşor pe foşnetul Dunării. Urmatecu îşi făcu loc cu privirea printre călători. Au coborît mai întîi cei de prin porturile apropiate, mici negustori şi ţărani, ducînd cu ei bagaje personale sau mărfuri pentru negoţ. Se descărcau coşuri cu cireşe, legume, ouă, putini cu brînză, într-o îmbulzeală a hamalilor, care luau toate lucrurile de pe puntea caldă de cazanele înfierbîntate ale vaporului. Un miros greu de ulei încins plutea prin aer. Abia sosită, toată lumea alerga înspre căruţele de ţară şi cele cîteva trăsuri vechi şi mici, care aşteptau să ia călători în oraş. Aproape că nu mai rămăsese nimeni

dintre cei ce trebuiau să coboare, cînd, lîngă punte, Urmatecu îl recunoscu pe Bubi. Se îngrăşase. Purta o mustaţă lungă, roşcată, şi ochelari legaţi în aur. Pe braţ ţinea o pelerină cenuşie şi arăta unui băiat cele cîteva cufere şi geamantane de piele ce trebuiau trecute pe schelă. Iancu se repezi să-l salute. A fost primit cu bucurie, dar şi cu neatenţia pe care orice călător ajuns la ţinta călătoriei o are pentru cei ce-l aşteaptă, continuînd încă, în preocupările lui, viaţa de drum, al cărui fir se rupe cu greu. De îndată ce au trecut pe ţărm, vaporul a plecat. Şi în liniştea ce s-a făcut iarăşi deodată pe ponton, cei doi oameni au rămas tăcuţi, printre cufere, sub arşiţa soarelui. Spiritul şi curiozitatea lui Iancu dădeau ocol şi îl cercetau pe tînărul baron. Voiau să ştie cît e de nou şi ce a adaos cu vîrsta bărbăţiei. Avînd acum în faţă un om în toată firea, pentru Iancu lucrul era de mare însemnătate, gîndindu-se la trecerea şi la voinţa lui care ar putea schimba faţa tuturor întîmplărilor pe lîngă bătrînul Barbu. Voia, într-un cuvînt, să afle ce pierde sau cîştigă cu sosirea lui Bubi. Înfăţişarea neobişnuită a noului-venit îl nelinişte oarecum. Nu mai avea nici pripirea stîngace, nici privirile nesigure, mereu întrebătoare, cu care cerea aprobare şi ajutor odinioară. O linişte şi o anumită rotunjime în mişcări îi dădeau greutate şi poate şi o voinţă necunoscută încă de Urmatecu.

Tăcerea dintre cei doi bărbaţi s-a rupt cu hotărîrea de a merge la masă. Pe drum, înspre un mic restaurant, aşezat la marginea oraşului între sălcii, Bubi a întrebat de tatăl său, de unchiul său Ştefan şi de domniţa Natalia, de mult aşezată în dragostea şi admiraţia lui, aproape filiale. Iar cînd a fost să ia loc, Iancu şi-a încercat cea dintîi socoteală. Prudent, şi-o pregătise dinainte. Stînd încă în picioare, a întrebat respectuos :

— Am, coane, cu mine și pe-o cumnată ! Avea rude prin partea locului, d-aia am luat-o. Poate să mănînce cu noi ?

— Da, firește că da, să poftească !

Și i s-a părut lui Urmatecu că în răspunsul acesta, chiar iute și sprinten, al lui Bubi parcă întrezărise ceva.

Cînd s-au găsit față în față Bubi și cu Jurubița, privirile le-au fugit peste umăr la amîndoi. Iancu însă i-a cîntărit dintr-o ochire. Apoi s-au așezat. Masa trebuia să se alcătuiască din lucruri proaspete, din pescărie și trufandale. Și, într-adevăr, veni o mămăligă rumenă, prinzînd coaja dulce chiar în fața musafirilor ; ochiurile înecate de unt cald sfîrîiau gălbenușurile lor coapte în cercurile albe ; șalăii argintii, teioși, cu carnea sărind de pe os, lăsau o răcoare de baltă, parfumată cu lămîie. Paharul era cu brumă, iar cireșele, mustoase și lucii, își înnodau cozile în buchete, pe după bucăți mari de gheață. Cu privirea lui scurtă, dezbărată de ochelari, Bubi căta din cînd în cînd înspre femeie, adăugînd cîte o vorbă despre bunătatea mîncărurilor și dorul dus după ele. Nădăjduia, cîteodată, că aceleași lucruri, pregătite de mîna ei, ar fi fost și mai gustoase. Jurubița zîmbea, roșea și tăcea. Sta la pîndă de la începutul mesei să spună ceva și nu izbutea. Îi era frică de amîndoi bărbații și de ea. Se temea că nu va găsi ce trebuie, cu adîncime și înțeles. Urmatecu nu-și părăsea auzul ascuțit și ochiul ager. Vorbea puțin și lega multe. Deodată Bubi ceru un taler. Cuvîntul îl neliniști pe Iancu și îi dădu parcă o urmă din ce căuta. Mai auzise vorba asta mereu, mai ales din gura unui anumit om, dar acum nu știa care. Și căuta, cu credința că e ceva serios de găsit aci. De aceea spuse în gînd de cîteva ori cuvîntul taler, lăsîndu-l să cheme din auz în ochi imaginile în întretăierea pînzelor lor neclare. Ce nu

trebuia, se destrăma ; ce era bun, se închega. Și în felul acesta, rupînd, lăsînd și culegînd, văzu deodată în lumina minții pe Umflatu. Într-adevăr, Ioachim Dorodan îmbătrînise cu o vorbire mai veche și mai neaoșă. Obișnuita „farfurie" nu se găsea în rostirea lui. Și în gîndul lui Urmatecu o apropiere se făcu și o umbră îl posomorî. Ura veche, paza nouă și nelămurirea mai ales nu-i dădeau pace. În realitate, însă, întortocheatele lui drumuri de bănuieli erau greșite, căci uita acum că murise numai de puțin timp, la Viena, Dumitrache Barbu, unchiul mai mare al băiatului. De la acest Dumitrache, boier luminat, cu tragere de inimă pentru limba pe care o vorbea curat, luptător în tinerețe, fugit pe la Brașov în timpul holerei și al urgiei, deprinsese Bubi nu numai un smalț al vorbelor, pierdut mai tîrziu, dar și un cuprinzător dor de oameni și locuri din țară, în care acum reîntoarcerea încerca să așeze realitățile cu înfrigurare. Din această încîntare, dovedită încă din cele dintîi clipe, veneau neînțelesele bucurii și curiozități pentru tot ce descoperea în jurul său noul-sosit, precum și nedumerirea lui Urmatecu și a Jurubiței, de atîta dragoste pentru ticăloșia românească. Oricît era de uscată priveliștea și de dărăpănată cîrciuma, entuziasmele lui Bubi creșteau. Și nu era numai ceea ce vedea și simțea, ci copilăria cu amintiri, ținute vii de boier Dumitrache ! Străinătatea trăsese doar o pînză ușoară de vremelnică uitare, ce se destrăma. Și din regăsirea cu cele de demult, Bubi vorbea cald despre ființe și lucruri. Era credincios, și evlavia lui se reîmprospăta cu atmosfera pămîntului. În întrebările repezi pe care le punea amintindu-și de servitorii bătrîni și de colțuri de casă, întrebă și de icoana lor, la care ținea atît de mult, așezată la biserica Olari.

Dar Urmatecu n-a ştiut ce să răspundă. Biserica nu l-a ispitit niciodată. În gîndul lui, el o punea la un loc cu cimitirul. De la Joia mare pînă la clopotele zilnice, care băteau rar, de cîte trei ori, vestind un mort în mahala, întristînd după-amiezile, Urmatecu avea groază de tot ce-i aducea aminte de moarte. Şi biserica pentru el, înainte de orice, era un loc al morţii şi pentru morţi. Dintr-o pornire de a-i uita şi a-i tăgădui, ştiau toţi că, în împrejurări triste, el are un fel al lui ciudat de a fi, cu care de altfel lumea se deprinsese. Spunea, de pildă, că lasă, cu limbă de moarte, să fie aşezat în coşciug cu un păhărel la ureche. Cerea ca la moartea lui să i se pună lăutari, cu cîntece fără perdea, iar el însuşi, de cîte ori nevoia îl ducea prin case vizitate de moarte, nu voia să vadă mortul şi rîdea mereu, glumind cu lucruri deşucheate.

De întrebarea lui Bubi, însă, de data asta l-a scăpat Jurubiţa. Ca orice femeie, cu păcate multe de iertat şi cu prevederea de a nu şi le mărturisi decît la altarul „care are urechi, dar n-are gură", după cum spunea ea, femeia se închina des în lăcaşurile cu renume în lumea credincioşilor din Bucureşti. Şi biserica Olari era una din cele mai des cercetate. De aceea, Jurubiţa, cunoscînd-o, dar neştiind icoana, dibui, pentru a-i face plăcere baronului. Ea vorbi cu căldură, dar nu putu să spună un lucru precis. Căuta, încerca; dogoarea ei reţinută, aşteptînd de mult, găsise însă un drum. Şi furînd căldura, răsunetul, cuvintele grăbite şi privirile grele şi stăruitoare, încărcate de clipiri mărunte, din nemărturisita bucurie a clipei de faţă, mai ales din nădejdile ei, femeia povesti cu ele frica, şi speranţele, şi credinţele rugăciunilor sale. Urmatecu o asculta aproape uimit, nerecunoscînd-o, iar tînărul simţi cum cugetul i se aprinde. Era o emoţie puternică care îl cuprindea în faţa acestei sincerităţi şi-i făcea bucurie Jurubiţa. Cu mintea atît înţelegea baronul. Simţea, însă, nici el nu ştia cum, ceva venind spre el, o dată cu vibrarea aerului luminos din jurul feţei ei, încinsă de nămiez. Vicleana strecurare a femeii în altă haină a sufletului nu lăsa urme. Şi mulţumirea rară şi subţire, din lucrurile inimii, Bubi crezu că o găseşte în Jurubiţa. Se vedea bine însă că femeia nu cunoştea icoana. Numai aprinderile puternice şi bine ticluite se asemănau între ele. Icoana lor, a Barbilor, şi mai ales a lui, era un Isus. La plecare el l-a aşezat la biserica Olari.

Acum însă nesiguranţa Jurubiţei şi lunecarea ei pe vorbe şi priviri făcu să se nască o bănuială la Bubi. Şi bănuiala, strecurată încet, că femeia nu cunoştea icoana şi că a încercat un joc, îi strică din frumuseţea gîndului. Noua prietenie a lui Bubi cu Urmatecu şi Jurubiţa se lega, dar cu ochiuri largi. Erau goluri care veneau şi din firea şi din noua stare sufletească a tînărului. În tren, el se lăsă furat de priveliştile care îl îndepărtau de ceea ce ceilalţi doi ar fi vrut să aibă mai iute: Urmatecu, cunoaşterea limpede la ce gîndeşte despre avere şi gospodărirea ei, iar femeia, semnele, tot mai multe, legate între ele, de cum i-a plăcut! Cînd au ajuns spre seară la Bucureşti, amîndoi erau nelămuriţi. În trăsura cu care se întorceau de la gară, după ce s-au despărţit de Bubi în casele boiereşti, au tăcut tot drumul, fiecare în colţul său. Se simţeau că, dacă vreunul ar fi rostit un cuvînt, s-ar fi certat.

VII

Cînd Urmatecu a ajuns la el acasă, după ce a lăsat-o pe Jurubița, se întunecase. Aci s-a mirat de porțile de fier larg deschise, de o lăcăraie în curte ce nu semăna a urme de ploaie și de o neobișnuită neorînduială. Toată casa era stinsă, deși era devreme. Numai din fund, de unde locuia Lefterică, deasupra bucătăriei, bătea o lumină slabă. Cîteva vecine, ghemuite lîngă poartă, șușoteau între ele. Una, recunoscîndu-l prin întuneric, se apropie sfioasă :

— Dumneata ești, maică, domle Iancule ? Da' mare noroc ați avut, începu ea, vrînd să prindă vorba.

Și Urmatecu nu înțelese. Cînd bătrîna l-a văzut atît de nedumerit și a auzit că a lipsit o zi întreagă, abia atunci și-a dat drumul cu toate pe cîte le știa. Spune că dimineața, să fi fost zece, domnișoara Amelica, vrînd să caute ceva, s-a suit în pod. Și aci, vecina nu știa bine și se frămînta toată, de la o lumînare sau de la un felinar, s-a aprins podul. Și casa a început să ardă cu pălălaie. Urmatecu n-a mai așteptat și s-a repezit în curte. O boare de vînt stîrnit îi aducea din întuneric un miros acru de fum și de foc stins. Omul atunci începu să strige :

— Mițo ! Cucoană ! Lefterică ! Ce e aici ? Ce, ați murit ?

Și numai cîinele a răspuns, cu un lătrat înfundat, închis undeva. Iancu însă nu înceta. Striga și căuta

un drum, căci pe treptele obișnuite ale intrării erau îngrămădite o mulțime de lucruri, al căror rost, prin beznă, nu îl putea afla. Într-un tîrziu, la chemările lui zgomotoase, îi răspunse un : „Sss ! Taci, pentru numele lui Dumnezeu !" Și coana Mița fu lîngă el.

— Vino încoace, că scoli vecinii ! și cu o siguranță și tristețe în glas, ca o poruncă ce a supărat și mai mult nerăbdarea bărbatului și-i mări neliniștea, femeia îl apucă de braț și îl duse încet pînă în casă.

Cînd îl văzu la lumina lămpii, speriat și gata să strige, coana Mița îi spuse răstit :

— Ne-a ars casa ! Da, a ars în fund... Dar destul ! Nu începe iar cu nebuniile dumitale, că nu e numai atît !

— Da' ce mai e ? făcu el cu sfială.

— Fata și-a rupt piciorul, și Lefterică s-a prăpădit !

Și fața încruntată a coanei Mița în cîteva clipe se destinse și se lăți în schimonoseala obrazului care trece înspre rîs sau înspre plîns. Apoi veniră lacrimile, și un geamăt înfundat, care în durere o schimbă pe femeie în copil, dădu măsura deznădejdii.

Într-o clipă Urmatecu se simți împresurat ca de dușmani. Vru să se apere și nu putu. Vru iarăși să strige, să înspăimînte cu gura, ca de obicei, dar simți că nu are pe cine. Fără să-i stea nimeni în față, trebuia să asculte și să se supună. Toate cele povestite de soția lui, și mai ales neașteptatul întîmplării se învîrteau în minte ca o morișcă. Deodată își aminti de Amelica. Sări și, iarăși strigînd, de parcă s-ar fi putut răzbuna de tăcere, zise :

— Ce-i cu fata ! Unde e fata ?

Coana Mița nu răspunse, dar îi făcu semn cu capul spre ușă.

Greoi, Iancu porni într-acolo. În odaia Amelicăi erau strînse toate rudele, vorbind pe șoptite despre

cele întîmplate. Cînd l-au văzut, au tăcut, iar Amelica a închis ochii.

— Ce are fata tatii ? rosti Urmatecu, apropiindu-se de pat.

Privind-o sub plapuma umflată de perinele așezate dedesubt, pe care zăcea palidă și tăcută, el simți că i se umezesc ochii. A încercat atunci să o mîngîie pe frunte. Dar Amelica, fără să-l privească, întoarse capul, se trase la o parte înspre perete și gemu. Iar Urmatecu rămase cu mîna întinsă. Simțea cum durerile cresc pentru el, ca o apă. Și privind iarăși înspre toți „ăia" care erau prin casă, avu poftă să urle la ei și să sfărîme ce-i cade sub pumni. Dar se stăpîni. Și, cu același pas greoi, trecu iarăși lîngă soția lui, în camera vecină. Aci, coana Mița i-a povestit că fusese doctorul, că omul și-a dat toate silințele și că mai așteaptă și el pînă a doua zi, să vadă ce se va întîmpla cu fata. Și mai adaose că, dacă lucrurile nu vor merge bine, vina nu e a lui. Și spunea coana Mița că doctorul a dat din umeri. La auzul acestor cuvinte, Urmatecu simți că amețește. Tot ce n-a putut împotriva nimănui zbucni deodată. Mînia și mîhnirea de lîngă patul fiicei sale acum îi zvîrliră brațele în aer. Și împotriva doctorului, care n-a spus cu siguranță că fata lui se va face bine, își descărcă furia și tînguirea dureroasă de părinte care nu mai găsea calea inimii înspre copilul său.

— Dacă nu o vindecă, îl împușc și mă-mpușc ! răcni Iancu, deznădăjduit.

Violența aceasta cu vorbă mare nu găsea preț la coana Mița, care-l privi lung, parcă acum îl vedea prima oară. Sub ochiul ei, bărbatul se zbătea în cuvinte umflate, după cum îi era firea la durere, dar se știa și urmărit, și cîntărit. Și privirea liniștită îl potoli cu încetul, ca o mînă. Începea să simtă Urmatecu că soția lui acum ar mai aștepta ceva de la el. Și o

clipă și o mirare îl opriră din zbucium. Se mira că și lui i s-ar putea cere să mîngîie pe alții, cînd, după cîte i s-au întîmplat, socotea că numai el are dreptul la mîngîiere. Dar cercetînd în el cu limpezime, se văzu vinovat. Și, apropiindu-se de soție, se așeză alături, spunînd :

— Toate ne-au venit deodată, Mițo ! Cum s-a întîmplat ? !

Femeia îi povesti că, într-adevăr, din nebăgare de seamă, Amelica aprinsese podul ; că, la strigătele ei, nimeni n-a îndrăznit să alerge și să-i vină în ajutor, afară de Lefterică. A trecut prin flăcări, a smuls-o pe fată și i-a dat brînci pe scări, să o scape. În cădere, Amelica și-a rupt piciorul din șold. Iar el a rămas să scormonească prin pod. Căuta un lucru pe care îl pusese odată la păstrare și îl botezase, nici el nu știa de ce, „patul lui Napoleon". Era o jumătate de ou mare de faianță, pe marginea căruia stăteau în echilibru doi îngerași. Îl aruncase domnița Natalia, fiindcă-i fusese trimis o dată, plin cu flori, de un necunoscut, și îl strînsese Urmatecu ; dar Iancu îl aruncase la rîndul său, pentru că i-l ceruse Jurubița, și-l strînsese Lefterică. Ce va fi adaos închipuirea lui acestei jumătăți de ou cu îngerași și ce va fi gîndit el despre împăratul francezilor, nimeni n-a știut niciodată ! Sigur însă era că ținea mult la acest lucru, și de frică să nu-i ia Jurubița urma, îl ascunsese în pod. L-a căutat cu înfrigurare, pînă ce o bîrnă groasă, cu jeratic pe ea, l-a prăbușit. Cînd s-au suit pompierii și au stins focul, l-au găsit pe Lefterică respirînd încă, dar fără cunoștință. Înainte de apusul soarelui, s-a sfîrșit, și nici n-a mai recunoscut, nici n-a mai vorbit. Dădea numai semne, în neștiința lui, de groaznice dureri. Și coana Mița se ridică. Apucîndu-l iarăși pe Iancu de braț, porni spre ușă, fără să mai spună un cuvînt. Urmatecu nu îndrăzni să se împotrivească.

Au trecut un geamlîc lung, au urcat în fund cîteva trepte și au intrat în odaia lui Lefterică, unde Iancu nu pusese niciodată piciorul. Era o încăpere mică, în care se simțea parcă mîna unei femei. Cîteva scaune șubrede, cu ciucuri de lînă colorată, un scrin cu o mulțime de nimicuri, două oglinzi împodobite cu funde de mătase și un pat de bronz, cu dantele late și scrobite ale cearșafurilor, mobilau încăperea. Pe mescioare, lucruri de care nimeni nu se atingea : ouă roșii învechite, pahare tăiate din sare, amintiri de la Ocnele de la Slănic și fotografii scoase pe tablă, de prin bîlciuri, stăteau ca podoabe. O lumînare ardea, iar o perdea albă, ieftină și curată, flutura prin ferestrele deschise.

Urmatecu s-a oprit în prag, lăsînd-o pe coana Mița să îngenuncheze lîngă fratele ei. Lefterică, care fusese liniștit toată viața, zăcea acum cu un zîmbet pe față. Gura și ochii nu-i erau bine închiși, iar barba, pîrlită de flăcări, se mistuise, rămînînd numai cît o umbră. Capul se micșorase și semăna cu al unui iepure de casă. Mortul era puțintel, înfășurat în haina lui lungă și neagră, cu mîinile ascunse în mînecile largi, pentru a nu i se vedea arsurile. O neorînduială nouă a întîmplării, făcută din vase uitate, din lingurițe și foarfeci căzute, din sticle destupate ; se vedea dezordinea care schimbă, la moarte și la mutat, lucrurile de la locul lor. Un ciorchine de liliac ascundea o arsură mare la urechea dreaptă, iar o muscă grea revenea cu zbor zgomotos mereu pe fața mortului, pe un același loc al frunții, de unde alerga de-a lungul nasului înspre gură. Urmatecu, privind-o, nu a putut să nu-și treacă puternic palma pe față, scuturîndu-se de gîdilătură. Deși coana Mița deslușea cu simplitate și bunătate cele cîteva lucruri care puteau să i se întîmple în viață și ar fi fost înclinată să dorească în asemenea împrejurări împăcarea și înțelegerea, moartea fratelui ei o apropia atît de mult de el și de soarta lui de totdeauna, încît, fără să vrea, cu ochii roșii, printre suspine, îi șopti soțului său, cu un glas fără intonație :

— Ții minte, Iancule, cît ți-ai rîs de el pe cînd trăia ?! Săracul !

Urmatecu, fără să spună vreun cuvînt, ieși, căci același lucru îl frămînta și pe el acum. Gîndul său rostit în același timp de Mița, în fața mortului, îl îngrozi. Trecu pînă în curte, unde, în întuneric, începu să respire adînc. Nici nu se împlinise un ceas de cînd se întorsese acasă, și multe lucruri la care nu se gîndise niciodată se năpustiseră asupra lui. Privea în dreapta și în stînga umbrele negre și scunde ale caselor vecinilor săi și dorea să li se fi întîmplat lor tot ce s-a abătut asupra lui. Nu-i ura, că nu-i cunoștea, dar le pizmuia liniștea în care își dormeau noaptea. Simțea că somnul lui n-o să vină în casa asta. De aceea, suind încet treptele de pe scară, și-a chemat soția. I-a dat bani pentru cheltuielile de a doua zi și a rămas tăcut și rușinat.

— Vrei să pleci ! Știu, îi spuse coana Mița, că dumneata tot nu ești bun la nimic ! Du-te, rămîn eu aici !

Și Urmatecu se bucură, de parc-ar fi fost iertat de-un păcat.

De cum a ieșit pe poartă, sufletul i s-a schimbat. Strada încerca să adoarmă. Trecătorii erau rari. Pe la porți stăteau de vorbă femeile, pe scăunele. Din cînd în cînd, se înfoia cîte un vînt iute, care făcea să foșnească plopii. Un miros dulceag de floare era risipit prin noaptea înaltă, în fundul căreia licăreau stelele. Urmatecu mergea încet, simțind tot mai mult cum scapă de povară. Pe el ceea ce vedea îl făcea să uite ușor ceea ce văzuse. Așa fusese toată viața ! Și acum, ajutate de depărtare, gîndurile i se așezau în

alt fel. Pentru înmormîntarea lui Lefterică o să dea cît trebuie, ca să-l îngroape frumos. Casa are să o repare, că bani are, ba o s-o mai și mărească, pentru că tot îi mai trebuiau cîteva camere în fund, iar piciorul Amelicăi... Aci, o umbră întunecă bucuria cea nouă. Dar se risipi iute : Mița era liniștită, și doar ea a vorbit cu doctorul, și apoi mai e încă o zi pînă să se știe ! Și o zi multe aduce ! Un singur lucru știa : de acum s-a isprăvit cu școala fetei. Nu mai vrea să o chinuiască. Și de învățat o să învețe și acasă. Că e aproape fată de măritat. Și liniștea și puterea se reîntorceau cu încetul în el. Pe măsură ce se simțea tot mai îmbărbătat, își încerca glasul cu un fel de mormăit prin întunericul și pustiul străzilor, ca și cum se pregătea să strige sau să înjure. Și, astfel, tot ceea ce cu cîteva clipe mai înainte i se părea greu și de neînvins, acum i se părea deodată firesc și ușor. Simțindu-și siguranța ființei sale, se bucură și, găsindu-se cu totul limpezit, se mîndri de el și de mintea lui. „Capul să trăiască !" rosti, în cele din urmă, cu jumătate de glas. Avea nevoie să se audă, ca pe cineva din afară de el, care să-i spună ultimul cuvînt !

Cînd a bătut la ușa Jurubiței, toată călătoria de la Dunăre și întîmplările ei îi erau departe în minte, de parcă s-ar fi petrecut cu ani în urmă. Proaspătă i se păru că e numai dragostea lor, ce ținea de atîta vreme. A bătut de cîteva ori pînă să-i deschidă femeia. Ea l-a întîmpinat în prag cu un simplu :

— Știam că ai să vii, nene ! sunînd ca o resemnare.

Jurubița aflase totul de la servitoarea ei. Tudorică era la serviciu și fusese și la foc.

De la intrare, Urmatecu își luă iubita în brațe, acoperind-o de sărutări. Apoi trecură în iatac. Jurubița nu se culcase. Pe o masă, un pătrat din cărți de joc întinse arăta o pasență întreruptă. Cîteva dulciuri și

țigări începute dovedeau că femeia își trecea de urît. Gîndul că pe el îl aștepta îl încîntă. Cuprinzînd-o iarăși, o sărută prelung pe ceafă și în părul moale, cu miros de levănțică. Ea se lăsa în brațe ca întotdeauna. Dar dacă Iancu i-ar fi putut atunci prinde privirea ce fugea peste umărul său și se agăța în odaie de un lucru pe care nu-l vedea, s-ar fi mirat și s-ar fi neliniștit de golul din adîncul ochilor ei negri.

Urmatecu îi făgăduise, în gînd, lui Lefterică o înmormîntare frumoasă, recunoscător poate că a luat asupra lui nenorocirea cea mai mare. A doua zi, după ce s-a încredințat că fata o să scape și nici măcar nu o să rămînă șchioapă, și după ce cu o nouă mulțumire de sine a văzut că limpezile lui socoteli se adevereau, a pornit să se țină de cuvînt. S-a dichisit, reîntors la el acasă, îndelung, după cum îi era obiceiul. Acum, la lumina dimineții, toate urmele focului îl supărau mai puțin. Pînă și mortul, pe care îl știa în odaia din fund, nu-l mai neliniștea. Calm, își făcea toate metehnele îmbrăcăturii, strigînd slugile, trimițînd după coana Mița, pentru că nu-și găsea un nasture, înjurînd în gura mare, încurcînd toată lumea și glumind, ca și cum nu se întîmplase nimic. Aproape de miezul zilei, porni. Pregetînd să umble, strigă cea dintîi trăsură ce-i ieși în cale. Birjarul îl întîmpină cu un : „Sărut mîna, coane Iancule !" la care răspunse : „Bună dimineața, băiete !" Și mica întîmplare îl mulțumi. Era iarăși una din mîndriile lui, pe care o amintea adeseori, spunînd că-l cunosc toți birjarii, chelnerii și lăutarii din București ! Stătu puțin, uitîndu-se la cai. Îi arătă birjarului că cel din dreapta se cosește, dar îl lăudă de luciul scos din perie la țesălat și de curățenie. Apoi se urcă, întîrziind pe scară și aplecînd trăsura sub greutatea lui. S-a așezat la mijlocul trăsurii, foarte în fața pe perină, cu picioa-

rele desfăcute. Pe genunchi își ținea culcat bastonul. Cu el făcea semn, atingînd umărul vizitiului. Privea cu mulțumire, din legănatul mersului, pe trecători, în soarele ce începea să se încălzească. Coti pe străzi, recunoscîndu-și la fiecare pas Bucureștii cu care se reîntîlnea. Largile priveliști ale Dunării, păduricile de sălcii, valurile galbene și pline de spume, apoi neașteptatul negru al nopții de la el de-acasă — cu apă vărsată, cu murdărie, cu mobile aruncate, cu un miros acru de brad stins și cu un mort scoțînd viața cea de toate zilele din obiceiurile ei și trecînd înaintea tuturor prin grijile pe care le cere — îi dădeau impresia unei reîntoarceri dintr-o călătorie îndepărtată, care ținuse foarte mult. Ca orice om legat de orașul său, Urmatecu avea numai cîteva priveliști pe unde își purta viața. Iubea mai ales, pe străzile dosnice, colțurile mai de curînd clădite, așa cum se întîlneau prin Izvor și pe Podul Gîrlei pînă la Piața Mare. Erau case cu unul sau două caturi, fără curte și cu intrare prin gang. Mai întotdeauna prăvălia de la colț era o băcănie, pentru care lăcomia ochilor lui Urmatecu avea o mîngîiere. Ca o amintire din trecut îi venea mirosul de vin vărsat, amestecat cu săpun și untdelemn. Butoaiele înșirate lîngă ușă îl ispiteau și mai arunca din cînd în cînd cîte o privire la ferestre, totdeauna la fel împodobite la toate băcăniile din mahalalele Bucureștilor: cu sticle înșirate ca soldații, învelite în foiță roșie, galbenă și albastră, printre care atîrna un bec de gaz aerian. Casele acestea, cu cîte o tablă de doctor, de avocat sau de dentist la intrarea gangului, erau adeseori locuite de evrei, care, cînd se înstăreau, le clădeau după moda altor orașe, întrebuințînd tot locul și lipsindu-se ușor de curte și bolta de viță. Urmatecu n-ar fi stat pentru nimic pe lume în asemenea case, dar simțul lui practic îl făcea să bănuiască din

chiverniseala lor cum, o dată cu ele, începea să crească nu numai un alt oraș, dar și o altă viață de țesute afaceri și mari negustorii! Și lucrul acesta îl atrăgea. El, ca și Amelica, iubeau strada, negustorească mai ales, cu ochiuri și prăvălii de tot felul și cu pietre curate. Drept spațiu mai mare, le erau de ajuns curtea și maidanul, iar ca priveliște, grădinile de la marginea orașului, cu tei și nuci, locuri de chefuri și petreceri, unde o cîmpie ce începea, abia vălurită, strîngea în cute de vîlcele cîte un braț de heleșteu, cu nuferi și stuf.

După această lume de dincolo de încăperi, măsurată de o viață întreagă, trăită prin colțurile tîrgului său, veneau, pentru viața trăită în casă, obișnuințele lucrurilor, puține, de care Urmatecu avea nevoie. Ceea ce se găsea pe la el prin sufragerie, de pildă: farfurii de papură, cu pești și vînat, de faianță colorată, spînzurate pe pereți; sau în salon, vase de flori și etajere de stejar cu fund de porțelan și un foișor de burg german desenat; sau halbe de plumb cu capace; sau ceasornice de bronz oprite, purtate de doi cai de marmură; sau mese turcești de abanos, încrustate cu fildeș — toate erau daruri de la bătrînul baron, sau lucruri strînse tot de la el, să nu se piardă. Nici unul dintre cei care intrau în casa lui Urmatecu nu le vedea, pentru că nimeni nu le prețuia. Viața tuturor și a lui trecea pe lîngă ele. Adevăratele lui lucruri — în afară de proprietăți — erau în primul rînd hainele: apoi, banii, mai ales monedele de aur, și cîte un ceasornic sau inel. Iar ca lucruri de fantezie, avea un baston cu mîner de argint cu monograma lui, un bici de patru cai înaintași și o chitară, la care nu știa să cînte decît un singur acord. Prețuirea cîtorva obiecte numai, din casa asta plină, Iancu o împărțea cu soția și fiica sa. Și ele țineau mai mult la putini și borcane de mură-

turi, dîndu-le zilnicele lor îngrijiri, decît la cadre și covoare ! Dar ceea ce îi atrăgea mai mult decît orice era viața vie, mai la îndemîna bucuriilor, decît cea trecută, greu de deslușit. De aceea, la ei, pe lîngă casă, își găsiseră un trai bun fel de fel de animale. De la pitpalacii din ciur, atîrnați de-a lungul geamlîcului, și de la scatiii și sticleții din colivii și pînă la rațele leșești și găinile moțate din fundul curții, păsările domneau aci, ca și cîinii și pisicile. Iar în gîndul ascuns al lui Urmatecu, bucurîndu-se în împrejurarea locului și de o viitoare mărire a încăperilor, trăia nădejdea îndeplinirii unei vechi dorințe, și anume : clădirea unui grajd pentru încă o pereche de cai, de a cărei lipsă nu se putea mîngîia.

La el în casă cărți nu se vedeau, ci numai dosare în birou. Toată lumea știa, și mai ales Amelica și coana Mița, că în ele dorm fel de fel de tertipuri, din care meșteșugul lui Iancu se pricepea să scoată bogății. Acest meșteșug ele nu îl înțelegeau bine, dar aveau simțămîntul că ar fi ceva foarte complicat, plin de taine și puternic. De aceea, dosarele erau privite cu o anumită grijă. Erau strînse frumos și șterse de praf, pentru a le scoate puțin din fața de arhivă și a le păstra ca într-o casă locuită. Amelica mai ales, avîndu-le în seamă cu răposatul Lefterică, învățase să vadă din ele și o față juridică a tuturor celor care veneau pe la ei. Mai toți le erau prieteni, dar și împricinați, și, mai curînd sau mai tîrziu, clienții lui Urmatecu. Chipul omului pe care ea îl cunoștea i se lega în minte de scoarța dosarului, de culoare, de scrisul numelui, de numărul și de foșneala hîrtiei lunguiețe, acoperită cu rînduri de cerneală violetă, vorbind întotdeauna despre pogoane și vecinătăți și sfîrșind cu nedeslușite semnături de grefieri. În maldărele acestea de hîrtii, toată știința lui Urmatecu era deprinderea sa de a urmări, dintr-o veche practică

de arhivar, trecut mai tîrziu portărel, procedura în forma executării ei. Cea mai mică neglijență a celeilalte părți era izbînda lui ! Cu agerimea asta îl atrăsese pe bătrînul baron, cu ea îl legase și din ea avea să-și facă norocul ! Și la fiecare cotitură a vieții, cît de neînsemnată, el gusta binefacerile priceperii sale. Asemenea plăceri nu treceau neștiute prin el ; le simțea că sînt ale lui și că sieși și le datorește. Băgase de seamă, în cele din urmă, că, legîndu-le pe unele de celelalte, viața lui dobîndea un mers molcom, fără primejdii, ca un suiș abia simțit, pe care pasul îi era sigur, tîrînd și pe ai lui după el. Atîta vreme cît Urmatecu ținea în mînă urzeala aceasta ce creștea neîncetat, nu se temea de nimic ! Toate celelalte întîmplări, ca, de pildă, cele din noaptea trecută, cu puțin noroc și cu bani, se puteau drege. Și noroc avusese. Accidentul fetei era ca și trecut. Iar moartea nu intra în socotelile lui !

Acum cotea pe Podul Mogoșoaiei. Se simțea și după legănatul mai lin al trăsurii, și după mersul cailor, sunînd în alt fel pe strada mai bine pietruită. Ulița era strîmtă și gîtuită, în așa fel încît oamenii se priveau de aproape. Aci Urmatecu începu să fie mai cu mare băgare de seamă la toți trecătorii. Saluta adînc pe orice cunoștință cu vază, punînd numai cîte un deget la marginea pălăriei pentru ceilalți. Trăsura mergea încet. Lucrurile bătătoare la ochi, din ferestrele magazinelor scumpe, nu îi erau departe. Îi plăceau culorile vii. De aceea, de unde vreun magazin cu lucruri alese pentru bărbați îi chema privirea, se uita cu atenție, să nu uite nici obiectul, nici firma. A doua zi o trimetea pe coana Mița, pentru că ea se pricepea și la calitate și știa să se tocmească !

În fața clopotniței de la casele bisericii Crețulescu, unde strada era mai strînsă ca nicăieri și era îngrămădită de prăvălii cu nume străine, opri. Coborî și

intră într-o prăvălioară, în fereastra căreia privirea neliniştită sărea, neavînd pe ce să se aşeze. Era o îngrămădeală, ca de anticar, de statuete, de tabachere, de pinteni, de cuţite de bronz, de vase de metal, printre care, cîteva coroane de mărgele umpleau locul. Aceleaşi obiecte erau zugrăvite şi pe tabla firmei, unde numele neguţătorului: *Aloïs Schweickert, Bronzuri şi Coroane,* stătea scris în litere negre.

Urmatecu împinse uşa, dînd drumul la o sonerie care îl vesti. Din fundul încărcatei prăvălii, prelungită cu salonul cel mare al locuinţei întunecoase, înşirată de-a lungul curţii interioare a unui fost han, veni patronul. Era un om uscăţiv şi înalt, cu ochi albaştri, blînzi. Cu un cioc bogat, prins în bărbie, parcă scria din mişcările fălcii, în aer, cuvintele cînd vorbea. Plete cărunte îi acopereau urechile, rotunjindu-i capul, frumos desenat, purtat mîndru pe un gît subţiat de gulerul scund, în încheietura căruia se înfoia o cravată neagră. Meseriaş vienez, Schweickert avea totuşi o înfăţişare de artist.

— Mă, Lică — îl întîmpină Iancu — astăzi am venit la tine ca la negustor!

O prietenie temeinică îi legase de cîţiva ani. Urmatecu, într-o intimitate în care vienezul punea tot sufletul, cu o măsură şi o tăcută delicateţe ce-i dădeau un aer oarecum de depărtare, îl războtezase, prescurtîndu-l pe româneşte, Lică, din Aloïs. Schweickert fusese în tinereţea lui tipograf. Apoi încercase meşteşugul turnătoriei în bronz. La Bucureşti îl adusese baronul Barbu, pentru o statuie cumpărată la Viena şi hotărîtă salonului din casele cele mari boiereşti, statuie sosită cu amîndouă braţele rupte. Baronul, nemîngîiat, a cerut atunci un meşter de la atelierul care o turnase. Şi Schweickert a venit şi a lipit braţele, că nici urmă nu se mai cunoştea. Şi a

rămas. Vechiul han de pe Podul Mogoşoaiei fiind tot al baronului, bronzarul căpătă în el o prăvălie cu locuinţă. Şi aducîndu-şi şi pe cele două surori gemene, Mili şi Mali, fete bătrîne, singura lui familie, a pornit negustoria de azi. Vindea de toate, dar mai ales vindea coroane de mărgele. Erau marfa sufletului său, pe care o alegea, o lăuda şi o recomanda.

Vienezul acesta de fel era sfios şi cu multă măsură. La un pahar de vin bun, însă, cunoştea şi clipe de entuziasm. Atunci, fără aroganţă, dar stăruitor, trăgîndu-te de nasturii hainelor pentru a-ţi opri atenţia, voia să dovedească rolul pe care l-a jucat el în viaţa Bucureştilor. Era marea lui convingere şi mulţumire! Spunea că la venirea sa în ţară, cimitirile capitalei semănau a cimitire de sat şi că numai el, cu coroanele lui de mărgele, le-a dat o faţă care să le lege cu chipul mai nou al tîrgului.

— Pomi şi buruieni, în cimitire, aduce cîmpul! Dar mortul ce aduce cu el? se întreba patetic Schweickert, în cele mai înalte clipe ale sale, în care buna dispoziţie, patima negustoriei şi un simţămînt burghez al morţii se uneau pentru a-i da cuvinte sincere.

Şi tot el răspundea, făcînd o întreagă teorie a lucrului industrializat, care îl aminteşte pe om, munca lui, mîna lui, rîvna şi gîndul lui. Şi acest lucru, aşezat de bronzarul de odinioară, într-o largă pornire, pe hotarul dintre două lumi, nu putea fi decît coroanele lui de mărgele.

— Da, mă Lică, am venit la negustor, şi încă la ăl de coroane! repetă Urmatecu, luînd loc tihnit, ca pentru o vizită.

— Da' cine a murit, Iancu? întrebă vienezul, căruia îi era greu să facă deosebirea între forme şi nu simţea vocativul.

— Lefterică, mă, săracu! Şi încă pîrlit!

— *Jesus, Maria und Joseph!* se grăbi mirat Schweickert închinîndu-se. *Mili und Mali!* strigă el apoi, înspre camera de locuit.

Cele două surori gemene apărură în pragul plin de umbră al salonului, unde, sub tristeţea unor îmbrăcăminţi cenuşii ce niciodată nu se ridicau, mobilele stăteau să aştepte musafirii în jurul cafelei cu lapte. Mili şi Mali trecuseră de cincizeci de ani. Spre deosebire de fratele lor, erau mărunte şi agitate, trăind cu nesfîrşite serii de gesturi frînte, care dovedeau în acelaşi timp vrednicia, o copilărie întîrziată şi candoare. Amîndouă aveau aproape aceeaşi înfăţişare, care la prima vedere, atunci cînd nu se mişcau şi nu vorbeau, putea înşela prin liniştea ei. Pieptănături cu colţi, sub boneţele de dantele, volănaşe multe pe rochii largi şi negre şi o risipă de podoabe de jeuri tot negre (lanţuri, brăţări şi cercei) le dădeau o eleganţă romantică, încărcată, plină de linii rotunde şi mici ca şi ele. Ştirea morţii lui Lefterică le-a stîrnit de îndată. Cele două familii erau împrietenite. Mili şi Mali, fete bătrîne, cu naivitatea şi bunătatea lor, se dăruiseră tot atît de sincer şi coanei Miţa, în grijile ei de gospodărie temeinică, cît şi Jurubiţei, a cărei veselie o împărţeau. Acum, la vestea cea nouă, plină de un lucru neaşteptat, ce le scutura monotonia vieţii, se agitau prin prăvălie, negăsindu-şi locul. Îşi frecau mîinile, îşi aşezau nervos podoabele lor, ce se ciocneau în mişcări, luau lucruri de pe rafturi, le puneau la loc şi întrebau. Curiozitatea femeii, lacomă de amănunt le făcea să se năpustească asupra lui Urmatecu, în româneasca lor stricată, cerînd fel de fel de lămuriri. Urmatecu le da, cu o ascunsă mulţumire de zarva pe care a adus-o. O simţea prielnică pentru ceea ce avea de gînd. În această frămîntare a Schweickerţilor, gestul său avea să cadă în plin. Neamţul nu va uita niciodată că înspre el s-a îndreptat într-o clipă mare, iar ele vor povesti, cu siguranţă, coanei Miţa despre delicateţea soţului său. Şi cînd clipa i s-a părut coaptă, Iancu zise:

— Ei, şi-acum, Lică, adu o coroană de mărgele pentru biata nagodă! Merită, săracu! Dau cît o fi!

În severitatea leală a figurii sale în faţa morţii, Schweickert se lumină cu un zîmbet. Era una din cele mai frumoase biruinţe. Vedea, după visul lui negustoresc legat de mari sincerităţi, cum coboară din lumea boierilor deprinderea cea bună şi se întinde în lumea cît mai largă a micii burghezii româneşti, pe care din recunoştinţă o iubea, după cum îl iubea şi pe Urmatecu, cu toate păcatele lui. De cînd îl cunoscuse şi se împrietenise cu el, vienezul, dintr-un simţ de devotament înnăscut şi dintr-o cinstită dorinţă de a face binele după mintea lui, se hotărîse în taină să-şi ajute şi să-şi şlefuiască prietenul. La Iancu el iubea în primul rînd inteligenţa şi voinţa, puterea lui stăruitoare de a voi să ajungă într-o altă lume. Îl vedea însă de multe ori stîngaci în căile pe care le apucă, după cum şi pentru bucurii îl simţea cu zări închise. De aceea, pe nesimţite, el stăruia să-l atragă în făgaşul gusturilor şi credinţelor sale. Coroana de azi Schweickert şi-o lămurea şi ca pe o înnobilare a lui Urmatecu în adîncul unei dureri, şi ca pe un sfat care cu încetul a ajuns să se schimbe în faptă.

Liniştit şi sigur pe mişcări, negustorul aduse în faţa prietenului o coroană nouă şi mare, sunînd sec din florile ei de sticlă. Erau pansele, imitate în liniile şi culoarea lor violet-închis, pe care vînzătorul o tălmăci ca pe una din cele mai alese culori ale tristeţii. În mijlocul florilor, o sticlă bombată, ca o lupă, aştepta viitoarea fotografie a mortului. Schweickert privi obiectul îndelung, cu duioşie, apoi îl oferi

cu un gest scurt, dar hotărît, lui Iancu. Acesta dădu cîteva bobîrnace, de încercare, florilor de mărgele și mormăi tărăgănat :

— Spune tu, mă Lică, dacă nu știu eu să fac lucrurile boierești !

Schweickert zîmbi mulțumit. Iar Mali și Mili se bucurară și-l lăudară.

Din dealul Filaretului, înserările de primăvară tîrzie începuseră să aibă încremenelile de margini de lac ale frumoaselor nopți bucureștene. Asfințiturile fără o adiere, frunzele nemișcate, liniile netede ale caselor, care, cu încetul, trec de la tighelul de foc la contururile tari de cărbune ; turtirea de cîmpie în revărsare și în liniște, ce străbate Bucureștii vara, înainte ca nopțile limpezi să aducă înălțimea — toate se resimțeau la cimitir. Înmormîntarea lui Lefterică întîrziase din cauza drumului lung, și acum, pe înserate, după ce se sfîrșise ceremonia, jalnicii se căutau, rătăcind printre morminte. Iancu Urmatecu, în poarta cimitirului, fuma și aștepta, rezemat în baston. Pornise de-acasă pe jos, după dric. După o bucată de drum, se urcase în trăsură, iar cînd au fost să ajungă, din nou a trecut în rîndul întîi, printre frați și cumnați. La prohod nu luase parte, rămînînd să discute, ca să-i treacă de urît, cu intendentul cimitirului cît produce o grădină de zarzavat pe care acesta o avea prin împrejurimi. Măsurase apoi îngerii de ghips de la intrare ; numărase cîte bolți are zidul cel mare și făcuse cîțiva pași pe șoseaua Giurgiului, dar nu putu să meargă prea departe din cauza prafului. Niciodată nu i se păruse o înmormîntare atît de lungă. Ar fi plecat bucuros, dar se temea de coana Mița, de Amelica și de ce au să descoase mai pe urmă muierile. Ș-apoi, nu voia să strice impresia pe care o făcuse coroana de la el. Nimeni nu se aștepta, nici coana

Mița, ca bietul Lefterică să aibă parte de așa lucru boieresc la mormînt !

— O fi nenea cum o fi — spusese chiar Lina, cumnată-sa (botezată Mau de Iancu, pentru că era mofturoasă și se sclifosea ca pisicile) — dar vezi, are suflet !

Urmatecu auzise și se bucurase, mai ales pentru că cu el și cu Mau nu se prea făceau haz.

Acum, însă, seara i se așeza în jur, seară de vară, și îl seca la inimă. În sufletul său liniștit de toate treburile izbutite, chiar moartea, care mai ținea în rosturile ei pămîntești, trecuse. Se simțea bine ! Și în curățenia de sticlă a amurgului, un neastîmpăr și o poftă de goană și de dezmăț îl cuprinse. Simțea că trebuie să scape, să dea drumul la ceva din el, să alerge și să se obosească ! Era ca un must și un furnicar de viață, ce-i umpleau obrajii și degetele și îi întindeau și îi netezeau pielea. Același gust de prăpăd, care-l ajungea primăvara și pe care-l potolea cu un chef, îi tremura în încheieturi.

Un brec mare, cu cai bine îngrijiți, aștepta, tras la poarta cimitirului. Era brecul cu care Friț, caretașul, cu slujbă la palatul lui vodă, prieten bun cu Schweickert și cu ei toți, adusese lumea lor la înmormîntarea lui Lefterică.

Friț și Lică erau „nemții ăștia cumsecade", după cum le spunea Urmatecu, și de care se lega tot mai mult, fie la petreceri, fie în orice alte împrejurări. Friț era berlinez. Venise pe jos, adică într-o trăsurică ușoară și înaltă, plină cu modele de cupele, de trăsuri, de sănii, de hamuri și de șei, tocmai din fundul Germaniei, la începutul domniei lui Carol I. Și în puțini ani ajunsese să umple străzile, la București, cu trăsurile lui de tot felul, pe capra cărora vizitiii și feciorii purtau livrelele boierești. Conu Ștefan, cu patima lui pentru cai mai ales, era bun prieten cu

Friț. Acesta îi născocea trăsuri pentru fel de fel de toane și împrejurări: pentru vînătoare, cu un scaun pe patru roți, ce se învîrtea în toate părțile; pentru drum lung pe moșie, cu o căsuță bine închisă împotriva prafului și legănată pe arcuri moi, și o așa-numită „urlătoare" — botezată de conu Ștefan — brișcă joasă, tăcută, ușoară, de înhămat cu un singur mînz și cu două locuri: unul pentru boierul care mîna și altul pentru țiganul care cînta... bună la lumină de lună și la iubit! Friț înțelegea trăsnăile boierului și pe ale mușteriilor săi și le servea, priceput. Scund, bine legat, cu un ciuf de păr cărunt pe frunte și cotlete zbîrlite pe obrajii rotunzi și stacojii, sărea ușor pe roți și pe capră, cu toată burta ce-i pornea de sub gît. Era bun la chef, știind să cînte frumos și să bea bine. Și brecul lui Friț sta acum la poartă, parcă pentru pofta lui Urmatecu!

Cea dintîi care a ieșit din cimitir a fost Jurubița. Rochia neagră îi prindea și mai bine formele, iar brațele, sub văluri, îi erau și mai albe. Un parfum greu, obosit de căldură, îi plutea în jur. Cînd l-a văzut pe Iancu, parcă s-a ferit și și-a împletit pasul. Urmatecu n-a pierdut-o însă din ochi. Va să zică, nu se înșela: Jurubița avea ceva, îl ocolea! O mai prinsese încă de două ori: o dată, cu o privire piezișă, măsluită în clipit de pleoape; iar a doua oară, cu cîteva vorbe, pe care abia i le-a înțeles, pentru că și le omorîse pe buze. Dar erau numai lucruri pe care greu le prindeai. Omul a și crezut că-și face doar păreri, căci de îndată ce se apropia de ea și stăruia în vorbă sau mîngîiere, totul se topea. De aceea, acum, ca să o încerce în nedumerirea ei, îi trecu iute brațul pe după mijloc, cum nu se aștepta. Jurubița închise ochii și i se lipi de piept, ca și cum s-ar fi dat. El simțea fierbințeala trupului moale și jilav sub stofele subțiri și îmbălsămate. Și gustul de

ifureș al lui Urmatecu crescu. De aceea, făcîndu-i vînt puternic, o urcă aproape pe sus în brec, rostind c-un glas sănătos și rotund:

— Aruncă-te!

Curajul i se limpezise și își hrănea singur pofta de ce o să se întîmple. Rînd pe rînd au venit Tudorică, Paula Zehi, Schweickert cu Mili și Mali, Friț caretașul, Ivanciu și boier Lefter. Pe toți, Urmatecu i-a urcat poruncitor, cu acel nerăbdător „aruncă-te!" El însuși sta pe capră, cu mîna pe hățuri. Iar cînd au apărut coana Mița, cu cumnatul ei Jean, cu Mau și coana Tinca, mama mortului, Iancu a mai strigat vesel:

— Noi o luăm înainte! a dat bici cailor și a pornit, ca nimeni să nu-l ajungă.

Fugea, pentru că îi era oarecum rușine de nevastă-sa, îi era silă de gura lui Mau și-l plictisea dojana tontului de cumnatu-său. Strînsese ce putuse și pornise în seara asta de primăvară să-și dea drumul inimii.

Brecul alerga prin praful moale și gropile de la Filaret. Au trecut în zbor pe lîngă Cuțitul de Argint; au lăsat gara la stînga, unde se aprindeau triste lămpile de la intrare, au coborît în goană, și cu o smucitură a lui Iancu, de care caii își aruncau capetele unii pe coamele celorlalți și își stricau gura de zăbale proptindu-se în picioarele din față, ca de o prăpastie, au oprit la „Suzana".

Sub o tufă mare de liliac, pe deasupra căreia începuseră să sară stelele din înfiorarea plopilor, s-a întins masa, tăcută, cu o tristă cuviință, așa cum se cade unui praznic de înmormîntare. Cu toți s-au spălat pe mîini, ca după mort; apoi, cele dintîi pahare le-au vărsat pe pămîntul uscat, pentru cei răposați. Între Jurubița, fără chef, și Paula, dispoziția lui Urmatecu crescu iute. Repetînd pe multe glasuri, mai ales lui

Schweickert: „Vezi, mă, ce e omul?", de la un pahar la altul, vocea i se schimba, privirea i se aprindea. Iar domnişoara Zehi îl admira. Cele cîteva lacrimi ale prieteniei, vărsate pentru Lefterică, se duseseră cu totul, o dată cu imaginea lui, care semăna, față de ceea ce vedea şi o atrăgea la Iancu, cu un chip din apă lîngă o săpătură în lemn. Nu-l mai întîlnise pe Iancu din seara jocului de loton. Dar nu-l uitase. Dimpotrivă! Se mira chiar cum amintirea lui stăruie şi o chinuieşte. Firea ei, feciorelnică, romantică şi întîrziată, cuprinsă de această patimă, izbutise să-i dea un fel de aiurare a simțurilor. Ele îl reaminteau şi-l chemau. Zgrunțurosul zidurilor de la şcoală, gros văruite; lemnul pălimarelor cu aşchii şi noduri; bolovanii din curte, unde piciorul se frămîntă şi se chinuie — toate aceste dureri, îndurate cu greu de trupul slab al fetei, îi reaminteau de Iancu, şi mai mult de gîndul de bărbat şi de putere pe care ea îl lega de el! Pînă la marginea suferințelor trupeşti ale domnişoarei Zehi, ajungea o amintire cu care purta şi se închega acolo, din întreaga ei ființă, o icoană aproape eroică a lui Urmatecu, de care Paulina nu se putea dezlipi. Ochii ei mici şi oblici, spunînd bunătate şi o nesfîrşită naivitate, îl priveau cum se înfierbîntă neînfricoşat. Căci o anumită umbră de nelegiuire, de care ea se temea, plutea pentru Paulina peste ospățul acesta, ce uita, prin frînturi de cîntece începute ici-colo, de mortul abia închis în groapa lui. Din cînd în cînd, Iancu îşi ciocnea paharul cu al ei, şoptindu-i:

— Nu-i mai bine aşa, domnişoară? Ba-i mai bine! Ei, atuncea, hai noroc!

Apoi, ca şi cum ar fi vrut să o îmbărbăteze, o apuca de mîna uitată pe masă, o strîngea tare şi rămînea aşa cîtva timp.

Paulina se simțea pentru prima dată, cu groază, străbătută de o nespusă fericire! Lumina, ce se aşază pe fruntea oricărei femei în asemenea clipe, lăsa acum o palidă răsfrîngere pînă şi pe urîțenia ei. Urmatecu simțea înspre ea ca un drum deschis, pe care oricînd putea să apuce. În schimb, spre Jurubița trăgea numai din cînd în cînd cu coada ochiului. Femeia voia hotărît să nu vadă ceea ce se petrece lîngă ea. Găsea lucruri multe de spus soțului ei, Tudorică, adîncit în farfurie. Iancu însă n-o lăsa să-i scape uşor. Cînd i se părea că Jurubița izbuteşte într-adevăr să-l uite şi să nu-l vadă, lega vorba cu Paula. Apoi punea cîte o întrebare pe care o îndrepta tot înspre ea, sau o apuca de braț. Jurubița tresărea şi se dezlipea de degetele lui, privindu-l țintă, îndelung, tăcînd. Iar după ce jocul acesta a ținut mai multă vreme, femeia şi-a tras puțin şi scaunul de lîngă el, lăsîndu-se obosită pe umărul soțului ei.

— Mă rog, mă rog!... mormăi Urmatecu, aplecîndu-se ca numai ea să-l audă.

La masă, fiecare îşi vedea de rostul său. Mîncînd, Mali şi Mili mărunțeau pe limba lor întîmplările zilei. Frit încerca un cîntec cu Lică Schweickert. Tudorică picotea, sătul, fără să înțeleagă stăruințele nevestei sale, iar Ivanciu, tăcut, îmbuca. Boier Lefter îşi dezlipi într-un tîrziu buzele. După ce îşi jelise nepotul şi finul şi îşi băuse amarul, spuse ca pentru el, cu o privire sticloasă şi tulbure:

— Omul e ca oul! Cade jos şi se sparge! Asta e!

Puțină oboseală şi o anumită stîngăcie la petrecere se lăsau pe cei de la masă. Unii nu voiau, alții nu îndrăzneau să înceapă. Şi cîntecelor lui Frit le era parcă teamă să urce. Chiar Urmatecu se simți furat de gînduri. Dar deodată, nelămurit, urzeala de vorbe şi de gesturi dintre cele două femei îl stîrni. Şi dînd

cu pumnul tare în masă, de săriră farfuriile şi se vărsară paharele, strigă :

— Drepţi ! Nu dormiţi !

Toţi au tresărit. După o clipă de încremenire, rîsetele şi-au dat drumul. Un ţambal, care abia aştepta, le-a răspuns în surdină, cu un iz de cîntec vechi, dintr-un tufiş apropiat. Luna grea şi plină urca încet pe după case, albind frunzele şi potecile grădinii.

— Să vie vin şi lăutari ! porunci Iancu înviorat.

Glasul lui Friţ, prinse putere. Simţind că de acolo o să înceapă, lăutarii s-au strîns în jurul lui, ascultînd un vechi cîntec de pădure şi dragoste germană, după care alergau să-i lege isonul, după ureche.

— Bravo, neamţule ! strigă Urmatecu, bucuros că s-a spart gheaţa. Vino-ncoace, să te pup !

Şi cu paharele pline, şi cu degetele ude de vinul rece, cei doi oameni s-au îmbrăţişat îndelung la acest început de chef adevărat.

VIII

Întotdeauna cafeaua se servea în casa domniţei Natalia în salonaş. De acolo, prin toate uşile deschise, se putea vedea întregul cuprins al locuinţei fără etaj, întinsă de-a lungul unei grădini. Ceea ce din prima clipă te mira în casa asta încărcată era impresia că toată lumea nu calcă, ci pluteşte. Lipsa de orice fel de zgomot, datorită covoarelor groase şi moi întinse pretutindeni, căptuşea casa cu o linişte în care vocile se auzeau limpezi, desprinse parcă de trup, dacă închideai ochii, şi tot atît de lămurit se auzeau ciripitul şi întrebările feluritelor păsări din colivii.

Salonaşul era închis în draperii grele de catifea. Fotoliile, cu picioarele aurite şi întortocheate, legîndu-se în liniile lor de cadrele ovale ale portretelor, multe, aveau fiecare sub ele o blană. Etajere de lemn şi de bronz, şubrede şi înalte, abia ţinîndu-se drepte sub povara nimicurilor de tot felul, daruri şi amintiri, încurcau colţurile. Singur un pian mare şi veşnic deschis, încărcat de note, limpezea un loc, lîngă perete. Alături, o sofa, cu multe perine de mătase, se vedea a fi locul ales pentru citit, căci avea pe o măsuţă o lampă înaltă cu glob mat, care dădea seara o lumină rotundă şi lăptoasă. Toamna, cînd uşile erau deschise la intrare, vîrtejurile aduceau pînă în pragul salonaşului frunzele uscate, iar vara,

de pe sofa, se vedeau trandafirii galbeni de lîngă ușă.

Fusese o masă de regăsire. Convorbirile țesute din constatări și amintiri, așa cum se întîmplă după lipsa îndelungată a unei ființe, ce vine dintr-un loc de care tu însuți ești legat, trecuseră încet cu oaspeții, fără a se întrerupe, din sufragerie în salonaș. Aci totul continua : și vorba, și serviciul amănunțit al ceștilor, dulciurilor și țigărilor, făcut de mai multe slugi decît ar fi trebuit. Ca și risipa lucrurilor, belșugul de servitori arăta că domnița își avea o viață foarte complicată, cu fel de fel de slujbe mărunte și metode în desăvîrșirea lor, născocite mai mult să-și omoare ceasurile de plictiseală decît să-i folosească.

Baronul Barbu se ghemui, cu Fantoche în brațe, într-un jilț. Domnița se întinse pe sofa, privindu-se îndelung într-o oglindă rotundă cu mîner de argint, care o văzuse aproape îmbătrînind, iar Bubi, rămas în picioare, îmbrățișă totul dintr-o privire în care se regăsea. Au fost clipe de tăcere. Un vînt de vară foșnea din cînd în cînd prin curte.

— Ei, și acum — spuse fiului său bătrînul baron, jucîndu-se mai departe cu Fantoche și avînd și candoare și tristețe în glas — după ce ne-ai povestit cîte toate de la Viena, pîrăște-mă lui Natalia, c-abia aștepți !

Domnița, mirată, lăsă oglinda, privindu-l pe tînăr întrebător.

— Ce ? V-ați certat ? Așa curînd ? O femeie, Bubi ?

— Ba o idee, doamnă ! răspunse bătrînul pentru cel întrebat, neridicînd ochii din pămînt.

— Papa exagerează, Tanți ! (Era o poreclă, făcută dintr-o schimonoseală de nume încă din copilărie, cînd Bubi a vrut să-i spună domniței : tanti Natalie.) Nu e vorba de o idee, ci poate de un... sfat !

— La bătrînțele mele — mormăi conu Barbu, hotărît să întrerupă — bine am ajuns !

Domnița își dădu seama că e ceva serios după taina păstrată de cei doi bărbați în tot timpul mesei și după înciudarea glasului dintr-o parte și liniștea și siguranța din cealaltă.

— Află, Natalie, că nu sînt numai nepriceput și becisnic, dar sînt și neomenos și hapsîn ! adăugă bătrînul baron, mai mult cu nerăbdare copilăroasă decît cu supărare.

— Dar nici nu știu despre ce e vorba, Barbule ! spuse femeia. Care din voi vrea să vorbească, în sfîrșit ?

— El, mă rog, el ! Eu iar ascult ! Și conu Barbu se clătină, ghemuindu-se și făcîndu-și loc în fotoliu.

Bubi zîmbi.

— E vorba de gospodăria noastră, Tanți, adică a lui papa. Avere tot mai e, și încă destulă, și cred că — nu vreau să spun mai bine chibzuită, dar altfel orînduită — ar putea să aducă mult mai mult decît aduce. Asta e tot !

— Cunoști tu toată averea ? întrebă domnița.

— Da !

— Și de cînd ?

— De cînd m-am întors.

— A ! Și cine ți-a vorbit despre ea ?

— Moș Dorodan !!

— Asta acum o aud ! sări în sus conu Barbu, dîndu-i drumul lui Fantoche să se plimbe prin casă. Cum de-a îndrăznit ?

— Îndrăznit ?! răspunse Bubi, căruia i se răci glasul de o umbră de mînie. Da' eu nu sînt fiul dumitale, și el nu e în serviciu la noi ? Îl știu de cînd m-am pomenit ! După atîta lipsă în străinătate, ce rău am făcut că am vrut să aflu și că el mi-a arătat ce avere are tata ?!

Domniţa, simţind ce are să vie, voi singură să deschidă vorba, ştiind că în acest fel lucrurile se vor înăspri mai puţin.

— Da' la Giurgiu, Bubi, cînd ai sosit, cine te-a primit ? Nu ţi-a ieşit înainte Urmatecu ? spuse ea privind înspre bătrînul baron.

Acesta o aprobă cu un semn afirmativ, îi întoarse întrebarea din ochi şi aşteptă. Tînărul n-a răspuns în nici un fel, şi vorba dintre ei căzu. Bănuiala domniţei se întemeia : Bubi ocolea să vorbească de Iancu. Domniţa Natalia se miră, şi lucrul i se păru nedeslușit. Îi ştiuse pe vremuri prieteni, acum cîţiva ani, cînd Bubi fusese ultima oară prin ţară. Pe Iancu îl cunoştea îndemînatic şi în a citi în oameni şi în a-şi cîrmui interesele. Era apoi prea puţină vreme, gîndi ea, de cînd se întorsese băiatul, pentru a se fi întîmplat ceva, pe care să nu-l fi aflat. Dîrzenia aceasta tăcută, fără nici o explicaţie la Bubi, o plictisea, căci ei Iancu Urmatecu îi era drag. De cînd luase treburile bătrînului baron în mînă, şi ea era liniştită. Veniturile pe care i le făgăduise prietenul său îi veneau regulat, ba, ceva mai mult, toate poftele i se înţelegeau şi se îndeplineau mai uşor şi de Barbu. Avea acest Iancu un fel al lui de a fi şi de a pricepe din cuvinte abia rostite doruri de femeie străină de lumea lui, avea darul să prindă subţirimea unei clipe şi unei toane, ceea ce pe domniţă o uimea şi o încînta ! Apoi îi plăcea şi felul său de a fi, şi dragostea lui pentru Amelica, pe care o dorea, cu naivitate şi străşnicie, o cucoană. Toate aceste rosturi acum era pe cale să le strice Bubi, încordat, aşa cum îl vedea domniţa. O miră, fireşte, şi ideea şi faptul cu totul neaşteptat de a-l întreba pe Dorodan despre avere, cînd Iancu Urmatecu îi ieşise înainte. Bubi nu ştia că bietul bătrîn nu mai însemnează nimic şi că primeşte numai o pensie, fără a i se mai cere vreun serviciu în schimb ?! Oricare ar fi fost pricina, domniţa simţea cu intuiţia subţire a femeilor că de aci se va porni o neînţelegere mai mare decît sîcîiala de acum care îl necăjea pe bătrînul baron, greşit, de nu putea măsura destul de bine întîmplarea. Ce avea de gînd să spună Bubi, domniţa nu aflase încă, însă orice ar fi fost, adus cu el de aiurea sau strîns în fundul sufletului, avea o introducere cu întîmplări nouă de acum şi de aci, şi ei în faţa acestor lucruri se găseau. Şi domniţa iarăşi nu se înşela !

Se petrecuse într-adevăr un fapt pe care nu-l aflase încă nimeni. A doua zi după sosirea lui, Bubi pornise într-o dimineaţă călduţă de vară să-şi strîngă Bucureştii, în jur, de care i se făcuse dor. De la ei de acasă, din capătul de lîngă apă al Podului Mogoşoaiei, coti pe malurile Dîmboviţei, unde căruţele, venite de cu noaptea în oraş, poposiseră. Un fel de tîrg se înşirase în stradă printre paie risipite, aducînd un miros de sat, în care coşuri cu ouă uşoare şi limpezi, doniţi cu bradul din care erau făcute încă ud şi verde, scoarţe cu ţesătură aspră şi bătătoare la ochi se întindeau printre paşii călătorului, ca o piaţă ce nu încăpea în Piaţa Mare, înspre care Bubi se îndrepta acum. Pe dreapta şi pe stînga erau numai mărfuri ; din ele se umpleau cu vîrf coşurile oltenilor, ce porneau apoi pe străzi, cu gură mare, plescăind de pietre tălpile goale. Erau acolo de toate : maldăre de dovlecei cu floarea galbenă, fragedă şi neruptă : morcovi lemnoşi şi cărămizii ; cartofi cu miros de pămînt ; verze înfoiate, tighelite, pe frunze, cu picături de rouă ; cireşe sticloase ; crapi cu burţile pline de icre, cu aramă pe solz şi cercuri roşii împrejurul ochilor rotunzi ; lini pămîntii, cu o mireasmă de iaz ; plevuşcă bună de ciorbă ; bibani de saramură şi coşuri multe cu plăşi pe ele, sub care

țopăiau și cotcodăceau găinile, în mirosul lor înecăcios de pene și praf.

Bubi călca rar prin revărsarea asta de roade, care, deși înșirată pe pietre de oraș și păzită de vardiști, arăta deodată plinul pămîntului, așa cum la Viena de curînd părăsită și aiurea nu se mai putea vedea. Acolo, toată frumusețea asta, gîndea Bubi, se pierde și se ascunde undeva. Spiritul său aprins și iute, îmbătat de strada revărsată, de vară și de un clocot tulbure, ce credea că-și găsise drum pe cîteva poteci uscate de idei și dogme învățate de la alții — colegi străini, cu frămîntate întîlniri prin colțuri de cafenea și mici restaurante în cartierele populare ale Vienei — acum abia căpăta puteri și legături nouă.

Cu Bubi se întîmpla cu totul în altfel decît obișnuit cu cei care se întorc în țară. Locurile regăsite i se păreau mai frumoase decît le lăsase! De aceea și inima negustorească a Bucureștilor, pe unde drumul îl purta acum, tăind înspre Sfîntul Gheorghe, nu l-a bucurat mai puțin. Ochiurile de prăvălii mici și întunecoase, cu un bec de gaz aerian arzînd și ziua în fundul lor, cu galantarele îngrămădite fără gust, îl făceau să zîmbească, pe lîngă amintirile Vienei, dar îi plăceau. Umblînd și regăsind, vedea ca un cuprins pustiu în fața lui și presimțea o muncă mare ce îl așteaptă, de care ar fi vrut să se apuce numaidecît. Îl neliniștea mintea și îl zorea. În el se împleteau visurile aduse cu locurile astea fără strălucire, dar puternice. Se uita cu drag la oamenii care mișunau pe ulițele înguste, cu fețele deschise, gata oricînd să stea de vorbă și să piardă vremea. Pe cei mai mulți dintre ei îi vedea liniștiți, în începutul acesta de zi luminoasă și îmbelșugată de vară, în care se trăia cu puțin. Totuși, Bubi ar fi vrut să se jertfească pentru ei! Simțea nevoia aceasta. Undeva — nu putea să-și lămurească bine unde — în viața lor îi bănuia

nefericiți. Și într-acolo ar fi vrut să alerge, să dea ajutor! Nepot al lui Dumitrache Barbu, boier înaintat la vremea lui, cu idei generoase, Bubi trecuse și prin prietenii purtate în atelierele de pictură sau sălile de muzică de un tineret ce lega de multe ori, după obiceiurile vremii, idealul de artă cu un ideal umanitar. Fără să fi trăit astfel niciodată, Bubi de multe ori se surprindea dorind o viață de lipsă și de mizerie, ceea ce nu era decît tot o fantezie de boiernaș răsfățat. Se și vedea în închipuirile decăderilor sale, îngrămădit cu tovarăși obosiți în cîte o încăpere rece, seara, aducînd fiecare cîte ceva și discutînd apoi pînă tîrziu noaptea planuri și numai planuri de viitor. I se părea că numai de acolo poate ieși un lucru într-adevăr mare. Și gîndul fericirii pe care o întrezărea și o purta cu el năzuia să îl înfăptuiască acum. Avea și pe cei asupra cărora să le încerce!

În drumul său, Calea Moșilor se strîmta și se întortochea. După un luminiș, la întretăierea cu bulevardul, strada se limpezea, din lipsa prăvăliilor. Începeau curțile, care, fără să fie boierești, erau tihnite și încăpătoare, cu aceleași case ca și ale lui Urmatecu: ridicate de la pămînt, cu intrare de piatră și fiare pîntecite la ferestrele subsolului. La București, cînd a crescut o anumită lume ce deodată s-a înstărit, casele ei s-au risipit de-a lungul orașului, de la Moși la Cotroceni, și de la Radu-Vodă la Șosea. Erau mai puțin încăpătoare decît ale boierilor, iar noutatea lor se cunoștea și după grădini. Pomii erau puiendri, și nu aveau încă nici tei, nici plopi bătrîni, legănați în toate anotimpurile pe la porți de aproape o sută de ani. În afară de curți, străzile se întindeau și se împlineau din casele mai modeste, pe curți lungi, cu doi ochi în drum (ferestrele scunde de dădeai iarna cu mîna în mormanele de zăpadă),

învelite cu tablă, lucind ca zăvoaiele sub clar de lună, iar toamna, cînd se scuturau pomii, acoperindu-se cu maldăre de aramă. Alăturate unele de celelalte, casele și curțile întindeau orașul.

În calea lui Bubi, biserica Olari răsări deodată. Bine așezată pe răspîntie, cu loc mult în jur pentru ocolirea din Vinerea mare, închidea în soare tare de vară întunericimile sale. Din ușă, mulțimea luminărilor aprinse părea mai mult belșug decît semn de credință în apele icoanelor de aur. Bubi intră și rămase smerit în prag. În nici un fel îndepărtarea și învățătura cea nouă nu i-au putut strica sufletul. Acum, mulțumea pentru întoarcere icoanei sale, pe care o vedea departe lîngă altar, rumenită de lumini.

Cu ce judecată sigură sau cu ce presimțămînt va fi socotit Jurubița întîlnirea ei atît de grabnică, de aci, cu Bubi, ar fi greu de spus! Era, fără îndoială, o pîndă, a cărei hotărîre femeia o luase nelămurit, mînată de atîtea lucruri ce trecuseră prin viața și sufletul ei în ultimul timp. Ea era singura ființă din biserică, ștearsă de umbre într-un colț, unde aștepta în strană. Bubi, cînd a zărit-o, a simțit cum tot ce purta revărsat în el se strînge deodată ca o piatră din întreaga sa ființă. Tîmplele au început să-i bată. Plutirea gîndului s-a spulberat, lăsînd în locul ei o mare emoție. Privind nesigur în colțul de întuneric care acum îl atrăgea, dădu din cap. Femeia a voit să înțeleagă că o cheamă. Și trecînd cu pași mici și săltați pe lîngă el, a ieșit din biserică, așteptînd și clipind mărunt de puterea soarelui.

Jurubița își îngrijise pentru această întîlnire toate farmecele, după o modă atrăgătoare. De la pălăria din vălurile căreia o păsărică verde parcă sta să-și ia zborul, pînă la volanul lung, bătînd pămîntul, nelăsînd decît din cînd în cînd să iasă de sub el botul ascuțit al ghetei mici, care necăjea piciorul și

necăjea și privirea atunci cînd la pași mai mari femeia își descoperea glezna, totul era ticluit să atragă, să ispitească și să stîrnească îndrăznelile. Toate liniile ei erau pline și rotunde: bucla de pe frunte și de pe lîngă urechile descoperite; umerii abia ascunși sub o dantelă; sînii chinuiți în strînsori; șoldurile plesnind sub un corsaj ascuțit care le tăia, lăsîndu-le să joace libere și ghicite sub largile falduri. O umbreluță, cînd strînsă, cînd deschisă, plină și ea de ape și văluri, arunca pe fața și ființa femeii umbre și culori ce mișcau și înviau neîncetat toate liniile.

Cînd i-a spus „bună dimineața", Bubi a simțit o strîngere puternică de mînă mică, voind parcă să vorbească. Apoi au plecat, unul lîngă celalt, cu pasul și cuvîntul rar, căutînd o potriveală de început în ființele lor, ca și cum drumurile nu ar fi trebuit să li se întîlnească niciodată. El ținea pălăria într-o mînă, pe care o legăna, ajutînd-o cu cealaltă pe femeie să sară sau să urce. La început o apuca de cot, apoi de subsuoară, unde degetele îi întîrziau, prinse de brațul ei, ce se lipea tare de trup, ca pentru grija și încordarea mersului.

În asemenea împrejurări, cînd un bărbat și o femeie ar sta mereu unul lîngă celalt pentru că simt nevoia, dar nu au nimic să-și spună pentru că nu se cunosc, și se sfiește fiecare, așteptînd ca celalt să înceapă, de obicei apropierea se face vorbind și criticînd oamenii și lucruri din afară. În felul acesta, părerile, cu încetul, încep să fie jumătăți de mărturisiri și de întrebări. Din tine dai cu măsură și urmărești cum se aprinde sau cum moare cuvîntul tău în celalt.

Bubi lăuda Bucureștii și vara. Jurubița nu-l contrazicea, dar zîmbea îngăduitoare, ca și cum ar fi cunoscut multe locuri și multe țări. Simțea femeia că

tocmai ce dorea mai mult — evadarea din obiceiurile, din lumea şi dacă s-ar fi putut şi din oraşul ei — trebuia să ascundă mai bine. Mai mult asculta, aşteptînd clipa prielnică. Se mira numai, şi îi era necaz că întîrzie orice apreciere despre frumuseţea ei. Felul sfios de a fi al lui Bubi nu-l mai întîlnise. Îl auzea, într-adevăr, vorbind cu căldură despre tot ce era în jurul lor, ba chiar cu oarecare avînt despre amintirile pe care de-acum le aveau amîndoi, ale călătbriei de la Giurgiu, şi din care şi pe ea, cu cîte o vorbă, se răsfrîngea dogoarea, dar nu-i era de ajuns. Aştepta să se vadă mai bine prinsă de pofta şi îndrăzneala lui. De partea lui, Bubi, de asemeni, nu ştia încă sigur ce să creadă. Potriveala întîlnirii (atît de puţină încredere avea în el) tot o mai bănuia în bună parte întîmplătoare. Şi deşi pentru prima dată simţea o puternică înclinare pentru o femeie, teama dojanei pentru un gest sau un cuvînt de dincolo de cuviinţă îl îngrozea. Mărturisirile fiindu-i astfel închise, singurul lucru ce-i mai rămînea era gluma, cu uşoare umbre de adevăruri strecurate în ea. Şi Bubi începu să vorbească iarăşi despre călătoria lor, despre stăruinţele lui Urmatecu faţă de Jurubiţa, pe care le văzuse şi care dădeau oarecum de bănuit. Mai spunea apoi că în rudele de la Giurgiu el n-a crezut niciodată şi că toate îngrijirile şi răsfăţurile în mijlocul cărora a cunoscut-o îl fac să o creadă fericită. Cu acest cuvînt, femeia văzu, în sfîrşit, sosită clipa pe care o aştepta. Dar simţi că nu trebuie să pară nici revoltată, nici să vorbească prea mult la început, ci numai să se întristeze, lăsînd pe seama întrebărilor lui Bubi, ce sigur aveau să vină, destăinuirile ei.

Astfel a urmat în primul rînd mărturisirea — pe jumătate — a legăturii ei cu Urmatecu, împodobită cu toate dezvinovăţirile, din care orice femeie are

întotdeauna multe la îndemînă. Din tristeţea vieţii ei, greşit începută alături de soţ (căci despre cei dintîi ani ai tinereţii sale, încă misterioasă şi pentru familie, Jurubiţa urzi o poveste cu o înduioşătoare casă părintească de negustori cinstiţi), zburdălniciile şi rîvnele anilor veseli, spunea ea, au aruncat-o prosteşte în braţele lui Urmatecu, unde acum, lîngă o tiranie ce nu o înţelegea, îşi vedea irosindu-se zilele cele mai bune! Apoi mai spunea, cu o încruntare din sprîncene şi un oftat ce i se oprea în gît, că se miră de încrederea pe care a căpătat-o deodată în Bubi şi că, oricum, se simte mai bine cu sufletul mărturisit şi uşurat. Ştia, adăugă ea, că soarta îi e închisă, dar că nădăjduieşte, de acum înainte, să aibă totuşi o mîngîiere în prietenia cea nouă, pe care o preţuieşte foarte mult.

Drumul întors de-a lungul bulevardului îi scoase, nici ei n-au ştiut cum, în poarta Cişmigiului. Aci, femeia voi să se despartă. Avea de trecut prin grădină şi să urce apoi înspre casă pe una din acele străduţe înfundate şi rău pietruite ce se deschid din Popa Tatu. Bubi întîrzia, ţinînd-o de mînă şi privind-o adînc şi atît de puternic, încît nici el nu se recunoştea. Îi ceru voie să o mai întovărăşească puţin, şi porniră din nou, de data aceasta iarăşi într-o tăcere grea, după ce firul abia prins al convorbirii fusese rupt de neaşteptata întîmplare.

Acum Bubi, după mărturisirea Jurubiţei, se gîndea la Urmatecu şi stăruia să şi-l reamintească. Deodată, omul acesta, uitat parcă, prin tot ce se întîmplase de la întoarcerea sa în ţară era deosebit de însemnat pentru el. Cît timp a fost în străinătate, nu i-a mai rostit numele. Numai de cîteva ori, la Viena, cînd după şedinţe lungi prin cafenele, se închega şi în el tot mai mult figura ideală a unui om nou, făcut din dezinteresare şi jertfă, pentru ca să-şi lege mai

bine icoana, Bubi se gîndea la cine nu ar putea fi niciodată în acest fel. Şi fără să-şi fi putut da bine seama de ce (poate din contraziceri şi lipsuri prinse la omul acesta mai demult), întotdeauna îl vedea pe Iancu Urmatecu, cu mustăţile lui lungi, căzute pe obrajii revărsaţi din guler, cu buzele roşii şi veşnic umede, cu părul înfoiat şi privirea neagră şi întrebătoare, şi mai ales cu hotărîre curajoasă de a vorbi sau a se mişca, păsîndu-i foarte puţin că mai sînt atîtea fire neştiute în jurul unei împrejurări prin care neapărat voia să treacă. Voinţa şi puterea se apropiară deodată de amintirile lui, ba, mai mult, de cunoaşterea lui, ca şi cum omul i-ar fi stat alături. Şi Bubi n-a uitat că a fost cîndva o vreme cînd se simţea în siguranţă lîngă el. Astfel, fără să vrea, se pomeni rostind deodată, pe gînduri, privind paşii regulaţi şi pămîntul.

— Da, da, e un om tare Urmatecu! E un om deosebit în felul lui!

Jurubiţa îl văzuse pe Bubi că visează şi nu-l tulburase. Credea că se apropie de ea. Niciodată însă n-ar fi bănuit că are să rostească tocmai cuvintele astea! O înciudare bruscă o cuprinse. Pe Bubi nu se putea supăra, căci îl simţea că nu e de vină. Toată mînia ei se revărsă împotriva lui Urmatecu. El stăruia între ei, el îi tăia drumurile, el, care n-a ieşit destul de urît din povestirea suferinţelor ei. De aceea, văzu că a venit vremea să vorbească:

— Cît e de tare, numai boierul o ştie! Dar o mai ştiu şi alţii! spuse ea, dînd capul pe spate şi respirînd adînc.

Bubi se opri cîteva clipe nedumerit. Apoi o întrebă rar, cu o hotărîre în glas:

— Şi... ştii şi dumneata?

— Şi dacă aş şti, nu-i treaba mea! Şi-apoi mie nu mi-ar sta frumos să o spun!

— Şi boierul cine e? E tatăl meu, nu-e aşa?

— Dar cine vrei să fie altul, că doar unul avem!

Pornită acum pe calea aceasta, Jurubiţa se gîndea la toate. De aceea a pus un anumit înţeles în cuvintele „că doar unul avem!" Voia să-l facă să priceapă pe omul ce-i mergea alături că, deşi ea nu are nimic de împărţit cu conu Barbu, totuşi o anumită obişnuinţă şi un respect ce-i poartă o fac să-l privească drept al lor, ca stăpîn. Asta o învăţase tot de la Urmatecu. Îl auzise întotdeauna cum le spunea la cumnaţi şi la rude mai tinere că e bine să te aţii pe lîngă o curte şi să te legi de un boier. Şi dacă ai făcut-o, să le-o şi spui, că rău nu ţi se poate întîmpla. Şi Jurubiţa nu se înşelase.

Deşi clipa îi era tulburată mai adînc, o plăcere nelămurită a trecut iute prin Bubi. S-a simţit alături de tatăl său şi el stăpîn la curtea lor, şi încă recunoscut. de femeia pe care o dorea. A simţit deodată bucuria că va fi mai uşor, mult mai uşor să o aibă! Dar nelămurirea şi îndoiala de mai înainte, cu privirile la Urmatecu, s-au întors iarăşi. Acum omul închipuirii sale de la Viena i se apropia tot mai limpede. Asta e! Celalt e o amintire copilărească şi atît. „Femeia aceasta ştie multe şi a îndurat multe", îşi spunea Bubi, aruncînd o privire caldă înspre Jurubiţa.

În el se amestecau acum impresii vechi şi necazuri nouă împotriva lui Iancu. Bănuieli de tot felul i se întretăiau în minte şi o curiozitate pe care abia o putea stăpîni, creştea.

— Şi nu vrei să te hotărăşti să-mi spui ceva măcar? întrebă el cu un glas în care era şi mîngîiere.

Femeia tăcu.

— Vrea să zică, n-ai pentru mine nici urmă de prietenie! adăugă Bubi iarăşi peste puţin.

Jurubița ridică privirea ei gălbuie și caldă. Se uită la el adînc și spuse :

— Dar de bătrînul Dorodan îți mai aduci aminte ? Ține mult la dumneata ! Știi că tot mai trăiește ! De ce nu te duci să-l vezi ?

Și strîngînd iute și tare mîna tovarășului său de drum, fugi. Ajunseseră. Locuia într-o casă mică, ascunsă între tei și salcîmi. După cele două ferestre de la stradă, joase, și după perdelele lor albe și scrobite, se putea ghici gospodăria ei, rînduită și curată. Bubi abia a mai avut vreme să întrebe, la întîmplare :

— Pot să mai vin să te văd ?

Pentru ca femeia, ascunsă după crengi de leandru și talgere înalte de floarea-soarelui, să-i răspundă bucuros :

— De cîte ori vrei !

Apoi o ușă se trînti și o perdea abia de se dădu la o parte. Din casă, Jurubița îl privea. Știa că a spus ceea ce trebuia să spună. Se gîndea la Urmatecu și la ce ar fi în stare să-i facă, dacă ar afla că a rostit numele bătrînului Dorodan. Și se bucura de mînia lui Iancu. Întîlnirea cu Bubi mersese cam greu, dar simțea că a jucat bine. Era mulțumită. L-a privit pe Bubi, de după perdea, cum s-a îndepărtat încet și îngîndurat. Apoi a început să se dezbrace. Așeza fiecare lucru, bine scuturat, la locul său, într-un garderob lucios de nuc. Pălăria, lîngă umbreluță ; ghetele, dedesubt, iar pe două cuie de lemn, întinsă și înfoiată, rochia, mîngîiată cu drag, în toate volănașele ei. Panglicile late și roșii, cu care fuseseră trase rufele cele bune, de parcă ar fi trebuit să fie văzute de cineva, le-a scos, le-a împăturit și le-a așezat între batiste. Robotind, numai în cămașă, femeia intrase în garderobul cel mare ca într-o odaie. Trecea ușor mîinile peste toate cîte purtase, strînse acum într-un maldăr de culori. Un miros greu de garoafă și paciuli se risipea din încheieturile vechii mobile. Jurubița mîngîia ceea ce avea și se gîndea zîmbind la ceea ce o să mai aibă ! Și la gîndul acesta începu să cînte cu un glas îndelung tremurat, pe note pline și cuvinte de dragoste...

Tot într-o casă de-a Barbilor, nu departe, pe cheiul gîrlei, deasupra unei fierării, locuia Ioachim Dorodan. Îl uitaseră acolo și oamenii, și vremurile. Numai neliniștita și neîncetata groază a lui Urmatecu, de omul acesta slab și blînd, i-l aduceau aminte. Umflatu trăia îngrijit de o nepoată, care descurca cum putea mica lor gospodărie din pensia pe care o primea unchiul său de la conu Barbu. Bătrînul Dorodan nu mai vrea să iasă din casă. El, care a alergat o viață întreagă cu brișca de la o moșie la alta a boierului, acum se mulțumea să stea ceasuri întregi și să privească peretele de deasupra divanului, unde ca o floare, erau bătute în ținte fotografii vechi, făcute de baron. Multe erau iscălite. Toate purtau anul pe ele, cele ale lui Bubi mai ales, la toate vîrstele. Dorodan le privea, fuma țigară după țigară, și gîndul, greoi, abia de i se muta de pe una pe cealaltă, ca o muscă leneșă de vară. În casă plutea întotdeauna un miros de cafea fiartă de curînd, pentru că Umflatu era un mare cafegiu. Era singura lui patimă. Ea îl ținea treaz din picoteala ce-i venise, ca o boală, o dată cu tristețea adusă de Urmatecu în viața lui.

Cînd l-a văzut pe Bubi intrînd, puțin plecat, pe ușa cu hîrtie colorată la geam, ce dădea din capul scării înguste și drepte în odaia lui, Dorodan a încremenit, rostind într-un tîrziu, cu un glas gîtuit, de bucurie :

— Sfîntu Gheorghe s-a întors !

Întotdeauna în viața lui modestă și cinstită el a amestecat treburile și socotelile lui cu o liniște și cu vorbe ce-i veneau dintr-o neîncetată citire a *Vieților sfinților!* Cu „rumânii" pe moșii (cum le spunea țăranilor), cu negustorii și cu boierii, o limbă și o rostire așezate și neașteptate prin ton și cuvinte îi tălmăceau buna-credință și cumințenia. Iar în clipele sale solemne, el avea și izbucniri din acestea, în care își împletea viața cea de toate zilele cu viața din fața icoanelor. Simțămintele, ca și lucrurile pe care le strîngea, puține, trăiau nedespărțite în el și pentru el. Un pahar de argint, de cuminecătură, de pildă, sta alături de o tabacheră de la bătrînul baron, pentru că el nu știa să le deosebească în dragostea ce le purta. Lipsurile și uitarea, grea de umilinți de cînd Urmatecu pusese mîna pe administrarea întregii averi boierești, adînciseră și mai mult, la el, purtările ajunse aproape nefirești.

De Bubi întreba mereu prin nepoata sa, și întotdeauna i se răspundea că nu s-a întors și că nu se știe cînd vine. Bătrînul îl aștepta ca pe o mîntuire! Viața lui searbădă căpăta o zare numai prin ziua reîntoarcerii lui Bubi. Și acum îl avea în față! O nădejde palidă — nădejde de om bătrîn, întrețesută cu frici și amintiri urîte — mai pîlpîia încă în el. Se ridică, făcu doi pași înspre noul-venit și, luîndu-i mîna să o sărute se prăbuși în genunchi, cutremurat de un hohot de plîns. Bubi nu se aștepta la o asemenea primire. Nu-l mai văzuse de mult și începu să creadă că va fi foarte greu să afle ceva cu rost de la bătrînul acesta, frînt și maniac. Privind în jur, se îngrozi la gîndul că poate l-ar sili cineva vreodată să locuiască în încăperea asta peticită, mai tristă decît cea mai cumplită mizerie. Era în lucruri vechi — fețe de mese, cadre, chibritelnițe, cutii — în păstrarea și așezarea lor, o mărunțire, o orbire și o

încredere ce dădeau și înduioșare, și deznădejde! Bubi se mîngîia, socotind că bătrînul nu simte nimic din toate acestea! Și aproape că începuse să-i pară rău că venise și că o ascultase pe Jurubița. Fără să spună o vorbă, se așeză la masă totuși, lăsînd să moară ecoul cuvintelor cu care a fost întîmpinat. Dorodan a rămas în genunchi, căzut pe coate, cu fruntea în pămînt. Erau ca doi oameni ce nu știau unul de celalt în tăcerea grea aflată în odaie. Bătrînul oftă și ameți. Privirea îi scăpă de pe lucruri, cum el însuși a alunecat de pe mîna și inima lui Bubi. Se simțea dus pînă la o prăpastie neagră, dincolo de care nu mai vedea nimic. Gemu și își mototoli fața cu o strîmbătură, ca și cum ar fi vrut să stoarcă din frunte un strop de lumină. Și, într-un tîrziu, se mișcă. Bubi nu l-a văzut, dar l-a auzit cum se lupta să se ridice. Și bătrînul, de-abia așezat pe picioarele lui șubrede, trecu încet înspre fotografiile din perete. Și făcînd un gest larg peste ele, zise:

— Pe toate le am! Te am, coane Bubi, de cînd erai cît o lingură!

Și o curiozitate îl cuprinse și pe tînărul baron. Se apropie de fotografii, pentru a se privi în colecția cea mai completă a chipurilor sale, din care multe nu-i plăceau. Privea în viața lui trecută cu sentimentul oamenilor tineri, care bucuros ar tăia anii palizi și fără interes, știind că mai au foarte mulți înaintea lor.

Se aflau unul lîngă celalt. Moșneagul era cu mîna întinsă, tremurînd:

— Uite așa erai, cucoane, șopti el, cînd a venit tîlharul la noi! Că eu pe la curte n-am mai dat și nu te-am mai văzut de atunci!

Bubi îl privi mirat. Bătrînul înțelese și, bucuros că a mai găsit un fir de viață între ei, începu:

— Da, da! Era pe vremea procesului cu unul Buhor! Cîte nu făcuse conu Barbu și cît n-am alergat și eu? Era doar vorba de două mii de pogoane spre Baia-de-Aramă, cu moară și iaz. Cîștigasem pe hotarul rîului de la un rumân pînă-n firul apei și mă muncisem doi ani cărînd la bolovani, pentru o crescătorie de păstrăvi. Boierul pe atunci ședea mai mult la Viena, că dumneata erai mic. Mi-a depeșat într-o zi să-i trimit bani. L-am găsit pe Buhor. Avea negustorie mare în gura Oborului. Mi-a dat, dar cu drepturi la tăiatul pădurii. Am întrebat pe boier, tot cu depeșă, și pe depeșă mi-a răspuns că da. De-atunci a intrat omul dracului pe moșie! Socoteli curate niciodată n-au fost! De cîte ori spuneam boierului să dăm ce datorăm, numai să scăpăm, nu se învoia, că dumnealui lua bani mereu și n-avea timp de socoteală. Pînă ce, într-o bună zi, boierul a cerut iar, dar Buhor n-a mai dat. Și atunci, am început cu judecata! Ne-am judecat la Severin, la Craiova și aci, la București. Procesul l-am cîștigat, însă numai cînd a început tîlharul cu tertipurile, că eu d-astea nu știam! Și de-atunci cine l-a mai scos pe conu Barbu din ghearele lui?! Cu cel care îți ia veșmîntul nu te pune în pricină nici pentru cămașă!

Și bătrînul lăsă să-i cadă brațul, trăgînd peste fierberea amintirilor cuvintele aceste din *Evanghelie*.

Bubi începu să deslușească cine era Ioachim Dorodan. Tînărul măsură deodată nedreptatea ce i s-a făcut și îl cuprinse o rușine pentru cele cîteva clipe trecute de la sosirea lui cînd, după cuvintele ciudate ce l-au întîmpinat, se purtase cu moșneagul acesta de parcă ar fi fost un copil sau un nebun. Odăița, dimprejur, nu închidea numai o tristețe cu care n-ar mai fi dorit să se întîlnească, ci viața amarnică a unui om pe care îl simțea tot mai aproape! De

aceea, îi întinse amîndouă mîinile și s-au așezat pe divan, ca doi buni prieteni ce se iubesc mult.

Gîndul bătrînului, însă, biciuit de întîmplarea cea mare, scormonea cu limpezime pînă în adîncul vremii.

— Acum știu sigur că tot băiatul lui Gherasie măcelarul e! Am căutat eu mai tîrziu, zise el cu tonul unui om care vine cu o plîngere și-și cere dreptate. De la început m-a mințit, de la ușa lui conu Barbu, și așa a rămas!

Și Dorodan se porni să povestească multe și de toate. Cunoștea pas cu pas viața lui Urmatecu. După părerea bătrînului, fiecare lucru cumpărat de Iancu făcuse un gol în averea baronului. Casa cu care se mîndrea atît, grajdurile, mobilele, școala fetei, zestrea ei, pe care începuse să o pună la o parte, chefurile mai ales și ibovnica de cumnată-sa!

Pe Jurubița, Dorodan o ura. Vorbea cu gura plină de prefăcătoria și necinstea ei. (Și Bubi se gîndea că femeia nu l-a cunoscut îndeajuns de vreme ce l-a îndreptat, din inimă bună, înspre el.) Iar cu privire la cuvintele de ocară pe care le auzea pe socoteala ei, Bubi simțea cum ele nu se topeau cu totul în cugetul său, ca cele pe care le aflǎ despre Urmatecu, de pildă. Ceva în el li se împotrivea și îi spunea nelămurit că bătrînul, aci, nu are dreptatea întreagă. O apărau pe Jurubița, la Bubi, din amintire, parfumul sînului încălzit de vară, puterea brațului ce i-a strîns vîrful degetelor lui sfioase și întreaga-i ființă, supărătoare în stăruința ei. Și, totuși, lucrurile povestite de Dorodan îi dădeau o aprindere. Era în el un simț al dreptății și al cinstei, dar mai ales o înciudare de răsfățat, căruia cei din jurul său i-au făcut toate gusturile. Cu oamenii, Bubi avea nevoie de la început de mari sincerități. El dădea tot, dar îi plăcea să umble, la rîndul său, prin alții, prin viața lor, și nimeni să nu se supere, și toată lumea

să-l îngăduie! Cu Urmatecu simțise de mult că lucrul acesta nu era cu putință, încă de pe vremea primelor sale destăinuiri. Și Bubi nu uitase! Acum își dădea seama că de atunci, de cînd îi vorbea de blonda lui, Mitzi, și Urmatecu rînjea, se așezase în el ca un frig și o pică. Vedea că ele îl mînaseră, în zilele de încercare ale Vienei, să cheme imaginea lui Iancu, voind să vadă pe cel ce nu trebuie să fie. Și iată că, în aprinderea aceasta nerăbdarea de a începe o luptă pentru alții, de a veni în ajutorul celor pe care i-a întîlnit pe stradă puțin mai înainte, și despre care gîndea că nu poate să nu fie nefericiți, căpăta o față. Bubi simțea cum sporește, cum trăiește mult mai plin ca pînă acum. Știa că, pe vorbe și fapte, Dorodan și Jurubița se ciocneau. În el, însă, ei se legau ca două puteri, hrănindu-i starea aceasta nouă și vie, după cum, deși potrivnic ridicat astăzi cu hotărîre în fața lui, Urmatecu îl stîrnea la fel.

Și tînărul înalt, cu gesturi grăbite și ochiul aprins, îl luă la subsuoară pe bătrîn, strîngîndu-l lîngă el și acoperindu-l cu trupul. Moșneagul se ghemui ascultător ca un copil fricos. Bubi se simți mare și mulțumit! Simți că ce trece prin el acum dorea de mult, fără să știe. Nelămurit, gelozise pe omul de afaceri al tatălui său pentru siguranța lui și mai ales pentru cît de bine și de ocrotit lîngă Iancu s-a ghemuit și el odată. Acum însă îi venise și lui rîndul să ocrotească, și parcă ar fi și voit de îndată să plece, să se măsoare cu celalt.

În îmbrățișarea aceasta, doar bătrînul Dorodan vorbea mereu. Trebuia să-i povestească ani întregi. Cuvintele căpătaseră un fel de cîntec, pe care Bubi nu mai căuta să-l deslușească în cuprins. Ce ar mai putea adăuga faptele și povestirile stării lui de acum, înaltă, puternică și nerăbdătoare? Numai din cînd în cînd auzea o aceeași frază, rostită neîncetat de moșneag: „Așa a făcut, că îi era frică de sărăcie!" Toate tonurile se strecurau în aceste vorbe ale lui Dorodan. Le rostea tare, sau în șoaptă; cu taină, sau răspicat; cu frică, sau bucurie; cu șovăire, sau siguranță.

După cîtva timp, stăruința acestei fraze risipi îmbătarea lui Bubi, silindu-l să-i cerceteze înțelesul. Și sufletul său, nesigur și moale, bîntuit veșnic de o îndoială, trezit, destrămă, în șovăiri, puterea din jurul său. I se păru că refrenul lui Dorodan sună ca o proorocire misterioasă. Se simți deodată încolțit de un necunoscut pe care îl uitase și care venea înspre el din toate părțile. Înălțimea de entuziasm unde a stat o clipă se îneca în apa mare și tulbure de șovăieli. Și, descleștîndu-și brațele de pe umerii bătrînului, începu să privească neliniștit primprejur, ca și cum, deodată sufocat, ar fi căutat aer și un liman.

Atunci, însă, pe fața bătrînului părăsit, Bubi citi o spaimă și o încremenire. Era ca o dojană, nu atît că îl părăsește, cît, i se părea lui Bubi, de ființa afînată pe care o purta în el. Decăderea asta din curaj, dojana mută a înfățișării lui Dorodan, toate l-au cutremurat. Și sufletul său, ce luneca ușor, schimbat de drumuri, iarăși înviorat în putere, călătorea acum într-o reîmprospătare a nădejdii. Aflase tot ce voi să știe. Ba, ceva mai mult: lăsase să i se taie inima adînc, s-o încerce dacă mai duce sînge bun în ea.

Tîrziu, cînd s-a despărțit de moșneag, rămas zîmbitor în capul scării, Bubi, simțind încă întreg în el ultimul său curaj, și-a dat seama că aci trebuie să se mai întoarcă, pentru sfat și putere. Acum, însă, tot mai avea nevoie să se limpezească!

Lupta ce se dădea în el, tînărul n-a purtat-o cu mintea. Simţea că dacă ar începe să judece, sub cleştele puternic al raţiunii, ar sfărîma o mulţime de lucruri gingaşe, care alcătuiau lumea zbuciumului şi nelimpezirii.

De aceea, el lăsă să se aşeze şi să se roadă impresii, sentimente şi gînduri, purtîndu-le numai şi nesilindu-le cu voinţa să intre în tipare. Simţea că numai în acest fel va putea stăpîni învălmăşagul pe care-l ducea în el.

Din camera lui înaltă, plină de mobile grele, de covoare, învăluită în draperii lungi de catifea, prin ferestrele deschise, Bubi auzi, în noaptea liniştită şi încremenită sub stele, glasuri ce se strigau pe marginea gîrlei, în spatele casei părinteşti. Şi se gîndi cum o fi ceasul acesta de noapte în căsuţa Jurubiţei, cum o fi mai sus, pe apă, deasupra fierăriei în odăiţa lui Dorodan, şi apoi în casa pe care nu o cunoştea încă, a lui Iancu Urmatecu. Lumea aceasta de o zi intrase cu putere în el. Din timpul Vienei nu mai păstra decît o anumită schelă de gînduri, rece şi nefolositoare, pentru că tot ceea ce ar fi încercat să aşeze de aci acolo se ofilea. Îi trebuia altceva, o altă măsură pentru ca să se mulţumească şi să găsească drumul necunoscut ! În pînzele care se întretăiau în minte şi în ochi, a adormit tîrziu, sub dărîmăturile acestea, sub care nu se putea descurca. A doua zi, însă, cînd s-a trezit cu ciripitul vrăbiilor pe fereastra rămasă deschisă, totul în el era aşezat ca de o mînă ce-a rostuit. Ştia hotărît că în gospodăria averii lor trebuie adus un lucru nou, care să producă, să întrebuinţeze şi să îndestuleze o lume întreagă şi mai ales în care să nu se amestece, pentru că nu se pricepe, Urmatecu.

Trebuia o întreprindere pe temelii de muncă, iar nu de vicleşuguri şi de cumpene de afaceri, aşa cum făcea de atîţi ani omul de casă al tatălui său. Şi această întreprindere nu putea fi altceva decît o industrie.

Bubi şi vedea de departe fabricile fumegînd, forfoteala lucrătorilor. Parcă-i şi auzea întîlnindu-l pe drum şi dîndu-i ziua bună. Şi în această închipuire cuprinzătoare, un gînd slobod fugea înspre Jurubiţa, din care frămîntarea, noaptea şi dorinţa făcuseră o fiinţă cum ea nu era, ci era mai mult a lui Bubi, urmărită tot mai aprig şi tot mai aproape de dorul ce-l stăpînea. Cu această închipuire, trecuse, cîteva clipe mai tîrziu, în camera lui conu Barbu, unde tînărul începuse să vorbească şi să ceară. Aci se ivise neînţelegerea între tată şi fiu. Bubi colindase apoi cu gîndul său toată dimineaţa oraşul şi venise la miezul zilei la masa domniţei Natalia. Acum vorbea iarăşi de nevoia unei asemenea industrii, plimbîndu-se prin casă. Arăta cît vor cîştiga şi mai ales amintea de recunoştinţa ce se va cuveni Barbilor, care vor fi printre cei dintîi boieri ai ţării care au pornit pe această cale. Temeiurile adînci, personale, ale gîndului său, fireşte, nu le dădea la iveală. Nici numele lui Urmatecu nu-l rostea. Cunoştea prea bine preţuirea tatălui său pentru acest om şi ar fi fost o mare greşală să-l pomenească fără laudă tocmai în clipa în care voia să izbutească.

Conu Barbu n-a scos tot timpul nici o vorbă. Domniţa era furată de gînduri. Lucrul i se părea nou şi foarte îndrăzneţ. În cele din urmă, auzindu-l mereu pe tînăr vorbind despre o asemenea întreprindere, femeia întrebă cu sfială :

— Dar ce fel de industrie, Bubi ?

Dacă bătrînul baron s-ar fi priceput cum să surprindă şi să dovedească toată înflăcărarea fiului său numai ca pe o simplă închipuire deşartă, lucrul

acesta ar fi trebuit să-l întrebe, şi încă mai demult. La cuvintele domniţei, Bubi nu se aştepta. Se opri şi rămase mirat de el însuşi, de drumul pe care-l făcuse cu închipuirea, de lungimea lui, cînd cea mai apropiată şi principală chestiune nu şi-o lămurise. Astfel surprins, simţi că dacă mai întîrzie cîteva clipe în tăcere, pierde ceea ce izbutise să aducă în gîndul tatălui său şi al domniţei spre convingerea lor. Văzu că va face pe ceilalţi să creadă că propunerea nu este temeinic gîndită dacă va părea încurcat, cînd se întîlni deodată în priviri cu el însuşi, răsfrînt într-o lungă şi clară oglindă veneţiană. Era un lucru de preţ, ale cărui ape fugeau în adînc, făcînd o scorbură de lumină, cu imaginea omului tot mai scăzută, şi abia departe înecată în transparente ceţuri verzui. Rama era tot de sticlă, înşurubată în cleştare colorate.

Şi Bubi îşi zîmbi sieşi, de multe ori, în răsfrîngerea oglinzii, căutînd să acopere în glas urma unei emoţii scurte, în care simţise primejdia nepregătirii :

— O fabrică de oglinzi, Tanţi, zise el, ar fi un lucru şi folositor, şi frumos !

Domniţa, care nu bănuia acest răspuns, ridică iute capul, ca şi cum ar fi ascultat la chemarea cuiva. Surprinsă, uitase parcă şi cum ar arăta o oglindă. De aceea, căutînd cu privirea toate oglinzile din încăperi, mari şi mici, pe unde erau ascunse, o luă în cele din urmă şi pe a ei, rotundă, cu mîner de argint, în care se privi adînc, aproape speriată. Acum, cînd auzi că Bubi vrea să fabrice oglinzi cu averea bătrînului Barbu, şi că obiectele astea, care pentru ea păstraseră întotdeauna o taină, vor începe să iasă de pe moşiile lor, multe şi în toate felurile, domniţa crezu că nu e cu putinţă. Pentru bătrînul baron lucrul era de asemeni nou. Bubi văzu, însă, după surprinderea şi tăcerea lor, că găsise tocmai

ce trebuia. Şi încă o dată învăţă despre sine că e o fire ce nu trebuie să-şi aşeze dinainte toate gîndurile în legături hotărîte, ci că cele mai bune idei îi vin din ajutorul vieţii dimprejur. Prospeţimea aceasta născocitoare a temperamentului său îl mulţumi, îi dădu încredere şi se bucură că se află pe calea cea bună.

Pentru a nu pierde însă ceea ce cîştigase, el îngrămădi, în vorbe repezi, tot ce-şi mai amintea de prin cărţi cu privire la o industrie de oglinzi şi de sticlă, lărgind în acest fel activitatea fabricii viitoare. Vorbea de nisipuri, de stînci, de aşezarea întreprinderii pe o moşie de munte a baronului, cu toate avantajele căderilor de ape şi a văilor pentru transporturi. Clădea puternic, din vorbe fără strălucire, afacerea aceasta în logica ei, cu o uşurinţă care îl uimea pe tatăl său, pentru a dovedi că nu e mai greoi şi mai nepriceput decît Urmatecu în asemenea discuţii, după cum iarăşi adăuga gingăşii de scurte descrieri de vase şi alte podoabe subţiri şi graţioase, pentru încîntarea domniţei.

Bătrînul baron tăcea cu încăpăţînare, să nu arate că începuse şi el să urmărească aceste planuri cu interes. Trăise prea mult printre lucruri frumoase pentru a nu se lăsa ispitit de gîndul fabricării lor, cu adaosuri de un tot atît de mare preţ pentru el, al unui viitor argument politic împotriva liberalilor şi mai ales al unei fapte boiereşti şi româneşti.

Cea dintîi însă care, din interesul adus de cuvintele lui Bubi, a trecut cu un gînd şi la înfăptuirea lor, şi mai ales la suma de bani de care va avea nevoie fabrica, a fost tot domniţa. De aceea, ea spuse, aproape cu o părere de rău în glas :

— Dar la bani te-ai gîndit ? Cît o să facă şi de unde o să-i aibă Barbu ?

Deşi un răspuns hotărît Bubi nu avea, pentru că se gîndise numai la o mişcare a averii şi a unor schimbări de investiri, dar nu şi la anumite sume, el dădu iute o cifră, la întîmplare : patru sute de mii de lei. Nu ştia dacă e prea mare sau prea mică, dar nici ceilalţi doi nu ştiau, şi nu ştia nimeni, nici chiar Urmatecu. Ceea ce era necesar era răspunsul iute, cu o sumă de bani în el. Simţea tînărul că acesta va fi cuvîntul hotărîtor. Şi nu se înşela. Şi după ce a spus suma, crezu că poate să spună şi felul în care şi-o vor procura :

— Trebuie să vindem o parte din moşii. Papa are multe petice răzleţe, spuse el. Venitul banilor băgaţi în fabrică va aduce de cinci ori mai mult !

Baronul Barbu, urmărind gîndul fiului său, găsise de mult aceeaşi soluţie şi poate pentru prima dată fără groază prea mare, nădăjduind că va pune poate altceva în loc. De aceea intră şi el în vorbă, întrebînd :

— Pe care ?

Bubi se bucură. Jumătate, drumul era făcut. Din lista numelor de moşii, învăţată în ajun de la Dorodan, el alese două : Dorodan îi spusese că sînt trupuri mai vechi, rămase stinghere, unde inventarul moşiilor celor mari nu s-ar putea întrebuinţa. De aceea tînărul răspunse cu un anumit ifos, nedesluşind dacă îl va supăra sau îl va bucura pe părintele său :

— Zidurile şi Gliganul ! Ştie şi papa că au stat întotdeauna peste mîna gospodăriei noastre ! Apoi, nu e chiar pămînt de cîmpie şi nici moşii de munte nu sînt. Pentru fabrică vom urca mai sus, în Dîmboviţa sau în Vîlcea.

Baronul nu răspunse, ca şi cum ar fi aprobat. O tăcere mare se făcu. În liniştea casei, scăldată de soarele primelor ceasuri de după amiazi, canarii domniţei îşi umflau guşile şi îşi tremurau cu putere

ciocurile lor mici, întredeschise într-un cîntec răsunător, bătut şi din aripile lăsate ale fiinţelor lor gingaşe şi deznădăjduite. Albine din trandafirii de la intrare se rătăciseră pînă în salon, unde bîzîiau, ameninţătoare. Fantoche le urmărea, alergînd prin casă, muşcînd aerul şi lătrînd scurt, cu un glas îngroşat de bătrîneţe.

Domniţa visa, Bubi aştepta, tatăl său picotea, biruit de masă, de încordare şi de căldură.

Într-un tîrziu, veni o servitoare, să spună că trăsura domnului baron aşteaptă. Deşi casa domniţei, cu covoarele ei groase, înfunda paşii, de data aceasta servitoarea a surprins şi pe Bubi şi pe Natalia cu apariţia ei. Nici unul n-a simţit-o venind. A ieşit pe neaşteptate, ca din pămînt !

Baronul se trezi, cu genele grele de somn. Şi pe cînd se pregătea să plece, domniţa l-a întrebat ce răspuns are de dat la propunerile fiului său. Chemat ca de foarte departe, conu Barbu îşi reaminti întreaga discuţie. Apoi spuse domol :

— Bine. Am să vorbesc eu cu Iancu !

Bubi se întoarse brusc. O mînie i se urcă în faţă, dar se stăpîni. Domniţa îl văzu şi, apropiindu-se iute de bătrîn, spuse :

— N-ar fi mai bine, Barbule, să vorbească chiar Bubi cu el ? Bubi ştie toate rosturile şi le va putea lămuri.

Baronul se gîndi puţin. Apoi începu să rîdă mărunt şi cutremurat :

— S-o văd şi pe asta ! rosti el. Ei, acolo să-l văd pe dumnealui ! şi făcînd cu degetul un semn de luare-aminte fiului său, se îndreptă înspre uşă.

Neîncrederea de la urmă şi jignirea ce i s-a adus l-au îndîrjit şi mai mult pe Bubi. Era însă mulţumit şi aşa. În sfîrşit, va vorbi şi va sta faţă în faţă cu Urmatecu ! Ar putea să se ducă de îndată la el.

Dar a mai amînat cu o noapte. În felul acesta, va pune mai multă rînduială în gînduri și mai ales va mai purta cu el bucuria asta mare a biruinței de azi cîtva timp. Dorea să o aibă întreagă și să o mai treacă și să o revadă, pentru că știa că după ce va începe lupta, poate i se va înjumătăți.

Dis-de-dimineață, o vizitatoare, care se vedea des prin casa lui Urmatecu, a intrat pe la bucătărie, „că atît îi era nasu", după cum spunea coana Mița. Aci a găsit-o pe cucoană vrednicind și pregătind de mîncare. Stătea în jurul ei tot ce avea să fie o masă îmbelșugată : carnea roșie, împănată cu vine galbene de grăsime, peștii cu solzii săriți sub cuțit, legume date prin mai multe ape, păsări tăiate, aruncate în ligheane și risipind un abur greţos de pene opărite, precum și foile de plăcintă, întinse, și moi, cu praf de făină ușoară și lipicioasă pe ele, toate trecînd prin mîinile pricepute ale coanei Mița, care le rînduia, le fierbea, le cocea. Într-un colț, Amelica, neîngăduită decît pentru lucruri curate, drămuia fructele și zahărul. Coana Mița, înfășurată într-un șorț mare albastru, mult petrecut peste mijloc, găsea o glumă pentru fiecare vînzător ce aștepta în fundul curții, lîngă coșuri, cu cîntarul gata să măsoare marfa. Erau înșirați pescarul, zarzavagiul, fructarul, respectuoși și familiari totodată, pierzînd timpul cu glumele cucoanei, pentru că știau că nu păgubesc, ieșind mai întotdeauna din curtea lui Iancu Urmatecu grei la pungă și cu coșurile goale. Noua-venită sărută mîna udă a coanei Mița, aproape de cot, și, uitîndu-se primprejur, șopti, să nu fie auzită de fată :

— Sărut mîna ! Dacă s-ar putea, chiar acum ! Veste mare !

Coana Mița înțelese. De aceea, porni de-a lungul geamlîcului, ștergîndu-și mîinile, înspre iatac. Aci,

Urmatecu abia trezit, își fuma, cu dulceață și cafea, cea dintîi țigară.

— A venit Păuna, Iancule. Cică are lucruri mari, spuse cucoana.

— Să vie, să vie, mă rog, repetă cu glas tare și cu înțeles Urmatecu, pentru a fi auzit de oriunde s-o fi aflînd prin casă Păuna.

— Treci ! zise coana Mița către femeie și se întoarse liniștită la bucătărie, încredințată că treburile complicate ale soțului ei au în ele taine pe care nu le știe decît el și care nu trebuiesc cercetate.

Cuminţenia aceasta adormea la ea, aproape cu dezinteres, de vreme ce era vorba de treburi, o cunoaștere mai veche de năravuri ale soțului ei.

Pentru că acum cîtva timp — după ultima împăcare în casa lui Iancu dintre bătrînul baron și domniță — Urmatecu i-a spus soției sale : „Pe bătrîn îl țin eu strîns și nu-l scap din ochi, dar îmi trebuie cineva de încredere la femeie", coana Mița i-a găsit-o pe Păuna și a trimis-o să se bage în casă la domniță. Căci de cînd cu întîmplarea de la pian, Urmatecu se temea de purtarea domniței Natalia.

Păuna era o fină de-a lor, rămasă văduvă, lucrînd cu acul, să-și țină o odaie pe la Apele Minerale. Cam de treizeci de ani, curată, bine făcută, roșcovană, cu umerii obrazului puțin ieșiți și ochii albaștri și vioi, ea se înțelesese de minune, din prima clipă, și în casă, și în afară de casă, cu Urmatecu.

Coana Mița pricepuse numai că ceea ce se face e pentru binele lor. De aceea, cînd a chemat-o, înainte de a o duce să vorbească și să se înțeleagă cu Iancu, i-a spus : „Boierul nu știu unde vrea să te trimeată ! Vezi să fii supusă și ascultătoare, că n-are să-ți pară rău !"

Și de atunci alte gînduri nu i-au mai trecut prin minte despre Păuna.

Noua-venită, cu sfială prefăcută, merse cîțiva pași. Apoi, privind cu un zîmbet pe urmele cucoanei Mița, intră.

— Ce mai veste, Păunițo neică ? o întîmpină vesel Urmatecu.

Femeia se uită încă o dată în jur și apropiindu-se de Iancu, îl sărută, lăsîndu-se în mîinile lui lacome, care o strîngeau, frămîntîndu-i sînii și șoldurile sănătoase :

— Nu-i rău muiere pietroasă dimineața, pe inima goală, spuse bărbatul, sorbind gîtul și brațele care i se dădeau.

Păuna era una din rarele legături pe care Urmatecu, și de nevoie, dar și de poftă, o ascundea. De obicei îi plăcea să lase să se vadă din prietenia lui cu o femeie atît cît să nu turbeze de tot coana Mița, dar cît să-și și îndestuleze mîndria lui bărbătească. Păuna însă îi plăcea mult. Plăcerea pe tăcute și neștiute depășea ifosul de crai, la care Iancu ținea într-o bărbăție ce începea să se treacă. Cu femeile el își avea socotelile lui ! Păstra un fel de cumpănă între ele, luînd întotdeauna de la fiecare cîte ceva, pentru ca să nu rămînă în pagubă. Acum, de pildă, simțea cum se așază un fel de brumă pe Jurubița. Pe domnișoara Zehi, care nu-l ispitea, o răsucea și o ațîța s-o facă să moară după el, și el să se poată mîndri. Nu-i păsa de coana Mița, oricît ar arăta, pentru că întîi nu va crede niciodată, și apoi pentru că nu era nimic între ei. Astfel că acum, focul cel mare la Păuna ardea. Și asta într-o odăiță a lor, din spatele bisericii Cuțitul de Argint, unde vara era răcoare și veneau cofe mari cu apă rece și dulciuri, iar iarna era cald și o mireasmă de gutui și de mere coapte.

Cînd a fost să se tocmească Păuna la domnița, Iancu a pus o vorbă bună. A dat-o drept o rudă scăpătată și mai de departe a unei cumnate. Și în lumea de slugi multe, fără chip pentru stăpîna lor, Păuna se strecura pe neștiute, neatrăgînd luarea-aminte, după sfatul lui Urmatecu, nici celorlalte slugi, nici domniței.

„Cu cît te-or uita mai mult, cu atît ai să asculți mai bine !“ fusese ultimul sfat pe care i-l dăduse înainte de a intra în serviciu.

Și noua angajată făcuse treabă, nu glumă, în cîteva luni numai ! Nu se mișca nimic în casa plină de păsări, de cadre și flori, de pe podul Mogoșoaiei, unde vizitele erau dese, mîna largă, iar gîndurile domniței alergau oriunde, numai la gospodărie nu, fără ca omul de afaceri al baronului să nu afle. Și mai ales baronul era îndeaproape urmărit în tot ce face, ce spune și îndeosebi în ce făgăduiește domniței. De obicei Păuna nu se grăbea povestindu-i lui Iancu la întrevederile lor de dragoste cele ce auzise. Pe la el pe acasă dădea din cînd în cînd, dar fără rosturi mari, mai mult de ochii nevestei sale. Astăzi, însă, s-a grăbit, pentru că ieri, înainte de a vesti trăsura baronului, a ascultat tot ce vorbea în salon. Acum povestea iute, cu vorbe întretăiate, adăugînd o importanță și o greutate deosebită lucrurilor pe care le aducea.

Și pentru Iancu, firește, erau fapte nouă și de seamă. Dar, ascultînd-o, i s-a părut că-i sună ciudat în ureche tonul pripit și priceput al Păunei. Femeia era deșteaptă. În cîteva luni de iscodire învățase nu numai să prindă vorbele, dar să le dea și cuvenita însemnătate. Și asta lui Iancu nu i-a plăcut, mai ales în fața unei situații serioase ca aceea pe care o afla.

Pentru bănuielile lui mai vechi, de la Giurgiu, și pentru istețimea sa, avu un zîmbet și de înțelegere, și de satisfacție, cu toată greutatea pe care o vedea

înainte. Dar asta nu însemna că Păuna ar înțelege mai puțin. Nu-i plăcea povestea ei pentru că nu voia să simtă nimeni că i se șubrezește situația, și apoi nu-i plăcea pentru că femeia își dădea seama ce unealtă primejdioasă ține în mîinile ei. Și cu toată patima lui, oricînd ar fi vorba de o despărțire, deșteptăciunea și cunoștințele ei ar îngreuna lucrurile pînă la cine știe ce tulburare. De aceea, după ce a ascultat totul în liniște și a avut o ochire a întregului, a început să aleagă cu întrebările. În felul acesta își întipărea lesne lucrurile cele mai de seamă și mai ales, cu tonul glumeț al unui om sigur de el, încerca să risipească ceea ce mintea Păunei văzuse prea limpede.

— Și spui că Bubi a vorbit de... Umflatu... de Dorodan vreau să zic ? întrebă el, uitîndu-se în altă parte.

— La început, da ! răspunse femeia.

— L-o fi văzut ?

— N-a spus-o, dar prea îl apăra !

— Auzi dumneata ! Ei, ne-am prăpădit ! și Iancu începu să rîdă, cu un rîs fals, care aduse încă de la început oarecare nelămurire în mintea Păunei.

— Și... ce spui că vrea să facă ? Fabrică ? Ce fel de fabrică ?

— De oglinzi !

— Oleo ! Că asta ne mai lipsește !

Și învîrtind lingurița într-o dulceață de caise coapte, strîngînd cu grijă și sîmburii amărui, Iancu șopti : „Deschide gurița", înecînd vorbele femeii cu gestul acesta ștrengăresc, de dragoste.

— Și... care va să zică, așa ! Vor să vîndă Zidurile și Gliganul... să facă fabrică ! (Repetarea aceasta îi trăda tulburarea.) Da' pe mine m-au întrebat ?

Cuvintele de-acum, le spuse iute, ca pe-o greșală, de care și-a dat seama îndată. Era însă bucuros că

Păuna, mîncînd, nu putea să răspundă. De aceea, vorbi tot el mai departe :

— Bine ! Dacă vor ei, treaba lor ! Ce-s banii mei ? Și, liniștit, își aprinse o țigară. Bravo, fetițo, dar de ce te-ai grăbit ? adaose uitîndu-se drept în ochii ei.

Păuna începu să simtă cum scade importanța veștii pe care a adus-o. Se aștepta la mai mult. Credea că o să-l vadă pe Urmatecu îngîndurat, negăsindu-și locul, nădăjduind tot mereu că ea va spune pînă la sfîrșit sau că nu e adevărat, sau că i s-a părut, ca să-i mîngîie și să-i ușureze grija. Femeia, astfel gîndind, a început să creadă, cu încetul, că ea a depășit măsura. Și mai stăruind încă pe o ultimă îndoială, pe care voi să și-o încerce, ea, spuse, privindu-l foarte atent :

— Boierul cel tînăr o să vină pe curînd să te vadă și să-ți vorbească. Are învoire de la ăl bătrîn !

— Să poftească ! Să poftească, mă rog ! făcu Iancu. Bine că s-a întors și că vrea să mai dea o mînă de ajutor. Că și eu prea multe angarale am !

Cu fraza aceasta liniștită, în care se furișau cîteva palide lămuriri, Urmatecu știu că dă tocmai cît trebuie și ce trebuie. Păuna nu avu impresia că e nici înșelată, nici alungată. Ea singură se îndepărtă de întreaga poveste, fiind adormite deodată și curiozitatea, și spiritul ei practic de femeie. De aceea, ea trecu iute la dezmierdări, pe care Iancu, senin, le împărțea, adăugînd o sumă de bani și o zi de întîlnire, pentru ca bucuria ei să fie deplină.

În realitate, neliniștea lui creștea și bucuros ar fi vrut să rămînă singur. Prin camerele de alături auzi, întretăiat, glasul soției sale. O strigă, punînd, în semn de înțeleaptă chibzuială, un deget pe buze, pentru înțelegerea Păunei. Coana Mița sosi. Iancu o lăudă pe Păuna, în cîteva cuvinte vagi, pentru vrednicie. Coana Mița, veselă, în cele din urmă, că

ei i se datorează totul, o luă să o mulțumească femeiește, cu o basma sau o broboadă. Iscoada se dezlipea însă cu greu, aruncînd o privire de deznădejde către Urmatecu. De rămas, nu mai putea rămîne, iar el părea că nici nu ia în seamă plecarea ei. În cele din urmă, cele două femei s-au dus, iar el a scăpat și a fost în siguranță.

Otrăvuri vechi și simțămîntul unor primejdii nouă se amestecau în el. Numele lui Dorodan făcea să i se întunece mintea de ură. Era ca atunci, la început, cînd Umflatu îl ghicise deodată, dar mult mai sporit de tot ce izbutise de atunci și știa că încă era clătinat numai de faptul că bătrînul trăiește. De la lovitură pînă la insultă, Iancu ar fi fost în stare de orice acum. Simțea cum Dorodan îl împinge la nesăbuite gesturi în afară, pentru ca să se isprăvească odată. Dar mai era și Bubi. Gîndul lui îl făcea, dimpotrivă, să se strîngă și să ghemuiască în el, pe viclenie. Între aceste două cumpene ale urii și răzbunării, drumul cel mai sigur era al apărării, și pe acesta îl căuta. Căci nu mai era, ca de obicei, el care pornea înspre altul și mai avea timp și de batjocură și de întîrziere, ci vedea cum alții vin înspre el, să-l răstoarne, împreună cu ai lui, de pe locul pe care și-l muncise. Desigur că Bubi lucrează după un sfat. Dar cum a ajuns la sfatul acesta, și încă atît de iute? Aci era un lucru pe care Urmatecu îl întrezărea, dar pe care nu și-l putea lămuri. Și, totuși, în tulburarea lui se mai strecurau o nădejde și o judecată nelegată încă, venită din atîtea împrejurări grele de viață prin care trecuse. Experiența aceasta era risipită, tulbure în el. Învățase că, în impasurile cele mai mari, tot se mai află un loc de izbîndă dacă știi să-l găsești. Și știa că e atît de prețios, încît de multe ori el te face să sari cu mult dincolo de liniștea și îndestularea de unde ai plecat. Și în

răscrucea asta de primejdii ce se apropie, de ce n-ar găsi și el locul acesta?

Astfel se frămînta, în așteptarea celui care trebuia să-i aducă ceasul hotăritor din viață. Neliniștit, aprinse încă o țigară și deschise fereastra. Din salcîmul de dedesubt, zbură un stol de vrăbii greoaie, ca un pumn de bolovani aruncat de cineva. Vara, încă de dimineață, încălzea iute mîna ținută la soare. Peste acoperișuri și ziduri, cerul era albastru și neclintit. În așteptarea ce începea să i se urzească în jur și să-l cuprindă cu totul, Urmatecu, nerăbdător, voia să vadă drumurile, chipurile, întîmplările. Și la toate întîmplările frămîntate, greu întrezărite, iuți de nici nu ajungea să și le așeze bine în gînd, curtea și gospodăria lui răspundeau cu liniște și viața cea de toate zilele.

Pînă în clipa în care a pornit de acasă înspre întîlnirea cu Urmatecu, Bubi și-a păstrat bucuria și încrederea în sine. Pe măsură însă ce înainta, își închipuia cum se vor petrece lucrurile. Și la multe nu găsea răspuns, și în multe împrejurări nu se vedea înconjurat decît de neguri. Lipsa lui de pricepere îi aducea îngrijorări cu atît mai mari cu cît știa ce om primejdios are în față. În special, în starea de acum, care îi răcea mîinile și-i îmbujora obrajii, dîndu-i un fel de tremur și o gheară în piept, își reamintea cu neplăcere de ceea ce întîlnise la cîțiva oameni de cînd începuse să-și dea seama de ei. Se gîndea la schimbarea unui același individ de la o clipă la alta, după greutatea pe care o avea împrejurarea în interesele lui. Ținea minte că oameni descoperiți, asemeni entuziastelor și generozităților lui, în fața unei idei sau în fața unui lucru prin care treceau numai, într-o împărtășire fără parte și fără preț, deodată erau alții, de nerecunoscut, cînd era vorba de cîștigurile lor. Și Bubi își dădea seama

ce început nedorit aducea, cu toate gîndurile sale nouă, și în mersul treburilor lui Urmatecu, și, mai ales, în toate nădejdile pe care acesta putea să le țeasă de pe urma lor.

Vedea astfel întîlnirea lor foarte nesigură în înțelegere, el singur neștiind despre el ce o să facă și pînă unde are să meargă.

De bună seamă, de undeva din casă, Urmatecu îi pîndea venirea. De aceea, timpul scurt pînă să i se deschidă, poftirea politicoasă a unei servitoare în biroul singuratic și liniștit și scurta așteptare pînă ce să vină și stăpînul au fost ca într-o casă mare. Bubi nu a luat seama. Toate lucrurile acestea i se păreau firești. Urmatecu însă le chibzuise și dăduse ordine pentru executarea lor. În viața lui fără solemnitate, nici măcar cît ar fi o politețe obișnuită, aceste reguli voiau să dovedească cunoașterea purtărilor boierești și deprinderea lor. De altfel, era și un fel de a-l face pe Bubi să simtă că nu era nici o diferență socială între ei în datoriile vieții și înțelegerea lor.

În birou, Urmatecu a intrat iute, închizînd ușa după el. Aducea un fel de grabă și seriozitate politicoasă, pe care le tăia și le despărțea de intimitatea ultimei lor întîlniri cu închiderea strictă a acestei convorbiri de afaceri în cadrul unei camere, ce îl ajuta să răcească de la început întrevederea prin întocmirea ei cu rafturi, cu dosare și cu planuri.

Omul de afaceri cunoștea și sfiala, și nevoia de moliciune și prietenie din lucrurile de primprejur ale Barbilor. De aceea, încă de la început nu se lipsi de aceste pregătiri, care treceau în socoteala lui, ușurîndu-i sarcina. El însuși își îngrijise înfățișarea. Îmbrăcase un gheroc negru, bine închis, ce-l subția. O cravată umflată, ruginie, de mătase, pe un guler scrobit, cu colțurile frînte, precum și jocul manșetelor rotunde, cu nasturi grei și pătrați de aur, îi dădeau o înfățișare de domn, urmărită de el cu tot dinadinsul.

Înspre Bubi, Iancu s-a repezit luîndu-i mîna cu amîndouă ale sale.

— Ce bucurie și ce cinste, coane Bubi, să te văd și la mine! zise el închinîndu-se respectuos. Da' nu cumva s-a întîmplat ceva cu conu Barbu de te-ai ostenit pînă aci?

— Nu. Numai pentru dumneata am venit, domnule... și Bubi făcu o pauză, căutînd cum să-i spună și pierzînd cel dintîi firul.

Această încurcătură lui Urmatecu i-a fost de ajuns ca să-l simtă. Sfiala și stîngăcia, pe care le socotise, erau aci. Prin spărtura lui va trece. Familiaritatea, de el adusă, iar nu de Bubi, ca de la stăpîn la slugă, putea să-și facă locul acum. De aceea el se grăbi să îndulcească relațiile.

— Da' spune-mi Iancule, moș Iancule mai bine, că te știu de cînd erai atît, coane! și trase un scaun noului-venit.

În odaia plină de umbră, cu tot soarele de afară, colțurile se pierdeau. Numai portretul lui boier Grigore făcea o pată alburie. Urmatecu ținu să-l așeze sub el pe tînărul baron. Era ca și cum l-ar fi închis, pentru o și mai mare siguranță, și în puterea asta tainică a talismanului său de afaceri, în care Iancu credea, cu toată viața lui de socoteală și chivernisire. El însuși s-a așezat în umbră, de unde putea mai bine privi. Ca orice timid într-o împrejurare grea, Bubi a început prin a fi rece și tăios. Vorbea rar, măsurîndu-și cuvintele. Urmatecu aștepta. Nu-l întrerupea și nu-l ajuta. Simțea cum are să se topească gheața aceasta sub chiar aprinderea vorbitorului. Și, într-adevăr, Bubi, pe nesimțite, avînd nevoie să-l convingă, a intrat în patima inimii lui, cu toate că

își făgăduise că nu va scoate nimic la iveală din ceea ce, ca simțămînt și credință, ca entuziasm și generozitate, se găsea la temelia faptelor sale de astăzi. De la o vreme, însă, Urmatecu nu-l mai asculta. N-avea nevoie. Urmărea numai cîntecul vorbei și creșterea ei. Acesta era firul său cel mai sigur! Dădea numai din cap, privindu-l pe Bubi în față, știind cît îl încurajează și îl aprinde pe cel care vorbește atenția și aprobarea. Și cînd a socotit că a sosit clipa și că tînărul nu mai poate da înapoi din înflăcărările lui și dorința de a convinge, omul de afaceri, drămuindu-și cu pricepere și subțirime un ton în care să fie și admirație, și aprobare, și gravitate, zise:

— Frumos! Foarte frumos, cucoane!

Lăudă apoi ideea cea nouă de a face o fabrică, spunînd că se cunoaște numaidecît istețimea gîndirii tinerești și înrîurirea străinătății. Lui și bătrînului nu le-ar fi dat niciodată prin minte așa ceva! Dar bucuria cea mare Urmatecu a păstrat să și-o arate în cuvinte calde pentru faptul că Bubi a simțit chemarea și datoria de a lua parte la munca și răspunderea lor, luînd parte la o mai bună administrare a averii. Mărturisea totul cu atîta convingere și bună-credință, încît în sufletul lui Bubi se risipea prevenirea și încordarea de la început. Tînărul se simțea atras de sincera înțelegere. Iar în mersul convorbirii, purtată tot mai strîns, el se gîndea să îndrepte, pe fapte nouă, greșalele din impresiile lui și neînțelegătoarele judecăți ale altora. Și iarăși îi apăru nedreptatea și ciudățenia firii omenești, văzută de astă dată pe un cuprins mai larg, din amîndouă părțile.

Cel care s-a apropiat cel dintîi de fapte, după această plutire în generalități luminoase, unde Bubi se simțea atît de bine, a fost, firește, Urmatecu. Ca

și în întrevederea cu Păuna, după ce a aflat totul, începu să culeagă ceea ce i s-a părut că trebuie bine lămurit.

— Vrea să zică, spuse el, avem nevoie de patru sute de mii de lei! Pentru d-alde noi e mult, dar la conu Barbu se găsește și nu se simte! Dar bani n-avem! Dumneata ne sfătuiești, coane Bubi, să vindem Zidurile și Gliganul! Rău n-ar fi, că sînt greu de gospodărit! Apoi, oprindu-se și bătîndu-l pe genunchi pe tînăr, adăugă: Da' pe toate le știi, coane! Și pe asta desigur că de la conu Barbu ai aflat-o. O fi scăpat vreo vorbă, așa, fără să vrea, iar dumneata, ager cum ești, ai prins-o și ai și folosit-o!

Încîntarea lui Bubi pentru neașteptata lui înțelegere era atît de mare, încît nu a băgat de seamă nici iscodirea, nici batjocura lui Urmatecu. Tînărul baron tăcu. Era tot numai încordare în privire și auz, așteptînd desfășurarea judecății omului de afaceri, pe care, cu bucurie, îl vedea apropiindu-se de planurile sale. Dacă pînă în cele din urmă va avea întreaga lui înțelegere, aceasta însemna că tatălui său nu-i mai rămîne decît să aprobe. Astfel de va fi, lucrul era înfăptuit, iar el ieșea biruitor! Ceea ce nu simțea însă Bubi în această alunecare era că el nu luptase cu Urmatecu așa cum dorise, ci că se săvîrșise aproape totul prin voința celuilalt. Și mai ales ceea ce n-a aflat (pentru că fusese făcută cu adevărată cunoaștere de oameni și împrejurări) a fost învăluirea în care se găsea acum bine, tocmai pentru că avea toate colțurile unei potrivnicii roase de viclenia lui Iancu. Acesta, liniștit, urmărea un gînd ce i se împletea în minte.

— Și, totuși, spuse el iarăși, e păcat să vindem! Dumneata ești tînăr și nu știi încă ce greu e să pui la loc lucrurile de care te desparți. Cînd pornesc, se duc pentru totdeauna! Știu că în locul celor două

trupuri de moșii vom avea fabrica! Dar dacă am putea să le avem pe toate, n-ar fi mai bine? Dacă ne-am chibzui mai mult, poate n-ar fi cu neputință!

În surprinderea sa bucuroasă, Bubi simți cum se strecoară și o admirație pentru Urmatecu. Și după ce a ascultat, în afară de tatăl său, pe toată lumea, el crezu că vede în sfîrșit cîtă dreptate avea bătrînul baron cînd se încredea cu totul în priceperea omului său. Dar cum părea că tot nu înțelege bine, acesta continuă:

— La ceea ce mă gîndesc, firește, e că n-avem ce face cu moșioarele astea! Pe ele le vinzi sau nu le vinzi! Dar dacă am lua una din moșiile mari ale boierului, cu pămînt bun de cîmpie și cu preț rotund, și am pune-o ipotecă? Pămîntul tot al nostru ar fi. El ne-ar aduce numai, în curînd, banii de care avem nevoie. Bobeștii, Bălășoienii, Popeștii, Videle... da' cîte nu sînt? Pe oricare din ele! Numai boierul să aleagă.

Întregirea ideii lui cu soluția cea mai practică, dovedind în același timp și grijă devotată pentru averea lor, a împins inima lui Bubi pînă la recunoștință. De altfel, abia acum vedea că Urmatecu se schimbase mult de la ultima dată cînd a fost în țară, pentru că întîlnirea lor de la Giurgiu fusese prea scurtă și tulburată de Jurubița. Tînărul era o fire care în fața unei bucurii era totdeauna gata să uite întîmplările pe care le văzuse sau le bănuise tulburătoare liniștii și frumoasei așezări a dorințelor sale. De data aceasta, și felul de a se înfățișa a lui Urmatecu i-a plăcut mai mult. Era un domn bine îmbrăcat, care vorbea potolit, limpede și mai cu seamă cu multă înlănțuire în idei.

Prevenirile lui Bubi acum i se păreau copilăroase și fără înțeles.

La rîndul său, Iancu își dădea seama de impresia pe care a lăsat-o. Și, pentru a o întări și mai mult, zise:

— Noi dăm banii, că d-aia sîntem noi, bătrînii, pe lume, coane Bubi, să dăm! Dumneata pui totul pe picioare și pornim. E bine așa?

Și lăsă deodată să cadă vorba, ca și cum ar fi vrut să dea să înțeleagă că totul s-a priceput și convorbirea e sfîrșită. Bubi, dacă ar fi insistat și ar fi intrat în mai multe amănunte, ar fi însemnat că nu era cine era, ci un om de afaceri isteț și cu experiență. De aceea lucrurile s-au desfășurat după cum a vrut Urmatecu și s-au oprit acolo unde el a hotărît. Cel care era încîntat acum nici nu bănuia ce primejdie sta în înțelegerea aceasta. Și pentru ca stîngăcia tînărului baron să nu lase nimic la o parte, el adaose cu încredere și prietenește, plecînd:

— Atunci, vorbești dumneata cu papa, așa cum ne-am înțeles!

Erau aci și bucuria că a scăpat cu bine, și mîndria că a biruit, dar și teama că, încă o dată, cu tatăl său și cu noua chestiune a ipotecii poate că nu ar avea atît noroc. Apoi Bubi era și obosit de încordare și de emoții. Pe toate, Urmatecu le-a citit în el și a zîmbit. Ceea ce însă i-a rămas nedescoperit a fost nerăbdarea din sufletul tînărului, care într-adevăr îl mîna în taină, mai puternic decît oricînd, înspre Jurubița, unde alerga să mărturisească totul. Bubi era încredințat că ei i se cuvine întreaga spovedanie, după cum, pe drumul acesta al marilor sincerități de care avea nevoie, simțea că se apropie tot mai mult de ea.

După plecarea vizitatorului, condus cu toată cinstea pînă la poartă, Urmatecu se întoarse în biroul său. Aruncă o privire de stăpînire și recunoaștere peste toate lucrurile și i se păru că îi sînt tovarăși vechi

și credincioși. Apoi bătu din palme și se așeză într-un fotoliu. Era iarăși mulțumit de sine! Și cînd veni o slugă sfioasă, care nu știa dacă are voie să intre, el ceru pălăria și bastonul și plecă, fluierînd fals un cîntec de dor, prins de la lăutari...

De mai bine de un ceas, Iancu Urmatecu dovedea bătrînului baron Barbu că afacerea cu fabrica avea sorți de izbîndă.

— Dar unde ai să găsești patru sute de mii de lei, Iancule? întrebă boierul îngrijorat.

— Asta să-mi fie greul, cucoane, cînd am la spate numele și averea dumitale! Și ce avere! Limpede ca apa! Pe oricare din pămînturi, dăm ipotecă în rangul întîi. Ce-i puțin lucru?

— Vrea să zică, nu trebuie să vindem?

— Nu!

— Și o să avem și fabrica?

— Numai să vrem, și numai noi, că pe alții nu-i mai văd! O să punem prețuri cîte ne-or trece prin minte și prin pungă!

— Și crezi tu că într-adevăr o să avem un cîștig?

— Sigur și mare! Ipoteca o facem pe timp scurt, să o plătim din recolta de toamnă. Și fabrica rămîne a noastră!

Ochii boierului rîdeau. Cînd i-a vorbit fiul său, a crezut că e o nebunie, care o să-l țină cît nu face. Astăzi, același lucru, înfățișat de Urmatecu, pare o afacere strălucită. Dar, gîndindu-se bine, vedea că și Bubi își avea partea lui de merit. Ideea a fost a lui, asta nu i-o poate tăgădui nimeni! Surprins, înduioșat și poate și rușinat, boierul abia șopti:

— E mai isteț fiul meu decît mine, Iancule!

— E ștofă mare, cucoane! răspunse omul, recunoscător de încrederea mărturisirii și lingușitor de cale lungă.

Căci pentru ce îi umbla lui acum prin cap trebuia să-și ia ca tovarăși de drum nu numai nepriceperea, nevoia de bani și lenea baronului, dar și bucuria lui de tată, pe care o vedea mijind, în sfîrșit. Conu Barbu își mîngîia mulțumit favoriții. De băiatul ăsta stătuse înstrăinat multă vreme. Cu foarte rare excepții, ar putea spune întotdeauna. Bubi era rodul unei întîlniri din tinerețea baronului, fără dragoste, fără pasiune, doar cu un fel de sentimentalitate, pe care în urmă baronul o socoti primejdioasă. De cum a venit copilul pe lume, i-a dat numele și l-a luat de la maică-sa, lăsîndu-l în grija fratelui său, Dumitrache, acolo, la Viena. Apoi, de pe la zece ani, și mai tîrziu, cînd s-a făcut mai mare, l-a adus de cîteva ori prin țară. Natalia și cu el s-au înțeles numaidecît, și de-a lungul anilor, domnița s-a legat sufletește tot mai mult de flăcăul care creștea. În ultima vreme politica și oboseala îl țineau pe conu Barbu mai tot timpul prin București. De Bubi nu știa nici ce învață, nici cu cine umblă, nici ce gînduri poartă. Îi trimitea bani, și atît. Egoismul său trist îi deschidea foarte rar dorul de băiat. Cînd a auzit că se întoarce pentru totdeauna în țară, după moartea lui Dumitrache, nu s-a bucurat. Iar cînd Bubi i-a vorbit pentru prima oară de planurile sale, a încercat mai întîi să se apere, apoi s-a hotărît să-și jertfească o parte din avere numai pentru a-și dobîndi liniștea. Și iată că acum, împrietenit cu Urmatecu — lucru de care boierul purta mare grijă — același fiu vine poate să-i mărească averea. Conu Barbu era și mulțumit, și mîndru de Bubi. Și, ca întotdeauna, înclinat cum era să fugă din clipa de față chiar cînd îi aducea bucurii, baronul se lăsă dus pe o plutire în vis, unde, numai cu două-trei fire trase din viață, el își urzea lumea familiarelor sale odihne și desfătări.

Urmatecu îi cunoştea bine obiceiul acesta de călătorie cu gîndul din care trebuia să-l întoarcă. Înainte se mai ferea ; acum, însă, îl trezea pe baron aproape speriindu-l.

— Şi tot nu mi-ai spus pe care din toate, rosti el cu glas tare.

— Pe care ce ? întrebă nedumerit bătrînul.

— Pe care moşie o punem ipotecă ?

— Fă tu, Iancule, alege tu cum e mai bine ! Ia banii şi dă-i băiatului, să înceapă ! îi răspunse bătrînul. Apoi, stînd o clipă pe gînduri, spuse iarăşi : Bun băiat, Iancule, ce zici ?

— Bun, măria-ta !

Cuvintele acestea de chibzuială adîncă ale lui Urmatecu, numindu-l „măria-ta", au legat parcă pentru totdeauna ceea ce urmărea. Sigur pe el, putea să umble de-acum nesupărat prin voinţa îngenuncheată şi în dragoste, şi în orgoliu a bătrînului. Astfel socotind sosită clipa, el adăugă, ca şi cum era gata să uite :

— Aş cere numai îngăduinţa să schimb cîte ceva şi în casele pe care le avem ! Pe cheiul gîrlei ne stă o cocioabă, din care nu mai putem scoate nimic. Vreau să o dărîm şi să clădesc o casă nouă, cu intrare cu gang şi balcon, bună pentru doftori sau avocaţi. Deodată o să ne sară chiria şi de acolo. S-o fac ?

— Da' în casa veche nu stă nimeni acum ? întrebă baronul, fără să lase să se vadă dacă ştie sau nu adevărul.

— Ba da, răspunse Urmatecu. Jos, avem un fierar. Îi dau casă în schimb în curtea de la Obor. Sus, stă Dorodan ! Ultimele cuvinte le spuse încet, apăsat, pentru a arăta că e hotărît.

— Bătrînul Dorodan ! rosti baronul, cu ochii în pămînt, ca şi cum i-ar fi fost frică, dar s-ar fi şi bucurat de o veche întîlnire.

— Mai mult ne ţin dările şi cîrpeala, că numai fierarul plăteşte ! adaose Iancu, de data aceasta pripit.

— Şi unde o să se ducă bătrînul ? întrebă stăpînul cu acelaşi glas.

— M-am gîndit la asta ! Ce-i trebuie lui oraş ? De hrană bună şi îngrijire la vreme are nevoie. Spre munte, e tocmai bine ! Mai avem lîngă livada de la Pietroşiţa, pe care am vîndut-o, un fel de cuprins cu o casă. Temelia e sănătoasă şi stîlpii sînt de stejar. Pun să o deretice şi să o întărească. Cu doi stînjeni de lemne, cu o vacă, şi varză, şi cartofi la pivniţă, nici nu simte cînd trece iarna ! Pe astea toate i le dăm ! Şi apoi mai are şi pensia. Pentru el şi o nepoată cu care stă, nici nu trebuie mai mult !

Şi Urmatecu se opri o clipă, să aştepte şi să cîntărească. De data aceasta, însă, era rîndul lui să simtă ce grea e tăcerea. Şi văzînd că nu are nici un răspuns, zise, după un timp :

— Bine ! Eu las casa şi aşa ! (Avea o răceală în glas.) Dar dacă s-o prăbuşi, că-i putredă, şi s-o întîmpla o nenorocire...

— Încă o nenorocire, Iancule ? îi tăie baronul cuvîntul, cu un ton molcom şi îndurerat.

Urmatecu nu socotise totul. Inima boierului veghea, şi mai simţea lucrurile şi durerile şi în viitor, şi în trecut. Uitarea şi indiferenţa se topiseră sub noua dragoste pentru Bubi, şi nu numai pentru el. Pe Dorodan, conu Barbu nu-l văzuse de mult. Din cînd în cînd, însă, îl trăgeau amintirile într-acolo, mai ales cînd stăpînul simţea asprimea şi voinţa omului său de afaceri de azi. Iar acum, în duioşia ce i s-a aşezat pe suflet, boierul se despărţea cu greu de

umbra aceasta credincioasă nu numai din trecutul său, dar și al familiei sale. Simțea cum o aprindere își face loc prin picoteala lui obișnuită de om leneș la voință. O bunătate, hrănită de generozitatea lui, parcă începea să crească. Dar Urmatecu prinse de veste din privirea și vioiciunea neașteptată a stăpînului. De aceea, își dădu seama că trebuie să o ia înainte și spuse :

— Ce ar fi, coane Barbule, dacă l-am chema iarăși, în slujbele cele vechi, pe Dorodan ? Eu mă dau bucuros la o parte, că mă simt și obosit. Să vină el, să alerge după ipotecă și să facă fabrica. E încă priceput și mai e în putere !

Baronul, deodată, fu cuprins de groază. Își vedea nu numai spulberată averea, din rosturile căreia nu mai știa nimic, dar vedea pierdut planul cel nou, simțea durerea lui Bubi și se îngrozea de toate încurcăturile care îl așteptau. Și el zise cu înciudare și tristețe, neînvoindu-se :

— Ești nebun, Iancule ?

— Dacă nu mă lași să lucrez cum trebuie !

— Dar cine nu te lasă ?

— Atunci, dărîmăm fierăria și facem precum am spus ?! adăugă el. Că eu, slavă Domnului, numai pentru dumneavoastră mă zbat ! Dar una știu : că în negustorie cîștigul inimă n-are ! Și parcă adineauri te bucurai de cîștig ! Trebuie să-l adunăm din toate părțile, și cu cît de puțin !

— Fie și cum spui ! se dădu iute bătut baronul.

Dar cînd a plecat Iancu, bătrînul boier a rămas ghem, în fotoliul său, cu o gheară înfiptă în inimă !

— Știi, Mițo, diseară n-avem nici timp, nici loc pentru „ăia", c-avem treburi, nu glumă ! Și pune masa în grădină, că e vară și-i frumos !

Așa se rosti Urmatecu soției sale de cum se întoarse acasă, în amurg. De obișnuita lui isihie de înserat, cu o sticlă de Drăgășani, nici vorbă ! Omul era nervos și preocupat. Trăgea sertarele de la biroul său, căuta dosare, urmărea planuri. De cînd a murit Lefterică, tînjea mărunta gospodărie a biroului. Amelica, singură, nu era în stare, sau nu voia să-i poarte de grijă, deși tatăl său o rugase frumos, de mai multe ori. De aceea, acum, Iancu punea singur penițe nouă în tocuri, netezea teștelele de hîrtie, cerceta călimările cu cerneala îngroșată de praf. Le făcea pe toate și din neliniște, și ca să fie făcute ; dar de plăcut, nu-i plăceau. Era și greoi, și stîngaci, pentru că niciodată nu i-a prins mîna la nimic din orice fel de robotealā. El, om ager la minte, avea lenea asta și nepriceperea mîinilor. Și deși nu-l vedea nimeni, simțea parcă în dogoarea și năzuința gîndului său mare, de acum, un fel de înjosire a treburilor mărunte. Așteptarea însă îl iuțea în toate. Și negăsindu-și locul, ieși în grădină.

Grădina aceasta a lui Urmatecu era un fund de curte, între case și grajduri, unde, după gustul și priceperea lui Schweickert, se trăsese, prin ronduri cu pămînt negru și cu flori (mai ales părăluțe și panselele), cîteva poteci, de patru sau cinci pași, acoperite cu un pietriș ruginiu. La mijloc se așezase un bazin, din centrul căruia o barză de tuci, vopsită cu ulei în toate culorile berzei, cu ciocul spre cer, arunca un fir subțire de apă. După coroanele de mărgele, bazinele cu figuri erau a doua săvîrșire a lui Schweickert. Și el se fălea cu astă născocire în Bucureștii de atunci ! Lumea nouă privea cu mîndrie, prin curțile ei, fel de fel de animale scuipînd apa. Iar spiritul serios și luminat al mecanicului a complicat încetul cu încetul, după pungă și după cerere, această căutată industrie cu o adevărată

mitologie și istorie. De pildă, se dusese vestea de havuzul cu călăreț, opera cea mai mare a lui Schweiçkert, într-o curte pe Calea Plevnei, unde un cavaler în zale sta încălecat pe un cal de tuci. Coada animalului însă era o pompă, și cînd se mișca, sărea apă din nări. Era bună la petrecere și la glumă, pentru musafiri!

Urmatecu sădise în grădina lui trei trandafiri. Sprijiniți de bețe verzi, cu globuri colorate, arbuștii își întindeau florile roșii și parfumate. Omul se apropie și pipăi cu delicatețe catifeaua foilor. Apoi alunecă privirea de-a lungul tulpinilor pînă la pămînt și se gîndi că privește pămîntul său, puțin, dar care și aici, între cărămizi, hrănește plantele. Parcă pentru prima oară își dădu seama de puterea aceasta! El niciodată nu se gîndise la așa ceva, mai întîi pentru că nu avusese timp și apoi pentru că nu-i trecuse prin minte. Tîrgoveț, crescut pe uliți și între case, Urmatecu era obișnuit să vadă bogăția prin cît mai multe ziduri îngrămădite. Și, din obișnuință, îi fugi privirea pînă la temelia casei, alergînd cu ochii pe linia pe care o face cu pămîntul. Pe aceasta o văzu; pe cealaltă, însă, hotarul dintre două moșii, nu și-o putea închipui decît pe plan și tălmăcită în vecinătățile actelor. Și totuși își dădu seama că aduce o amețeală și o bucurie.

Cum trebuie să fie să ai pămînt pe care să nu-l poți vedea deodată pe tot? Căci pentru moșiile boierului, pe care le administra și la care se ducea, el nu avea nici bucurie, nici pricepere. Semănăturile, vremea și taina lor erau treaba logofeților. Iancu, din toată minunea pămîntului, nu număra decît în vagoane și bani. Și de tainele și bucuriile astea încerca să se apropie acum și pentru el, nu numai pentru altul.

Din asemenea gînduri l-au trezit musafirii. Au venit cei chemați: boier Lefter, Ivanciu, Schweickert și Friț caretașul. Masa era întinsă între trandafiri. În întunericul care se lăsa, cîteva lumînări în globuri de sticlă luminau mîinile și fluturau umbre mari pe fețe și pe umeri. Mai departe nu se mai vedea. Era noapte. Coana Mița mînca felurile cea din urmă, grăbită să le aducă pe celelalte, simțindu-se nelalocul ei între bărbați care aveau de vorbit afaceri. Și cînd a sosit, caldă încă, și o plăcintă groasă și parfumată cu scorțișoară, din care vișinele dulci cădeau zemoase sub cuțit, cucoana a așezat fericită că s-a isprăvit masa, răcitoarele cu vin în iarbă și nu s-a mai văzut. Un aer proaspăt, din adîncul nopții, începea în sfîrșit să adie. Boier Lefter se înfioră și ceru o broboadă. Friț se desfăcu la vestă. O liniște venea dinspre strada pe care nu mai treceau trăsuri. Casa, cu ferestrele larg deschise și întunecate, parcă adormise.

Și Urmatecu, socotind că le poate vorbi, începu:

— Mă știți, fraților, cît țin la boier, că sînt trup și suflet cu el! De ani de zile îl sfătuiesc, alerg și muncesc pentru el. Și m-a răsplătit boierește, nu pot zice că doar tot ce vedeți împrejurul vostru lui îi datorez. L-a ajuns însă, săracu, un mare impas! Și singur nu-i mai pot face nimic. Să mă ajutați!

La asemenea cuvinte, nici unul dintre comeseni nu se aștepta. O curiozitate mare le țintui la toți privirile asupra vorbitorului, pe fiecare însă în alt fel. Cu capul plecat, boier Lefter se uita pe sub gene; Ivanciu privea cu ochii lui albi și sfioși ca de bivol, de parcă nu vedea nimic; Schweickert făcea niște ochi rotunzi, aprobînd, iar Friț își culcase capul pe un umăr, cu două lumini neliniștite între gene.

— Sînt nenorociri în viață de care nimeni nu te poate scăpa! adaose Iancu tărăgănat și pe gînduri.

Cum vreți să se descurce bietul bătrîn cu un fecior cît un munte, fără meserie și cu fel de fel de idei ? Că a venit Bubi și vrea să facă fabrică !

Schweickert tresări.

— Nu, Lică, nu de care crezi tu ! prinse iute Iancu mișcarea. Ar fi bine, că, uite, berzele tale aduc bani mulți ! Fabrică de oglinzi, să umple toată țara cu ele, asta vrea să facă dumnealui !

O încremenire trecu peste toți.

— L-aș fi putut sfătui pe boier să nu-i dea nici un franc și m-ar fi ascultat ! Dar la ce bun ? Zi și noapte l-ar fi chinuit și băiatul și domnița, care a trecut de partea lui. Dar n-are nici o meserie, trebuie să se apuce de ceva ! Și mai bine e să-l lași să facă ce vrea decît să ne încurce cine știe ce treburi ! Și Urmatecu umplu paharele la toți. De aceea, continuă el, i-am spus boierului : „Dă-i cît cere ! O să piardă paralele. Nu face nimic, dumneata ai de unde și ai să spui că așa a fost să fie. În schimb, îl avem pentru totdeauna la mînă ! Pe urmă, trebuie să ne asculte de cîte ori i-om pomeni de fabrică și de ideile lui, că băiat rău nu e." Dar iată cum, din senin, va trebui să dăm drumul la o bucată din avere. Ați priceput ?

— Nu aveți bani ! spuse liniștit boier Lefter.

— Nici puțini, nici mulți ! Și ne trebuiesc mulți deocamdată și iute. Avem însă pămînt, curat, fără angarale și bun. Ce vrem cred că nu e greu de prins !

— Moșiile sînt mari, ce e drept, și aducătoare, le aminti, cu accentul lui, Ivanciu, trezindu-i pe toți neplăcut. Dar de ce, mă rog, atîta lume ?

Pofta pe care i-o bănuise Urmatecu ieșea la iveală. De aceea, el zîmbi și spuse :

— Pentru că nu vreau să fac nici negustorie, nici camătă ! M-am gîndit întîi la prieteni. Să mă folosesc de ei, dar să-i și ajut. Pe toți : și pe cei de la care iau, și pe cel căruia îi dau ! Și ca să-ți dovedesc, nea Ivanciule, că m-am gîndit cu temei, iată că pe unul dintre noi îl las afară din socoteli : pe Lică ! Și se uită iute la Schweickert, pentru ca să-i stîrnească și mirarea, și părerea de rău, adăugînd : E pe de-a-ntregul al boierului ! Boierul l-a adus ; stă pe degeaba în casele lui și n-ar fi frumos să se amestece la împrumut...

Nedelicatețea lui Urmatecu îl făcu pe vienez să lase ochii în jos și să recunoască, tăcut, excluderea sa. Rămăseseră ceilalți trei. Acum se simțeau legați între ei de un lucru ce îi atrăgea și de care habar nu aveau cu cîteva clipe mai înainte. Un interes comun îi făcea să schimbe priviri de înțelegere, stabilind un fel de singură voință a tuturor, simțind că afacerea e bună, uitînd însă că stau alături unul de celalt numai prin voința lui Iancu. Acesta, în micile pauze pe care le făcea, îi privea.

— Și cît îi trebuie și pe care moșie ne-o dai ? întrebă iarăși Ivanciu, de data asta învoit cu tovărășia celorlalți, dar grăbit.

— Să v-o dau ?! Dar nici nu mă gîndesc, nene, la așa ceva ! Doar zălog dau pentru bani, și atît ! Vom plăti la timp și dobînda, și capetele, că, slavă Domnului, bucate o să avem destule, că numai pînă în toamnă ne împrumutăm. Ce, îți șade rău să ciupești ceva cîștig fără să te doară capul ? Doar din venit o să facem fabrica lui Bubi, iar nu din capital !

— La început așa se crede întotdeauna, se sili să spună, glumeț, boier Lefter, voind mai mult să se audă proorocind.

— Dacă nu vom avea noroc, norocul dumneavoastră ! strecură Urmatecu.

— Să te auză Dumnezeu ! și, înviorat, bătrînul Lefter își udă buzele cu un strop de vin.

— Așadar, domnilor, noi punem ipotecă, pentru patru sute de mii de lei, pînă la toamnă, moșia Bălășoieni. Una mie două sute de pogoane arabile, baș izlazul, heleșteul și conacul. Ei, ce ziceți ?

— Ce e drept, e una din cele mai frumoase ale boierului ! aprobă Ivanciu.

— Vrea să zică, nu vă înșală el, Iancu ! adăugă Urmatecu sprinten. Împrumutul, după socoteala mea, îl împărțim astfel : una sută de mii dă boier Lefter, pe numele căruia se și face actul, ca negustor și proprietar cu greutate ; una sută de mii de lei, Ivanciu ; una sută de mii de lei, neamțul — și-l arătă pe Friț — și una sută de mii de lei... eu !

— Dar tu nu ești cu totul și cu totul al boierului ? rîse Ivanciu, să vadă dacă se prinde o glumă cu înțeles.

— Mai mult el e al meu ! răspunse Urmatecu iute și tăios. Pentru cît mi-a dat, numai eu știu ce-am stors de aici ! (Și se bătu cu degetul pe tîmplă.) Și apoi, nu uitați că eu sînt la roată ! După cum spuneam, boier Lefter ne dă la fiecare un înscris că a primit banii de la noi, socotiți capete și dobîndă pînă la termen. Și astfel treaba s-a făcut ! Nu-i bine ?

— Chibzuiala nu e rea ! afirmă boier Lefter.

— Și sigură ! își manifestă voința Friț.

— Da' boierul cere ipoteca, și noi doar un înscris al dumnealui ! îl arătă pe bătrînul zaraf Ivanciu, neîncrezător.

— Tot numai înscris am și eu, dar am și încredere ! zise Iancu, scurt.

— Dar executarea, Doamne ferește ?! tot se mai îndoia nelămurit Ivanciu.

— E pe drepturi, ca pentru oricine, dar și pe obraz, ca între noi ! explică Urmatecu. Nimeni nu va pierde banii, și, la o adică, toți pornim la despăgubiri, dar cu mănuși și blajini, că ce e boierul de vină, săracul, dacă o fi să fie ?! De pe urma lui cu toți cîștigăm ! Este, jupîn Ivanciule ?

— Sigur că este ! interveni Friț, cuprins de un fel de bunăvoință plină de omenie. Cînd și ce iscălim ?

— Bravo, neamțule, așa te vreau, dar pînă la iscălit, mai va ! Deocamdată, haidem la ciorne ; restul, mîine, la tribunal !

Și porniră unul după altul înspre birou. Friț și Schweickert luminau calea cu luminările luate de pe masă. Urmatecu se ostenea pe fiecare braț cu cîte o răcitoare ; bătrînul Lefter și Ivanciu se țineau de umăr, căutînd pașii nesiguri prin întuneric.

Sub lampa aprinsă, sfatul a mai ținut pînă aproape de miezul nopții. Au trecut pe ciornele de învoială și de înscrisuri vecinătățile urmărite cu degetul pe plan și culese din acte ; au calculat dobînzile ; au stabilit termenele. Cînd au isprăvit, fiecare avea impresia că duce un lucru nou cu el. La plecare, în poartă, Urmatecu, duhul lor cel bun, i-a mai dat pe unii, în grija celorlalți, suindu-i în brecul lui Friț și rînduind cum să fie lăsați pe la case, după bătrînețe și depărtare. Și pentru ca Schweickert să nu plece cu inima grea, l-a bătut pe umăr și i-a șoptit :

— Lasă, mă Lică, noi doi avem socotelile noastre !

Și s-au despărțit.

Lui Urmatecu nu îi era somn. Tremura încă în el întîmplarea. Se întoarse cu pași rari înspre birou, unde apăruse coana Mița ca prin minune. Ea strînsese cenușa țigărilor, pusese scaunele la locul lor, dereticase și acum răsucea liniștită, cu o măiestrie de ani de zile încercată, țigări pentru soțul ei. Căci Iancu, deși mare fumător, stîngaci cum era, nu a fost niciodată în stare să-și facă o țigară. Și în gospodărie, seara, înainte de rugăciune, asta era ultima treabă a cucoanei Mița. Aerul era cald. Din casă,

parcă numai ferestrele larg deschise mai aveau un rost. Noaptea și întinderea ei erau mai prețioase decît pereții încinși. Șerpuiau alene curenți, care aduceau din alte odăi parfum de zambile, amestecat cu greul fumului de tutun întîrziat încă prin colțuri. Urmatecu simțea și el lucrul cel nou cu care ceilalți au plecat acasă, dar la el parcă sentimentul acesta era risipit în ființa întreagă. Era ca o bucurie, dar și ca o îngrijorare. Simțea că trecuse de un hotar pe unde nu fusese niciodată. Știa bine că toată viața lui, de neîncetată urcare, așa fusese întocmită : pași îndrăzneți, în ținuturi nouă, necunoscute la început, pe care cu încetul se obișnuia și se gospodărea. Acum însă crezu că s-a depărtat foarte mult. Se simțea singur într-un pustiu, unde oricînd s-ar putea stîrni o primejdie. Parcă-i era frică. Mai ales ceea ce îl neliniștea era viitorul. Ce a făcut pînă acum era legat din lucruri săvîrșite fiecare la clipa lui. De aceea avusese și atîta siguranță. Acum, însă, și gîndul, și fapta alergau pe zări și depărtări. Și nu era vorba numai de el, dar și de toți ai lui, de fată mai ales și de viața ei. Îndoiala aceasta nu-l lăsa să-și guste bucuria pe de-a-ntregul. Ar fi vrut să vadă totul sfîrșit odată, ticluit pînă la ultimul amănunt, și nu ceea ce se va întîmpla mîine la tribunal, ci, ceea ce va fi peste cîteva luni, așa cum întrezărea el. Întîmplările posibile și potrivnice și gîndul lor numai îl neliniștеau.

Deși bănuia că se petrecuse un lucru foarte serios pentru el, coana Mița n-a întrebat nici un cuvînt la întoarcerea soțului său. Ea avea multă încredere și știa că el este capul. Dacă simțea el nevoia să-i spună ceva, spunea, iar ea era gata întotdeauna să-l ajute, după cît o purtau puterile.

Urmatecu, furat de gînduri, trecu să se așeze pe canapea. Cînd a fost lîngă coana Mița, a mîngîiat-o

pe frunte și pe păr. Aceasta, neobișnuită, își ascunse capul, trăgîndu-și gîtul între umeri, ca și cum s-ar fi ferit de o lovitură. Dar zîmbi și se uită recunoscătoare înspre el.

— Ce crezi dumneata, Mițo : îmi iese, sau nu-mi iese ? că pricina e grea și încurcată... spuse omul într-un tîrziu.

— Dacă ai pornit-o dumneata, Iancule, iese ! răspunse femeia simplu.

Trecură cîteva clipe. În noapte parcă se auzea un glas. Dar cucoana ascultă puțin și văzu că i s-a părut.

— Vezi, începu să-i explice Urmatecu, sînt în viață împrejurări în care joci tot ce ai pentru un singur cîștig, dar ăla trebuie să fie mare ! Așa sînt și eu acum ! Ce-ai spune dacă aș pierde ?

Mița așteptă puțin, ca și cum ar fi vrut să prindă bine înțelesul. Apoi, liniștită, răspunse :

— Dumneata nu poți să pierzi! Dumneata de-acum, ai să cîștigi mereu !

— Dar de unde știi, Mițo, și mai ales cu atîta siguranță ?

— Pentru că așa e ! răspunse ea, fără nici o altă lămurire, și, liniștită, răsuci mai departe la țigări.

Urmatecu o privea. Pe fața ei, care fusese frumoasă în tinerețe, pluteau o pace și o bunătate. În afară de clipele rare, cînd și-a gelozit bărbatul, care de multe ori a făcut-o de rîs la rude și prietene cu încurcăturile muierești, clipe scurte de răbufneală sau de vicleșug, încheiate cu spargerea vreunui lucru sau cu o mărturisire glumeață a lui Iancu, iertată numaidecît de coana Mița, femeia ducea cu ea o liniște hrănită de mintea ei puțină, dar bine închegată în cunoașterea îndatoririlor de soție și de mamă. Lipsită complet de orice poftă, ea nu avea timp nici să dorească, nici să se plictisească. Era una din

acele ființe muncitoare căreia aceeași treabă din fiecare zi nu-i aducea nici bucurii, nici oboseli, pentru că ea nu-și vedea ziua de trudă dinainte. Mergea bucată cu bucată pe timpul tăiat pentru ea în spălat, în călcat, în gătit, în dereticat. Plimbările cele mai obișnuite îi erau sărbători; dar ea nu le privea venind și nu le voia. Lăsa să ajungă în ele, și atunci se bucura. Din belșugul de bani ce avea pe mînă, cheltuia cu măsură pentru găteli. Mai mult își ajuta rudele sărace. De la începutul căsniciei s-a hotărît să se lege de gospodărie și de Iancu.

Cu patimă nu l-a iubit niciodată, pentru că nu-i era firea! I-au plăcut, cînd a fost vorba să-l ia, curățenia și obrăznicia lui. Încetul cu încetul, însă, aceste înclinări s-au preschimbat în admirație. Coana Mița știa cu cît stă mai prejos de deșteptăciunea soțului ei. De aceea îl asculta, nu-l ținea de scurt, și pentru ca să nu-i fie rușine cu ea, îl întreba din cînd în cînd, învăluit, ca nici el să nu bănuiască, ce face și ce spune domnița Natalia în cutare sau cutare împrejurare. Pentru a se ajuta din cîte îi lipseau, ea avea ochii ațintiți asupra domniței. Din atîtea certuri, în aceeași casă, cu bătrînul baron, Natalia se împrietenise cu soția lui Urmatecu.

Cel mai mare copil dintre cinci frați, coana Mița luase parte la ruina familiei sale la o vîrstă la care înțelesese totul.

Pentru cei mărunți, printre care erau și băieți, ea trebuise să se lipsească de multe... De aceea, scriitura ei era greoaie și cu litere neînchegate iar citirea, înceată și cu opriri îndelungi asupra cuvintelor, pentru a le prinde înțelesul, îndepărtat de accentele greșite pe care le punea. Din puținul lor, ea se deprinsese a se folosi la urmă, chiar după mama sa, obișnuindu-se de timpuriu cu jertfa pentru ai săi. În căsătoria de mai tîrziu cu Urmatecu, mai ales după

ce un anumit belșug începuse să le intre în casă, ea văzuse o mîntuire adusă de norocul vieții sale celorlalți. Și de înstărirea aceasta ea se folosea cu măsură pentru rudele mai apropiate și cu recunoștință și credință pentru soțul ei.

Prietene multe nu avea. Firea ei molcomă prefera să umple tăcerile îndelungilor roboteli prin casă cu gînduri legate și cu explicații, pe care singură să și le dea, de mersul lucrurilor, pentru ale căror legi tăinuite avea și timp, și înclinare. Făcea aceste călătorii îndelungi între ce a fost și ce o să fie cu ei toți, fiindcă pe Iancu îl simțea că nu e în stare de atîta liniște și înțelegeri de dincolo de „socoteli bărbătești", cum le numea ea, și le făcea și dintr-un sentiment de răspundere pentru ai ei. Și apoi o și ispiteau și îi și plăceau!

Din lumea misterioasă de dincolo de lucruri și de oameni, pe unde umblă norocul sau piaza-rea, coana Mița își clădise, după mintea și simțul ei, o întreagă învățătură, cu zbuciume și trepte. Cea mai de jos și mai obișnuită erau semnele care i se făceau. Cu bătaia ochiului stîng sau țiuitul urechii drepte, ea deslușea cu cîteva zile mai înainte o întîmplare rea de o vorbă bună. De aceste semne se legau faptele, pentru ea, de un fel sau de celălalt, tari, puternice, pînă la mari bucurii sau la mari dureri, dar numai faptele singure și trecătoare. (Acum e adevărat că pleoapa ochiului stîng i se bătea să-i sară din loc de cîteva zile!) Treapta de îndată mai mare din rostul tainelor, la coana Mița, era cumpănirea binelui și răului, pe cuprinsuri mai largi, pe ursite. Știa că nici norocul, nici piaza-rea nu pot ține! Le vedea ca pe doi pași, ce se calcă unul după celălalt, dar mai învățase că, pentru fiecare om, are mare însemnătate timpul dintre acești pași. Ajunsese să creadă că la unii trec numai cîteva zile, iar la alții

o viață întreagă. Văzuse, nu uitase, și cu tăcerile și tălmăcirile ei pricepuse toate astea la cei din jurul său. De aceea ea era convinsă că norocul și nenorocul se joacă nu numai pe ulițe, dar și pe spițe și pe neamuri. Norocul lui Iancu Urmatecu ea îl urmărise atentă încă din primele zile, pentru că nu era numai al lui, ci al tuturor alor săi. Îl văzuse întîlnindu-se cu nenorociri, care nu mergeau înspre el, dar care îl învăluiau și se risipeau apoi, după cum îl văzuse biruind, neclintit, potrivnicii ce țînteau drept în inima lui. Îl încercase în vreme și avea încredere în el, după cum avea încredere în deșteptăciunea soțului ei și în toate afacerile lui complicate, la care nu se pricepea. Și siguranța norocului acesta pentru ea era atît de mare, încît se deprinsese să și-o mute (pentru ca să o aibă la îndemînă și să o repete de cîte ori va voi) într-o îndeletnicire casnică. După cum era sigură de aroma și gustul unui șerbet, cu care de multe ori se juca pînă aproape să-l dea în ars, scăpîndu-l apoi cu pricepere și două picături de apă de la o stricăciune de neînlăturat la orice altă gospodină, la fel, în lunecările norocului soțului său, cînd se iveau, ea nu vedea decît un joc periculos, dar sigur, pentru o și mai bună reîntoarcere. Tristețile singurătăților ei frămîntate veneau însă mai de departe, dintr-un viitor ce-i rămînea nedezlegat! Acolo era Amelica, și ursita ei, și cei care vor veni după ea. Pașii soartei, care azi îl cruță ajutîndu-l pe Iancu, se vor lăsa, cine știe, tocmai în viața ei? Atunci se va întoarce timpul! Și gîndul acesta îi strîngea inima, și coana Mița nici nu mai vrea să-l asculte.

Dar treapta cea mai înaltă și cea mai chinuitoare a acestor legi, în care femeia credea, era acel vechi: „Ce ți-e scris în frunte ți-e pus"! Din ce stă acolo, neclintit pentru fiecare, și pentru viitor, ea știa că poate să fure cîte ceva, să întrevadă. Și mai mult nici

nu vrea să știe. Dar ceea ce o îngrozea era de cîte ori încerca să privească din legea aceasta a fiecăruia — și întotdeauna se gîndea la ea — înapoi! Își vedea atunci viața pas cu pas: fata, soțul, căsătoria, nebunia tatălui ei, ruina lor, copilăria. Parcă era un drum cu gropi, în care trebuia să cadă, cum înainte mai e un alt drum cu gropi, în care va cădea! Și cînd coana Mița încerca să vadă drumurile tuturor, de pretutindeni, amețea, își strîngea iute gîndul în singurătățile liniștite în care cîrpea rufele sau așeza sertarele și se închina iute, rostind: „Mare ești, Doamne!" și cobora din fuga minții ei, care i se părea nelegiuită...

Acesta era hotarul cel mai de sus al vieții de simțire și gînd al coanei Mița!

De multă vreme, Urmatecu deslușise că în soția sa se petrec lucruri care lui îi rămîneau nelămurite. Și pentru că, de cîteva ori, se potrivise o prevestire sau o încurajare, el ajunsese, fără să cerceteze, să asculte orbește de cuvintele femeii. Aceasta nu însemna însă că ar fi crezut-o și deșteaptă! Doamne ferește! Era numai ca un fel de putere, cu care s-a pomenit alături. Și ea trecea și în el și îl oțelea. Acum, de pildă, spusa copilăroasă, dar sigură, a nevestei sale despre biruință îi domolea neliniștile și îi ușura grijile.

Deodată, în tăcerea curții se auziră două feluri de pași. Unii erau mărunți și repezi, zoriți să ajungă; ceilalți, mai rari, mai greoi, mergeau în silă, cu opriri și cu porniri. Urmatecu și coana Mița se priviră întrebători. Și nici n-au avut timp să rostească vreun cuvînt, cînd din drumul bine cunoscut al casei, cu ușile și ferestrele deschise în vară, Jurubița se ivi în prag. Purta ceea ce putuse arunca în grabă pe ea. Dintr-o anumită întunecare a feții și stăruință a privirii, lipsită parcă de lunecarea firească, se

vedea că duce o groază. În prag, respiră totuşi uşurată şi, întorcîndu-se pe urmele de întuneric din care ieşise, vorbi cu cineva, rămas în urmă :

— Pofteşte ! Pofteşte ! Că am ajuns ! Aici e.

În lumină apăru un om slab, mărunt şi neîngrijit. Din umerii obrazului, înspre bărbie, faţa parcă-i era tăiată cu tesla. Era neras, privea sfios în pămînt şi risipea în jurul său un miros acru de năduşeală şi vin. Dintr-un clipit des şi o înţelenire a vorbei se vedea că abia acum trece înspre o limpezire.

În nedumerirea tuturor, Jurubiţa aruncă deodată cîteva cuvinte întretăiate :

— Cu Tudorică... s-a întîmplat o nenorocire !... Dumnealui a văzut !... şi căzu pe un scaun.

Coana Miţa se uită cu neîncredere, la început, la scena aceasta. Priviri ascuţite, în care i se citea dispreţul pentru o femeie nesăbuită ca Jurubiţa, i se aprindeau între pleoape. Urmatecu crezu că în începutul lor de despărţire, pe înţelese, despre care nu vorbiseră încă nici un cuvînt, Jurubiţa încearcă, agăţîndu-se de prilejul vreunei beţii a lui Tudorică, o ceartă mare. Altă dată i-ar fi bucurat mîndria lui bărbătească. În noaptea aceasta, însă, cînd din grijile lui şi din presimţirile coanei Miţa se fierbea viitorul lor, toate acestea îl supărau.

De aceea, înciudat şi scîrbit, el se adresă necunoscutului cu un ton aspru :

— Cine eşti dumneata ?

— Ghenea Toncu.

— Şi mai departe ?

— Prieten cu mortu !

— Care mort ?

— Nea căpitanu !

— Tudorică e mort ? ! Nu minţi ! strigă deodată coana Miţa, încă îndoindu-se, dar cu un început de spaimă.

— E mort, cucoană ! făcu nevinovat Toncu.

— Şi l-ai văzut dumneata ? zise Urmatecu.

— Văzut ! răspunse omul.

— Da' ce s-a-ntîmplat ?... Cum s-a-ntîmplat ? întrebă cu frămîntare coana Miţa.

— Apoi, începu Toncu, eu, nea căpitanu şi-ncă doi am luat-o de cu ziua. Eram într-o cîrciumă unde ne duceam des, prin Pantelimon. Nea căpitanu avea poftă ca niciodată !

— Scurtează-o ! se răsti Iancu.

— Şi stînd aşa, am tot ciocnit şi-am tot vorbit, şi-am tot ciocnit, că ştie şi boierul cum e la d-alde astea, pînă cînd nea căpitanu îşi aduse aminte de tat-său şi începu să plîngă.

— Şi... şi... ? făcu nerăbdătoare coana Miţa.

— Şi a spus că e p-acolo, pe undeva, bolnav ; că nu l-a mai văzut de ani ; că dumnealui, nea căpitanu, e un ticălos şi că vrea să-l vadă numaidecît... Şi s-a sculat şi-a pornit. Ăilalţi erau cu picioarele moi. Eu, ca prieten vechi ce mă aflam, m-am luat după el ! Şi tot umblînd am ajuns la Mărcuţa.

— Ei, ş-apoi ?... Apoi ?... făcu nevasta lui Urmatecu, îngrozită şi nerăbdătoare.

— Pe mine m-a lăsat să-l aştept la poartă. Dumnealui însă a trecut, că era în uniformă. Şi-am stat, am stat, pînă ce am adormit... M-au trezit în ghionţi nişte felceri îmbrăcaţi în alb, care strigau cît le lua gura : „Ăsta trebuie să ştie, că a venit cu el !" Şi nu mai pricepeam nimic !

— Ce au de-a face toate astea cu moartea lui Tudorică ? ! strigă coana Miţa, ieşită din fire.

— Au, afirmă convins Toncu, pentru că, vezi dumneata, tatăl lui nea căpitanu era nebun ! Da' noi de unde să ştim, că nu l-am fi lăsat ! Nebun d-ăla cu vedenii şi cu furii !

Urmatecu, fără să vrea, ridică ochii înspre portretul lui boier Grigore. Cu favoritele bogate, frumos pieptănate, și privirea veselă și zîmbitoare, chipul se uita la el, din umbrele cărbunelui în care fusese desenat.

Iancu începu să simtă și el o groază nelămurită, ce se închega în jurul lor. Iar Ghenea Toncu, pornit de cele ce văzuse și purta în ochi, revenite parcă într-o viață și mai puternică acum, își dădea drumul, ca și cum le avea în față :

— M-au luat și m-au dus la nebun, să-l recunosc pe nea căpitanu ! Nebunu era legat, și urla, și scuipa spume. Tot striga mereu de hoț și de prădăciune, de aur și de tîlhărie. Nea căpitanu era cu capul spart, plin de sînge, de cum îl izbise nebunul de perete. De pe uniformă, avea rupte galoanele și nasturii lui lucitori de alamă.

Coana Mița își acoperi fața cu mîinile, gemînd :

— Taci, ticălosule, că nu-i adevărat !

Urmatecu privea țintă pe boier Grigore din cadră, mustrîndu-l cu aceeași frază : „Ce-ai făcut, boierule ?" Și îi era și frică de cele întîmplate, și groază, că de acum nu va mai sta acolo pentru el și pentru casă, de vreme ce s-a preschimbat într-un duh rău. Jurubița asculta pentru a doua oară, mult mai limpezită, povestirea asta. Se mai liniștise, de avea timpul și inima să privească cercetătoare în jurul ei.

— Pe nea căpitanu, urmă Ghenea, l-a băgat la nebun o servitoare bătrînă, fără să știe nimeni, așa spuneau ăia de acolo. Și nebunu cică tot urla după un munte de aur ! Cînd l-a văzut cu fireturi și poleială pe el, s-a repezit țipînd că de ce i-a furat aurul. Nea căpitanu s-a apărat, da' greu, că era și băut. Și nebunii ăștia sînt tari ! Și pînă să vină careva, l-a băgat într-un colț, i-a rupt uniforma și l-a dat cu capul de perete, de i-a sărit creierii ! Da eu l-am

cunoscut pe nea căpitanu și am venit să-i spun cucoanei, că știam unde stă.

Și Ghenea Toncu, sleit și el, căzu pe un scaun. Peste cei din casă se lăsă o încremenire. Numai plînsetul coanei Mița se auzea înfundat, continuu, dureros.

O pendulă mare, din iatac, bătu trei după miezul nopții. Toți tăceau. Din fundul curții veni limpede și înalt un cîntat de cocoș, urmat de o bătaie veselă din aripi. Trecea noaptea scurtă de vară, tulburîndu-se cu o lumină de dimineață.

Cea dintîi care, într-un tîrziu, și-a găsit voința a fost coana Mița. S-a trezit ca din somn, cu ochii umflați, și-a șters lacrimile și, scuturîndu-l pe Toncu, adormit pe un scaun, îi spuse cu blîndețe :

— Hai să te odihnești, că trebuie să fii obosit ! Apoi, cu glasul ei de femeie care în împrejurări grele știe ce spune și cere să fie ascultată, rosti către bărbatul său : Iancule, eu pun caii la trăsură și mă duc să văd ce e de făcut ! Dumneata du-te și te culcă !

Pe Jurubița parcă nici nu o vedea. Și cînd femeia s-a ridicat spunînd : „Merg și eu, țațo !", i-a răspuns scurt :

— Nu mai e nevoie de tine ! și a ieșit, luîndu-l pe Ghenea Toncu după ea.

Urmatecu simțea cum în el nimic nu mai e la locul său. Privea în jur de parcă ar fi voit să caute un drum de scăpare. Se ridică, aprinse o țigară, făcu cîțiva pași și încercă să se așeze lîngă Jurubița, luîndu-i mîinile și trăgînd-o înspre el. Femeia se desfăcu brusc și se depărtă. Nu deslușise încă bine ce vrea. Îl crezu, ca de obicei, neatins de întîmplare, urmărind o poftă de a lui, sau o jignire de a ei. Dar cînd se întoarse deodată și îl văzu prăbușit pe un divan, așa cum îl lăsase mișcarea făcută înspre ea

şi din care ea se desfăcuse, cînd îi privi ochii încremeniţi ţintă într-o floare a covorului şi gura întredeschisă, atunci înţelese că Urmatecu trece prin clipe neobişnuite, lipsite de putere. Mai întîi îi fu milă. Apoi îşi aduse aminte cum îi poruncea şi cum a jucat-o cu Paulina. Şi Jurubiţa, regăsindu-şi limpezimea figurii, cu un zîmbet răutăcios însă îi spuse :

— Nu e aşa că ţi-e frică, nene, de neamul ăsta de nebuni ?

Urmatecu nu a răspuns. A rămas nemişcat, a închis ochii şi şi-a înfipt degetele în ciucurii de lînă. Jurubiţa îşi dădu seama că acum poate să rupă petic cu petic din el trufia de odinioară. Îl mai privi, şi, cu un glas curat, aproape de bucurie, îi spuse :

— Dar vezi, eu am scăpat !

Şi-şi ridică braţele în sus, ca şi cum ar fi vrut să prindă cît mai mult aer în mînecile largi ale hainei. Iancu, zăpăcit de cele întîmplate, obosit de groază şi de veghe, nu mai ştia să se stăpînească. De multe ori i se mai întîmplase în viaţă să simtă cum oboseşte tocmai în timpul luptei. Dar atunci omul din faţa lui, pe care trebuia să-l înfrîngă numai pentru că îi şedea în faţă, îl asmuţea din nou, şi tot el biruia. Acum însă nu erau nici oameni, nici afaceri, ci întîmplări nelămurite şi înspăimîntătoare, care pentru el şerpuiau în jur din icoane, din farmece şi din ursite, că toate în aceeaşi negură stau. „Şi numai femeile ştiu să se descurce din aşa ceva", gîndea el ! I se părea că Jurubiţa se depărtează în siguranţă şi că numai el rămîne în toate primejdiile. Se simţi încolţit şi silit să facă ceea ce n-a crezut niciodată. Şi astfel încercă, după cum auzise, să se poarte cu binele. Îşi ceru deci iertare, cu gîndul, lui Dorodan ; îi ceru şi coanei Miţa pentru Jurubiţa ; Jurubiţei, pentru Paulina şi Păuna ; şi pentru că pe toate celelalte şi pe ceilalţi nu-i mai vedea şi nu-şi mai aducea

aminte, ridică ochii înspre o înălţime unde s-ar găsi toţi iertătorii lui. Ceea ce i se păru mai greu în acest început de rugăciune, necunoscut pentru el, pe care nu ştia către cine să-l îndrepte, era că avea prea multe de cerut deodată. Măsura lui din afaceri, lacomă, o mai păstra şi aci şi îi simţea întinderea. Şi pacostea, şi nenorocul se simţeau pentru el prin această îngrămădire. După ipotecă, încurcătura nenorocirii cu cumnatul său trebuia să se limpezească şi nu nădăjduia să izbîndească în amîndouă, şi oricare din ele n-ar fi ieşit, tot rău ar fi fost. În singurătatea în care se găsea acum, avea nevoie de Jurubiţa să-l mîngîie. Căuta şi un adăpost, dar voia şi o răzbunare, mai ales după ultimele ei cuvinte. Voia să o tragă cît mai aproape de el, să cadă şi pe ea ceva din piaza-rea, dacă e în jurul lui. De aceea, luă urma femeii ce se ferea şi îi scăpa din mîini. În cele din urmă, cînd o prinse într-un colţ şi o strînse tare lîngă el, Jurubiţa, care nici ea nu mai vedea lămurit ce vrea Urmatecu, zbătîndu-se, îi aruncă în faţă :

— Ce mai vrei, nene ? Acu te-ai găsit ? Eu nu mai sînt de-a casei, iar a dumitale nu mai sînt de mult !

Urmatecu scrîşni din dinţi. Lovit de cuvintele femeii, care prima dată avea îndrăzneala să-i spună adevărul în faţă, se trezi. Groaza nu fugise din el, dar trecuse înaintea ei mînia. Ea îl mişca acum. Jurubiţa îl cunoştea cum se aprinde şi socoti că n-ar fi bine să-l lase pe drumul acesta. Iancu era în stare, într-un scandal, să scoată la iveală toată povestea trecută, tocmai cînd, prin moartea lui Tudorică, ea nu mai avea nevoie de asta. De aceea îi plăcea femeii să-l vadă mai degrabă sub groază decît sub furie. Şi reîntorcîndu-se la întîmplarea de la care s-au depărtat, ea spuse ca o uşurare şi o biruinţă :

— Şi pe mine şi pe dumneata ne-a scăpat ăla de

colo ! şi arătă înspre portretul lui boier Grigore şi fugi tocmai în capătul celalt al odăii.

Urmatecu stătu puţin să lege tot ce era neaşteptat şi îndrăzneţ în ce a auzit, apoi strigă :

— Ticăloaso !

Dar se reîntoarse cu gîndul într-o tăcere în care părea că urmăreşte ceva. Simţea cum cuvintele Jurubiţei îşi făceau drum în el, fără voia lui. Ele găseau acolo un fel de sete de a fi ascultate şi parcă asta era mîngîierea pe care Urmatecu o aştepta, dar nu o bănuia. Femeia, văzîndu-l că e tot liniştit, se grăbi să adauge :

— Dacă ai sta şi ai judeca puţin, nu ţi s-ar părea chiar atît de urît !

Urmatecu nu răspunse. Atunci femeia îndrăzni mai departe :

greu e pentru ţaţa Miţa, că ăştia toţi sînt sîngele ei ! Dar pentru dumneata, ca şi pentru mine, e o uşurare !

Jurubiţa aşteptă o clipă, să vadă ce se va petrece

— Ce se-ntîmplă nu te-atinge, nu-ţi fie frică ! Mai după ce a spus acelaşi lucru a doua oară. Iancu sta nemişcat şi asculta.

De aceea, pe un ton ce vrea să convingă, ea reluă :

— Îţi trebuiau dumitale ghiulele de astea de picior tocmai acum, cînd norocul şi averea îţi cresc mereu ? Mîine-poimîine ai să ajungi om mare ! Nu-i mai bine să fii scăpat de ei ? Şi, uite, cu asta s-au însărcinat soarta şi nebunul de colo ! Ce vină avem noi, ce vină ai dumneata ? Zi bogdaproste şi fii mulţumit, că eşti om deştept ! Au pierit : Lefterică de foc, bărbatul meu — facă-l Dumnezeu bărbat ! — de mîna lui tat-său ! Şi iaca aşa, de-acum ne vedem fiecare, uşurat, de drumul nostru !

Chiar la ce spunea Jurubiţa, Urmatecu nu se gîndise. Întrezărea însă că femeia ar putea să aibă dreptate. O tînjire lăuntrică îl mîna spre cuvintele ei.

Într-adevăr, se întîmplase o groaznică nenorocire ! Cui ? Lor : familiei nevestei sale ! Cel mult poate ei, coanei Miţa. Lui însă i se întîmplase ceva ? Îl lovise cineva în sănătate sau în avere, aşa ca să nu mai poată drege nimic, nici cu bani ? Nu ! O să mai dea, după cum a mai dat, parale pentru o înmormîntare frumoasă ; o să le facă rochii de doliu la toate ; o să mai dea şi pentru ce nu-i vine în minte acum, şi cu asta s-a isprăvit ! Fata nu îi e bolnavă ; casa îi e întreagă ; ipoteca e pe drum bun ; conu Barbu are aceeaşi încredere în el, ba şi Bubi se uită în gura lui ; Păuna îl aşteaptă diseară lîngă Cuţitul de Argint, şi coana Miţa şi Jurubiţa cred că mai are zile bune înainte. Atunci, unde e nenorocirea ? Nicăieri ! Şi Iancu Urmatecu, după ce stătu cîtva timp tot cu capul plecat, gîndindu-se la isteţimea Jurubiţei, se ridică deodată, liniştit şi luminat. Din cutremurarea prin care a trecut, el a înţeles că l-a pîndit o altă primejdie şi şi-a luat învăţătură pentru viitor. A văzut că nu trebuie să se lase descoperit. Îi era ciudă acum de toate iertările pe care le-a cerut în gînd, ca un om aproape de pierzare, cînd el era teafăr şi mai tare ca niciodată. Acum se îngrijea numai să nu fi simţit Jurubiţa ceva din slăbiciunea lui. Vedea că nu s-a isprăvit cu ea, şi nu era bine să-l ştie aşa ! Şi pentru ca să-i adoarmă şi mai mult orice bănuială, o luă pe neaşteptate în braţe şi o sărută cu prefăcută lăcomie pe ceafă. Femeia se scutură.

— Tot nu te astîmperi, nene ? spuse ea. Ce mai vrei de la mine ? N-ai auzit adineauri cum ne-a lămurit nevasta dumitale ? De-acum, eu nu mai am ce să caut pe aici ! Iar la dumneata, cine să-mi ia locul, slavă Domnului ! Cît păr în cap ! Hai, fii cuminte !

Cuvintele nu mai aveau însă greutate. De aceea, Urmatecu o căuta. De plăcut, nu-i mai plăcea Jurubiţa ; parcă fugise ceva din ea. Trebuia însă să-şi

ducă prefăcătoria pînă la capăt. Dar şi fără gust, o mîngîiere prinde bine. E ca o fereastră deschisă în aer proaspăt, după fierbinţeală. Şi-apoi, era viaţă şi era femeie !

Jurubiţa simţea poate acelaşi lucru în dimineaţa asta răcoroasă, care venise, albastră, pretutindeni, prin casă şi prin curte. În oboselile tîrzii, şi ei îi plăcea să se simtă frămîntată de mîini puternice. Îşi înşelau astfel amîndoi trupurile, dar gîndurile le erau aiurea. Sub sărutările apăsate, Jurubiţa se porni să rîdă, cu un glas abia şoptit, mărunţit, ca într-o ameţeală de început. Ochii ei însă nu se mai închideau, ca altădată cînd se dădea. Pînă în cele din urmă, îl sărută şi ea pe Urmatecu, dar gîndul o ducea departe, undeva unde căuta sau aşeza ceva, pentru alte rosturi, nouă, ale ei. Deodată ea se depărtă de Iancu, îl apucă de umeri şi, privindu-l în faţă, îi spuse :

— Noi doi sîntem singurii din toată casa asta care ne vom mai întîlni, nene !

— Şi eu cred la fel, Jurubiţo ! răspunse Urmatecu.

— Nu, nu aşa, nene ! se rugă frumos femeia, lipindu-i-se de umăr. Nu mai vreau să mi se spună Jurubiţa, că ştii doar că mă cheamă Ecaterina !

Şi omul a rîs cu poftă.

Ziua venise de-a binelea.

IX

În casa încăpătoare a Barbilor, de pe Podul Mogoşoaiei, scara principală era străjuită de doi harapi de bronz, purtînd lampioane mari, de cleştar. În sus, mergeai înspre locuinţa boierului. Sub primele trepte, însă, se deschidea o uşă îngustă, care dădea în încăperile scunde ale unui cat, unde Urmatecu instalase birourile administraţiei. Erau odăi reci şi întunecoase, cu mese lungi, pe care stăteau vrafuri de registre de toate mărimile. Pe poliţe erau borcane de sticlă pline cu porumb, cu rapiţă, cu orz şi ovăz. Butuci grei, aruncaţi prin colţuri, arătau esenţele lemnelor de prin pădurile boierului. Pe netezimea tăieturilor se citeau, pe inele, vîrstele fagilor şi ale stejarilor. Modele de stupi erau înşirate pe lîngă mese, iar pe pereţi, pretutindeni, se agăţau fotografii făcute de conu Barbu prin toate crescătoriile sale. Hergheliile de la Urlaţi arătau armăsari nervoşi, pe picioare subţiri, cu capete lungi şi ochi speriaţi, înstelaţi în frunte. Şi în toate pozele unde se vedeau cai, conu Ştefan sta călare, cu o mînă în şold, iar cealaltă în greabănul înalt. Mai erau tauri de prăsilă, cu gîtul puternic şi coarnele lungi ; mangaliţe, culcate pe o parte şi supte de cîte nouă purcei ; berbeci greoi, cu ochii orbiţi de cîrlionţii de lînă ; cîini de stînă şi ogari ; cîrduri de păsări, cu curcani înfoiaţi şi gîşte grase, cu tîrtiţa de pămînt, şi erau pînă şi ciorchini de

struguri uriaşi, cu boabe de rouă pe ele, toate vorbind despre bogăţiile baronului. Un miros de grîne, de lemn uscat şi mucegai usturător plutea prin încăperi. Trei case mari de bani se deschideau cu greu sub mîna osoasă a unui om deşirat, cu un cap turtit, cu ochi bulbucaţi şi mustaţă cenuşie şi deasă, sfîşiată de doi colţi din faţă, cari îi dădeau un aer fioros. În realitate, om blînd şi fricos. Era Serian, casierul, pus acolo de Urmatecu, să refuze şi să nu dea bani, fie chiar şi boierului, fără înscris, fără trecere în catastif şi fără ştirea lui. De cîte ori umbla la casele de fier, pentru ca să ia sau să dea, casierul trăgea cîte o linie cu unghia degetului mare de-a lungul fişicurilor, să simtă zimţii şi mai ales să nu iasă vreo monedă mai în afară decît celelalte. Şi lucrul acesta îl făcea şi la argint, şi la aramă. Aur n-avea, pentru că îl ţinea Urmatecu sub cheie. Se dusese vestea de cinstea lui Serian. Iar cinstea aceasta pentru el nu era numai o podoabă nevăzută a firii sale, ci avea şi o faţă care făcea una cu gîndurile de care asculta. El le purta pe toate împreună cu mîndria meseriei sale. De aceea, nu îi era mireasmă mai plăcută decît dimineaţa, cînd le deschidea, duhnirea caselor de bani, făcută dintr-un iz de vopsea crudă şi oţel uns. Atunci, îşi descărca şi mintea de ceea ce aşezase acolo cu o seară mai înainte şi purtase, după un vechi obicei, spre neschimbare şi neuitare: cifra depozitelor în hîrtie şi monedă, cu care închisese casele de fier ale baronului în seara precedentă.

Pe omul acesta liniştit, care trăia singur în umbrele încăperilor de jos şi îşi închipuia cu plăcere de multe ori că toate din jurul său sînt vii şi sînt ale lui, îl necăjea de cîtva timp un nou-venit. De multe ori, acesta aprindea lămpile ziua nămiaza mare, ceea ce pentru Serian era aproape o nelegiuire. De cînd cu fabrica, în încăperile administraţiei, cîteva mese şi cîteva dulapuri au fost date întreprinderii celei noui. Căci nici în ruptul capului Urmatecu nu a vrut să jertfească o odaie întreagă. Şi, astfel, fabrica se risipise, ca administraţie, peste tot. Omul ei, Marco Bellini, un italian cu părul roşu, pistruiat, gras, guraliv şi agitat, cu unghiile negre şi mirosind veşnic a mahorcă, adus de Bubi de la Murano, ca specialist, încă din zilele primelor lucrări, pentru ca totul să pornească într-o bună rînduială, tulbura molcoma viaţă a lui Serian. Chinul acesta ţinea de la sfîrşitul verii, de cînd italianul sosise în ţară şi începuseră lucrările pentru fabrică. După sfaturile lui Bellini, fusese aleasă o moşie din Vîlcea, a baronului, pentru instalarea viitoarelor ateliere. La Negovanu, nu departe de conac, între muscele albicioase, spălate de ploi, şi între drumuri de ape repezi, începuseră temeliile. Cîţiva lucrători, parte italieni, parte vienezi, fuseseră găzduiţi în locuinţe uşoare de lemn, aşteptînd să se sfîrşească întreaga clădire şi instalaţie, care pînă în iarnă trebuia să pornească. Doi fraţi de-ai lui Bellini, unul constructor, celalt instalator de maşini, trebuiau să supravegheze lucrările. Bubi a trăit în timpul de la început, al încasării ipotecii, al sosirii lui Marco şi alegerii locului potrivit, o viaţă de grijă şi muncă, necunoscută pînă atunci. Tatăl său îl privea cu mulţumire; iar Urmatecu, ţinîndu-se în umbră, nu-l scăpa din ochi, neştiind încă bine ce să creadă. Hărnicia tînărului baron îi dădea de bănuit. Nu era numai o spoială şi o frămîntare de pe deasupra lucrurilor, ci el mergea cu trudă pînă în adîncul lor. Nu era un joc, ci muncă la fel cu a lui, cu mese sărite sau întîrziate, cu seri pierdute în discuţii, în tovărăşia celor trei Bellini, sau numai cu Marco. Erau alergături prin tîrg, călătorii pînă la locul viitoarei fabrici, erau tocmiri grele şi tot zbuciumul unei grele afaceri. Şi Urmatecu îşi

spunea că dacă va ține astfel, gîndul, bănuit găunos și ajutat de el, s-ar putea schimba într-o înfăptuire temeinică.

Zilele acestea de sfîrșit de vară, deși au adus cu ele încheierea dorită pe care o pîndea de mult, s-au trecut totuși, pentru Urmatecu, nesigure și cu multe neajunsuri. Căuta mereu să simtă un petic de pămînt sub picioare și nu izbutea. Era ca și cum trăgea cineva de el și-l clătina. După întîmplarea morții lui Tudorică, mama lui, coana Tinca, a căzut doborîtă de-o boală grea, povară pentru totdeauna pe capul lui Iancu. E adevărat că nu s-a întîmplat numaidecît, ci după cîteva săptămîni, astfel încît ursita părea că și-a rupt firul, dar asta nu însemna că îi era mai mică greutatea. De lăcomie, și poate și de inimă rea, bătrîna a fost găsită de coana Mița, într-o dimineață, prăbușită pe un ceaun cu vișine, din care mîncase jumătate. Cînd au dat s-o ridice, coana Tinca era damblagită. Îi luase mîna, gura și ochiul drept. Doctorul a spus, ascultîndu-i inima și din întreaga ei înfățișare, că poate să o mai ducă doi, trei ani. Și coana Mița a dereticat frumos odaia de odinioară a lui Lefterică și a așezat-o la fereastră, de unde, de-a lungul curții, coana Tinca, pentru ca să-i treacă urîtul, putea să vadă toată lumea ce venea la ei și să privească vara cum dă în toamnă, toamna în iarnă și așa tot mereu, de-a lungul anilor pe care îi mai avea de trăit. De-acum, de cîte ori se întorcea acasă, Urmatecu privea la geamul de sus, unde „cucoana", cum îi spunea el, ședea, galbenă și strîmbă sub colții aduși mult pe frunte din părul ei subțire și rar. Jurubița, cu care se obișnuise de atîta vreme, n-a mai dat pe la ei. S-a ținut de cuvînt. De la parastasul de nouă zile, n-a mai văzut-o. Auzise că a trimis vorbă că e bolnavă și că apoi ar fi spus că pleacă undeva la o rudă din provincie. Și cu ea se dusese și veselia.

Lumea se împuținase și la masă. Acum Urmatecu își dădea seama că „ăia", așa cum erau, țineau locuri astăzi pustii. O viață întreagă dorise să scape de ei. Știa, după cum îi spusese și Jurubița, că pe drumul pe care a apucat e mai bine fără ei. Dar abia de îndrăznea să-și mărturisească sieși că le duce dorul. Vedea că viața din casa lor se schimbă cu totul și că se face tot mai tristă și mai mohorîtă. Glumele lui, cînd le încerca, sau prelungirea vreunei mese, la o sticlă de vin, cu Ivanciu și Schweickert, erau rău văzute și de coana Mița și de Amelica, întunecate și îmbrăcate în negru după atîtea nenorociri. Și totuși el nu era trist. Toate treceau pe lîngă el fără să le simtă cuibărindu-se în sufletul său. De cînd îl vindecase Jurubița, chiar în noaptea tragicei întîmplări, limpedea judecată nu-l mai părăsise. Singurul lucru care îl punea pe gînduri era hărnicia lui Bubi. Grija de a-l urmări pas cu pas și zilele care nu aduceau nimic nou, după cum ar fi dorit, socotea că e destul pentru ca să aibă dreptul ca măcar la el în casă să găsească mai multă voie bună și mai multă lumină. Dar se vede că treburile mai mari și mai grele schimbă viața și o întunecă. Mița de multe ori nici nu-i mai răspundea la întrebări și-l privea peste umăr. Iar el doar la slugi de se mai putea răsti.

Ivanciu, și el, după ce a dat banii și s-a făcut actul, a fost cuprins de temeri și neîncredere. Venea în fiecare zi, spunîndu-i, cînd cu binele, cînd cu răul, că vrea să vadă mai iute desfăcută ipoteca. Și cînd, pe la mijlocul lui septembrie, a fost silit să mai amîne, cu încă două luni, de vreme ce nu strînsese toți banii din vînzarea bucatelor, a fost gîlceavă mare cu bulgarul certăreț. În cele din urmă, au băgat dobînzile în capete și au mai amînat.

În zilele astea tulburi, viața lui Urmatecu a fost făcută din temeri și îndoieli, lipsit fiind și de puterea

pe care i-o dădea încrederea oarbă a soţiei sale, care amuţise. Doar cu Păuna stătea, pînă noaptea tîrziu, prin grădinile de vară, privind în după-amiezi întregi de dragoste şi petrecere cum cad frunzele galbene şi timpurii pe faţa de masă.

Cînd iată că într-o lipsă mai îndelungată a lui Bubi de prin birouri, Urmatecu a simţit că acesta a început să obosească. De multe ori l-a găsit pe italian singur, încurcat, neizbutind să se înţeleagă cu oamenii, muşcîndu-şi de ciudă arătătorul îndoit. Pe masa fabricii se strîngeau scrisori nedesfăcute, veneau executări de plăţi întîrziate şi creşteau maldărele de modele de oglinzi şi lămpi de tot felul, comandate mai ales de domniţa Natalia, care acum îşi găsise o ocupaţie, născocind tot felul de lucruri pe care fabrica trebuia să le execute. Tînărul baron lipsea cu zilele, şi cînd venea, era cu gîndul aiurea, nu înţelegea ce i se spune şi fugea fără să-şi lase urma. Iancu privea liniştit văzînd cum limpezirile se apropiau pentru el. Bătrînului îi spunea vorbe neînţelese despre mersul nouei întreprinderi, şi, pentru ca să nu supere pe nimeni, se ocupa, ca de obicei, de toată averea cealaltă, neamestecîndu-se în nici un fel în conducerea fabricii de oglinzi, urzind numai pe de departe plictiseli şi greutăţi celor care munceau acolo.

Ca orice îndrăgostit, Bubi căuta să vorbească despre Jurubiţa cu sau fără de rost. Îndeosebi domniţa era aceea care, din primele zile, trebuia să-l asculte. Discutînd orice, de pildă despre întîmplări de dragoste din lumea lor, deodată Bubi spunea:

— Desigur, Tanţi, doamna de ieri, pe care am întîlnit-o la dumneata, nu are suflet! Cunosc o femeie bună, frumoasă, cuminte, care ar fi meritat şi o altă soartă, şi un alt bărbat! Să o vezi totuşi cu cîtă modestie şi resemnare îşi duce viaţa şi se jertfeşte pentru tot ceea ce ar putea fi liniştea căminului ei!

Sau, altă dată, deodată, întreba:

— Cunoşti, Tanţi, pe cumnata lui Urmatecu? Ce femeie cumsecade! şi, nemulţumit numai să o judece cu un cuvînt, simţea nevoia să povestească despre ea lucruri pe care inima şi mintea lui le urzeau.

În toiul tulburatelor zile de întîmplări şi de afaceri din casa lui Iancu, nu se petrecuse încă nimic între ei. Mărturisirile lui Bubi întîrziau din respectul adevărat pe care îl avea pentru femeia aceasta măritată. Iar dorinţa lui, şi din sfiiciune, şi dintr-o creştere ce-i adusese în primul rînd în deprinderi şi în gînduri politeţe pentru femeie, îşi făcea loc cu greu pînă la adevărata ei realizare şi stăpînire. De aceea, ea întîrzia acum mai mult decît trebuia în plăsmuiri sufleteşti şi morale de ale lui Bubi, în care cine o cunoştea bine pe Jurubiţa n-ar fi putut-o recunoaşte. Obişnuitele descoperiri nesăbuite ale îndrăgostiţilor puseseră şi ele stăpînire pe el. Aflase, de pildă, că cea mai priicioasă mahala din Bucureştii dorurilor şi bucuriilor sale era Popa Tatu, cu toate uliţele ei înfundate, cu gardurile pe jumătate căzute şi bolovanii mari şi glodurosi la mers din mijlocul străzii. Luna cea mai bună din an, la care nu se gîndise înainte, de-acum era februarie, pentru că o dată vorbind de carnaval, Jurubiţa îi spusese în treacăt că e luna în care s-a născut. Iar omul cel mai fericit era Arghir, un bărbier scund şi vorbăreţ, cu o cocioabă de prăvălie în faţa casei Jurubiţei, stînd toată ziua pe o laviţă, cu un motan leneş şi murdar în braţe. Bărbierul intrase în vorbă cu Bubi cînd acesta, cu paşi abia dezlipiţi, se depărta încet şi pe gînduri, după ce în plimbări tot mai dese o întovărăşise iar pe femeie pînă în poarta casei sale. Arghir era acolo şi o vedea tot mereu, şi nu părea totuşi mulţumit, şi parcă nici nu aflase de fericirea aceasta! Dar ceea ce îl chinuia mai mult pe tînărul baron era socoteala pe

timpul trecut. I se părea că pierduse orice clipă înainte de a o cunoaşte pe Jurubiţa şi nu-şi putea ierta că trăise liniştit la Viena sau aiurea fără să fi aflat nimic despre existenţa ei. Ce făcuse ea fără el, şi mai ales fără ca el să ştie ? Pe unde umblase, pe cine întîlnise, cine îi făcuse curte, cui i-a zîmbit ? Şi de ce el atunci nu a pornit înspre ea, să o cunoască, să o apere, să o salveze poate ? Toate întrebările astea intrau în el, ca vîrtejuri, pentru prima dată. Şi Bubi simţea că cele mai mari dureri ale noastre în viaţă ne vin dintr-o îndobitocire de care nu sîntem răspunzători. Lucrurile cele mai hotărîtoare, care ne privesc, se petrec fără ca noi să aflăm ceva despre ele. Şi gîndul său, obişnuit cu şerpuirea şi adîncirea, vedea că dragostea şi moartea cresc undeva pentru noi, fără să ştim, şi că atunci cînd ne-am intîlnit cu ele, e nebunie să vrei să o ai întreagă pe cea dintîi şi e prea tîrziu să o mai priveşti pe cea de a doua.

Drumul folosit de Jurubiţa să-l aducă pe Bubi la viaţă din această îndrăgostită aiurare, din care singur poate n-ar fi coborît niciodată, a fost durerea, prefăcuta ei durere de văduvă tînără şi fără rost. Dimineţi întregi şi seri limpezi, îl purta, tînguindu-se, prin boschetele îndepărtate ale Şoselei, pentru ca să nu fie văzuţi. Pe băncile răzleţe sau prin tinzile cîrciumilor îndepărtate şedeau ceasuri întregi unul lîngă celalt, tăcuţi, femeia aşteptînd, scriindu-şi marginea umbrei pe nisip cu vîrful umbreluţei, sau privind de aproape obrazul holbat al unei lăcuste prinsă pe genunchi, iar el apropiindu-se de ea, cu un gînd tot mai legat şi mereu acelaşi, înalt. Gesturile erau puţine şi sfioase. Mîna ei se pierdea în mîna lui, şi cînd Bubi îi lua pumnul închis, îl acoperea cu palma şi îl săruta, Jurubiţa îşi aducea aminte de mîna lui Urmatecu trosnindu-i degetele şi răsucindu-i braţul de

cum a văzut-o într-un colţ de odaie, silind-o să se lase sărutată. Astfel, Jurubiţa şi-a dat seama că începuturile dragostei ei cu tînărul baron nu se vor putea înfiripa decît tot din jeluiri, dar acasă, aşa cerînd firea lui Bubi. Nici lacrimile, nici căderile în braţe, de care avea nevoie, nu se puteau arăta în timpul plimbărilor. De aceea, într-o seară, pentru prima dată, cînd au ajuns în dreptul casei, femeia l-a poftit să intre. Pe un colţ de divan şi cu voită stîngăcie, Jurubiţa s-a tînguit, a plîns şi s-a lipit de el. Mîngîierile lui sfioase le prindea de îndată şi le întorcea înzecit. Şi atît fusese de mare dorinţa, sfiala şi năluca de dincolo de ei, în care o învăluise Bubi, încît după prima noapte de dragoste, femeia se simţea mai puţin biruită de flăcăul acesta decît de Urmatecu şi de alţii, oameni mai trecuţi şi mai obosiţi. Dar priceperea ei îndelungată o făcea să aştepte şi să guste farmecul începutului fraged, despre care ştia că nu va rămîne aci. Îi plăcea la Bubi pielea albă şi catifelată, curăţenia şi un fel de parfum topit în carne, pe care nu-l cunoştea. Dacă altădată se lăsase, cu bucurie, frîntă de oameni tari, acum gusta mîngîierea uşoară şi delicată, pe care Bubi ştia să o născocească fără sfîrşit. Niciodată nu se simţise iubită ca acum !

Dragostea lor a intrat în tînărul baron cu uitare de lumea lui, cu entuziasm şi dărnicie. În cîteva zile, locuinţa modestă a fostului căpitan de pompieri era de nerecunoscut. Scaunele şubrede şi subţiri fuseseră date afară, şi, o dată cu ele, şi dulapuri cu uşi ce nu se închideau, şi cadrele cu vînători de urşi albi, sau cele cu lupte cu tigri, pe spinări de elefanţi înfuriaţi. Camerele scunde se umplură molatic de stofe, de perdele grele, de covoare, de lămpi înalte de bronz. Pentru cochetăria Jurubiţei, între geamuri se aşeză o oglindă lungă, ţinută de rafturi de abanos,

purtînd fel de fel de cristale, în care pudra cea nouă și fină, ca un amețitor parfum de floare, înlocuia pudra mai făinoasă și numai cocoloașe întrebuințată înainte. Un pian se instală, de asemeni, într-un colț, pentru visările lui Bubi.

Ceea ce însă n-a izbutit femeia nici chiar în primele zile ale iubirii lor a fost să-l facă pe Bubi să ducă toate aceste frumuseți într-o casă mai mare și mai arătoasă, după care rîvnea. Timiditatea lui îl mîna să-și ascundă începutul fericirii ca într-un cuib. Și pe străduța aceasta, înfundată și liniștită, casa pierdută printre pomi și, bolta de viță, singură în curte, era tocmai ce îi trebuia. Tînăr, el avea nevoie să fugă de lume cînd iubea, după cum, de îndată ce și trupurile lor au intrat pe calea obișnuinței, nu doreau decît un singur lucru : dragoste. Cu fiecare dimineață pofta aceasta creștea. Și Jurubița, prinsă și ea în goana fără alte gînduri a patimii, începuse a fi fericită cum nu mai fusese pînă atunci. Acum vedea cîtă deosebire e între cîteva ceasuri furate și aruncate în năclăiala vieții de toate zilele și viața cealaltă, de iubire continuă, trăită cu sufletul la gură. Cîteodată, cînd se oprea o clipă să privească urcușul acesta și cînd își dădea seama că nu va putea ține mereu, închidea ochii, își pustia mintea de orice judecată și se arunca în brațele lui Bubi, să scape de frînturile de lumină prea tare, prea adevărată.

În cîteva săptămîni, Bubi isprăvise toate cuvintele de dragoste pe care le știa, sau pe care le născocea. După ele a urmat un gungurit făcut din sunete moi, din sferturi de vorbe, din lucruri aduse în jurul femeii, strînse și mîngîiate și ele cu fel de fel de nume, pentru ca să nu fie prea tari și să nu o supere cu vecinătatea lor. Apoi s-au isprăvit și lucrurile, și atunci Bubi a început să aducă pe fereastră lumea lui Dumnezeu, pentru cîntarea și iubirea Jurubiței. Ca plozii care abia învață să vorbească, el prindea un ram de leandru sau de măr, cu umbră cu tot, în sunete din care închega vorbe pentru ea. Căuta să sune și să scrie razele subțiri și strălucitoare, să prindă în pumni pata de lumină și să o verse apoi ca pe o apă pe trupul femeii, care, întinsă în pat, primea, cu liniște și îmbătare, sau cu zvîrcoliri scurte și nervoase, belșugul acesta de dragoste. Și așa, Bubi a adus în odăița lor nourii, stelele, vînturile, ploaia. Dar și cerul s-a golit cu vremea. Și atunci el se lungea lîngă Jurubița, îi lua capul în mîini și, gură în gură, își găsea scăparea într-o nebunie. Văzuse undeva (își aducea aminte și nu se speria, și nu-i era nici milă, nici frică de el) un biet nebun, care de dimineață pînă seara nu spunea decît un singur cuvînt : mamă, mamă, mamă... Biruit, fără vorbe, sărăcit de închipuire, pustiit de lumea dimprejur, Bubi simțea totuși că trebuie să găsească ceva, de n-ar fi decît același cuvînt spus mereu, pentru fierberea lui lăuntrică. Și, întins în pat, îi șoptea femeii în obraz neîncetat, cînd rar, cînd iute, cînd în ochi, cînd în colțul gurii, cînd în buclele frizate ale tîmplelor : „Te iubesc ! Te iubesc ! Te iubesc ! Te iubesc ! Te iubesc !..." Și sub fiecare „te iubesc", Jurubița tremura și se înfiora. Nopți întregi se petreceau astfel, nopți care, după ce treceau, îl lăsau pe Bubi cu ochii învinețiți, cu buzele uscate, cu glasul stins și mîinile nesigure și tremurătoare. Adormea apoi ca într-un leșin, sau ca într-o moarte cumplită, șoptind : „Te iubesc !" lîngă femeia adormită de mult.

În jurul lor se făcuse o liniște și o taină care ațîțau pe vecini. Erau iscodiți cînd plecau pînă în capul străzii, pe înserat, sau cînd se întorceau, iar ei nu vedeau pe nimeni. Șușotelile și bîrfelile ședeau roată în jurul căsuței lor, Arghir avînd în fiecare zi cîte

ceva nou de adus pentru ceilalţi. Dar viaţa închisă a îndrăgostiţilor le dădea foarte puţin de lucru şi îi înciuda. Ştiau numai atît : că un boier mare a înnebunit după cucoana lui domn' căpitan. Şi ceea ce nu puteau să afle, născoceau cu biata lor minte, care nici pe departe nu-şi putea închipui pînă unde ajunsese dragostea dintre cei doi tineri.

Bubi uitase tot ceea ce nu era el şi iubita lui. Plecase de acasă fără să dea nimănui nici o lămurire. Numai bani cerea din cînd în cînd ; şi pentru ca să nu vadă pe nimeni din cei care i-ar fi tulburat fericirea, îl întîlnea într-un anumit loc din Cişmigiu pe Marco Bellini, care, deşi era încurcat şi amărît de treburile fabricii, ce nu mergeau, de intrigile lui Urmatecu la bătrînul baron şi de furiile acestuia, avea destulă înţelegere pentru tînărul său patron, ascunzînd lipsurile, acoperind întîrzierile şi încurcăturile şi răspunzînd cu o vorbă închipuită de el la toate întrebările ce i se puneau pentru a afla sigur cine e femeia : *„Una donna bellissima !"* [1] Simţea că toţi îl luau drept ceea ce nu era : un intim al tînărului. Lucrul acesta îl măgulea, şi n-a vrut să descopere nimănui adevărul pe care nici nu-l ştia.

După cîtva timp, însă, Bubi a început să simtă nevoia lumii din afară. Dorea o lume bună, să-l primească binevoitor, să-l aprobe şi să-l admire. Avea nevoie să fie văzut fericit şi mai ales să simtă cum toţi rămîn uimiţi de frumuseţea şi cuminţenia Jurubiţei, şi el să ştie că toate astea sînt ale lui. Nu erau numai simţurile care i se aprinseseră şi plăcerea de a privi femeia cu atîtea ape şi suflete în ochi, din care nici unul nu era străin sau împotriva lui, ci era şi bucuria de a fi atins ceva, de care adîncul inimii sale de om sfios se îndoia mereu că va

[1] O doamnă foarte frumoasă ! (It.)

avea într-o zi. Bubi înţelesese din primii ani ai tinereţii sale că mai bine de trei sferturi din lume era plămădită şi mereu împodobită pentru femeie. Dar el, care nu avusese mamă să-l îngrijească, să-l alinte, să-l caute la boală şi, de multe ori, din dragoste adîncă şi omenească, să îndure greutăţi şi să frămînte murdării pentru el, îşi făcuse despre femeie un gînd de podoabă. Înconjurată de toată politeţea şi morala complicată ce i se acorda în lumea tineretului de studenţi şi de aristocraţi de la Viena, nestăpînindu-l nici una, niciodată, ca acum, Jurubiţa, prin patimă, femeia rămăsese în afară de fiinţa lui întreagă, singura care ar fi fost în stare să o măsoare şi să-i dea un cuprins. Şi acum se întîmpla lucrul acesta. Noutatea vieţii celei adevărate, descoperită, era îmbătătoare. Şi de aceea ar fi dorit să o afle toţi, să o ştie toţi, risipind în dreapta şi în stînga pentru împodobirea ei tot ce avea...

Cînd a fost să iasă pentru prima oară împreună în oraş, Jurubiţa s-a sfiit. Mai roasă decît el de gura lumii şi mai pricepută în urîciunile vieţii, ea se temea să facă un început tuturor acelor lucruri care, mai curînd sau mai tîrziu, aveau să aducă sfîrşitul dragostei lor. Mai ales se temea să nu fie văzuţi de familia fostului său soţ, şi îndeosebi de Urmatecu. Nu ştia dacă acesta va fi aflat că ea l-a trimis pe Bubi la Dorodan. Şi apoi, cu toată slăbiciunea pe care i-a surprins-o în noaptea aceea de groază şi cu toată agerimea ei de minte cînd l-a îndrumat pe calea cea nouă a unor asprimi înţelese de el, ea nu era sigură, din cîte îl cunoştea, că a iertat-o şi nu va încerca să se răzbune de despărţirea lor fără un cuvînt şi mai ales fără nici o umilinţă din partea ei. A întîrziat, de aceea, pe cît a putut această ieşire în oraş, deşi tot visul ei din prima clipă de cînd l-a cunoscut pe Bubi acolo era. În plimbările acestea cu amantul

ei cel nou, tînăr și bogat, nemaicunoscînd nici o altă iubire, era mîndria ei de femeie, era bogăția, erau rochiile și podoabele dorite, erau petrecerile, salvate încă pentru cîțiva ani de tinerețe și din care nu gustase nimic. Plimbările astea trebuiau să șteargă amintirile urîtului, plictiselilor, jignirilor din trecut și mai ales ceasurile acelea lungi de vis și îndoială, cărora nu le vedea nici un sfîrșit între bietul ei bărbat și amantul ei de atunci, Urmatecu, aspru și fără duioșie, gîndindu-se mai mult la el decît la ea, în scurtele lor întîlniri de dragoste, curînd obosite și îmbătrînite. O săptămînă, zece zile încă a mai întîrziat ! Simțea însă că nu va putea mai mult.

Venise iarăși toamna, de data aceasta fără tristețe pentru ea. Zilele frumoase ale Bucureștilor cu cît se prelungeau, cu atît aduceau bucurii mai mari. Știa că de acum se vor umple galantarele magazinelor cu lucruri bogate pentru iarnă ; nădăjduia că în nopțile senine și călduțe încă se va mai putea lua masa prin grădini și auzise că acum, cînd ceasurile tîrzii cer o pelerină de catifea cu dantele și funde pe umerii înfrigurați, sînt unele locuri în București unde e muzică, și femei și bărbați, frumos gătiți, urcă pe scenă, cîntînd. Se vedea în sală, la o masă cu prietenii lui Bubi, aplaudînd și trimițînd un gînd înspre locuința lor, pe care și-o închipuia așteptîndu-i să se întoarcă tîrziu, puțin amețiți, pentru a se săruta nerăbdători, prin întuneric, din prag.

Cînd au început să prînzească și să cineze prin restaurante, din cauza lumii și a vecinătăților, cărora Bubi le trimitea saluturi mîndre în dreapta și stînga, ochii lui au prins să deslușească bine cîte ceva din purtările ei. Astfel, obiceiul Jurubiței de a duce cuțitul la gură acum de-abia l-a văzut, ca și cum în doi, acasă la ei, amețit de dragoste, ar fi fost cu ochii legați. Și Bubi, uitîndu-se iute în jurul lor, rugîndu-se frumos

cu privirea, a întins brațul peste masă cu un gest ce semăna mai mult a mîngîiere, oprindu-i mîna. Femeia, înțelegînd de îndată, a roșit și s-a îndreptat. Bubi zîmbi cu recunoștință, împreună vîrful degetelor și îi mulțumi discret, mișcînd de cîteva ori mîinile în dreptul feței. Jurubița a simțit că nu se poate ascunde în nici un fel de el, într-o asemenea împrejurare, și că nu are decît un singur drum. De aceea, căutîndu-și un glas liniștit, cald chiar, spuse :

— Eu îți mulțumesc, iubitule ! Și te rog să ai întotdeauna grijă de mine ! Recunoaște și tu că nu aveam unde să învăț prea multe.

Cuvintele acestea i-au mers lui Bubi la inimă. Credea a fi deslușit calitățile cele mari : modestia, liniștea și rîvna de a prinde și a învăța la femeia pe care o iubea. Și s-a bucurat foarte mult. În realitate, e adevărat că ceea ce a învățat Jurubița acum nu avea să uite niciodată, dar nu avea să uite, de asemeni, nici faptul că Bubi a prins-o mîncînd urît. Astăzi, ea ardea de dragoste pentru el, și tot ce îi arăta și îi spunea era bine și frumos din partea lui. Dar fără ca nici ea să știe măcar, se strecura, o dată cu noua deprindere, în sufletul ei și o pică împotriva omului care a îndrăznit să o îndrepte. Acum, cînd își vedea lipsa și își simțea ciuda, își spunea că de vină a fost Urmatecu de a lăsat-o așa. Peste cîtva timp, însă, cînd încîntarea ce-i înfășoară viața se va rări, va ști și va spune atunci că n-au fost bunăvoință și dragoste, ci îndrăzneală și răutate, poftă de a o umili din partea lui Bubi de s-a purtat astfel cu ea.

Dar descoperirile acestea de viață nouă, de deschidere de gusturi mai ascuțite și mai complicate, care să facă din ea o femeie de altă lume decît aceea în care întîrziase prea mult, nu erau toate dureroase și menite să o dea de gol chiar în fața amantului său. De altminteri, și ea se deprinsese a fi mereu cu luare-

aminte, a nu se mîra și a nu se bucura prea mult, lăsînd să se petreacă în adîncul ei surprizele ce-i veneau din purtări, din cuvinte, din felul lor de a le rosti, din mîncări, din parfumuri, din culori altfel așezate și îmbinate, după un gust pe care abia acum îl învăța, și încă din atîtea lucruri, de parcă nu mai aveau sfîrșit. La început, și mai ales la mîncare, erau pentru ea ciudățenii a căror plăcere a descoperit-o cu greu. Îmbinarea, de pildă, a icrelor negre cu untul proaspăt, a fructelor cu șampania la gheață și aflarea gustului amar și de preț într-o ciocolată de bună calitate erau tot atîtea nimicuri la care nu s-ar fi gîndit niciodată! Dar puse toate la un loc, din fiecare pas și fiecare clipă, Jurubița își dădea seama că dezleagă o altă viață, că schimbă în totul fața drumului pe care a apucat și că oamenii se deosebesc între ei nu numai prin suflete, ci și prin toate aceste deprinderi.

Într-o zi, în liniștea lor, au fost descoperiți de nepoata lui Dorodan, care de mai mult timp întreba de Bubi. Acesta a fost silit să o primească și să stea de vorbă în sălița dintre camere. Jurubița, în odaia cealaltă, s-a lipit cu urechea de ușă. Nepoata aceasta a bătrînului era o femeie simplă. Vorbea greu și spunea monoton ceea ce vrea și o aducea. Îmbrăcămintea ei, mult prea groasă pentru vremea în care erau, mirosea grețos a închis și bucătărie. Bubi a simțit-o de la început și s-a depărtat de ea. Se deprinsese în ultimul timp, de cînd strînsese toate parfumurile în jurul femeii pe care o iubea, cu legăturile gîndurilor sale cu lumea din afară să fie îmbrăcate în bucuriile simțurilor. Viața aceasta îl depărtase mult de o judecată nepărtinitoare și puternică. Viena ideilor mari și generoase, visate numai în lipsuri și sărăcie, dorite chiar, era departe. Acum nu știa ce vrea femeia aceasta cu el, dar după înfățișarea ei și după mirosul urît al hainelor, se prinse singur cu un gînd vinovat, care îi trecu prin minte: că ea nu

poate să aibă dreptate! Lunecarea aceasta adîncă din ființa lui nu numai că l-a mirat, dar l-a și întristat. Și biruindu-se și certîndu-se, căută să pară cît mai apropiat, cît mai bun, cît mai ascultător. Nepoata lui Dorodan știa despre vizita lui Bubi la ei. Bătrînul, de atunci, în fiecare zi, nu făcuse decît să i-o povestească, adăugînd toate nădejdile unei limpeziri și cîteodată și ocările despre lumea lui Urmatecu, în care intra și Jurubița. De legătura lui Bubi, femeia nu știa nimic, astfel încît, voind să fie cît mai convingătoare, ea repetă de mai multe ori, întocmai, cuvintele unchiului său. Tînărul baron, ascultînd, era adeseori nevoit să ridice glasul și să rostească tare, pentru a-i acoperi cuvintele:

— Bine, bine! Spune dumneata mai departe!

Și povestea aceasta, mai departe, era că Urmatecu i-a vestit că trebuie să părăsească locuința lor de pe cheiul gîrlii și să plece la țară. Femeia era înspăimîntată. Nu știa încotro s-o apuce, căci Dorodan îi spusese că doar mort de l-ar scoate din casa în care ședeau. Scăpare nu era decît la Bubi! Fusese de cîteva ori la bătrînul baron, dar nu o primise. Încercase unchiul să scrie, dar scrisorile n-au ajuns. Și cel mai bun lucru ar fi ca Bubi să vină să-l vadă pe Dorodan, care nu mai ieșea din casă, așa încheie femeia printre lacrimi.

Ceea ce a simțit mai întîi Bubi ascultînd-o au fost remușcarea, dar și greutatea lucrului. Fără să-și mărturisească, suferea îndeajuns de cîtva timp de viața pe care o ducea. Făcea parte din acele firi în care fericirea alături de o femeie nu adoarme și nu dă uitării totul, după ce săptămînile primelor îmbătări au trecut. Zilnic se prindea fugind cu gîndul înspre fabrică și munca lui abia începută și părăsită. N-avea însă nici puterea să se reîntoarcă, nici să caute să împace cele două feluri de viață. Și peste toate aceste suferințe și

remuşcări, mai venea acum şi femeia asta, cu hainele ei care miroseau urît, să-i arunce în braţe alte cunoaşteri nouă despre părăsitele sale îndatoriri, cu atît mai puternice cu cît de ele atîrna ca de un fir subţire o biată viaţă de bătrîn, care îl iubea mult şi care poate nu l-a minţit. Astfel fiind de obicei încercat de gînduri despre care nu pomenea niciodată nimic Jurubiţei, putu să măsoare, dintr-o dată, povara pentru viitor adusă de femeia aceasta. Şi i-au fost nesuferite şi înfăţişarea, şi stăruinţa ei. Ştia dinainte cît o să se zbuciume şi nu voia să făgăduiască. Dar era greu de luptat cu încăpăţînarea deznădejdii. Femeia se apropia de el, îl apuca de haine, îl atingea cu hainele ei, stăruia într-un singur gînd : să vină să-l vadă pe Dorodan. Biruit, în cele din urmă, Bubi nu a avut ce face şi a făgăduit că se va duce. Iar femeia a plecat.

Cînd s-a întors în cameră, Jurubiţa l-a întrebat ce a voit, pieptănîndu-se încet şi părînd că nimic n-ar interesa-o.

Bubi a luat o perină de mătase, cu miros de garoafe, şi îngropîndu-şi faţa în ea, după ce a respirat, răspunse :

— Ce să vrea ? Bani !

Minciuna l-a făcut să roşească de lenea asta a sufletului în care se află.

— Oricît ar fi de cumsecade şi oricît ar fi de bătrîni, toţi numai după bani aleargă ! adăugă Jurubiţa, ca şi cum ar fi fost sigură de răspunsul iubitului ei.

Şi n-au mai vorbit nici despre Dorodan, nici despre nepoata lui, bărbatul fiind liniştit că femeia nu a auzit nimic, iar ea bucuroasă că el a şi uitat toată această neaşteptată întîmplare.

Despre el începuse să se vorbească în oraş, dar fără siguranţă. Mulţi aşteptau să-i vadă. Bătrînul baron, cînd a auzit că Bubi nu se mai ocupă de fabrică, mai întîi s-a supărat, spunîndu-i domniţei că ea e de vină,

şi s-a dus iarăşi la Urmatecu, să se certe cu domniţa Natalia. În urmă, s-a împăcat, a dat din umeri şi s-a tras la adăpostul gîndului său cel vechi, de paguba care a trebuit să fie. Urmatecu, în discuţia aceasta, a lăsat ochii în jos şi, cu o voită sfială şi cu o prefăcută tristeţe, a spus :

— Aşa a fost scris, coane, să vie nenorocul de undeva ! Că de început începuse bine !

— Da' femeia aia cine e, Iancule, n-ai auzit ?

— Ei, e mare tîrgul ăsta, coane, şi eu sînt bătrîn ! răspunse omul de afaceri.

Numai domniţa Natalia a zîmbit şi l-a privit lung şi cu înţeles pe Urmatecu.

În cele din urmă, îndrăgostiţii nu se mai fereau. Umbrele, care, fie din gînduri, fie din mărunte întîmplări, îl întunecau pe Bubi, se risipeau iute în mereu împrospătata bucurie de a ieşi în oraş, de a petrece şi mai ales de a cumpăra. Jurubiţa ajunsese acum să-şi facă o icoană limpede a deosebiţilor bărbaţi pe care i-a cunoscut după dărnicia lor şi felul ei. Ştia că trebuie să o păstreze tainic ascunsă de ştirea lui Bubi, căci din cunoaşterea ei multe lucruri rele se puteau întîmpla. Şi cei doi oameni care apăreau în mintea ei neîncetat plătind erau Bubi şi Urmatecu. Îl vedea pe acesta din urmă cum cumpăra, şi astfel îşi desluşea acum, între altele, de ce oboseala şi deznădejdea se strecuraseră de mult în dragostea ei pentru el. Urmatecu îi cumpăra mai ales de-ale mîncării şi mai întotdeauna lucruri după gustul lui. Pentru micile ei nevoi de femeie — săpunuri, pudre, dresuri, cîte o apă de toaletă din cînd în cînd — îi dădea bani, fără nici o altă vorbă. Nici nu o îndruma, nici nu-i spunea în urmă că-i place sau nu. Lăsată singură, Jurubiţa nu avea de unde să ştie a deosebi, şi cu bani puţini pentru astfel de întrebuinţări nu puteau să guste şi să dea alese bucurii. Lucruri, şi mai ales lucruri fe-

meiești, pentru a se îmbrăca și a se purta, Urmatecu îi cumpăra puține și ieftine. Simțea Jurubița întotdeauna la el un fel de zgîrcenie, pe care nu numai că nu o avea față de soția și fiica sa, dar se și lăuda cu banii pe care îi cheltuiește cu ele pentru rochiile lor. În felul acesta, Jurubița simțea mai bine ca oricine ce preț pune Urmatecu pe căsnicia și familia lui, o dată cu nepăsarea și poate și disprețul păstrat celorlalte femei de petrecere, dintre care nici măcar pe ea nu înțelegea să o deosebească. Faptele și purtările lui negîndite, glumele, îndrăznelile, zgîrceniile ce nu erau zgîrcenii, toate i le dovedeau. Și femeia suferea de mult, în tăcere, cu frica de a căuta ceva nou, mulțumindu-se cel puțin cu siguranța vieții pe care o avea. Din nevoile ei de femeie săracă, cu puține daruri de la amant și nici unul de la bărbat, Jurubița învățase să-și prețuiască și să-și păstreze lucrurile, dar să și pună un atît de mare preț pe ele, încît să dea totul pentru ele și să uite, dacă ar fi trebuit, orice sfială și orice rușine.

Firește că acum, față de Bubi, nu se putea întîmpla astfel. Fericirea ei era întreagă și mare. Ea nu-și tăgăduia, cînd privea în urmă, că ceea ce a mînat-o la început către el a fost dorul acesta femeiesc de a avea lucruri frumoase și cît mai multe. În urmă, însă, totul s-a schimbat. A venit și pentru ea vîrtejul, amețeala, nebunia tinereții și a dragostei. Și dacă la risipa și bucuria de a-i cumpăra mult, ales și frumos a amantului ei se adăuga și din gustul lui, Jurubița simțea că acest noroc îi umple în totul viața pînă la fericiri pe care nu a îndrăznit niciodată să le bănuiască.

Pentru Bubi era o mare plăcere să-și întovărășească iubita și să o călăuzească prin magazine. După-amiezile, mai ales, erau închinate acestor bucurii. Un birjar al lor, tocmit cu luna, trăgea în fața casei scunde, înveselită de dragoste și bogăție. Era în fiecare zi,

aceeași oră, la care întreaga mahala ieșea în poartă să privească trăsura aceasta largă, lucitoare și caii ei, boierești. Îndrăgostiții ieșeau, ținîndu-se strîns unul lîngă celalt, și toate femeile de la portițe făceau atunci aproape aceeași mișcare: întindeau gîturile, apucîndu-se cu palma de bărbie. Căci, de la zi la zi, Jurubița se făcea tot mai frumoasă, tot mai elegantă, schimbînd neîncetat toaletele. Și trăsura pleca.

Prin toate prăvăliile cu rochii, cu pălării și cu nimicuri femeiești, lui Bubi îi plăcea să aleagă și să aștepte ceasurile lungi în care orice femeie, potrivind, ochind, cîntărind podoabele cele nouă, uită de ea și de lume. Peticele de toate culorile care zburau prin odaie; acele risipite; ucenicele mici, speriate, cu ațe în păr, doborîte de cîte o rochie grea, pe care o tîrau ca pe o armură, și vorba neîncetată a stăpînei, lăudînd liniile și formele, de parcă nu erau de vînzare, și banii nu o interesau — toată lumea aceasta de ateliere și de muncă pentru frumusețea femeii îi legau lui Bubi gînduri gingașe și odihnitoare. Dragostea lui aci se liniștea, zîmbea și cheltuia. Cîteodată se aprindea și el de frumusețea vreunei flori sau vreunei pene, și adăuga, cu un simțămînt îmbătător al inutilului și al risipei, peste maldărele de mătăsuri, de catifele și de dantele prin care își petrecea zilele, o bucată rară, scump plătită. Legase chiar, în lumea aceasta, necunoscută înainte, cîteva prietenii. Trecea în fiecare zi cu Jurubița pe la *madame* Blanche, de pildă, modista de lume bună a Bucureștilor de atunci, pentru a o auzi vorbind bine franțuzește și pentru a se bucura de politețea și blîndețea ei. *Madame* Blanche trăia printre oglinzi și pălării, ce așteptau capetele, cu pieptănături complicate, să se așeze zîmbitoare sub ele. Pariziană, venită de mai bine de treizeci de ani în țară, cu trăsuri întregi pline cu cutii înalte și rotunde, cu cufere în-

cărcate cu măşti, cu dominouri şi fel de fel de costume pentru balurile mascate de atunci, izbutise să înjghebeze pe Podul Mogoşoaiei o prăvălie ce nu era de lipsă din dorurile nici unei femei. Ea însăşi, îmbrăcată întotdeauna în catifea, cu un păr alb şi bogat ce bătea în albăstrui, cu un zîmbet încă proaspăt pe obrajii obosiţi, avea înţelegeri şi bunătate pentru lăcomia de viaţă a tinereţii puţin stîngace. Cu prietenie şi respect, după clientă, ea călăuzea gustul, după cum nu numai că primea de multe ori să dea pe datorie, dar şi punea într-o mulţime de capete frumoase gîndul acestei primejdioase posibilităţi. Ca pretutindeni în atelierele podoabelor femeieşti, şi la *madame* Blanche marile săvîrşiri ale încercărilor şi potrivelilor se petreceau după un paravan. Din bunăcuviinţă, Bubi aştepta întotdeauna dincoace de această despărţire, furînd numai cu privirea ce se petrece dincolo, prin apele oglinzii. Din cînd în cînd, Jurubiţa, încîntată, cu palmele aşezate pe şolduri sau braţele ridicate în sus, cînd erau la croitorese, sau cu capul dat pe spate şi nasul în vînt, cînd erau la *madame* Blanche, ieşea de după paravan pentru ca să ceară părerea lui Bubi.

O dată, cînd au venit la *madame* Blanche, au găsit alte cliente înaintea lor. Nu ştiau cine sînt. În ajun Jurubiţa îşi alesese o pălărie, pe care o lăsase pentru cîteva schimbări. De cum au intrat, au auzit, din spatele paravanului, politicoasă, o discuţie a modistei, dar aprinsă şi ca o ceartă de glasuri ce nu se puteau înţelege :

— Plătesc şi eu, madam, ca orice cucoană mare, dacă e gustul fetei ! spunea o voce de femeie cu o ciudată siguranţă în ea.

— Dar nu e vorb de plat şi de banii, răspundea cu accentul ei francez şi vorba stricată binevoitoarea modistă. Ast palari est vandut la o client, şi nu pot sa dau !

— Atunci, să-mi faci asta ! Vreau una la fel ! se auzi un al doilea glas de femeie, mai proaspăt, mai tînăr, dar rece şi hotărît.

Jurubiţa a ascultat din uşă convorbirea cu luareaminte. Apoi a pălit şi, fără să dea vreo lămurire şi fără să aştepte un cuvînt din partea lui Bubi, l-a părăsit şi, cu o hotărîre aproape provocătoare, a trecut dincolo de paravan. Recunoscuse glasurile.

— Pălăria asta e a mea ! rosti ea deodată, cu un ton ce nu aştepta nici un răspuns.

— A ! Tu erai ? Tot mai trăieşti ? îi taie cuvîntul coana Miţa, care la intrarea Jurubiţei se ridică deodată cu Amelica.

— După cum vezi !

Şi femeia se încordă, căutînd să-şi arate mai mult rochia decît pe ea.

— Dar cu cine, nu spune ! adaose printre dinţi Amelica.

Ochii Jurubiţei s-au aprins de mînie. Vîrful ghetei i se agita sub rochia bogată şi lungă de catifea, mîinile îşi frămîntau mănuşile. Coana Miţa, deşi bucuroasă de curajul fiicei sale, o dojeni totuşi :

— Astea nu-s vorbe pentru o fată... şopti ea, pierzînd cuvîntul care trebuia numai să fie spus, dar nu şi auzit.

Jurubiţa însă l-a prins şi, legîndu-se de el, completă :

— Obraznică !

Era albă de mînie şi tremura.

— Ticăloaso ! Ce, dacă nu e tăticu aici, ne şi înfrunţi ? ţipă Amelica, punînd mîna pe pălăria cea nouă.

— Tăticu tău păcat că a cheltuit banii cu tine ! răcni Jurubiţa.

— Otreapă !

Se auzea din odaie cum între Jurubița și Amelica se amestecau coana Mița și *madame* Blanche. Aceasta din urmă, îngrozită, arunca frînturi de fraze bîlbîite pe franțuzește :

— *Mais, voyons, mesdames !... Dans ma maison !...*[1] la care vocea coanei Mița răspundea :

— Lasă, că dumneata ești de vină, madam ! Dacă ne-o vindeai, pînă acum eram și plecate !

Dar glasul Jurubiței se ridică iarăși aprins, cu lacrimi în zbuciumul său :

— Voi credeți că sînt singură și că vă puteți bate joc de mine ? Nenea n-o fi aci, dar cine e cu mine e ! Și scoțînd capul de după paravan, începu să-l strige pe Bubi : Dragule ! Unde ești ? N-auzi că sînt insultată ? Vino, te rog !

Bubi nu-și dădea încă seama cine sînt cele două femei și-i venea și greu să se amestece în cearta aceasta. De aceea se mișcă încet, ca sub o povară, înspre paravanul care acum se clătina.

Cînd a apărut, femeile își arătau una celeilalte, cu figurile apropiate, ura și mînia.

— Vino, vino, dragule, și mă scapă ! și Jurubița se aruncă în brațele lui.

— Da' dumnealui cine e ? făcu Amelica, îndrăzneață și îndărătnică, neavînd de unde să-l cunoască.

Și tînărul, ținîndu-și iubita în brațe, se prezentă mîndru și rar :

— Sînt baronul Barbu B. Barbu !

Grijile toate, pe care le purta, ca și soțul său, de rosturi mari ce trebuiau să se îndeplinească, pe de o parte, sfiala de titlul de boier și de neamul ăsta de care era legată viața lor, pe de alta, au făcut-o pe coana Mița să simtă o amețeală. După ce au trecut

[1] Dar, să vedeți, doamnelor !... În casa mea... (Fr.)

cîteva clipe grele, ea șopti, ca să spună ceva și să dreagă, cu o supusă familiaritate, întîmplarea :

— Conu Bubi, nu e așa ?

— Așa mi se spune acasă și între prietenii mei ! preciză baronul.

Soția lui Urmatecu n-a putut chiar să prindă mica deosebire. Și voind o împăcare cu orice preț, apucă pe o altă cale, înspre o intimitate mai sigură :

— Dumneaei e o rudă de a noastră, lămuri ea, stîngaci, arătînd-o pe Jurubița. Și curînd după aceasta adăogă : Prin alianță ! Apoi, către Amelica, ce sta încă încleștată cu mîinile pe pălărie : Are să-ți facă madam Blanșa și ție una !

Și luîndu-și fata, care înțelesese și ea greșala, dar se desprindea cu greu, au plecat.

Cînd, mai tîrziu, îndrăgostiții s-au urcat și ei în trăsură, avînd la picioare, într-o cutie albastră, înaltă și ușoară, ca de la marșandele de la Paris, obiectul aprig dorit de cele două femei, Jurubița, deși împăcată, îi șopti lui Bubi cu o asprime în glas :

— Să știi, dragule, că dacă nu vorbești cu bătrînul și nu mă răzbuni, înseamnează că nu mă iubești !

Bubi i-a luat mîinile și i le-a sărutat, fără să rostească vreun cuvînt. Pentru ca să facă gestul acesta, el s-a aplecat mult, ca sub o greutate. Jurubița îl privea de sus, zîmbind, fiind sigură de scandalul pe care-l avea de înfruntat Urmatecu. Bubi, însă, în aplecarea aceasta închisese ochii, simțind și pîndind cum fuge dureros din el o mare bucurie, cu care trăise pînă atunci. Jurubița fusese numai nour dulce pentru el ; acum începea să prindă carnea cea adevărată a vieții din apucăturile ei. Și se trecea ca o poamă, sau ca o floare. Cu o clipă sub groază și un ușor dezgust, Bubi a și crezut că a pierdut-o cu totul. Se înșela ! Cînd gura avea să-l atragă și sînii să-l ispi-

tească, avea să se reîntoarcă la ea cu aceeași poftă, de multe, de foarte multe ori.

Acum se aflase, în sfîrșit, de toată lumea, despre legătura dintre Jurubița și Bubi. Seara, cînd coana Mița i-a povestit soțului său cele întîmplate, Urmatecu a început să strige, certîndu-și nevasta și copila pentru lipsa lor de pricepere în a trăi în lume. Mînia lui era atît de mare, încît femeia nu avea răgaz să spună nici un cuvînt de lămurire și să arate că nu ele au fost de vină și că nu ele au început. Iancu nu voia să asculte nici o dezvinovățire. I se părea că toate planurile sale de viitor i-au fost nimicite de această nefericită întîmplare. Nici judecată, nici înțelegere, nici mîndrie nu avea pentru familia lui, pentru că era stăpînit numai de spaima unei prăbușiri a socotelilor. Era înciudat și furios!

Amelica la început a strigat și ea, ținînd piept tatălui său. Apoi a început să plîngă, și Urmatecu nu s-a înduioșat. Era cel dintîi conflict mai adînc între tată și fiică asupra căruia tatăl n-a revenit numaidecît. Amelica nu era tare jignită și amărîtă de insultele Jurubiței, cum s-ar fi putut crede. Pentru așa ceva se aprinsese la început, dar prietenia și intimitatea de odinioară dintre ea și tînăra femeie o deprinseseră și cu vorbe și cu tachinări mai ciudate cîteodată. Era însă altceva. Acum, Amelica, răzbunătoare din fire, simțea că are un cuvînt împotriva tatălui său. Și cu temeiul acesta, umflat de toate auzitele despre onoare, pe care le aflase la școală de la prietene de familii mai bune, și fără să le înțeleagă și să le simtă bine, i se părea fetei că răzbună tot ceea ce tatăl său a făcut sau n-a voit să facă pentru ea și pentru maică-sa în împrejurările vieții lor mărunte de-a lungul anilor.

De aceea, în iuțeala vorbei, Amelica a scăpat și cîteva cuvinte care l-au durut pe Urmatecu. Au fost mai ales cîteva aluzii la fosta lui legătură cu Jurubița. Fata, voind să ia apărarea mamei ei, acum, tîrziu, fără să-și dea seama, făcea un lucru urît. Inima tatălui său nu o strica și nu o învrăjbea împotrivă-i pentru că nu putea, dar săpa și mai adînc prăpastia dintre ei. Urmatecu nu își dădea seama că firea aceasta aprigă, tare și încăpățînată, Amelica de la el o moștenise, însă fără generozitățile, entuziasmele și gusturile lui pentru viață. „Două pietre tari", — după cum vorbea de multe ori coana Mița despre soțul și despre fiica ei — se ciocneau acum, așa cum se vor ciocni mereu. Și încetul cu încetul, după certuri din acestea, care aveau să fie din ce în ce mai rare, înghețînd însă răstimpurile dintre ele, tatăl și fiica aveau să se depărteze tot mai mult unul de celalt, lăsînd în urmă mîhnirea lui Urmatecu de a nu fi înțeles și de a nu vedea pe fata sa intrînd în viață chiar așa cum ar fi voit el.

Amelica, pe măsură ce creștea (se apropia de nouăsprezece ani), dovedea a fi rece din fire și ciudat alcătuită sufletește: și din copilării necoapte pentru vîrsta ei și din eresuri de om bătrîn. Obiceiurile creștinești și gospodărești le învățase pe toate, dar n-a simțit niciodată unde să se oprească în deprinderea lor. Trecuse dincolo de rosturile unei vieți obișnuite, ce s-ar fi cerut limpezită și de învățătura cea nouă, ce nu se prindea de ea. Fata se întorcea cu singura ei mare curiozitate înspre îndeletniciri băbești și farmece. Pentru vîrsta ei, știa prea multe din acestea și credea prea mult în ele. Adeseori, coana Mița găsea între ferestrele camerei sale și arunca înciudată, certîndu-și copila, cîte un pahar cu apă, în care Amelica, la miez de noapte, sub stele, spărsese un ou. Inima ei nu dorea nimic și nici un chip de bărbat nu

o neliniştea. Cunoştea totuşi o lăcomie de a şti mai dinainte ce i se va întîmpla. Nu atît că ar fi aşteptat ceva să-i schimbe viaţa, căci era mulţumită cu aceasta din casa părinţilor ei şi o alta nu dorea, ci tocmai pentru ca să capete o siguranţă că nimic nu se va preface.

Firele lungi de albuş, ce se prindeau ca o horbotă de pereţii paharului, clătinîndu-se uşor la fiecare mişcare şi ducînd greutatea rotundă şi plină a unui gălbenuş bogat ce plutea între ape, erau o privelişte şi o tălmăcire ce puneau un fior în sufletul încremenit al Amelicăi, în dimineţi pline de nădejdi, astfel urzite pentru ea. Netulburatul „pod", cum o învăţase o ţigancă bătrînă odată să desluşească şi să numească firele de albuş, şi „soarele", cum se chema gălbenuşul, erau pentru ea puntea de siguranţă a viitorului, purtînd norocul şi izbînda. Astfel închisă sufleteşte, iubind averea ca tatăl său, dar negustînd bucuria vieţii ca el; fiindu-i dragă casa şi gospodăria, ca mamei sale, dar pierzîndu-se dincolo de presimţămîntul femeiesc şi de creştineştile credinţe şi rosturi, amestecînd, ahtiată şi bucuroasă, întotdeauna învăţătura altarului cu practici necurate, Amelica nevrînd nimic cu tărie, nesigură pe ea, cu marginile fiinţei sale înceţoşate, mîndră mai mult pentru că îşi spunea că aşa trebuia să fie, neştiind bine cît şi faţă de cine, se supăra uşor, se bosumfla şi purta pică.

Cuvintele mai ales, întrucît o priveau, nu erau limpezite şi bine aşezate în mintea ei. De aceea, pentru că înţelegerea lor pentru ea era lunecătoare, le tălmăcea greşit, şi dintr-un nimic ieşea o mare supărare, după cum, de multe ori, avînd credinţa că „subţire" îi spune fiecăruia în faţă ce i se cade, ea jignea lumea, îngheţînd oamenii şi împrejurările.

Din desfacerea minţii ei, cu trecerea anilor, şi din stăruinţele părinţilor, ce i se repetau, că trebuie să

fie şi să se poarte ca o domnişoară de familie bună, ea atîta prinsese: să fie supărăcioasă şi să dea două înţelesuri cuvintelor: pe unul cînd le primea şi pe altul cînd le spunea.

Pînă la întîmplarea aceasta, Amelica se ferise să vorbească prea mult cu tatăl său. Urmatecu îşi purta în legăturile sale cu fiica lui şi o resemnată îndurerare, şi o nădejde, din care într-o bună zi aştepta surpriza inimii ei. Îşi spunea că, fiind fată, trebuie să o lase mai mult în grija soţiei sale şi a profesoarelor. Ca întotdeauna, el se gîndea numai la viitorul ei şi la banii pe care trebuie să îi aibă. Astăzi, însă, cuvintele Amelicăi l-au trezit din aşteptare. I s-a dovedit omului că fata lui nu era nici deşteaptă, nici bună, nici respectuoasă. Şi încă o dată, trecînd peste durere, dar cu marea lui cunoştinţă de oameni, Urmatecu s-a îngrijorat de cum se va descurca Amelica în viaţă. Dar vremurile astea erau încă departe! Şi schimbînd o grijă de ce o să fie pe una care este, Iancu se zbătea acum în încurcătura scandalului de la modistă. Ce să facă şi cum să se poarte? Pe Jurubiţa o cunoştea, şi din cîte auzise, ştia pe ce drum a apucat-o! Dar ce va fi cu Bubi? Ce va face?

Urmatecu ştia că Bubi, de cînd se încurcase cu Jurubiţa şi locuia împreună cu ea, nu mai dăduse prin casele de pe Podul Mogoşoaiei. Şi pentru ca lucrul acesta să nu scape nebăgării de seamă a bătrînului baron şi pentru ca să înrăutăţească puţin şi să îngreuneze situaţia fabricii şi a oamenilor ei, Urmatecu, sub cuvînt că nu-l lasă inima şi că dă o mînă de ajutor, începuse să se amestece în treburi, descurcînd cîteva — atît cît să nu limpezească tot — şi să lucreze din cînd în cînd cu Marco Bellini, care, călăuzit, cît de cît, nici nu-l mai supăra pe Bubi. Tînărul baron, văzîndu-i lipsa, la început s-a îngrijat, în urmă, însă, fericirea l-a făcut să-şi uite da-

toriile și remușcările. După ce cumpăni cîtva timp ce are de făcut în furtuna aceasta de ceartă cu soția lui, ceartă pe care tot o mai purta cu glas umflat și vorbe mari, să țină minte că au greșit și să vadă și ele, soția și fiica, ce greu e să mergi prin lume fără să faci prostii, Urmatecu chibzui că tot e mai bine să o ia el înainte. Și cînd a tăcut, iar coana Mița, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, a început să-l întrebe de o mulțime de treburi mărunte, de parcă și-ar fi cerut iertare, Iancu se hotărî așa să facă, după cum s-a gîndit. Și s-a bucurat în gînd, el, pentru el !

Prietenia ce se legase de-a lungul anilor între Iancu Urmatecu și bătrînul baron Barbu adusese între cei doi bărbați o intimitate pe care omul de casă o întrebuința de cîte ori credea de cuviință și căreia boierul, din lene și din tabiet, nu i se putea împotrivi. Era mai ales un ceas pe care Iancu îl știa și îl folosea ca fiind cu totul prielnic intențiilor sale. Și ceasul acesta era pierderea de vreme într-o mulțime de gesturi rupte și fără legătură între ele, pe care bătrînul o gusta mai ales în umbra iatacului său, încărcat de lucruri, între deșteptare și îmbrăcare. Atunci, mai mult ca oricînd, întreaga ființă a boierului lenevea cu plăcere. Între un pieptene cu dinții mărunți, ce-i descurca favoriții, și o țigară ; între o sorbire de cafea și mîngîierea unui ou mare și galben de struț, vechi și neted la pipăit, tăiat de la mijloc, legat în argint și schimbat în cutie pentru o parfumată pulbere de săpun ; între cravata zilei aceleia și un flacon greu, de cristal șerpuit, cu o uleioasă apă de trandafiri, erau multe, foarte multe lucruri mărunte, pe care boierul, cu gesturi leneșe, le atingea și le părăsea, învîrtindu-se prin casă. Primit de mult să privească la aceste robotiri ale micilor voluptăți și ale maniilor boierești, Urmatecu învățase pe dinafară

nu gesturile care rămîneau neprevăzute, ci lucrurile care neapărat trebuiau să treacă prin mîngîierea bătrînului. De aceea, de multe ori el nu numai că le prevenea, dar le și sugera. Vorbind, fără să-și dea seama, baronul lua din mîinile lui Urmatecu, și acesta i le oferea, lucrurile înviate de hora ceasului de dimineață.

Pentru fiecare, baronul se uita la Iancu și, fără să se întrerupă, îi mulțumea din ochi și dintr-un scurt gest de înclinare a capului, nepierzînd, nici pentru o clipă măcar, firul cuvîntului. Iar Iancu, de-a lungul anilor, se deprindea cu fel de fel de lucruri care să-i împodobească viața. El le dobîndea fie cumpărîndu-le, fie mai simplu, din ușoare aluzii și reamintiri făcute dărniciei stăpînului său. În felul acesta învăța Urmatecu mai ales să-și lărgească și să-și înnobileze gustul. Și lucrurile astea erau de toate felurile, dar printre cele dintîi erau ceasornicele de birou, cu arc puternic și bătaie limpede, cu un cadran mare cu scrisul orelor lămurit pe el și mai ales cu tocul de piele cu picior, ce le făcea să stea ca pe un cadru. Apoi erau chiar aceste cadre pentru fotografii, de ținut pe masă, din care Iancu nu mai văzuse pînă în casa boierului. Pe la ei fotografiile ființelor dragi se băteau numai în perete, lumea mică și modestă neștiind decît să imite tîrziu de la boierime felul acesta intim și duios de a coborî imaginile pe masa de la căpătîiul patului sau printre cărți și hîrtiile de lucru. Erau apoi obiectele ajutătoare de știință zilnică, termometre și barometre, care îl încîntau pe Iancu de curate și precise ce erau. El le citea tare, cu un glas de cunoscător ce le consultă în treacăt, dar cu un ton de mulțumire și îngîmfare, pe care o ureche atentă l-ar fi prins întotdeauna la el. Aceasta, mai ales, pentru ca să acopere prețuirea pînă la respect purtată pentru taina mecanismului lor, neîn-

țeles bine cînd i-a fost o dată explicat de baron și uitat după aceea. Și, peste toate acestea, mai era încă ceva, ceea ce Iancu a înțeles abia tîrziu; păstrarea și risipirea în jur a lucrurilor inutile, care azi nu mai au nici o întrebuințare sau sînt numai frînturi din foste lucruri nobile și bătrînești. Așa erau narghilele, felinare mari de falaitari de sanie; bice și cojoace de surugii; pistoale nemțești ce se încărcau pe la gură și mai cu seamă panopliile, cu ghioage, săgeți, baltage și iatagane bătute în cuie pe cîte o tablă mare de lemn, acoperită cu blană sau postav roșu. Iancu simțea că acolo e și o mîndrie și o strașnică bogăție de dincolo de parale. Panoplie încă nu avea la el acasă, dar era darul pe care și-l făgăduise de îndată după lovitura cea mare, căci la panoplie jinduia de mult și mai aprig decît la inelul de legătură al lui Dorodan.

Ceasul acesta de dimineață, de neîncetată învățătură pentru omul de afaceri și de măruntă și pătimașă iscodire din partea boierului pînă a sări chiar din cadrul solemn al strămoșilor săi, se petrecea mai întotdeauna într-o convorbire în care Iancu aducea și povestea tot ce auzise în ultima vreme. Erau mai ales povești de vînzări și de cumpărări de moșii și de case boierești, aflate de pe la tribunal, cărora însă priceperea și fantazia lui Iancu știau să le adauge întregul lor înțeles, căci mai întotdeauna pe vremea aceea, în spatele unei asemenea grăbite operații, se găsea o femeie. Și baronul Barbu, de cîte ori auzea că un prieten din copilărie, boier vechi și el, pierdea cîte ceva din avere de dragul unor ochi de fată, rîdea mărunt, fără să spună nici un cuvînt, bucurîndu-se de virtuțile și cumpătările lui. Dar omul despre care întotdeauna se vorbea în amănunțime (și conu Barbu tot cerea mereu alte povești, și nu se mai sătura !) era conu Ștefan. Gelozia și înciudarea boierului urmă-

reau neîndurătoare pe fratele său, fie chiar numai în felul acesta nevinovat al unei ușoare bîrfeli. Și, într-adevăr, viața lui conu Ștefan avea ce să dea de vorbit ! Cu datorii în toate părțile, pe care tot Urmatecu i le descurca din cînd în cînd, mai vînzînd, mai ipotecînd, mai împrumutînd din nou și mai astupînd goluri vechi cu jefuiri nouă, pentru care, din admirație, omul de afaceri nu lua nici un ban pentru osteneală, conul Ștefan își ducea viața lui veselă de femei, de chefuri și de cai.

Și în toiul petrecerilor celor mari, și el își aducea aminte de fratele său, căruia îi spunea „curcan bătrîn", și ca răspuns la „deșucheatul", din care conu Barbu nu-l mai scotea, dar mai ales pentru a-l reaminti umflat, pe bătrînul baron, în solemnitatea favoriților săi imperiali. Era apoi și o mică răzbunare, conu Ștefan neavînd titlul de baronie. Poveștile, cît mai multe și cît mai deșucheate despre fratele acesta mai mic, îl agitau, îl pasionau și îl ascuțeau pe bătrînul domn, în ceasurile lui de lenevie. Îi părea atît de bine că vorbește lumea despre Ștefan, și că mai ales vorbește de rău, încît aproape își pierdea buna lui măsură. Și clipa aceasta era mai întodeauna întrebuințată de Urmatecu pentru a altoi hotărîri nouă în voința stăpînului său. Astăzi Iancu s-a îndeletnicit mult mai puțin cu el și cu învățătura lucrurilor, și a pregătit cu deosebită grijă, în schimb, trecerea înspre ceea ce aducea și ceea ce voia să i-o ia înainte lui Bubi. De aceea, după ce a aprins bine focul în sufletul lui boier Barbu cu nevinovate întîmplări mai nouă, de chef, ale lui Ștefan, meșteșugit tălmăcite mai ales în exclamații care de fapt nu spuneau nimic, dar frămîntau mult în pasiunea bătrînului gelos, Iancu strecură zîzaniile urmărite :

— Că o fi avînd multe păcate conu Ștefan, spuse el într-o doară, pe mine nu mă privesc și nici nu

am cădere să le judec, că, oricum ar fi, de la mine pînă la dumnealui, boier, e cale lungă! (Baronul Barbu protestă, mormăind din delicateţe ceva. Dar ceea ce auzea, era sigur că e adevărat, îi făcea plăcere şi îi încărca sufletul de şi mai multă bunăvoinţă şi încredere pentru cuviinciosul său om de casă.) Da cu una nu mă împac, spuse Urmatecu mai departe, şi asta tocmai pentru că e boier! Îşi pierde cumpătul, şi în lume uită de cum trebuie să vorbească unei femei!

Baronul, tocmai mîngîia doi cai de bronz, care, grei, apăsau pe un vraf de scrisori rupte. Mîna i se opri în aer, faţa îi păli şi buzele au început să-i tremure. Urmatecu îşi dădu seama că greşise, cu puţin, calea. Văzu că mintea boierului bătu deodată înspre domniţa Natalia, şi de aceea se grăbi de îndată să îndrepte:

— Că nu erau femei de lume mare, ci numai de chef, n-are a face! Oricum, tot femei erau!

Iancu spunea pentru prima dată în viaţa lui fraza aceasta. Se auzea parcă din afară şi i se părea ciudată. Parcă nu erau nici gura, nici glasul lui care o închegau, căci orice s-ar fi putut schimba la el, dar ca să ajungă într-o zi să creadă ceea ce spunea era cu neputinţă. Pentru el femeia nu merita acum, era cu neputinţă. Pentru el femeia nu merita stima, iar încredere numai atunci cînd şi-o lua singură, silindu-te să i-o dai, aşa cum se întîmplase cu Miţa, soţia lui, care în imprejurări grele ştia mai multe decît el, şi dracu ştie cum simţea, mai din farmece, mai din icoane, acolo unde Urmatecu nici nu bănuia ceva! Dar auzise de mult şi mereu, în lumea boierilor, că orice ar face, femeia e tot femeie! Asta însemna că, întocmai ca în faţa unui nebun sau a unui copil, trebuie să te porţi cu ea zîmbind, cu mîngîiere cînd plînge, tăcînd cînd ţipă şi, mai ales, vorbindu-i frumos chiar atunci cînd minte şi

te insultă. Nici la început, nici după aceea Iancu nu a înţeles de ce trebuie să te porţi astfel şi nici n-a căutat să cerceteze, pentru că ştia că n-are ce face cu argumentele care i se vor da. Dar a păstrat vorba şi sunetul învăţăturii, purtînd-o ca pe o cheie în anumite împrejurări, căci era una din multele lor zicale, cea mai preţuită poate, care deodată te punea la rînd cu ei. Dacă tu credeai în ea, nimeni nu te întreba! Era destul să o ştii şi să o laşi să cadă cînd să-ţi fie de folos. Şi vorba asta, la bătrînul baron, avea mai multă putere decît la oricine, şi Iancu o ştia. De aceea, boierul, liniştit pe de o parte, dar scîrbit pe de alta, se scutură din întreaga lui mică făptură şi zise:

— Şi cînd te gîndeşti, Iancule, că poartă acelaşi nume cu mine!

Mai bine nici nu se putea ţinti! Conu Barbu găsise cuvintele stării de suflet pe care Iancu o căuta la el. Şi ca să nu se piardă nici o clipă puterea acestei indignări, vicleanul om zise iute:

— Da' mai sînt şi alţii, şi mai tineri şi tot atît de aproape, ba mai aproape de măria-ta, care se poartă la fel!

Solemnul „măria-ta", ca şi altă dată, era lovitura de măciucă, de sub care bătrînul nu se mai putea ridica. Neliniştea şi supărarea ce l-au stăpînit cînd a fost vorba de frate, acum s-au preschimbat în mîhnire mohorîtă auzind că e vorba de fiu. Şi poate ar fi fugit bătrînul baron, cum îi era firea, şi cu această durere într-o tulbure şi întristată visare, după cum în visare fugea şi cu toate bucuriile, dacă arcul mîndriei sale boiereşti nu l-ar fi ţinut faţă în faţă cu Iancu din linguşirea cea mare, pe care acesta i-o aducea. De vreme ce i se spunea „măria-ta", trebuia să rămînă aci, să asculte şi să se frămînte.

Și Iancu a început să povestească tot ce s-a întîmplat în prăvălia lui *madame* Blanche. Numai că, vorbind pentru prima dată, pe față, despre Bubi și despre Jurubița, îi arăta mai puțin omenește și mai mult în ceea ce înfățișau: unul, banii fabricii, iar celalt, lăcomia de bani. Asta trebuia să îi intre în cap boierului: că banii sînt pierduți și că și izvorul lor, ipoteca, e șubredă, față de anul prost de la moșiile celelalte, și că el, Urmatecu, nu a fost de vină cu nimic, ba, dimpotrivă, a avut meritele lui într-o încercare de bună gospodărie. Necuviința față de femei, o dată adusă în vorbire și prinsă la boier, își mergea acum drumul ei, de care lui Iancu nu-i mai păsa. Dar ca s-o hrănească și s-o rotunjească, el i-a dat și fapte, puțin mai altfel povestite decît cele întîmplate. Astfel, se văita că soția lui și fata au fost batjocorite de femeia aceea a lui Bubi, și că acesta n-a făcut nimic nici pentru a împiedica ocara, nici pentru a o șterge. Și încheia cu jumătate de glas:

— Și e și Mița femeie cinstită la casa ei, coane, iar Amelica e și ea domnișoară de pension!

Bătrînul boier se simți deodată înecat de rușine. Dacă s-ar fi putut ascunde, ar fi făcut-o. Simțea cum Urmatecu, umilit și cu blîndețe în glas, îi cerea socoteală pentru insulta adusă familiei lui. Asprimile în afaceri ale lui Iancu și hotărîrile pe care de multe ori i le impunea, și care atunci îl necăjeau puțin, acum deodată se curățau și se înălțau. Dacă în cel mai de preț lucru pe care îl are omul, își spunea baronul, mîndria familiei lui, Iancu e atît de domol, aproape sfios, e că la fundul sufletului său e numai respect, dragoste și bună-credință. Așa că toate celelalte sînt voințe folositoare față de îndoielile și slăbiciunile lui de boier!

Și baronul stătea gata să plătească oricît de scump răul pe care-l făcuse fiul său. După o scurtă tăcere, trecută cu fruntea întunecată, bătrînul s-a încordat, și-a strîns cuviincios halatul lui lung de mătase, s-a încheiat pînă la gît, și-a înțepenit pasul nesigur în papucii care-i scăpau din picioare și, apropiindu-se, cu capul puțin dat pe spate, de Iancu, i-a luat mîinile în ale lui, rostind rar, cu o neobișnuită putere în glas:

— Îți cer iertare în numele baronilor Barbu! Cere-mi orice, Iancule, numai să uităm ceea ce s-a întîmplat!

Urmatecu măsură dintr-o ochire cît de neașteptată a crescut clipa aceasta. El voia să dobîndească o oarecare bunăvoință și un fel de leneșă îngăduire a spune și a propune orice. Dar purtarea asta plină de hotărîre, de ifos și de dărnicie nu o văzuse în socotelile lui. Și-o reamintea însă și din alte clipe. Din marile scene de gelozie ale baronului, de pildă, și din încercările respinse de baron cînd a fost să stea prea aproape de obiceiurile și datinile lor. Din toate, abia acum Iancu Urmatecu vedea un întreg, o singură purtare, un singur gînd, care era felul lor boieresc de a fi: aprinderi mari, încăpățînări bruște, gesturi bățoase și vorbe umflate. O fi fost poate o dată în ele ceva care să facă tăria boierilor, atunci cînd zvîcnirile astea se legau strîns între ele și în orice împrejurare, și grea și ușoară, astfel îi găseai. Atunci ei erau cu adevărat stăpînii, pe care dacă nu-i ascultai, te frîngeau. Acum, însă, cînd ani întregi se lăsau jefuiți din lene, din nechibzuială și nepricepere și cînd deodată își aduceau aminte că sînt boieri pentru că n-au spus anumite cuvinte în anumite împrejurări și pentru că nu au stat chiar zîmbind cînd au fost despuiați de o parte din avere,

Iancu vedea că toate sînt numai scurte și biete treziri înainte de o adîncă adormire.

Solemnitatea baronului l-a plictisit; dărnicia lui copilărească însă l-a înduioșat și l-a bucurat. Și-a dat seama că, puțin dacă va ști să speculeze această clipă neașteptată, va dobîndi lucruri pentru care, în alt fel, ar fi trebuit să lupte mai mult și mai greu. De aceea, ținînd încă mîna baronului, se prăvăli, gîfîind aproape, într-o îngenunchere asupra ei, gata-gata să i-o sărute, rostind cu o tulburare voită:

— Da', păcatele mele, coane, că de știam așa, nici nu mai spuneam! Da' nu asta am vrut eu de la măria-ta!

— Ba nu, Iancule, răspunse emoționat bătrînul, asta ți se cuvenea! Asta, și cîte multe, nu mai știi! Căci inima mea, de ani de zile, ține socoteală bună pentru tine, băiete! Și odată și odată tot vream să fac mai mult decît am făcut! Numai că nu credeam că am să ajung să o îndeplinesc cerîndu-mi iertare!

Și boierul înghiți cu greu un nod, care îi venea și din slăbiciune, și din mîhnire. Amintirile de atîția ani din urmă, bunătatea, încrederea și tristețea sinceră a stăpînului său, de om bătrîn și îndurerat, au trecut prin Iancu o omenie caldă și blîndă, care era să-l pună aproape să facă o prostie. Îi venea să dea în genunchi, să se spovedească — nu de toate, că nici nu le-ar fi ținut minte — și să se lege pentru viitor că va lupta, va descurca, va gospodări și fabrică, și avere, ca pentru el sau Amelica. Îl cuprinsese și pe el emoția bătrînului și îl gîtuia. Cînd, deodată, stătu să privească în urmă, peste cele cîteva lucruri întîmplate acum. Și cutreierînd din faptă în cuvînt, ajunse cu gîndul la început, acolo unde din femeie și pentru femeie baronul s-a umilit. Și Iancu se trezi și zîmbi. Cîntări, după el, nemeritatul acestui început de mîhnire, întreaga copilărie a faptei și se opri. Își aduse aminte că în atîtea împrejurări grele de avere bună pierdută, cu care adevărat se împuțina, baronul nici nu simțise nimic, nici nu se plînsese. Și acum, pentru că ar fi fost jignită o femeie care nu era a lui de un fiu pe care nu-l învățase ce e viața și nu-l ținuse de rău de la risipă, boierul se prăpădea cu firea! Și Iancu îl privi pe baron, care sta cu fruntea lipită de fereastră, iarăși pierdut în tăcerea lui, și socoti că milă poate să facă, dar că îndurare nu merită. Și, în felul acesta, sufletul omului de afaceri, lunecat o clipă pe îndoieli și înduioșări, se însănătoși. Își găsi deodată și ținta iarăși limpezită, și toată rostirea, de la asprime pînă la viclenie. Și hotărîndu-se la cea din urmă, pentru folosirea acestei clipe, spuse, întorcînd gîndurile baronului, care acum sigur erau departe, la frîntele mărturisiri de dărnicie:

— Da' ce să mai capăt, cucoane, că, slavă Domnului, mi-ai tot dat și mi-ai umplut casa de lucruri!

Și Urmatecu se uită în jurul său și trecu iute prin mîini, bucurîndu-se, cîte unele din jucăriile de dimineață ale bătrînului. Acum mințea, însă, pentru că adevăratul lui gînd era că are prea puține din ele după cîte i s-ar cuveni.

Dar, cu totul neașteptat, conu Barbu nu-și părăsise firul gîndirii. Și dovedind deodată o adîncime pe care i-o aducea mai mult inima decît mintea, spuse:

— Ei, sînt lucruri și lucruri, Iancule! De-astea mărunte oi fi avînd, nu zic ba! Dar cu altceva vreau eu să rămîi de la mine!

Și Urmatecu, presimțind ce are să vină, trecu printr-o stare ciudată, ca și cum s-ar fi deschis deodată o ușă de care era rezemat. Inima începu să-i bată cu putere. O simțea cum i se suie în gît. Și el singur se

mira că nu mai e sigur pe el și că se mai pot întîmpla lucruri pe care nici nu le bănuia !

Iar boierul, luminat, liniștit, mărit, așa cum era în toate clipele lui de boierească dărnicie, adăugă :

— Vreau să ai de la mine (că ai fată și neam care de-abia începe) nu lucruri ce se mută dintr-un colț în altul și se pierd, ci pămînt, că ești vrednic să-l ții și să-l rodești ! Așa vreau și o să ne chibzuim noi cîndva despre el. Și acum du-te și lasă-mă singur !

Niciodată nu i se întîmplase încă boierului să-l gonească de lîngă el ! Nerăbdător, Iancu de-abia acum ar fi rămas să iscodească, să vadă la ce se gîndea, în ce fel și mai cu seamă cînd se va întîmpla. Dar nu putea. Conu Barbu îi și întorsese spatele, așezîndu-se la masa de scris. Ce scria ? Despre pămînt, sau cine știe ce-i trecea prin minte ?! Și cu toată îndrăzneala și trecerea lui de atîția amar de ani, Iancu Urmatecu nu s-a încumetat să-l tulbure sau să-i spună vreo vorbă. A ieșit în tăcere, ducînd cu el o bucurie care îl tulbura, făcînd pași de-a-ndaratelea, cu fața la boier, căutînd ușa cu mîna, de parc-ar fi fost Ivanciu cînd a cumpărat livada de la Pietroșița, de a cărui veselie neghioabă, atunci, el își bătuse joc.

Dintre toți tinerii care dădeau buzna și îi căutau în plimbările lor pe Jurubița și pe Bubi, acesta și-a ales ca tovarăș un prieten din copilărie : pe Gună Licureanu. Era un boiernaș frumos, înalt, negricios, cu o mustață subțire, ce se scria pe buze roșii și umede. Părul des, vîlvoi, îi cădea în coamă groasă, ca o chică pe ceafă. Ochii lunguieți, întunecați și calzi, ca de cadînă, mîinile puternice, cu vine umflate și albastre ; pasul legănat ; glasul domol, adînc și răsunător, de parcă mereu ar fi spus o rugăciune ; hainele închise, bine tăiate ; cămașa tare,

albă și proaspătă și un veșnic parfum de piele bună, rusească, ce se amesteca într-un miros înțepător cu tutunul, toate îi dădeau lui Gună Licureanu un farmec de neînțeleasă ispită și o mare trecere la femei. Pe lîngă el, blondul Bubi, cu ochii lui albaștri, bulbucați, ajutați de ochelari, părea și mai bătrîn (deși erau de aceeași vîrstă), și mai spelb. Gună Licureanu, fără învățătură și puțintel la minte, își moștenise părinții, morți demult, și avusese timpul să și toace o moșie mare pe Ialomița și cîteva vii de pe lîngă Valea Călugărească. Ce-i mai rămăsese era o casă așezată cu curtea ei largă, pe una din străzile liniștite din jurul Bisericii Albe. Acolo, de multe ori, cînd nu porneau înspre Vila Regală de la Șosea, în serile răcoroase, se întindea masa în curte, la lumina felinarelor colorate.

Bubi încărca cu de toate, de pe la băcănii, trăsura lui Gună și o deșerta în mîna servitorilor vechi și vrednici, care știau să pregătească lucruri bune în vreme ce se servea țuica. Trăsura aceasta, ca și casa, de altfel, stîrneau pofta din ce în ce mai aprinsă a Jurubiței. De caii albi și spițele aurii ale roților se dusese vestea în București. Toți cunoșteau echipajul boiernașului, fie că se oprea pe Podul Mogoșoaiei, la cofetăria lui Frederic, și-și cerea înghețata la scară, cînd tînărul zvelt și frumos își scotea în lume o nouă iubită, fie că își odihnea caii la rondul al doilea sau mai departe, la Băneasa, de unde începea păduricea Mogoșoaiei. Acolo, în primele zile cu soare ale lui martie, Gună culegea singur ghioceii, îi lega cu sfoară de aur, de la cutiile cu bomboane, și umplea trăsura cu ei. Numai pe conu Ștefan Barbu îl mai întîlnea atît de departe, veșnic cu altă femeie, și el, cocoțat și mînînd singur, de pe gabrioletele lui înalte și galbene, cîte patru cai

înaintași împerechiați întotdeauna în alte hamuri, după culoarea coamelor.

Trăsura lui Gună Licureanu o tulbura pe Jurubița cu totul deosebit și o apropia de el. Ajunsese că nu mai voia să iasă nicăieri decît în trăsura lui, pînă ce Bubi se va hotărî să-și facă una, ceea ce nu era ușor, Bubi neavînd nici grajduri, nici șoproane la căsuța modestă, cu chirie, pe care nu voia să o părăsească. Odată, Jurubița și-a mai aprins gustul acesta cu faetonul lui Urmatecu, dar atunci numai pe apucate, și mai mult să se necăjească, pentru că stăpîne erau pe el coana Mița și Amelica, și oricare altul, numai ea nu! De aceea, acum, nu numai că se plimba, dar la opriri, dîndu-se jos, urcîndu-se iarăși, întîrziind pe scară rezemată de capră, cîteodată aruncînd brațul cu umbreluța pînă peste aripile pe care le mîngîia în felul acesta, încerca să-și sature pofta de trăsură, după care jinduise atîta vreme. La drumuri lungi, cînd opreau, se ducea pînă la cai, îi bătea pe gît, îi freca pe frunte, le dădea zahăr, arunca privirea la picioarele lor, după cum îl văzuse pe Urmatecu făcînd, și vorbea cu Vasile, vizitiul, despre ei, ca și cum ar fi fost stăpînă. Adresele, cînd se urcau în trăsură, și locurile unde să meargă ea le spunea și toate astea îi făceau o nespusă plăcere. Gună nu numai că o lăsa să se poarte astfel, dar făcea totul să simtă ca și cum ea ar fi fost adevărata cucoană. Îi plăcea să dea, numai ca să dea, să facă bucurie și să știe că strînge undeva în sufletul Jurubiței un sentiment pentru el, de care nu-i păsa prea mult dacă e recunoștință, dragoste sau prietenie. Lacom de viață, de oameni și mai ales de femei, el alerga după bunăvoința tuturor. Bubi, îngăduitor, o lăsa pe Jurubița să se joace, urmărind cum bucuriile și poftele i se deschid într-o viață nouă, pe care nu a cunoscut-o înainte.

De multe ori, seara, se duceau la teatru, ceea ce femeia aproape nu văzuse niciodată. Îi plăcea mai întîi intrarea, cum totul se deschidea înaintea ei, cum era poftită, instalată și nu se mai contenea cu întrebările pînă ce nu spunea că nu mai vrea nimic. Apoi se simțea bine între cei doi tineri, care atrăgeau înspre ei privirile sălii. La drept vorbind, ceea ce îi plăcea mai mult Jurubiței în serile astea era sala, cunoștințele și vizitele de la unii la alții, cu care se obișnuise iute. Aștepta cuminte și răbdătoare să se isprăvească ceea ce se petrecea pe scenă (și îi plăcea mai mult lui Bubi decît lui Gună), pentru ca pe urmă să poată mînca dulciuri și rîde după poftă. Atunci simțea cum, din toată lumea asta de femei frumoase, Gună stăruia cu privirea asupra ei. Era o privire care nu voia nimic, și nu aștepta nici un răspuns, și se lăsa numai așa, moale și cuprinzătoare, ca lumina și căldura. Bubi își purta, fără să vrea, interesul prin alte loji, obișnuința și cunoașterea prea îndeaproape a femeii aducînd acea oboseală tihnită între ei, în care femeia crede că a găsit toate libertățile, iar bărbatul, toate siguranțele. O singură dată Jurubița s-a simțit atrasă de ceea ce a văzut pe scenă și aproape a fost săltată de pe scaun de emoție: la Ateneu, la un scamator italian. Cînd artistul, un bătrîn deșirat, cu favoriți cărunți, într-un frac necălcat, cu medalii multe ce-i sunau pe piept și mînecile suflecate pînă la cot, a topit un pachet de cărți de joc în palmă, și l-a făcut mai mic, tot mai mic, mic de tot, pînă ce a dispărut, Jurubița a deschis ochii mari, rotunzi și a rămas mirată ca un copil. Cînd apoi scamatorul a spart niște ouă într-un joben, simțămîntul ei de curățenie i-a strîns buzele cu groază și grijă. Dar cînd după ce omul a bătut cu o vergea, și din același joben au zburat doi porumbei albi cu panglici tricolore la gît, Jurubița a strigat

un „a" scurt, a început să dea din picioare și a înfipt unghiile în mîna lui Gună. Acesta rîse cu poftă și îi acoperi mîna încleștată, prinzînd-o astfel în mîinile lui, pe care, ca o mîngîiere, le duse încet spre obraz. Bubi îi văzu. După amintirea întîlnirii lui cu Jurubița, cînd i-a tremurat sufletul crezînd-o credincioasă și cunoscătoare de icoane pentru frumusețea lor văzută și nevăzută, depărtarea unde îl arunca acum bucuria ei vulgară pentru scamator ar fi trebuit să-l lase liniștit, pe drumul unei plecări, fără întoarcere, a inimii. Așa ar fi trebuit să se întîmple dacă lucrurile s-ar fi petrecut după judecata care le vede pe toate! Dar o necunoscută putere, acum simțită abia, legată de adîncul lui, îi trase dureros o gheară pe inimă. Și fără să mai dea nici o lămurire, se ridică, să plece acasă. Jurubița la început a fost mirată. Apoi, înțelegînd, se împotrivi. Bubi, în picioare, apăsa din ce în ce pe aceleași cuvinte, ca și cum n-ar mai fi știut altele. Licureanu tăcea. În cele din urmă, pentru că vorbele lui Bubi, rostite prea tare, făceau să se întoarcă, în timpul spectacolului, capetele înspre ei, femeia se hotărî să-l urmeze. Gună însă a rămas. Le-a dat numai trăsura. Și deși era noapte și coamele albe ale cailor abia se zăreau fluturînd în bătaia luminii de la intrare, Jurubița, mai mult ca oricînd, găsi de cuviință ca, înainte de a se urca, să întrebe pe vizitiu de starea echipajului și să meargă încet, să mîngîie caii. Bubi, ghemuit în fundul trăsurii, aștepta, cu o mînie, care dacă nu-și da drumul, sporea cu fiece clipă... Înainte de a pleca, Vasile întinse coșul, căci o burniță timpurie de toamnă se cernea ca prin sită. Jurubița, mai mult de ploaie, se grăbi să-și ia locul lîngă Bubi, și trăsura porni. Pe fețele lor încălzite, stropii reci îi ajungeau și îi înțepau.

„Așa trebuie să fie picăturile de vărsat!" își spunea Bubi, nici el nu știa de ce, avînd însă deodată înaintea ochilor un obraz șters fără sprîncene, ciupit, cu buzele vinete, pe care parcă-l cunoștea.

Și începu să caute în amintire. Căutarea asta îi făcea bine, îl potolea. Și tot orbecăind prin el, în întunericul trăsurii și al anilor, găsi în cele din urmă: era unul Tănase Guşter, mort demult, fost logofăt pe moșiile lor. El își omorîse nevasta din gelozie... Bubi se înfioră, mai ales că, în aceeași clipă, prin întuneric, îl atinse mîna Jurubiței, căutîndu-l. Bubi nu făcu nici o mișcare și ascultă cu luare-aminte, cu mîna lui liniștită, spusele mîinilor femeii, care, în frămîntarea lor neînchipuită, vorbeau. Niciodată tînărul n-ar fi crezut că se pot spune atîtea și că astfel se poate cere iertare cu degetele! Erau mîngîieri lungi, de la încheietură pînă la unghii, după cum erau prinderi puternice în palmă, strînsori, lunecări de-a lungul fiecărui deget, poleiri de unghii și sunări seci, și iarăși grupuri de degete de ale ei, ciupind și zgîriind, ici-colea, pe mîna lui, de parcă ar fi vrut să fie sărutări. Din zbuciumul acesta mărunt, iute și priceput, oricine ar fi trebuit să înțeleagă și patimă, și duioșie! Scamatorul, Gună și-apoi el! Și lui Bubi i se păru că în seara aceasta, de-a lungul ciudatei povești de mîini, care reveneau în toate felurile, a văzut-o pe Jurubița în tot ce simțea și în tot ce știa. Și nu era nici prea mult, și nu era nici prea departe. Asta era Jurubița, dar avea și farmecele ei! Și Bubi simți, ca și altă dată, că ceva din el începea iar să o apere. Apoi i se păru că tot ce a știut ea mai frumos tot lui i-a dat în seara aceea. Și întinzînd, în sfîrșit, brațul pe după talia Jurubiței, și-o strînse alături. Femeia i se ghemui la piept și se cutremură de cîteva ori. Prin întuneric, Bubi n-a putut să știe dacă a fost rîs ori plîns. Mai

în urmă, s-au potolit, fără să vorbească însă nici unul. Cînd au ajuns acasă, în linişte şi în relativă împăcare, după ce a aprins lampa, Jurubiţa l-a sărutat în treacăt şi i-a spus: „Prostule!". El n-a răspuns. Apoi gîndurile lor s-au despărţit, deşi se aflau în aceeaşi încăpere. Nu mai aveau să-şi spună nimic. Ea s-a dezbrăcat de rochiile scumpe cu luareaminte, ca pe vremuri, întîrziind într-o pregătire mai complicată pentru noapte. Iar el căuta scrisori; cerceta să vadă ce a mai venit. De unde altădată zăceau teancuri nedesfăcute, acum, orice veste din afară, chiar neplăcută, îl atrăgea. Şi pe masa lui de scris, de pe care nu se putea scăpa de pieptenii şi pufurile Jurubiţei, găsi într-adevăr două plicuri: unul, mai greu, mai mare, cu slova lui Marco Bellini, era de la fabrică; celalt, dintr-o hîrtie proastă, de băcănie, cu un scris ciudat, făcut din ciocuri şi beţe, era de la Ioachim Dorodan.

„Coane Bubi! Copilaşule!"..., aşa începea bătrînul. „De cînd îţi împarţi talerul şi patul cu papina găinarului, ce-ai mai făcut cu mine?" Şi urma apoi povestea cea veche, cu cîteva amănunte nouă despre Jurubiţa.

De la început nu i-au plăcut nici tonul, nici vorba. Oricîte păcate ar fi avut el faţă de Dorodan (şi le ştia, şi le spunea în fiecare zi), tragerea asta la răspundere îl supăra. Conştiinţa lui îl chinuia, era adevărat. O simţea, dar nu voia să şi-o mărturisească, ba, ceva mai mult, voia să scape. Şi atunci răstălmăcea de la început că bătrînul se întrece, că nu e nici respectuos, nici recunoscător. Bubi se oprea din cînd în cînd, ridica privirea de pe scrisoarea care se citea anevoie şi aştepta parcă să vadă altceva decît rînduiala obişnuită a lucrurilor în jurul său dezlipindu-se cu greu de realităţi şi neavînd nici o chemare pentru conţinutul scrisorii. Şi, totuşi, nimic

nu se schimbase. Era viaţa cum o îngăduise el de la început să fie: Jurubiţa adormise în mijlocul patului. Respira mai adînc ca de obicei, aşa cum se întîmplă în cele dintîi clipe în care vine somnul. Un zîmbet îi plutea pe faţă şi o lumină liniştită. Şi Bubi ştia că la culcare, cînd va voi şi el să se urce în pat, ca de atîtea ori după ce a rămas singur să citească tîrziu, şi va voi să-şi facă loc, femeia se va mişca greu, dar poate dacă o clipă printre pietrele somnului va licări conştiinţa că e el, îl va mîngîia cu mînă stîngace. Şi viaţa asta de linişte şi de tovărăşie îi plăcea nu numai pentru că îi plăcea femeia, dar pentru că o gustă prima oară. Şi erau clipe în care o simţea atît de puternic, încît gîndul că şi altul va fi trecut prin aceleaşi împrejurări îi punea ca o gheară în gît. Atunci, în loc să caute să fugă de vedenie, întîrzia în ea şi o scormonea. Aşa se întîmpla şi acum, stîrnit mai ales de vorbele scrisorii. De aceea, cu ochii pe jumătate închişi, căuta să aşeze chipuri în jurul patului său. Şi nu avea decît două, limpezi, care se certau între ele şi nici nu voiau să ştie de Jurubiţa, dar nu plecau de acolo, pentru că erau cele sigure şi adevărate: era Urmatecu şi era Tudorică. Pe cel dintîi Bubi îl privea cu ură; pe cel de al doilea îl învia din fotografii, deoarece nu-l cunoscuse. Neînţelegerea, mai degrabă batjocura lui Urmatecu, i-o povestise femeia. Atît vedea limpede Bubi şi se chinuia mai puţin decît de ceea ce nu vedea. Ce n-ar fi dat să mai aibă un chip! Şi nevoia aceasta creştea şi ajungea tot mai mare, cît o suferinţă de neîndurat. Şi cum ştia că tot ce îi trebuie se găseşte în mintea adormită acum a Jurubiţei, a avut de cîteva ori pornirea să o trezească şi să o întrebe. Dar s-a oprit, şi de ruşine, şi din mîndrie.

Reîntors la scrisoarea lui Dorodan, Bubi măsură în el, cu mirare, una din acele surprinzătoare călătorii

de cîteva clipe pe care le facem în depărtările ființei noastre, în care nu știm cînd plecăm, nu știm pînă unde vom ajunge, dar din care ne întoarcem mai schimbați decît după o îndelungată vreme de fapte și trăire. Din zbuciumul geloziei și al gîndului revenit, omul a simțit mai întîi o mare singurătate, dar și o simpatie nelămurită pentru cel ce i-a scris. De aceea, în scrisoarea pe care o citea acum, acele: *„Coane Bubi! Copilașule!"* ce reveneau neîncetat printre fraze, cuvinte neluate în seamă la început, mîngîiau ca vorbe vii sufletul său. Și el își dădu iute seama că în scrisoarea unui bătrîn care îi cerea ajutor, el însuși își găsea ajutorul, în cîteva biete cuvinte trimise înspre el.

Mai departe, scrisoarea vorbea despre Urmatecu. *„Nici de judecata lui Dumnezeu nu va avea parte,* spunea Dorodan. *Judecătorii lui sînt grefierii și arhivarii cari în cărțile sfinte nu încape! Acolo stau numai ticăloșii cei mari. Și el nici măcar atît nu e!"*

Și tăgăduindu-i lui Urmatecu intrarea în *Evanghelie,* Ioachim Dorodan adăuga neîncetat:

„Fie ce-o fi, întîmplă-se ce s-ar întîmpla, dar eu de mutat nu mă mut! Mort mă scoate din casă, viu, însă, nu!"

Și Bubi îl și vedea pe bătrîn, de cîte ori citea fraza aceasta, cu o încăpățînare de copil semănînd în săvîrșirile ei atît de bine cu deznădejdea oamenilor în toată firea, bătînd lucrurile, călcînd cîte un singur loc în casă și lăsîndu-se greu de parcă cineva l-ar fi tîrît înspre ușă.

Dar stilul scrisului creștea, și dojana, o dată cu el. Bubi era certat că și-a părăsit credința și vechea lui mărturisire pentru cele sfinte, *„care stau și așteaptă și oricînd te primesc,* scria bătrînul. *Că trăiești dumneata acum, coane Bubi, copilașule, ca într-un vîrtej! Dar vîrteje sînt toate în viață, și întru toate.*

Știi dumneata unde stă Mîntuitorul în pustietatea văzduhului? Dincolo de noi și dincoace de furtună! În spatele Mîntuitorului, Doamne, ce nu e acolo?! Acolo se încaieră crivățele cu focul, tunetul se rostogolește ca bolovanii și curge apa printre maluri, pe cer, unde nici paserea nu poate să se țină. Și în învălmășeala asta, acolo sînt toate simțirile viețilot și ale sufletelor. Dar nimeni nu știe cum sînt, unde sînt și mai ales de unde vin. Și în fața lor, ca să nu le vedem, dar să le auzim, stă Mîntuitorul. El le limpezește pe toate pentru noi și ni le dă cu picătura, căci altfel nu le-am putea îndura. Din el vin toate potecile, pentru că între el și noi e pajiște! Și pe pajiștea asta e rînduială și sînt biserici, și sînt altare, și mai cu seamă icoane, la care să te închini!... Dar de mutat, nu mă mut! Mort mă mut! Mort mă scoate din casă, viu, însă nu!"

Și scrisoarea se încheia astfel: *„Dacă nu vrei să mai vii pe la mine, nu veni! Dar ajută-mă, nu mă lăsa! Că și bune și rele ți-am spus, și odată tot ți-oi mai fi și eu bun la ceva."*

Abia acum în inima lui Bubi a pătruns o adevărată căldură. Era și ca o bucurie, și ca un entuziasm! Gata ar fi fost de îndată să facă orice, pentru că nu-i spunea pînă cînd trebuia să-i ajute. Era liber Bubi să poarte încîntarea unei fapte frumoase cu el, despre care credea că oricînd o poate săvîrși. Și pornirea îi era sinceră și adîncă și mai ales îl împăca și îl apăra de neîncetatele remușcări. Era numai bucuros că nu trebuie să facă acum fapta ce i se cere. Toată povara aceasta a lui Dorodan se putea limpezi în timp. Iar el sigur o va limpezi!

Din cealaltă scrisoare, însă, treburile îl chemau la fabrică, sus, în Vîlcea, la Negovanu, unde lucrările clădirii începuseră de mult. Și ar fi fost chiar bucuros să scape cîteva zile din neliniștile de aci, cu jelania

bătrînului despre mutatul lui şi năzbîtiile Jurubiţei. Timpul va mai limpezi lucrurile. Şi mai avea şi o datorie acolo sus de îndeplinit la o treabă pornită pentru el, va găsi toate la locul lor, gîndi, şi, mai ales, cu veşti bune la el, va putea să ceară tatălui său mai multă milă şi recunoştinţă pentru Ioachim Dorodan.

Gîndul plecării îl stăpîni deodată ca o neaşteptată bucurie. Şi, fără să mai întîrzie, încet, pentru a nu o trezi pe Jurubiţa, coborî de pe dulap un geamantan mare de piele, îl deschise pe două scaune şi începu să-şi aşeze lucrurile pentru drum. Nu mai umblase în el de cînd se întorsese de la Viena şi mai erau încă acolo lucruri răvăşite şi nedespachetate. Găsi ţigarete şi bomboane risipite, bileţele de pe la prieteni şi cîteva intrări la teatre. Zîmbi la amintirea lor, de parc-ar fi fost lucruri foarte vechi. Împachetînd, nu se putu hotărî dacă să ia sau să nu ia o fotografie a Jurubiţei de pe birou. Cîteva clipe nu ştiu ce să facă. În cele din urmă, se hotărî, luă fotografia, o culçă peste rufe şi închise iute geamantanul. Apoi, urcîndu-se în pat, îşi cuprinse iubita în braţe, încet, cu blîndeţe. Cînd l-a simţit, fără să se trezească, şi-a făcut loc şi s-a cuibărit la pieptul lui. Afară, dintr-o ploaie de toamnă care abia se pornise, se auzea cum cad stropii rari şi grei. Burlanele începuseră să cînte, şi Bubi a adormit iute în odaia aceasta scundă şi caldă, unde se simţea atît de bine, după ce prin întuneric, tot mai slabe în apele somnului, vedea priveliştile de groază şi mîntuire din scrisoarea de la bătrîn.

X

A doua zi, cînd tînărul baron Barbu B. Barbu, luînd drumul prin Piteşti spre Piatra-Olt, s-a suit într-un vagon de clasa întîi, înţesat de moşieri şi vînători, care spînzuraseră peste tot şubele lor de blană de lup şi ocupaseră toate plasele cu puşti şi cartuşiere, nici nu-şi închipuia călătorul ce iute se vor petrece anumite lucruri în lipsa lui, lucruri pe care ar fi dorit, dacă le-ar fi ştiut, să le împiedice.

Chiar în dimineaţa aceleiaşi zile, de pildă, în casa de deasupra fierăriei, pe cheiul gîrlei, unde locuiau Ioachim Dorodan şi nepoata sa, au venit doi tîmplari cu scule, cu blăni de lemn şi o ladă de cuie. Erau trimişi de la administraţia caselor baronului. Ei trebuiau să-i împacheteze lucrurile cu grijă, să nu se strice la drumul destul de lung cu căruţele pînă la ţară, unde-l trimitea Urmatecu. Cînd i-a văzut bătrînul şi a aflat de ce au venit şi cine i-a trimis, la început a strigat la ei şi a vrut să-i dea afară. Apoi, cînd şi-a dat seama că nu sînt ei de vină, nu i-a lăsat să pună mîna pe nimic, apărîndu-şi cu înverşunare lucrurile. Lucrătorii, care îl cunoşteau de mult, nu îndrăzneau să nu-l asculte, oprindu-se înlemniţi, fiecare în cîte un colţ. Şi au stat aşa cîtăva vreme, pîndindu-se unul pe celalt şi aşteptînd să se întoarcă nepoata, trimisă iar cu o scrisoare la Bubi. În aşteptare, Dorodan nu le-a îngăduit tîmplarilor nici să se aşeze măcar, iar de cîte ori unul din ei

schimba piciorul, amorțit în colțul lui, bătrînul, amenințător, slab în glas și slab în gesturi, tremurînd și lunecînd pe pași greoi de la un perete la celalt, striga :

— Să nu te miști și să nu ne atingi ! (Și Dorodan parcă se mîngîia cu lucrurile lui, pe care le tot pipăia și le apăra.) O să vedeți voi, tîlharilor, și tîlharul care v-a trimis ! Că acum vine boierul ăl tînăr ! Și vine cu putere, și vă dă afară, că el pe mine mă iubește, pentru că întotdeauna m-a iubit. Și să nu miști, că dau !

Și lucrătorii, neștiind nici ei cît va ține întîmplarea aceasta, nu se mișcau, privindu-l pe furiș, cu un zîmbet în ochi, și țesînd între ei un fel de înțelegere făcută din surprindere, din bunăvoință și din milă pentru bătrîn. Aproape că nu voiau să-i strice inima din jocul acesta, care li se părea copilăros și odihnitor pentru ei din munca neîncetată de o zi întreagă.

Obosit de vorbe și de mișcări, Dorodan s-a așezat în cele din urmă pe un colț de scaun. Gîfîia. Cu un braț se sprijinea pe genunchi, plecat jumătate înspre pămînt, cu capul căzut pe umăr. Cu celalt scutura din cînd în cînd o nuielușe prin aer. Abia își trăgea respirația și asculta. Aștepta să audă pașii lui Bubi urcînd pe scară. Și cînd i se părea că sînt pe aproape și că o să vină, pentru că nu poate să nu vină, mai spuse cu un glas pe care l-a îngroșat, ca să sperie cu el, cu șuierături, ca și cum ar fi voit să nu uite :

— O să vedeți voi, tîlharilor ! O să vedeți !

S-a scurs așa o bună bucată de vreme. În cele din urmă, scara trosni și răsunară pași care se apropiau. Dorodan auzi și nu voi să audă pînă ce se deschise ușa și intră nepoata sa cu plicul nedes-

făcut. Fusese la Bubi și nu-l găsise acasă. Plecase din București.

Lucrătorii, cînd au văzut întîmplarea, au încercat să se miște. Bătrînul, iarăși în picioare, în mijlocul casei a început să-i amenințe și să strige cu vorbe în care o urmă de putere și încordare biruia :

— Stați, că nu s-a isprăvit ! Mai e unul pe lumea asta care să-și aducă aminte de mine ! Și oricît o fi el de amărît, tot e ăl mai mare dintre toți ! Și întorcîndu-se către nepoata sa : Mai fă-mi un bine, fetițo, și ăl de pe urmă ! Du-te la boierul ăl bătrîn. Plîngi, bate cu pumnii în uși, strigă, scoală toată casa, adună trecătorii, fă ce-oi ști, numai să te audă. Și întreabă-l de ce îl dă pe Ioachim afară după patruzeci de ani ?!

Și pentru că vedea că fata nu se hotăra, mai din neîncredere, mai din drumuri zadarnic bătute înainte și uși închise, bătrînul, tot aprig, adăugă :

— Dacă te temi de necuviință, să știi că nu e ! Că doar eu te-am învățat de cînd erai mică să te porți și să-i cinstești, după cum te-am învățat să te închini. Du-te și fă cum ți-am spus, pentru că tu în deznădejdea asta nu ești tu, ci sînt eu. Tu îmi dai numai picioarele și glasul. Pașii și cuvintele sînt ale mele, și amarul, și ursita, și bătaia lui Dumnezeu...

Și, biruit, bătrînul nu mai putu să sfîrșească după cum a început. S-a frînt și s-a ghemuit pe-un scaun într-un hohot de plîns. Fata rămăsese lîngă ușă, nemișcată, și-i curgeau lacrimile pe față. Tîmplarii și ei plecară capetele.

Într-un tîrziu, să fi fost miezul zilei, fata le-a făcut semn celor doi oameni să o urmeze. Și cînd toți au părăsit încăperea, în vîrful picioarelor, bătrînul n-a simțit. Afară femeia a început și ea să plîngă tare și să le spună că știe că nu mai e scăpare și că de aceea nici nu mai îndrăznește să se ducă la bătrînul baron. Fusese zilnic, săptămîni în șir, chiar fără să

știe Dorodan. Încercase în toate felurile să-l vadă pe boier și nu izbutise. Toate slugile îi puneau mîna în piept și îi ațîneau calea, pentru că toată lumea o învățase și se vede că știau de ce vine. De bătrînul Barbu, fata nu spunea multe, nu-l cunoștea. Printre hohote, însă, pomenea din cînd în cînd de inima lui de piatră și atît.

Acum, ea se așezase pe ultima treaptă a scării și nu știa încotro să o ia și ce să facă. De dus, nu se mai ducea ; de spus bătrînului toate astea nu îndrăznea. În cele din urmă, i-a rugat pe lucrători să-i vorbească ei, cu binișorul. Cel mai tînăr dintre tîmplari, un muntean scund, cu pumni mari și cu un păr des, care îi cădea în vițioane lungi pe față, își scutură capul, privi la tovarășul său și vorbi și el :

— De spus, i-om spune, fetițo, că nu-i mare lucru, dar ce facem noi ? Că de închis casa, trebuie s-o-nchidem.

Fata îl privi lung, dădu din umeri și tăcu. Omul celalt, cu două degete retezate de teslă la mîna stîngă, răsuci cu greu o țigară, o aprinse și întrebă :

— Da' acolo unde îl trimite casă nu-i dă ?

— Ba și casă, și cuprins, și o vacă, și am auzit că și bani pe deasupra ! răspunse cel tînăr, care, deși le știa pe toate, abia acum se limpezea, pentru că nu se gîndise la ele.

— Apoi, dacă e așa de ce nu vrea și ne-ncurcă ? întrebă iar ăl însemnat.

— Știu eu ? Uite-așa, să ne facă necaz ! Zău că e nebun bătrînul !

Și fata simțea cum cu încetul oamenii se înăspresc. La gîndul că dincolo, pentru Dorodan, e mai bine decît aici, ei nu mai înțelegeau nimic, iar mila lor se topea !

— Să poftească să simtă viața noastră de lipsuri și de necazuri și pe urmă să vedem ce-o mai zice. Că te omori, te ciopîrțești, trăiești ca un cîine, și nici dracu nu se uită la tine ! zise cel cu degetele retezate. Hai să-i spunem ce i-om spune și să ne-apucăm de treabă.

El vorbi și dădu să plece. Nepoata bătrînului însă le tăie drumul.

— Știu, grăi ea, că și pe dumneavoastră v-a supărat, dar tot vă mai rog să umblați cu binișorul cu el !

Și lucrătorii n-au mai răspuns și au pornit-o pe scară în sus. Iar fata și-a luat capul între mîini și a fugit pe stradă, să se ascundă la o vecină.

Cînd au intrat tîmplarii în cameră, Ioachim Dorodan se închina. Își așezase frumos icoana cu adormirea Maicii Domnului în pat, rezemată de o cutie, și îngenunchease pe scînduri, cu amîndouă mîinile puse pe macat. Cu ochii închiși sta, și din rugăciune și din durere, în închipuirea lui, Dorodan mărea icoana, umplea întreaga cameră cu săvîrșirile ei și intra în ea. De aceea patul său se schimbase în patul Maicii Domnului. Se umflase plapuma lui de trupul sfintei ca o pîine mare, după cum era zugrăvită. Pe perina lui, înaltă, unsuroasă și murdară, capul preacuratei dormea cu poleiala nimbului în jur, ca o strălucitoare pată de soare, moale, culcată pe toate cutele. În fund și alături, ca în icoană, sfinții, suluri de abur colorate felurit, pîlpîiau, mișcați de bătaia unui vînt nesimțit. Sus, în chipurile lor bătrîne și mari, ochii scînteiau de parc-ar fi fost stele. Iar el, Ioachim Dorodan, ticălosul, își aștepta pedeapsa necunoscutei sale vine din ăi patruzeci de ani munciți la bătrînul baron. Ca nelegiuitul din icoană, aștepta acum, liniștit să-i cadă mîinile din încheieturi sub loviturile arhanghelului, de va fi furat sau de va fi purtat sau urzit alte vicleșuguri...

Lucrătorii cînd au intrat, s-au uitat la el, l-au lăsat în pace și, fără să-i spună vreun cuvînt, au trecut la treburile lor. S-au apucat de ceea ce li se ceruse înde-

osebi : să bată ferestrele cu scînduri. Şi cînd au sunat cele dintîi ciocane pe piroanele lungi, care pătrundeau în scîndurile de brad şi în cercevele, Dorodan a tresărit din visul remuşcărilor sale, ca sub topor. Degetele i s-au înfipt în macat şi a aşteptat sîngele şi durerea. Simţind că minunea pedepsei nu se întîmplă şi auzind mereu loviturile, el deschise ochii şi se trezi.

Camera începea să se întunece sub obloanele astea bătute parcă pentru veşnicie. Tîmplarii, aprinşi de lucru, nici nu mai luau seama la el. Atunci, bătrînul, văzîndu-se neatins de judecata lui Dumnezeu, se ridică iarăşi şi, cu o rămăşiţă de putere, voi să-i oprească. De data asta, însă, lucrătorul cel mic strigă la el :

— Ia mai astîmpără-te, cucoane, şi lasă-ne să ne vedem de treabă ! Că nu mai vine nici boierul ăl tînăr, nici ăl bătrîn, nici tata, nici mama boierului ! Mai bine fii cuminte şi nu o mai chinui nici pe biata fata asta ! Că şi-a luat şi ea lumea în cap şi-a fugit.

O tăcere se făcu. Ciocanele se opriră şi nici un glas nu s-a mai auzit. Lucrătorii aşteptau să vadă ce are să se întîmple. Dorodan părea că nu pricepe. Privea într-un singur loc cu ochi sticloşi, apoi clipea necontenit. În cele din urmă spuse, cu vorbe frînte, într-un geamăt :

— Departe nu e ! Doar face colţul şi s-a întors ! Vine acum !

— Ba nu mai vine ! strigă, cu o tărie socotită rău de el, dar care a fost cumplită, tîmplarul cel mare trecîndu-şi tesla în mîna fără degete.

Văzînd apoi că toată povestea asta nu va mai ţine mult, adăugă :

— Că nici nu s-a dus fata. Ştia dinainte că nu o primeşte, că a mai tot fost, fără să ştii dumneata, şi tot nimic n-a făcut ! Cîini or fi ei la inimă, şi mai ales ăla, Urmatecu, dar trebuie să pleci, boierule, nu te mai codi ! Şi-am auzit că nici acolo unde te duci rău n-are să-ţi meargă ! Ai fost om cu noroc la viaţa dumitale ! Să pofteşti să vezi cum stau d-alde noi, cu copii şi nevastă, căci noi muncim de ne frîngem braţele de dimineaţa pînă seara.

Şi întorcîndu-se apoi înspre lucrul său, tîmplarul întunecă de tot o fereastră, bătînd ultima scîndură cu lovituri mari şi puternice, de parc-ar fi voit să se răzbune.

Dorodan de data asta a înţeles. Îndreptîndu-se înspre pat, de unde ridică icoana, dădu plapuma la o parte şi se culcă, de parc-ar fi fost noapte. Închise ochii, în întunericul ce se făcea tot mai mare în casă, şi voind să nu mai audă groaznicele lovituri de ciocan, aţipi. Cînd au isprăvit de astupat toate ferestrele, de era beznă în întreaga locuinţă, lucrătorii au aprins o lumînare şi, mişcîndu-l pe Dorodan din amorţeală, i-au spus :

— Grăbeşte-te, că mîine dimineaţă venim să batem şi uşa ! Mai mult nici noi nu putem întîrzia ! Hai, boierule, că ai să vezi ce bine are să fie unde te duci !

Şi apoi au plecat, fără scule, pentru a arăta şi mai sigură reîntoarcerea.

Dorodan gemu singur cîtva timp. Apoi, coborînd din pat, la lumina slabă, începu să se îmbrace. Îşi puse gherocul, pe care nu-l mai întrebuinţase de cîţiva ani. Îşi legă cravata lui veche prin fildeşul de la baron, luă pe mîneci un palton scurt, negru, cu gulerul şi manşetele de astrahan, îşi aşeză pe cap o căciuliţă rotundă din aceeaşi blană. Şi luîndu-şi bastonul cu mîner de os, în care era sculptată o femeie dormind într-o scoică prelungă, coborî pe scară. Jos, suflă în lumînare şi trase uşa după el. Cheie n-a întors că n-avea. Apoi porni pe stradă, cu vîntul în faţă, printre picături dese şi reci de ploaie, şi fulgi mari şi ameţiţi dintr-un început de ninsoare timpurie.

Aerul îl tăia și era prea tare pentru el, care nu ieșise atîta vreme din casă. Pietrele erau alunecoase, pasul lui greoi și nesigur, iar după-amiaza de toamnă, tristă și rece. Bătrînul obosi curînd. De aceea, strigă prima birjă întîlnită în cale, și pe ulițe întortocheate, pe care le mai știa încă foarte bine, ieși în capul străzii lui Urmatecu. Aci, dînd drumul trăsurii, porni pe jos înspre locuința dușmanului său. În fața curții lungi și pustii, închisă cu grilajul de fier, Dorodan recunoscu de îndată casa, din auzite, deși nu fusese în ea. În perete, dincolo de fiare, era un mîner. Bătrînul își trecu mîna și trase de el. Departe, în fund, răsună un clopot, și de îndată un lătrat gros și rău de cîine mare și puternic îi răspunse. Dar în curte nu veni nimeni, pentru că nu era nimeni acasă. Era zaiafet de ziua cuvioasei Paraschiva la Mau, unde toți o sărbătoreau pe soacră-sa. Coana Mița încărcase trăsura cu bunătăți, de dimineață, și pornise cu toate slugile să pregătească masă mare la soru-sa. Acasă nu rămăsese decît coana Tinca, paralizată, sus, la fereastră, în odaia care fusese cîndva a lui Lefterică, și o fetișcană ce o îngrijea, lipsă acum. Căci de cum au plecat boierii și i-a dat ceva de mîncare bătrînei și au așezat-o la fereastră, să nu i se urască, fata a sbughit-o și ea pînă la cîrciuma din colț, unde un flăcău cu fotă verde o ciupea după tejghea, vorbindu-i de dragoste, în timp ce ea, îmbujorată, cu ochii în jos, trecea printre degete, ca pe o apă, boabe de linte dintr-un sac ce-i sta alături. Dorodan așteptă și mai încercă o dată de mîner. Același lătrat de cîine și același pustiu. Apoi bătu cu bastonul în grilaj și încercă poarta. Era deschisă. Intră, o trase după el și porni prin curtea cea lungă. În fund, spre peticul de grădină, un gard scund, cu o portiță pînă la brîu. O dădu în lături, și deodată fu lovit de ceva greu și puternic, ce-i căzu în spate. Dorodan se clătină,

dar rezemîndu-se în baston, izbuti să se tragă cîțiva pași la o parte. Era cîinele lui Urmatecu, Boieru, după cum îl botezase, cîine mare, de neam străin, cît un vițel, cu capul pătrat și urechile mici și ascuțite, înalt pe picioare, cu pieptul lat și mușchii umflați, cu colți galbeni și plini de bale, crescut de mic în curte, dintr-o spiță de la baron. După ce l-a lovit, cîinele s-a înfipt în pămînt, mîrîind. O spumă albă și cleioasă îi cădea din colțurile gurii, și picioarele se încordau încet, ca niște arcuri, gata să se destindă. Dorodan, cînd l-a văzut așa, a întins mîna stîngă către el, firimițînd din degete și spunîndu-i : „Na, cîine, na !" Omul și dobitocul s-au privit o clipă, pînă cînd, deodată, animalul porni. Măselele în mușcătură i-au sunat ca un clește, și cînd căzu de pe om, mîneca lui Dorodan era sfîșiată din umăr, iar mîna i s-a înroșit de sînge și degetele i s-au încleștat. Bătrînul văzîndu-se rănit, a început să strige, iar cu brațul celalt a ridicat bastonul, să dea. Cîinele, de data aceasta, s-a repezit sigur la piept ; iar cel ce se apăra a căzut pe spate, cu capul de pietre, zbătîndu-se. Boieru s-a prăvălit atunci asupra lui și a început să-l muște, cu botul înroșit, de față, de gît și de umeri. Omul urla. De la fereastra ei, de sus, coana Tinca văzuse tot. Încă de cînd Dorodan a deschis portița, ea a încercat să-i facă semn să o privească. Dar n-a izbutit. Se agita pe scaunul ei, de care nu se putea dezlipi, dînd peste umăr, slab, cu mîna sănătoasă în geam. Cu gura ei strîmbă de dambla, gîngăvea ceva. Pe măsură ce cîinele biruia în curte, coana Tinca se zbătea la fereastră, de parcă ar fi fost pusă în fiare. Pe bătrînul doborît și însîngerat bolnava îl privea cu o groază ce creștea mereu pe jumătatea ei de față sănătoasă, rotunjindu-i ochiul, în vremea ce celalt ochi, indiferent, acoperit de paralizie, cădea în

jos, inexpresiv, ca și colțul gurii și toate trăsăturile jumătății bolnave.

Grămădit și însîngerat, bătrînul, pînă în cele din urmă, n-a mai mișcat. Cîinele l-a ocolit de vreo cîteva ori, l-a încercat, ascunzîndu-și botul în hainele lui, suflînd, mîrîind, dîndu-i cu laba. În cele din urmă, s-a așezat lîngă Dorodan și a început să urle. Se întindea din toate încheieturile, se înălța, se subția cu botul roșu spre cer, tremurînd pe colții întredeschiși buzele largi și băloase, pentru a modula a pustiu urletul său înfundat. În grajd, după ce a plecat trăsura, nu mai rămăsese decît un armăsar tînăr și nărăvaș al lui Urmatecu, Turturel. Calul, auzind în curte țipătul omului și urletul cîinelui, începuse să-și macine culcușul. Își zornăia neliniștit lanțurile de la căpăstru, lovind puternic cu copitele în parapetul de lemn.

Lumina nesigură a după-amiezii de toamnă avea să se stingă. Umbrele mari cădeau umede.

Din cînd în cînd, treceau cîte o trăsură pe stradă și oameni grăbiți. Nimeni însă nu a bănuit ce se petrecuse în fundul acestei curți lungi, triste și pustii, în care urletul cîinelui, copita calului și îngrozitul cap de ceară de sus de la fereastră povesteau încă fiecare, în felul său, despre sfîrșitul bătrînului Ioachim Dorodan.

Cînd s-au întors stăpînii acasă, abia se mai zărea prin amurgul iute încheiat, de toamnă. Pe le jumătatea curții, însă caii s-au speriat, au început să sforăie și să bată în lături. Cîinele tăcuse din urlet. De îndată ce s-au deschis porțile, simțindu-i pe-ai lui, le-a ieșit înainte, gudurîndu-se.

— E ceva în fund, că nu mai vor caii să meargă, coane! zise vizitiul, ridicînd încă o dată, din ham, gura armăsarilor și plesnind din bici.

— E pe dracu să te ia! răspunse Urmatecu, din trăsură. Lor li se năzare, iar tu ești prost și nu știi să-i strunești! Oprește aici, c-am și ajuns.

Și începură să coboare cu toții, descărcînd coșurile de farfurii linse și damigene golite. Urmatecu, îngreunat de masă și el de data asta, pentru că fusese la altul, era obosit. Abia aștepta să se culce, cînd deodată niște slugi începură să strige:

— Un mort mîncat de cîine, cucoană, un mort la noi în curte!

Coana Mița a alergat. (Pe Amelica a trimis-o iute în casă, să nu vadă.) Iancu a sosit cu încetul și el. Privea rezemat de un zid și întreba plictisit cine e. La lumina adusă în grabă, coana Mița căuta. Omul era căzut ghem, ud de bale și de burnița ce se făcuse tot mai deasă, cu pete de sînge închegat și sînge proaspăt pe el. Mai avea cîteva răni la gît și la față, care sîngerau. Era fără simțire și moale. Cînd lumina dintr-un felinar i-a bătut fața în plin, soția lui Urmatecu îl recunoscu de îndată și țipă:

— Iancule, e Dorodan!

— Nu se poate! răspunse, trezit de-a binelea, bărbatul său. N-are ce căuta la noi!

— Nu o fi avînd, după vorba dumitale, dar el e! Vino să vezi și dumneata!

Toate slugile, strînse, ascultau, priveau și așteptau. Urmatecu simți că nu se poate da la o parte. Apropiindu-se, se aplecă mult înspre om, să privească. Dorodan era cu fața sfîșiată și cu ochii închiși. Gulerul îi era smuls, cravata desfăcută, iar fildeșul de la baron abia se mai ținea într-un nod. Iancu, dîndu-și seama de întreaga împrejurare, întinse mîna aproape tremurînd și, cu o smucitură, luă inelul de fildeș între degete. Îl strînse tare cîtva timp, să îl simtă bine, și-l puse în buzunar. Apoi, ridicîndu-se, zise:

— El e! Dar ce s-o fi întîmplat de a ajuns pînă aici? A venit el la mine?...

Ultimele cuvinte abia le-a șoptit. În răstimp, coana Mița și-a dat seama că omul mai trăiește. De aceea începu să strige:

— Ce mai stați? Nu vedeți că nu e mort? Puneți mîna și urcați-l în trăsură. Mă duc chiar eu cu el la spital!

Și așezîndu-se în fund, sub coșul lăsat, cu bătrînul pe moarte ghemuit la picioarele ei, femeia îi luă capul pe genunchi, mîngîindu-i fața, ștergîndu-i rănile cu batista. Cînd au ieșit în stradă, ea s-a plecat și a mai strigat vizitiului:

— Să nu mergi iute, Tudore, că-i drumul rău și zdruncină! Da' cînd vei ajunge pe străzi mai bune, dă-i drumul, că altfel îmi moare în brațe!

Și clătinată în fundul trăsurii, coana Mița se pierdu cu gîndul în lumea misterioasă de dincolo de lucruri și de oameni.

Urmatecu intră la el în birou și puse să i se aprindă lampa numaidecît, pentru că avea nevoie de lumină. Apoi se așeză greoi într-un fotoliu. Văzuse sînge, văzuse aproape un mort (lucru de care avea groază!), toate astea la el în curte, săvîrșite de cîinele la care ținea, și totuși nu era tulburat. Stătea într-o liniște și o siguranță care și lui i s-au părut ciudate. Ba parcă rîdea chiar ceva în el! Încruntînd din sprîncene, înfundă pornirea asta în sine, dregîndu-și glasul, să nu cumva să scape cuvinte fără de noimă. Stătu o clipă mirat de el însuși. Vorbind sincer, deznădăjduit nu putea fi de cele ce i se întîmplase lui Dorodan! O milă omenească înțelegea să aibă, și atît! (Și pe asta o simțea!) Dar nu putea înlătura întreaga împrejurare, care așa, din senin, încă o dată se amesteca tulburătoare în viața lui! Acum s-ar fi putut clătina, după cum s-a mai clătinat și altă dată. Dar simți cum, fără să o cheme, învățătura Jurubiței din seara morții lui Tudorică crescuse și era în el. Ea număra acum fără voia lui faptele, făcea socotelile și nu-l scotea dator cu nimic la nimeni. Urmatecu sporise între timp, se limpezise în grabnice ochiri ale năprasnicelor împrejurări, întărite și de credința nestrămutată a coanei Mița în soarta și în norocul lui. Urgia și de data asta i-a ocolit pe ei, pe toți din casă. L-a pîndit și a simțit-o, dar a trecut. Ce a mai lăsat, tot în mîna Miței căzuse, și Mița e meșteră să umble și cu bolnavii, și cu morții, și cu duhurile lor! Astfel se mișca în el însuși, gîndind. Cînd a vrut să bage mîna în buzunarul vestei, găsi inelul de fildeș de la baron, prin care Dorodan își legase cravata patruzeci de ani. Acum putea să-l privească de aproape! Era galben, ușor și lustruit de vreme. Coroana, frumos săpată, ciocnită însă, își pierduse o spiță. Urmatecu zîmbi, cîntărind în palmă jucăria asta, care i-a aprins totuși și lui sufletul cu mulți ani în urmă. Cîte coroane d-astea nu a strîns el de atunci! Cîte lucruri nu avea la el în casă cu semnul ăsta, lucruri date de baron în clipe de grea încercare și ca unui prieten, nu ca unei slugi!

„Dar așa e omul! își spuse el. Nici nu știi de unde pornește!"

Și furat de trecut, liniștit, Iancu Urmatecu se lăsa dus departe, pînă la începuturile lui. Nu-i părea rău de nimic și avea parcă simțămîntul că nu greșise niciodată. De altminteri, nu era greu de văzut, gîndi el. Dacă ar fi greșit, n-ar fi avut tot ce are acum împrejurul său. De aceea, el credea cu putere că toți cei pe care i-a întîlnit în viață și nu s-au înțeles cu el, ei au greșit. Și în felul acesta, se întoarse iarăși la Dorodan, pentru care, firește, ură nu mai avea, dar nici părere de rău. Și întîmplarea îi trecu iarăși prin minte, în toată grozăvia ei! Știa că a avut martori care au

văzut cum au sărit, el cu toţi ai lui, de la început, în ajutorul bătrînului. Şi cine ar fi putut avea cea mai mică bănuială măcar despre altceva ? Nimeni ! L-a învăţat el pe cîine să-l muşte şi să-l omoare ? L-a chemat el pe Dorodan, şi încă în lipsa tuturor de acasă ? Întîmplările erau atît de sigure, atît de luminoase, încît nici cel mai crunt duşman n-ar fi putut spune vreun cuvînt ! Şi, totuşi, simţea Urmatecu cum ceva de dincolo de pedeapsă sau de iertare îşi făcea loc aci. Toată lumea ştia că nu-l iubeşte pe Dorodan ; toţi ştiau că bătrînul, care nu se mai stăpînea de cînd cu mutatul, scria şi se plîngea în toate părţile împotriva lui, şi-şi amintea şi de umbra aceea de milă şi duioşie a baronului cînd i-a vorbit mai întîi că Dorodan trebuie să plece din Bucureşti. Fireşte, potriveală nu era nici una. Dar cîinele era al lui, şi parcă niciodată nu a fost atît de rău şi de sălbatic. Şi liniştea lui Urmatecu, care se credea atît de bine păzit de nevinovăţie, începu să se tulbure. Simţea, nelămurit dar cu putere, că trebuie să jertfească ceva. Şi în gîndul acesta, pe care nu-l chema, dar creştea din nelinişte, cîinele, cu toată credinţa lui veche pentru stăpîn, se lămurea tot mai mult într-o hotărîre de luat.

Urmatecu se ridică încet şi ieşi pînă în pragul casei. Afară se stîrnise vînt, şi noaptea de toamnă era neagră şi urîtă. Fluieră de cîteva ori şi aşteptă. În cele din urmă, se auzi venind tocmai din fundul curţii o alergătură înfundată pe pietrele ude, şi deodată, din întuneric, se ivi cîinele, vesel şi zvăpăiat. Iancu îl lăsă în casă şi luă iarăşi drumul biroului său. Boieru îl urmă, orbit de lumină şi fericit de ceea ce de obicei îi era cu grijă interzis. Boieru începu să alerge ca un nebun, strîngînd covoarele, răsturnînd mesele, spărgînd lucrurile. Stăpînul său a trebuit să strige la el pentru ca să-l potolească. În cele din urmă, dobitocul s-a culcat cu labele întinse, frumos şi mare, cu ochii ţintă la Iancu, suflînd greu de alergătură, aşteptînd parcă o poruncă. Urmatecu voi să-l mîngîie, dar îşi opri mîna. Oftă adînc şi trecu pînă într-o săliţă întunecoasă.

Aci, de cînd începuse să se ocupe de moşiile baronului şi era silit să călătorească la ţară, îşi păstra hainele de drum. Cu obişnuita lui grijă de curăţenie şi cochetărie boierească, îşi făcuse un rînd de haine cenuşii, pe care le purta cu cizme roşii şi o şapcă uşoară din împletitură de pai de orez. Era cunoscut peste tot, la conace şi la sate, după costumul acesta, care li se părea tuturor mai arătos chiar decît hainele conului Barbu, obişnuit, în drumurile sale rare pe la moşii, îmbrăcat ca la oraş, cu gherocul lung şi negru. Şi pentru că ştia că trebuie să-şi dea şi o înfăţişare a cîmpului şi a pădurii, Urmatecu îşi trecea peste mijloc şi o cartuşieră şi lua la umăr o puşcă de vînătoare.

Era un dar tot de la bătrînul baron : o puşcă bună, englezească, avînd între cocoaşe, în bronz aurit, stema lui de nobleţe, o coroană. Iancu o purta cu sfinţenie, dar nu-i plăcea să o folosească. Cînd în brecuri sau în căruţe pornea pe moşii, el o ţinea goală pe genunchi, cum îşi ţinea bastonul în birje pe străzile din Bucureşti. Trăgea foarte rar, şi numai în cîte un pom plin cu vrăbii din marginea şoselei. Atunci, ca să nu-l vadă logofeţii că nu ştie să ochiască bine, ţintea la mijlocul pomului şi descărca o ţeavă. Din roata de alice, cădeau cîteva păsărele, şi Iancu Urmatecu, mîndru, trimitea copiii de prin sate să le strîngă, şi le dăruia. Acum luă puşca, puse un cartuş cu plumbi mari şi se întoarse în odaie. Boieru îşi lungise botul pe covoare şi începu să se gudure la venirea lui. Omul a stat nemişcat cîteva clipe de hotărîre, cu puşca plecată pe braţul stîng. Apoi,

făcînd cîţiva paşi greoi, o lăsă, şi porni de-a lungul casei, pînă în fund, la odăile servitorilor. Aci, trezi un rîndaş de curte, mai vechi, şi îl chemă la el. N-a sunat, pentru că nu voia să afle nimeni ce-a hotărît. Cînd a ajuns iarăşi în birou, Urmatecu era obosit, de parcă ar fi umblat ceasuri întregi.

— Mă Toma ! Eşti tu om de nădejde, sau nu ? îşi întrebă el servitorul, care, somnoros şi abia îmbrăcat, sta respectuos şi înţelegea greu.

— Sînt, conaşule, să trăiţi !

— Dacă e aşa, ia pe Boieru, găseşte o birjă, urcă-l în ea şi du-te cu el unde te-o lumina Dumnezeu ! Cît mai departe, atît mai bine. Ieşi din oraş, mînă pe maidane, caută un loc pustiu şi dă-i drumul ! Împinge-l, dă cu picioarele în el să coboare, că n-are să vrea ! Apoi, pune pe birjar să dea bici cailor şi goneşte spre casă ! Ne-am înţeles ?

Toma, abia acum dezmeticit, se speria de cele ce trebuia să înţeleagă. El crescuse cîinele de cînd l-au adus şi ţinea la el. În cele din urmă, îngăimă, în apărarea cîinelui :

— Da' parcă el a ştiut sau a vrut de-a făcut ce-a făcut ?

Lui Urmatecu îi păru bine că Toma îl apără pe Boieru.

— Bravo, mă ! Ai inimă bună, îi zise şi îl bătu pe umăr. Dar acum ia-l şi du-te !

Şi dîndu-i lui Toma bani pentru de toate, Urmatecu lovi cu piciorul în coapsa cîinelui, oftînd :

— Aburul şi văzduhul tău de javră ! Şi începu să strige, de s-a speriat servitorul : Ia-l şi ieşi !

Cîinele întîi s-a ghemuit, cu coada între picioare, neînţelegînd de ce îl loveşte stăpînul. Apoi, cuminte, a plecat la chemarea lui Toma. Urmatecu şi-a ascuţit urechea şi a fost cu luare-aminte pînă ce a auzit trîntindu-se poarta de fier de la stradă. Atunci a

scrîşnit din dinţi. Pe urmă a rămas să asculte tăcerea, şi a adormit, îmbrăcat, pe un scaun.

A doua zi de dimineaţă a venit veste de la spital că Dorodan a murit. Urmatecu a chibzuit cîteva clipe cum e mai bine să facă. Şi în cele din urmă s-a hotărît să trimită pe cineva la bătrînul baron, fără o vorbă scrisă, ci numai aşa, să ducă vestea din gură şi să o spună oricui, lăsînd să se înţeleagă că o să vină şi el pe curînd, să le lămurească pe toate. N-ar fi fost nevoie nici măcar de atît, căci nepoata lui Dorodan, după ce a aşteptat o noapte întreagă la poarta spitalului, de cum a aflat de moartea unchiului său, s-a dus de-a dreptul acasă la baron şi a început să se tînguie. Şedea în bucătărie, cu părul despletit, blestema şi plîngea, iar slugile erau roată în jurul ei. Fata îl iubea cu adevărat pe bătrîn, singurul ei sprijin. Şi acum îl plîngea şi pe el, dar se plîngea şi pe ea, iar pe Urmatecu nu-l uita, şi puţinul pe care-l ştia îl sporea şi-l înnegrea. De la curtea Barbilor, guri slobode au alergat să povestească întîmplarea cea mare, cu toate prepusurile şi bănuielile, la casa domniţei Natalia. Şi în amîndouă părţile era zarvă şi fierbere.

Cînd, aproape de miezul zilei, Iancu a venit, ca de obicei, să-şi vadă stăpînul, uşile i s-au deschis mai încet, întîmpinările respectuoase au fost mai reci, pentru că fiecare din cei mărunţi îşi închipuia, după capul său, că fapta prefăcută a lui Urmatecu e atît de vădită, încît nici boierul nu o va ierta. Zădufuri vechi de slugi ţinute în frîu răbufneau după priceperea şi după firea fiecăruia.

Iancu le-a simţit pe toate din prag. Şi o poftă mare de palme şi de înjurături îl ispiti. Se stăpîni, însă, aşteptînd să-l vadă pe boier. De aceea, trecu sigur pe pas şi se îndreptă spre camera unde-l găsea întotdeauna. După perdeaua grea, de catifea, care

închidea a doua oară intrarea, îl auzi mormăind și mergînd iute pe vorbe, parc-ar fi citit sau ar fi spus ceva învățat pe de rost. Cînd a intrat, conu Barbu, tăcu și ascunse sub palmă o hîrtie pe jumătate scrisă. Ochii lui, blînzi de obicei și limpezi, căutau în lături și fugeau pe lucruri. Glasul îi era mai slab, dar tăiat puternic pe vorbe ciuntite și rare. Urmatecu începu să povestească nenorocirea cu bătrînul de unde o știa. Ce fusese mai departe, și anume de ce o fi venit la el Dorodan, nu vedea!

Baronul Barbu asculta, cu ochii în pămînt. Din cînd în cînd scotea numai sunete scurte, înăbușite, pînă cînd spuse deodată:

— Hm! Adevărat! De ce-o fi venit adică, Iancule, la dumneata?

Și privirea o pironi asupra omului său de încredere, care îndură, fără să se clintească, întrebarea ochilor celuilalt. Dar simți totodată ca un fel de oboseală în pleoape și luptă să le țină deschise. Între amîndoi, în clipa aceasta, bătrînul baron era mai tare. Urmatecu își dădu seama că trebuie să scape din strînsoarea de bănuieli și de cercetări ce se închidea pe nedrept în jurul său. Și căutînd salvarea într-un gest care să rupă creșterea tot mai primejdioasă de puteri nevăzute, se dădu la o parte, ca din bătaia unei praștii, și își aprinse, fără să mai întrebe, o țigară. Trase cîteva fumuri și se liniști. Apoi, schimbîndu-și și glasul, ca pentru o poveste lungă, zise, prinzînd-o de sub un scaun pe Fantoche și luînd-o în brațe:

— Cu ce ți-ai omorî, măria-ta, cățeaua, dacă ar trebui să o omori?

Bătrînul baron îl privi nedumerit. Urmatecu își împleti degetele pe gîtul cățelii și adăugă:

— Că eu în al meu am tras, am tras cu sete, să mă răzbun de nenorocirea pe care a adus-o pe capul

nostru! Și rămase cu ochii în gol, ca și cum ar fi privit grozăvia faptei sale.

— Cum? Ți-ai omorît cîinele? întrebă baronul. Ai avut puterea asta?

— Da, măria-ta!

— Săracul de tine! și glasul stăpînului se schimbă deodată; era iar blînd, moale și îndurerat.

Nemișcat, numai din auz, Urmatecu își dădu seama de cele întîmplate. Și atunci se grăbi să povestească totul. Zugrăvi amănunțit grozăvia scenei de reîntoarcere, ajutorul dat de soția sa lui Dorodan, durerea ce l-a cuprins, răspunderea simțită în fața oamenilor, apoi cumpăna grea a hotărîrii. Povesti toată dragostea lui pentru Boieru, împletind cu îndemînare amintirea că avea cîinele în dar chiar de la baron. Nu uită să vorbească de bucuria ce o dau animalele de pe lîngă casă și de credința cîinilor și nevinovăția lor și spuse că toate astea le-a învățat, cu încetul, din pilda de bunătate a stăpînului său. Apoi, deodată, aduse, cu glasul mai adînc și parcă înlăcrimat, clipa cea mare. Pentru Dorodan și moartea lui, cîinele trebuia pedepsit! (Conul Barbu se cutremură.) Urmatecu se văzu iarăși luînd pușca, strigînd pe Boieru și coborînd în pivniță.

— Dobitocul parcă-și presimțea sfîrșitul, spunea el. Alerga în toate părțile, schelălăind. Se ascundea, îi era frică. A trebuit să umblu după el ca după o sălbăticiune. Simțeam că dacă nu se întîmplă mai iute, și mie îmi scade puterea. În cele din urmă, l-am încolțit după niște zăcători [1]. Văzînd că am gînd rău cu el, încercă să se apere. Rînji și vru să se dea. Atunci am văzut cele ce trebuie să fi fost: l-am văzut pe bietul Dorodan doborît și sfîșiat de colții lui. Și fără milă,

[1] Zăcătoare, vas mare de peste două sute de vedre pentru vin sau rachiu.

fără durere, am sărit ca în ajutorul omului și am tras. Boieru a căzut însîngerat, cu botul în pămînt !

Urmatecu, încălzit de povestire, a ridicat capul, privind de data aceasta el țintă pe baron. Izbutise iarăși să fie cel tare. Baronul, îngrozit, pierdea din el, din ce în ce, umbrele și chipul lui Dorodan. O admirație amestecată cu teamă creștea la el pentru Urmatecu. Și nerostind nici un cuvînt, întinse grăbit mîinile și o smulse aproape din brațele povestitorului pe Fantoche. Apoi o strînse la piept, o sărută, o mîngîie, abia acum simțind-o în siguranță, departe de omul ăsta, care a fost în stare să omoare un cîine. Iancu tăcea, ca după spovedanie. Boierul Barbu oftă adînc. Pentru el dovada nevinovăției de gînd a lui Iancu era făcută. Apoi, luînd foaia scrisă de pe masă, mai adăugă ceva în cuprinsul ei și i-o dădu lui Urmatecu, spunîndu-i :

— Tipărește-o cu chenar mare, negru, și trimite-o la toată lumea. Baronul Barbu, și ai lui (și acum te-am trecut și pe tine), vrea să vestească la toți moartea unei slugi credincioase, de care îi pare rău... Și bătîndu-l pe umăr, cu aceeași încredere ca și altădată, îi șopti prietenește : Și nu uita, Iancule, să vii să mă iei devreme, că la înmormîntare mergem împreună !

În urzeala și forfoteala slugilor, Păuna se strecurase în casa baronului, să vadă și să afle. Astfel încît la ieșire, Iancu o găsi ghemuită într-un colț din antreul cel mare. Ea alergă iute și îi șopti :

— Ferește-te ! Toți sînt cu gura pe dumneata !

Iancu îi arătă hîrtia și îi citi în pomelnicul celor îndurerați, alături de numele baronului, și numele lui. Femeia rîse și zise : „Bine !" Apoi se topi.

În bucătărie, zarva creștea din închipuirea fiecăruia, fiecare văzînd în alt fel sfîrșitul lui Iancu.

Păuna, care tăcuse tot timpul, spuse într-un tîrziu părerea ei :

— Dacă nu-i veți vedea împreună la înmormîntare, pe boieru și pe conu Iancu, să nu-mi mai spuneți mie Păuna !

Și toți au încremenit, gîndul acesta firesc neputînd intra deodată în mintea mică a celor neluminați.

Ca și lui Lefterică, Urmatecu i-a trimis lui Dorodan o coroană de mărgele ; iar în după-amiaza hotărîtă a intrat pe poarta cimitirului alături de stăpînul său. Slugi mirate și slujbași mărunți se descopereau în fața lor. Urmatecu însă nu se mulțumea cu atît. Din tot ce ar fi putut vorbi cu baronul, alese cîteva vești despre Bubi. Simțea că pe astea poate să i le spună și la cimitir, fără să aducă vreo supărare sau bănuială. Și nu se înșelase. Bătrînul domn îl asculta, privindu-l, astfel încît conu Barbu și cu el păreau doi domni cufundați adînc în d-ale lor, schimbînd într-o bună prietenie gîndurile pe care nimeni nu le știa. Și asta îi ajungea lui Urmatecu ! Sosiți lîngă mormînt, au rămas să asculte slujba, care începuse. Iancu s-a tras cu cîțiva pași mai în urmă, să nu vadă mortul și să fie și respectuos față de stăpîn. Se mulțumea cu intrarea lor, întîmplată tocmai după planurile și dorințele sale.

Erau acolo aproape toți cei care se amestecau în viața lui. De partea cealaltă, foarte aproape de groapă, sta Bubi, chemat cu depeșă de Jurubița după cele petrecute. La întîlnirea cu tatăl său, el s-a înclinat respectuos. Apoi era Jurubița însăși, mai la o parte, după un tei, ascunzîndu-l pe Gună Licureanu, care, din cînd în cînd, cînd nu era văzut, îi mîngîia, ca din întîmplare, șoldul. Mai departe, să nu se vadă și să nu se salute cu Jurubița, stăteau coana Mița și Amelica. Ele trecuseră în fața lor, ca pe copii, pe măruntelele Mili și Mali. Ivanciu era singuratic, iar Schweickert privea în adîncul mormîntului. Singură, lîngă coșciugul lui Dorodan, se bocea nepoată-sa.

Plîngea înfundat cîtva timp, și apoi, deodată, începea să strige :

— Cîinii te-au omorît, nene, cîinii mi te-au omorît !

La aceste cuvinte, bătrînul baron simțea un fel de jenă, în care intra mai mult dorința de liniște și de politețe decît durerea. De aceea, se întorcea regulat la bocetele femeii, căutîndu-l din ochi pe Urmatecu, ridicîndu-și umerii, ca și cum ar fi vrut să arate zădărnicia și poate și necuviința acestor tînguieli. Iancu dădea din cap a înțelegere, privind departe, peste morminte. Dar pe furiș se uita și la ceilalți, să vadă ce cred. Și l-a prins de mai multe ori pe Ivanciu privindu-l cu ochii lui cenușii, în care nu putea citi decît lucruri nelămurite. Și o dată a simțit o privire ciudată și dinspre Jurubița. Își dădea seama că prostimea o amuțise, dar clevetirea cea mai rea, fără fapte, numai pe vorbe pierdute, uitate și răstălmăcite, era încă vie.

La plecare, Ivanciu l-a prins între două morminte și i-a spus :

— Măi Iancule, vine iar termenul de ipotecă. Fă ce-oi ști și dă-mi banii, că eu vreau să ies din împrumut !

Iancu se opri și-l întrebă aproape răstit :

— Mîine îi vrei ?

Ivanciu la asta nu se aștepta. Mintea lui greoaie bănui iarăși un vicleșug. De aceea abia îngăimă :

— Mîine nu, dar la termen !...

Și Urmatecu îi întoarse spatele, fără să mai spună un cuvînt, ceea ce nu l-a împiedicat pe Ivanciu ca peste două zile să vină iar la masă, ca de obicei.

În fața cimitirului aștepta trăsura domniței Natalia, care n-a venit, dar a trimis flori. Iancu își ajuta tocmai stăpînul să urce, și el însuși era gata, cu piciorul pe scară, cînd se pomeni doborît de o namilă ce se năpusti peste ei. Era Boieru. Nemîncat, murdar, cu

botul îmbălat, cîinele se bucura că și-a găsit stăpînul, frămîntînd pe cei doi oameni cu zburdălniciile lui greoaie. Urmatecu a încremenit. Baronul, însă, ascunse iute în gulerul hainei pe Fantoche, lăsată în trăsură, și, potolind cîinele rătăcit cu o mîngîiere, zise cu un zîmbet nelămurit tovarășului său de drum :

— Măcar, Iancule, de mi-ai spune numai minciuni de-astea și de-acum încolo ! Și-l rugă să se așeze lîngă el.

Urmatecu se gîndi că dacă n-ar fi fost vorba de un cîine pe care să-l creadă mort, bătrînul Barbu, chiar bun cum era, n-ar fi iertat atît de iute !

Boieru se ghemui la picioarele lor, și trăsura porni în trapul bătut al armăsarilor negri, lăsînd în urmă ultima zi încheiată pe ființa frămîntată de zbucium și de credință a lui Ioachim Dorodan.

XI

Unul din nenumărații fini ai lui Urmatecu și ai coanei Mița era și Manolache Tîrcă. După ce l-a cununat și l-a pricopsit, Iancu l-a adus la portărei. Tîrcă era un om slab, mărunt și îmbătrînit înainte de vreme. El își murdărea ca nimeni altul hainele și cămășile, spre deznădejdea soției sale, Lisaveta, care, chiar duminica, dacă îl primenea și-l îmbrăca bine, știa că, în cîteva ceasuri, mînecile îi vor fi negre, pieptii pătați, iar omul întreg va fi scos ca din gunoi. Tîrcă era însă muncitor, iar din fire, tăcut. La cancelarie venea înainte de oră, nu ieșea nici după treburi, nici după vorbă și scria ceasuri întregi copii, cu răbdare și cu un zîmbet în colțul gurii. Numai din cînd în cînd se oprea, întindea dreapta, își desfăcea palma obosită, mișcînd degetele, și sufla în ele, să și le răcorească. Era singurul gest îndrăzneț pe care îl făcea, fără să-și dea seama, și acasă, și la masă, și aiurea. Căci încolo sta strîns și nemișcat, ca un gîndac, cu mîinile aduse în burta scobită de slăbiciune, și cu barba în piept, și capul căzut.

De Iancu, Tîrcă asculta într-un anumit fel: făcea ce-i spunea șeful, dar fără grabă și fără convingere, și asta lui Urmatecu nu-i plăcea. Era ca și cum în tăcerea și liniștea cu care arhivarul executa i-ar fi strecurat întotdeauna o îndoială. Între el și Lefterică, prieteni buni pe vremuri, Urmatecu știa să deosebească

tocmai gîndul acesta, necunoscut bine, dar care în Tîrcă era. La încercări mari nu fusese pus niciodată. Dar spre mai multă siguranță, nașul său îl avea la mînă cu cîteva polițe mărunte și cu o presupusă recunoștință.

Într-o sîmbătă după-masă, Manolache Tîrcă fusese chemat la Urmatecu și trecut într-o așteptare mai lungă prin sufragerie. Aci, ținîndu-l cu vorbă de femeie, coana Mița i-a dat de toate: i-a dat un picior de pui rece, i-a dat și brînză, i-a dat și mere, și o sticlă de vin negru, și țigări. Tîrcă le-a primit liniștit, le-a mîncat, le-a băut, le-a fumat, răspunzînd la întrebările și sfaturile cucoanei cu gura plină și cu brațul drept întins printre farfurii, mișcînd din degete de parcă ar fi vrut să se agațe de ceva: „Sărut mîna, nașe, așa am făcut, sau așa n-am făcut!"

Și după ce isprăvea de vorbit, avea parcă grijă să-și așeze numaidecît zîmbetul în colțul gurii. Mai pe seară, însă, l-a chemat Iancu la el.

— Ei, ia să vedem, mă Manolache, cum dichisim noi vînzarea, că d-aia te-am adus! Ia scoate tu elementele! îi spuse Urmatecu de cum îl văzu.

Tîrcă se căută prin buzunarele vestei și găsi un petic de hîrtie murdară, scrisă cu creionul.

— Ce-i aia? întrebă Urmatecu.

— Elementele, nașule! răspunse Tîrcă senin.

— Cum, mă? În loc să-mi vii cu dosarul, vii cu zdreanța asta la tine?!

— Dosarul nu e voie!

— Nu e voie ce?

— Să iasă de la arhivă!

— Nici pentru mine?

— Nici.

— Mă, că tîmpit mai ești! făcu Urmatecu necăjit.

Tîrcă, obișnuit și el cu vorba nașului său, dădu din umeri, ceea ce ar fi însemnat: „Ei și?" Și tăcu, potolit.

Aşteptînd apoi să se mai întîmple ceva, el găsi în măselele lui vechi şi găunoase o sămînţă de măr. Deodată se gîndi numai la ea. O scoase cu vîrful limbii, o aduse între dinţi şi o zdrobi. Un fel de aromă amară şi răcoroasă îi umplu gura. Şi lui Tîrcă îi plăcu. O ronţăi liniştit şi apoi zîmbi. Urmatecu, văzînd că n-are timp de pierdut, se hotărî să lucreze. Ştia că termenul se apropie ; ştia că Ivanciu nu mai vrea să aştepte ; socotea că întreaga chestiune a fabricii era destul de încurcată ; că bătrînul Barbu era destul de hărţuit, şi el însuşi voia să vadă, în sfîrşit, luminişul drumului ăsta, pe care îl apucase de mult. De aceea se hotărî s-o ia cu metodă, pentru ca Tîrcă să nu facă vreo încurcătură.

— Cîte pogoane sînt trecute acolo, mă Manolache ? întrebă Iancu. E bob numărat, spun ei, nu-i aşa ?

— Una mie cinci sute, arabile...

— Bun ! Ia hîrtie şi scrie : opt sute...

— Da' de ce ? făcu Manolache neînţelegînd.

— Ai să vezi tu mai tîrziu ! Taci din gură şi scrie ! se răsti la el Iancu.

Arhivarul, după ce făcu un arc deasupra capului cu mîna dreaptă şi-şi jucă degetele prin aer, luă tocul şi scrise ce i s-a spus.

— De izlazuri ce grăieşte ? întrebă iar Urmatecu.

— Patru sute de pogoane !

— Bun ! Scrie numai izlazuri, fără pogoane ! Vorbeşte şi de heleşteu ?

— Da !

— Atunci, taie heleşteul ! Da' de conac ?

— Conacul e trecut ca vechi, dar acareturile sînt noui toate.

— Atunci, lasă numai conacul, fără acareturi ! Ei, cam asta e ! Nu e aşa ? Dă-ncoace !

Şi Urmatecu luă însemnările şi le citi încă o dată. Apoi aruncă mulţumit hîrtia pe masă şi zise :

— Ăştia sînt Bălăşoienii, mă Manolache, adevăraţii Bălăşoieni, pe care stă ipoteca de patru sute de mii de lei. Bani, nu glumă, băiete ! Uite, aşa să-mi faci vorbirea în procesul-verbal de situaţie. De asta te-am chemat !

Se vedea că Manolache, încurcat, are ceva de spus şi că nu îndrăzneşte. Frămînta aerul cu degetele şi grohăia. Urmatecu se uită lung la el, ca şi cum ar fi vrut să-i înţeleagă fărîma din gînd. Tîrcă întrebă şoptind :

— Dar drumul, naşule ? Drumul la faţa locului !

— Care drum, mă ? Faţa locului e aici, mă, caraghiosule ! zise tare Urmatecu.

Dar Tîrcă nu se potolea. Urmatecu, văzîndu-l astfel, îi spuse :

— Ei, ce e ? Ce te-a găsit ? Ce nu-ţi place ?

La care omul răspunse cu greu, dar hotărît :

— Asta nu-i treabă curată, naşule !

— Ce mă ? Ce-ai spus ? răcni Urmatecu. Ai tu noroc că-mi eşti fin şi că eşti prost, că altminteri te-aş scuipa între ochi !

Dar Iancu văzu că adineauri cînd îl privea a fost la doi paşi de adevăr cu bănuiala lui. De aceea, schimbînd glasul, îmblînzindu-se, îl întrebă :

— Şi de ce nu e curat, mă ?

— Nu e la fel cu actul de ipotecă şi cu faţa locului ! Acolo e mai mult !

Urmatecu se sili să rîdă zgomotos şi spuse mai în urmă, glumind :

— Bată-te să te bată, Manole ! Apoi abia acum e treabă cinstită, mă ! Asta e moşia, asta pe care o vezi tu aici, că mai mare nu e ! Atunci, în act, a fost mărită din alte pricini. Acolo măsura nu e dreaptă ! Dar cu actul ai tu ceva de împărţit ? L-ai făcut tu ? Nu ! Şi-apoi actul e aşa cum e, şi banii s-au dat ! Acu, ce scrie la tine stă şi pe pămînt. Că dacă nu le-oi şti eu,

cine dracu să le știe ? Averea boierului doar e ca și a mea !

Manole pricepea, și nu pricepea. Urmatecu își dădu seama și continuă :

— Înțelegi tu, mă ? Boierul avea nevoie de bani. Eu sînt omul boierului. Atunci, ca să-l momesc pe zaraf să dea (Tîrcă nu știa că și Iancu are un sfert din ipotecă pe înscris făcut pe sub mînă), am mărit moșia. Zaraful n-avea decît să caute și să vadă. N-a căutat și a dat banii ! Asta înseamnează că era înțeles cu tot ce sta scris. Ce am făcut eu atunci a fost bunătate pentru boier, mă, n-a fost lucru necinstit ! Și nimeni nu s-a plîns. Ai înțeles ? Acum, însă, cînd ești și tu la mijloc, că toate hîrtiile trec prin mîna ta, vreau să fie treabă rînduită și dreaptă, că d-aia mi-ești fin și d-aia te iubesc !

Și de multe ori un cuvînt aruncat poate mai mult decît unul grăit cu tîlc.

Lui Manole Tîrcă, nu i-a spus nimeni, niciodată, că-l iubește. Nici nevastă-sa. Acum parcă a simțit că se mișcă ceva în el, în piept, și a văzut de îndată că trebuie să se bucure, dar nu știa nici cum, nici de ce anume. După ce totul s-a clătinat o clipă în sufletul său, a înțeles că atunci cînd te iubește cineva trebuie să vie cu liniște și cu limpezime. Că cel care te iubește, cel puțin așa i se întîmpla lui acum, gîndește, vede și vorbește pentru tine și îți desface toate și le așază frumos împrejurul tău. Cădea dragostea la el cu ceea ce n-a avut niciodată : aciuire sigură pe lîngă o ființă mai luminată și mai ales mai îngăduitoare decît nevasta sa.

În cel mai bun caz, Manolache Tîrcă, în viață, a fost lăsat să se descurce singur în dorințele și gîndurile sale. Și atunci, de cîte ori ieșea din el, o făcea pe tăcute și pe nelămurite, între două țigări, cu ochii pierduți peste teancul de copii, cu priviri lungi, la sfîrșitul cărora nu se afla nimic. Dar acum Urmatecu parcă nu vorbea, ci umbla pentru el. Trecea prin desișuri de încurcături și de frici, ținîndu-l de mînă și făcîndu-i loc. Și toate cădeau, și locul se lumina, și Manolache trecea. Era frumos, era limpede, era curat și sigur. Și pentru prima oară Manolache, înflăcărat de ceea ce îi cerea nașul său, mai scrise o dată și încă o dată, tot mai citeț, tot mai bine așezate pe hîrtie, datele cele nouă. De acum nu numai că nu-l mai speriau, dar se împrietenise cu ele și voia să le vadă cît mai multe, în multe copii, în fața lui. Urmatecu îl privea fără a mai spune vreun cuvînt.

Cînd a plecat, iarăși cu zîmbetul în colțul gurii, nașul său era sigur de el.

Un lucru de seamă în multe întîmplări din viață este timpul creșterii și rodirii unui gînd sau al unei stări sufletești, îmbinate cu hotărîrea unui om ! O întrebare care frămîntă pe mai mulți, dată uitării de ei, deodată se apropie altfel, sporită și desăvîrșită dacă a trecut timpul peste ea și dacă în acest răstimp o voință de undeva a schimbat-o și a împlinit-o. Faptele care o vor hotărî mai tîrziu se așază mărunte și liniștite în jur. Dar nu ele sînt cele mai puternice, ci omul și voința lui !

Toate acestea le învățase Iancu Urmatecu din zile trăite și le simțea după o măsură lăuntrică. De multe ori, cînd se gîndea de ce are să facă sau cînd va face un lucru, nu știa să-și răspundă. Simțea numai că e un fel de lăsare din umeri, cînd pe stînga, cînd pe dreapta, o apăsare pe fapte, pe oameni și pe împrejurări. Asta era tot ; asta era ce știa el mai de preț din mersul vieții. Văzuse de mult că e un dar, și era foarte mîndru și sigur de el !...

Acum, în cîteva zile trebuiau să facă ceea ce voia el, iar ceea ce chibzuia și dădea trebuia să se stre-

coare şi să se primească de ceilalţi. Asigurările trebuia să şi le ia pe rînd.

De aceea, a urmat cu boier Lefter, după începutul făcut cu Manolache Tîrcă.

Niciodată nu i se mai întîmplase Amelicăi, nici cînd era mică, să se ducă şi cu tatăl său şi cu mama sa în vizită la zărăfia boierului. De data aceasta, însă, aşa a voit Urmatecu, şi încă fără trăsura lor : întîi cu o birjă şi apoi pe jos. Nu că bătrînul Lefter n-ar fi ştiut că au trăsură, dar nu era chibzuit ca tocmai acum să i-o reamintească. Ca de obicei, zaraful s-a închis cu ei după perdeaua verde din fundul dughenii şi a început să asculte. A vorbit întîi coana Miţa. Apoi a vorbit Iancu.

Veneau să se împrumute, că „acu" puteau să sară o dată mai sus, şi nu pentru ei, ci pentru zestrea fetei. Amelica, după socotelile lui Iancu, trebuia să fie acolo. Era bine şi pentru convingerea bătrînului, şi era bine şi pentru ea, să vadă ce greu se strînge un ban şi se leagă o avere. De vorbit, n-avea nevoie, că asta era treaba părinţilor. Ceea ce cerea Iancu acum, urmărind Bălăşoienii ca zestre pentru Amelica (fata, cînd a auzit, a întrebat-o din ochi pe mama ei, şi coana Miţa, cu faţa numai zîmbet şi lumină, a dat de cîteva ori din cap în semn că da : da !), era numai o sumă de două sute de mii de lei. Pentru ăştia era gata să-şi pună casa ipotecă la boier Lefter. De altfel, socoteala nu era grea : o sută de mii de lei, ai lui Iancu, se ştergeau ; o sută de mii ai zarafului, pentru ăia dădea Iancu înscris, că era mai bine asigurat bătrînul, zicea el, în două feluri de datorii ; iar acum lua două sute de mii, pe casă, de la boier Lefter, pentru ca să-i acopere pe Friţ şi pe Ivanciu. Atît în împărţirea afacerii, cît şi în explicarea ei, Urmatecu a căutat să fie cît mai încurcat.

De aceea, de fapt, voia să-şi păstreze datoria în două feluri : asta îl impresiona pe bătrînul Lefter, pe care Iancu îl cunoştea foarte bine. Oricît de multe şi iscusite afaceri va fi făcut în viaţă, boier Lefter avea un mare respect pentru însemnate schimbări de bogăţii şi treceri de sume de bani încheiate numai în socoteli pe hîrtie şi pe nevăzute. El nu îndrăznise niciodată aşa ceva. Averea lui a văzut-o bucată cu bucată cum a venit şi cum a crescut. Un amanet intra deodată în mîna lui ; ştia că mai trăieşte puţin pentru cel care l-a adus, atît timp cît scrie pe biletul legat de obiect. O dată ziua împlinită, lucrul murea pentru împrumutat şi creştea în maldărul tuturor amanetelor sale. Iar casele, viile, locurile şi le-a cumpărat întotdeauna cu bani gata, fără amînări, fără treceri, fără drepturi rămase. În cîteva minute, şi plătea, şi avea. Vedea o casă cum trece din rîndul altora în rîndul lui ! Numai aşa lucrase boier Lefter toată viaţa, dar jinduia, de gust, după bancheria nouă, în care puţin se vede şi mult se face.

Ar fi încercat de mai multe ori, dar nu avea încredere. Prima dată a fost datorită tot lui Iancu, împrumutînd cu ipotecă şi dînd înscrisuri. I s-a părut atunci că se aruncă în gol. A făcut-o mai mult de ruşinea lui şi a celorlalţi. Dar siguranţă n-a avut nici o clipă ; credea că sînt bani pierduţi. Şi aproape că se şi mira acum că se întîlneşte, tot pe nevăzute, fireşte, cu ei. Şi, iată, i se propunea un lucru şi mai încurcat. N-ar fi zis nu ! Prinsese gust să urce încetul cu încetul încercările ! Dar parcă era ceva în toată povestea asta şi mai primejdios. Lipsea o siguranţă. Şi dus pe gînduri, căuta să o prindă, să vadă, ce e ? ! În curînd îşi dădu seama că lipseşte averea baronului, siguranţa şi trăinicia ei. Şi fără să dea vreun răspuns, zise ca şi cum ar fi rostit tare, fără să vrea, un gînd :

— Păcat că boierul Barbu nu e de-al nostru!

Urmatecu atît aștepta. Din cuvînt, prinse de îndată firul.

— Adică, ce vrei să spui dumneata? zise el. Vorbești de avere, sau vorbești de boierie?

Bătrînul Lefter, surprins că neliniștea lui de bani se rupe în două, tăcu. Urmatecu se repezi asupră-i:

— Oricum oi lua-o, tot acolo ieși cu frică și fără îndrăzneală! zise el.

Apoi, oprindu-se o clipă, se pregăti pentru un gînd mai lung. Își aprinse o țigară, se așeză mai bine pe scaun, își propti cotul de masă, să nu aibă decît să-și răstoarne mîna pentru a-și scutura scrumul și pentru a nu-și schimba înfățișarea hotărîtă. Coana Mița, simțind ce are să vie, își uită liniștită mîinile în poală și privirea pe ele. Numai Amelica, neînțelegînd niciodată clipele cele mari, deși despre viitorul ei era vorba, măsura din ochi pereții. Și Urmatecu începu domol:

— Eu sînt, care va să zică, rudă cu dumneata, boierule, că nevastă-mea și fiica-mea, sînt sînge din sîngele dumitale! Asta o știm cu toții. Bun! S-a nimerit însă că în drumul meu (și mi-am văzut cinstit și cu muncă de el) să întîlnesc un om foarte cumsecade, care să fie și boier, și bogat. Și mai dînd el, și mai trăgînd eu din greu, iată că am ajuns aproape umăr la umăr. Este?

Bătrînul Lefter asculta liniștit. El făcu semn pe tăcute că e de aceeași părere.

— Cuprins am, ca și el; slugi am, ca și el; rost avem la fel, ba al meu e mai bun, mai gospodăresc și fără risipă, că îmi stă Mița alături: e de neam vrednic și bine învățată în de-ale casei!

Boier Lefter, simțitor la rudenie, zîmbi, măgulit; Amelica, trezită de noutatea cuvintelor, privi întrebătoare la tatăl său. Coana Mița se mulțumi să ofteze.

— Apoi, dacă e așa, boierule, continuă Iancu, și nu e vrăjitorie, ci numai muncă și pricepere să ajungi, dovadă că am izbutit, mult, puțin, să ies la lumină, de ce să n-am și eu pămînt cum are el? Ce? N-o să vrea să stea pămîntul la mine? Ba ai să vezi că o să vrea! Și-atunci, cînd o fi să-l am, cîtă trecere are bătrînul Barbu, și noi vom avea! Așa că vezi, averea, oriîncotro o apucă, e bine apucată. Dar știu că altceva ai să-mi spui: că el tot mai e departe înaintea noastră, nu prin cîte are, dar prin cîte știe. Ei, aici ai dreptate! Dar pentru asta a avut timp de la tat-său, de la moșu-său și bănetul la spate! Ia să avem și noi așa ceva, și pe urmă să vorbim! Dă-mi dumneata bani, că de timp m-am îngrijit eu!

Bătrînul părea nedumerit. Urmatecu, din ce în ce mai încrezător în vorbirea sa, zise:

— Am strîns și am dat Amelicăi, să treacă și ea mai departe, copiilor ei! Că banul agonisit e cu timpul slobod în el!

Apoi, apropiindu-se de fiica sa, mișcat, aproape încurcat, Iancu apucă fata de umeri și o sărută iute pe amîndoi obrajii. Amelica se șterse fără să vrea.

— Uite cine o să urce alături de ei, boierule! Domnișoara noastră! Tot ce va trebui să știe o să știe, și de rușine n-o să ne facă!

Zaraful, roșu, plecă ochii în jos cu timiditate și rîse mărunt și cu plăcere.

— Amelica, fetița mea, urmă Iancu, e și sîngele meu, și al dumitale. Pentru bucuria neamului trebuie să-mi dai banii, boier Lefter! Și-apoi tăcu și se așeză.

Foarte grea a fost așteptarea fără răspuns. Coana Mița simțea ca un bulgăre de gheață ce călătorea prin ea. Amelica însăși, smulsă din nepăsarea obișnuită, își plimba privirea de la unul la celalt. Zaraful, cu capul în jos, nu se uita la nimeni, ci, printre pleoapele întredeschise, parcă privea în el însuși. Urmatecu știa

că altceva nu mai are de spus. A așteptat așa cîteva clipe. Apoi, hotărît, așa cum făcea întotdeauna cînd trebuia să se limpezească ceva însemnat, se ridică, spunînd femeilor :

— Haidem !

Știa că nu mai are decît o singură întrebare, cea de pe urmă și cea de care atîrna totul. La semnele lui, cîteștrei se ridicară, în afară de boier Lefter. Părea adormit pe scaunul său. Glasul puternic al lui Urmatecu mai răsună încă o dată după cîtva timp de tăcere :

— Îmi dai, sau nu-mi dat banii, boierule ?

De data aceasta bătrînul Lefter ridică încet capul. Privirea lui, de obicei piezișă și rece, era dreaptă și bună.

Ba, în apele ei avea ceva cald, ca o întrebare și ca o rugăminte. Cătînd în sus, ea se țintui pe fața lui Urmatecu. Apoi capul se aplecă de cîteva ori în toate părțile, privindu-i pe toți : și pe Iancu, și pe coana Mița, și pe Amelica. În cele din urmă, bătrînul zîmbi. Asta însemna că da, dar că nu avea curajul să o spună !

Ceea ce i-ar fi trebuit lui Urmatecu, acum era să știe precis ce a scris baronul B. Barbu cînd i-a vorbit de pămînt, ce a fost în gîndul dărniciei sale și mai ales ce a mai rămas, de atunci, în bunăvoința lui. Știa prea bine că mereu nevoia îl va lega de el și că n-are încotro. Avusese doar atîtea dovezi : cu Lefterică, apoi cu Dorodan și cu Bubi. Dar se așezase între ei, și asta de foarte curînd, nenorocirea cu moartea Umflatului, și toată povestea cu care l-a dat de gol cîinele. Ținea minte Urmatecu blîndețea baronului din clipa aceea grea. Dar nu și-a putut limpezi nici pînă acum dacă fusese bun pentru el sau mai mult pentru cîine. De altminteri, de la înmormîntare nu-l mai văzuse. Îi venea și greu și făcea puțin

și pe supăratul. Aștepta o întîmplare mai de seamă care să-l ducă la baron, o nevoie de a baronului. Și iată că tocmai împrejurarea asta cu termenul vînzării, ce nu putea să-i scape, îl duce cu o nevoie de-a lui. Potriveala nu era din cele mai bune. Și nici Păuna n-a putut să-i mai fie de ajutor. De cîtva timp, prințesa Natalia nu mai avusese ce să-i ceară bătrînului Barbu, iar acesta, după cum i se întîmplase de atîtea ori, o uitase de tot. Astfel că Păuna nu mai aflase nimic.

Două lucruri, însă, chiar în zilele acestea mai încurcate, îi dădeau o liniște și o încredere lui Urmatecu ; întîi că bătrînul baron cu nici un chip, nici chiar cu prilejul morții lui Dorodan, nu se împăcase cu fiul său ; apoi că el, Urmatecu, se înfățișează ca singur cumpărător serios al moșiei, aproape ca salvatorul licitației, fie că o vrea, fie că n-o vrea baronul ! Ceea ce urmărea Iancu acum era să se întîmple cîteva lucruri mărunte în jurul cumpărării moșiei, lucruri de care avea neapărată nevoie nu pentru a dobîndi proprietatea, ci pentru a intra într-o altă lume o dată cu ea.

La întîlnirea lor, baronul s-a arătat neobișnuit de tăcut și l-a lăsat pe omul său de afaceri să vorbească. Acesta a descris întreaga situație : cum creditorul, care era unul singur pentru baron, și nu-l cunoștea decît din nume : boier Lefter ? nu mai vrea să-l aștepte ; cum banii dați pe fabrică erau pierduți pentru totdeauna (și aci Urmatecu înlocuia numele lui Bubi cu vorba „întreprinderea" și arăta în treacăt nepriceperea și lipsurile ei) ; cum față de alte datorii mai vechi de acoperit și față de nevoile obișnuite ale celor două case — a baronului și a domniței Natalia — celelalte venituri nu ajung să se plătească și datoria din ele. Apoi vorbi puțin și de el : de munca și devotamentul lui pentru casa baronului ; de bucu-

ria lui de tată și de rîvna de a o vedea pe Amelica mai sus și mai bine decît fusese el însuși ; de recunoștința lui pentru veșnica bunătate a baronului și, în cele din urmă, vorbind de o așezare pe care credea că o merită, nu uită nici cuvintele baronului de atunci, cînd a scăpat cîte ceva din făgăduita dărnicie pe care o reamintea. Spuse, de aceea, aproape la fel, vorbele frumoase prin care se arăta temeinicia pămîntului într-o avere, neuitînd să repete că lucrurile, oricît de prețioase și de multe ar fi, se duc, și nimic trainic nu înfățișează. Întrucît privește banii de trebuință pentru răscumpărarea ipotecii, Urmatecu mărturisi că s-a îndatorat pînă în gît, legîndu-se cu munca întreagă pentru tot restul vieții. A vorbit mult, cînd mai repezit, cînd mai încet, cînd stînd respectuos în fața boierului, cînd umblînd cu pași mari, punînd mîna pe lucruri și mișcîndu-le dintr-un loc în altul, ca un om de-al casei, sau fumînd și dînd cu ifos fumul în sus, după cum urca sau scădea în el îndrăzneala și nădejdea. După atîția ani de slugărnicie, astăzi, în fața unui mare interes al său, Urmatecu puse în timpul cît s-a zbătut și a vorbit aproape tot ceea ce a mai făcut altă dată, dar și ceea ce mai voia să facă : mîini împletite, alături de pumni încleștați și ridicați în gesturi largi ; priviri furișe, alături de căutături stăruitoare și reci ; cuvinte topite în oftaturi și rugăminți, alături de vorbe scurte și poruncitoare. Dacă l-ar fi privit cineva cu o dreaptă cîntărire (și boierul, deși din alte hotărîri nu o arăta, dar știa să măsoare astfel), l-ar fi văzut pe Urmatecu la jumătate de drum, cu zbuciume și cu limpezimi, cu siguranțe, dar și cu temeri. Ceea ce nu știa el să facă erau trecerile și legăturile dintre aceste stări. Se simțeau hopurile unui mers peste o clipă grea a vieții. Nerăbdările și ahtierile mai ales arătau fața lor, pe care, pentru a o ascunde, omul întrebuința

adeseori spuse ca : „Și eu cu pămînt" sau : „Și eu moșier !"

Liniștea veche a baronului, atît de mult încercată în vînzări și în pierderi, era ca un nour moale și tăcut, în care frămîntarea lui Urmatecu se îneca. Într-un tîrziu, cînd din tot zbuciumul vorbirii, la Iancu, n-au mai rămas decît fraze scurte sau cuvinte răzlețe, care aminteau sau întăreau cîte ceva din ceea ce spusese, baronul Barbu zise cu glasul său obișnuit :

— Mă bucur, Iancule, că tu însuți te-ai învrednicit să-ți cumperi pămînt ! Într-o anumită împrejurare, eu chibzuisem să-ți dau. Văd însă că astăzi nu mai ai nevoie de mine.

Oricît ar fi fost de sigur pe împrejurări, vorbele i-au sunat lui Urmatecu a amenințare. De aceea, căzînd deodată cu mulți ani în urmă, cînd din cuvinte respectuoase nu se ridicase încă apriga lui dorință, el spuse :

— Pînă la moarte o să am nevoie de măria-ta !

Apoi, așteptînd puțin să se îndulcească în tăcere asprimea clipei, adăugă, pentru mai multă siguranță :

— Nu credeam că măria-ta o să se supere ! Ori eu, ori altul, totuna e, că moșia de acum e pierdută !

Se părea că Urmatecu avea de gînd să înceapă cu ceea ce boierul sfîrșise de mult ! De mult, de cînd o schimbase pe fabrică, pentru bătrînul Barbu moșia era pierdută. Așa se și hotărîse în el însuși, după obiceiul cel vechi. Se vede numai că Urmatecu nu-și mai dădea seama de asta, fiind vorba de el. Toate lămuririle și amănuntele de acum pe boier începură să-l plictisească. Îl purta din ce în ce prin lucruri tot mai încurcate, unde nimic nou nu vedea în afară de același Urmatecu, în fel și chip zbătut și neliniștit. Și deși îl iubea și îl și prețuia, baronul găsi totuși că stăruie prea mult, în același loc, numai despre el.

În fața marelui său birou, bătut cu bronzuri și săpat cu aurării, conu Barbu luă iarăși în mînă ghiuleaua de sticlă cu păianjenii închiși în ea. Iancu știa : era semnul plictiselii. Numărîndu-i și iar amestecîndu-i, boierul zise tărăgănat :

— Toate-s bune, Iancule, numai să nu se spună că m-ai prădat, că lumea e ticăloasă !

Și-apoi tăcu și privi la ghiulea.

Era atîta potriveală între ce grăia baronul și gîndul ascuns, dar stăruitor, al lui Urmatecu, încît acesta nici n-a băgat de seamă șuieratul ascuțit dintre vorbele bătrînului, deși i se întîmpla foarte rar să scape înțelesul ascuns al faptelor sau al cuvintelor. Dar era hărțuit și era grăbit. Astfel încît, văzînd deschisă cu totul calea rugăminții cu care venise în gînd, se grăbi să-și lege propunerea :

— La asta m-am gîndit și eu, spuse el. De aceea m-aș fi rugat de măria-ta să fie de față la licitarea și adjudecarea moșiei. Mai întîi, pentru că de data asta și eu sînt parte ; apoi, să astupăm toate gurile ! E cel mai mare bine de care mă rog !

Boierul zîmbi și răspunse iute :

— Firește că e mai puțin decît ți-aș fi dat eu ! Voi veni, Iancule, și încă foarte bucuros, să-ți stau alături într-o zi mare.

Apoi se ridică și îi întinse mîna. Urmatecu se repezi, o luă și se frînse într-o adîncă închinare.

Cînd a fost să plece, însă, mulțumit, baronul Barbu îi mai spuse :

— Știi ce aveam de gînd, Iancule ? Să-ți fac danie Zidurile și Gliganul !

Urmatecu zîmbi, ca unor foarte îndepărtate vedenii, și, tăcut și grăbit, se duse într-ale lui ! Pe drum, însă, se gîndi că e mai bine cu un trup bun de moșie luat pe ieftin decît cu ciurucuri pe de pomană !

În ziua de 12 noiembrie, la scoaterea în vînzare a moșiei Bălășoieni, după cîteva amînări, nu s-au prezentat iarăși decît Iancu Urmatecu și un același singur necunoscut, unul Solomon, care nu i-a stricat prețul. Era și el un fin, cununat mai demult, aproape uitat. Ținea o dugheană cu mături și sfoară pe lîngă Obor. Publicațiile, scrise de Manolache Tîrcă după procesul-verbal, descriau o moșie care făcea jumătate din prețul cerut.

În felul acesta s-au înlăturat mai dinainte de la toate termenele de licitație doritorii serioși care s-ar fi putut ivi.

De ani îndelungați, de cînd își găsise pe omul său de afaceri, baronul Barbu nu mai fusese văzut pe la tribunal. Revenirea lui a făcut zarvă mare. Se vorbea despre asta de la arhive pînă la cabinetele judecătorilor, mai ales că după cum stăteau treburile politice de cîtva timp, numele boierului se amesteca iarăși în zvonurile listelor ministeriale.

Baronul a făgăduit și s-a ținut de cuvînt : a venit împreună cu Urmatecu. Știa că pentru Iancu asta face mai mult decît plata unui preț între patru ochi. Era un consimțămînt public de care avea nevoie ; iar pe bătrînul baron, obișnuit cu judecățile, nu-l supăra licitația. A intrat în sala de ședințe, a asistat la întregul proces de adjudecare, ceea ce a simplificat mult formele, judecătorii aproape emoționați încheind iute vînzarea, aceasta consimțită de baron. La sfîrșit, după trecerea moșiei asupra singurului doritor și plătitor și după declarația lui boier Lefter că a primit banii, conu Barbu i-a strîns mîna lui Iancu în fața tuturor și i-a spus tare, ca să fie auzit :

— S-o stăpînești sănătos, dragă Iancule, și la mai mult și la mai mare !

Atunci l-a cunoscut baronul și pe fostul său creditor, pe zaraf. Acesta s-a grăbit să vină frînt, zîmbitor,

să se gudure pe lîngă boier. Bătrînul l-a ochit însă de departe și l-a oprit cu privirea. Apoi, fără să-i dea mîna, i-a spus simplu :

— Ai făcut o faptă bună ! și s-a depărtat.

După plecarea boierului, care lăsase în urmă ceva din averea, bunăvoința și prietenia sa, toți s-au strîns împrejurul lui Urmatecu, unii să-l felicite, alții să-l lingușească. Despre el, în lumea tribunalului, se vorbea de mult că ajunge și că răzbește. Se vorbea întotdeauna legîndu-i numele de al baronului, dar erau vorbe care săreau peste bucăți mari de vreme și care slăbeau sau se uitau de la o întîmplare la alta. Acum, tot ceea ce a fost risipit s-a legat și s-a învederat deodată pentru toată lumea : Iancu Urmatecu ajunsese moșier cu pămînt din pămîntul boierului, cu voia acestuia, pe bună cumpărătură, ba se alesese încă și cu o prietenie manifestată în public și cu semne de lungă trăinicie în ea.

Singur Manolache Tîrcă era neliniștit de întîmplarea nașului său. Era sigur că omul s-a păcălit, cu foarte mult, cu o avere întreagă. Dacă la împrumut, își zicea el, a umflat prețul pentru ca să găsească bani boierului, de ce a dat același preț la cumpărare, cînd, după cît era, moșia nu făcea nici pe jumătate ?! Acum, că s-a făcut, s-a făcut ! Dar îi părea rău. Și își făgădui ca, mai tîrziu, pentru ca să nu-i strice bucuria de astăzi, să se ducă și, cu binișorul, tot să i-o spună lui Urmatecu și să-i deschidă ochii, poate s-o mai putea îndrepta ceva !...

După lunga domnie politică, de doisprezece ani, a lui Iancu Brătianu, opoziția liberală, tare încă, deși fărîmițată, făcea greutăți guvernului, care, prin frămîntări neîncetate, lupte și dizidențe, abia de se mai ținea la putere. Fuseseră multe cabinete, conservatoare peticite sau complet revizuite, cînd, în toamna

asta a anului 1891, întăririle se căutau pe fel de fel de combinații. Baronul Barbu n-a voit să intre niciodată alături de noii-veniți sau în grabă născociți. I se păreau necurați și lacomi. De multe ori i s-a pus chestiunea la club să treacă fățiș la luptă. Ba o dată chiar i s-a aruncat în față de către ai lui că trădează cauza conservatoare, în vreme ce opoziția, speculîndu-i mîndria și cinstea ca pe o slăbiciune, vorbea de el ca de o figură trecută și îmbătrînită. De cîtăva vreme, însă, foile liberale, sub același titlu răutăcios : „Tatăl derbedeilor și mama cățeilor !" (cu aluzii la oamenii săi de casă, mai ales la Urmatecu, și la pasiunea sa pentru cîini), publicau mereu aceeași caricatură : conu Barbu, cu un cap mare pe un trup mic și firav, înfășat în gheroc, din care ieșea, ca un copil, cu încă un cap mare, tot chel și cu ochii bulbucați, Fantoche. În jurul baronului, roată, o haită de cîini, de la dulăii de maidan, pînă la javrele de curte, pe care el o hrănea. Iar umbra lui, căzută pe un perete, și ea ca un cap, cu mustăți lungi și privirea cruntă, ar fi vrut să fie a lui Urmatecu. Dar de vreme ce despre Iancu se auzise numai în anumite cercuri, iar desenatorul nu-l cunoștea, caricatura nu semăna. Trebuia să știi ce vrea să spună și să-l cunoști pe om pentru a te lămuri. Toate aceste lucruri nu-l mîhneau puțin pe bătrîn, deși căuta să ascundă în rîs și în glumă batjocorirea lui din gazetele liberale, mai ales că în ultima vreme se întețise. Îndeosebi, de cînd cu fabrica, baronul Barbu ajunsese iarăși ținta atacurilor opoziționiste, neputîndu-se îngădui unui vechi conservator să aibă și să realizeze idei atît de înaintate. E adevărat că fabrica nici nu exista încă și că se aflase numai din anumite publicații și cîteva operații bancare pe care Bubi le făcuse în numele firmei, semnate de tatăl său. Dar parcă trebuia să fie fabrica pornită pentru ca dușmanii să înjure, iar partizanii

să se laude cu ea ? Un lucru era sigur, că astăzi, pe renumele făcut de această fabrică, și mai cu seamă pe noua putere politică pe care ea i-o dădea, baronul era neîncetat hărțuit cu toate neplăcerile vieții politice, ca și cu propunerile de a intra în guvern.

Luna noiembrie fusese deosebit de nefericită pentru conservatori. Se desfăceau diferitele combinații în cîteva zile. De aceea, pe la sfîrșitul lunii, într-una din marile crize ale partidului și ale guvernului, baronul Barbu a găsit că este de datoria sa să nu mai stea la o parte. Era un înalt gînd conservator care îl mîna, firește, dar era și o veste pe care o primise prin Urmatecu, veste aruncată într-o doară de omul de casă într-o dimineață la îmbrăcat. Povestise Urmatecu împrejurarea surprinzătoare, dar firească în fond, că încercînd un împrumut la o bancă liberală, de acolo i se suflase la ureche că dacă baronul intră în guvern cu gînd de cumpănă bună și de înțelegere, poate or sări și liberalii, pe sub mînă, în ajutorul fabricii. Că numai în grija lui Bubi, totul se va duce de rîpă. Și Urmatecu a oftat adînc și a rostit rar cîteva cuvinte de înțelepciune și de trecere la acțiune. De aceea, baronul a primit să intre în guvern și să ia Justiția. Dăduse răspunsul de dimineață și i se spusese să fie pregătit, căci pe seară — pînă ce se va isprăvi cu întocmirea listei și aprobarea ei — va fi chemat la depunerea jurămîntului.

Conu Barbu aștepta deci în mijlocul iatacului său, în tovărășia lui Iancu Urmatecu, după care trimisese dis-de-dimineață. În viața lui politică, mai mult opoziția liberală, cu acuzările și caricaturile ei, dar și zvonul de la banca liberală l-au făcut pe conu Barbu să-l tîrască și pe Urmatecu după el. Dacă nu s-ar fi întîmplat toate acestea, nici bătrînul boier, din dispreț, din scîrbă și din spirit de contrazicere, nu l-ar fi scos pe Iancu la iveală. Nu mai încape îndoială

că nici stăpînului nu i-ar fi trecut prin minte așa ceva, nici omului de afaceri, mulțumit cu averea agonisită. Baronul Barbu însă avea ceva de femeie și de copil în el ! Și în politică, mai ales, această frăgezime a sufletului, încîntat sau înciudat, îl descoperea întotdeauna ca pe un slab și un nepriceput. Cînd s-a văzut mereu atacat pe chestiunea omului său de casă, boierul a legat o scurtă și necăjită judecată și a spus : „Om de casă vreți ? Om de casă o să aveți !“ și s-a hotărît să-i dea drumul lui Urmatecu în viața politică, sub sprijinul său. E adevărat că, judecîndu-l bine, gîndea boierul, după neam și apucături, Iancu făcea mai mult a liberal decît a conservator ! Căci, altfel, de ce l-ar fi mirosit liberalii și l-ar fi momit cu chestia fabricii ? Și Urmatecu de ce ar fi venit cu ea la el și i-ar fi spus-o ? Lucrul acesta l-a văzut de la început. Dar tot el și-a spus, în urmă, că e nevoie și de-alde Urmatecu pentru altoirea partidului și că, la dreptul vorbind, se mai și află mulți ca el în partid.

Iancu se găsea în dimineața aceasta mai mult în fața unei ispite decît a unei dorinți. Din cîte văzuse și încercase, politica pentru el era un joc primejdios, de care nu e bine să te legi prea mult.

De vreme ce, de cînd îl slujea pe conu Barbu, intra pentru prima dată în viața lor vîltoarea asta politică (pe celelalte ministeriate ale baronului nu le apucase), Urmatecu își făgăduia să privească de aproape o mulțime de lucruri, să cunoască fel de fel de oameni, să-și încheie socoteli rotunde de cîte ori s-o putea și mai ales să învețe o mulțime de rînduieli, pentru care școală nicăieri nu se află și care sînt și frumoase și de nevoie în viață.

Astfel, acum, în așteptarea unui nou pas înspre mărire al bătrînului baron, care și pe el îl purta să-l ducă cine știe pînă unde în urcușul acesta, Urmatecu, deși era mai trecut, mai domolit și mai satisfăcut în

năzuințe decît la întîlnirea sa, demult, cu răposatul Dorodan, rîvnea totuși la decorațiile baronului. Acum le vedea pe toate, se minuna de ele și voia să le învețe. Baronul se lăsa întrebat, bucuros să dea lămuriri asupra decorațiilor sale, ca orice om decorat. În fața mulțimii de stele, de cruci și medalii, făcute din toate strălucirile metalelor prețioase, ale tăieturilor gingașe și grațioase și ale smalțurilor vii, purtate de panglici colorate în toate felurile; față de lățimea panglicilor, de mărimea decorațiilor și de importanța lor; față de frumusețea mătăsurilor groase, cu ape și cu dungi în ele, care, după desene și după purpură sau azur, deosebeau nu numai pe un om de altul, o viață de cealaltă, o faptă mai mică de una mai mare, dar chiar o țară de alta, pe un împărat de altul, și toate erau numai vorbe de regi, spuse demult pentru cutare sau cutare, sau bunătăți de-ale lor și hotărîri de nestrămutat, strînse în semne strălucitoare, încărcate de înțeles, față de tot ceea ce prin priviri sau gînd poate stîrni un șir bogat de decorații, cei doi oameni erau despărțiți de un întreg drum, la începutul și sfîrșitul căruia se afla fiecare dintre ei. Urmatecu, neavînd nici una, rîvnind și cîntărind acum deosebirea dintre inelul de fildeș luat de la gîtul Umflatului, care trăgea să moară, și o decorație; baronul, avînd foarte multe, privind panoplia aceasta a trecutului și a vredniciei sale, despărțindu-se de strălucirea ei și înnodînd pe deasupra bucuriilor apuse numai o mîndrie ce se împletea cu valoarea istorică a fiecăreia dintre stele sau cruci. În felul acesta, nu numai că își trecea timpul, dar punea și o oarecare solemnitate în trecerea care îl pregătea pentru clipa gravă a jurămîntului, de măreția căruia boierul se simțea legat și în puterea căruia întotdeauna a fost deprins să creadă.

Îmbrăcat, dar numai în vestă, conu Barbu își privea fracul, spînzurat pe un umăr de scaun. Făcea o numărătoare și dădea o lecție de decorații lui Urmatecu. Pe partea stîngă a hainei, se înșirau ordine și medalii românești, austriece, rusești, ba chiar franceze și italiene, împletind toate o țesătură multicoloră de panglici, din care atîrnau giuvaierurile de aur, de argint și de bronz. Minunîndu-l pe Urmatecu de cum stăteau prinse fără să se vadă, marile ofiterii împodobeau și luminau negrul hainei cu plăcile lor, în vreme ce cordonul de Mare Cruce al coroanei și comandoria cu panglicile albastre așezate pe albul curat al gulerului și al cămășii tari, prinsă în piepți cu doi butoni de briliante, dădeau baronului în puținătatea ființei lui un adevărat aer de boier, trecut și petrecut însă prin viață, solemnitatea cordoanelor legîndu-se ciudat cu ușoara vulgaritate a ținutei și minecile cămășii.

— Va să zică, ai înțeles, Iancule! zise el. De la cavaler (uite-o ici), orice decorație merge în sus, pe grade, pînă la Marea Cruce! Uite-o și pe asta dincoace, și conu Barbu își bătu cu degetul pieptul scrobit, arătînd panglica lată care-l tăia din umăr în șold.

Iancu înțelesese și ar fi vrut să le încerce și el. În cutiile întinse, lunguiețe sau pătrate, toate căptușite cu catifea, mai erau încă multe decorații, de grade mai mari sau mai mici, ce nu mai aveau loc pe conu Barbu. De două ori dacă ar fi fost mai mare, și tot nu le putea pune pe toate. Urmatecu a fost ispitit să le ia, să le așeze pe gheroc și apoi să se privească în oglindă, să vadă cum îi vin. De cîteva ori a ridicat decorațiile din cutie, dar s-a oprit. S-a prins singur căzut în capcana asta a măririlor, care-i plăceau. Altădată, însă, nu s-ar fi înfrînat, s-ar fi lăsat orbit de ele. Ar fi crezut că dacă ești trecut într-o cance-

larie cu număr și cu grad și dacă ai oricînd la îndemînă o podoabă din acestea să o porți, mărturisirea scrisă și rostită despre tine e bună pînă la fund. Ar fi crezut că în toate împrejurările vieții ai fost încercat, cîntărit și însemnat. Era — astfel își închipuia el — ca o gură nevăzută lîngă tine, care oricînd, în orice împrejurare și față de străini, era gata să rostească: „Vrednic este!" În felul acesta, ca pe un fel de schivnicie a faptelor bune și a curajului, și-a închipuit el, demult, o decorație! Și astăzi încă îi plăcea. Îi plăcea să o vadă, să o pipăie, să o aibă, dar știa că nu mai acoperă totul ca în închipuirile lui. Îl vedea, de pildă, pe baron în toate felurile, așa cum l-a cunoscut: murind de gelozie și cerîndu-i ajutor; nepriceput și punîndu-l să vîndă; grăbit și pierzîndu-și averea; cu ifos și cerîndu-și iertare pentru cine știe ce fustă; iubindu-l pe Dorodan și fiindu-i frică să-l apere de el, de Urmatecu, după cum frică i-a fost și cînd l-a prins cu Lefterică, și totuși îl vedea decorat, de nu putea să-și spînzure pe întregul său trup cufărul de stele și de cruci pe care-l avea! I-ar fi plăcut și lui Iancu foarte mult să aibă decorații, dar se oprea și nu voia să arate acum, căci, în fundul sufletului său, el credea că le merită mai mult decît baronul. Bătrînului boier gîndul acesta al meritului nici nu-i mai trecea prin minte. Le avea și le arăta, ca pe o colecție de inele sau de ace de cravate, despre care însă credea că nu oricine le știe rostul și știe să le poarte.

Lungă a fost ziua aceasta de toamnă, cu întunecare și ceață venite curînd, lungă cît și așteptarea. Cînd au trecut la masă, numai ei doi, conu Barbu și-a îmbrăcat fracul, pentru că în sufrageria cea mare se încălzea mai greu.

Acum era gata pentru a se înfățișa lui vodă. Și Urmatecu a simțit, totuși, la prînzul acesta trist, parcă

mai mult respect ca de obicei pentru stăpînul său, astfel muiat în culori și în multe străluciri.

După-prînz au început să vie prietenii politici ai baronului. Au venit viitorul ministru de Domenii; viitorul primar al Capitalei și prefect al Poliției. Apoi, cîțiva deputați și senatori. Salonul cel mare era plin de lume. Se aprinseseră cîte trei lumînări în fiecare din candelabrele vechi de argint, înșirate de-a lungul unei lungi mese de marmură trandafirie, cu picioare grele de abanos. Înviau parcă din umbre pe portrete fețele și mîinile tuturor Barbilor, pierduți în caftanele lor negre și largi. Se fuma mult, se vorbea zgomotos, se făceau glume și pe seama opoziției, și pe seama celor care n-au intrat în guvern. După ce primea obișnuitele felicitări, conu Barbu avea grijă să-l împrietenească pe Iancu Urmatecu cu fiecare dintre nouii-veniți. De multe ori a spus boierul:

— Prietenul meu Paciurea, viitor deputat; sau, prietenul meu Stinghe, viitor senator; bunul și vechiul meu prieten și colaborator, Iancu Urmatecu!

Unii, mai străini, îi spuneau: „Domnule Urmatecu!" Alții, care îl mai văzuseră cîndva: „Ce mai faci, nene Iancule?" Unii: „Îmi pare bine, nădăjduiesc să ne vedem cît mai des în viitor!" Alții: „De o mie de ani nu te-am văzut. Tot zdravăn și voinic!"

La început, Iancu a încercat să spună fiecăruia lămurit cuvinte de politețe sau de bucurie. După cîtva timp, însă, a văzut că nu se poate, după cum nu se poate nici să strîngi prea mult o mînă. Într-o asemenea învălmășeală, dacă ții prea mult mîna unui nou-venit, degetele încep să i se miște, o simți cum se face nerăbdătoare, cum se strecoară și fuge. Mult timp n-ai să-ți arăți pe îndelete prietenia, nici măcar buna-cuviință! Trebuie să știi ce să faci și ce să spui iute, atît cît să nu pari nici nesimțitor, nici stîn-

gaci. Şi numai după cei cîţiva musafiri, Iancu a şi înţeles şi a deprins lucrul acesta. La rîndul lor, nouii-veniţi, după ce îl întîlneau, treceau mai departe, şi prin cîte un colţ al salonului se regăseau şi-i făceau, între ei, un chip omului acesta nou. Fiecare punea vreo vorbă purtată sau auzită despre el, unii chiar cîte o amintire fără nici o însemnătate, de la tribunal, de la ministere sau de la bănci, amintire pe care acum ţineau să o răstălmăcească, dîndu-i greutate. Faţa aceasta a lui Iancu Urmatecu, sub care urma să fie cunoscut, se ţesea astfel cu priviri piezişe aruncate înspre el, din care toţi voiau să-şi scrie bine în minte cum arată omul, să nu cumva să nu-l recunoască la o nouă întîlnire. Căci toţi simţeau că, de data aceasta, din ministeriatul baronului, lucrul cel mai de seamă era acest domn Urmatecu.

Pe seară, în sfîrşit, a venit vorbă că noul ministru de Justiţie trebuie să meargă în grabă la Palat, unde erau adunaţi toţi ceilalţi miniştri, pentru jurămînt. Conu Barbu a strîns mîna tuturor musafirilor săi şi a urcat în caretă, cu blană aruncată pe umeri. S-a ghemuit într-un colţ, unde abia luminau felinarele înalte şi gălbui ale caretei pe zîmbetul său liniştit. Apoi, el spuse, cu acelaşi glas simplu şi copilăros pe care îl avea uneori, atunci cînd rostea un gînd venit pe neaşteptate şi care îl bucura.

— Ce-ar fi, Iancule, dacă ai merge şi tu? Mi-e urît singur. Rămîi şi m-aştepţi, că nu ţine mult!

Şi Urmatecu, ispitit, a urcat în grabă, lăsînd pe toţi viitorii deputaţi şi senatori înşiraţi pe treptele scării celei mari, ca pentru o fotografie.

Nu departe, prin umezeala înspicată cu fulgi de zăpadă, cînd s-au apropiat de Palat, au văzut toate geamurile, cele mari, luminate la sala tronului. Sergenţii străjuiau la poartă şi cercetau trăsurile. Careta

lor a oprit o clipă, şi vizitiul domniţei Natalia, căci echipajul era al ei, a spus cu mîndrie:

— Conu Barbu, domnul ministru de Justiţie!

Şi au trecut.

Cînd s-au oprit la intrare, şi un lacheu, cu ciorapi albi, cu barbă lungă şi o haină albastră tighelită cu fir, a deschis uşa caretei, înclinîndu-se, baronul, aruncînd blana de pe umeri, l-a întrebat pe Urmatecu, vrînd să-şi petreacă puţin şi să-l şi cerceteze, în mijlocul tuturor acestor lucruri neobişnuite pentru el:

— Ei, ce zici, Iancule, vrei să te fac prefect pe undeva?

La care omul de afaceri, prinzînd cu limpezime gîndul stăpînului său, răspunse vesel, dar iute, să nu lase vreo bănuială de slăbiciune în aşteptare:

— Decît prefect, mai bine cu prefecţii, măria-ta!

Şi Urmatecu era sincer şi, poate pentru prima dată, mîndru şi dîrz pe măsura lui. Iar baronul, plecînd, se mai opri o clipă, îl privi lung şi spuse cu un ton nelămurit:

— Eşti un înţelept, Iancule! D-aia mi-ai plăcut întotdeauna. Aşteaptă-mă!

Şi a coborît! Trăsura a tras apoi la o parte, în curtea palatului, la rînd cu celelalte.

La asta Urmatecu nu s-ar fi aşteptat. Simţise, ce e drept, de-a lungul zilei întregi, în bunătatea şi prietenia baronului ca un fel de încercare şi uşoară zeflemisire la fiecare pas. Pe de o parte, îl prezenta ca pe cel mai bun prieten al lui, îl lua cu el la Palat, în faţa şi invidia tuturor, iar pe de alta, îl lăsa să aştepte în curte, cu vizitiii, fie chiar în curtea Palatului! Ce e drept, Iancu intra prima dată într-o lume pe care nu o cunoştea. Boierul îl trăgea după el, şi Iancu se lăsa luat. Pentru un început nu făcuse nici o prostie şi ştia bine că nimeni n-a rîs în spatele lui; ba, dimpotrivă, toţi l-au privit cu sfială, ca pe o nouă

pavăză a boierului. Atunci, de ce se purta astfel cu el? Pentru că era mai nou, pentru că trebuia să învețe, pentru că nădăjduia poate că n-are să învețe niciodată, sau tocmai pentru că era prea tare acolo unde îi dădea ajutor în încurcate afaceri bătrînului, și acesta voia să-i plătească ușor, și credea pe nesimțite, polița?

Iancu își aduse deodată aminte de Lefterică, de Tîrcă și de Tudorică. Și simți că tîmplele îi zvîcnesc. Căzuse de pe locul lui printre „ăia", la fel cu ei, și îi trecuse baronul în loc, să-l batjocorească, Se răsuci chinuit în strîmtoarea caretei. Nu mai avea aer. Deschise o fereastră. La picioarele lui, înfășurată în tartane, Fantoche mîrîia, pentru că fusese supărată din somn. Altfel își închipuise Urmatecu drumul acesta! Se vedea ca secretar, lăsat în anticamerele Palatului, prezentat la funcționari, strîngînd mîini în dreapta și în stînga, cunoscînd lume, zîmbind și vorbind. Și iată ce a ieșit! Se mîngîia cel puțin cu gîndul că nici unul din viitorii deputați lăsați în urmă pe scară nu va afla vreodată ce s-a întîmplat, după cum nădăjduia.

Cînd au strigat careta ministrului de Justiție, Urmatecu s-a făcut mic într-un colț. Conu Barbu s-a urcat, și trăsura a plecat, trecînd încet prin mulțimea strînsă în piața Palatului. Partizanii ovaționau pe miniștri. Nu se putea merge decît la pas. Într-un tîrziu, bătrînul baron zise:

— Ei, nu mă felicIți, Iancule! Am vrut să fii tu cel dintîi!

— Ba să trăiești, coane, și la mai mare! zise Urmatecu, lăsînd să-i cadă glasul.

Abia acum noul ministru își dădu seama de supărarea prietenului său. Mai ales din neglijență și lipsă de observație n-a vrut să vadă că simțirea lui Urmatecu, o dată închegată în forme de viață nouă, era mult mai vie decît a unui om mai trecut și obișnuit. Într-adevăr, el nu se gîndea la tot ce întrezărea acum. Obișnuit cu Urmatecu începuturilor lor, el n-a vrut să știe că omul pe care l-a înstărit ajunsese altul decît cel de demult, de la arhivă. Bătrînul își simți întreaga greșală și îi păru rău. Să discute faptul ar fi fost o stîngăcie din partea lui. De aceea, după ce tăcu puțin, zise:

— Bine, prefect nu vrei să fii! Am înțeles! Dar președinte al funcționarilor publici, ce zici?

Urmatecu se mișcă încet în colțul său. Baronul simți că nu a vorbit în deșert. De aceea adăugă:

— Demisionezi de la tribunal; te numesc șeful Cabinetului. Apoi, în cîteva zile, vei fi ales; iată-te om cu vază, bogat și prietenul meu!

Urmatecu se plecă peste baron și îi căută mîna prin întuneric. Apoi, cu glasul pripit, cu care rostise atîtea mulțumiri către stăpînul său, zise:

— Să trăiești, coane Barbule, că bun mai ești!

Și, pe nevăzute, baronul crezu o clipă că are lîngă el pe Iancu cel de altădată!

XII

Sînt vremuri în care zilele astfel se împietresc, încît la fiecare pas te țin în loc și te rănesc, după cum sînt iarăși altele în care totul se netezește. O astfel de epocă bună a început pentru Urmatecu, o dată cu dobîndirea moșiei și cu ministeriatul bătrînului baron. Chiar din clipa reîntoarcerii de la palat, un eveniment important s-a petrecut: în salonul cel mare, îmbîcsit încă de tutunul partizanilor politici, așteptau liniștiți și zîmbitori, la lumina sfeșnicelor care se treceau, Bubi și domnița Natalia. Veniseră să-l îmbrățișeze pe baron. Astfel, fără să vrea, Urmatecu avea să fie martor la împăcarea dintre tată și fiu.

De cînd bătrînul aflase de legătura lui Bubi cu Jurubița, acesta nu mai dăduse prin casa de pe Podul Mogoșoaiei. Despre intrarea tatălui său în guvern aflase din ziare, după ce îl zărise în treacăt la înmormîntarea lui Dorodan. Bătrînul, cînd i-a văzut, s-a oprit o clipă în prag, apoi, ducîndu-se înspre domniță, îi luă mîinile și i le sărută. Bubi, tăcut, abia de a îndrăznit să facă un pas sfios înspre tatăl său.

— Iată-ne iarăși cu toți laolaltă, Barbule, la o zi mare! zise domnița lunecînd într-o parte dintre cei doi bărbați.

— Te felicit, papa, și mi-a părut foarte bine! adăugă Bubi, dînd să-l sărute pe bătrîn.

Acesta însă îi opri pornirea și-i spuse rece:

— Mulțumesc!

Prințesa Natalia văzu că trebuie să intervină:

— Barbule! Barbule! Nu ești drept, îl dojeni ea. Nu uita că în bună parte noua ta situație politică lui Bubi i-o datorești. Știe toată lumea, și o spun și gazetele opoziției, că te bucuri de multă trecere în noul cabinet pentru că tu, vechi conservator, ai îndrăznit ceea ce nici unui liberal nu i-ar fi trecut prin minte: să strici o moșie și să faci o fabrică. Și iarăși știm cu toți că ideea nu a fost a noastră, ci a lui Bubi. Celelalte lucruri se uită la o zi ca asta! Nu este așa, Iancule? zise domnița, privind deodată înspre Urmatecu, rămas încurcat la intrare, în dorința de a-l atrage în vorba și întîmplările tuturor.

— Firește, măria-ta! Și ce nu se uită, se aruncă! răspunse omul cu multe tîlcuri, arătîndu-se totuși bucuros de împăcarea tuturor.

El trecu iute și respectuos, sărută dreapta domniței, apoi îi întinse mîna bărbătește și deschis lui Bubi.

Acesta îi răspunse, șovăitor și mai reținut, spunîndu-i:

— Te felicit și pe dumneata pentru moșie!

— Și pentru cîte or să mai fie, coane Bubi, cu ajutorul domnului ministru, că de-acuma m-am pornit! adăugă Iancu rîzînd.

Era o bucurie și un gust de împăciuire în el pe care greu le putea stăpîni. Lui Bubi, deși nu-l văzuse de mult, nu i se părea schimbat: același, numai mai sigur pe ce spunea, mai zgomotos, chiar mai întreprinzător. Iarăși, după atîta vreme, de data asta însă pe fapte desfășurate sub ochii lui, și nu numai pe închipuiri, ca odinioară, întrebarea se punea și rămînea aceeași pentru el, întrucît îl privea pe Urma-

tecu. Iarăşi, în lipsa lui, figura i se întunecase după cîte văzuse şi auzise mai ales. De altfel, de multă vreme, zi de zi, Jurubiţa avea grijă să i-l reamintească. Dintr-un nimic vorbea iar de Urmatecu, şi vorbea mult şi urît, cu amănunte, despre fel de fel de întîmplări. Şi cînd slăbeau faptele, cîteodată aceleaşi, femeia nu se ferea să intre în povestiri de dragoste, cu descrieri şi cîteodată cu prefăcute melancolii, ceea ce întotdeauna reaprindea gelozia lui Bubi. Şi mai erau împrejurul lui Iancu, de curînd, toate zvonurile şi şoaptele în legătură cu moartea lui Dorodan. Ele nu amuţiseră, ci se purtau învăluite numai cu mai multă grijă de cînd toată lumea, văzuse că bătrînul baron, cu prietenie făţişe şi netulburat, arăta ce trebuie să fie: linişte şi uitare. Apoi, deodată, era iarăşi o întîlnire de neînlăturat, ca acum, cu acelaşi Urmatecu. Îl regăsea întotdeauna la aceeaşi apropiere de el şi de ai lui, liniştit, senin şi încrezător, veşnic pregătit să dea socoteală oricui de orice şi mai ales cu o putere care nu-l slăbea.

De pildă, acum, pentru că bătrînului baron, deşi tîrziu, i-a trecut deodată prin minte că trebuie să-l vadă pe fratele său Ştefan, care nu dăduse semn de viaţă în ultimele zile, iertat de conu Barbu, tocmai pentru asta şi pentru că toţi, puţin obosiţi de cele întîmplate şi de bucurii, stăteau nepricepuţi, ca în faţa unei nenorociri, la gîndul că, în viaţa lui fără urmă, Ştefan e aproape cu neputinţă de găsit, cu o voinţă mereu trează, Urmatecu, judecînd lucrurile limpede, în cîteva clipe a şi văzut planul micii potere de căutare. Cu acelaşi glas lămurit şi tare, a hotărît să se facă vreo cîteva scrisori, şi bătrînul baron a scris; apoi a chemat mai mulţi servitori: le-a dat cîteva adrese posibile, cu legături fiecare, de va fi fost nevoie de mers mai departe, cu răspunsuri lăsate şi răspunsuri de luat pretutindeni; a gîndit iute şi cu folos pentru toţi, a aprins rîvne în crainici, a stîrnit nerăbdări. Această mică întîmplare l-a frăcut pe Bubi să-l vadă iarăşi aşa cum l-a lăsat, ba poate încă sporit. Şi Urmatecul tuturor clipelor de faţă ştergea în el pe Urmatecul mîniatelor absenţe. Şi, astfel, lui Bubi nu i-a părut rău că s-a împăcat. Iar Iancu, pentru că simţise că din seara aceasta, după îndoiala şi supărarea din caretă, o nouă generozitate, mai largă, mai apropiată, mai puţin rece, va începe să treacă de la bătrînul baron înspre el, şi mai ales pentru că simţea că în intimitatea aceasta, clădită de-acum nu numai pe vorbe aduse şi pe servicii, venea ceea ce aştepta de mult: puţină decădere a boierilor din ifosul lor, în faţa lumii întregi, şi strecurarea lui şi alor săi alături de tagma boierească, lucru de neapărată nevoie pentru un strălucitor început al Amelicăi. Iancu Urmatecu ar fi vrut să lege clipa aceasta a bucuriilor şi limpezimilor de familia sa, pomenind încă o dată numele soţiei şi fiicei sale şi vorbind despre devotamentul lor. Pofta i-a fost atît de mare, încît gata era în clipa aceasta mai aprinsă să săvîrşească o greşală. A fost însă prevăzător şi s-a oprit la timp. Cînd să aducă vorba despre cele două femei, ochii săi i-a numărat iarăşi pe cei de faţă, i-a cîntărit şi i-a legat de trecut. Şi a văzut deodată cearta femeilor de la modistă, în care, cu voie sau fără, Bubi fusese amestecat, şi a văzut, mai ales, singura şi cea mai mare mînie a boierului împotriva fiului său. Şi atunci, un simţ sigur i-a spus că acum trebuie să se ferească de numele soţiei şi fiicei sale ca de un lucru foarte periculos. Împăcarea tuturor era un bun ce se cerea păstrat cu grijă. Şi astfel, în cîteva clipe numai, a renunţat şi la o bucurie şi la un pas sigur înainte spunîndu-şi că va născoci pe curînd o altă împrejurare mai prielnică. Acestea, ca şi altele multe, erau

nesfîrşitele daruri ale lui Iancu Urmatecu, neînvăţate nicăieri, duse după o cumpănă lăuntrică, aşezată între atîtea temeri şi îndrăzneli, amestecîndu-se cu ele şi făcînd ceea ce unii numeau ticăloşia, alţii deşteptăciunea şi, în sfîrşit, cei din urmă, norocul vieţii sale.

De adevărata destindere şi odihnă, Urmatecu, în seara aceea, s-a bucurat numai la el acasă, ca un început al tainei celei mai de la fund şi un prilej al tuturor sărbătoririlor şi praznicelor care aveau să vină.

Cînd a intrat, înfrigurat, în birou, coana Miţa, liniştită, ca în fiecare seară, răsucea pentru soţul ei ţigaretele zilei de mîine. Cîntărea cu privirea mănunchiurile galbene de tutun, luate în trei degete, şi rostogolea iute şi tăcut ţigarete nouă, ce i se strîngeau în maldăr pe masă. Cei doi soţi şi-au dat bună seara ca de obicei, şi Urmatecu se lăsă să se odihnească într-un jilţ. Era o oboseală plăcută în trupul său. Din ziua în care se întorsese de la tribunal şi o sărutase pe frunte şi-i spusese grăbit: „Moşia e a noastră", Urmatecu n-a mai vorbit cu soţia sa despre această întîmplare. Venise apoi, numaidecît, ministeriatul baronului, cu alergături, cu lipsuri de acasă, aşa că abia acum cei doi soţi petreceau cîteva clipe împreună. Au tăcut la început, fiecare la rostul său.

Urmatecu refăcea, pentru a nu ştiu cîta oară, aceleaşi socoteli, cu venituri şi capitaluri, cu bani de cheltuit şi de pus la o parte, cu zestrea Amelicăi şi cu sume fără întrebuinţări precise, lăsate libere pentru gusturile lui cele vechi, şi altele nouă, pe care abia le întrezărea într-o viaţă ce se schimba cu încetul. Într-un tîrziu, fără să-şi ridice ochii de pe degetele ce se răsuceau cu pricepere împletindu-se

pe ţigarete, coana Miţa spuse simplu, ca o frază dintr-o convorbire de mai mult începută:

— Ei, am avut dreptate, Iancule?

Urmatecu se opri din socoteli, se întinse şi, privind înspre soţia sa, cu capul puţin dat pe spate, ca şi cum ar fi fost foarte departe, îi răspunse:

— Fireşte că ai avut! Dar cum de ai putut fi atît de sigură? Grozavă eşti dumneata, Miţo!

Femeia n-a mai răspuns, ci a zîmbit mîinilor sale, ca şi cum dincolo de ele s-ar fi înţeles cu cineva, pe care numai ea îl desluşea ascuns în temelia casei, de unde primea nevăzute, dar sigure, semne. Plutea între amîndoi o clipă pe care o simţeau ca pe o răscruce a vieţii lor: ea, cu mulţumirea unor presimţiri împlinite; el, cu bucuria unor mari socoteli încheiate. Şi după ce a trecut timpul puternic, dar scurt, pe care l-au simţit amîndoi cum îi lua cu el, tot coana Miţa rosti gîndul cel mai de seamă al viitorului lor:

— Ai avut grijă de zestrea fetei, Iancule? Ea, mai înainte de toate!

De data aceasta Urmatecu n-a mai răspuns, dar a privit-o într-un anumit fel.

Şi coana Miţa, mulţumită, a priceput.

În felul acesta se ţesuse şi se liniştise cea mai de seamă întîlnire şi înţelegere dintre Iancu Urmatecu şi soţia sa. Şi fără îndoială că femeia adusese şi cuvintele şi felul molcom de a face să treacă clipa aceasta. Dacă Iancu ar fi vrut să arate el cum trebuia să fie trăită, ar fi ieşit, altfel, mai zgomotoasă, cu vorbe mai multe, mai late şi mai umflate.

Acum, siguri şi liniştiţi, oamenii se reîntorceau iarăşi la ale lor. Şi după o altă tăcere, petrecută cu gînduri de nevoi mai mărunte, de foame, de sete, de somn — Iancu făcea mai departe socoteli, gustînd în acelaşi timp şi mîncarea rece, găsită aşezată frumos

și curat pe o tavă, pe biroul său — bărbatul spuse, ca pentru o încheiere :

— Știi, Mițo, că mîine demisionez !

Vestea neașteptată păru că are mai multă putere ca orice altă întîmplare asupra femeii. De data aceasta ea se opri din lucru și ridică ochii întrebători. Apoi își părăsi locul și, apropiindu-se de masă, zise soțului ei, cu teamă și cu rugăminte :

— Iancule, dumneata știi întotdeauna ce e mai bine ! E bine ce faci ? Și chiar mîine ?

— Mîine !

Glasul lui Iancu era hotărît. Fără să ceară altă lămurire, coana Mița se depărtă. Toată ființa ei, obișnuită cu tăcerea în marile împrejurări, arăta o nespusă părere de rău. Iancu nu-i înțelegea prea bine purtarea. Siguranța vieții doar știa și ea că o au de acum înainte, și libertatea mai ales. Atunci, de unde îi vine mîhnirea ? De aceea întrebă :

— Cum, Mițo, ai vrea să nu demisionez niciodată, să rămîn toată viața funcționar ?

— Ba da ! răspunse aproape rușinată femeia.

— Atunci, cînd ?

— Mai tîrziu !

— Și de ce mai tîrziu ? întrebă stăruitor bărbatul.

Coana Mița nu îndrăzni să răspundă de îndată. Era în ceea ce ar fi cerut și o bucurie de-a ei, și întotdeauna s-a sfiit să-și arate dorințele și bucuriile. Urmatecu stărui :

— Cînd ai vrea dumneata să demisionez ? zise el.

Femeia tăcu mai departe.

— Cînd ? întrebă iarăși omul, înăsprindu-și vocea.

— După 1 ianuarie, Iancule ! S-ar bucura și Amelica ! și coana Mița roși și se ghemui pe un scaun.

În sfîrșit, Urmatecu a înțeles. Înduioșat, se apropie de soția sa și o mîngîie pe frunte. Apoi rîse și se înveseli de nevinovăția și de cumințenia ei. Pe lîngă ambițiile lui, singura ei dorință era mult mai ușoară.

La fiecare 1 ianuarie, regele Carol I dădea un mare bal la Palat. Se pofteau fruntașii din toate stările, iar funcționarii cu nume bun și ajunși la un oarecare grad în slujba lor puteau să tragă nădejde că dacă nu anul acesta, la anul viitor vor fi și ei chemați la serbarea aceasta, cînd regele voia să-și vadă supușii fie chiar din depărtare. Urmatecu, sigur de protecția lui conu Barbu, chiar înainte de a fi ministru, făgăduise odată coanei Mița, ca și cum ar fi stat în puterea lui, vorbind aproape ca de un drept al său de funcționar vechi, că la balul din iarna viitoare vor merge și ei. Așa că femeia, astăzi, cînd a auzit de demisie, a socotit singura ocazie rîvnită de mult pierdută pentru totdeauna. A trebuit ca soțul ei să-i lămurească întreaga situație și să-i arate că, mai mult decît ca simplu funcționar, avea dreptul să nădăjduiască într-o invitație, în calitatea de președinte al funcționarilor publici, pe care o va avea pe curînd.

Totodată, îi arătă că de acum încolo, cu cîte știa, își va îngădui altfel să se ocupe de afaceri și mult mai liber să vorbească. Căci, o dată demisionat, va putea, pe legi mai îngăduitoare și practici mai vechi, să-și spună : avocat. Și luînd o coală mare de hîrtie, Iancu scrise în lat, cu litere înalte, ceea ce avea să fie viitoarea sa firmă :

IOAN G. URMATECU, AVOCAT

Coana Mița a ascultat și a privit tăcută. Apoi, depărtîndu-și foaia de ochi, zise :

— Și cum vrei s-o faci, Iancule ?

— Cu poleială pe negru ! răspunse mîndru Urmatecu. Și am s-o bat la poartă, în partea dreaptă !

— Frumos o să stea ! șopti femeia.

Iar Iancu, cu creionul albastru, mai îngroşă încă o dată pe G. Astfel se vedea bine că e prima literă de la George, şi în nici un caz de la Gherasie, pentru care ar mai fi trebuit un h! Ultimul care i-ar fi putut da de gol era Dorodan, iar ăsta dormea sigur somnul cel veşnic.

— Da' e voie? îşi reaminti deodată coana Miţa, mereu temătoare.

— E, că-i conu Barbu tare! răspunse liniştit Urmatecu.

Şi, într-adevăr, după demisie, după noua numire ca şef al cabinetului şi o alegere biruitoare de preşedinte al funcţionarilor publici, a venit şi balul de la Palat. Ba, între timp, s-a întîmplat şi decorarea lui cu o Coroană a României în gradul de cavaler, pentru lungă şi rodnică activitate în serviciul Ministerului de Justiţie şi organizarea corpului de portărei. După cum era şi de aşteptat, fiecare dintre aceste evenimente a fost prăznuit, dar în fugă, fără vîlvă mare, de altfel ca şi sărbătorile Crăciunului pentru că toată casa lui Urmatecu era în mare fierbere şi nu se pregătea decît pentru un singur lucru: balul de la Palat. Preşedintele funcţionarilor publici fusese invitat împreună cu doamna şi domnişoara. Şi cîteştrei începuseră pregătirile şi încercau costumele şi toaletele. Urmatecu şi-a comandat un frac. Cucoanele şi-au cumpănit multă vreme culoarea rochiilor şi tăietura lor. Iancu fusese de părere ca Amelica să meargă în costum naţional. Spunea că el e român, că e preşedinte, că tot ce are de la ţară are, că acum e şi moşier şi că auzise că multe cucoane din lumea mare au început să vină aşa la baluri. Coana Miţa însă s-a împotrivit din răsputeri.

— Dacă acum nu şi-o face fata o rochie de saten roz cu dantele şi cu volane, cînd o să-şi facă?

spunea dumneaei, şi nici Amelica nu avea nici o tragere de inimă pentru costumul naţional.

De aceea, Amelica a avut o rochie roz, cu cerculeţe şi cu volane multe, multe; iar coana Miţa, o rochie de mătase neagră, cu baclavale pe foi. Seri întregi, cînd veneau toaletele de la croitorese, în cutii mari abia duse de biete fetiţe rebegite de ger, Mili şi Mali au fost oprite de cucoane să încerce şi să mănînce cu ele. Şi-apoi mai era ceva: lui Urmatecu îi spusese baronul că la trecerea regelui şi a reginei, doamnele vor trebui să facă o reverenţă. Şi în toată lumea lor, în afară de domniţă, pe care nu îndrăzneau să o supere, nu se mai găsea nimeni, decît Mili şi Mali, care să ştie aşa ceva. Ele făceau ploconeli în fiecare duminică la biserică, în faţa altarului lor catolic, şi se pricepeau şi de-acasă, ca bune austriece, din Viena lor plină de arhiduci. Mali o învăţa pe coana Miţa, iar Mili, pe Amelica. Seara, cînd se întorcea Iancu acasă, împreună cu Schweickert, cu dorul unei tihnite sticle de Drăgăşani, şi le găsea pe cîteşipatru, una în faţa celeilalte, trăgîndu-se de fuste şi ploconindu-se, zicea tare, cu un fel de hohot de batjocură, dar şi de mulţumire în glas:

— Dă-i, dă-i, dă-i, coană Miţo! Dă-i, dă-i, dă-i, fata tatii, dar vedeţi să nu vă scrîntiţi picioarele!

Şi totdeauna Amelica se supăra. Începea să plîngă, ieşea din odaie şi trîntea uşa după ea. Ultima dată chiar, firea ei bolnăvicios de simţitoare, încăpăţînarea şi mai ales felul de a nu îngădui nimic tatălui său au făcut-o să se închidă la ea în odaie, să nu vină la masă şi să spună că nu mai merge la bal. Şi Amelica s-a ţinut de cuvînt cîteva zile. Doar coana Miţa, singură cu Mali, în faţa unei oglinzi mari de la şifonier, se pleca şi se ridica în înfoierea fustelor, continuînd lecţiile cu tragere de inimă şi

rîvnă, spunînd că nu poate să scape nici o zi, că are oase mai bătrîne şi mai tari.

În ziua Anului Nou abia de s-au îmbrăţişat şi au gustat cîte ceva. Într-o scurtă plimbare cu sania, întreaga familie s-a repezit pînă la conu Barbu şi la domniţă, să-i felicite. Apoi s-au întors cuminţi acasă, cu gîndul la seara care se apropia. Fireşte că Amelica hotărîse din ajun că iar merge la bal. Toate odăile erau pline de ceea ce Urmatecu şi familia lui aveau să îmbrace peste cîteva ore. Se întindeau pe scaune şi pe canapele rochiile înfoiate, călcate, cu apele mătăsurilor bine scoase în lumină. Ciorapii subţiri, corsetele, fundele, mănuşile lungi, batistele mici, făcute parcă din păienjiniş — toate erau risipite prin casă şi aşteptau, la un loc cu cravatele şi pantofii de lac, noui-nouţi, ai lui Iancu.

O Coroană a României, stălucitoare, spînzura de panglica ei albastră în partea stîngă a fracului. Însuşi Schweickert, cu ochiul lui sigur, se ostenise să o potrivească şi să o agaţe tocmai la mijloc, între rever şi umărul hainei. Cucoanele aveau capetele mici, cu cărări de li se vedea pielea, pentru că părul era strîns şi răsucit tare în nişte legături de fier, înnodate, din care, mai tîrziu, trebuiau să se reverse buclele. Întreaga familie Schweickert rămăsese, de la o mică petrecere din noaptea de Anul Nou în casa lui Urmatecu. Au dormit puţin, pe unde au apucat, iar Iancu s-a odihnit bine în timpul zilei, în acest an care începea atît de frumos, pentru ca să ţină la noapte.

Afară ningea încet şi des. Pîrtiile făcute prin curte se ştergeau iute. Din cînd în cînd, se auzeau numai zurgălăii unei sănii ce se apropia şi se topea apoi în depărtări.

Clopotele de la Sfîntul Vasile, din capul străzii, începuseră să bată dis-de-dimineaţă. Era o mulţumire şi o bucurie în întreaga casă, ce se simţea în bacşişurile mai grase date slugilor; în covrigii şi merele azvîrlite copiilor cu sorcova, şi pumnii de gologani pentru flăcăii cu pluguşorul, care, din prag, presărau covoarele şi colţurile încăperilor cu boabe de grîu. Era un început de an ca întotdeauna, cu bucuriile lui româneşti şi datini vechi, aşa cum le apucase Iancu din copilărie, dar şi cu o măsură nouă şi o grijă pentru balul din seara aceea! De data aceasta, ziua de 1 ianuarie nu se va mai sfîrşi cu mese întinse, cu fripturi şi plăcinte şi mult vin vărsat, cu glume piperate şi sărutări prin colţuri de fete şi de cumnate mai tinere — unde şi cum o fi petrecînd Jurubiţa? i s-o fi schimbat şi ei ziua de Anul Nou? îi trecu deodată lui Iancu prin minte — cu *Vicleim* fără perdea, pus să joace în uşa sufrageriei, şi cu multe, foarte multe rînduri de cafele. De data aceasta, Iancu Urmatecu se gîndea că seara va călca în palatul lui vodă. Şi iarăşi, ca atunci cînd se minuna de casa lui nouă, abia lăsată din mistrie, stătu, înainte de a se lăsa somnului, să măsoare cu mintea tot drumul pe care l-a făcut. Era şi după numărătoarea zilelor şi a lunilor o clipă bună pentru socotelile ce nu se fac pe hîrtie, ci în fundul sufletului, singurul fel lămurit pentru a putea citi cît ai dat şi cît ai luat. Şi s-a văzut, iarăşi, cum a fost frămîntat de griji şi îndrăzneţ; făcîndu-şi poftele, cheltuind şi pentru el, dar şi pentru alţii; nedîndu-se bătut; neînţelegînd doar anumite lucruri în mersul vieţii, dar atunci încurajat de soţia lui, Miţa; trecînd mai departe, vorbind frumos, dar şi răstindu-se, luptînd şi, în cele din urmă, biruind. Îşi dădea seama că a înţeles de mult ceea ce alţii, bieţii de ei, „ăia", de pildă, n-au putut prinde niciodată (că de asta le şi spunea el „ăia" şi îşi bătea joc de ei), şi anume că: în viaţă nu se merge numai pe un singur drum şi că

nu se clădește numai cu piatră și fier. Urmatecu a pus cît a putut, și de multe ori a și uitat ici o vorbă, dincolo o glumă, în altă parte un sfat; și a dat și cu mîna, și cu gura. De n-ar mai fi fost să vină niciodată înapoi ceea ce a risipit, nu i-ar fi părut rău, căci nici n-ar fi știut cît și cum a cheltuit. Dar iată că acum toate se strîng și vin fără să le cheme. Dacă se întîmplă întotdeauna și tuturor astfel, Urmatecu n-ar ști să răspundă! Mița crede că da, că sînt momeli, că sînt chemări ce se leagă de descîntece și icoane și vin înspre un om după inima lui. Iancu n-ar avea nimic împotrivă; ba cu atît mai bine ar fi dacă s-ar găsi firul unei rînduieli și dacă s-ar putea da lecții de izbîndă și noroc. Dar dacă s-a adeverit de multe ori vorba Miței, el crede că a fost mai mult o dragoste și o tragere de inimă față de el și de casă.

Ca toți oamenii care nu cred hotărît în ceva, și Iancu Urmatecu se rușina în izbînzi ajutate de actul credinței trecute, dacă el va fi fost întîlnit în viață. Și îl întîlnise de vreo cîteva ori! Și fusese grăbită credința lui, înfricoșată, cu inima-n gît, cerînd iute să scape de vreun rău, sau așteptînd nerăbdătoare să-l ajungă un bine. Dar nu știa după cine se luase (poate numai după sufletul lui) și în ce fel a apucat-o, că în toate poveștile astea nu se putea potrivi după conu Barbu, care era credincios în biserică și în legea veche, și de multe ori, cu toate prilejurile, o arătase. Se vede că pentru asemenea lucruri Urmatecu nu era încă îndeajuns de sigur pe el. Pentru ca să fii credincios și pentru ca să o arăți cu umilință, gîndea Iancu, trebuie să fii boier mare și să stai foarte sus și foarte tare, să ai de unde să dai din ifosul tău, la care te întorci, după ce ai bătut mătănii. Și Iancu simțea și credea că după ce s-o întinde de-a bușilea în biserică, orătăniile mai mici și mai proaste decît el, care nici ele nu credeau, „ăia" și alții ca ei, își

vor da cu coatele și vor pufni, și multe înfoieri, și de ale lui Urmatecu, agonisite cu poliță ținută la mînă și înjurătură, se vor duce cu rugăciunea. În socotelile lui de viață din seara asta intrau și asemenea gînduri, aduse de o rămășiță de miros de tămîie care mai plutea prin casă, căci în ajun pusese coana Mița, cu toate treburile și grijile ei, pe popa Tudor să citească la icoane molifele sfîntului Vasile cel Mare, pentru sănătate și norocul casei. Și norocul ăsta se și arătă, începînd parcă într-o peșteră de lumină, locul tuturor făgăduințelor și înălțărilor viitoare, de teapă și de minte: balul de la Palat.

Sosise, în sfîrșit, ceasul în care toate cele pregătite trebuiau îmbrăcate. Cea dintîi gata a fost Amelica. Își trăsese și mănușile, își prinsese o coroniță de trandafiri mici în păr, și acum, între două lumînări aprinse, se privea în oglinda unui șifonier, care o cuprindea întreagă. Făcea ceea ce de cîțiva ani făcea regulat în taină în noaptea de Bobotează, cînd, cu părul dezpletit, aștepta să-i răsară din apele oglinzii chipul celui hărăzit de soartă. De data aceasta, însă, ea nu aștepta nimic. Fundul misterios al oglinzii, de unde venea prevestirea, era închis în credința ei și răsfrîngea numai la suprafață imaginea de-acum, cu care ieșea în lume pentru prima oară. Și înfățișarea Amelicăi era atrăgătoare și proaspătă. Tinerețea ascundea și grosolănia trăsăturilor, și asprimea caracterului ce se puteau citi în ochii vineți, sticloși, fără umbre și fără căldură. Zîmbetul era frumos și fraged în rotunjimile trandafirii ale fetii, și trupul, bine legat, mlădia, sub faldurile bogate ale rochiei, adevărate ispite. I-ar fi trebuit însă, pentru ca să-și întregească farmecul, o lunecare în mers, care-i lipsea.

Întîrzia să se vadă în ea femeia. Voința și greutatea gesturilor lui Iancu trecuseră la Amelica în

încăpățînare și stîngăcie. Și ființele acestea două, atît de apropiate, înțelegîndu-se totuși atît de puțin una pe cealaltă, semănau uimitor!

În genunchi, cu ace în gură și degete subțiri și pricepute, Mili, măruntă și agitată în rochia ei neagră și obișnuită, sunînd din toate podoabele de brățări și de lanțuri, prindea ici-colea ultimele cute și volane pe toaleta de bal a Amelicăi. Și pe furiș, fără să fie văzută de fată, adăuga un buchețel mai mult de flori artificiale într-o adîncime de fald, ca pe un răvaș ascuns, pe care inima ei încă tînără îl trimitea în lumina și splendoarea sălii de bal, unde știa că nu va ajunge niciodată, dar unde, în dorul ei de vieneză încă lacomă de veselie și de dans, știa că ar petrece și s-ar purta mai bine decît Amelica, un copil nepriceput să guste încă aceste mari lucruri ale vieții.

Cînd s-au așezat bine — tatăl, mama și fiica — în sanie, unde rochiile și hainele au fost potrivite amănunțit la lumina felinarelor, cu care slugile, Schweickert, Mili și Mali luminau curtea vătuită de zăpadă, au pornit. Fulgii răcoritori zburau deși peste capetele lor, se prindeau în păr și se topeau pe față. Amelica stătea nemișcată între părinții ei, simțind cum se amesteca în aerul rece, din bătaia caldă a blănurilor, cîteodată, un puternic parfum de garoafă sau chiparoasă, din batiste sau din volane de rochii.

Nu numai curtea, ci întreaga piață a Palatului erau sărbătorești. Marile ferestre luminate azvîrleau pulbere de aur pe moliciunea zăpezii. Felinarele aprinse alcătuiau șiruri lungi de mătănii luminoase, iar soldați cu torțe despletite în fum și flăcări arătau drumul săniilor și caretelor. O mulțime de cetățeni întesea trotuarele, întinzînd capete curioase înspre cei ce soseau. Din cînd în cînd se auzea numai glasul sergenților, puși să țină rînduială. Cînd au ajuns la scară, doi lachei în uniforme albastre, cu fireturi, cu ciorapi lungi albi și pantofi de lac, s-au înclinat respectuos și au ajutat pe doamne să coboare. Coana Mița, puțin încurcată, a întîrziat, însă, peste rîndul celor grăbiți, îngrijorată de unde o să-i aștepte sania la ieșire în vălmășeala aceasta. De aceea a și încurcat îmbulzeala celorlalți și a strigat puțin prea tare un ordin către vizitiul lor. De altminteri, ea era aceea asupra căreia Palatul și lumea lui au făcut cea mai puternică impresie. În mărimea și în mulțimea aceasta, siguranța rînduielilor de lucruri și oameni pe care doamna trebuia s-o aibă, pentru a fi liniștită, nu se găsea nicăieri. I se părea coanei Mița că totul se pierde, că totul se rătăcește. Și, de aceea, încă o dată a tulburat liniștea solemnă sub care se frămînta mulțimea de la garderobă cînd, după ce au dat blănurile și paltoanele și au îndopat buzunarele cu șaluri și căciuli, coana Mița a spus destul de tare lacheului care le lua, încît au și întors cîțiva musafiri capul și i-au privit:

— Vezi dumneata să nu se piardă ce-am pus în buzunare și ține-le pe toate la un loc!

Amelica, simțind mișcarea celor dimprejur, s-a depărtat un pas de mama sa, ca și cum ar fi vrut să-și îndrepte coronița de trandafiri în oglindă. Apoi, doi ofițeri tineri au venit, le-au dat brațul și au urcat încet scara cea mare. În sala tronului, schimbată în sală de bal, luminile cădeau ca săgeți și ca briliante din înaltele candelabre aprinse și din sfeșnicele atîrnate cu gheare de bronz de pereți. Plante uriașe — ficuși, leandri și palmieri — împodobeau cele patru colțuri, lăsînd să se vadă, sub bogăția verdeții lor, scaune și jilțuri grele sau ușoare pe picioarele și arcurile lor de aur, așezate în grupuri, de parcă atunci ar fi fost părăsite de musafiri.

Lumea începea să vie din ce în ce mai multă. Se vedea că mulți nu se cunosc între ei. Intrau

singuri sau cîte doi-trei, cu pași rari și sfioși, aruncînd, ca și Urmatecu și doamnele lui, priviri cercetătoare, de recunoaștere. Toate uniformele treceau în strălucirea lor. Erau artileriștii, cu tunicile cafenii și epoleții grei de aur ; roșiorii cu ceaprazuri negre și nasturi creți la cizme ; străinii, miniștrii cu fracuri ciudate, muiate în aur. Apoi, erau fracurile negre ale domnilor, acoperite de decorații, și printre ei, doamne multe, grațioase în eleganța și tinerețea lor, cu brățări grele prinse peste mănușile lungi, și mlădioase evantaie de pene de struț, pe care știau, dintr-o pricepută experiență, să le mînuiască discret, elegant și cu un anumit înțeles. Două muzici, în două părți opuse ale sălii, ascundeau, sub bogate draperii, alămurile lor încă mute. Urmatecu, într-un colț, se întoarse cu fața la perete, pentru a nu fi văzut, și își potrivi în fugă ceasornicul. Apoi, vrînd să le asigure pe soția și fiica sa că ceea ce se așteaptă nu va întîrzia și dorind să arate și cîteva cunoștințe precise, spuse :

— La zece vin regele și regina ! Mai e !

Amelica, mai puțin interesată de acest eveniment, găsea că ceea ce aștepta ea de la balul de la palat, mișcarea și petrecerea, întîrzia.

Coana Mița își căuta un loc bun și liniștit, de unde să le vadă pe toate. În cele din urmă, departe, lîngă intrare, Iancu desluși făptura mică și încărcată de decorații a baronului Barbu. Ușurat și bucuros că în sfîrșit cunoaște pe cineva, se repezi înspre ministru. Soția sa, văzîndu-l că se depărtează, l-a strigat, cu glasul pe jumătate, pentru că, părăsită, numai cu fata în mulțimea aceasta, se simțea ca un înecat gata să se ducă la fund. Văzînd însă că nu are nimic de făcut, se mulțumi să măsoare depărtările dintre ea și diferite grupuri, pe luciul întins al parchetului, unde lumina orbitoare se așternea ca suliți

sau ca pete de apă. Deodată, din lumea care creștea și se strîngea înspre intrarea de la fund, s-au desprins Urmatecu și baronul. Bătrînul boier era liniștit ; Iancu, dimpotrivă, trecea cînd la dreapta, cînd la stînga ministrului, și era aplecat, servil și ascultător. Baronul a fost de o politețe deosebită față de coana Mița și de Amelica. Le-a felicitat pe doamne pentru rochii și i-a felicitat apoi pe părinți de frumusețea fetei. Cînd, într-o tăcere care de îndată se făcu, un glas vesti : „Maiestățile-lor !", musafirii se și găseau înșirați pe două rînduri. Coana Mița simți o puternică emoție și încercă să se ascundă. Amelica, împinsă de curiozitate, făcu un pas înainte.

Perechea regală apăru. Carol I, în uniformă de geniu, cu decorații și cordoane, se opri în mijlocul sălii. Figura începea să se închidă în trăsături aspre. Tîmplele și barba încărunțeau, ștergînd de pe față favoriții tinereții.

Zîmbea îngăduitor, dar numai aparent. În realitate, purta un adînc dispreț pentru toți cei din jurul său, care în nici un fel n-aveau nimic de împărțit cu germanismul predestinat în care credea Karl Zefirin de Hohenzolern. Purta vădit o voință în ochii vii, sub sprîncenele arcuite și ridicate. Mărunt, avea la mers țopăituri de vrabie, dar și ușurința și mlădierea trupului. Lîngă el, regina Elisabeta părea și mai lipsită de un jilț sau de un fund de trăsură de gală, pentru care întreaga ei făptură, grasă și afînată, ascunsă în faldurile largi ale unei rochii cenușii, era făcută. Încărunțind și ea, pe o față lată și plină cu un veșnic surîs, congestionata regină plutea totuși cu privirea atît de deosebită și cu atît mai împrăștiată și mai puțin sigură decît a soțului său. De curînd începusesă se afle prin mica lume românească de numele ei de scriitoare : Carmen Sylva. Toți cei care nutreau nădejdea vreunui cîștig — profesorași

de tot felul și iarăși gazetărași abili — dădeau buzna la neprecupețite laude în jurul regalei literaturi dulcege, cu eroine despletite și lălîi. Pentru ființe însă cum era coana Mița, lucrul acesta avea ceva tulbure și ciudat. Numele nu o lămurea cu nimic, iar îndeletnicirea, și mai puțin. Din cîte știa despre regină, coana Mița aflase numai că a fost o mamă nefericită, pierzîndu-și fetița. Și simțea că dacă n-ar fi acest Carmen Sylva, pe care nu-l înțelegea și care se așeza oarecum supărător între ea și regină, dragostea și pornirea ei de mamă și-ar fi găsit mai iute drumul înspre făptura aceasta. Dar așa, rămînea rece și n-o putea iubi. Nu înțelegea cum, după atîția ani chiar, Elisabeta și-a găsit mîngîierea. În orice caz, ar fi voit să știe mai multe despre ea, să o asculte vorbind, povestind, pentru că poate, în cele din urmă, regina tot nu s-a mîngîiat, ci numai pare astfel! În felul acesta a gîndit coana Mița. Amelica privea departe, fără gînduri prea mari. Doar firea ei invidioasă, neștiind să lămurească bine ce și cui i se cade sau nu, simțea un fel de neplăcere personală în golul și tăcerea pe care o clipă solemnă o face în jurul a două ființe obișnuite. Fata nu se pricepea să lege cu nimic maiestatea, puterea și frumusețea ei. Frică nu îi putea fi, pentru că se știa sigur ocrotită în viață de tatăl ei. Regalitatea, în lumea ei de pizme timpurii, de eresuri și de îndeletniciri mărunte, nu avea încă nici un cuprins. Lipsa ei de emoție față de trecut și de strălucirea măreției, făcută din încăpățînarea unei timidități ce-i spunea să nu se sperie și să nu admire nimic pentru a nu pierde ceva din mîndria ei rău înțeleasă, o închidea încă în anii tineri într-o tristă și dureroasă neputință de a se aprinde, de a crede și de a iubi. Și poate lipsurile acestea, fără să știe și fără să vrea, o puneau pe Amelica pe drumul cel

bun față de găunoasa solemnitate a regalității. Dar în nici un fel ea nu se pricepea să folosească drumul acesta. Iar întrucît îl privea pe Urmatecu, care măsurase în viață scara mărimilor și a puterii și care, tulbure, simțea și o mîndrie națională fără cunoașteri, pentru că nu avea de unde să le aibă, dar cu o bucurie de fireturi și de înaltă rînduială, perechea regală și regele îndeosebi aduceau curiozitate și nădejdi, mai ales pentru urcușul vieții, luat de-acum înainte și pentru totdeauna. Fără să vrea, Urmatecu își aduse aminte de tablourile decolorate de soare de deasupra biroului său murdar și scobit cu briceagul de la arhivă: Carol I, regele României, și regina Elisabeta, regina României. Pentru el, totdeauna portretele astea n-au fost decît lucruri: ca dulapul cu dosare și ca o hartă a țării, spînzurată pe un alt perete. Astăzi, însă, era ca și cum s-ar fi întîlnit cu România însăși și cu toate grefele ei deodată. Regele și puterea lui, purtată și arătată în galoane ce urcau sus pe braț, îi înlesneau lui Urmatecu să înțeleagă și să vadă Statul, pe care îl credea făcut pentru el și pentru alții ca el. În alt fel, Urmatecu ar fi trebuit să facă un efort și poate tot n-ar fi înțeles și n-ar fi izbutit să vadă lămurit. Dar oricît ar fi fost de pregătit din experiența vieții, altfel făcută decît de coana Mița și Amelica, pentru întrevederea cu perechea regală, Iancu Urmatecu se simțea acum zguduit, după măsurile acestea tainice, ascunse în adîncul sufletului său, zguduit din tot ce-și făgăduia în urcușul acesta spre rege și regalitate, din tot ce putea poate cîndva să-i crească o mai cuprinzătoare chiverniseală. Căci, cu tot entuziasmul său, Iancu Urmatecu nu fusese părăsit nici o clipă de un robust simț al realităților, care-i spunea că și regele e un om cu gînd de agonisită și că, după cîte a auzit,

nu dispreţuieşte o afacere bună şi încă pe un priceput om de afaceri.

Trecerea regelui şi a reginei a fost scurtă. Au făcut cerc şi au strîns cîteva mîini. Apoi valul mulţimii a început să se mişte, depărtînd pe stăpînii palatului într-un loc împrejmuit de miniştri, pe unde nici Urmatecu, nici cucoanele nu îndrăzneau să treacă. Muzicile, după obişnuitul *Trăiască regele* la intrarea suveranilor, acum începură unele arii de dans. Ofiţeri politicoşi împărţeau carnetele de bal doamnelor şi domnişoarelor, şi cel dintîi răsună marele vals al lui Johann Strauss, *Dunărea albastră*. Perechile în vîrteje goleau mijlocul sălii. Doamnele mai ales se înşirau pe scaunele poleite şi uşoare, îmbrăcate în mătase vişinie, ce se întindeau nesfîrşite pe laturile cuprinzătoarei încăperi. Balul începuse.

Coana Miţa şi Amelica, numai ochi, şedeau alături, cu sentimentul unei părăsiri, cînd, deodată, ofiţerul care i-a dat braţul Amelicăi la sosire veni, se prezentă şi ceru favoarea unui vals. Era poate singurul lucru de la şcoală pe care Amelica îl învăţase cu patimă : să danseze. Şi, într-adevăr, era uşoară şi nu era lipsită de o anumită graţie. Cu un bărbat însă nu dansase niciodată. Şi nu i s-a părut nici mai ciudat, nici mai plăcut. De data aceasta a văzut încă o dată sala, în toate colţurile ei, i-a văzut pe toţi cei care nu dansau, pe toţi care stăteau de vorbă, din fuga învolburată a valsului. Cînd s-a reîntors, respira iute, cu buzele întredeschise, purtînd o oboseală plăcută în întreaga fiinţă. Coana Miţa o privi cu drag şi cu un zîmbet. Simţea că o bucurie de tinereţe începe să o prindă pe fiica ei. Îi potrivi cîteva bucle, îi făcu vînt cu batista şi, fericită, aşteptă mai departe. În pauză se mai simţea parcă încă vibrarea muzicii tăcute şi a veseliei aprinse. Mai tîrziu începură şi murmurele acelor nesfîrşite convorbiri ce se leagă pretutindeni într-o mare sală de

bal. Regele şi regina s-au retras, lăsînd palatul acestor bucurii cuviincioase.

Şi nu începuse încă bine o polcă, tot a lui Johann Strauss, pe compoziţiile căruia dansa întreaga Europă, de la curţi fastuoase pînă la petreceri populare, cînd acelaşi ofiţer, cu un nume spus în pripă, că nici n-a fost bine înţeles de doamne, se înfăţişă iarăşi, de data aceasta însoţit de un tînăr mărunt, grăsuţ, negricios, cu un păr des, crescut stufos de pe tîmple, şi o frunte scundă, cu o privire vioaie şi cercetătoare, îmbrăcat într-un frac bine croit. Ofiţerul, politicos, îl prezentă mamei şi fiicei :

— Îmi daţi voie, doamnă... domnişoară... d-l procuror Hangiu ! spuse el şi, înclinîndu-se, plecă.

Noul-venit sărută curtenitor mîinile şi invită pe Amelica la dans. Perechea se pierdu în învălmăşeala sălii.

Alexandru Hangiu era o podoabă a magistraturii. La treizeci de ani, puţin după întoarcerea de la Paris de la studii, ajunsese procuror, fiind foarte preţuit atît pentru cunoştinţele sale, cît şi pentru cinstea şi integritatea sa. Fiu al unui profesor de la Focşani, el moştenise de la tatăl său, o dată cu o mică avere, ce-l punea la adăpost de toate nevoile, şi un simţ deosebit al datoriei, şi o meticuloasă conştiinţă, atît în meserie, cît şi în viaţă. Deşi tînăr, ducea o viaţă ordonată, poate puţin lipsită de entuziasm şi de fantezie, împărţită sever după un anumit program, şi avînd regularitatea unei existenţe de pensionar. Putea fi văzut mereu la aceleaşi ore în aceleaşi locuri, plimbîndu-se singur sau în tovărăşia unor domni mai în vîrstă, pe care îi căuta. Lucra şi acasă : citea, nota, se informa. Era harnic şi pasionat de meseria lui. Iubea dreptul, credea în el, şi, uşor, îşi întindea şi asupra vieţii politice şi sociale judecăţi încheiate pe priveliştile din jurul său, după un anumit tipar al profesiunii şi după firea sa bănui-

toare și ambițioasă. Purta, însă, cu aceeași ușurință și unele idei preconcepute. De pildă, ura Bucureștii, cu o veche teamă și neînțelegere de provincial, moștenite și păstrate întregi, fără posibilitate sau gînd de revizuire. Se ferea să cunoască oameni și nu primea să intre decît foarte rar în cercuri bine cunoscute, de unde era sigur că a doua zi nimeni nu va veni să-i ceară ceva. Dansul și-l îngăduia ca pe o obligație socială, firește, numai în anumite locuri și cu anumite persoane. Nu i se cunoscuse niciodată o legătură sau o întîmplare cu o femeie. Împodobit astfel cu toate prevederile și toate virtuțile, nu se putea ca procurorul Hangiu să nu fie și strîngător. După cum își împărțea viața, își împărțea și banii, pe luni și pe zile. Iar din economii, cu care se deprinsese de mult, călătorea. Era un obicei luat încă din timpul învățăturii de la Paris. Atunci, oprindu-se în multe orașe străine, l-a cunoscut, la Viena, pe Bubi Barbu prin cafenelele studențești, pe cînd tînărul baron își făcea ucenicia teoriilor înaintate. Deși erau complet deosebiți ca fire, ei s-au împrietenit, Hangiu nedisprețuind un titlu și o trecere la noul său prieten. În țară s-au mai întîlnit de cîteva ori, iar acum, în urmă, de cînd Bubi avea un fel de cămin al lui, unde cu plăcere poftea cîte un prieten, procurorul mergea cîteodată să-l vadă, ținîndu-se însă într-o rece și puțin cordială depărtare atît de Jurubița, cît și de Gună Licureanu, al cărui fel zvăpăiat de a fi risipitor, a cărui lipsă de greutate în vorbă și, mai ales, a cărui lipsă de lecturi îl supărau.

La balul de la Palat, Hangiu a stat și a chibzuit îndelung alegerea dansatoarelor. Amelica i-a plăcut de la început, cu aerul ei încruntat, cu lipsa ei de veselie pentru vîrsta pe care o arăta, cu seriozitatea și stîngăcia mamei sale, ce părea mai mult severitate, văzută de departe, în puținătatea gesturilor. Apoi a observat și vizita pe care, în colțul lor, le-a făcut-o ministrul de Justiție. Și, firește, cu toată integritatea lui, tînărul procuror nu disprețuia o relație sigură. Pe Iancu nu-l cunoștea. L-a bănuit a fi tatăl și soțul, dar îl credea cu totul altceva decît ceea ce era. Procurorul Hangiu acum se pornise tocmai la un dans, la care se cerea și pricepere și mai ales tinerească voie bună; de aceea, acest observator socotit greșise. Dansa greu, încurcînd pașii, călcîndu-și de multe ori, pripit, dansatoarea. Neplăcerea, pe care oricare alt tînăr ar fi avut-o atunci, pe el nu l-a tulburat. Vedea că nu știe bine polca. Asta nu făcea nimic! Dacă nu știe, o să învețe. Și foarte atent, Hangiu era cu gîndul numai la picioare, căutînd să le potrivească după mersul muzicii. Au fost la început una din acele perechi triste și stîngace, din care fiecare dansator urcă tocmai cînd celalt coboară. Cu încetul, însă, și mai ales prin silințele și mlădierile Amelicăi, au intrat în șuvoiul muzicii ca într-o apă, care i-a luat cu ea. De vorbit au vorbit puțin. Tînărul a întrebat-o dacă e bucureșteancă, și fata a răspuns da; apoi, dacă a fost la Paris. Fata i-a răspuns că nu, dar că ar vrea să se ducă. Hangiu i-a mărturisit că, de cîte ori va putea, se va reîntoarce în acest oraș minunat! Apoi au tăcut, și polca s-a isprăvit. La cadril, procurorul iarăși a apărut. De data aceasta lucrurile au mers mult mai bine. Executa precis și tăcut figurile, lăsînd să se vadă că pentru el e mai important să nu iasă din rînd decît să-i facă plăcere dansul. Cînd muzica a tăcut, el a condus-o pe Amelica la locul ei, s-a înclinat fără o vorbă, și balul s-a sfîrșit. Tîrziu, după ce și-a petrecut toată vremea la bufet, Urmatecu a venit să-și ia soția și fiica. La ieșirea de la Palat, ninsoarea se schimbase în vifor. Au străbătut cu greu pînă acasă, unde seara s-a încheiat totuși cu o masă de noapte, intimă, la care toți povesteau despre cele văzute lui Mili, lui Mali,

lui Schweickert. După ce a vorbit despre vinurile și mîncările privite mai mult decît gustate, Urmatecu întrebă într-o doară :

— Cu cine ai dansat, Amelico ?

Fata a răspuns iute, fără umbră de amintire păstrată pentru ea :

— Cu un procuror !

— Cu un procuror ? făcu Iancu mirat. Cum îl cheamă ?

— Mi se pare Hangiu, din cîte am auzit ! răspunse, pentru fată, mama ei.

— Hangiu !... Hangiu !... făcu Iancu de vreo cîteva ori. Nu-l cunosc ! Trebuie să fie din băieții ăștia tineri, veniți de curînd.

Și Urmatecu trecu mai departe, și iarăși vorbi despre rege, despre felul cum nu dă decît un deget, în treacăt, celor din jurul său. Schweickert ascultă îndelung. În cele din urmă, nemaiputîndu-se stăpîni, zise, puțin cam apăsat :

— Împăratul nostru n-ar face asta, pentru că ne cunoaște !

Urmatecu, jignit, se aprinse. Schweickert insistă și Iancu se înflăcără. Devotamentul lui era tînăr, ce e drept, dar un patriotism abia trezit și o mîndrie făcută din gîndul a tot ce ar mai avea de dobîndit și din tot ce întîlnise în ultimele zile — palat, miniștri, ofițeri, decorații și putere — îi dădeau o mulțumire și o aprindere de român și de bucureștean care nu îngăduiau nici o observație din gura unui străin mai ales !

O dată cu starea cea nouă, multe lucruri au trebuit să se schimbe. Chipuri mai vechi și obișnuite în casa lui Urmatecu, rude chiar, au început să vie din ce în ce mai rar. Mesele erau tot atît de bogate, la fel întinse oricînd pentru musafiri, dar pentru alții. Celor vechi li se șoptea cîteodată, dacă nu înțelegeau, că nu mai

sînt locuri, că ei sînt de-ai casei și că sînt bineveniți, dar în alte zile. Cei de-acum erau magistrați, bancheri, avocați și cîteodată cîțiva parlamentari. Vechile slugi s-au schimbat și ele, ca și felul de a servi. Servitoarele nu mai umblau în papuci și legate la cap, ci în rochii negre, cu șorțuri albe ; coana Mița nu mai împărțea mîncarea la toată lumea, ci se servea fiecare pe rînd, iar cafeaua nu se mai bea printre firimiturile de pîine și furculițele uitate pe masă, cu sosuri sleite în dinți, ci se lua în odaia turcească, mobilată cu divane joase, cu covoare, cu mese scumpe bătute cu fildeș, unde străjuiau prin colțuri narghilele înalte, cu șleaul încolăcit de-a lungul gîtului. Schimbarea aceasta, în cîteva săptămîni numai, o adusese mamzel Hélène, de care s-a simțit mare nevoie încă din primele zile. Mamzel Hélène era franțuzoaică, purtată cu cîțiva ani în urmă pînă la București de toanele zburdalnice ale inimii. Unul din nenumărații români care au învățat în tinerețea lor la Paris să deosebească un tablou de un altul, să asculte o muzică, să citească o carte și să iubească o femeie și care, după întoarcerea în țară, trebuia să le uite pe toate pentru a se face om serios, păstrînd numai o meserie care îi îngreunează tot mai mult trupul și mintea, a prelungit cu o îndrăzneală mai mare decît a celorlalți tovarăși de străinătate visul său inutil și a luat-o cu el pe mamzel Hélène. Firește, că, o dată aci, femeia n-a mai putut să lupte cu părinții băiatului, cu grija multor hectare din Oltenia și cu fata unor vecini de moșie, care era hotărîtă să ajungă nevastă pentru că avea parale și n-avea trecut. Și mamzel Hélène a rămas în țară să dea lecții de limba franceză, mai întîi la cîte un pension, apoi prin familii. De la niște noui prieteni, funcționari la Curtea de Conturi, Urmatecu a aflat de ea. Și s-a gîndit că, oricum franțuzoaica asta trebuie să știe mai multe decît coana Mița în tîlcul și rînduiala mai subțire a casei și că nu

e rău să o ia la ei, Amelica avînd cu cine să mai vorbească franţuzeşte, mai cu seamă acum, în preajma măritişului. Iubirea care a tulburat-o pe mamzel Hélène i-a sfărîmat viaţa foarte devreme, să fi avut douăzeci de ani, astfel că acum, femeie nici măcar de treizeci, îşi purta o tinereţe în plinul ei. Era una din acele femei care dogoresc de cum le întîlneşti; te loveşte din întreaga lor fiinţă o căldură ca dintr-o gură de cuptor. Înaltă, bine făcută, blondă, cu o gură cărnoasă şi ochii verzi, umbriţi de gene dese şi negre, cu un sîn bogat, cu mîinile albe şi degetele subţiri, cu un picior mic, frumos îmbrăcată şi cu gust, ea avea o înfăţişare elegantă şi ispititoare. Vorbea o românească destul de limpede, cu un puternic accent, şi era de o mare blîndeţe şi sfiiciune. Cu Amelica nu izbutise să se împrietenească, dar nici nu se certa. Era răsplătită numai cu tăceri sau repetări înciudate de cuvinte de cîte ori o corecta într-o pronunţare greşită, sau în construcţia unei fraze. Urmatecu, pentru a acoperi cît mai bine ispita şi pofta pe care i le aducea femeia aceasta cuminte, se silea să se poarte politicos şi cu nepăsare. Ceea ce nu-l împiedica să o privească lung şi stăruitor cînd trecea prin casă şi să-i ceară prea multe şi prea dese servicii, pe care femeia i le făcea cu graţie, cu bucurie şi cu acel *„oui, monsieur"* [1], care îi plăcea lui Iancu atît de mult. De vreme ce multe şi importante împrejurări i-au ţinut la Bucureşti în iarna aceasta, fără măcar să aibă vremea să se abată pe la conacul de la Bălăşoieni de cînd au cumpărat moşia, deşi vremea nu era prielnică, au hotărît totuşi să plece la ţară. Un dezgheţ timpuriu desfundase şoselele, care nu mai erau de sanie şi doar cu greu de trăsură. Drumul nefiind însă prea lung, au rămas la hotărîrea lor. În două trăsuri trebuiau să meargă Iancu, soţia şi fiica lui, mamzel Hélène şi Păuna, pe care coana Miţa, cu consimţămîntul lui Iancu, a luat-o de la domniţă. Plănuia să o lase femeie de încredere la conac, şi deocamdată, pînă la vremea muncilor, un fel de administratoare a curţii.

[1] Da, domnule (Fr.)

Au ieşit din Bucureşti spre Ciorogîrla. Şanţurile erau pline încă de zăpadă murdară, iar şoseaua, acoperită cu noroi pînă la scara trăsurii. Pe cîmp, omătul întins se rupea în pete de pămînt negru şi mustos. Cerul era trist, acoperit cu un nour, mai negru înspre răsărit, ca un fum. Ciorile, puzderii, croncăneau şi cereau zăpadă, întîrziind îndrăzneţe pînă sub pasul cailor. Satele erau închise; oamenii, puţini. Cînd au fost să treacă Argeşul, s-au oprit. În lunca rîului bătea un vînt ascuţit, lovind sălciile uscate în crengile lor. Podul nesigur era şubred şi au trebuit să coboare vizitiii să ia caii de căpestre. O dată trecută apa, drumul se netezea. Şi după o vale şi o cotitură prin sat, au urcat drept pe un dîmb, pe creasta căruia se afla conacul. În faţa porţilor au trebuit să dea gură mare, să vină logofătul. Dulăii curţii s-au trezit şi ei. Zvonul s-a dus în sat, din casă în casă, ba purtat de cei ce se găseau la curte, ba de oamenii întîlniţi pe drum şi care cu greu îşi scoteau căciula.

— A venit boierul ăl nou! năvăli cu gura plină la ai ei Sultănica, o fată subţirică şi sprintenă.

— A venit, veni-i-ar numele şi ăstuia! că n-o să ne ia de la umbră să ne pună la soare... îi răspunse un glas gros şi amarnic.

Era taică-său, Voicu Strapalea, care bolea pe cuptor de ani de zile, cu şalele rupte în bătăi. Cu trei-patru ani în urmă se răsculase şi el şi l-au răpus. Acum zăcea, şi toată nădejdea lui scăpăra în ochii aprinşi cu care îşi urmărea fiul la treburi şi la vorbă, pe Manea, un flăcăiandru. Şi în sat mai erau şi alţii ca el. Urmatecu mai fusese de vreo cîteva ori la Bălă-

șoieni, pe vremea cînd moșia era încă a baronului. Pe oameni însă nu-i știa și nici nu-l mîna vreun imbold înspre ei. Casa și bunurile îl atrăgeau acum. Cunoștea din încăperi numai prima odaie pe stînga, unde avea administrația. În restul casei, nu intrase niciodată. Și ceea ce n-a făcut atunci făcea acum, cu greutate și importanță, ca stăpîn, întovărășit de întreaga familie.

Conacul era foarte vechi, dar bine clădit. În grosimea zidurilor, un om în toată firea putea sta bine pe pervazul ferestrelor. Odăi mari, cu un miros greu și stătut de mucegai și de praf, se deschideau una din cealaltă. De jur împrejurul casei era o livadă de pruni, acum înghețată și acoperită încă de zăpadă. Din fund, de la cele cinci ferestre zăbrelite ale sufrageriei încăpătoare, ochiul fugea în vale, peste butuci de vie îngropată, pînă la heleșteul acoperit în mohoreala aceasta de ianuarie cu o față de plumb. Lucruri bune și de preț îmbătrîneau pretutindeni, uitate în casa aceasta închisă și neumblată. Demult, conacul de la Bălășoieni fusese locul începutului de dragoste dintre conu Barbu și domniță, după ce s-au întîlnit și s-au întors împreună de la Viena. O vară întreagă îndrăgostiții de atunci au petrecut-o aci. Și se mai vorbea încă și acum, printre bătrînele curții, de luntrea domniței, pe care i-o făcuse iubitul ei. Li se păruse țăranilor o minune, de vreme ce n-au uitat-o. După treizeci de ani, nouii vizitatori au mai putut-o vedea fotografiată de baron și spînzurată în iatacul de odinioară al prințesei Natalia. Era o barcă pescărească, lungă și foarte lată, ca un bac, pe care un fel de cort înalt, făcut din mătăsuri învoalte, îmbia la dragoste și la odihnă, în liniștea din mijlocul apelor, unde luntrea putea fi legată. Pe tot cuprinsul ei, lăzi mari, împodobite, purtau flori și trandafiri. Tot ceea ce trebuia pentru o viață tihnită de cîteva zile se afla

pe această luntre ciudată, din care acum nu mai rămăsese nici urmă. Părăsită, ca întreaga moșie, de altfel, putrezise cu încetul și o înghițise heleșteul. Se vedea, după lucrurile din odaia domniței mai ales, că moșia n-a fost uitată din oboseală sau din deprinderi ce se desfăceau, ci a fost părăsită deodată. S-a întîmplat ceva, de bună seamă, care, prin lucruri, a tăiat timpul și l-a ținut în loc. Poate o mare, poate cea dintîi scenă de gelozie a baronului!

În sertarele mobilelor de nuc greu, în care acum scotoceau cu degete grăbite Amelica și mamzel Hélène, se mai găseau ace de păr ruginite, trezite sticle de parfum, funde, bucle, foarfece fine și rîncede cutii de dresuri decolorate, lăsate de o femeie care într-o bună zi a plecat să se reîntoarcă și nu s-a mai întors. Tinerele femei căutau cu pasiune. Chiar Amelica era cuprinsă de o curiozitate și o aprindere neobișnuite. De cum au intrat și au dat la o parte perdelele grele, reînviind apele oglinzilor, aburite de praf și de ani, ele au simțit viața aceasta de dragoste împietrită aci. Mamzel Hélène descoperea neîncetat alte noutăți.

— *Tiens! Voilà, mademoiselle!* [1] se minuna ea la fiecare lucru.

Și erau și foarte multe cărți. Poeți mai ales; francezi și germani. *Meditațiile* lui Lamartine se găseau însemnate în multe locuri cu acul sau cu unghia, pe hîrtia ruptă aproape, iar între filele volumului, două traduceri, în românește, din *Le lac*, de mîna domniței. Una era o copie după Eliade Rădulescu. Cealaltă, o trudă personală. Pe fila îngălbenită scrisă ascuțit și înalt de aceeași mînă care mai tîrziu avea să trimită multe bilețele cu neîncetate cereri, poezia purta într-un colț un fel de închinare: „Barbule, pentru tine am încercat! Natalia. Iulie, 1864." Scuza aceasta sfioasă

[1] Iată, domnișoară (Fr.)

și delicată, alături de poezia care sigur îi era cea mai dragă, o înfățișa pe domniță așa cum era și acum și cum rămăsese din marele său an de fericire, aci, în casa înstrăinată, cu sufletul ei cu tot.

Celelalte camere se păstrau la fel, cu puști și săbii atîrnate pe pereți, în fosta cameră a lui conu Barbu; cu dulapurile din sufragerie întesate de farfurii și de pahare, numai bune de întrebuințat; cu pod vechi din bîrne groase de stejar, în care mai erau lăzi înalte pline de lucruri uitate chiar de o spiță mai veche decît a lui conu Barbu. Era acolo încă un amestec zdrențuit de antereie, de ișlice, de meși și de hamuri ușoare, de șei din piele de căprioară, de tacîmuri, și de scris, și de purtat la brîu, un loc pentru cerneală de boz și penele de gîscă; de cobze sparte, cu corzi plesnite, de marame și de scurteici. Sigur că nu mai era nici o minte de om să-și mai fi adus aminte de ele...

Noaptea de iarnă se lăsa iute și vînătă peste conacul de la Bălășoieni, unde, după atîția ani, se aprindeau iarăși luminile. Coșuri de coceni aduceau un miros de pătul în jurul sobelor, în care flăcările se luptau cu un frig înțelenit. Odăile mari, de multă vreme nelocuite, se încălzeau cu greu. Pînă la cină, coana Mița cercetase și rînduise toate colțurile, dîndu-le în primirea Păunii. Argații tăcuți și femeile de la păsări și de la putineie ascultau și priveau, fără mirare, fără părere de rău și fără bucurie, cu o mînă pe burtă și alta proptită în cot și cu palma pe gură. Numai din cînd în cînd cîte una, obidită de cine știe ce durere de acasă, afurisea mormăit și trecutul cu oamenii lui, și viitorul cu ăștia de acum, care mai buni nu erau și nu se uitau la ele și nu le întrebau mai mult decît pe lavițe și pe scaune.

Urmatecu se închisese cu logofătul, să vadă ultimele socoteli. Era vesel. Golise singur înainte de masă o sticlă de vin.

Nouii stăpîni au cinat cu ceea ce s-a găsit prin orătăniile curții și în beciul administrației. Au stat sub o lampă mare, aprinsă tîrziu. Toți mîncau tăcuți, fiecare furat în felul său de casa aceasta! Din politețe, dar și din nevoie de a întovărăși cu vorbe o privire fățișă, Urmatecu, prins pînă atunci de mîinile albe ale lui mamzel Hélène, îi spuse:

— Îți place aici, la noi, madmoazel?

Femeia răspunse iute, cu un zîmbet care să ierte neatenția ei, căci venea de foarte departe:

— E foarte frumos, foarte frumos... romantic!

— Ei vezi? așa! adăugă Iancu. Dacă-ți place atît de mult, n-ai decît să vii mai des!

Și o privi drept în ochi, cu înțeles, și apoi îi turnă un viu gălbui și parfumat, sfătuind-o să-l bea curat, pentru ca să-i simtă aroma. Apoi începu să-i povestească ce are de gînd să facă din moșia asta înainte de a o da de zestre Amelicăi. Hotărîrea lui astfel mărturisită a încîntat iarăși pe fiică și soție, adormind orice bănuieli. Tot ceea ce ar mai fi putut să pară curios, de-acum încolo cele două femei n-au mai vrut să vadă și mai ales să răstălmăcească, dînd totul pe seama firii cu toane a lui Iancu. La adăpostul acestui vicleșug, la o masă ce se prelungea și de la care coana Mița se ridica adeseori după cîte o rînduială, iar Amelica fugise iar, cu o indiscreție ce crește în plăcerile ei nouă, să caute mai departe prin sertare, Urmatecu vorbea numai pentru mamzel Hélène. Nu se ferise, în împletirea cuvintelor, să-i spună în cele din urmă că-i cunoaște întreaga poveste de dragoste. Nu uitase să-și mărturisească gîndul despre fostul iubit al femeii, pe care îl cunoștea, de asemeni, și acum ocolea, mereu cu aceleași propuneri, cu aceleași vorbe, un singur fapt, stăruind, aproape rugîndu-se: să rămînă cît mai mult la ei! Vorbea de veselia casei, de strălucirea lucrurilor, de mersul plăcut al vremii de la venirea

ei. Era adevărat că femeia asta, făcută să-i ațițe poftele, aducea cu ea în același timp și o eleganță de cucoană adevărată, după care Iancu rîvnea de atîta timp. Se nimerise ca acum, la vîrsta la care poftele i s-au încărcat și de gusturi ce-au luat cu ele pe drum, din zile trăite, și alte subțirimi, mamzel Hélène să corespundă în totul năzuințelor, plăcerilor și mîndriilor lui Iancu Urmatecu. O dată cu ispita aceasta, intrase în el — lucru nemaiîntîmplat — aproape și un fel de dragoste, așa și-o lămurea singur, adică un fel de gînd ce-l mulțumea dinainte nu numai în întîmplările întrevăzute cu franțuzoaica asta plină și frumoasă, ci și în prietenia, mîngîierea și ceasurile lungi și tihnite petrecute în tovărășia ei. Și această dorință venea la Iancu cu o nerăbdare ce ar fi putut să-l împingă înspre multe greșeli și mai ales cu o dărnicie de care nu s-ar fi crezut niciodată în stare. Din cuvintele lui calde, acum se oprise o clipă și privea în jurul său, căutînd pretutindeni, în casa pe care nu o cunoștea încă, ceva ce-ar putea dărui lui mamzel Hélène. Simțea această nevoie! Era încurcat, nu vedea bine și tot ce îi sta împrejur nu se lega în nici un fel nici cu dorința lui, nici cu posibilitatea unui dar, care să însemne tocmai cît trebuia. De aceea, omul, ca și cum ar fi întrerupt pentru o clipă o poveste între doi prieteni, îndrăzni să acopere și să mîngîie prelung mîna femeii, întinsă, în bătaia luminii, pe masă. Mamzel Hélène era furată și ea de gînduri, cu capul plecat, ascultînd poate aci, poate mai departe. Apoi Iancu s-a ridicat greoi, după ce au rămas numai ei doi în încăpere, și s-a îndreptat înspre bufetul adînc de nuc, unde, din mulțimea sticlăriilor vechi, a găsit, în cele din urmă, umblînd cu stîngăcie, un șir de pahare mari, potire aproape, așa cum nu se mai vedeau și cum nu se mai făceau. Erau atît de mari, încît ar fi putut sluji pentru flori. Erau frumos împodobite, pe

cleștarul masiv și curat, de vîrteje și desene scrise într-o pulbere albă și zgrunțuroasă, ca un nisip; iar piciorul și buza, încercuite de o poleială, din care un aur bun și curat strălucea. Ape trandafirii, în lumina lămpii, dădeau gingășii de piersică sticlei șlefuite și grele. Iancu luă un pahar din rîndul cel mai ascuns, îl șterse, îl clăti, apoi, turnînd pînă la jumătate vin, îl dădu lui mamzel Hélène, să închine. Ridică și el paharul său.

— Bine ai venit la noi, domnișoară! zise. Păstrează-l și să-ți fie cu noroc!

Mamzel Hélène zîmbi, mulțumi și bău. Apoi rămase pe gînduri, mîngîind în palme cleștarul acesta rotund, pe fața căruia își plimba degetele distrase.

Nepăsarea și lipsa din cameră a soției și a fiicei sale îi dăduseră lui Iancu prilejul acestei simple dar mari bucurii.

O singură ființă însă nu-l scăpase o clipă din ochi: Păuna.

Încă de la sosire, Păuna văzuse privirile stăruitoare ale lui Urmatecu, ascultase rugămințile lui de fiecare pas și a stat pe cît a putut pe lîngă omul ce părea îndrăgostit și cerea fel de fel de lucruri pentru ca să ascundă tot ce ar fi vrut să ceară, să facă și să spună. După ce a servit la masă, Păuna a stăruit prin sufragerie. Iancu nici n-a luat-o în seamă. Apoi, deodată, a dispărut. Urmatecu și mamzel Hélène tocmai sorbiseră ultimul strop și, cu paharele ridicate, simțeau în jurul lor ca o învăluire caldă, adusă de vin și de privirile stăruitoare, cînd, fără să spună o vorbă, coana Mița a intrat în odaie. Ea s-a dus drept la bufetul încă deschis, făcîndu-se a căuta. Apoi se întoarse și spuse fără nici o tremurare în glas:

— S-a pierdut un pahar, Iancule! Adineauri le-am numărat!

Mamzel Hélène roşi şi puse paharul pe masă. Urmatecu s-a încruntat şi a răspuns hotărît :

— Ştiu ! L-am dăruit eu domnişoarei, de bună venire !

Coana Miţa o măsură cu privirea de cîteva ori pe femeie, strînse din buze şi adăugă :

— Bine, dacă l-ai dat dumneata ! Că de vor începe aşa să piară lucrurile din casa asta, în care de-abia am intrat, nu mai rămînem cu nimic !

Şi ieşi. După ea, se făcu nevăzută din prag şi Păuna, răsărită acolo ca prin minune. De bună seamă, îşi minţise, cine ştie în ce fel, stăpîna.

Mamzel Hélène, fără să spună un cuvînt, împinse paharul pe faţa de masă înspre Iancu, în semn că nu-l mai poate primi. Şi ochii i se umplură de lacrimi. Omul se făcu roş de mînie, apoi o rugă frumos :

— Ia-l ! Te rog mult să-l iei ! Nu mă cunoşti încă ! În casa asta nu se face decît ce vreau eu.

Şi punîndu-i-l în mînă cu de-a sila, plecă, scuturînd uşa, ca o furtună.

A doua zi de dimineaţă, coana Miţa a spus că, isprăvind cu tot ce avea de lucru, au prins-o grijile de casa de la Bucureşti, lăsată pe mîinile slugilor. De cu noaptea începuse iarăşi să viscolească : la început a bătut şi un crivăţ puternic. Apoi a nins liniştit. Zăpada creştea, şi toate drumurile se acopereau. Iancu trebuia să mai rămînă cel puţin încă o zi la moşie. De aceea, de îndată după prînz, cucoanele au plecat, cu caii cei buni. Deşi mai era loc în fundul trăsurii şi deşi ningea des, chiar pe sub coşul lăsat, coana Miţa n-a primit-o pe mamzel Hélène să stea lîngă ea şi Amelica. Înghesuită de coşuri, de damigene şi de pachete, femeia a trebuit să ia loc pe scăunel. Şi s-au dus, şi Păuna a rămas stăpînă la conac. Pînă la masa de seară nu l-a mai întîlnit pe Iancu şi nici n-a vrut să-l mai vadă. Au cinat în doi, în iatacul mai cald, la gura sobei.

Urmatecu mînca tăcut şi grăbit. Păuna se răsfăţa. În cele din urmă, ea căută să treacă lîngă el, şoptind :

— Nu-mi spui nimic ?

Omul se feri. Femeia insistă. Urmatecu, scuturînd brusc umerii, răspunse :

— Dă la masă ce mai ai, deretică şi fă-mi patul, că d-aia te-am adus !

Păuna abia putu să lege, nedumerită, aproape rugătoare :

— Iancule !

Drept răspuns, el întinse piciorul şi-l aşeză greu pe genunchii ei.

— Trage-mi cizmele, c-am să mă culc ! şi începu să mişte nervos vîrful plin de noroi al cizmelor lui roşii, din piele groasă şi unsă.

Păuna îi aruncă mînioasă şi cu scîrbă piciorul, care căzu ca un butuc pe podea. Apoi, ridicîndu-se, spuse iute :

— Îţi baţi joc de mine ? Ruşine să-ţi fie ! Da' eu nu sînt bleagă ca nevastă-ta, asta s-o ştii !

Iancu se ridică şi el cu greu. Aruncîndu-şi şervetul pe masă, zise răspicat şi tare :

— Ei, femeie ! Bagă-ţi minţile-n cap cu cine vorbeşti !

— Cu un porc ! urlă femeia şi se trase cîţiva paşi înapoi.

Urmatecu ridică mîna, să dea. Se stăpîni însă şi îşi vărsă focul scrîşnind din dinţi şi scuipînd o înjurătură. Respiră adînc şi-şi aprinse o ţigară. O linişte se făcu. Păuna, văzînd că nimic din ce ar fi crezut nu se întîmplă, începu iarăşi :

— Faci pe grozavu acu, după ce te-ai văzut boier şi tu, aici, la moşie ! Că nu se dumireau nici ţăranii, şi m-au întrebat ziua întreagă dacă e adevărat că e moşia ta. Se mirau şi ei, că doar pînă mai ieri te ştiau alergînd pentru stăpîn-tu ! Şi ştii ce le-am spus ? (Eu,

asta, care-ți vorbește acum !) Le-am spus : „E deștept foc, mă băieți, conu Iancu, de l-a rămas într-o treabă de-a lor și pe boieru ăl mare și i-a luat moșia". Cum m-ai adus, am și început să te laud ! Și, slavă Domnului, numai eu știu cît am ascultat pe la uși, cît am iscodit slugile, cît am tras cu ochiul pe după perdele și cîte tălpi am tocit alergînd zi și noapte să-ți aduc de veste ce se mai petrece prin pofta domniței și în mintea bătrînului. Am pigulit pentru tine toate firimiturile, și cînd ți le dădeam, le și vedeam cum se leagă și cum îți folosesc, că Păuna multe cusururi o fi avînd, dar proastă nu e ! Așa că, boierule, dacă nu ți-e cu supărare, moșia asta ai agonisit-o și cu ajutorul meu, ca și cu multe alte vicleșuguri. Că treabă curată n-a fost ! Și acum vrei să faci din fiica ta domnișoară și să i-o dai de zestre ! Halal de domnișoară și halal de boier !

Urmatecu se hotărîse să nu răspundă. De mult îl îngrijea agerimea Păunei. Și în ultimul timp aproape că se căise de vreo cîteva ori că a pus-o chiar el acolo de unde multe vedea și nu cu puține putea să-l aibă la mînă. Astfel că în clipa în care coana Mița s-a gîndit la Păuna să o mute la conac, femeie de încredere, Iancu a fost bun bucuros să o îndepărteze, scăpînd de ea de două ori : și ca iscoadă primejdioasă, și ca ibovnică ce începuse să-l obosească prin libertățile pe care și le lua. Urmatecu se trînti deci pe patul din care mai ieșea un miros de lînă veche și de praf. Își puse mîna sub căpătîi, închise ochii și se prefăcu că doarme. În realitate, voia să o lase pe Păuna să vorbească orice și oricît, căutînd în felul acesta să afle ce știe. Și fără să-și mărturisească, era în întîmplarea asta și una din bucuriile de totdeauna ale lui Iancu, să vadă pe o femeie cum se frămîntă pentru el, cum îl înjură de ciudă, cum nu poate să-i facă nimic, cum tot el rămîne cel mai tare, și de toate să se veselească și să

petreacă. Păuna îl simțea că nu doarme și că o ascultă. La început, cînd omul a ridicat mîna să o lovească, i se făcuse frică. Acum însă nu numai că i se păru că va putea să-i spună ce avea pe suflet, dar că, încercînd să-l facă pe Iancu să îndure o scenă mare de ocări, cu vremea ea va izbuti să-i treacă înainte, cerîndu-i și obișnuindu-l cu ascultarea. Și a încercat toate fețele sîcîielii ; la început a crezut că, lovit în cinstea lui, Urmatecu are să sară în sus. Și nu s-a întîmplat nimic. A început apoi cu spoiala asta nouă, boierească, pe care Iancu vrea să și-o ia și la care ținea, și omul nu s-a supărat. Era aproape sigură, după cum știa că îi e de dragă fata, că vorbind-o de rău pe Amelica, tatăl ei se va mînia cumplit. Și Iancu a tăcut și s-a trîntit pe pat, prefăcîndu-se că doarme ! Sau era biruit, sau nu era destul, și-a dat cu gîndul Păuna. Și urmărindu-și și răzbunarea din gelozia ce o împinsese la atîtea de cînd sosise la Bălășoieni, și încercînd și un început de stăpînire asupra lui Iancu, femeia nu se opri. Mai aminti, de pildă, de moartea lui Dorodan. Îi povesti clevetirile slugilor și ale multor din afară. Îi spuse celui pornit să o asculte să nu creadă că lumea s-a liniștit cu bănuială dacă l-a văzut la cimitir cu baronul și dacă au vrut să înțeleagă că el a încercat, într-un fel sau în altul, să pedepsească un cîine. Dimpotrivă, toți cred și acum că toate n-au fost decît chibzuite fapte și socoteli, pentru ca să acopere adevărul. Unii spun chiar, zicea ea, că Urmatecu știa că o să vină Dorodan și că, plecînd de acasă, s-a întors, fără să-l vadă nimeni, și i-a dat drumul din lanț dulăului. Alții, continua Păuna, povesteau cum l-au văzut chiar ei pe Urmatecu umblîndu-i prin buzunare și luîndu-i banii lui Dorodan cînd l-au găsit fără cunoștință și sfîșiat de cîine ; în sfîrșit, credeau cîțiva că dacă se va putea dovedi cu bătrîna damblagioacă de la fereastră, coana Tinca, faptul aproape sigur că Iancu

s-a întors și a dat drumul cîinelui, Urmatecu ar putea fi tîrît în fața judecății și că s-ar putea chiar alege cu cîțiva ani de ocnă ! Pe toate acestea Păuna le spunea iute, plimbîndu-se prin casă, oprindu-se numai între o clevetire și alta, căutînd parcă o lămurire și o putere în ele, încît aproape că făcea impresia că e mai multă născocire decît lucru auzit. Urmatecu stătea liniștit, cu ochii închiși. Numai la ultimele presupuneri ale lumii și ale Păunii, după bucuria din glas cu care le aducea, el începu a clătina iar iute și nervos din vîrful cizmei, lovind lemnul din bătaia aceasta. Păuna auzea și zîmbea, bucurîndu-se prin colțuri, simțind că se apropie ceea ce a dorit. Dar nici acuzările acestea de omor cu precugetarea nu l-au ridicat pe Urmatecu din prefăcuta lui liniște, cu atît mai mult cu cît el vedea limpede că Păuna începuse să-i dorească, iar nu să-i vestească nenorocirile din zvonul lumii. E adevărat că la început toate ticăloșiile astea l-au ros : și hoția, și omorul, și batjocura lui și a fetei, mai ales. Dacă ar fi fost să se oprească la ele și să creadă pe Păuna, ca odinioară cînd iscodea pentru el, s-ar fi mîniat și poate chiar s-ar fi înfricoșat. Simțea însă că, orice ar spune femeia, erau numai vorbe fără greutate, născociri ale inimii ei otrăvite. Ceea ce era adevărat acum, singurul lucru de seamă, era înciudarea neputincioasă a răutății și a geloziei, și asta îi făcea o mare plăcere lui Urmatecu. Astfel, gîndind, se potolise, ba se și bucura. Și după ce a lăsat-o cîtva timp pe femeie să se zbată cu verzi și uscate, văzînd că obosește și că nu mai are ce găsi, se hotărî chiar el să țină mai departe focul aprins. Pentru rușinea și încurcătura făcută de Păuna în întîmplarea cu paharul, Iancu o socoti destul de pedepsită. Adevărata lui mînie căzu, și acum vroi să o joace el pe ea, că e mai tare și mai șiret. De aceea, prefăcîndu-se că se întinde și cască, deschise ochii ca într-o altă odaie, cu o altă femeie, ca și cum nimic nu s-ar fi petrecut.

— Trăsei un pui de somn ! Tare eram obosit ! zise el și se ridică între perinele vechi și zdrențuite. Tu ce-ai făcut în vremea asta ? Ai mai dereticat pe-aici ? Aaa ! O mai fi ningînd afară ?

Păuna îl privi lung și rămase nelămurită.

— Mi-e grijă de cum or fi ajuns la București cucoanele ! mai adăugă el și își aprinse o țigară.

Femeia stătea lîngă masa nedereticată, clipind mereu, voind parcă să vadă mai bine. Nu simțea că, încetul cu încetul, cădea ea în cursa întinsă de Urmatecu.

— Că drumurile sînt numai hîrtoape și trăsura era tare încărcată ! mai adăugă el. Dintr-un nimic, și ai și scăpat în zăpadă !

Astfel ajutată, acum și Păuna se apropiă de gîndurile vicleniei lui Iancu. De aceea, ea spuse cu o nouă aprindere :

— Din fundul trăsurii nu cade nimeni !

— Din fund nu, dar de pe scăunel ? !... Ai ? și Iancu se ridică și se îndreptă spre fereastră, ca și cum n-ar fi spus nimic.

După un atît de mare ocol și prefaceri, erau iarăși ajunși de unde au pornit, totuși cu deosebiri. Iancu, acum sigur de el, se juca numai, iar femeia, silită să părăsească toate celelalte minciuni și închipuiri, trebuia să intre în chiar necazul ei, de care s-a ferit, să-i țină piept omului mult mai tare decît ea.

O tăcere scurtă se făcu. Apoi Urmatecu, privind pe fereastră, zise ca pentru el :

— Subțire fată, madmoazela asta ! Și învățată, și pricepută, și politicioasă, că de frumoasă nici nu mai e vorbă ! Îmi place, ce să zic, și se întoarse iute, să o vadă pe Păuna.

Aceasta începuse să-și facă de lucru strîngînd masa. Se ferea să-l privească.

— Și nici la ochiade nu e oarbă ! continuă, mîngîindu-și încet mustața. Că dacă nici eu nu m-oi pricepe la așa ceva, nici dracu nu mai știe ce e aia ! Am cîntărit-o dintr-o privire ! Se lasă greu, dar se lasă ! Și îi rîd ochii în cap, și trebuie să aibă o gură dulce, ca mura...

— Pentru cine o fi ! răspunse femeia cu un glas ce nu avea nici mînie, nici răutate în el.

Păuna se silea să și-l țină astfel, ca într-o convorbire obișnuită între doi bărbați, nevrînd să-și dea pe față înciudarea, așa după cum simțise că încerca să o silească Iancu.

— Ba pentru cine s-o nimeri. Și departe nu-s ! adăugă omul, frecîndu-și mîinile.

— Oleo ! făcu Păuna, pufnind de rîs.

Deși era pregătit pentru toate, la batjocura asta Urmatecu se aștepta mai puțin ca la orice. Simți ca o umbră ce se lasă în adînc peste voia lui bună. Deodată îl supără ceva tulbure. Și în loc să treacă și să n-o ia în seamă, se opri. Tăcu cîtva timp și apoi întrebă :

— Adică cum vine asta ?

— Iacă, bine !, răspunse femeia, robotind fără să se uite la el.

Avea însă un zîmbet ușor în colțul gurii, care însemna că, după o clipă de nesiguranță, Păuna își dădea seama că găsise iarăși calea cea bună.

Iancu, mînat de ceva din adîncul său, întîrzia și se împotmolea. Se apropie și, luînd-o de braț, o sili să-l privească în față.

Femeia întoarse capul.

— Ia să nu mă iei pe mine așa ! Spune iute ce-ai vrut să zici ! insistă el, nerăbdător.

Se prinsese. Erau toate semnele că tot în mîna Păunei stă jocul.

— De, era să-mi scape și mie o vorbă, da' bine că nu mi-a scăpat ! se feri ea, desfăcîndu-se din strînsoare și alergînd cu rîs zgomotos tocmai în capătul celalt al odăii.

— Ce vorbă ?

— Nu de dragoste, ci mai degrabă de pe urma dragostei, răspunse femeia.

— Cu mine ? se grăbi el să greșească.

— Ba cu tata ! Că de cînd te-am întîlnit, numai ibovnici am avut !

Cuvintele astea Păuna le-a spus serios și cu amărăciune.

Iancu le-a prins înțelesul. Și din ele bănuia că ceea ce Păuna nu vrea să-i spună e un lucru mare, la care nu se gîndise niciodată.

Îndoiala aceasta îi făcea și mai rău și nu-i dădea liniște. Totuși, mărturisirea de femeie cinstită, făcută la necaz, îl mulțumi oarecum, și parcă îi aducea iar puțină încredere în el. Și nevrînd să se dea bătut, își luă iar mîndria lui de bărbat și încercă să vorbească de succesele sale cu siguranță :

— Ehei ! Multe ca madmoazela am dat eu peste cap, fetițo ! Încă una la rînd, că așa e bărbatul ! zise el cu ifos și cu grijă să ascundă sub cuvinte lăudăroase nelămurita emoție simțită cînd se gîndea la mamzel Hélène.

— Sărăcuța de ea ! Că-i fată tînără și frumoasă ! adăugă otrăvit Păuna, și așteptă.

Iancu n-a înțeles și nu și-a găsit răspunsul. Nesiguranța din el a lăsat să treacă vremea și tăcerea, pe care femeie le rupse spunînd :

— Că ești urît și greoi, asta n-ar fi mare lucru ! Dar te mai știu eu cum ești, că la d-astea numai gura-i de tine ! Na !

Şi dîndu-i cu tifla, ştrengăreşte, ea începu să alerge peste perinile şi sofalele din care ridica un praf înecăcios, vărsîndu-şi în bucuria asta zgomotoasă întreaga ei ciudă şi tot amarul ! În Iancu, turbureala presimţită, venind cu mare tristeţe, se adînci. Îşi văzu deodată partea cea mai bună a vieţii scăpată din mîini şi trecută. Adică să nu mai poată încă o dată să facă ceea ce a mai făcut de atîtea ori ? Şi tocmai acum, cînd ar da orice pentru mamzel Hélène, care aducea cu ea atîta ispită şi atîta dulceaţă ? Gîndul ăsta nu putea să-i intre în minte. Să aibă dreptate Păuna, că el era un om aproape sfîrşit ? Dar atunci l-a minţit, l-a minţit cu neruşinare de cîte ori o întreba dacă îi place de el şi ea îi răspundea, sărutîndu-l, că numai cu el a aflat gustul adevărat al dragostei. Cu mîinile pe o spetează de scaun, Urmatecu sta abătut, cu capul plecat, fără să spună o vorbă. Păuna s-a dat jos încet, tiptil, după goana ei pe sofale, s-a apropiat de el, l-a ocolit, l-a privit de aproape, ca şi cum ar fi vrut să vadă locul unde a fost lovit. Apoi, depărtîndu-se iarăşi cu paşi mărunţi şi uşori, zise rîzînd :

— Aşa drăguţule ! Că tare mi te mai credeai berbant ! Ce ? Tu nu ţi-ai dat seama ce mai e şi ce nu mai e pentru tine ? Că şi de mine, cînd te-ai apropiat, bărbat întreg nu mai erai. Ştia ea şi Jurubiţa de ce te-a lăsat pentru boierul ăl tînăr ! Numai că i-a venit greu, pînă ce n-a fost sigură, să se despartă de bănişorii tăi, şi d-aia te-a încornorat ! Şi acum vrei să mă laşi tu ? Că eu, şi aşa neom, te-am răbdat ! Da' gînduri să nu-ţi mai faci şi nici să nu mai încerci, că te faci de ruşine !

A fost ca şi cum Păuna ar fi descărcat un pistol cu multe gloanţe. Şi ei îi mai bubuiau vorbele încă în urechi. Iancu a băgat capul între umeri, a încleştat pumnii pe spetezele scaunului, l-a ridicat în aer şi a dat cu el după femeie. Aceasta abia a avut vreme să

se tragă în lături. Scaunul s-a frînt de perete cu un zgomot asurzitor. Apoi, omul răcni, gata să i se spargă tîmplele :

— Ieşi !

Cîteva clipe Păuna nu ştiu ce să facă. Şi a fost prea multă întîrziere pentru mînia lui Iancu. El se repezi, o ajunse şi, cu o lăcomie de pîine cînd eşti flămînd şi de apă cînd îţi e sete, închise ochii şi se năpusti cu palmele lui grele pe capul Păunei. Lovi peste ochi, peste creştet, bătu cîţiva pumni în ceafă, grohăind din toată făptura lui grea, năduşită, gata să plesnească, aceleaşi cuvinte :

— Tîrfă ! Să ieşi ! Căţea !

Masa s-a sfărîmat. Scaunele s-au răsturnat şi au încurcat paşii celor doi oameni care se alergau. Ultima palmă Iancu a dat-o în gol, de a căzut cu vîrful degetelor întinse într-un perete. Din puterea loviturii, şi-a scrîntit un deget. Durerea l-a dezmeticit şi l-a oprit. Păuna a ieşit, prăbuşindu-se în odaia de alături. La început a fost un schiaun ca de cîine, apoi plînsul ei prinse glas, trecînd din bocet la urlet. Blestema cu vorbe tari, mîncate pe jumătate şi pline de lacrimi, în care cel deznădăjduit seamănă cu un damblagiu, încurcîndu-se în ghemul limbii, ce nu poate să lege cuvintele.

După ţipete ascuţite, se potolea, şi apoi iarăşi, cu mai multă mînie, se repezea singură împotriva ei. Unde a dat Iancu, mai dădea şi ea ; părul smuls adineauri şi-l sfîşia încă o dată, şi nu-i mai ajungea locul, şi nu era destul de mare să dărîme totul în jurul ei, după cum ar fi vrut, şi zgîria pereţii, şi muşca din pumni. Mersul îi era împleticit, de beţivă, iar ameninţările înspăimîntătoare. Oprindu-se lîngă uşă, cu mîna pe clanţă, deodată parcă se limpezi. Ar fi mirat atunci pe oricine gîndul ei neted dacă l-ar fi prins. Era gînd de răzbunare cu orice preţ ! De aceea, iarăşi

după o tăcere scurtă, începu să țipe cît o ținea gura, pentru ca să fie bine auzită de Iancu :

— Plec ! Plec ! Să mă mănînce lupii ! Să nu mă mai poți ascunde și pe mine ca pe nenorocitul ăla de Dorodan ! Tîlharule !

Și, deschizînd ușa, ieși în întunericul de afară, în furtuna de zăpadă. Vîntul fluiera pe sub streașină, toată curtea dormea, că era tîrziu, iar dulăii de pază, făcuți colac, cu boturile în blănuri, pe unde au apucat, n-au simțit-o, rebegiți de ger și asurziți de crivăț. Prin zăpada înaltă, Păuna călca anevoie. Ea, care era fricoasă din fire, parcă nu mai era ea. Tot ce mai știa se strînsese undeva, tulbure, în adîncul ei, restul ființei sale fiindu-i aproape indiferent. Un gust de sfîșiere și nimicire o mîna, dîndu-i curaj. Și ieșind cu greu pe poartă, răzbi pe culmea dealului. Drumul nu-l cunoștea, și chiar cunoscut, nu l-ar fi putut găsi. A plecat așa înainte, dorind, de n-o da ea peste moarte, să o ajungă moartea de undeva.

În tăcerea ce se lăsase în casa veche și pustie, Iancu se dezmetici de-a binelea. Acum, fără urletele Păunei, îi era mai urît. Simțea cum se învîrtește o nenorocire în jurul său. Trezit, trecu iute în odaia de alături și văzu zăpada suflată pînă în mijlocul casei de vînt, prin ușa lăsată deschisă. Amenințarea femeii, numele lui Dorodan le auzise foarte lămurit și i se făcu frică. Ieși pînă în prag și stătu față în față cu întunericul și vijelia. Strigă de cîteva ori numele femeii și simți cum vorbele i le întoarce parcă cineva în gît, i le înfundă și i le îneacă. Și atunci o groază îl apucă. În jurul lui nu era nici un suflet căruia să-i ceară ajutor, și în timpul ce trecea, Păuna se pierdea și se omora din cauza lui ! În cele din urmă, îi veni un gînd : alergă iute la administrație, sculă pe logofăt și-i dădu poruncă să pună caii la sania de lemne și să plece să o caute pe femeie.

Departe nu putea fi.

Cam după vreo jumătate de ceas, în care timp în Iancu se frămîntau remușcarea și frica, oamenii au pornit cu două felinare orbite de vifor, dînd gură și bice cailor, care nu voiau să o ia din loc. Apoi s-a topit și sania în întuneric și iarăși a început îngrozitoarea așteptare. Cînd au adus-o — fusese găsită la vreo sută de pași de conac, ghemuită în zăpadă — era vînătă de frig. Avea ochii întredeschiși și duși și-i clănțăneau dinții ca de un fior, fără încetare. Au culcat-o într-o odaie bine încălzită, i-au frecat trupul cu rachiu și i-au turnat și un pahar mare de țuică pe gît. Și pe cînd femeia tremura sub un maldăr de perine și de covoare azvîrlite pe ea, cu sfială, dar și curios, logofătul l-a întrebat pe Iancu :

— Da' ce s-a-ntîmplat, boierule ? A vrut să fugă ? Și de ce ?

Iancu simți cum alte zîzanii și clevetiri vor să înceapă și să-și facă loc, și-și văzu amenințată fața și puterea lui de stăpîn.

De aceea, se gîndi puțin și răspunse :

— Are un nepricopsit de băiat la București, de lîngă care abia am luat-o. Și deodată a apucat-o dorul de el ! Că m-am și luptat cu ea să n-o las să plece, dar parcă turbase, nu altceva !

— Hm ! făcu logofătul neîncrezător. Noi am tot auzit-o aiurind de unu Dorodan, de dumneata și de pedeapsa lui Dumnezeu ! Dar la cîte nu dă drumul omul cînd i se tulbură mințile..., adăugă de îndată logofătul, temîndu-se că a spus prea mult.

Iancu roși, și de faptă, și de minciună. Apoi rămase singur, să vegheze. Cînd a văzut că s-a mai liniștit, s-a întins și el în sufragerie, îmbrăcat.

A doua zi, în zori, fără să mai treacă pe la Păuna, a pus caii la sanie și a plecat la oraș. Ninsoarea nu contenise. Crescuseră nămeții cît omul și abia de pu-

teai răzbi. Cîmpul proaspăt acoperit cu zăpadă, aerul rece, mersul fără zgomot, numai în cîntecul zurgălăilor, l-au mai liniştit. Pe la mijlocul dimineţii a sosit la Bucureşti. A intrat întunecat în birou şi şi-a poruncit ceaiul. Coana Miţa, după obiceiul ei, robotea prin casă, tăcută şi cu paşi mărunţi. Se simţea că pluteşte o neînţelegere între cei doi oameni, ceva greu de spus şi de început. Şi pe cînd soţia lui Urmatecu lăsa mîinile să-i fugă pe lucruri pe care le strîngea şi le depărta de Iancu după nevoie şi după un rost deprins de mult, cu îndemînare de femeie vrednică, ea spuse, ca şi cum ar fi fost o vorbă despre zahăr sau despre ceai :

— Domnişoara Elena a plecat de la noi... aseară ! Mi-a spus că de mult îşi găsise ceva mai bun în provincie !

Urmatecu s-a oprit cu linguriţa în ceaşcă, încremenit, aruncînd o privire ciudată soţiei sale. Aceasta s-a făcut că nu-l vede, continuînd cu îngrijirile pe care i le dădea. Deodată, Iancu puse mîna pe faţa de masă şi, trăgînd de ea, răsturnă, cu un zgomot asurzitor, tot ce era întins, prin odaie. Atunci l-a privit, în sfîrşit, şi coana Miţa : aspru, dojenitor şi cu un fel de scîrbă pe care o arăta. Apoi, plecîndu-se să strîngă ceştile sparte şi ceainicele vărsate, zise cu o stăpînită mînie :

— Să-ţi fie ruşine, Iancule ! Om bătrîn, cu fată mare, de măritat !

Şi ieşi. Iancu era urmărit ca de un vis urît. Credea că, plecînd de la ţară, de lîngă Păuna, a scăpat de el. Acum însă îşi dădea seama că nu. Cele două femei parcă păreau înţelese şi în cuvintele lor, şi în ura împotriva lui mamzel Hélène. Prea era mare potriveala să nu fi fost şi răul în el. Să fi îmbătrînit oare cu adevărat ? Şi să le facă atîta plăcere femeilor să i-o spună ? Dar coana Miţa se răzbuna că a înşelat-o, iar Păuna, că ar putea să o înşele. Şi gîndul acesta îl mai învioră.

„Va să zică, nu vor să mă lase ! Asta înseamnează că încă mă mai iubesc ! îşi zise el. Da' eu tot ştiu ce am de făcut, şi le arăt eu cine e Iancu !"

Şi trecînd cuvîntul acesta de mîngîiere peste o rană pe care nu mai voi s-o zgîndăre, Iancu Urmatecu, renunţînd cu greu la viaţa lui de berbant şi de crai, îşi aduse aminte de urîta Paulina Zehi, care nu i-a plăcut niciodată.

Şi liniştindu-se singur, cu sfatul şi cu nădejdea, şi uitînd-o pe mamzel Hélène, îşi zise mulţumit :

„Pentru cît îmi trebuie, e bună şi asta !"

Şi trecu în dormitor, să se culce, că era obosit.

XIII

Bubi avea ochi lacomi și-i plăcea să cumpere. Pentru mesele pe care le dădea în casa lui Gună Licureanu, de lîngă Biserica Albă, tînărul baron trecea cu birja prin piață și pe la băcănii și venea încărcat cu de toate. Era însă la el mai degrabă o lăcomie de viață, decît de mîncău, și un gust de risipă. De multe ori îl încîntau mai mult oamenii de la care cumpăra decît marfa pentru care nu se tocmea. Ici și colea descoperea și cîte un lucru bun de tot și rar : stridii de Ostanda, homar de Bosfor sau fructe din Italia și nu se ferea să plătească foarte scump, în ianuarie, micșunele și liliac de la Nisa, pentru ca să împodobească mesele prelungite pînă seara, sau pînă noaptea tîrziu, în jurul cărora îi plăcea să strîngă prieteni și să vorbească.

În cîteva luni, legătura cu Jurubița, tovărășia prietenilor cheltuitori, felul nou de a trăi și belșugul de bani spulberaseră din el toate romantismele, toate idealurile de artă, de lipsă și de sărăcie cu care se întorsese din cafenelele Vienei. Fire neegală, Bubi nu izbutea să țină o cale de mijloc, după cum se și răcea iute din entuziasmele de care se lăsa înflăcărat. Numai două lucruri își păstrau puterea în el : în orice împrejurare, muzica, de la lăutari pînă la acel veșnic Beethoven, pentru care nu era zi să nu se așeze la pian ; și în ceasuri singuratice, credința, ce-l apropia

tot mai mult de gîndul unei vieți de dincolo de lumea aceasta. Simțea o plăcere nespusă, tot atît de mare ca și în fața bucuriilor de roade, de parfumuri, de cărnuri și de poame, să se umple cu stele în nopțile senine, să amețească pe prăpăstiile gîndului și să se desfete într-o liniște și pace înspre care întreaga lui ființă, nefăcută pentru luptă, se îndrepta. De aci, și o chemare puternică la el, în zilele de toamnă și primăvară, înspre lungi visări prin cimitire. Îi plăcea mai ales dealul semănat cu cruci și fel de fel de monumente pe sub sălciile și teii de la Belu. Balta aceasta de viață trecută, după cum spunea el cimitirului, i se potrivea, dînd spiritului său o mișcare și o adîncime. De multe ori întîrzia lîngă un mormînt necunoscut din fund, de deasupra Văii Plîngerii, de unde Bucureștii se vedeau în depărtare cu bisericile și casele mai înalte, pierdute în apa bogată a verdeții. Și o poftă de viață, de dragoste și de putere se aprindea atunci întotdeauna în el ! În fața cavoului lor, al Barbilor, își număra adeseori strămoșii. Erau, într-o boltniță, oase mai vechi, dezgropate de prin curțile bisericilor. Numele lor erau scrise în slavonește pe fețele unor pietre întoarse acum, străjuind pe morții mai noui. Bunicii lui aveau însă două frumoase busturi de marmură, așezate alături, icoană veșnică a unei căsnicii de o jumătate de veac, trainică și liniștită. Prin adîncimile pietrei, praful și ploile lăsaseră urme negre, punînd un fel de umbre de viață nouă în chipurile încremenite : Ienache Barbu, bunicul, avea ochii bulbucați ca ai lui, barbă și plete ; iar Bălașa Barbu, bunica, o frunte înaltă, luminoasă, doi zulufi bine potriviți și un zîmbet înghețat în colțul gurii. Încolo erau unchi și mătuși. Cel mai de curînd sosit era Dumitrache, mort la Viena, unde a avut grijă să-l învețe multe pe nepotul său. Iar în colțul cel mai modest al acestui mare

cavou de familie, o simplă placă de marmură, cu un nume pe ea : Lotte. Era mama lui Bubi, uitată, mai la o parte. N-a cunoscut-o nimeni în viață în afară de bătrînul baron, și apoi era și catolică. Astfel se putea lămuri această părăsire, care îl durea întotdeauna pe fiul ei.

Gustul acesta al lui Bubi pentru cimitire nu l-a înțeles niciodată Jurubița. La început l-a întovărășit, pentru că la început n-a vrut să spună nu în nici o împrejurare. Cu încetul, însă, a plictisit-o și i se părea ciudat. „În definitiv, dacă-i place să stea cu morții, de ce nu se duce singur și mă cară după el ?!" își spunea femeia, nefiind în stare să prindă tocmai ceea ce atunci făcea plăcerea lui Bubi, plăcere din ce în ce mai complicată, în care temele cele mari — dragostea și moartea — urzite din literaturile timpului, familiare tînărului baron, fără să lipsească și Eminescu, firește, se împleteau și dădeau, în năzuințele lui, nevoia acestui pelerinaj romantic. Cu încetul, Jurubița a căutat să se desfacă de mania amantului său. De aceea, sau rămînea afară din cimitir, să-l aștepte, sub un cuvînt oarecare, sau nu se mai ducea, făcînd pe bolnava și obosita. Abia mai tîrziu a izbutit să scape, rîzîndu-și chiar de Bubi, cînd au ajuns destul de buni prieteni cu Gună Licureanu, străin și el de sălcii plîngătoare, de morminte și poezia lor. Iar cel care a încercat să-l lase cu totul singur și cu batjocură pe Bubi în pornirea lui a fost un alt comesean pripășit prin casa lui Licureanu, un grecotei, un anume Panaiot, sau, cum i se mai spunea, Panaiotache Potamiani.

Urmaș de slugă de fanariot (străbunicul său fusese vătaf de robi la curtea lui Hangherli-vodă, iar bunicul a murit amestecat în zarvă, fapt din care Panaiotache trăgea ifos mare și îl povestea mereu), acest Potamiani se hrănea din zavistii și vorbe duse de la

un partid la altul, de la un ministru la un dușman, sau invers ; de la un amant la o amantă, și dacă putea, făcea și vederi. Se subțiase printr-o lăcomie de cititor, singura calitate pe care o avea, adaosă unei netăgăduite sprinteneli a minții.

Pentru toată lumea, era gazetar. Înjura și-și iscălea întotdeauna articolele : „Achillevs". Progresist și liberal, avea cîteva rubrici ale lui, intitulate *Săgețile lui Achillevs*, unde, după gustul vremii, sau se lega de chelia ori grăsimea miniștrilor, sau lingușea pe politicienii pregătiți să vină la putere, pe cucoanele cu trecere, sau pe negustorii avuți. Ținea gata întotdeauna, pentru laudă, întreaga mitologie ; „S-a plimbat ieri Afrodita[1] însăși la Șoseaua Kiseleff", sau : „Nici Hermes[2] n-ar fi încheiat o asemenea afacere !" erau formulele lui obișnuite.

Lung, cu un cap osos, turtit pe lături, de i se zicea „Pepenoaica", Panaiot Potamiani nu-și trecea niciodată hrana în socotelile lui. Mare iubitor de mîncări bune și vinuri alese, el se poftea singur la mesele altora. În discuții, ca și în scris, era îndrăzneț și de foarte multe ori obraznic. Cînd găsea însă pe cineva să-l pună la locul lui, se făcea că nu s-a întîmplat nimic, uita orice și pornea după cîteva clipe la fel, scăzînd însă față de cel ce se dovedise mai tare decît el tonul, încercînd să-l împace cu un „coane" ce nu lipsea niciodată. De la început, Bubi nu l-a făcut haz, cu atît mai mult cu cît aflase că multe din articolele strecurate în gazetele liberale împotriva tatălui său lui i se datorau. Îl cunoscuse în seara unui scandal de la Teatrul Național, cînd necuviința unui impresar străin jignise pe un societar, iar studenții au sărit în apărarea artistului bucureștean. Îl găsise noaptea,

[1] Zeița dragostei și a frumuseții în mitologia greacă.
[2] Zeu în mitologia greacă, solul zeilor, protectorul comerțului și al drumurilor.

tîrziu, după teatru, la „Cosma", pe jumătate beat, la masa unor debutanţi liberali aleşi de curînd, vorbind singur în faţa a vreo douăzeci de oameni, care, minunaţi, stăteau şi-l ascultau cu gurile căscate. Vorbea de Molière, de copiii lui Molière, artiştii străini veniţi în turneu, şi de îndrăzneala românească şi anticulturală de a tulbura „altarul sfînt al artei apusene, vremelnic ridicat pe marginea Dîmboviţei". Întregul auditoriu, ruşinat, îi dădea dreptate şi vin. Apoi, nemulţumit numai cu un asemenea succes, Panaiot Potamiani pornea din masă în masă, să propovăduiască. Toată lumea, onorată, îl primea bucuros.

— E dat dracului grecu ! se auzea în urma lui.

Şi Potamiani asculta, o ştia, zîmbea şi trecea mai departe. În felul acesta a ajuns şi la masa lui Bubi. De prin cafenele şi restaurante, unde scene asemănătoare au avut de multe ori loc, dînd un fel de faimă gazetarului, îl cunoscuse mai demult Gună Licureanu, care nutrea, în puţinătatea lui, o mare admiraţie pentru vorbitor.

De cum a venit, tînărul s-a ridicat, i-a dat un scaun şi a făcut prezentările.

La numele de Barbu, Potamiani a cerut o precizare :

— Băiatul ministrului, fabricantul, nu e aşa ? zise el.

Şi cînd Licureanu i-a spus că nu se înşală, Panaiotache întinse mîna peste masă lui Bubi şi-i spuse :

— Îmi pare bine, baronetule !

Bubi a tăcut. Jurubiţei îi plăcea mult grecul. O ameţea cu vorba. Spunea o mulţime de lucruri care trebuie să fi fost foarte frumoase, ieşite din mintea unui om tare deştept. Şi le spunea iute, pe nerăsuflate, nemailăsînd pe nimeni să rostească vreun cuvînt. Din cînd în cînd, însă, nu uita că e şi ea la masă. Ridica paharul, o privea drept în ochi şi cînta pe nas :

— Cu roze aş încununa buclele tale, silfidă !

Apoi bea pe nerăsuflate, într-un fel ciudat, fără înghiţituri, turnînd ca într-o pîlnie. Jurubiţa nu înţelegea nimic din închinare, dar îşi dădea seama că nu putea fi decît lucruri bune şi măgulitoare. Roşea, zîmbea, mulţumea cu o uşoară înclinare de cap şi pleca ochii în jos. Toate acestea l-au supărat mult pe Bubi, care s-a închis în el şi n-a scos o vorbă noaptea întreagă. Dimpotrivă, lui Potamiani i-a plăcut foarte mult la masa lor de vreme ce a şi rămas pînă la ziuă. Gună, încîntat şi el, comanda mereu mîncări şi băuturi, pe care avea să le plătească Bubi. Din ce în ce mai ameţit, ziaristul amestecа într-un torent de vorbe istoria universală, mitologia şi întîmplările ultimelor alegeri, din care liberalii, deşi în opoziţie, intraseră cu o mare majoritate în Parlament.

Cînd s-au despărţit, Licureanu l-a poftit stăruitor acasă, iar grecul a făgăduit că nu o să uite. Şi n-a uitat ! Aproape că nu mai era cină fără el. Chiar de a doua zi, pe trezie, Potamiani şi-a dat seama că nu e pe placul lui Bubi. Şi obraznic cum era, la lichioruri, după ce toată vremea încercase să-l facă să vorbească şi nu izbutise, a şi spus :

— Baronul nu mă-nghite !

Şi Bubi iar a tăcut. Se vede că această delicateţe firească a lui, grecul a luat-o drept slăbiciune. Şi în ciuda rugăminţilor tînărului baron către ai lui, de a nu-l mai pofti atît de des (Jurubiţa mărturisea că ei îi place şi că ea n-are nimic de împărţit cu politica bătrînului Barbu), gazetarul, avînd uşile deschise, venea şi se credea de nevoie. De aceea, încetul cu încetul, a prins şi a început să se întreacă, pînă într-o seară cînd tocmai Jurubiţa se plîngea, obosită, că fusese purtată de Bubi la mormîntul lui Dorodan şi întîrziase la cimitir. Potamiani a început să vorbească atunci despre morţi şi credinţă. El nu credea în ni-

mic, bătîndu-şi joc de credinţa în viaţa viitoare. Adăugînd şi o netăgăduită culoare şi vervă gazetărească în desfăşurarea teoriilor sale pentru înţelegerea Jurubiţei şi a lui Licureanu, cîştigase de la început, creînd o atmosferă de uşoară zeflemea împotriva lui Bubi, la care ceilalţi doi, în sfîrşit găsind cuvintele altcuiva, se adăugau şi ei. Argumentul boccelei cu putregaiuri (omul de îndată după moarte) şi al orgoliului speţei umane de a-şi presupune singură un suflet nemuritor, cînd toate celelalte animale, care simt ca noi, se hrănesc şi se înmulţesc ca noi, mai modeste, n-au asemenea năzuinţe sau le ascund şi nu fac cimitire şi monumente; apoi, credinţa ridicolă, cu scînduri vopsite şi poleite la care te închini, lipsită de minuni convingătoare, ce nu se mai pot oricînd repeta ca vechile minuni, în vreme ce oricînd poţi face apă trecînd un curent electric prin volume diferite de oxigen şi hidrogen; nebunia discuţiilor inutile, ca la Bizanţ, despre sexul îngerilor — toate se amestecau în gura largă şi lacomă a lui Potamiani, întrerupîndu-se numai după fiecare argument de cîte un „nu e aşa ?" şi o înghiţitură de vin. Toate acestea erau strînse, în urmă, cu îndemînare, împodobite de cîte o figură comică sau de cîte un gest solemn, caricaturizate şi azvîrlite împotriva baronetului. Gună şi cu Jurubiţa rîdeau şi făceau haz după ce ascultau foarte serioşi de ce au sau n-au animalele suflet, lucru la care ei nu s-au gîndit niciodată. Băteau din palme şi se înveseleau, în cele din urmă strigînd:

— Bravo, grecule, l-ai răpus!

Atunci, Bubi n-a mai tăcut. Liniştit şi cu scîrbă, a ridicat privirea înspre Panaiot Potamiani şi i-a vorbit rar şi cu înţeles:

— Dumneata, domnule, ai spus o dată, în felul vorbei dumitale, că eu nu te fac haz! Află că ai avut dreptate! Şi se ridică de la masă.

După o scurtă încremenire, cînd nimeni nu ştia ce are să se întîmple, gazetarul începu să rîdă şi alergă după Bubi.

— D-apoi bine, coane, îi spuse el, luîndu-l de braţ, se poate tocmai dumneata să mă înţelegi greşit? Doar nu sîntem noi doi capetele tari ale societăţii: dumneata — metafizicianul, iar eu — pozitivistul ?! Restul a fost pentru galerie! Şi întinse cu dispreţ bărbia înspre Gună şi înspre Jurubiţa.

Bubi se desfăcu încet din strînsoarea lui şi-şi scutură mîneca atinsă. Din seara aceea, însă, Potamiani, în loc de „baronete", a spus întotdeauna „coane", şi ca să-i facă să petreacă pe Gună şi pe Jurubiţa nu se mai pornea decît împotriva femeilor, a alegătorilor şi a încornoraţilor.

În amurgul ce se încheia devreme în ziua tristă de sfîrşit de ianuarie, se aprindeau lumini trandafirii sub lămpi înalte, cu abajururi de mătase, în casa de lîngă Biserica Albă, unde, ca de obicei, se pregătea o cină bogată din ceea ce Bubi cumpărase cu grijă. În afară de ai casei, erau poftiţi procurorul Hangiu şi nelipsitul Potamiani.

O iarnă aspră se aşternuse peste Bucureşti, aducînd cu ea pace şi o minunată şi fantasmagorică împodobire a oraşului. Pomii stăteau liniştiţi şi grei, nu cumva să piardă ramurile de puf alb întinse pe ramurile de lemn; casele purtau căciuli albe şi ele, iar drumurile, şterse din rînduiala străzilor, se săpau pînă departe cu urmele săniilor uşoare. Prin oraş se auzeau numai glasurile, atît de mare era tăcerea, şi, din cînd în cînd, zurgălăii vesteau caii cu valtrapurile pînă-n pămînt, cu nările îngheţate, aburind din trupurile lor încălzite de alergare. Portiţele de

lemn tăiau cercuri în omătul înalt cînd se deschideau, iar trecătorii, îmbujoraţi, căutau pietrele sigure sub mormanele pufoase şi moi. Şi ningea liniştit, şi mult, şi din plin, de parcă erau mîini care mîngîiau oraşul şi-l potoleau...

Toată după-amiaza Bubi rătăcise pe străzi. Îi plăcea mult tîrgul ăsta domolit, cu viaţa ascunsă în grosimea zăpezii, pe care nu o arunca, nu o murdărea şi o respecta. Pe Jurubiţa o părăsise în neîncetatele ei drumuri prin prăvălii, iar de Gună se despărţise în uşa clubului, pe unde nu-i plăcea să treacă niciodată. Îşi făcuse un fel de vacanţă, în care toate libertăţile luate îl nemulţumeau. Mai întîi, părăsise fabrica, abia ridicată de roşu pînă la sfîrşitul toamnei. Dragostea lui cu Jurubiţa l-a împiedicat să muncească aşa după cum ar fi vrut. Cîteva zile, smulse din cînd în cînd fericirii sale şi închinate de dimineaţa pînă seara unor neobişnuite hărnicii, nu izbutiseră să pună pe picioare întreprinderea. În vreme de iarnă, maşinile nu se puteau urca pînă la locul ales. Lucrătorii, plătiţi degeaba cîteva luni, fuseseră concediaţi, iar dintre cei trei Bellini, Bubi a fost silit să-l păstreze numai pe cel mai mare, rămas peste iarnă să se îmbete în cîrciumile din Bucureşti. El şi cu zidurile de la Negovanu erau garanţia că la primăvară lucrul va începe şi erau răspunsul la toate bîrfelile politice ale duşmanilor bătrînului baron, că marea lui idee industrială şi economică n-ar fi existat decît pe hîrtie.

Apoi, şi în legăturile cu tatăl său, Bubi n-a fost în stare să aducă o limpezire şi o căldură. Din seara jurămîntului ca ministru, dacă-l mai văzuse o dată, în casa domniţei Natalia. Şi atunci i s-a părut obosit şi slab, de n-a îndrăznit să înceapă o discuţie mai mare şi mai serioasă cu el. În ultimul timp viaţa lui Bubi se închidea între aceste două fiinţe: Jurubiţa şi Gună Licureanu. Mulţumiri mari nu avea şi parcă

simţea casa care se şubrezise şi într-o parte, şi în cealaltă.

Dar îi era şi frică, şi lene să cerceteze. În Jurubiţa avea încredere pentru că îşi spunea că prea a făcut mult pentru ea ca femeia să fie nerecunoscătoare. Nădăjduia mai mult să o ştie în felul acesta legată de el decît prin dragoste. De simţămintele ei nu se îndoia şi nimic sigur încă nu bănuia, dar se petreceau cu Jurubiţa anumite lucruri greu de înţeles pentru el.

De pildă, avea zile în care cu nimic nu putea să-i intre în voie şi se repezea, din senin, împotriva lui. Dacă încerca atunci să vorbească, dorind să ştie mai lămurit ce se întîmplă, îl ameţeau la început, apoi îl mîniau absurdul şi reaua-credinţă de care femeia făcea dovadă în discuţie. Şi nici lucrurile, după importanţa lor, nu ştia să le cumpănească şi să le aşeze. Pentru un nimic, răsturna sau oprea rostul unei zile întregi, în vreme ce pentru un lucru serios nu avea luare-aminte şi de multe ori nici nu-l vedea. Ceea ce însă în ultimul timp ajunsese într-adevăr supărător la ea era un fel de necuviinţă amestecată cu răutate şi un ciudat gust de răzbunare împotriva bătrînului baron, pe care nici nu-l cunoştea, de altfel. Încercase de vreo cîteva ori femeia, şi Bubi se împotrivise, să se apropie de familia lui. La început, pe vară, o dată, la Şosea, pe cînd trăsura lor şi a domniţei Natalia erau, după obiceiul plimbărilor, la umbra unor tei, aproape una de cealaltă, Bubi, fericit încă atunci să o arate şi să o prezinte peste tot, a coborît cu Jurubiţa, gătită şi parfumată, şi, ducîndu-se pînă la scara celeilalte trăsuri, le-a apropiat pe cele două femei. Domniţa a fost foarte politicoasă. A spus că Jurubiţa are ochi frumoşi, i-a întins o mînă ţinută puţin cam sus, şi după ce, cu o discreţie de boieroaică, a cîntărit-o lacom, şi cu un

zîmbet, ca o femeie, s-a scuzat că e în întîrziere. În cîteva cuvinte l-a poftit pe Bubi la masă pentru a doua zi, a zîmbit iarăși, uitîndu-se în altă parte, împrăștiat, și a poruncit vizitiului să pornească. În seara aceea, pentru prima dată, Bubi a simțit-o pe Jurubița mai nervoasă ca de obicei. Deși era îmbătat de dragoste și îmbunat de generozitatea în care ierți totul, ceea ce aștepta și de la iubita lui, Bubi simțea totuși că Jurubița a înțeles și nu iartă o anumită răceală și depărtare din purtarea domniței Natalia. De aceea, a căutat să ocolească subiectul acesta, ba a încercat chiar să o facă să uite. Și crezuse că a izbutit, cînd seara, înainte de culcare, deodată, cu simplitate, dar și cu o mînie în glas, Jurubița îi spuse :

— Nu vă omoară politețea în lumea voastră! De multe ori, noi ăștia mai mici, sîntem mai cuviincioși!

Și-apoi vorbi despre altceva, încheind cu cîteva laude despre Licureanu și sufletul său bun. Alte nume nu s-au mai rostit nici atunci, nici în urmă.

În fericire și voie bună, Bubi a crezut că Jurubița a trecut peste toate aceste întîmplări și că a înțeles că sînt anumite lucruri pe care nu e bine să le încerce dacă nu din alte motive, cel puțin din dragoste și delicatețe pentru el. Dar Bubi s-a înșelat. O a doua întîmplare n-a întîrziat să vie : la înmormîntarea lui Dorodan. De cum s-au arătat bătrînul baron cu Urmatecu, tot timpul prohodului, ascunzînd nebuniile tinerești și glumețe ale lui Gună, Jurubița a șoptit stăruitor în urechea lui Bubi :

— Prezintă-mă tatălui tău !

La care tînărul baron a sîsîit de cîteva ori, iar mai în urmă nu s-a mai întors, mulțumindu-se să dea din umeri.

La plecare, Jurubița s-a făcut aproape de rîs. Îl trăgea de mînecă pe Bubi, pe aleile cimitirului, după baronul Barbu și Iancu Urmatecu, repetînd neîncetat :

— Uite-acum, că sînt singuri ! Uite-acum, haide, prezintă-mă !

Pînă în cele din urmă, ca să fie lăsat în pace, Bubi a încercat să-i explice că nu e împrejurarea bine aleasă. Drept răspuns, Jurubița s-a pierdut în mulțime cu Gună, iar la sfîrșitul înmormîntării, Bubi n-a mai găsit nici prieteni, nici trăsură și a fost silit să se întoarcă pe jos în oraș. De atunci s-a întețit mai ales ura Jurubiței împotriva lui Urmatecu. Înjurăturile nu mai încetau, întinzîndu-se și pînă la bătrînul baron, care e în stare, spunea ea, să țină pe lîngă el și să iasă în lume cu un asemenea ticălos. A mers pînă acolo, încît, în marile ei scene de enervare, a spus că-l părăsește pe Bubi dacă tatăl său nu-l dă afară pe Urmatecu. Trecutul ei, mărturisit, îi explica însă tînărului înciudarea femeii și-i dezvăluia cu încetul și adevărata fire. Cînd o dată, mai obosit, i-a spus că nici el nu-l iubește pe Urmatecu, dar că nu se poate amesteca nici în voința, nici în treburile tatălui său, Jurubița a simțit la ce are să se aștepte, și din ziua aceea a început să cheltuiască de trei ori mai mult, risipind banii cu și fără de rost. Toate nimicurile de prin magazine se strîngeau în dulapurile și cuferele ei, în afară de rochii, de blănuri și de pălării. Bubi o privea liniștit și îi dădea bani, bucuros că s-a cumințit și n-a mai încercat niciodată să-i ceară să-l cunoască pe bătrînul baron, și nici pe Urmatecu nu-l mai înjura. Ba, în adîncul sufletului său, îi dădea dreptate Jurubiței, căci era o oarecare jignire, socotea el, în refuzul acesta de a nu o duce pe femeia pe care o iubea în lumea lui. Astfel, se simțea vinovat și căuta să fie iertat pe altă cale. Ceea ce-l ținea însă mai departe în legătura aceasta era patima de care nu se putea desface și un fel de grijă măruntă a Jurubiței pentru el. Lucrurile obiceiurilor lui îi erau așezate întotdeauna în jur, bine orînduite

și nerătăcite. Cărți, partituri, cravate, pungi, țigarete, uitate de mult în mulțimea strînsă de tînărul cheltuitor de pretutindeni, erau readuse, după întîmplarea amintirii, de rînduiala precisă a femeii. Și de cîte ori astfel îl surprindea cu un lucru vechi ce deodată era iarăși nou, Bubi avea impresia că Jurubița îi face un dar neașteptat și se bucura.

În viața aceasta, în care înfrîngerea venea pe nesimțite cu o lene și cu o lipsă de zare, zilele se destrămau, iar banii se împuținau. Îi vedea cum descresc mai ales acum, după ce lucrările fabricii au fost oprite. Intrase de mult în sumele destinate primăverii și nevoilor să pornească iarăși întreprinderea. Bucuros că nu mai are de făcut plăți cu ziua și cu săptămîna, avînd rezerve pe care singur era stăpîn, nedînd socoteală nimănui, Bubi lua neîncetat, cu durere, din ele, dar lua. Știa că o să vină odată o zi de mari greutăți, dar la ea nu voia să se gîndească. Credea și el că lucrurile în viață se desfac și se potrivesc de la sine.

Cînd a ajuns pe seară, obosit de atît colind prin zăpadă și îngîndurat de ale lui, în casa de lîngă Biserica Albă, nu venise încă nimeni. S-a dezghețat, frecîndu-și mîinile în bătaia sobei de cărbuni din antreu, prin țipla căreia trecea dogoarea bulgărului de jar incandescent ; a respirat cu deliciu un miros de vanilie dulce, ce venea pe sub uși, din prăjiturile ce se pregăteau ; a ridicat capacul la multe chisele de cleștar și cutii de argint până ce a găsit o țigaretă care să-i placă și s-a așezat apoi la pian, unde, în fluturarea îndoielnică a unei lumini ce venea din altă odaie și în lumina zăpezii ferestrelor, ce străluceau prin întuneric, și-a lăsat mîinile să alerge pe clape. Erau motive beethoveniene, pe care le dezlega din minunatul lor tipar, păstrîndu-le numai expresiva și dureroasa lor adîncime. Parcă, ajutat de ele,

Bubi ar fi vrut să spună ceva personal cu muzica pe care o improviza. Încerca acum să se depărteze de idolul său, să fie el, și nu izbutea să se mărturisească într-o invenție nouă. De aceea, desfăcea și reîmpletea aceleași sonate, același *andante* sau *largo*, după o lege a lui, a inimii și îndemînării, care îi povesteau în ceasul acesta de singurătate și de visare, dar care tot în umbra lui Beethoven îl țineau.

Cel dintîi dintre comeseni a sosit Gună. Era vesel. Cîștigase la stos o sumă destul de frumoasă. De cum a intrat, a întrebat de Jurubița și a așezat pe pian o cutie înaltă de catifea vișinie. A descuiat-o apoi cu o cheiță poleită și a scos un flacon mare, gîtuit de mai multe ori în înfățișarea lui urîtă și voit fantazistă, cu un parfum dulceag, între chiparoasă și zambilă. O fundă înfoiată purta marca vestită a unei fabrici franceze, și un carton agățat, prețul. Gună a rupt prețul și a ridicat cu mîndrie flaconul, arătîndu-l lui Bubi. Acesta a cîntat mai departe, dînd din umeri. Apoi deodată se opri și zise :

— Știi, Gună, dacă nu te-aș crede un prieten cinstit, aș putea să intru la bănuieli !

— Ești nebun ! răspunse iute celalt, împachetînd cu grabă parfumul și căutînd o umbră în care să se ascundă.

Și Bubi și-a reluat visul la pian. Cînd, puțin mai tîrziu, a sosit și Jurubița, casa s-a umplut deodată cu pachețele desfăcute de pe toate degetele. Din manșon, ea scoase o pungă cu castane calde, pe care le curăța și, cu grijă, le dădea prietenilor. Sticla de parfum de la Gună a fost primită cu o bucurie zgomotoasă. Apoi, adresîndu-se lui Bubi :

— Tu nu te gîndești niciodată să-mi faci o plăcere ! spuse ea și, îndreptîndu-se spre o oglindă, își scoase pălăria, umflînd cu degetele bucla părului de pe frunte, de-abia frizat.

Se întunecase de-a binelea cînd a sunat Alexandru Hangiu. Ca întotdeauna, era solemn și îmbrăcat într-un gheroc lung, negru, ce turtea și mai mult făptura lui scundă, îngrășată înainte de vreme. A intrat, oferind o cutie cu bomboane Jurubiței și strîngînd mîna bărbaților. Apoi s-a așezat lîngă pian, ajutîndu-se, într-un început de sindrofie, cu cîteva mîngîieri amicale date pe umărul lui Bubi.

A început să se vorbească de toate. Hangiu, pentru ca să iasă puțin din preocupările ușuratice și glumele voite și nevoite făcute de Gună și Jurubița, amintea din cînd în cînd întîlnirea lui de la Viena cu Bubi și interesantele cercuri în care au trăit cîtva timp. Adeseori el a adus în conversație cuvintele „liberalism", „parlamentarism", cuvinte care cădeau în gol, fără răspuns, făcînd numai piedici de cîteva clipe veseliei celorlalți, porniți curînd peste ele.

Cel din urmă sosit a fost Potamiani. Era rebegit. Întîrziase să cumpere o floare, un singur fir, pentru Jurubița, care a primit-o cu bucurie, i-a mulțumit, certîndu-l de ce s-a ostenit.

— E sceptrul dumitale, grațioaso! încercă el să complimenteze și să zîmbească, fiind singur plictisit de ceea ce a spus și lăsînd iute să-i cadă vorba.

Venea de la Cameră. Fusese o ședință agitată. Potamiani povestea iute. Apoi deodată se opri, adresîndu-se lui Bubi:

— A! Bine că mi-am adus aminte! Tatăl dumitale se simțea foarte rău. S-a suspendat ședința din cauza lui, pînă ce a venit alt ministru. Nu mai putea să stea pe banca ministerială. Cînd s-a urcat în trăsură, cu cățelul la subsuoară, se clătina.

Lui Bubi nu i-a scăpat nici felul neglijent al gazetarului de a-i da această informație tîrzie, nici ironia, nici tonul cu care era împletită. Robul acesta îi plătea la rîndul său polița din ziua în care l-a umilit. Bubi se ridică deodată și zise:

— Pe mine vă rog să mă iertați, trebuie să plec!

— Ei, dar ce-i asta? săriră ceilalți, afară de Hangiu, care-și măsura prietenia în cuviință.

— Ne strici masa, dragule, nu-i frumos! adăugă Jurubița.

Bubi mai spuse încă o dată: „Să mă iertați!" și plecă. Jurubița cînd și-a adus aminte, după un semn al lui Gună, că trebuie să-l conducă, tînărul baron ieșea pe poartă și se pierdea printre nămeții de zăpadă.

— Ciudată ființă e și Bubi! spuse Jurubița reintrînd în cameră. Cînd are o idee în cap, nu mai vrea să știe de nimeni!

— E mai degrabă un sentiment decît o idee, doamnă, îi răspunse Hangiu.

— Sau o idee prea tîrziu! se grăbi să adauge Potamiani.

Gună spuse să se ridice un tacîm, și cei patru s-au așezat la masă. S-a mîncat mult și s-a băut și mai mult. Nici nu se simțea lipsa lui Bubi. Numai spre sfîrșit, după ce grecul s-a săturat și a început iarăși cu veștile și presupunerile politice (s-au înțeles discret și iute Hangiu și cu el asupra unor aceleași idei liberale), a venit vorba iarăși de bătrînul baron Barbu, de politica și de familia lui. Și de data aceasta, Potamiani, neavînd de cine să se mai teamă, își dădu drumul. Bătrînul baron apărea din spatele lui ca un incapabil și ca o umplutură a cabinetului. Nepriceput și maniac, și-a risipit viața și averea, spunea el, alergînd după titluri. Gazetarul pretindea că diploma de baronie a căpătat-o împrumutînd la o ananghie de joc de cărți pe un arhiduce. Vorbea apoi de imoralitatea trecutului boier cu o biată femeie, mama lui Bubi, găsită la Viena și chinuită aci

de legătura lui cu o boieroaică vestită în amanţi (se gîndea la domniţa Natalia), biata vieneză fiind părăsită la o a doua naştere în spital, unde i s-a tras moartea, şi a fost aruncată, ca un cîine, nici nu se ştia unde. Apoi şi băiatul (astfel se apropia de Bubi) : leneş, cheltuitor şi înfumurat. A stat mult pe la Viena, unde avea trei amante în acelaşi timp (şi grecul se uita pe sub gene la Jurubiţa) : o balerină, o modistă şi o englezoaică. N-a învăţat nimic ; cu banii pe care îi avea făcea camătă cu prietenii şi a pierdut o avere la jocurile de noroc de la Baden. Potamiani povestea fără să privească pe nici unul dintre comeseni, jucîndu-se cu firimiturile de pîine, printre care treceau degetele lui păroase şi lungi, cu unghiile negre.

— Pentru mine, gazetar liberal, încheia el, vedeţi că toate astea ar fi fost o comoară dacă n-aş fi avut caracter !

Nici Gună, nici Jurubiţa n-au găsit să spună vreun cuvînt la povestea lui Potamiani. Procurorul, însă, după ce l-a ascultat şi a văzut cum, din purtătorul celor cîteva principii de la început, faţă de care şi el s-a mărturisit într-un anumit fel, a ieşit omul acesta ahtiat şi nesigur, a ţinut, şi pentru el, şi pentru dreptatea ce i se cuvenea prietenului său, să intre în vorbă :

— Chiar fără caracter, presupunem, fireşte, poate ai avut noroc, domnule Potamiani, zise el, tăind o pară galbenă şi zemoasă, cu parfum de tămîie, din cele pregătite pentru toţi musafirii de cheltuiala lui Bubi. De obicei, chiar pentru un gazetar bine informat, cum eşti dumneata, fără îndoială, materialul acesta intim şi greu de verificat, întins pe mai multe generaţii, cules din mai multe locuri, este primejdios !

Pe grec, destul de subţire în a prinde şi folosi în viaţă înainte de înţelesul cuvintelor tonul şi accentele frazelor, după indivizi şi împrejurări deosebite, dojana şi prevenirea din vorba lui Hangiu l-au plictisit, pentru că de-acum trebuia să se ţină treaz şi pregătit pentru un fel de luptă. Ghiftuit după o masă bună, bucuros în faţa unor lungi şiruri de pahare pe care le avea de băut, el socotea că fericirea lui va fi completă într-o plutire cu autoritate, în care nimeni nu-l va ţine de scurt şi toată lumea îl va admira, iar el, de la înălţimea tăcutelor ascultări, va face astfel încît să se audă că-şi serveşte partidul, strecurînd ici şi colea şi mici zădufuri personale. De aceea, prefăcîndu-se că se înveseleşte de tinereţea şi cuvintele necoapte ale lui Hangiu, zise :

— Va să zică, dumneata crezi că am fi avut prilej să ne întîlnim şi în altă parte, domnule procuror ?

— Poate... răspunse liniştit acesta şi zîmbi.

Potamiani ridică braţele în sus, ca un înecat. Apoi, după un oftat prelungit, cu un fel de văicăreală comică şi voită, mîngîindu-şi ţeasta diformată, numai cu cîteva viţioane năclăite prinse de ea, exclamă :

— Of ! of ! of ! Tinereţe, tinereţe ! Că mult mai eşti aprigă şi simpatică şi — te superi dacă ţi-oi spune ? — neştiutoare ! Apoi bine, domnule procuror, că dumneata eşti un magistrat de modă nouă, cinstit şi integru, o ştim cu toţii cei de aici, şi mai ales o ştiu eu ! Dar te-ai întrebat vreodată dacă au aflat-o şi cei care ar trebui să o ştie ? Patronul dumitale, de pildă, domnul ministru al Justiţiei şi cei de pe lîngă el ?

Baronul Barbu, readus iarăşi în discuţie, îngreună mişcările şi pornirile lui Hangiu. Oricît ar fi fost de bănuit de nepricepere şi oricît ar fi fost de conservator, era ministrul lui. O elementară cinste şi prudenţă îl făceau pe tînăr să nu primească lupta

în felul acesta. Şi aci poate discuţia s-ar fi închis, din îndemînarea lui Potamiani, procurorul crezîndu-se, prin cîte a spus, plătit de îndatorirea sa faţă de Bubi, dacă Jurubiţa, care aştepta de mult, n-ar fi simţit că a venit vremea să răscolească întîmplări mai vechi şi să aţîţe focul cel nou.

— Da' de unde vrei dumneata să cunoască domnul procuror toate nimicurile şi pe toţi ticăloşii? zise ea, ca şi cum ar fi suferit de mult de nedreptăţile pe care le vedea.

— Să le cunoască! răspunse cu înţeles ziaristul. Asta îi e meseria, şi-apoi, aşa cum e dumnealui, are o chemare în ţara aceasta!

Faţă de Jurubiţa, Hangiu s-a ţinut într-o anumită rezervă încă de la început. Nu-i plăcea. Găsea că Bubi îi dă o nemeritată atenţie şi primise, trecînd peste grijile lui sociale şi profesionale, să o vadă şi să vie la ei, fiind sigur că niciodată femeia asta mai simplă, cu toate poftele îndestulate de banii prietenului său, nu va avea să-i ceară ceva. Cu încetul, însă, începuse să o cunoască mai bine. Şi dacă a văzut că nu se înşelase cu privire la caracter şi creştere, îşi schimbase totuşi părerea întrucît privea deşteptăciunea ei. Din multe împrejurări şi-a dat seama că e destul de vioaie şi că are un simţ mult mai limpede pentru viaţă şi nevoile întîlnite decît amantul său, pe care (şi Hangiu era sigur) nu-l iubea, după cum ar fi vrut ea să se creadă. Fără să spună vreo vorbă, el păru totuşi interesat.

— Şi greu n-ar fi, că mulţi nu sînt! Unu-i destul! spuse Jurubiţa, cu ochii ţintă în cafelele pe care le servea.

— Unu şi bun! Dar domnul procuror nu-l cunoaşte! adaose, în sfîrşit, Gună, ca să spună ceva şi să se răzbune de o vorbă auzită, şi anume că Urmatecu îl făcuse nu ştiu cu ce împrejurare „scatiu".

Hangiu n-a întrebat, şi toată lumea a tăcut.

Cînd, deodată, tot Potamiani, nevrînd să piardă clipa asta atît de bine pregătită, zvîrli:

— De unu, Urmatecu, ai auzit dumneata?

— Nu! răspunse procurorul.

— Rău! Pentru că ăsta e mîna dreaptă a ministrului dumitale! Om, nu glumă, cată să te pui bine cu el!

Şi cîteşitrei începură să rîdă cu hohot.

— Meşter mare! făcu Potamiani.

— Om bogat! sublinie Jurubiţa.

— Pe lîngă el, Bubi nu-i nimic în faţa tatălui său! prelungi Licureanu.

Şi începură să povestească toate cîte se ştiau şi se vorbeau despre Urmatecu. Ce uita Potamiani din afaceri şi mărunţişul femeilor, multe, din viaţa lui Iancu, completa Gună. Jurubiţa întărea numai, ici-colea, cîte o întîmplare. Ultimele evenimente — demisia, alegerea, decorarea, cumpărarea moşiei şi mai ales toate privite şi răstălmăcite prin povestea mai veche cu moartea lui Ioachim Dorodan — erau cercetate mărunt şi răsfirate.

În vreme ce se povestea, lui Hangiu i se lămuri o aducere-aminte. Din pînzele minţii, la sunetul numelui, i se limpezi deodată Amelica, în rochia ei trandafirie, la balul de la palat, cu figura încruntată şi serioasă, cu farmecul tinereţii şi cu acea atracţie şi siguranţă pe care le-a presupus la orice soţie într-o căsnicie trainică şi sănătoasă. Rămas cu privirea legată în depărtare şi urmînd imaginea, el întrebă aproape fără să vrea:

— Are o fată domnul acesta, Urmatecu?! Nu e aşa?

— Are, cum să n-aibă! răspunse iute Jurubița. Un scaloi afurisit și obraznic!

— Nu te înșeli? o întrebă procurorul.

Uimită, neașteptîndu-se la așa ceva, femeia șuieră aproape:

— O cunoști dumneata? Cum și de unde?

— Nu-i nici o lună, de la balul de la Palat!

— Trăsni-m-ar Dumnezeu! Au fost și la bal la Palat?! nu izbuti să-și înghită Jurubița un strigăt, după care Hangiu iarăși putu să-i măsoare înciudarea și paraponul.

Apoi, între dorința de a-i plictisi puțin pe acești trei clevetitori și plăcerea de a reînvia cu vorbe vîrtejul solemn, și totuși tineresc prin ființa Amelicăi, al balului la care a fost, Hangiu începu să povestească, de la ochirea mai largă a întregii săli pînă la amănunte de toaletă și palpitația sînului abia înmugurit al aceleiași Amelica, în jurul căreia gîndul său dădea ocol.

Jurubița îndura cu greu povestirea aceasta. De cînd se încurcase cu Bubi și nu mai punea piciorul prin casa lui Urmatecu, în afară de scandalul de la modistă și întîlnirea de la cimitir, ea nu mai avusese unde să vadă pe coana Mița și pe fiica ei. Totuși, se gîndea la ele adeseori, cu fiecare purtare nouă învățată, cu fiecare rochie sau pălărie comandată, cu fiecare lucru cumpărat. Legătura cu Bubi o înstrăinase de lumea ei, care, în cele din urmă, nu era alta decît aceea a rudelor și femeilor din jurul lui Urmatecu. Dar numai acolo privind, la această lume, putea să se vadă Jurubița cît a crescut și cît s-a deschis, ca apucături și ca bogăție. Aci, între ceștilalți, nu se băga de seamă! Și ce bucurie ar mai face un lucru nou sau o manieră subțire dacă n-ar face în necaz cuiva? își spunea adeseori Jurubița. Nevoia aceasta de a se simți trăind mai bine, de a se simți șlefuindu-se era atît de mare la ea, încît de multe ori s-a surprins aproape hotărîtă să se împace cu Mița și cu Amelica, pentru a avea cu cine să se măsoare, otrăvindu-le. În orice caz, în ciuda zvonurilor și a aprinderii ei, Jurubița își păstra ca pe o mîngîiere părerea că în casa lui Urmatecu nu s-a mai petrecut nimic în bine; că cele două femei sînt tot așa după cum le-a lăsat și hrănea speranța că niciodată nu se vor mai schimba. Și iată că pe neașteptate află că ele au sărit cu mult peste ceea ce ea își închipuia că nu se poate întrece: viața ei de acum, luxul în care se lăfăiește, plimbările, lumea, teatrul, mesele!...

Mița și Amelica au fost la bal la Palat!

Gîndul acesta i se învîrtea ca o morișcă în cap, îi dădea o sîcîială de nu-și mai găsea locul și făcea să-i bată inima. Și femeia, avînd neapărată nevoie de o satisfacție, căută iute să vadă cine e răspunzător de această nenorocire. Firește că, cel dintîi, i s-a înfățișat amantul său, Bubi. Dacă el n-a vrut să o prezinte nici măcar tatălui său, cum era să o ducă la balul de la Palat?! Și pe drumul acesta, ce i se părea luminos și fără nici un alt cuvînt de oprire, Jurubița se adîncea într-o mînie ce venea ca o furtună. O orbire, atît de obișnuită femeilor în judecăți, o cuprinse. Din ea nu s-ar mai fi putut clinti nici un fel dacă n-ar fi venit să o scoată o înduioșare despre ea însăși, o tînguire despre viața ei, care este singura posibilitate, tot a femeilor, de a generaliza. Dădea la o parte din legătura ei cu Bubi risipa, ghiftuiala și bogăția și păstra numai jignirea și insulta. Și deodată se simțea insultată de cînd se știa! Și, în felul acesta, trecea iarăși de la Bubi la Urmatecu, de la care n-a văzut decît înjosire, alături de zgîrcenie și înjurături, că se mira cum de le-a îndurat. Și aci, la Urmatecu, găsea

începutul tuturor nenorocirilor, şi pe a celei mai mari, cea de astăzi! Astfel se oprea, se adîncea şi creştea ca dintr-un sîmbure pierdut ura Jurubiţei împotriva lui Iancu!

În faţa ei, însă, Jurubiţa n-avea acum pe nici unul din marii vinovaţi, ci pe cîţiva oameni care îi erau numai indiferenţi sau binevoitori. Privea pe procurorul ăsta rotofei, îndulcit de amintiri, cu capul rotund şi pielea întinsă de tinereţe, şi un fel de silă i se făcea. O supăra gîndul că omul scrobit şi cinstit cum era ar putea să dea de la început — o dată cu dragostea şi cu banii — şi preţuirea, şi onoarea, şi numele unei femei, şi că acea femeie ar putea fi Amelica, după care îl vedea oftînd. Şi iarăşi, ca orice femeie, care poate să facă iute o primăvară în faţa îngheţului ei sufletesc, din viclenie şi răzbunare, Jurubiţa începu să glumească pe socoteala lui Hangiu:

— Ei, iată-te şi îndrăgostit, domnule procuror! zise ea, uitîndu-se pe furiş la ceilalţi doi.

— Se vede!, spuse Gună, care îndrăzni o vorbă şi o mîngîiere, pe faţă, spre Jurubiţa, bucuros că e iarăşi veselă.

— Se simte cît de colo! adăugă Potamiani, începînd să clipească. Numai că e păcat!...

— De ce? sări Jurubiţa să ia apărarea sentimentelor lui Hangiu. Ce-am spus eu adineauri se potrivea cu un copil! Căci era un copil Amelica cînd am văzut-o ultima oară. Acum însă domnul procuror poate să aibă dreptate: frumuşică şi cuminte a fost întotdeauna!

— O preţuire nu înseamnă o dragoste, vorbi, în sfîrşit, Hangiu.

— Ce am eu cu fata! Poate să fie drăguţă şi bună! se dezvinovăţi Potamiani. La altcineva ne-am gîndit cînd am zis că-i păcat!

— La tatăl ei, nu?... făcu simplu Jurubiţa, dar cu vădită grabă.

— În orice caz, te-ai gîndit prea departe! adaose serios, procurorul.

Şi iarăşi o tăcere se făcu. Hangiu era greu de ispitit şi de atras în lumea clevetirilor. N-avea încredere în vorbele astea, pe care le prevedea purtate fără nici un temei. Şi apoi i-a displăcut şi felul familiar de a se glumi cu el, pe cîteva slăbiciuni omeneşti scăpate fără voia lui. Potamiani simţi că e nevoie de ceva serios pentru a-l convinge. De aceea, scoase ca la comandă ultima mare afacere a lui Urmatecu, falsificarea vînzării Bălăşoienilor, după cum o numea el. Avea toate datele exacte. Chestiunea îi fusese adusă la cunoştinţă de un reporteraş care făcea notariatul la una din gazetele liberale. A pus să se urmărească îndeaproape. Şi vînzarea, şi diferenţa dintre actul de ipotecă şi procesul-verbal de situaţie vorbeau de la sine. La început a crezut că aduce partidului său una dintre cele mai senzaţionale bombe, de pe urma căreia va sări în sus, pentru totdeauna, baronul Barbu. Şi-a dat însă de îndată seama că nu numai că bătrînul boier n-a făcut nici o afacere, ci, dimpotrivă, a dat, cu bună-ştiinţă şi cu voia lui, de vreme ce singur luase parte la vînzare şi adjudecare. A fost un fel de danie acoperită în favoarea lui Urmatecu, şi o asemenea chestiune, politiceşte, n-avea nici un sorţ de izbîndă. Şi-apoi nici nu era ministru la epoca vînzării. „Falsificarea", cum iarăşi o numea stăruitor gazetarul, nu rămînea însă mai puţin vădită şi, fără îndoială, pusă la cale de altcineva.

Pentru Jurubiţa lucrul era cu desăvîrşire nou. Ea făcu ochii mari, încremeni şi începu să zîmbească deodată, ca unei fiinţe venind spre ea de departe.

I se citea pe față bucuria unui gînd care o străbătea. Ceru o mulțime de amănunte și voi să știe ce și cum s-ar întîmpla mai departe. Întrebă cine ar putea deschide chestiunea asta și cine ar putea porni scandalul. Hangiu, pentru care lucrurile se lămureau din ce în ce, se vedea deodată împresurat chiar în meseria lui, lucru de care avusese groază întotdeauna. De aceea el răspunse scurt și fără alte lămuriri :

— Cei interesați !

— Și cine nu e interesat în dreptate ? Dumneata, cel dintîi, nu e așa, domnule procuror ?! adaose, cu un rînjet, Potamiani.

Simțea grecul că ceea ce doreau el și cu Jurubița nu era pe cale să se întîmple : Hangiu nici n-a sărit în sus de indignare sau bucurie profesională, nici n-a făcut vreo declarație. Ce se petrecea în el era greu de știut ! De aceea, gazetarul îndrăzni să mai facă un pas :

— E, hei ! Viața e atît de ciudată, domnule procuror, încît te aduce cîteodată să-i dai dreptate tragediei vechi. Te simți sfîșiat între dragoste și datorie !

— Datoria mea e precisă ! răspunse omul și se ridică.

Era tîrziu. Bubi nu se mai întorcea. Hangiu mulțumi și își luă rămas bun. A fost condus pînă la ușă de Jurubița, care tot mai simțea în ea fierberea veștii celei mari. La despărțire, ea nu se putu opri să întrebe :

— Și dacă, pînă în cele din urmă, tot se va găsi unul dintre cei interesați ? Ce se va întîmpla ?

— Ce trebuie să se întîmple !, răspunse procurorul plecînd.

Jurubița, furată de gînduri, zdrobind cu mintea fel de fel de închipuiri, a avut impresia că încearcă

să găurească un perete cu un ac de gămălie, și-a obosit. Cîteva clipe mai tîrziu, pe cînd o conducea acasă cu sania, Gună a simțit-o cum lasă capul pe umărul său și, cu ochii închiși, a auzit-o mormăind ceva. A întrebat-o de cîteva ori : „Ce-ai spus ?" și nu a primit nici un răspuns. Apoi a lăsat-o în pace, Gună nefiind obișnuit să urmărească prea mult o idee.

De mai multă vreme, pe conu Barbu îl supăra o durere seacă în capul pieptului. La început, numai un fel de gîdilătură, apoi, ca o apăsare. Din ce în ce, însă, se întețea. Și baronul a simțit cum trece încet la usturime și se preschimbă, în cele din urmă, într-un junghi îngrozitor. Bolnavul nu a spus nimic, nimănui, pentru că nu-i plăcea să amestece pe alții în necazurile trupului său. Toată viața fusese sănătos și n-avea nici o încredere în doctori și în meșteșugul lor. Rar, cîte o răceală. Iar la boală, ca și la îmbrăcare, boierul a fost întotdeauna rușinos, și nimeni, în afară de Iancu, nu l-a văzut gol sau schimbîndu-se. Acum, însă, pălea, nu se putea hrăni și slăbea. A dus-o cîtva timp pe picioare. Întotdeauna a mîncat puțin, astfel că mesele lui neatinse aproape n-au atras atenția nimănui, iar din cînd în cînd, dacă închidea ochii și aștepta să-l lase durerea, răspundea liniștit îngrijatelor întrebări ale domniței :

— Nimic, Natalie ! Un junghi trecător ! M-o fi tras undeva.

De cînd a luat ministerul, însă, i se făcea din ce în ce mai rău. Se hotărîse chiar să se abată pe la bunul său prieten, doctorul Florea Petre, să vadă ce are, dar să știe numai el. Dînd zi după zi, nu și-a găsit vreme, și la ședința Camerei, de la care a fost nevoit să plece, s-a simțit deodată străpuns

ca de-un cuţit. Camera întreagă a început să se învîrtească în privirea lui, a ameţit şi a pus capul pe pupitru. Un orator opoziţionist interpela guvernul. Ajuns la fraza repetată de multe ori acasă şi spusă mereu în minte pînă să se suie la tribună, tocmai o rostise cu gesturi mari şi cuvinte umflate. Cînd conu Barbu a leşinat pe banca ministerială, vorbitorul a crezut că e un fel al lui conu Barbu de a nu voi să asculte. De aceea, el repetă fraza, apăsînd şi mai mult pe cuvinte. La aceeaşi tăcere şi atitudine a ministrului, întreaga Adunare şi tribunele s-au strîns într-o încordată atenţie. Deputatul, înciudat, spuse fraza pentru a treia oară. Abia atunci, văzînd că nu urmează nici un răspuns, preşedintele a suspendat şedinţa. În jurul băncii ministeriale s-a îngrămădit Camera întreagă: majorităţi şi opoziţie. Conu Barbu a fost ridicat de cîţiva secretari, dus în salonul guvernului, şi aci, încetul cu încetul, şi-a revenit. Preşedintele Adunării, oratorul, mulţi prieteni politici, cîţiva liberali, chiar, au venit să-şi arate părerea de rău pentru cele întîmplate şi nădejdea că va fi un lucru trecător. Cu o caretă ce-a trebuit să meargă la pas, pentru ca bolnavul să nu sufere prea mult, ministrul de Justiţie a fost adus la locuinţa sa. De îndată a fost culcat în pat, şi de trei săptămîni nu-l mai părăsise. Doctorul, pentru care nu avusese vreme baronul, a venit el să-l vadă. Profesorul Florea Petre era un om admirabil! Înalt, cu o statură şi un chip de mare duce rus, cu o barbă căruntă, despărţită în două pe mijlocul bărbiei, cu privire caldă şi prietenoasă, îmbrăcat întotdeauna în gheroc, purtînd joben şi cravate mari de mătase, frumos legate, cu o potcoavă de briliante la mijloc, el învîrtea neîncetat pe degetul arătător de la mîna dreaptă şnurul negru al ochelarilor legaţi în aur. Cînd se încolăcea

şnurul pe dreapta pînă la capăt, începea aceeaşi mişcare pe stînga. Avea o veselie care nu era nici profesională, nici prefăcută, ci venea din optimismul său robust de băiat de la ţară. Căci strălucitul internist de astăzi, profesorul prietenos cu toţi studenţii care îi umpleau sălile la cursuri, învăţatul şi mai ales talentatul doctor Florea Petre, marele diagnostician, era de fel de la Bolintinul-din-Vale. Unii din fraţii lui se mai găseau încă moşneni pe lîngă moşiile baronului. Ministrul conservator şi decanul Facultăţii de medicină astfel s-au cunoscut, într-un început de viaţă, cînd rîvna de carte a tînărului Florea a primit un sprijin hotărîtor din partea bătrînului Ienache Barbu, tatăl baronului.

Deşi avea un serviciu cu multe paturi, fiind şeful celei mai mari clinici din Bucureşti, deşi avea cursurile, o foarte numeroasă clientelă şi şedinţe cînd era Parlamentul deschis, pentru că profesorul Florea Petre era senator liberal, medicul acesta conştiincios se oprea asupra fiecărui bolnav care îl chema şi examina cu o aceeaşi luare-aminte şi amănunţime pe toată lumea. Apoi se aşeza tihnit la masă şi scria o reţetă lungă cu un scris de nici el nu îl mai descurca, cerînd o tăcere şi o linişte absolută din partea tuturor în timpul redactării reţetei. Erau poate şi taina perfecţiunii sale clipele acestea de reculegere pe care le cerea, în timpul lor legîndu-se în minte după o metodă şi într-un fel al lui anumit observaţia şi intuiţia, dar era şi o anumită solemnitate a meseriei, în care credea şi pe care o reprezenta. Doctorul ţinea să lase după plecarea sa, prin casele unde adusese vindecarea şi bucuria, şi acest prestigiu al ştiinţei, strîns în cele cîteva clipe de tăcere. Pînă la reţetă, însă, el era vesel şi familiar, nelăsînd să se vadă nici cea mai mică îngrijorare din orice ar fi găsit. În timp ce bolnavul,

după indicațiile lui, își schimba poziția pentru a fi cercetat, profesorul, răsucind neîncetat șnurul ochelarilor pe deget, spunea:

— Lasă, c-o să treacă, neică! Lasă, c-o să treacă!

Pe conu Barbu l-a luat, de cum a intrat în cameră, cu veche glumă prietenească, și baronul a încercat să-i răspundă la fel pe cît a putut. Apoi l-a cercetat aproape două ceasuri. Cine l-ar fi privit, cu oarecare cunoaștere, pe profesor în timpul cît examina ar fi văzut că în ochii strînși, de unde pornea o privire căutătoare și împrăștiată (goală de multe ori de orice expresie, pentru că toată atenția trecuse în ureche sau în vîrful degetelor cu care palpa), încremenea cîteodată ca o pironire și spunea o mirare. Atunci, părăsindu-și firul cercetărilor, doctorul învăluia iute pe prieten într-o căutătură caldă, înduioșată, care ar fi vrut să mărturisească un lucru grav și să mîngîie în același timp. Aceste treceri frînte și numeroase, timp de două ceasuri, au frămîntat fără o vorbă, de la uimire și groază pînă la hotărîre, milă și durere, sufletul acestui uriaș. În cele din urmă, profesorul oftă adînc, îl bătu ușor pe ministru pe spate și zise:

— Ca tunul, ca piatra, ca sîmburele de piersică! Bravo, Barbule! Bine te ții! O să te dreg și o să-ți dau drumul!

— Crezi? îi răspunse baronul, în care puterea mai veche de a ascunde boala se sfîrșea deodată cu prima zi grea, intrînd într-o nemărturisită spaimă.

— Ei, asta e! Ai să vezi că tot sîntem și noi buni la ceva pe pămînt, numai că trebuie să mă și asculți! zise profesorul.

Conu Barbu era gata să creadă și să facă orice, ca un copil. Îl biruise durerea. Se pricepea foarte puțin la tainele ființei omenești și știa tot atît de puțin din medicină, pentru că nici nu-l ispitise, nici nu avusese nevoie. Pentru el fizica și mai ales optica erau științele cele mari. În om vedea limpede numai cum erau așezate organele nobile: creierul, inima și plămînii, pe care le prețuia. Mai jos de mijloc, ideile lui erau confuze despre celelalte organe rînduite în adîncimea trupului. Stomacul nu și-l simțise niciodată și nu avea un gînd limpede despre el. Sfiiciunea și curățenia lui firească îl îndepărtau de la funcțiunile complicate ale măruntaielor, unde totul se transformă de îndată în dospeală și lichide dezgustătoare. Așa fusese toată viața, și în toate. Fugise de ceea ce i se părea că nu e curat și mersese atît de departe, încît în grădinile sale secătuise pămîntul și nu mai izbutea să crească flori, de groaza băligarului, după cum îndepărta de la el multe feluri de mîncare, mai ales prin restaurante și case străine, la gîndul bucătăriilor. Oboseala lui timpurie și fuga de putreziciunile, dar și de mustul vieții, îl făcuseră să prețuiască, de mult, mai degrabă pe omul matur decît pe cel tînăr, prea amestecat, prea murdar în lăcomia instinctelor. Iar din femeie, alesese prietenia, așa cum o ființă mai domoală, ca domnița, se pricepea să i-o dea, deși gelozia stăruia atît de ciudat în el.

Acum, cu frică de necunoscut și groază de murdăria pe care o va întîlni, trebuia să coboare în cunoașterea trupului său. Simțea că e ceva primejdios și dezgustător și avea încredere în doctorul Florea Petre ca într-o călăuză care-l ducea printr-o mlaștină. Toate aceste sentimente îl stăpîneau din ce în ce mai mult, mai ales după ce a fost scăpat de dureri.

Doctorul, însă, în salonul cel mare, unde a cerut de la domniță, de la Bubi și de la Iancu tăcerea și cuviința pentru lungile rețete pe care le-a scris, nu și-a ascuns îngrijorarea. Conu Barbu era foarte greu

bolnav. Medicul ar fi dorit, pentru îngrijirea specială de care avea nevoie, ajutorul unor oameni de meserie. Ziua, spunea el, va trimite un student de al lui ; iar seara, pentru că nopţile sînt mai grele şi mai tulburi, însuşi ajutorul său, un doctor tînăr, ieşit de curînd şi nu prea bogat, ar veni bucuros, să fie aci gata la orice împrejurare. Atît bolnavul, cît şi ceilalţi au înţeles de îndată şi au primit. Pentru protejatul său, însă, profesorul a avut o grijă deosebită :

— Ai să vezi, Barbule, ce mult are să-ţi placă băiatul, l-a înfăţişat pe tînăr, lăudîndu-l ca pe unul dintre cei mai buni medici pe care îi vom avea. Ştie multe şi o să-ţi ţină şi de urît ! Şi-apoi în casa asta a ta, plină şi bogată, o să se mai bucure şi el de viaţă, de un pat moale, de o mîncare mai bună, de catifele şi de mătăsuri după atîţia ani de internat şi de veghe lîngă bolnavi !

Şi chiar în seara aceea, sînt de atunci mai bine de trei săptămîni, doctorul cel tînăr a sosit. Îl chema Matei Sîntu. Era cam de vreo treizeci de ani, mai mult scund, bine legat, cu ochi albaştri, cinstiţi, cu un rîs plin şi glumeţ. Doctorul Sîntu făcea parte dintre acei oameni care încă din tinereţe şi-au măsurat cuvintele şi gesturile. Ştia ce să spună şi ce să ceară, nu se grăbea şi dovedea foarte des că a avut dreptate prin toate ce se întîmplau după vorbele lui, inspirînd astfel încredere. A ţinut să-l examineze şi el cu de-amănuntul pe bătrînul baron; după aceea, a avut o lungă convorbire cu profesorul său. Lui conu Barbu i-a fost simpatic de la prima vedere, şi atît de iute s-a legat de el, încît abia aştepta să se întunece, pentru ca să-l vadă. Toţi ceilalţi, în aceste zile grele, nu se mai simţeau în siguranţă decît dacă era şi el în casă.

Şi, încetul cu încetul, iatacul bătrînului baron, plin de lucruri strînse în atîţia ani de viaţă, s-a schimbat într-o cameră de bolnav. De unde într-o odaie obişnuită toate lucrurile stau risipite, putînd oricînd fi legate de paşii ce se fac de la unele la celelalte, aci ele se aleg şi se strîng lîngă patul bolnavului. Apoi, în orice cameră obişnuită, uşile pot fi deschise pentru toate drumurile şi toate făpturile pe simple înţelegeri dintre oameni, pot intra prin ele, şi totuşi se simte în acea odaie o siguranţă şi o stăpînire a omului care o locuieşte ; pe cîtă vreme într-o cameră de bolnav, toate uşile sînt zăvorîte ; după măsura ceasurilor neştiute şi neaşteptate ale bolii, stau străjile dragostei şi ale grijii pretutindeni ; cei care vin sînt aleşi, toate măsurile de siguranţă sînt luate şi totuşi se simte undeva ca o poartă, pe cheia căreia nimeni nu poate să fie stăpîn. Nimic nu e mai puţin bine închis ca o cameră în care zace un bolnav ! Şi lucrul acesta îl simţea din ce în ce mai mult bătrînul baron. Nici vizitele cîtorva prieteni din guvern şi de la club ; nici obiectele risipite prin casă, pe care de atîtea ori le-a luat în mînă, strînse acum, după cum le-a cerut în jurul său ; nici chiar valsurile lui Strauss, cîntate de domniţa Natalia după-amiezi întregi în a treia odaie, nu izbuteau pentru baron să închidă uşa nevăzută din care bătea un vînt ce cutremura întregul său trup. În timp ce domniţa cînta, baronul, slăbit, ridica şi lăsa un deget galben şi osos pe marginea plapumei de mătase. Făcea aşa pentru că ştia că aşa făcuse o viaţă întreagă. Dar atunci bătaia degetului nu mai putea fi ţinută în frîu dintr-o mare bucurie a mişcării, a unui dans ce venea, ce creştea din suflet şi căruia trebuia să-i dea o faţă şi o descărcare. Acum, însă, degetul acesta nu mai era legat de nimic. Chiar dacă trecea durerea cîte-

odată, în sufletul bătrînului bolnav nu se mai putea închega pasul vieții ca un val sau ca un puls, asupra căruia muzica valsului, cu salturile și mîngîierile ei, să aibă vreo înrîurire. Cunoscută, familiară, acum baronul vedea muzica în afară de el, o privea trecînd prin casă, aburind sau curgînd ca o apă printre fotografiile de demult, dar nu o mai simțea. Din ceafă pînă în călcîie se lăsa o greutate de-a lungul trupului culcat în pat. Plumbul acesta, pe care valsul nu-l mai putea topi, dacă l-ar putea risipi doctorul Florea Petre, ar fi lucru mare, gîndea bătrînul, simțindu-l din zi în zi tot mai mult, cunoscîndu-l tot mai bine cu o inteligență ce i se ascuțea, și n-avea nevoie să se împărtășească celor din jur, pentru că avea siguranța în ea. Lumina nouă a minții îl desprindea de pămînt. Îi dădea răbdare pentru durere și o ușurare ireală a trupului său chinuit și măcinat. De patruzeci de ani, într-un colț întunecat al iatacului, bătrînul baron păstra neatins iconostasul maicii sale. Era o tîmplă grea de stejar, frumos horbotiță dintr-o împletitură tăiată în ramuri de lauri, în frunzișul căreia se repetau, de jos și pînă sus, niște călăreți mici, cu sulițe subțiri și cai ridicați în două picioare pe șopîrle lungi. Ca o armată măruntă, alcătuită dintr-o mulțime de sfinți Gheorghe, urca într-o lumină roșiatică și nesigură spre cer. De tîmpla aceasta erau atîrnate icoanele. În mijloc, o Maica Domnului, mare, suflată cu aur ; sfîntul Niculae, episcopul Mirelor, și sfîntul Haralambie, amîndoi purtînd cărțile înțelepciunii ; cuvioasa Paraschiva, cu îndepărtatul schit, umflat din table de argint, în fund, pe linia ce-i povestește țara ; sfîntul Stelian, apărătorul copiilor, alături de sfîntul Cristofor ; sfînta Varvara, patroana familiei lor, în aghiazma căreia numai mama Mitana mai îmbărbura la zile mari, și puzderie de alte icoane

mai mici, de sidef, de aur și de argint, pe care sfinții sau erau subțiați grecește, sau împodobiți rusește, cu frunze și cu hlamide, purtînd cruci cu cîte două brațe transversale și flamuri ce fluturau din vîrf. Pe lîngă iconostasul acesta, baronul a trecut în fiecare zi, iar dimineața și seara s-a închinat. Niciodată însă, ca acum, nu s-a oprit să-l privească. Din pat, pe unde era întins, aurăriile sclipeau, în bătaia candelelor, iar tîmpla era ca un început de pădure. Dintr-acolo simțea bătrînul Barbu că vine frigul care îl cutremura, după cum într-acolo simțea că se îndreaptă noua înțelegere pe care o avea. În spatele iconostasului, a început să creadă cu hotărîre că odaia lui are o gură ce se deschide undeva, sub pămînt. Și în fiecare zi îl înspăimînta mai puțin, și a ajuns cu încetul, după groază și curiozitate, să o privească liniștit. Astfel, murdăriile bolii sale au început să nu-l mai înspăimînte și să nu-l mai scîrbească. Vărsăturile lui acre și negre, ca drojdia de cafea ; mirosul dulceag al trupului totuși abia spălat ; laptele pe care îl bea și trecea prin el cu zgomot de găunoșenie și iarăși ieșea nemistuit roșiatic, cu vine lungi de sînge închegat — toate desfacerile acestea dezgustătoare ale trupului se petreceau în fața neclintitelor și curatelor icoane, după o lege pe care baronul o înțelegea și cu care se împăcase. Îi rămînea tot mai viu, tot mai curat gîndul care se ținea pe aripi, ca o pasăre în fața iconostasului, pigulind de ici de colea scînteile, înviorîndu-se cu sucul umbrelor și al luminilor. Iar baronul, din pat, se închina fără să fie văzut...

În afară de alte multe daruri și priceperi, tînărul doctor Matei Sîntu îl avea și pe acela de a ști și a voi să-l ajute pe bolnavul său în îndurarea chinurilor sale. El nu era credincios, dar respecta

credința și fețele ei. Așa apucase de acasă, și purta prin lume cuviință pentru credința altora.

Fiu de țăran și el, din Dolj, dintr-un sat de pe marginea Dunării, ceea ce lămurea poate într-o oarecare măsură dragostea și grija profesorului Florea Petre pentru el, doctorul Sîntu văzuse și simțise biserica de copil. Avea un unchi preot și doi frați la fel. Oltenesc prin așezare, neamul lor era, cu multe spițe în urmă, de obîrșie ardelenească. Tatăl său murise demult, și Matei nu și-l mai reamintea decît șters, ca pe un om bine legat, cu o barbă căruntă ca o spumă în jurul obrazului, șchiopătînd greu pe ulița satului, unde toate căciulile se scoteau pînă la pămînt în fața lui. La 1848, răzvrătit, fusese silit să fugă din sat, și timp de trei săptămîni a rătăcit cu doi tovarăși într-o luntre, pe care o mînuia iscusit printre ostroavele Dunării. Așa a trăit, cum a dat Dumnezeu, pînă ce, urmărit de o poteră, cînd a pus piciorul pe pămînt în dreptul Severinului, a fost fugărit și l-a ajuns unul cu un drug de fier, de i-a rupt laba stîngă. Mai tîrziu, întors în sat și iertat, să fi avut doctorul cinci ani cînd a murit. Matei a rămas în grija fratelui celui mai mare, care l-a dat la seminar. Nimic din viitorul medic nu se lega cu popia, căreia îi fusese hărăzit. A învățat latinește, grecește și cîntă și acum frumos, în clipele molcome, dar rare, ale vieții lui, *Primăvară dulce!* Pe la șaptesprezece ani a fugit din școală și a luat-o pe jos de la Craiova înspre București, deși nu avea nici un rost și nu cunoștea pe nimeni. A nimerit la o gazdă, unde făcea robotelile curții și ale pivniței, pentru un pat și o îmbucătură. Mult n-a stat și a trecut într-un pension de băieți, ținut de un profesor aspru, dar deschis la minte și la inimă. Aci a fost găzduit, cu dreptul de a-și face și el ultimii ani de școală, meditînd însă pe cei mai mici. Și i s-a dat să prepare istoria cu toate clasele. În felul acesta, și după înclinare, doctorul Sîntu a ajuns să știe minunat istoria universală mai înainte de a-și găsi adevărata meserie, spre care a fost îndreptat de profesor.

Din pregătire și în special din citiri l-au atras marii cuceritori: Caesar, Alexandru cel Mare și Napoleon. Le știa viața pe de rost, și astăzi încă, de se pornește, el face din ei icoane vii, împodobite cu multe culori și lumini, în care se răsfrîng ochiul său deschis, sufletul proaspăt și felul țărănesc de a privi lumea, care nu l-a părăsit niciodată.

De cum vine seara, doctorul Sîntu intră rîzînd în camera lui conu Barbu, de unde se retrag după o veghe de o zi întreagă domnița Natalia și Bubi. Singurul care întîrzie încă, în tovărășia doctorului, e Urmatecu. I se întîmplă chiar, adeseori, să rămînă și pînă a doua zi în casele de pe Podul Mogoșoaiei. Nopțile de februarie sînt lungi și de multe ori vîntul zgîlțîie ferestrele, iar ninsoarea se schimbă în boabe de gheață, bătînd cu ropot în geamuri. În odaia baronului e liniște, lumină scăzută și un miros amestecat de doctorii, de rană proaspătă și deschisă, pe care conu Barbu nu-l mai simte, și de o urmă de parfum tare de femeie, rămasă din părul, din batistele și rochiile domniței Natalia. Aerisirea se face greu, ca și primenirea patului, pentru că, de o săptămînă, bolnavul, întețit de dureri, nu a mai voit să se miște dintr-o anumită poziție. Ghemuit sub plapumă, el vorbește puțin în clipele cînd își găsește cunoștința, și, dimpotrivă, spune multe în aiurările în care se pierde și din care revine ciudat, fără hotare, cu treceri nesimțite, de ai crede că limpezimea minții și aiurările sînt una și aceeași viață. Pielea lui uscată e caldă de friguri ce nu încetează; ochiul e tulbure, și nu-

mai din cînd în cînd pe omul acesta mic și chinuit broboneazā o sudoare rece. Delirul vine întotdeauna cu aceeași vedenie: pe un piept de cremene, în vîrf de munte, baronul spune că vînează și urcă. Abia vede o potecă îngustă pe buza unei prăpăstii, iar înaintea lui, mereu aceeași capră-neagră, care fuge de nu poate să o ajungă și care se oprește din cînd în cînd, îl privește cu niște ochi roșii, ce se măresc și se micșorează, și rîde la el! Atunci baronul horcăie puternic și se trezește.

Iancu Urmatecu și doctorul Sîntu, fiecare de cîte o parte a patului, așteaptă liniștiți revenirea. Bolnavul se uită întîi speriat la ei, apoi face de mai multe ori: „I? I? I?" ca și cum ar întreba și cu încetul își regăsește cunoștința. Atunci începe doctorul să vorbească, după ce i-a dat încă o îngrijire bătrînului. Povestește mai ales despre plante și despre animale, așa cum le-a văzut o copilărie întreagă și așa cum le împodobește acum cu bogata lui închipuire și cu dorul depărtării. Știe cît de usturător e mustul zăpezii în care se ară primăvara; cunoaște ceasul și încetineala deschiderii nuferilor de pe iaz; a însemnat cercul de umbră făcut de floarea-soarelui printre brazde; mai are în nări mirosul înecăcios al nalbei, și în gură, amarul frunzelor de nuc. Povestește despre albinele care stau pe loc în zbor, închise ca într-o boabă de lumină făcută din bătaia aripelor; a prins licuricii ziua sorbind din melcii topiți în șuruburile caselor de var; știe cum bate inima speriată a vrăbiilor ținute în palmă; a privit în ochii verzi și plesniți de lumina neagră a bufnițelor prinse dimineața și a ascultat șoapta lungă ce fuge prin pădure, sare șoseaua și vine să moară prin tufișurile curții, în salcîmii domoli și cuminți. Dar mai ales doctorul știe, și povestește ca nimeni altul, dragostea animalelor. Baronul atunci zîmbește trist și depărtat, de parcă abia s-ar deschide lumea înaintea lui, iar Urmatecu ascultă cu lăcomie, cercetînd tot mai îndeaproape, mirat, chipul doctorului. Simte că în omul acesta, dincolo de știința lui, e o adîncime și o minte nouă pentru el, că are ochii făcuți să vadă altfel lumea decît ai lui. Și în puține nopți Iancu s-a împrietenit și a început să-l iubească pe doctorul Matei Sîntu, de la care, deși mult mai tînăr decît el, a învățat din belșug. Mai ales tot ceea ce sta dincolo de bariera orașului și era mort pentru Iancu, acum a început să învie. Și un fel de bucurie, de entuziasm și de recunoștință l-au cuprins. Tîrgovețul din el începu tîrziu să cunoască viața de la țară. Și încă o dată se bucură că are moșie. În afară de mîndria și de banii pe care îi aduce, va avea de acum înainte unde să le vadă și pe toate acestea! În fiecare seară, însă, el nu lăsa pe doctor să isprăvească pînă ce nu-l aducea iarăși la povestea de dragoste a animalelor. Și doctorul povestea bucuros. Amintirile lui cresc atunci și se înfrumusețează cu cunoștințele și credințele de astăzi. Cum e și firesc, Matei Sîntu crede într-o puternică forță vitală, pe care natura, adîncă și darnică, o risipește, după el, în nobile lupte, ca și în vicleșuguri subțiri. După spiță și după felul vieții, dragostea — așa cum a văzut-o el și o povestește — e molcomă sau aprigă, pe pajiște, în poiană, ca și în cocină și în țarc. Și din rîndul animalelor mari, crunte sau frumoase în călduri, doctorul trece apoi la neamul nesfîrșit al mărunțișului și al orătăniilor, din care toate înfoielile, toate chemările, împăunările, deznădejdile și gunguriturile sînt scrise în mintea și în evocarea lui. Iancu Urmatecu și-a dat seama cu încetul că, dacă n-ar fi fost Matei Sîntu așa cum e, aducînd viață și voie bună cu el în orice împrejurare, poate

n-ar fi putut să îndure nopţile chinuitoare din iatacul lui conu Barbu, unde vremea e grea şi înceată.

Februarie şi carnavalul aduceau, în Bucureştii ahtiaţi de petreceri, nebuniile lor. Aproape de miezul nopţii, cînd în casa mare, stinsă, de pe Podul Mogoşoaiei, nu se vedea decît o lumină slabă la fereastra unde zăcea bătrînul baron, şi ceasurile, venite o dată cu întunecarea, nu se mai sfîrşeau şi urcau încet, minută cu minută, luptînd cu noaptea, aiurea, nerăbdările şi pregătirile erau în toi. După pungă şi după fantezie, costumele închipuiau, din lumea ţărilor îndepărtate, a fluturilor sau a florilor, a călugărilor sau a oştenilor, fel de fel de travestiri pentru balurile mascate. Lapoviţa şi zăpada nu stinghereau cu nimic nevoia de petrecere. Şi pînă în zorii tîrzii şi tulburi, alergau pe străzi, în sănii şi în carete, pe sub lumina nesigură a felinarelor, oamenii roşii, verzi, galbeni, ascunşi în mătăsuri, cu feţele acoperite de măşti, cu săbii, cu arcuri, cu aripi, cu mărgele pe ei, ca omizile, rîzînd zgomotos, glumind, sărutîndu-se.

În seara unei asemenea nopţi, Bubi se reîntorcea, furat de gînduri, de-a lungul magazinelor luminate încă, rămase deschise pînă tîrziu, înspre casa de lîngă Biserica Albă, unde cina, ca de obicei. Venea de lîngă patul tatălui său. Stătuse toată după-amiaza. O strîngere de inimă, o grijă şi o frămîntare îl stăpîneau. În sfîrşit, după atîta vreme, doctorul Florea Petre i-a chemat pe el, pe domniţa şi pe Urmatecu, în salonul cel mare, şi le-a spus boala bătrînului baron. Era cancer. Pornit de la stomac, aşa credea profesorul, se întindea şi rodea totul. Sfîrşitul departe nu mai putea fi! După plecarea maestrului, doctorul Matei Sîntu le-a dat amănunte. Vorbea cu limpezime despre boală şi despre tot ce se va mai întîmpla. Prevedea o criză mare, apoi o linişte, poate

lipsită de dureri, în care bătrînul se va stinge pe nesimţite. În cît timp n-ar fi putut s-o spună, dar şi el era de părere că mult nu o va mai duce. În această prevestire simplă, îngrozitoare pentru ceilalţi, doctorul Sîntu stăruia pe cuvinte şi aducea o neobişnuită căldură în glas vorbind de profesorul său. Încă o dată admira preciziunea diagnosticului. Din prima zi, spunea el, Florea Petre îl prevenise asupra bolii şi asupra fazelor ei, care se îndepliniseră întocmai. Cu acest dar neobişnuit, adăuga el (şi nici unul din ceilalţi nu-l mai asculta, legînd fiecare, cu inima sau cu mintea, ceea ce îl privea de viitoarea moarte a baronului), l-a văzut în împrejurări mult mai grele pe clinician. O femeie, continuă doctorul Sîntu ca la un curs, a venit la ei la spital cu tulburări specifice, dar neprecise. Profesorul s-a rostit că ar fi cancer. Peste cîtva timp, femeia a murit otrăvită. La autopsie, însă, s-a găsit o tumoare de mărimea unei nuci, ce mai avea sigur înaintea ei, dacă bolnava ar fi trăit, tot timpul de creştere şi de dezvoltare. Era într-adevăr, minunat să poţi simţi — şi nu era vorba numai de ştiinţă, ci de o uimitoare intuiţie — răul şi să-l numeşti! Din tăcerea însă cu care a fost primit entuziasmul său, doctorul Sîntu şi-a dat seamă că celor de aci le scăpa frumuseţea temelor şi biruinţelor medicale. De aceea, se depărtă de cercul celor trei, furaţi de alte gînduri, aproape ruşinat de patima pe care o avea pentru meseria lui. Apoi s-au despărţit. Bubi, după cele ce a aflat, a mai ţinut să-l vadă încă o dată, în seara aceea, pe tatăl său. Ştia că îl va privi altfel cu noua cunoaştere pe care o avea. A trecut încă o dată pînă în odaia bolnavului şi s-a oprit în prag. Conu Barbu dormea.

Slăbiciunea lui ajunsese de neînchipuit. Chipul rămăsese cît un pumn; trăsăturile erau chinuite,

pielea — galbenă, pămîntie și fără luciu. Dintr-un colț a apărut o îngrijitoare, în șorțul ei alb, și i-a făcut semn să tacă și să fie liniștit. Bubi a închis fără zgomot ușa și a plecat.

Pe strada cu lumini, cu trecători și cu sănii, ducea încă în el icoana celor văzute, și o durere, și o deznădejde care nu voiau să treacă.

Nici nu era obișnuit, nici nu se aștepta la tristețea aceasta mare. Trăise atîta vreme departe de tatăl său, și acum, de curînd, de cînd se întorsese în țară, se înțelegeau atît de puțin încît Bubi a fost în primele zile surprins de ceea ce simțea. A crezut la început că e milă omenească numai; apoi, că e teamă de răspundere și de viață. A vrut chiar să găsească în el, în fața întregii moșteniri viitoare, o vinovată bucurie de bani și de libertate, și o umbră s-a prins cîndva din toate acestea. Dar s-a trecut iute, o dată cu celelalte gînduri. În astă seară simțea numai durerea ce creștea din el, fără voie. Erau lacrimi și suspine ce i se opreau în gît, era o nevoie de tînguire. S-ar fi dus oriunde, la oricine ar fi bănuit că ar putea găsi o mîntuire. Și mai ales ar fi dat tot, ar fi risipit întreaga avere, numai să-l scape pe tatăl său. Astfel frămîntîndu-se, ajunse la casa lui Gună Licureanu, unde trebuia, ca întotdeauna, să o întîlnească pe Jurubița.

Luminile erau aprinse și o forfoteală se vedea prin geamurile colorate de la intrare. Jurubița, de cum l-a auzit, i-a ieșit înainte, i-a aruncat brațele după gît și a început să-l sărute din vîrful buzelor. Se simțea că nu vrea să dea îmbrățișări mai calde, mai apropiate, pentru a nu-și strica fața și mai ales pieptănătura, din înălțimea căreia buclele nu trebuiau să se miște.

— Bine că ai venit, dragule! De cînd te aștept! zise ea, trecînd un braț pe sub al lui Bubi și urcînd împreună scările.

— Am stat mai mult astă-seară! E foarte rău! răspunse încet Bubi.

— Ei, lasă, c-o să treacă! Așa sînt bătrînii! adaose ea nepăsătoare, preocupată de altceva. De azi-dimineață, de cînd nu ne-am văzut, numai la tine mă gîndesc! Am o surpriză mare, mare și frumoasă. Ai să vezi!

Și tîrîndu-l de-a lungul odăilor, sărind, gungurind, rîzînd, ea îl duse pînă în salon, unde, întinse pe scaune, așteptau trei costume bogate. Era unul alb, de paiață, cu nasturi mari colorați și o tichie țuguiată, pentru ea; era un costum greu, de mătase galbenă și albastră, de mandarin, pentru Bubi, și o piele de drac roșie, cu o pelerină neagră, cu botfori subțiri și o mască verde, cu coarnele poleite, pentru Gună.

— Mergem la bal! Mergem la bal! începu ea să cînte, bătînd din palme și învîrtindu-se împrejurul scaunelor.

Bubi, rămas în mijlocul camerei, o privi lung, cu tristețe și cu un fel de compătimire. Apoi, cu un glas obișnuit, zise:

— Eu nu merg! Nu pot să merg!

— De ce? făcu femeia.

— Dacă te-ai gîndi mai bine, nu m-ai întreba!

— Dar nu te vede nimeni sub mască, dragule! a fost răspunsul ei. D-aia ți-am și luat un costum de chinez, să nu poți fi recunoscut! Apoi, după cîteva clipe, cu seriozitate: Știi, dragule, nu ne strica bucuria, că ne certăm! Astă-seară sînt prea veselă, pentru ca să mai îndur toate jălaniile tale!

Bubi o privea însă liniștit, cu o surprindere ce creștea din ce în ce.

„Nu simte, sau nu vrea să simtă ?" se întrebă el, și tîmplele începură să-i bată.

Dîndu-și apoi seama că, dacă ar mai întîrzia în fața costumelor și în bucuria provocătoare a Jurubiței, s-ar certa poate ca niciodată, Bubi se depărtă spre ușă, fără a spune vreo vorbă.

Femeia fierbea. Era înciudată. Simțea și ea ce are să vie, la fel cu Bubi. Dar nu numai că nu se temea de ceartă, ci, contrar celor spuse, o dorea. De aceea, alergînd după el, îl apucă tare de braț și, privindu-l în față, îl întrebă :

— Nu vrei să mergi ?! Asta e ultimul tău cuvînt ?

— Nu ! răspunse, stăpînindu-se, omul.

— Bine ! Să nu-ți pară rău atunci de ce se va întîmpla, că eu de dus tot mă duc ! Și se răsuci într-un picior și căută să-nceapă să cînte.

Amenințarea pătrunse adînc în bănuiala mai veche a bărbatului. Și într-o clipă, adormind durerea, gelozia își făcu loc, înveninată de clipa care aștepta. Buzele lui Bubi tremurară. În cele din urmă, neașteptat, nefiresc, el strigă puternic, poruncitor, ca niciodată :

— N-ai să te duci !

Avea nevoie de comanda aceasta, pentru a se găsi pe el, în viața și în voința lui.

Jurubița se opri din zburdălniciile ei, se întunecă și-i aruncă aproape șuierînd :

— Ce-ai spus ? Și-apoi, copilăros și cu o vulgaritate pe care nu și-o putea domoli : Mai zi o dată !

Bubi nu mai răspunse. Se trezise în scîrbă și în oboseală. Abia acum, însă, răbufneau ura și adevăratul gînd al Jurubiței :

— Auzi dumneata — spuse ea cu o groaznică voce pițigăiată și acră, întrebuințată întotdeauna de femei pentru a rosti cel mai mare necaz al lor — nu-mi dai voie să mă duc la bal ?! Și cu ce drept, mă rog ? Și pentru ce ? Pentru că e bolnav excelența-sa baronul Barbu ? Ce-am eu cu el ? Ce-i sînt eu, noră, fată, copil ? Nici n-a vrut să mă cunoască și mi-a-ntors spatele cînd m-a întîlnit. Iar eu să stau, să-mi pun cenușă pe cap și să-l bocesc ? Nu zău ! Chiar atît de tîmpită nu sînt !

Și luînd largul costum de paiață, îl îmbrăcă, îi înfoiă gulerul înalt împrejurul gîtului (și-i venea foarte bine), apoi, privindu-se în oglindă, spuse ca și cum ar fi vorbit cu cineva din altă odaie :

— Fă-mă întîi baroneasă Barbu, și pe urmă cere-mi să nu mă duc la bal !

Nici nu se putea vorbi mai lămurit. Pe Bubi îl trezi ca o lovitură. Simțea acum că n-a fost niciodată vorbă de ceea ce abia a îndrăznit să nădăjduiască la începutul legăturii lor, trăinicia unei prietenii măcar. O crezuse totuși a lui pe Jurubița, și astăzi vedea cu cîtă înverșunare i se ridică împotrivă. Nu mai era mînios, ci se simțea singur și caraghios în casa asta în care nu avea ce să caute. De aceea, se ridică și, cu pas hotărît și fără a mai spune ceva, trecu să-și îmbrace blana. Jurubița nădăjduise că cearta o să fie mai lungă și mai zgomotoasă. Mai avea multe de spus, sau poate tot aceleași lucruri, dar în mai multe feluri. Apoi și liniștea lui Bubi nu-i plăcea ; era un semn de adîncime și de seriozitate de care îi era teamă. Ar fi vrut să încerce o ușurare a clipei, dar i s-a părut că dă prea mult. Nesigură, neștiind bine ce să facă, ea se hotărî în cele din urmă să-și păstreze glasul pe care și l-a luat. Alergă deci după Bubi și îi strigă din capul scării :

— De dus, tot mă duc ! Asta s-o știi !

Și trînti ușa, de zăngăniră toate geamurile colorate în cercevelele lor de plumb.

Alungat de mîhnire şi oboseală din casele unde ar putea să o regăsească sau să şi-o reamintească pe Jurubiţa, Bubi se îndreptă prin noaptea limpede şi ger uscat spre locuinţa tatălui său. Se bucura dinainte că împrejurarea prin care trecuse l-a mînat să-şi îndeplinească o datorie, de la care, fără voia lui, se abătuse. Acum, nici el nu înţelegea de ce nu i-a venit mai devreme gîndul acesta.

Porţile mari de fier erau ferecate. A trebuit să bată, pînă ce un sergent din fundul curţii l-a recunoscut şi a venit. Toate uşile erau încuiate, toate sălile erau stinse. O slujnică somnoroasă a alergat şi i-a aprins un bec de gaz în sala cea mare. Flacăra albastră, nesigură, juca, risipind pe pereţi şi pe tavan umbre uriaşe din lucrurile poliţelor şi din statuile înfipte pe piedestale. Încet, el trecu într-o cameră mai mică, întunecoasă, ce dă în iatacul bătrînului baron. Din întuneric, privi dîra de lumină de sub uşa de la odaia bolnavului. Ascultă. Abia se auzeau şoapte nelămurite dincolo. În cele din urmă, deschise. Bolnavul dormea aşa după cum l-a lăsat. Lîngă el, îngrijitoarea picotea şi ea, cu capul frînt, căzut pe piept. Într-un colţ, pe două divane joase, doctorul Matei Sîntu şi Iancu Urmatecu povesteau ceva. Cînd l-au văzut, nu s-au mirat. I-au făcut loc şi l-au chemat lîngă ei.

Numai Urmatecu l-a întrebat în şoaptă:

— Cum de se face, coane Bubi, c-ai venit ?

Atunci Bubi simţi nevoia să se mărturisească cuiva de ceea ce ducea cu el. Şi începînd cu un „poate dumneata mai mult decît oricare altul, ai să mă înţelegi !“, se porni să-i povestească lui Urmatecu tot ceea ce suferea de pe urmele Jurubiţei : lăcomia, nedelicateţea şi acum în urmă ura ei neînţeleasă şi dorinţa de a se răzbuna pe bolnav, pe el, pe toţi. Iancu asculta, foarte serios. Din cînd în cînd numai

punea un deget pe buze pentru a-i arăta lui Bubi că, în aprindere, a ridicat glasul. Luase şi el obiceiurile bătrînului baron. Şedeau cîteşitrei lîngă o masă de abanos încărcată cu fel de fel de lucruri, de pe care încet, cu un fel de joc al degetelor, Urmatecu căuta obiectele prin întuneric. Apoi le trecea în palmă, le cîntărea, le mîngîia, ca şi cum pe ele şi-ar fi tors firul întîmplărilor şi al povestei. Din cînd în cînd se auzea numai un fel de plescăit, cînd prindea în mînă un lucru luciu şi-l ţinea apoi, strîngîndu-l bine, semn că vorbele lui Bubi intrau mai adînc în el.

Pentru prima dată de la legarea ultimelor întîmplări, Bubi şi Iancu vorbeau despre Jurubiţa. Şi i se păru tînărului baron că se reîntoarce cu mult în urmă, pe vremea cînd îi povestea numai deşarte visuri de dragoste, sub nucii de la Filipeşti. Doctorul Sîntu vru să se ridice, să se îndepărteze. Urmatecu, cu un aer de hotărîre, ca şi cum cele ce se povesteau erau ale lui, îl reţinu, lămurindu-i în cîteva cuvinte. Nu s-a sfiit să o arate pe Jurubiţa ca pe fosta lui amantă ; nu s-a ferit să vorbească de greşalele şi purtarea lui Bubi ; nu s-a ferit să-i arunce acum în faţă o mulţime de lucruri pe care de mult ţinea să i le spună, părinteşte. Bubi asculta cuminte, înfrînt, dojenit. Avea nevoie să-l certe cineva, dar să-l şi apere. Cuvintele strigate, violenţa, voinţa lui faţă de Jurubiţa, neobişnuite la el, l-au obosit. Acum privea în urmă şi se îngrozea de ceea ce făcuse, şi mai ales de cum putuse să le facă. Şi ca în tinereţe, lîngă omul acesta tare, lîngă Urmatecu, ocrotit, el îşi simţea întreaga lui fire cum se reîntoarce şi pune stăpînire pe el. Şi în liniştea aceasta firească, în care se afla de obicei, simţi că are iar nevoie de Jurubiţa şi de dragostea ei, dar fără larmă şi fără scandal. Ar fi dat orice să nu se

fi întîmplat nimic. Şi lui Urmatecu, după ce i-a deschis sufletul, i-ar fi cerut şi lucrul acesta, împăcarea şi siguranţa reîntoarcerii la Jurubiţa dacă nu i-ar fi fost ruşine ! Tot drumul schimbărilor de dorinţe se trecuse în Bubi uimitor de iute. Cînd s-a dezmeticit după atît de îndepărtate înlănţuiri sufleteşti, era departe de ceea ce îl oprise pe Iancu în loc. Omul de afaceri, mai greoi şi mai simplu, nebănuind ceea ce se petrecuse în tînărul baron, fărîma încă vorbe tari, care nu erau decît judecăţi ale experienţei pentru doctorul Sîntu şi uri, ciude şi porniri ale lui Urmatecu împotriva Jurubiţei. În cele din urmă, Iancu mormăi apăsat, dar nu fără oarecare admiraţie şi parcă într-un fir de amintire :

— E muiere afurisită Jurubiţa ! Şi-i primejdioasă foc, pentru că nu e proastă !

Pe Bubi l-au surprins urît cuvintele astea şi l-au şi supărat, neîngăduind să se vorbească astfel despre femeia cu care trăia. Părţile nelegate şi opuse ale fiinţei sale începeau să se ciocnească iar între ele !

De aceea se ridică şi trecu spre fereastră.

În liniştea din odaia lui conu Barbu, numai ceasoarnicele, multe, se încălecau cu mersul lor de toate felurile de prin colţuri. Baronul ceruse să fie lăsat fiecare la locul său, neputîndu-se obişnui cu o tăcere de care totdeauna, noaptea, i-a fost frică. Din salon abia se auzea, prin uşile închise, pendula cea mare bătînd miezul nopţii. O lună ciuntită şi tîrzie, sticloasă în lumina ei albă şi în ger, se revărsa pe acoperişurile caselor scunde din jurul curţii celei mari. Iar Dîmboviţa, abia închegată de sloiuri, se vedea în lung, prin zăpadă, ca un drum aprins. În casă razele cădeau şi se frîngeau, ajungînd pînă la patul pe care urcau încet. Nimeni nu mai vorbea, cînd deodată bolnavul începu să geamă şi să bolborosească ceva nelămurit. Într-o clipă toţi

au fost lîngă el. Povara unei zăceri fără conştiinţă se risipea de pe chipul său. Ochii luptau cu pleoapele grele, să se desfacă. Mîinile începeau să se mişte, şi din ce în ce mai iute fugeau pe plapumă, înfrigurate, de parcă ar fi căutat ceva. Gura se strîngea şi se destindea cu putere, umflînd coardele gîtului, iar capul, neliniştit pe perină, se zbătea dintr-o parte în cealaltă, ca şi cum ar fi vrut să spună un : „Nu !" hotărît la cine ştie ce întrebare. Cînd se oprea, bolnavul, astfel zbuciumat, încerca să se ridice. Pentru cei din jurul său, obişnuiţi să-l audă gemînd la cea mai mică mişcare sau atingere, lucrul părea minunat. Întrezăreau aproape o nădejde, în afară de doctorul Matei Sîntu, care, la capătul patului, întunecat şi foarte atent, urmărea toate mişcările bătrînului baron.

În cele din urmă, pleoapele au rămas deschise, şi bolnavul a privit în jurul său. Căuta să recunoască pe cei din casă, zîmbind fiecăruia dintre ei. Cînd a ajuns la Bubi, a stăruit îndelung. A încruntat din sprîncene, a căutat să se ridice mai sus, mai aproape, apoi a zîmbit iar şi a şoptit încet :

— Bubi !

Nu era obişnuit să-l vadă noaptea alături de el. Apoi a închis ochii şi s-a întunecat. Era supărat pe ceva şi era crunt. Şi, în înfăţişarea aceasta severă, a început să vorbească, din ce în ce mai dezlegat, din ce în ce mai limpede, din ce în ce mai tare. Nu spunea decît un singur cuvînt, numele fiului său :

— Bubi ! Bubi ! Bubi ! Bubi !

Şi pe măsură ce vorbea, ce repeta şi striga, se ridica. A ajuns să şadă în pat. Apoi i-a fost cald şi a aruncat plapuma în lături. Acum privea ţintă la fiul său. Peste braţul îngrijitoarei, care a sărit să-l ţină, a lovit puternic cu pumnul. Lui Iancu, apropiat şi vrînd să-i vină în ajutor, i-a băgat o mînă

sub guler, a tras și a coborît drept alături de patul său. Gulerul lui Urmatecu s-a sfîșiat cu cravată cu tot și i-a rămas bolnavului între degetele strînse. La atingere, pielea lui era caldă, dogoritoare, iar ochii sticloși, ca de nebun. Bubi, îngrozit, se dădu pas cu pas înapoi, în umbra iconostasului. Bătrînul încercă să umble și căzu pe marginea patului. Dar se ridică iute și porni prin casă. Atunci i-a ieșit înainte doctorul Sîntu. L-a luat în brațe și l-a strîns de umeri, ca să-l potolească. Bolnavul se zbătea și se frămînta cu o putere pe care nimeni nu i-ar fi bănuit-o. Doctorul îl luă pe sus și îl întinse iarăși în pat. Și a început atunci o zvîrcolire în care n-a mai vorbit și nici n-a mai încercat să coboare. Se încolăcea, se lungea, se zbătea, nemulțumit nici o clipă cu poziția în care se afla. Se întorcea cu capul înspre picioarele patului, lovea în perine, le împrăștia prin casă și nu scotea decît gemete surde. Potolit, din cînd în cînd, deodată zvîcnea în sus și cădea iar, de parcă ar fi fost azvîrlit, pe partea cealaltă... Doctorul a încercat să-i dea o doctorie, dar n-a izbutit. Se mulțumea să-i pună, pe apucate, prosoape reci pe frunte... Și a ținut chinul acesta pînă aproape de ziuă. Nimeni nu vorbea. Numai patul suna din toate încheieturile lui de bronz, frămîntat de neliniștea bolnavului, și aceeași pendulă vestea de departe, prin atîtea uși închise: unu, doi, trei, patru... Tîrziu, a rămas încolăcit, fără un geamăt, fără o mișcare. După cîtva timp de liniște, cei din casă s-au uitat cu groază unul la celalt. Atunci doctorul Sîntu vorbi cel dintîi:

— Nu, n-a murit! A fost criza pe care o așteptam! De-acum se va potoli!

Și luîndu-l iarăși în brațe, îl culcă frumos într-un pat împrospătat cu perinele bine bătute și răcorite.

Cînd a deschis iarăși ochii, baronul avea o față senină și liniștită.

— De acum nu se va mai chinui! Numai inima îl mai ține! Adevărata viață însă s-a stins! zise doctorul și se duse să-și ia locul pe sofaua din fundul odăii.

Toți cei din casă erau obosiți. S-au așezat prin colțuri, în întuneric, de unde vegheau. Luna întinsese pătratul ferestrei deasupra patului, așezat, numai el, în lumina aceasta albă, ca pe un catafalc de lumină. Baronul Barbu părea singur în odaie și poate așa a simțit și el de a început să vorbească încet, șoptit, rar, dar limpede și cu șir:

— Mare lucru în viață n-am făcut!... Mor însă liniștit! N-am făcut nici un rău nimănui, zise el. Datoria mi-am îndeplinit-o față de toți, iar pe Bubi, pe care l-am ținut multă vreme departe de mine, l-am iubit... Și pe fratele meu Ștefan... și pe Natalia... și pe Iancu... I-am chinuit, dar i-am iubit pe cît am putut... Să mă ierte și ei și să mă ierte toți... Eu atît m-am priceput... Să facă Bubi mai mult decît mine...

Și bătrînul Barbu, albit de razele care îl țineau ca sub un polog, se căzni și, cu greu, făcînd încet semnul crucii, închise ochii și adormi.

Așa i-a prins ziua pe toți, ghemuiți pe unde i-a biruit somnul pe fiecare. Cel dintîi s-a trezit Iancu. Găsindu-și haina deschisă și gulerul rupt, el nu s-a dumerit la început. Apoi, cu încetul, printr-un fel de amețeală și durere la tîmple, își aminti de noaptea trecută.

În curte începuse zgomotul dimineții, căci soarele, luptîndu-se cu cețurile unei zile senine, dar reci, de sfîrșit de februarie, încerca să învie toate colțurile. Un car cu lemne intra pe poartă, pentru multele guri de sobă din casa baronului. Oprit de

şanţ, carul o lua greu din loc, în încordarea unor căluţi mărunţi şi slabi, pe care-i mişcau bicele şi înjurăturile rumânilor.

Ici-colea, cîte un servitor grăbit trecea prin curte şi sufla în degetele îngheţate. Conu Barbu, trezit, auzea toate acestea. Şi cînd Urmatecu s-a întors, i-a făcut un semn uşor cu mîna, chemîndu-l :

— Iancule, s-a sfîrşit !... şopti el. De acum într-o săptămînă, zece zile... Simt eu mai bine decît voi... Şi, mai odihnindu-se puţin, adăugă : Să ai grijă de Bubi !

În bătrînul baron, prin care, în cei aproape şaptezeci de ani, au trecut multe patimi, groaze, nădejdi, bucurii şi dureri acum, mai mult ca oricînd, nu mai rămăsese decît o minte rece şi indiferentă, ascuţită tot mai mult de apropierea morţii. Mărturisirile de dragoste le făcea din amintiri şi pentru că ştia că atunci simţise astfel. Acum însă toate lucrurile se explicau şi se orînduiau numai într-o singură aşezare, pentru el cu un singur ţel : aşteptarea din ce în ce mai încordată. Tot ce simţise odinioară vedea şi era limpede. Era atît de limpede, încît cîteodată, din amestecul de oameni urmăriţi aievea prin cameră şi amintirile lui, începea o lunecare şi pierdută uitare, cu o brumă deasă pe ea, de unde bolnavul îşi revenea însă uşor. Tot mai mult bătrînul baron simţea, şi nu o spunea nimănui, gura deschisă din spatele iconostasului, care ducea sub pămînt. Şi în cele din urmă, cu ochii aceştia ascuţiţi ai aşteptării, a ajuns s-o vadă. Era ca un cap de balaur. Printre dinţii rînjiţi intrau şi ieşeau : domniţa Natalia, Bubi, Iancu Urmatecu, doctorul Sîntu, îngrijitoarea şi, odată cu ei, nişte copii, flăcăi şi fete, numai tinereţe, în haine largi, uşoare, felurit colorate, făcînd anumite semne, înţelese numai de baron. Erau întîmplările vieţii lui întregi, coborîte

pentru el, printre oameni, printre ai lui, cu care se amestecau şi de la care acum, cu fiecare clipă, îşi lua rămas bun. Toţi umblau neliniştiţi şi toţi priveau din cînd în cînd în ochii roşii, mari cît două luni pline la răsărit, ai balaurului. De acolo trebuia să vină ceva ce aştepta baronul Barbu cel dintîi. Şi pe măsură ce vremea trecea, forfoteala asta se limpezea. Se alegeau oamenii de o parte, şi amintirile, de alta, de parcă bolnavul se rupea în două, cu tot ce purta în el, ca în faţa unei judecăţi, aşa cum văzuse el, încă de pe cînd era copil, pe zidurile tuturor bisericilor de pe moşiile lor, în pridvorul cărora s-a jucat, a iubit şi în temelia cărora a ctitorit.

XIV

Balul la care ţinea cu orice preţ să meargă Jurubiţa era unul dintre nenumăratele baluri mascate date de societăţile de binefacere ale doamnelor din lumea mare din Bucureşti. Venea societatea cea mai bună, pentru că intrarea era foarte scumpă şi balul avea loc la Teatrul Naţional. Sala se unea cu scena, dînd astfel o încăpere de o mare adîncime. La toate etajele lojilor erau atîrnate covoare scumpe, iar pe alocurea, cîte o benuară era căptuşită ca o grotă, cu moliciuni de catifele şi foşnete de mătăsuri. Şi în fiecare se improvizase cîte o negustorie fantazistă. Astfel, se ridica taraba pretenţioasă a unor glume cu multe înţelesuri, tipărite pe bucăţi de atlaz alb sau ceruliu, vîndute de Ovidiu al lui Vasile Alecsandri, sau întunecata celulă a lui Hamlet, în care eroul lui Shakespeare împărţea ţigări dintr-o hîrcă de porţelan. Boierii veneau cu paşi leneşi, voit lunecători şi îndrăzneţi, cu o obrăznicie şi o ţinută purtate numai la asemenea baluri. Fracul se punea cu cravată neagră, iar în timpul balului şi în fumoar, nu se scotea jobenul şi nu se lăsa din mînă bastonul cu mînerul de aur. O rînduială veche, rămasă, spuneau cei mai pricepuţi, de pe vremea tricornurilor cu pene, în mijlocul acestei lumi ce se ascundea sub mască, unde cinstea şi închinarea nu se puteau da omului necunoscut, nu obliga la nici

un fel de politeţe faţă de nimeni. Astfel apăraţi, domnii erau bucuroşi să spună ceea ce credeau sau simţeau unor anumite doamne pe care le-au recunoscut uşor, iar doamnele erau fericite să asculte cît mai multe necuviinţe de la cunoscuţi şi necunoscuţi. Era un fel de lege nescrisă a balurilor mascate, căreia lumea bună i se supunea cu mai multă plăcere decît cealaltă. Cînd au sosit Gună şi Jurubiţa, era puţin după miezul nopţii. Pe două rînduri, la intrare, curioşii stăteau să vadă costumele. După ce au ocolit împreună sala, Jurubiţa a hotărît că trebuie să se despartă, pentru a nu fi recunoscuţi. Şi cînd s-a depărtat Gună, Jurubiţa l-a privit lung şi cu plăcere pe tînăr, de bine ce-i venea costumul de drac. Cum era înalt şi subţire, tricoul roz de mătase îi scria trupul frumos, de i se vedea fiecare muşchi. Umerii largi se simţeau puternici sub pelerină, iar masca, dîndu-i siguranţa nerecunoaşterii, îl îmbia să zburde ca un copil. Cîtă deosebire, gîndea femeia, de Bubi, îngreunat, leneş şi veşnic doritor de altceva decît de tinereţe şi de petrecere! Şi Jurubiţa îşi simţi o clipă bucuria de a-l avea pe Gună, de a-l şti al ei şi de a-l dezmierda fie chiar în taină. Apoi se pierdu şi ea în mulţimea măştilor, lăsîndu-se întrebată sau strînsă prin colţuri de îndrăzneala vreunui domino, a unui cavaler sau chiar numai a unui frac foarte bine purtat de către un domn cărunt. Bucurîndu-se de revărsarea luminilor şi nebunia culorilor, Jurubiţa nu rătăcea totuşi la voia întîmplării. Ea căuta ceva, ţinea să descopere pe cineva în mulţimea costumelor.

Ştia că balul acesta, fiind o petrecere de lume foarte bună, în care era aproape o cinste să poţi intra, n-ar fi cu neputinţă să întîlnească pe procurorul Hangiu. Cu simţul ei ascuţit de femeie isteaţă, ea deslușise la procuror înclinarea de a petrece

onorabil și cu folos. Mica poveste de dragoste cu Amelica, în care, de altfel, nici ea nu credea, i-a folosit atît cît să vadă acest lucru. Deși nimic din firea și înfățișarea lui nu-l mînau pe Hangiu spre baluri mascate, el se găsea totuși acum în anul cunoștințelor și al încercărilor. Un om care ținea neapărat să-și facă o situație sigură și o familie potrivită cu ea nu trebuia să lipsească, își spunea Jurubița, de la balul acesta, unde, cu toată neseriozitatea lui, putea să întîlnească pe un viitor cumnat, sau pe orice altă mai îndepărtată rudă bărbătească din partea unei viitoare soții, rudă ce avea să-l prețuiască de două ori : și ca pe un om vesel, și ca pe un om de lume bună.

Acum Jurubița stătea într-un colț și se chinuia să bănuiască sub ce costum ar putea să vină Hangiu. S-a gîndit mai întîi la lucrul cel mai simplu : la un frac. În curînd, însă, și-a dat seama că e o cale greșită. Un om ca procurorul, care avea atîtea cuvinte să vie la un asemenea bal mascat, nu va pierde folosul cel mai mare pentru sfiiciunea și mai ales interesul său de a vedea, a cîntări și a rămîne nevăzut cît timp va dori : masca. Apoi își dădu seama că masca, fără costum, ar fi nefolositoare pentru statura grăsuță și îndesată, lesne de recunoscut, a lui Hangiu. Deci, dacă e, sigur că trebuie să fie travestit. Și aci Jurubița cădea în valul nesfîrșit al necunoscuților, care creștea neîncetat în jurul ei.

O muzică îndepărtată începuse să cînte arii săltărețe. Din cauza înghesuielii, aproape nu se dansa. Nu era loc. Lumea se mulțumea să petreacă vorbind, plimbîndu-se și tachinînd. Nu lipseau nici perechile mai îndrăznețe care se sărutau prin colțuri, sau se legau doi cîte doi, cu lungi serpentine culese de pe jos. Confetile plouau. Mulțimea veselă și îmbătată

de libertate petrecea. Un singur om, într-un costum mult prea strîmt pentru el, ședea stingher sub o lojă, privind. Ținea brațele încrucișate pe piept, ceea ce făcea ca mînecile prea scurte să i se ridice pînă înspre coate, luînd astfel din solemnitatea și seriozitatea costumului. Era un hatman de oaste, nobil și sever, desprins din paginile cronicilor moldovenești. Așa cum era purtat costumul, cu pieptul scos, cu capul dat pe spate, căutînd parcă slavă și dreptate, nu părea a costum, ci a om adevărat, pierdut din alte veacuri și din altă țară. Însă nu după mîndria aceasta, ci după haina care plesnea pe făptura lui dolofană l-a recunoscut Jurubița pe procurorul Hangiu.

Ascunzîndu-și bărbia cît mai bine în gulerul înfoiat și scrobit de paiață, ea se apropie de hatman, îl privi provocător, se învîrti în jurul său, îl atinse cu un deget, încercă să-i smulgă hangerul din brîul roș, ce-i strîngea șalele și burta umflată, și-i spuse, după această lungă cercetare, cu o voce pițigăiată :

— Bună seara, mască !

Hatmanul, în mîndria și izolarea lui, se simți aproape insultat. El făcu doi pași și vru să se strecoare în mulțime dacă paiața albă nu s-ar fi ținut morțiș după el. În cele din urmă, Jurubița, văzînd că îl pierde, se hotărî să ridice pentru o clipă masca și să-i spună aproape gură în gură :

— Bună seara, domnule procuror !

Întîlnirea pentru Hangiu era cu totul neașteptată. La masa și în intimitatea lui Bubi Barbu, pe care l-ar fi dorit liber în lumea lui, unde l-ar fi putut și el folosi mai bine pentru relații, tînărul procuror găsea că Jurubița e o piedică aproape personală. De aceea nu se legase cu ea printr-o prietenie mai adîncă și mai firească pentru tinerețea lor. Aci, însă, cu buzele umede și zîmbitoare, mirosind a floare

şi a carne, femeia îl ispitea. Mai ales după ce i-a spus că Bubi n-a vrut să vie şi, cu un anumit gînd, i-a mărturisit că Licureanu o lasă singură, încercîndu-şi norocul pe la alte măşti, Hangiu s-a oferit de îndată să petreacă seara împreună. Jurubiţa a primit bucuros şi, părăsind sala, au urcat scara cea mare, ascunzîndu-se la o masă din fundul fumoarului. Aci, procurorul, ieşindu-şi din măsura lui obişnuită, a comandat şampanie. Şi cu paharele lungi, subţiri şi reci, pe buza cărora foşnea spuma înţepătoare, au ciocnit, privindu-se adînc în ochi. La a doua sticlă, procurorul era neobişnuit de vorbăreţ. Se trăsese cu scaunul foarte aproape de Jurubiţa, explica, se frămînta şi, din cînd în cînd, într-un gest ce voia să fie mai convingător, apuca, prin faldurile bogate ale costumului, genunchiul rotund al femeii, sau coapsa plină ce i se oferea discret şi nu se sfia, stînd picior peste picior.

Ceea ce spunea procurorul erau lucruri menite să o facă pe Jurubiţa să-l admire. În primul rînd, deplîngea mizeria şi sărăcia balului în care se găseau. Aşa ceva văzuse el de multe ori; dar adevărate baluri nobile şi elegante ea nu văzuse încă. Şi fireşte că toate minunăţiile astea procurorul le întîlnise la Paris. Însă, hotărît, din ce în ce mai mult, în seara aceasta lui Hangiu îi plăcea femeia. O descoperea, în sfîrşit! Simţea una din nerăbdătoarele lăcomii pentru care dai totul, în tinereţe mai ales, numai să ai şi să stăpîneşti. Cu mîinile şi cu risipa el dovedea acest lucru, nu însă şi cu vorba. N-a izbutit, în toată aprinderea lui, să găsească un cuvînt de apropiere, de mîngîiere sau de dorinţă. N-a putut să născocească un compliment, n-a rostit o admiraţie, pentru că, aşa făcut şi crescut cum era, procurorul Hangiu nu se putea uita pe sine. Din tot ce spunea, parcă ar fi poruncit Jurubiţei să-l placă şi să-l iubească. Fireşte că purtarea lui lua o cale ocolită, prin fel de fel de povestiri cu el şi despre el. Ce-a spus, de pildă, femeilor întîlnite prin trenuri, care nu s-au mai coborît în gările pentru care au plecat, ci mergeau mai departe; cum a explicat odată Parisul unei nemţoaice sosite de curînd, de care apoi n-a mai putut să scape; cum a sfătuit-o el odată pe o cîntăreaţă să se îmbrace pentru un bal de la Opera Mare şi a avut succes şi a fost premiată... toate întîmplările astea, şi erau multe, veneau unele după altele, întovărăşite neîncetat de mîngîieri, de întîrzieri de mîini pe braţele, pe umerii Jurubiţei, care zîmbea, nu se sfia şi îl asculta. Dar nici o linguşeală, nici o drăgălăşie, cum se spun de obicei femeilor! Deşi aprins, Hangiu nu putea să uite situaţia inferioară în care el o aşezase, după multe judecăţi, pe Jurubiţa. O biată femeiuşcă, fără nume, simplă şi necitită! Şi acum, cînd, în sfîrşit, o dorea, nici nu putea să-i treacă prin minte că femeia nu s-ar grăbi să se lase iubită. El cu purtarea i-o dovedea, dar atît. Familia, creşterea şi mai ales funcţiunea lui de procuror îl împiedicau de la altceva. Ea trebuia să priceapă şi să se grăbească!

De partea ei, Jurubiţa îl cîntărise. Vedea, şi nu se înşela, că are în faţă un stîngaci înfumurat, arzînd acum de un foc de paie. De altfel, aşa bănuise mai demult, şi pentru ceea ce urmărea, se bucura. Oamenii ăştia plini de ifose şi plini de ei, cînd se aprind, sînt mai uşor de înşelat (dîndu-le impresia că se întîmplă ceea ce vor) decît un sălbatic în felul lui Urmatecu, sau un sentimental în felul lui Bubi. De aceea, lăsîndu-se în voie mîngîiată, provocînd chiar îndrăznelile, ea simţi că ceea ce trebuie să-i dovedească mai întîi lui Hangiu e că-l ascultă, că petrece cu povestirile lui şi că-l admiră. Din

cînd în cînd numai, lungea după cum voia timpul de care avea nevoie (pe care procurorul l-ar fi tăiat bucuros cu o plecare) cu cîte un liniştitor : „Fii cuminte !" care nici nu supăra, nici nu îndepărta, ci numai amîna. Astfel lămurită, Jurubiţa încercă să se apropie de ţelul urmărit şi începu ea cu laudele pentru Hangiu. Acoperea totul cu tonul unor mărturisiri sfioase, de mult reţinute, care se bucurau de neaşteptata împrejurare din astă seară pentru a se putea dezvălui. De ceea ce s-a ferit procurorul se folosea ea acum, cu multă siguranţă. I-a spus mai întîi că l-a cunoscut de îndată după costum. Un om ca el nu putea fi îmbrăcat în alt fel ! Şi cum îi vine ! Şi cum îl poartă ! Apoi, că niciodată n-ar fi dorit să se sfîrşească serile cînd e şi el la ei, în casa lui Gună şi la masa lui Bubi. Fireşte că de asemenea n-a uitat să vorbească de rău pe cei doi prieteni : Gună era fluşturatic, iar Bubi, fără voinţă. Şi deşi mărturisea că ea e numai o femeie fără pricepere şi fără prea multă carte, spunea că poate să-şi dea seama că nici un viitor nu-i aşteaptă pe cei doi prieteni. Şi, în acelaşi timp, pentru a nu scădea nădejdea poftelor şi pentru a da un semn că ceea ce el dorea are să se întîmple, începu să-l mîngîie pe Hangiu. Acesta se lega mai mult de femeie şi prin ceea ce i se făgăduia, dar şi prin surprinzătoarea judecată pentru viitor, neaşteptată pentru el la Jurubiţa şi pe care o găsea adevărată. Femeia ştia că viitorul altora are să-l intereseze, mai ales prevăzut în rău, şi era sigură că viitorul lui o să-l înflăcăreze chiar mai mult decît lăcomia de sînul şi şoldurile ei, de altfel neprecupeţite sub mîngîieri.

De aceea, simţi cum trece ca o răceală şi o greutate peste procuror. Se cumpăneau în cîteva clipe aprinderea dorinţelor şi ale vinului cu grija cea

mare şi năzuinţa lui de fiecare clipă. Şi într-un om uscat şi bine hotărnicit sufleteşte, numai cu rîvnă de a ajunge ca Alexandru Hangiu, nici tinereţea, nici femeia n-au putut birui. Se lăsă iute prins de dulceaţa laudei, şi, fără să vrea, în puţine clipe se găsi în faţa Jurubiţei nu bărbatul, ci magistratul. Şi omul se minună iarăşi, şi mai mult, de cîte era în stare să înţeleagă muieruşca aceasta.

Pentru procuror, deci, şi pentru alte vremi mai bune, lipsite de nedreptăţi şi hatîruri, Jurubiţa îşi ridică paharul. Ea bău pentru dreptatea pe care avea să o aducă omul acesta rar şi cinstit, care avea nevoie numai de o împrejurare prielnică pentru a se dovedi cine e. Tînărul plin de rîvnă era lovit în adîncul inimii sale. Ar fi plecat acum din bal, cît mai iute, nu ca adineauri, cu o femeie pe care o dorea, ci cu o fiinţă care îl sporea şi îl încuraja. Se simţea aprins de focul unei înţelegeri şi al unei admiraţii, şi Hangiu n-a cunoscut niciodată fericire mai mare decît atunci cînd se vorbea bine despre el şi era lăudat.

— Un prilej, cît de mic, şi uimeşti Bucureştii, domnule procuror, aşa cum eşti dumneata ! reveni femeia, întărind speranţele care-l îmbătau.

— Cred că ai dreptate ! îi răspunse el, cu o umbră de melancolie. Dar unde să găseşti prilejul acesta ? De mărunţişul dosarelor noastre nu se agaţă nici unul dintre cei mari. Ei, cînd fac ceva, au grijă să nu treacă prin sitele legii. Iar întrucît priveşte politica, unii îi acoperă pe ceilalţi !

— Ce-ai zice să prinzi un fir care să treacă prin toate deodată ? întrebă ea.

— Aş spune că am noroc ! se grăbi să răspundă procurorul, rămînînd însă nedumerit.

— Şi dacă norocul acesta ţi-ar ieşi în cale aci, astă-seară, cînd te aştepţi mai puţin ?

— Aş spune că nu cred ! şi desfăcîndu-se deodată din încordarea în care se găsea, Hangiu, aproape dezamăgit, îşi reaminti de femeie.

Turnă iarăşi şampanie în pahare, şi mai îndrăzneţ decît la început, încercă să-şi apropie buzele de obrazul ei. Dar Jurubiţa de data aceasta păru mai puţin dispusă pentru mîngîieri. Ea întoarse capul şi se depărtă. Apoi, desfăcîndu-şi cu grijă costumul, scoase o hîrtie lunguiaţă, ridicînd-o cu două degete deasupra paharelor.

— Dacă nu te-aş fi găsit astăzi aici, mîine veneam la tribunal ! M-ai fi primit, nu e aşa ?

De data aceasta procurorul revenea, uimit şi cuprins de o mare curiozitate :

— Ce-i asta ? întrebă el, privind-o neîncrezător.

— Un denunţ ! răspunse simplu femeia.

Hangiu întinse mîna. Jurubiţa se feri.

— Nu ! făcu ea. Mai e timp ; acum, cînd nu ştii încă despre ce e vorba şi despre cine, poţi să te mai gîndeşti ! N-ai decît să te faci că n-ai văzut, şi hîrtia dispare ! Şi deschizînd iarăşi costumul, se prefăcu a o ascunde în faldurile lui.

Magistratul, înciudat, insistă :

— Dacă e ceva serios, dă-mi-o !

— E împotriva cuiva foarte tare ! zise ea.

— N-are de-a face !

— E ceva foarte greu !

— Cu atît mai bine !

— Ia seama, e primejdios ! şi a fost duioasă în cuvintele acestea.

— Meseria mea e numai primejdie, de aceea e şi frumoasă ! răspunse el solemn, regăsind tot ifosul şi patima sa profesională.

Se adăuga însă pentru el şi o anumită presimţire că femeia nu minte şi că într-adevăr o întîmplare neobişnuită îi ieşea în cale.

— Poftim, zise femeia, şi noroc ! Şi-i întinse coala împăturită.

Procurorul desfăcu hîrtia şi-i citi cu lăcomie cuprinsul. Apoi se opri o clipă şi spuse :

— Asta e povestea veche a grecului ! Să fie oare aşa ?

— Te mai îndoieşti ? Nu are semnătura ?

— Cine e acest Ivanciu P. Cristu ? Adresa o văd ; există însă cu adevărat ?

— Te poţi convinge oricînd ! răspunse ea. E negustor bătrîn şi onorabil ! Îl cunosc !

Şi rămase zîmbind la Hangiu, care nu-şi mai putea lua ochii de pe şirurile unui scris stîngaci şi coborîtor. Cînd s-a spart însă balul şi au fost să plece acasă, Jurubiţa şi l-a căutat pe Gună şi s-a pierdut cu el în mulţime, deşi procurorul o sărutase de cîteva ori pe umăr, şi ea nu se ferise.

Din seara în care tot Alexandru Hangiu i-a povestit întîlnirea cu familia Urmatecu, la balul de la Palat, Jurubiţa n-a mai avut linişte. Viaţa ei alături de Bubi i-a deschis nu numai înţelesuri pentru întîmplări nouă, dar i-a răstălmăcit şi o mulţime de lucruri din trecut, pe care ea le simţea cu adevărat într-un anumit fel, dar nu pe de-a-ntregul. Abia acum legătura ei de atît amar de vreme cu Urmatecu o supăra prin tot ce dăduse şi prin cît de bună, de modestă şi de încrezătoare a fost. Şi erau anii cei mai buni ai tinereţii sale ! Mai ales tot ceea ce Iancu n-a vrut să-i arate ca preţuire, felul lui de a o face să simtă neîncetat că îi e ibovnică şi că i se cuvine mai puţin şi mai prost decît soţiei, acum, după atîta timp, o mîniau încă. Şi cu atît mai mult cu cît ea se ştia şi mai deşteaptă şi mai pricepută decît coana Miţa. Apoi mai crescuse alături de duşmana ei şi Amelica, leită maică-sa, ba mai rău.

închisă, proastă, la vîrsta ei fără un gînd de dragoste și deci fără iertare, pricepere și îngăduință, Amelica aceasta și-a schimbat de îndată prietenia copilăriei față de ea în ură. De cum a simțit că se petrece ceva neobișnuit între tatăl ei și Jurubița, n-a încetat să o gelozească, să o urmărească și să o sîcîie. Mai ales o chinuia cu trăsura : n-a fost împrejurare în care să dorească și ea, ca femeie tînără, să se plimbe cu trăsura lui Iancu, și după multe rugăminți să o dobîndească, fără ca Amelica să nu prindă de veste, să nu stăruiască pe lîngă tatăl ei, și în ultima clipă să i-o ia. În legătura ei cu Urmatecu, gîndea Jurubița, dacă ar mai fi ținut, ar fi ajuns o zdreanță, de care toată lumea putea să-și bată joc ! Și lucrul acesta, acum, cînd se găsea în siguranță, nu putea să i-l ierte. Vrăjmășiile n-au încetat, dovadă cele întîmplate la doamna Blanche, modista. Ba, dimpotrivă, au crescut și s-au adîncit. Astfel, Jurubița era sigură că tot lui Iancu, mîna de femei, îi datorește intriga de la baron și chiar de la Bubi. De vreme ce cunoașterea ei nu putea trece totuși de o anumită măsură, ea își închipuia că nu putea să fie altă piedică în refuzul lui Bubi de a o prezenta și al bătrînului baron de a voi să o cunoască (ceea ce i-ar fi deschis un drum — cine știe ? — înspre mai mult) decît tot intrigile femeiești.

De aceea, o înciuda și o neliniștea tot ce auzea de bine din partea cealaltă. Cînd a aflat, de pildă, că Iancu a cumpărat Bălășoienii, o lună de zile n-a mai vrut nici rochii, nici pălării, nici obișnuitele ei nimicuri pe care azvîrlea banii. Și-a strîns mîna, ca pe vremea lui Urmatecu, și o amintea la fiecare pas : „Azi am văzut o umbreluță cu mînerul de mărgean ! spunea, de pildă, cu un ton așezat și copilăros. Și era, dragule, ca o spumă. Dar n-am luat-o,

că banii sînt scumpi și ne trebuiesc la lucruri mai mari !" Și toată vremea făcea numai fapte cuminți și înțelepte, pe care le răstălmăcea cu nevinovăție, doar se va arăta părtașă la necaz.

Dar toate astea pînă într-o zi, cînd i-a spus lui Bubi că vrea și ea o moșie cît de mică. Ar putea să fie chiar numai un petic de vie sau de livadă pe numele ei. Iar la răspunsul lui Bubi că averea nu e a lui, ci a tatălui său, că el nu are mai mult decît îi dă și că și așa au mîncat aproape banii pentru fabrică, Jurubița, uitînd pentru o clipă toate cinstirile după care alerga și simțind aprig și cu lăcomie numai interesul și dorința de a nu-l scăpa, răspunse :

— Prost plătește baronul Barbu nevoile de om tînăr ale fiului său !

Și amărăciunile pentru ea nu încetau, ci se schimbau numai. Iar ahtierea ei încerca toate drumurile ! Cînd voia bani, cînd voia prețuire ! Și în afară de risipa pe lucruri mărunte, cu care iarăși începuse și nu se mai mulțumea, deocamdată viața și împrejurările nu-i mai dădeau nimic. Femeia astfel se învrăjbea în adîncul ei, și din cea mai mică întîmplare izbucnea.

E adevărat că în frămîntarea asta își îngăduise o plăcere : pe Gună Licureanu. Tînărul o făcea să uite necazurile și înfrîngerile, de care însă nu se despărțea, mai avînd încă nelămurite nădejdi. Și în zilele astfel nesigure, chinuite de pofte și ambiții neîndestulate, a venit vestea, puțin după Bălășoieni, a balului de la Palat. Pentru Jurubița a fost împlinirea tuturor răbdărilor. Dacă ar fi putut să dea în toți deodată, și în fiecare pentru că ținea sau îl acoperea pe celălalt, ar fi fost fericită. Gusta mai dinainte bucuria unui rău pe care să-l facă lui Urmatecu pentru că e el și pentru că a ajuns ; Miței

și Amelicăi, pentru că le ura; baronului, pentru că n-a vrut să știe de ea, și lui Bubi, pentru că nu e cu totul în puterea ei și pentru că e fiul baronului!

Încă foarte încurcată, i se învîrtea în minte povestea auzită la masă de la Potamiani în chestia falsurilor și a cumpărării Bălășoienilor. Păstrase numai gîndul că s-ar putea scoate ceva aci, dar trebuia să i se explice iarăși, să poată și ea înțelege toate încurcăturile astea avocățești. De aceea, într-o după-amiază l-a întîlnit în Cișmigiu pe grec, întotdeauna dornic de un scandal, în care, cît de cît, să fie amestecat conu Barbu și oamenii săi. Gazetarul i-a explicat că vînzarea e bună și că asupra ei nu s-ar mai putea reveni de vreme ce cel interesat, vînzătorul, boier Lefter, se mulțumise cu banii luați. Firește că vestea aceasta a fost o mare dezamăgire pentru Jurubița. Ceea ce ar fi vrut ea mai întîi ar fi fost să vadă zburînd moșia din ghearele lui Urmatecu, și după aceea să mai vină și alte pedepse. „Dar mai pot fi și alți interesați", îi lămuri mai departe Potamiani. Oameni care să fi avut cît de cît o cunoaștere a împrejurărilor, oameni serioși, al căror cuvînt să tragă greu, să dorească dreptatea și cinstea și să dea pe față hoția de la fundul lucrurilor! Ăștia însă sînt greu de găsit, pentru că sau nu știu, sau nu vor să știe. Dacă s-ar găsi, ei ar fi cei „interesați" despre care vorbea procurorul, interesați nu în vînzări sau cumpărări negustorești, ci cu un gînd mai înalt, de curățenia moravurilor și limpezimea vieții tuturor. Jurubița rămăsese pe gînduri. Începuse să prindă și să întrezărească rostul treburilor, dar nu vedea încă cine ar putea să știe ceva și să aibă curajul în toată povestea aceasta. Potamiani, însă, văzînd-o nehotărîtă, nu a părăsit-o pînă ce nu i-a descris încă o dată frumusețea biruinței și mai

ales dulceața răzbunării. Cu vorbe aprinse și destul de bine ticluite, el i-a înfățișat un baron deznădăjduit, un Urmatecu rugător și un Bubi gata să dea orice satisfacție pretențiilor Jurubiței!

Cîtva timp femeia a căutat, neliniștită, pe omul potrivit, pînă ce, în cele din urmă, își aminti de Ivanciu. Ținea minte de mult, de la o masă la Urmatecu, de pe vremea unei negustorii pentru care cei doi bărbați nu erau înțeleși. Auzea parcă amenințarea lui Iancu și vedea, ca acum, mutra nemulțumită a lui Ivanciu încă o bucată de vreme cît îl mai întîlnise prin casă. Nu se putea ca Ivanciu ăsta să-l iubească și nu se putea să nu aibă și el vreun dinte împotriva lui Urmatecu. Știa că și acum mai sînt prieteni, dar asta nu făcea nimic! „Uri vechi mocnesc în tot locul, și între părinți și copii, dar între prieteni, și încă de ăștia! își spunea Jurubița. Totul e să știi să le aprinzi și să știi să momești pe cel de care ai nevoie!" Și, cu asemenea gînduri, a pornit să-l întîlnească pe Ivanciu.

Negustoria lui era departe, tocmai la Obor, o chiristigerie veche. Cînd a sosit Jurubița, singură, înfofolită în blănuri, în sania lui Licureanu, cu caii numai zurgălăi, acoperiți cu valtrapuri lungi, din fel de fel de lîni colorate, împodobite cu cozi de vulpi, s-au speriat băieții și au alergat să dea de veste jupînului. Ivanciu a ieșit în pragul unei căsuțe din fund, ascunsă printre blănile de brad așezate în șiruri lungi, a pus mîna streașină la ochi și s-a uitat bine la cucoana asta care venea spre el. Cînd a fost la cîțiva pași, a recunoscut-o și a poftit-o înăuntru. Aici era un birou mic, cu multe catastife, cu sobă cu mangal și un ceainic cu țuică fiartă. Un miros dulceag de scorțișoară și mirodenii plutea prin încăpere, amestecat cu iuftul de la cizmele unor argați cu care Ivanciu stătea de vorbă. Cînd au

rămas singuri, negustorul zîmbi și tăcu, după obiceiul lui de veche neîncredere. Mai turnă țuică într-o ceașcă, trase de cîteva ori pe nas aburii parfumați, o întinse Jurubiței și așteptă.

— Ne cunoaștem de mult, boierule ! încercă femeia să lege vorba.

— Hî, Hî ! făcu Ivanciu, cu ochii în jos, prudent, rușinos și intimidat de eleganța și frumusețea ei.

— Pe vremea aia eu eram o nimica toată, iar dumneata aveai necazuri cu nenea ! Că aflam și noi, că d-aia eram prin casă !

— Îhî ! afirmă Ivanciu fără să rostească nici un cuvînt, dînd din cap.

— Ei, multe s-au schimbat de atunci ! începu ea, lungind cu un oftat vorba, pentru a da bătrînului timpul să prindă încredere.

Și amîndoi tăcuți iar. Ivanciu era greu de momit ; Jurubița nu știa bine care drum duce mai lesne în sufletul lui. De aceea, mai făcu o încercare :

— Pe noi doi ne-a ajutat Ăl-de-Sus destul ! Să nu-l mîniem ! Dar de nenea Iancu ce zici ?

— Ei ! răspunse Ivanciu ridicînd sprîncenele și privind într-o parte.

Putea fi și mirare, și admirație, și aprobare. Bulgarul scăpa prin mormăieli și gesturi nelămurite.

— Mă gîndesc la moșie, la Bălășoieni ! adăugă femeia, privindu-l țintă. Cum de ți-a scăpat dumitale printre degete, că doar dăduseși și dumneata bani buni în ipoteca baronului ?...

Fără să vrea, ea a ridicat glasul, ca și cum ar fi vorbit cu un surd, doar o înțelege și o răspunde. De data aceasta Ivanciu răspunse numai : „Da, da !" și îi sticliră ochii de cîte avea pe suflet.

Jurubița își dădu atunci seama că e undeva o piedică. Oricît ar fi el de șiret și oricît s-ar feri să se dea prins, avea în el mai mult decît o prudență : era o teamă. Femeia se gîndi puțin să vadă ce ar putea fi. Apoi, deodată, zise fără a se sfii :

— Știi că bărbatul meu a murit și că nu mai sînt cu nenea ! Parcă o să mă mai ascund de dumneata ? ! Uită-te la mine : putea el să mă îmbrace așa ?

Argumentul era hotărîtor acum, după ce i-a atras luare-aminte. Într-adevăr, din cîte știa Ivanciu despre Urmatecu, greu i-ar fi venit să creadă că el a îmbrăcat-o pe Jurubița în blănuri. Va să zică, ea nu venea din partea lui Iancu să-l iscodească pentru cine știe ce. Și o piatră i se luă de pe inimă ! Dar atunci pentru ce venea ? O bănuială nouă, mai ușoară, își făcu loc în mintea lui. Oricum, omul se deschise la față și începu să ridice, cu priviri scurte, ochii asupra femeii. Aceasta a simțit că nu s-a înșelat.

— Da, da, boierule, așa e, cum gîndești ! zise ea pentru ca să nu lase nici o clipă să se risipească din ce-a strîns. Că n-o să facă toată viața ce-o vrea ! Să mai simtă din cînd în cînd că nici alții nu dorm și nu uită !

Și sorbi din ceașcă și așteptă. În sfîrșit, Ivanciu văzu pe ce drum apucă femeia. Era vorba tocmai pe dos de ce credea el. Poate de o răzbunare împotriva lui Urmatecu. Ce o fi avut Jurubița pe suflet, treaba ei, dar de ce se gîndise și la el ? De aceea el răspunse liniștit și cu nevinovăție :

— Cusururi multe o fi avînd, dar Iancu mi-e prieten vechi, și bulgarul, prevăzător, dădea înapoi de la cel dintîi pas ce i se păru primejdios.

— Prieten ? El cu dumneata ? răspunse iute Jurubița, Dar de ce vrei să uiți cîte ți-a făcut ?

Și ea înșiră iute pagubele, mai mult bănuite decît știute. Livada de la Pietroșița și Bălășoienii, înghițite pe nesimțite de Urmatecu, țineau locul de frunte. Ivanciu, însă, care își aducea aminte mai bine ce

cîştigase de pe urma lui Iancu, nu se lăsă dus în ispită, mai ales că nici nu vedea limpede despre ce e vorba. Atunci Jurubiţa începu să-i povestească ce a prins şi pe ce cale se află. Îi lămuri cît putu ea mai bine înşelăciunea lui Urmatecu la vînzare; îi spuse că ştie ea pe un procuror care ar fi gata să pornească cercetarea şi-l asigură, în cele din urmă, că n-ar fi vorba chiar de o pedepsire, ci mai mult de un fel de sperietoare, cu care să-l domolească pe Urmatecu din pornirile lui, ce nu se mai opresc, batjocoresc pe toată lumea şi de nimeni şi nimic nu se tem.

Astfel desfăcute, gîndurile se apropiau şi mişcau şi în Ivanciu lucruri adormite de mult. Pentru pagubă nu s-ar fi gîndit niciodată să se pornească împotriva lui Iancu, pentru că nu o avusese. Pentru frica însă care îi era de el; pentru tot ce şi-a rîs întreaga viaţă arhivarul de mintea lui mai greoaie; pentru teama în care îl arunca de nu se putea apăra decît cu tăceri şi vicleşuguri, şi mai ales că nu era vorba de un proces cu condamnare, ci numai de un fel de început, Ivanciu parcă s-ar fi simţit atras să intre şi el în joc! Cînd a aflat însă că e vorba de o hîrtie, de scris şi de semnat, prin care să-l dea de gol pe Iancu, şi că hîrtia asta are să rămînă în dosare, şi că oricînd Urmatecu ar putea să o vadă, iarăşi l-a apucat frica şi i-a spus Jurubiţei că el nu iscăleşte.

Frica de Iancu nu putea să o alunge. În cele din urmă, Jurubiţa mai încercă o vorbă:

— Nu vrei, va să zică boierule, să-l ai la mînă?! Bine! Odată şi odată o să te aibă el pe dumneata, şi atunci are să-ţi pară rău!

A trebuit ameninţarea asta, găsită la voia întîmplării, pentru ca în mintea înceată a lui Ivanciu să înceapă să se facă lumină.

Da' cum să nu-l aibă Iancu la mînă! Îl avea de mult, că de-acolo i se trage toată frica, precum şi din neprevăzutul născocirilor lui drăceşti. Că de cîte ori îi vine bine lui Urmatecu, îi scoate scrisoarea, cu încurcătura omorului din pădure, şi i-o pune sub nas! Şi de cînd tot încearcă să scape de ea! Dacă ar izbuti de data asta?! Şi acum parcă ar putea! Şi pentru prima oară, nesigur pe judecăţile lui, dar nevrînd să piardă ocazia din mînă, Ivanciu se deschise, în sfîrşit, şi fiinţa care i-a ieşit înainte a fost tocmai Jurubiţa. Îi inspirase încredere cu isteţimea ei, şi apoi, gîndul acesta nou, întrezărit de Ivanciu, de curînd venit, îl grăbea. La toate neîncrederile pe care le avea încă, femeia, înviorată, spunea:

— Tii! Da' cum nu te gîndişi mai devreme, boierule?! Pentru aşa necaz făcea să alergi dumneata după mine! Da' las' că-i bine şi-aşa, că Dumnezeu e bun şi are grijă de toate! Să vezi cum o să vină să te roage să primeşti scrisoarea şi să-l ierţi!

Şi plimbîndu-se agitată prin biroul strîmt al chiristigeriei, Jurubiţa nici n-a simţit, în bucuria ei, că şi-a sfîşiat cîteva volane de mătase de pe clopotul înfoiat al fustei în aşchiile de brad ce se agăţau de ea. Ivanciu, cu ochelarii murdăriţi de degete slinoase, clătinaţi pe vîrful nasului, scria denunţul împotriva lui Urmatecu. Din cînd în cînd se oprea, încă neîncrezător, încă înfricoşat, şi întreba cînd o să aibă scrisoarea pe care o dorea de atîta vreme.

— De cum l-o chema procurorul, o scuipă! răspunse femeia cu un cuvînt mai tare, pentru ca să fie şi mai bine pe înţelesul bulgarului.

Şi cînd acesta, peste cîteva minute, iar s-a oprit, cuprins de aceleaşi temeri, şi a întrebat cine o să-i aducă scrisoarea, Jurubiţa a răspuns, cu o otravă în glas:

— Nenea! De-a buşilea, uite-aici! Şi dacă n-o veni el, că o fi închis, ţi-o aduc eu, cu procurorul!

Şi Ivanciu a scris iarăşi liniştit. Spunea în slove stîngace şi în cuvinte mîncate, că a fost şi el dintre împrumutătorii nemărturisiţi; că au fost amînaţi de Urmatecu la termene; că ştie că el a falsificat procesul-verbal de situaţie; că el, Ivanciu, vreo pretenţie bănească n-are, dar că pentru limpezirea şi cinstea lucrului dă de veste şi iscăleşte, cu numele întreg: Ivanciu P. Cristu. A tras, în sfîrşit, un I întortocheat, cu melci, şi un C cu mai multe caturi, a pus strada şi data şi apoi a suflat pe hîrtie, privind-o de departe. Jurubiţa abia aştepta să i-o ia dinainte... Cînd a fost sigură de denunţ, ea împături jalba, o băgă în manşon şi, fără să mai întîrzie, plecă, dînd un bună ziua scurt şi grăbit.

Lăsat singur, Ivanciu s-a aşezat iar la masă, şi-a luat capul în mîini şi n-a ştiut bine ce e cu el. Ca atunci cînd a fost să-i arate ultima oară Urmatecu scrisoarea veche despre omorul pădurarului, a început să simtă în jur, aproape, ca nişte boturi de cîini, care mîrîiau şi se dădeau la el. Şi a rămas să se gîndească multă vreme dacă a greşit sau nu.

Înainte de a porni cercetările, procurorul Alexandru Hangiu a stat să cumpănească: ce pierdea şi ce cîştiga lăsîndu-se „sesizat", cum îşi spunea el. Încredere prea mare n-avea în speţă. Dacă lua chestiunea în mîini şi nu se mişca nimeni, ceea ce nu credea, era bine; dacă da însă curs denunţului, şi Urmatecu începea să strige, şi sărea şi conu Barbu, şi nu era pe placul conservatorilor, era poate şi mai bine. În orice caz, el, ca procuror, era apărat de datoria meseriei lui. Nu era ţinut să ştie cine e Urmatecu, iar gîndurile de căsătorie le mai amînase, şi figura Amelicăi de la balul de la Palat se ştersese de cînd

avea o ispită mai apropiată, pe Jurubiţa. Chiar dacă va ieşi cu scandal, cuiva tot are să-i prindă bine: liberalilor. Şi deşi Hangiu ştia că larma şi lupta se vor duce dincolo de biroul său şi că el nu va putea fi amestecat în niciun fel, se bucura şi socotea că e o înţeleaptă mişcare pentru el să folosească în felul acesta onest şi îndepărtat partidul liberal, pentru metodele practice ale căruia avea înţelegere. Pe conservatori i-a simţit întotdeauna străini şi de firea, şi de convingerile lui. Mai ales acum în urmă, de cînd cu ultimele întîmplări şi întărirea partidului conservator cu fracţiunea junimistă, Hangiu nu numai că nu avea încredere în boierii ăştia, dar zîmbea de cîte ori se gîndea la ei. Politică nu putea să facă. Credea însă că se pricepe, şi mai ales că vede realităţile, şi că ştie încotro e drumul bun şi sănătos. Cîţiva dintre miniştrii cei noi şi întregul grup junimist veneau din altă lume: erau nişte domni cu preocupări literare şi artistice. Şi asta pentru Hangiu era hotărîtor! Literatură nu citise niciodată, nici chiar în străinătate, pe vremea studenţiei, şi a rămas cu o amintire ciudată, de lucru inutil, despre literatură de cînd văzuse o piesă a lui Victor Hugo, de mult, la Paris. Detesta pe toţi avocaţii, mai ales pe cei tineri, care, după obiceiul vremii, îşi împănau pledoariile cu versuri învăţate pe dinafară, şi nu avea respect decît pentru marele maestru al barei, vestitul civilist State Iacomin, o minte strict juridică, construind şi demonstrînd numai în cuprinsul textelor, deşi avea o frumoasă cultură. În serile în care era obosit de dosare, Hangiu recitea codurile cu plăcere. Lua cîte un articol, din codul civil mai ales, îi păstra cuprinsul proaspăt în minte, închidea ochii, privea codul cu toate împărţirile lui de la înălţime şi sărea în el, cu articolul, tocmai unde trebuia, ascultînd parcă îmbucătura

precisă a principiilor de drept ca pe închizătorul unei carabine! Pentru un om astfel croit, oratoria înaltă a miniştrilor junimişti n-avea nici farmec, nici dreptate. Iar vorbele lor usturătoare şi de duh nu erau decît obrăznicii ciocoieşti. Prefera îndrăznelile lui Potamiani, mai la îndemîna celor mijlocii, după cum şi răsplata liberalilor, în bani buni, pentru cei care lucrau pentru ei. De altminteri, Hangiu îi socotea pe liberali ca fiind singurii în stare să se organizeze serios în clientela lor politică şi la guvern, şi în opoziţie. De aceea, se hotărî şi, în cele din urmă, el se lăsă sesizat.

De la primele cercetări, au fost dezamăgite ura Jurubiţei şi nădejdile lui Ivanciu: Urmatecu a declarat că n-are nici un fel de cunoştinţă despre neexacta redactare a procesului-verbal de situaţii, iar Manolache Tîrcă, mai curajos decît s-ar fi crezut şi mai devotat naşului său decît acesta însuşi ar fi putut să nădăjduiască, a spus că a greşit de muncă multă şi de oboseală. Astfel încît nu i-a rămas mai nimic în mîini procurorului, care visa dreptate împotriva celor mari şi ţintea mult mai sus decît la un biet funcţionar fără nici un fel de însemnătate şi care, sigur, nu era autorul principal. Marele scandal politic dorit de toţi, de Potamiani mai ales, nu mai avea de unde să pornească. Totuşi, întîrziind, dar cu inima îndoită, procurorul nu putea să închidă cercetările. Pe capul lui Tîrcă plutea o primejdie sub care funcţionarul stătea liniştit, îmbărbătat mai ales de cuvintele lui Urmatecu. Soţia lui însă, Lisaveta, era înnebunită de groază. Nu mai mînca, nu mai dormea şi nu-şi mai găsea locul. Blestema pe boieri şi pe duşmani şi era toată ziua în bucătăria coanei Miţa, unde plîngea şi se tînguia. Era o femeie între două vîrste, muncită, pe trupul căreia nu mai rămăsese nimic din tinereţea de odinioară. Sub rochia ei

de chembrică fumurie, sînii, burta şi şoldurile erau ca nişte desagi, unii peste alţii. Pricepea greu lucrurile cele mai simple, avea privirea ştearsă şi neliniştită şi frămînta mereu în mînă o batistă mare, plină de lacrimi, din care muşca din cînd în cînd, astupîndu-şi plînsul.

Pentru coana Miţa, procesul lui Tîrcă era numai al lui. Nici nu-i trecea prin minte că, într-un fel sau altul, Iancu ar fi putut fi amestecat. De aceea îi privea pe bieţii oameni, pe Tirceşti, cu milă şi cu depărtare. Şi, în fiecare zi, nu înceta să-l roage pe Urmatecu să facă ce-o şti şi să-i scoată de sub urgia căzută pe capul lor.

La primul interogatoriu, Iancu a răspuns scurt şi precis şi a cerut să vadă denunţul. Cînd a citit iscălitura lui Ivanciu, a strîmbat din colţul gurii, de parcă ar fi voit să muşte, cum făcea de obicei, şi n-a rostit nici un cuvînt. Seara, însă, cînd s-a întors acasă, i-a spus într-o doară soţiei sale:

— Ascultă, Miţo! Ce mai face căzătura aia de nea Ivanciu, că de mult nu l-am văzut?! Nu ştiu, mă obişnuisem cu el, aşa nărod cum e! Mai trimite-l pe Toma să-l cheme la masă!

Şi Toma s-a dus, şi Ivanciu a venit. La început s-a temut că-l cheamă să dea socoteală. Pe urmă, însă, omul s-a liniştit, văzînd că nu se întîmplă nimic. Au mîncat, au băut, s-au veselit şi nici nu s-a pomenit măcar de întîmplare. Bătrînul negustor şi-a luat nădejdea de la scrisoare, a crezut că toată povestea n-a fost decît o prostie încurcată de un cap de femeie şi a fost bucuros că Iancu fie că n-a aflat cine a iscălit denunţul, fie că l-a iertat. Şi apoi a tot venit, ca de obicei.

Totuşi, Urmatecu îşi dădea seama că nu poate să lase chestiunea încurcată. Foile liberale începuseră să facă aluzii, strecurate pe la diferite rubrici. *Săge-*

țile lui Achillevs puneau fel de fel de întrebări unui tînăr procuror, menite să stîrnească vîlvă și curiozitate, și acum în urmă apăruse un articol îndrăzneț și lipsit de orice fel de cuviință, neiscălit, intitulat: *Tîrcă, cel fără de prihană.* Vorbea la început de frumusețea și sfințenia datoriei împlinite, pentru ca să arate apoi că în țara românească nimeni nu-și face datoria. Funcționarul mic, lăsător și leneș era botezat Tîrcă, generalizat, înmulțit și risipit ca lindenii pe trupul țării, de unde din putreziciune vine răul, pentru ca apoi același Tîrcă să fie iertat și scuzat atît timp cît și cei mari sînt la fel. Și aci se țesea cu litere groase o ticăloșie fără pereche împotriva bătrînului baron. Într-un chenar negru, ca de mort, se scria că ministrul e rău bolnav, se deplîngea boala nemiloasă, dar se deplîngea și țara, arătînd ce e de vină neamul să aibă guvern și să n-aibă ministru de Justiție! Se sublinia că boala e o chestie personală a domnului ministru, oricît de crudă și de gravă ar fi, și se cere remanierea guvernului. A fost silit președintele de consiliu, drept răspuns, să solidarizeze Camera cu un prilej bine ales și să provoace o aclamare de simpatie pentru conu Barbu, pentru a arăta poziția guvernului față de ticăloșiile strecurate, afirmîndu-se în același timp corectitudinea și destoinicia funcționarului public. Iancu a ținut și el o ședință de mulțumire, la societate.

Acestea toate, precum și deznădejdea Lisavetei și grija unei afaceri neînchise l-au făcut pe Urmatecu să se ducă să-l vadă pe procurorul Alexandru Hangiu. De data aceasta, însă, ținea să se simtă încă de la început calitatea în care venea. După ce a trecut cu ifos pe sălile tribunalului, aruncînd în dreapta și în stînga cîte un „bună ziua, băieți", cînd a fost poftit să aștepte în anticamera procurorului, privind, prin fereastra țesută cu stele de ger, Cișmigiul încărcat cu zăpadă, a mai rostit o dată cine e tocmai cînd se deschidea ușa dinspre procuror. Și-a dat răspicat numele în grija aprodului:

— Domnul avocat Urmatecu, președintele funcționarilor publici, vine din partea domnului ministru al Justiției! Spune-i așa, mă băiatule! și a strecurat, pe la spate, o monedă în mîna omului.

— Bine, coane Iancule! făcu aprodul, puțin mirat de cîte auzea, el, care îl cunoștea de treizeci de ani.

Cînd a intrat la Hangiu, avocatul Urmatecu a fost prietenos, dar deosebit de grijuliu pentru Tîrcă, de parcă ar fi fost clientul său.

— Ce facem cu becisnicul ăla de Tîrcă, domnule procuror? întrebă el familiar și-i întinse mîna magistratului.

— Anchetă, după cum știți! îi răspunse tînărul, poftindu-l să ia loc.

— Și-o să mai țină mult?

— Pînă ce vom avea toate dovezile!

— Care dovezi? Că n-oți fi găsit și martori?

— Sînt!

— Ei nu, pe ăștia aș dori să-i văd și eu! și Iancu începu să rîdă și să petreacă. Apoi, deodată, regăsindu-și aerul său serios: Știi, dragă procurorule, că a aflat și ministrul de chestia asta și găsește că faci oarecum exces de zel? Chiar azi-dimineață am vorbit despre dumneata! Și rămase să-l privească lung, peste birou, pe Hangiu, adăugînd: Bine, nene, cu un pîrlit ca Tîrcă v-ați găsit?!

— Asta mi-am spus-o și eu! îi răspunse celalt, dar ce să fac dacă mi-a rămas numai el în mînă și a și recunoscut?

— Din prostie!

— Ba, culmea, domnule advocat, eu cred că din cinste!

— Ei, bravo, așa-mi placi! Vezi că m-ai liniștit? Acum miros eu încotro ai s-o iei!

— Nici eu nu știu pînă ce nu voi avea dosarul încheiat!

— Lasă, lasă, că știu eu, și-o să știe și alții, și o să fie bine!

Și Urmatecu se ridică. Își căuta un timp de cîștigat și o schimbare de vorbă. Pe cînd își arunca ochii prin odaie, Hangiu îl privea curios, avînd și el, în sfîrșit, în față pe omul acesta, despre care auzise atîtea, și aproape numai rău. Viclenia, deșteptăciunea și fărîma de abilitate i le deslușise din cîteva cuvinte, dar și (oricît ar părea de necrezut) o naivitate de modă veche. Se simțea că omul, gîndea magistratul, a împletit numai fire mărunte, a urzit numai intrigi de casă, cu fini, cu nepoți, cu prieteni de chef și boieri încrezători. Cîteodată a izbutit să-și șteargă urmele și din fața justiției, pentru că se pricepea la hîrtii și încurcături. N-avea însă nimic din cel ce aruncă lațul departe, cu prevedere, cu îndrăzneală și lasă să prindă după mai mult timp. N-avea stofă politică, într-un cuvînt! „Dar de simpatic e tare simpatic, gîndi Hangiu, și te trage ceva înspre el, și trebuie să fie foarte plăcut cînd nu-ți aduce neîncredere și vrea să-ți fie prieten. Și omul acesta ar fi putut să-mi fie socru dacă ar fi vrut!" gîndi procurorul și nu i se păru ciudat.

Pe o farfurie ascunsă între dosare, ochiul lui Urmatecu descoperi două mere și își spuse că Hangiu trebuie să fie lacom, și iar se uită la el că e gras. Iar pe o etajeră cu cărți, o statuetă de bronz, așteptînd, dădea impresia, fiind împachetată pe jumătate, că e în drum spre locuința magistratului. Stătea într-adevăr numai în trecere *Pescărița* închipuită de statuie, turnată cine știe de cîte ori, într-o fabrică din Germania, și atît de grosolan, încît se vedeau picăturile de tuci nerase bine de pe la încheieturile celor două jumătăți care o alcătuiau.

— Îți plac *statuile,* dragă procurorule, după cîte îmi dau seama, zise Urmatecu.

— Foarte mult, mai ales cînd sînt artistice! răspunse Hangiu, mîngîind *Pescărița,* mîndru și bucuros că s-a văzut.

— Și mie! Știi că la mine e aproape un muzeu? Strîng de douăzeci de ani!

Și Iancu ascultă iarăși, cu o curiozitate nedumerită, ca atunci cînd la nevoie i-a vorbit frumos despre femei baronului, vorba asta nouă pe care o rostea. Nu o mai spusese niciodată. O agonisise picătură cu picătură din umbra lui conu Barbu, și acum îndrăznea să-i dea drumul pentru prima oară. Începea și el să poarte, în sfîrșit, lucruri din lumea altora, care, cu încetul, începea să fie și lumea lui. Și se uită vesel împrejur, ca și cum ar fi scăpat de o mare încercare. Că izbutise, asta s-a văzut din felul în care celalt s-a prins. De partea lui, Hangiu era tot atît de mulțumit cu răspunsul dat. Socotea că omul i-a putut prețui gusturile alese și subțiri. Și dacă pînă la urmă nu-i va fi el socru, o să fie altul ca el, și în nici un caz nu strică să se știe ce fel de om e el, cu atît mai mult cu cît, pentru colegi și vizitatori neașteptați, cumpărarea statuiei presupunea știrbirea bugetului pe două luni.

Urmatecu socoti în cele din urmă că așa se face treaba, cu schepsis, și se descurcă un fir înnodat, fără să-l atingi. Se găsea într-un fel de prietenie cu Hangiu; vorbise de Tîrcă nu mai mult decît trebuia; îl apărase așa, pe de departe; adusese și umbra ministrului între ei și încheiase discutînd ca boierii despre statui. Pentru astăzi cumpăni că e de ajuns. Ce-o mai fi, de acum, cîtva timp, va trebui lucrat pe nevăzute. Cînd va fi nevoie, are să mai vie, că

băiatul e curățel, nu mănîncă pe nimeni, după cum i s-a spus, deși știa că altfel nici n-ar fi mers cu el.

— Apoi, domnule procuror, se hotărî cu oarecare solemnitate pentru încheiere Urmatecu, tare mi-a părut bine că te-am cunoscut! Auzisem multe lucruri bune despre dumneata. Pentru a doua oară voi vorbi astăzi cu ministrul! De altminteri, nădăjduiesc să te văd și pe la mine, pe la masă. Știi, fără mofturi, ca între noi! Te aștept să-ți arăt muzeul!

Și-i strînse mîna puternic și cu prietenie lui Hangiu. Acesta îl conduse pînă la ușă, cu multă atenție și plăcere. Ca de obicei, farmecul lui Urmatecu, de om sigur pe el, îl cîștigase și pe magistrat. Iancu se mai opri însă în prag, se întoarse și, folosind la plecare deosebirea de vîrstă dintre ei, spuse pe neașteptate:

— Și vezi, mă flăcăule, ce faci cu nepricopsitul ăla de Tîrcă! și se depărtă.

Hangiu, mulțumit pînă atunci, avu deodată impresia că a fost furat de ceva și căută să se dezmeticească. Îi lipsea încheierea, așa după cum ar fi vrut-o el, la întrevederea aceasta, care, de altfel, nu i-a displăcut. Și se simțea astfel biruit, pentru că vorba de la urmă și puterea ei le luase Iancu Urmatecu cu el.

Acesta, cînd a sosit acasă, a găsit iar stăruința coanei Mița și bocetul Lisavetei. De data asta, însă, le-a mustrat amarnic pe femei:

— După ce faceți prostiile, tot eu să alerg să vă scap! zise el mai mult muzical decît cu necaz.

Nici una din cele două femei însă n-au putut să prindă înțelesul ascuns al vorbelor. Îl știa numai el. și era mulțumit.

— Că așa cum credeți voi, n-o să meargă. O să fie și bani de dat! Dar nu prostește, cum vă închipuiți, ci cu rost și cu dichis! mai spuse Iancu.

— Dăm, nașule, dăm cît o trebui, numai să ne vedem luminați! se tînguia Lisaveta, care își și ridicase o fustă să ajungă la buzunarul de sub a doua.

— Nu așa, femeie! Las', că fac eu toate cum e mai bine, și la urmă mă socotesc cu finul! Dacă n-ați avea bani, mi-ți mai da iar o poliță, că nu e capul lui crai!

Și coana Mița o liniști pe Lisaveta, îi spuse să aibă încredere în nașul ei și o luă la bucătărie.

Chiar în ziua aceea, Toma al lui Urmatecu, băiat deștept și cu încrederea lui Iancu de cînd izgonise cîinele care s-a întors, urca iar cele trei etaje de la *l'Indépendance,* ducînd cu grijă o cutie frumos împachetată. Pe treptele de lemn, murdare, trosnind sub pași, luminate în întuneceala după-amiezii de iarnă de cîte un bec de gaz aerian, cu o flacără albastră, cu miros greu, omul căuta locuința procurorului. Ca și Papillon, Hangiu făcea parte dintre românii care, după ce au trăit într-o sărăcie studențească de prin mansardele Parisului, căutau să-și păstreze amintirile la București, fugind de casele tihnite, joase și cu boltă de viță. De aceea, se cuibăreau prin podurile celor cîteva clădiri din centrul capitalei, unde întunericul, scările, o duhoare de curte interioară și zgomotul străzii să le aducă aminte de Apus și de tinerețea lor liberă și generoasă. Toma avea poruncă să revină de atîtea ori, să sune și să bată pînă ce îl va găsi pe Hangiu. Atunci, să-i dea cutia și o carte de vizită și să-i spună: „Conu Iancu vă urează poftă bună!" și să plece. Bacșiș să nu aștepte și nici să nu se întoarcă dacă o fi chemat. Și Toma a făcut întocmai! Urmatecu era mulțumit, cînd, o oră după aceea, un aprod de la tribunal aduse cutia, fără nici o altă vorbă. Iancu se miră la început, apoi se grăbi să desfacă pachetul. Vreo zece pere cît pumnul, galbene și

lucii, ca ceara, așa cum numai marile băcănii și cofetăriile le vindeau, frumos așezate în vată, stăteau neatinse, după cum le trimisese. Urmatecu simți o supărare ce semăna a mînie. Tinerelul ăsta, aproape îndrăzneț, avea aerul că îi dă lui pildă de măsură și dovedea apoi că Iancu nu putea fi chiar atît de sigur de el cum credea azi dimineață, după vizita pe care i-a făcut-o. Aceasta a fost cea dintîi părere. Stînd însă și cugetînd, liniștindu-se și sfătuindu-se pe sine, din tot ce știa despre lume, președintele funcționarilor publici își reaminti că procurorul e un om cu ifos mare, de modă nouă și foarte încrezut de persoana lui, uitîndu-se nu numai la ce, dar și la cît i se trimite. Tăcerea în care Hangiu a învăluit neprimirea darului putea fi răstălmăcită oricum. Și Urmatecu, voind să se asigure că asta e calea cea bună a înțelegerii, trimise a doua zi o cutie de două ori mai mare. De data asta, Hangiu nu-l lăsă pe Toma să plece. Deschise cutia în fața lui, se bucură de priveliștea celor douăzeci de pere, dar o dădu iarăși omului, rugîndu-l să-i mulțumească stăpînului său și să-i spună că pe el, procurorul Hangiu, l-a învățat tatăl său să mănînce pere cînd sînt doi bani litra, iar nu în inima iernii.

De data aceasta, lucrul era lămurit : procurorul nu voia să primească nimic de-ale mîncării ! I se părea, de bună seamă, că e prea puțin și că seamănă a plocon ! De aceea, Iancu, înciudat pe el însuși că nu deslușise bine de la început, căutînd să-și dovedească totuși dreptatea gîndurilor și încrederea că nu poate să fie cineva care să refuze un dar dezinteresat, se călăuzi după ce mai văzuse în jurul lui Hangiu. Și, în felul acesta, își aduse aminte de statuia *Pescăriței*. „Va să zică, astea îi plac !" își spuse el și căută să-l înțeleagă pe procuror, dîndu-i oarecum dreptate. Dacă e vorba să primească ceva, apoi să

fie un lucru care să rămînă ! Și găsi că băiatul nu-i prost.

Și iarăși a fost silit să ia drumul prăvăliei lui Schweickert, în calitate de cumpărător. Vienezul, de cum l-a văzut și a aflat pentru ce a venit, s-a speriat, crezînd că iar a mai murit cineva. După ce însă Urmatecu l-a liniștit, au început să caute împreună un obiect, să semene a statuie, și să fie de folos. Și au găsit o lampă. Era o femeie goală, ținîndu-se pe vîrful picioarelor pe o scoică. Subțire și lucie ca un fus, cu toate amănuntele feței, ale degetelor și ale pletelor năclăite în grosolănia aceluiași tuci în care era turnată, deși avea o poleială de bronz, ea ridica un braț foarte lung, ținînd în mînă un vas de alamă, cu fitil și sticlă, bun pentru uleiul de rapiță. Un glob mare albastru cît jumătate din statuie îi întregea frumusețea. Urmatecu socoti că foarte greu ar putea cineva să refuze un asemenea dar, și, sub forma unui pachet voluminos, lampa luă și ea calea locuinței lui Hangiu, în brațele lui Toma. Nenumărate drumuri a fost silit să facă omul, urcînd de cîte două-trei ori pe zi scările de la *l'Indépendance*. După ordinul lui Iancu, a și așteptat de cîteva ori cîte un ceas la ușa procurorului. Totul a fost în zadar. Ușa nu s-a mai deschis. I s-a părut chiar lui Toma că o dată a auzit pe cineva tiptil pe dinăuntru, care a venit, s-a oprit și a umblat la clanță, ca și cum s-ar fi uitat prin gaura cheii ; iar altă dată, pe cînd aștepta, a văzut ca o umbră urcînd scările și topindu-se de îndată ce a dat ochii cu el. Amîndouă întîmplările servitorul le-a povestit stăpînului său. S-a mai lăsat să treacă o zi, și Toma a fost trimis iarăși, și, pentru ca procurorul să fie luat prin surprindere, omul a primit ordin să se ducă o dată dis-de-dimineață, iar altă dată noaptea tîrziu, și tot n-a fost nimic de făcut. Veșnic a dat

de aceeaşi uşă închisă, de parcă nu mai locuia nimeni acolo. Urmatecu s-a lămurit, în cele din urmă, că Hangiu nu poate fi mituit, şi aceasta l-a pus pe gînduri, cu atît mai mult cu cît lucrurile nu se linişteau. Lisaveta nici nu mai pleca de la ei şi începuse să spună prostii întemeiate pe cine ştie ce cuvinte scăpate de Tîrcă numai ei, la vreme de necaz: că el nu plăteşte acum numai pentru faptele lui şi că cine l-a băgat în iadul ăsta trebuie să-l şi scoată! Coana Miţa le auzea, le aducea seara soţului ei şi tot nu pricepea. Apoi, atacurile în foile liberale s-au înteţit.

În fiecare zi ticălosul de la *Săgeţile lui Achillevs* mai aducea cîte ceva nou. Azi, numărul hectarelor; mîine, heleşteul; poimîine, acareturile, „din minunata vînzare a unei preafrumoase moşii de un prea bine cunoscut domn către umbra lui", după cum spunea cel care scria. Iar în altă parte, sub titlul *Uite-o, nu e!* se vorbea, tot aşa, de o moşie ascunsă sub basmaua unui scamator, care o făcea mică, mică, şi o băga în buzunarul vestei. Şi ticăloşiile nu mai încetau! Ceea ce era însă mai grav în toată povestea aceasta, ce se învenina din ce în ce, era faptul că, zorit, Urmatecu nu mai vedea nici o scăpare pentru Tîrcă şi nici o linişte pentru el. Şi soluţia trebuia găsită curînd, înainte de moartea lui conu Barbu, şi numai la adăpostul lui. Iar bătrînul era din zi în zi mai rău.

În fiecare dimineaţă, cînd intra Urmatecu la el în odaie — în ultimul timp din cauza zbuciumelor nu mai putuse să rămînă peste noapte acolo — bolnavul, liniştit din noaptea crizei celei mari, îl privea cu ochii strălucitori şi rotunzi, din faţa lui uscată şi galbenă, îi zîmbea blînd şi îi spunea, cu un glas din ce în ce mai scăzut: „Bună dimineaţa, Iancule! Mai am cinci... sau mai am trei zile de trăit!" Apoi îl chema alături şi-i mîngîia tăcut şi încet mîna.

Nesiguranţa timpului scurt, în care trebuia să se zbată l-a făcut pe Urmatecu să nu-şi poată duce singur îngrijorarea şi s-a destăinuit soţiei sale. Coana Miţa l-a ascultat cu capul plecat, ridicînd privirea înspre el numai cînd faptele o mirau sau cînd afla că Iancu se găsea în cutare sau cutare împrejurare, unde ea bănuise pe altcineva. Şi după ce îl dojeni încă o dată de mamzel Hélène, pe care nu o uitase, şi se răzbuna astfel tîrziu şi cu alt prilej, ca orice femeie, coana Miţa a plecat fără să spună un cuvînt.

Iancu a crezut fie că nu se mai poate bizui pe tovărăşia ei, supărată de toate pe care i le-a făcut, fie că situaţia lui e atît de gravă, încît singur nu-şi mai poate da seamă de ea. Şi o zi întreagă a fost ca un condamnat fără nicio scăpare.

Ca de obicei, coana Miţa şi-a văzut de treabă. A tăiat carnea la bucătărie; a măsurat săpunul spălătoresei; a dat cu degetul pe lucruri, să încerce dacă fata a uitat sau nu să şteargă praful, şi pe faţa ei liniştită nimic nu se putea vedea. Totuşi, în ea, cu voinţă şi cu trecere pe o lunecare de gînduri chemată stăruitor, femeia călătorea şi întreba. Atinsese cu degetul mijlociu icoanele, aprinsese candela şi aruncase în jar, pe o lopăţică, miruri vechi şi cîteva boabe de smirnă, lăsînd prin casă o mireasmă grea de altar. Şi i s-a părut că în puterea fumului acesta a simţit de cîteva ori fîlfîituri grăbite zbătîndu-se prin încăperi şi căutînd o ieşire. Casa se curăţa de duhurile cuibărite în ea, credea coana Miţa, aduse de cine ştie ce duşman cu ochi negri, şi mai ales de fel de fel de femei, din care Iancu, nepotolit cum era, scosese răul şi-l oploşise la ei.

Coana Miţa săvîrşea toate pe cîte le credea de cuviinţă pentru a putea asculta mai uşor în ea glasul

care de atîția ani nu o înșelase. Îi vorbise adevărat și nu numai pentru ea, ci pentru toți ai casei și viitorul lor. De aceea, seara, înainte de culcare, robotind de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat, cînd a trecut pe lîngă Iancu, căzut pe gînduri, atît i-a spus :

— Tot ei se-afundă ! Că să le fie frică ălora de-ți vor răul dumitale !

Și s-a dus apoi și s-a culcat în altă parte, într-o odaie mică de lîngă cămară.

Pentru ceea ce aștepta Urmatecu era destul. În împrejurările grele din viață el s-a încrezut întotdeauna în presimțirile soției sale. Și atunci, Iancu, aprig de obicei, căuta o vorbă bună, ca un copil. Acum el mai numără pe toți acei care i-au voit răul și au căzut pe drum, după cum spunea nevastă-sa, și începu să nădăjduiască.

Noaptea i-a fost însă plină de zbucium. În afară de Mița, care vedea poate o lumină departe, dar nu știa să-i spună ce drum să apuce, lui Urmatecu îi trebuia un om priceput și cinstit, căruia să i se mărturisească, să-i dea un sfat și să nu-l pîndească mai tîrziu în cine știe ce împrejurare. Prin lumea lui așa ceva nu se putea găsi. În cei de la tribunal, pe care-i cunoștea, nu avea încredere, iar cu conu Barbu nu se mai putea vorbi. Un singur om, gîndi fostul arhivar, ar putea să-i fie de ajutor, după cum îl cunoștea : State Iacomin. Pe vremuri, îi fusese și Iancu de folos în cîteva treburi mărunte ; apoi îl întîlnise de multe ori în jurul baronului, și niciodată nu i-a arătat decît prietenie, n-a avut decît vorbe bune pentru el, fără să facă să se simtă depărtarea dintre ei, de la un om deștept, dar necitit, pînă la cel mai învățat și renumit avocat al baroului. Gîndul i se păru bun lui Iancu, și a doua zi a fost printre

cei dintîi care, la locuința avocatului, așteptau să-i vorbească.

State Iacomin locuia, pe strada Batiștei, una din acele clădiri care minunau pe trecători la București. Pe lîngă căsuțele cu doi ochi în stradă sau casele boierești, cu un cat, fără înflorituri, largi cît niște conace, cu magazii, pivnițe și grădini, în mijlocul tîrgului erau risipite, ici și colea, și cîteva locuințe într-un stil mai deosebit, după gustul celor care și le-au zidit. Era, de pildă, un palat din piatră și cărămidă roșie, strîmt și cocoțat, sus, pe Podul Mogoșoaiei, croit ca Renașterea franceză ; era, pe Dorobanți, o casă mare elvețiană, cu ceardacuri de lemn : era pe Popa Tatu o casă vopsită în verzui, dar în stil arab, și toate deosebeau, printr-o fantezie abia realizată, pe locuitorii sau foștii lor proprietari de ceilalți bucureșteni.

Casa lui Iacomin avea un brîu de piatră deasupra temeliei. Era îngustă și înaltă și se împodobea cu turnuri și turnulețe, cu geamuri lungi, cu vitralii colorate, dînd oarecum înfățișarea unui castel medieval. La intrare, străjuia o armură de cavaler între două tufe de trandafir, și numai grajdurile stricau înfățișarea aceasta boierească, din altă lume, cu zidurile lor galbene și cu podul de fîn, deasupra căruia era înfipt, din ipsos, un cap de cal.

Urmatecu a fost primit de un fecior bătrîn, umblînd încet, fără să se grăbească să deschidă și să anunțe, și a fost poftit să aștepte în bibliotecă, unde o lumină stinsă și colorată juca pe miile de cărți strînse în rafturi ce urcau pînă în tavan. Rar, ici-colea, pe fîșiile de pereți lăsate libere, atîrnau cîteva picturi. Erau portrete de femei cu părul lins și ochii limpezi, cu medalioane de smalț la gît, pe care și florile de argint erau pictate, după cum erau portrete de bărbați cu mustățile lungi și sprîncenele stufoase,

cu o cărare abia tăiată în vîlvoiul părului, dar eleganţi şi cu funde mari.

De bună seamă, erau rude sau strămoşi de-ai avocatului, toţi oameni cum nu se vedeau prin Bucureşti. Se bănuia uşor că sînt din altă lume şi că viaţa lor fusese altfel trăită decît la noi. Familia lui Iacomin era, într-adevăr, de origine străină, piemonteză, de-acolo unde, prin împrejurimile Turinului, sîngele italian e foarte amestecat cu cel francez. Şi-abia avocatul (botezat de un boier român, care i-a dat numele său) a tăiat ultimul *i* din numele de familie, pentru că, înaintea lui, toţi iscăleau Iacomini. Maestrul cunoştea puţin lumea şi limba italiană. Fusese crescut şi învăţat în Franţa, ca şi tatăl şi bunicul său, constructor, venit de mult la Bucureşti. De altfel, pentru un ochi priceput, biblioteca ar fi putut face dovada. Moştenită, fără îndoială, ea păstra la loc de cinste, într-o ediţie mare, în foarte multe volume, un Voltaire complet. Spiritul acesta fusese continuat de trecuţii cititori cu aproape toţi scriitorii enciclopedişti şi cu acele opere numeroase, moarte de demult cum ar fi, de pildă, Marmontel [1], care umpleau rafturi întregi. Franţa filozofiei, a romanului, a teatrului nejucat, poate şi uitat, dar mai ales a povestirilor morale era strînsă aci şi lăsată ca dar al unor anumite suflete ce s-au croit după ea. Fireşte, biblioteca era completată de actualul ei stăpîn cu toate numele unei literaturi mai apropiate, şi mai ales cu multe cărţi de specialitate. Nesfîrşitele compendii de jurisprudenţă Sirey şi volume de doctrină întregeau bogăţia aceasta a unui mare cărturar.

Cu neliniştea şi îndoiala lui, mărind şi luminînd din nădejdi chipul lui Iacomin, de la care aştepta scăparea, Iancu Urmatecu se găsea pentru prima

[1] *Jean-François Marmontel* (1723—1799), romancier şi dramaturg francez.

dată singur într-o asemenea încăpere căptuşită cu cărţi. La conu Barbu, cele cîteva dulapuri uitate într-un colţ al salonului, pierdute printre lucruri, blănuri şi panoplii, niciodată nu i-au atras prea mult luarea-aminte, iar în altă parte nu a avut unde să mai vadă odăi din acestea mari, omorîte numai cu rafturi înşirate. Abia acum el se apropia de ele şi le simţea în legătură cu omul şi stăpînul lor. Cineva intrase înaintea lui alături, în camera de primire, şi Urmatecu, în linişte, a trebuit să aştepte. Toată lumea ştia că Iacomin era unul dintre cei mai mari avocaţi. Asta o ştia şi Iancu de mult, căci la tribunal toţi îl respectau şi se temeau de el. Auzise că în procese el îl strînge pe adversar ca într-un cleşte, că îi îngustează tot mai mult drumul pe care se zbate celalt şi că, în cele din urmă, nu-i lasă decît o potecă în discuţii, încotro vrea el. Se vorbea, ca de o neobişnuită putere, de mintea lui ageră şi de soluţiile găsite acolo unde alţii nu întrezăreau nimic, şi chiar şi duşmanii cei mai bine pregătiţi ştiau că nu e uşor de luptat cu Iacomin, care, în afară de o mare ştiinţă a dreptului, aducea şi un dar şi cunoştinţe multe dintr-o frumoasă cultură. Şi despre toate acestea, cunoscute de ani îndelungaţi de el din auzite, Urmatecu încerca astăzi să aibă un cuprins şi să găsească o înţelegere.

Gîndul său a alergat mai întîi pe amintiri în împrejurări risipite în viaţă de tribunal. Din aceste amintiri mărunte a încercat să facă un om mare, ca Iacomin, şi n-a izbutit. Nu se lega şi rămînea mai ales tot aşa cum a fost şi pînă atunci pentru el : o vorbă goală, iar nu ca acum, o fiinţă pe care o simţea, o admira şi de care încerca să se apropie. Şi pentru ca Urmatecu să înţeleagă şi mai bine, nu s-a sfiit să se gîndească, în neliniştita lui căutare, chiar la el. Ştia că nu e de lepădat. Se ştia (şi nu măsurat după becisnicii lui de

acasă, ci după oameni făcuţi şi întîlniţi în viaţă) sprinten la minte, văzînd şi el mai departe şi mai ales prinzînd uşor lucrurile din fapte şi vorbe pe jumătate rostite. Şi se gîndea că, la începutul vieţii lui, Iacomin ceva cam aşa trebuie să fi fost şi el. Dar fiecare, el şi Iacomin, au trăit apoi în alt chip. Fiecare a avut alte griji, alte greutăţi. Unul numai le-a biruit, ca să trăiască el; celalt a putut să şi sporească, avocatul. Şi timpul liberat de necazuri, fără grijă de pîine, timpul în care creşte boierul şi în care acum în urmă a văzut crescînd pe doctori, pe ingineri, pe avocaţi, i se înfăţişa lui Urmatecu în toată bogăţia lui. Îl simţea cu aceeaşi putere de belşug şi de preschimbare cu care îl zugrăvise cîndva lui boier Lefter pentru Amelica lor. Atunci era mult mai tulbure în el ca acum, şi totuşi putuse să-l citească printre umbre abia desluşite, să se convingă şi să-l folosească. Astăzi, însă, îl simţea abia în toată puterea lui. Şi Iancu Urmatecu, pentru această presimţire timpurie, verificată acum, avu iarăşi un sentiment de mîndrie despre mlădierea minţii lui, şi din nou el s-a aşezat fără frică, într-un început de tinereţe, alături de State Iacomin. Mai rămînea însă, şi Urmatecu vedea din ce în ce mai limpede, nu numai timpul liber, ci şi ceea ce avocatul a pus în el. Şi iată-l pe Iancu pentru prima oară apropiindu-se de cărţi cu o presimţită şi adevărată înţelegere. Ce scria în ele, el nu ştia şi nu putea să le deosebească pe cele de sus de cele de jos, şi-şi mărturisea că la cărţi nu se gîndise aproape niciodată. Dar acum, cînd aştepta să intre la omul din mintea căruia cerea luminarea lui, şi aştepta printre cărţile sale, Urmatecu îşi dădu seama că ele sînt cele care îi lipsesc şi că tot ele deosebesc mult pe oameni între ei. Şi, în felul acesta, putu să vadă lămurit că timpul liber fără cărţi dă oameni ca bătrînul baron: cu maniere, politicoşi, buni, poate, dacă s-au născut aşa,

dar fără putere în viaţă, fără vlagă, fără rosturi, ajunşi, în cele din urmă, pentru administrarea propriei lor averi, să aibă nevoie de d-alde el, de Iancu; şi, dimpotrivă, timpul folosit de cărţi dă oameni ca Iacomin, puternici şi luminaţi. Ca orice idee simplă — din neobişnuite şi îndepărtate preocupări — sosită tîrziu în mintea unui om deştept, dar fără cultură, şi gîndul acesta a pus deodată stăpînire pe Urmatecu, înflăcărîndu-l, aducîndu-i o nouă încredere în el. I se părea că el e cel dintîi care judecă în acest fel, că a descoperit un lucru nou, şi mîndria lui creştea neîncetat, o dată cu admiraţia pentru bibliotecă!

Neavînd nici cea mai mică orientare în cultură, necunoscînd faptele, evoluţiile, nuanţele, legăturile şi desfacerile ideilor, şi puterea, şi schimbarea ce se desprind din ele, el simţea cartea ca pe o hotărîre bună de luat pentru viitor. Iancu Urmatecu trăia acum una din acele clipe atît de însemnate pentru un neam ca al lui, ce-şi caută un loc mai bun în lume! De-acum încolo Urmatecu avea să recomande cartea tuturor, ba, ceva mai mult, avea să o ceară şi să o impună urmaşilor săi. Şi în atîtea spiţe, care creşteau o dată cu a lui, într-o nouă lume românească, se va fi trăit sigur — în fiecare — de către un strămoş, o clipă ca aceasta, adusă de cine ştie ce împrejurări, cînd cartea, fără autor şi fără cuprins, numai pentru că era carte, înmulţită şi înşirată în rafturi, a intrat deodată într-o acceptare tîrzie şi a rămas ca o moştenire fără cuprins, aducătoare însă de năzuinţe şi orgolii nouă.

Astfel descoperea, se împodobea cu gînduri şi se înviora pentru viitorimile lui Iancu Urmatecu, între cărţi, cînd o uşă scundă de stejar s-a deschis, şi în pragul ei, plecîndu-se cu greu, a apărut State Iacomin. Era un om urît şi înalt, trecut de şaizeci de ani. Un cap mare, chel, în care ochii vioi şi negri se ascundeau după ochelarii legaţi în aur, îi cădea în piept. Buze

groase şi răsfrînte, numai cu cîteva fire de mustaţă, care nici la bătrîneţe nu se împlinea pe figura lui de spîn, îi dădeau o ciudată şi fioroasă expresie. Avea un glas gros şi mîini mari şi osoase, veşnic neliniştite pe un ţigaret lung de chihlimbar, din care fuma neîncetat. Era destul însă ca Iacomin să vorbească pentru a-ţi da seama că era un om bun şi înţelegător. Pe Iancu l-a apucat de umeri, ca pe un prieten vechi, şi l-a trecut dincolo. Încăperea de aci era mai mică şi încărcată şi ea cu cărţi, dar împodobită şi cu cîteva obiecte de mare preţ, pentru că, lucru rar pentru vremea aceea la Bucureşti, avocatul era şi priceput şi avea şi gust. În mijlocul camerei atîrna un candelabru de bronz cu sute de cupe albastre, de Sèvres, în care gheare mărunte primeau luminările. Un pupitru de lemn înalt, dintr-o sculptură veche, şi un mapamond uriaş împlineau podoabele. Biroul şi scaunul erau de abanos, cu vulturi săpaţi pe speteze.

O scoică verde, dintr-o piatră lucie cu vine negre, ducea scrumul zecilor de ţigări arse, ascunsă sub vraful dosarelor şi al cărţilor deschise. Covoare moi şi blînde la călcat şi la privit îţi înecau pasul. Ferestrele colorate puneau pete peste tot.

— Ce vînt te-aduce pe la mine, Iancule ? îl întrebă Iacomin, cu vocea lui groasă, dar caldă, după ce s-au aşezat.

— Necazurile unora şi bunătatea altora, coane, răspunse Urmatecu, că sînt trimis de conu Barbu, şi pentru un om de al lui vin !

Avocatul se sprijini în coate şi, întinzîndu-se peste birou, întrebă cu interes :

— Da' Barbu ce face ? Am auzit că-i greu bolnav şi n-am vrut să cred !

— Ba, din păcate, aşa e ! afirmă celalt.

— Săracu de el ! A fost om bun, Iancule, zise Iacomin şi rămase pe gînduri.

Deşi mai tînăr decît baronul, deşi liberal, Iacomin îi era prieten. Se întîlneau din cînd în cînd pe la club şi la cîte o masă mai mare dată de domniţa Natalia. La început se certau. Pe măsură însă ce îmbătrîneau amîndoi, politica nu-i mai supăra. Conu Barbu îşi aştepta ministeriatele, care veneau din cînd în cînd, iar Iacomin se mulţumea numai cu deputăţia, în opoziţie sau la putere. Nu voise niciodată, nici pe vremea lui Iancu Brătianu, să intre în guvern, deşi le-a fost întotdeauna de mare folos liberalilor.

— Ei, şi cine e ăl cu necazurile ? întrebă după un timp avocatul, cu bunăvoinţă, aprinzînd ţigară de la ţigară.

— Un biet român, coane, un pîrlit de slujbaş, om vechi de-al nostru, dar care s-a încurcat pînă peste urechi, din prostie !

Şi Urmatecu începu să povestească totul, cu de-amănuntul. Se jeluia mai ales că în legătură cu cumpărarea moşiei, care trecuse asupra lui, se întîmplase greşeala de neiertat a lui Tîrcă. Arăta ce oameni răi i s-au pornit împotrivă, după cum scriau în denunţ, dar că el, după cum bine se vede, nu putuse fi amestecat în nici un fel şi că era păcat şi de ticălosul ăla becisnic, şi ţine conu Barbu să-l scape cu orice preţ.

— Şi cine e procurorul care s-a apucat de-o asemenea anchetă ? întrebă zîmbind avocatul.

— Domnul Hangiu ! răspunse Urmatecu, aşteptînd.

— Aha ! făcu Iacomin, tinerelul ăla întors ca un ceasornic, închipuindu-şi că legea, cu cît o fi mai strîmtă, cu atît e mai bună ! Văd, cu întîmplarea asta, că e şi tare grăbit !

Şi se ridică şi începu să se plimbe prin odaie. Din toate cîte auzea şi vedea Iancu, parcă desprindea o nădejde, dar ce va fi pînă la sfîrşit, tot nu putea să presimtă.

— D-apoi bine, mă Iancule, ce fel de oameni ai legii sînteţi voi, că e limpede ca lumina zilei! spuse în cele din urmă avocatul şi se opri deodată în loc şi se aşeză. Apoi, ridicînd un braţ, împreună două degete şi începu să bată în aer toate argumentele pe care le rostea: Să presupunem, Iancule, că o greşeală a fost, şi a fost a lui Tîrcă, la început! Să presupunem că această greşeală a fost chiar voită şi că tu chiar l-ai fi împins să o facă, după cum spune denunţul!

Iancu protestă, apărîndu-se.

— Să presupunem am zis, continuă avocatul. Ia să vedem, care acte nu se potrivesc? Poate din fraudă, poate din simplă greşală, cum spune Tîrcă: actul de ipotecă şi procesul-verbal de situaţia moşiei! Vînzarea însă s-a făcut? Desigur! Prin licitaţie? Da! Există deci o sentinţă a tribunalului. Fireşte! Sentinţa care să consfinţească adjudecarea moşiei asupra ta! Cine ar putea să protesteze împotriva ei? Numai pe cale civilă, cei interesaţi, sau ăştia nu există? Barbu nici nu s-a gîndit vreodată; împrumutătorul, nici atît; e mulţumit cu banii pe care i-a luat, iar tu... ce, ai înnebunit? Şi de ce? Dar vor să vadă unii în vînzarea asta, la fundul ei, şi o faptă penală. Şi poate a fost. Mai are dreptul însă cineva să pornească înspre ea şi s-o învie? Şi un procuror, dacă se sesizează, mai poate să meargă pînă la judecată şi la condamnare? Nu, categoric nu! Şi pentru ce? Pentru că justiţia s-a rostit cu privire la întreaga chestiune în care fapta era cuprinsă. Şi justiţia, Iancule, nu se înşală niciodată!

Iacomin se ridică. Urîţenia lui se schimbase. O înseninare i se lăsase pe faţă. Iar ultimele cuvinte le-a rostit cu un ton înalt, de evlavie. Se simţea că nu vrea să-l impresioneze cu vreun cuvînt ticluit şi făcut pe Urmatecu, ci numai o convingere puternică şi respectul ei puseseră stăpînire pe el, dîndu-i înfăţişarea aceasta. De altminteri, după ce s-a rostit astfel, trecu pînă la o bibliotecă, luă un volum mare, îl răsfoi, citi şi, dînd din cap, mormăi ca pentru el: „Sigur, eu am dreptate!" de cîteva ori. Şi amîndoi bărbaţii au tăcut apoi. În cele din urmă, cu un ton mult mai prietenos, Iacomin zise:

— Vino colea! Stai la masă şi scrie!

Iar el, ducîndu-se cu paşi rari înspre fereastră, trăgînd fum după fum, dictă:

— „Avînd în vedere că prin însăşi sentinţa de adjudecare justiţia s-a rostit, ordonăm încetarea oricărei cercetări, de vreme ce justiţia nu poate să se înşele niciodată!" Ministru... Subliniază ultimele cuvinte! adăugă el, apăsat. Şi iată cum, printr-o rezoluţie, Barbu poate să-şi scape omul la care ţine. Tu du-te acasă. Dă-i lui Tîrcă să facă jalba şi pune pe cineva, cu slova frumoasă, să scrie pe un colţ cuvintele pe care ţi le-am dictat. Barbu nu mai are decît să iscălească!

Şi avocatul, cu mîinile încrucişate pe piept, îl privi liniştit pe Urmatecu. Gîndurile pe care Iancu le purta în el, cu cîteva clipe mai înainte în bibliotecă, au revenit. Văzuse minunea întîmplîndu-se sub mîna lui Iacomin. Şi mulţumind frumos în numele baronului, căruia avocatul îi trimitea multă sănătate, Iancu a plecat alt om, liniştit, făgăduindu-şi să crească pe copiii Amelicăi în dorul şi în puterea cărţii, în care de-acum credea mai presus de orice.

Lămuriri n-a vrut să dea de nici un fel nimănui. Numai că, ajungînd acasă, a fost aspru şi hotărît cu coana Miţa, iar pe Lisaveta a înjurat-o. Pe Tîrcă l-a pus să facă o petiţie prin care să ceară încetarea urmăririi şi nici lui nu i-a spus mai mult. Iar rezoluţia i-a scris-o casierul Serian, jos, lîngă casele cu bani. Serian scria frumos şi era mormînt: nimeni n-ar fi putut scoate de la el vreo vorbă, după cum nu scotea

nici un ban fără ordinul lui Urmatecu. Apoi s-a urcat, ca de obicei, în camera lui conu Barbu.

Lîngă bolnav nu era decît doctorul Matei Sîntu. Bubi și domnița Natalia întîrziaseră.

Cu același glas slab, cu aceeași liniște, bolnavul îi spuse de îndată ce-l văzu :

— Bună dimineața, Iancule. Mai am poate o zi ! Azi, la noapte... pregătiți-vă !

Urmatecu căută să nu creadă vorbele bătrînului, ba să se supere. De aceea zise :

— Păcatele mele, coane ! Că ai să vezi dumneata cum ți-ai încurcat bobii, că mai ai multe, foarte multe zile înainte !

Conu Barbu de data asta zîmbi, într-adevăr, și mișcă încet capul dintr-o parte în cealaltă, în semn că nu e adevărat ce spune Iancu.

Acesta căută să-l ia pe doctor la o parte.

— Parcă aș crede că are dreptate ! Ce zici, doctore ?

— Simte cu o siguranță uimitoare ! răspunse Sîntu. Pe curînd trebuie să ne așteptăm la sfîrșit...

— Aș avea ceva cu el de seamă ! E vorba de întreaga avere ! Ar putea să-mi dea o iscălitură ?

— Cu greu ! Dar, cine știe ? Poate... și doctorul, discret, fără să mai fie rugat, trecu în camera de alături.

Urmatecu se apropie de patul bolnavului. Își trase un scaun și luă în mîinile lui mîna uscată și caldă a lui conu Barbu.

— Peste cîteva zile, coane (că o să dea în primăvară curînd), trebuie să plec la Beizdad, știi unde, sus, în Dîmbovița, să văd de conac, începu el. Acolo ai să te duci după boală. N-o să fie nimeni să te supere ! O dată pe săptămînă vin și eu, cu toate hîrtiile de la minister, și stăm de vorbă așa cum îți place dumitale. Toți Bucureștii ți-i aduc în sac și-ți povestesc cine cu cine se mai are...

Conu Barbu parcă nu înțelegea. Cu ochii mari deschiși, se uita departe, și nimic nu se putea citi pe figura lui. Urmatecu îl privi cu atenție.

— Și o să vină și domnița, și conu Bubi, să stea acolo, că așa ne-am vorbit după acum ! adăugă el.

Bolnavul era neclintit. Urmatecu se neliniști.

— Ș-apoi, ai să vii iar la București, și iar ai să începi să umbli... în toate părțile... și ai să întîlnești...

Iancu rărea din ce în ce cuvintele, apropiindu-se de bătrîn. Nici o mișcare, nici o clipă, nici un răsuflet. Îl auzea ? Trăia ? Și Urmatecu, tot mai aproape, întîi cu spaimă, apoi cu deznădejde, începu aproape să-i strige :

— Coane Barbule ! Ce faci ? M-auzi ? Ticăloșii ăia se țin de capul meu și vor să mă tîrască pe la judecăți. S-au pornit împotriva nenorocitului de Tîrcă, ca să dea în mine ! Fără dumneata sînt pierdut !... Nu mă lăsa, coane Barbule, că te-am slujit cu credință o viață întreagă !

Spuse și se opri, ca să asculte și să vadă. Baronul nu s-a mișcat. A închis numai ochii puțin. Apoi, deschizîndu-i, și-a îndreptat, pieziș, privirea înspre el. Îl auzise. Poate nu mai putea sau nu mai voia să vorbească. Urmatecu, mai liniștit, continuă :

— Mă zbat de o săptămînă ! Am alergat în toate părțile, și numai la conu State am găsit cheia ! Îți urează multă sănătate ! (Și aci Iancu strigă aproape în urechea baronului.) Totul este aranjat. Trebuie numai iscălitura dumitale de ministru !... Iscălești ?... Vrei să iscălești ?

Conu Barbu închise iarăși ochii și rămase așa cîtva timp. De data aceasta Urmatecu a fost cuprins de groază. Aproape neștiind ce mai face, dincolo de cuviință și de milă, începu, luîndu-l în brațe și zguduindu-l pe bolnav :

— Iscălește, coane Barbule! Nu mă lăsa așa! Iscălește!

Ar fi făcut orice, numai să fie lăsat în pace.

Slovele au ieșit tremurate și o pată mare de cerneală a stropit foaia pe care, grăbit, Iancu i-a întins-o pe-o perină și pe-o carte. Totuși, din aplecarea literelor și din B-urile înalte și subțiri, oricine putea să recunoască semnătura autentică a ministrului. Bolnavul, însă, la urmă, obosit, a scăpat tocul. Urmatecu, văzînd hîrtia iscălită, a lăsat-o pe pat, a îngenuncheat și a sărutat mîna bolnavului, ducînd-o la frunte. Era aspră și ardea. Apoi, împăturind petiția, Iancu îl așeză frumos pe conu Barbu între perini, îl mîngîie pe frunte și ieși.

La minister chiar el a dat-o în mîna secretarului general, pentru executare, adăugînd că bolnavului îi merge mai bine, după ce, firește, și-a păstrat o ciornă și pentru el. De-acum era liniștit și s-a hotărît să nu se mai miște de lîngă conu Barbu. În timpul zilei, bolnavul nu a mai făcut nici un gest și n-a vrut să vorbească. Numai seara a cerut să fie împărtășit. A deschis gura mare, a luat toată lingurița de aur, dăruită de el cîndva bisericii, și a ținut mîna preotului așa cîteva clipe, pentru ca să nu piardă nici o picătură.

La sfînta împărtășanie, baronul Barbu a dovedit o lăcomie trupească ce nu era decît semnul îngrijorării pentru pacea sufletului său. Apoi a adormit, și noaptea de iarnă s-a lăsat, ca toate celelalte, cu tăcere și cu temeri pentru cei din casă, cuibăriți pe unde o obișnuință de cîteva săptămîni i-a învățat.

Tîrziu, Iancu s-a dus să se culce și el într-o odaie de la subsol, de sub iatacul baronului, și a adormit iute, de zbucium și de oboseală.

Și a visat ceva ciudat și fără nici o legătură cu gîndurile lui. Se făcea că pe masa cea mare din sufrageria caselor boierești era un cuibar uriaș, pe care stătea o găină cît un struț. În jurul ei, numai ouă, dar mari cît pepenii. Deodată, găina aceasta uriașă răcni ca un om. Atunci pieptul i s-a desfăcut, și din el îi ieși inima umflată de sînge. Era ușoară și încerca să se înalțe. Găina își plecă însă capul spre rană și, cu vîrful ciocului, își înțepă inima. Un val de sînge țîșni, sînge ce se risipea și din care creșteau flăcări. Și în cîteva clipe totul a fost numai scrum, cuibar, cameră, tot. În clipa aceea Iancu, înspăimîntat, se trezi. Lîngă el, mama Mitana, bătrîna casei, încerca să-l scoale. Doctorul și conu Bubi au trimis-o după el, pentru că bătrînul Barbu s-a sfîrșit de cîteva minute.

Urmatecu, trezindu-se greu din vis și din somn, s-a uitat în jurul său și a rămas cu privirea pironită în tavan. Știa că deasupra lui, într-un pat așezat tocmai ca acesta în care dormea, murise conu Barbu, poate tocmai în clipa în care găina din vis își înțepa inima cu ciocul. Și Urmatecu s-a cutremurat. Apoi, uitînd că n-a văzut niciodată mort, el urcă iute în iatacul boierului.

Conu Barbu era așa cum îl găsise moartea. Cu un braț pe piept, cu celalt întins de-a lungul trupului, cu ochii mari deschiși, privind departe prin frunzișul de lemn al iconostasului.

— E cald încă pe frunte! spuse doctorul, închizîndu-i ochii.

În clipa în care și-a dat duhul nu era nimeni lîngă el. Toți erau risipiți prin casă. Îngrijitoarea, după ce a venit, a ascultat puțin și a văzut că nu mai respiră, s-a speriat și l-a vestit pe Sîntu, iar acesta le-a spus c-a murit. Rînd pe rînd, Bubi și domnița Natalia au îngenuncheat lîngă pat și au sărutat mîna mortului. Iancu a trebuit să facă la fel. Mîna nu mai era ca atunci cînd a iscălit: începuse să înțepenească și era rece ca o plită de piatră sau ca un plumb. Urmatecu s-a îngrozit și, fără să mai spună vreo vorbă, a ieșit

din odaie. Abia acum frica lui de morți s-a întors, sporită de ceea ce văzuse și simțise. Ca să nu se bage de seamă, s-a dus jos la administrație, a deschis casa de bani, a răsfoit catastife și a început să facă socoteli, mușcîndu-și neîncetat buzele, pentru a și le încălzi.

Cînd s-a luminat de ziuă, au început să vină și funcționarii, și să bată de cîte trei ori, într-o dimineață cețoasă și rece, clopotul de la Sfîntul Dumitru, de peste drum. Atunci, Urmatecu l-a chemat pe Serian, casierul, pentru socotelile cele mari. Trebuia să știe și el cîți bani are în casă. Și Iancu, lucrînd, a început să rîdă și să glumească, din frică și din zbucium, cu casierul, care scria, socotea și era uimit.

— La moartea mea, mă, să-mi puneți toate tarafurile din București și să mă plîngă toate papinele! spunea Urmatecu, spre surprinderea și tristețea lui Serian, om liniștit și cu frica lui Dumnezeu, sorbind din ceaiul lui tăiat cu rom.

Tîrziu, dimineața, cînd a vrut să treacă înspre birou, să pună ordine în hîrtii, în antreu Iancu s-a împiedicat de coșciugul lui conu Barbu, adus de curînd.

— Ptiu! Mi-au ieșit cu gol! zise el dricarului.

— Golul se umple, coane Iancule! îi răspunse omul, care, prin meseria lui, înțelegea glumele astea și nu era prost.

Drept răspuns, Iancu îi trase o înjurătură și trecu mai departe, în salonul cel mare, unde, cu mulți ani în urmă, îl primise baronul pentru prima oară cînd l-a chemat. Nici un lucru nu era schimbat de la locul său, și era, ca și atunci, o dimineață de iarnă. Singur, Iancu Urmatecu rămase pe gînduri, dîndu-și seama de ceea ce a pierdut, într-adevăr. Îi părea rău de conu Barbu, îi părea rău și de el. De acum se simțea descoperit, pentru că, deși îi mersese vestea de om tare, el nu se socotea în siguranță decît în umbra

bătrînului baron. De acolo săvîrșea totul, și nu numai pentru a-i face pe ceilalți să asculte de hotărîrile lui, dar pentru a lăsa să se creadă că și cel care îl proteja are voința lui. Era o întregire din urzeala însăși a temperamentelor lor, din cea mai adîncă rostuire a lucrurilor, pe care moartea venea să o strice. În anii împlinirii, Iancu simțise cum a crescut lîngă baron. Firește că acum frică nu-i mai putea fi în nici un fel, pentru că se știa sigur pe așezările sale, dar i se deschidea în jur un pustiu fără liman. Și toate simțămintele astea el crezu că sînt dureri pentru conu Barbu, și se privi singur cum le poartă, și se mîndri că le are. Din această a sa greșită înțelegere de sine, nevoind sau neputînd să se răstălmăcească întocmai, Iancu a plămădit cîteva cuvinte, cu care avea să-l pomenească de-acum, întotdeauna și față de toți, pe baron. „Adevăratul meu părinte!" sau: „Sufletul cel mai bun, odihnească-se în pace!", astea toate erau vorbe care i-au venit acum din nesiguranță, din noutate și dintr-o grijă de viitor. Dacă ar fi trecut însă atunci pe lîngă el, în singurătatea reculeasă a casei funebre, o femeie, cu sînii ciocniți între brațe, cu șoldurile mișcătoare — așa cum îi plăceau — Iancu s-ar fi lăsat ispitit, atît loc mai era încă pentru viață în durerea și tristețile lui de jalnic. Mai mult căpăta buna-cuviință o față decît inima, și Urmatecu socoti că era de ajuns.

Cel dintîi care a venit să-l tulbure a fost doctorul Sîntu. Își lua rămas bun. Iancu i-a mulțumit pentru toți ceilalți, i-a dat un plic cu cîteva mii de lei și l-a asigurat de prietenia lui și de bucuria de a-l fi întîlnit. Apoi îl rugă stăruitor să poftească și pe la el.

— Casa mea îți e deschisă, doctore! îi spuse. Cine știe? Deși ești învățat și plin de putere, poate nu-ți va prinde rău vreodată un sfat și un ajutor prietenesc!

Matei Sîntu a mulțumit și a plecat cu o amintire bună despre Urmatecu, iar acesta s-a uitat lung după el, ca și cum ar fi voit să-l facă, din privire, să nu uite și să vie.

Urmatecu i-a predat lui Bubi în fața domniței Natalia și lui Serian, casierul, toate cheile și socotelile de cifre mari, încheiate provizoriu. Unicul moștenitor al baronului le luă liniștit și-i strînse mîna, fără să spună vreun cuvînt. Apoi plecă, să se îngrijească de îmbrăcămintea lui de doliu, rugîndu-l pe Iancu să-i primească pe cei ce vor veni, mai ales pe miniștri și pe prietenii politici ai tatălui său.

Și, într-adevăr, salonul încăpător a început să se umple încetul cu încetul. În fața casei caretele și săniile se strîngeau în șiruri lungi, iar la intrare fîlfîiau două steaguri mari negre și un polog cernit, răsturnînd jobenele celor care, solemni și gravi, veneau neîncetat. Acum, alături de Iancu, ședea și primea lumea și conu Ștefan, neobișnuit de frumos în gherocul său lung, în cravată neagră și guler înalt. Parcă el era adevăratul moștenitor al atîtor bogății și al unui nume mare! Mai toți cei grăbiți să arate durerea aveau aceeași vorbă: „A fost o figură, Dumnezeu să-l ierte!" La care și conu Ștefan, și Iancu dădeau încet din cap, ca și cum ar fi vrut să spună: „A fost". Aproape de miezul zilei, a apărut, mărunt, grăsuț, înfășurat în negru, și procurorul Hangiu. De cum l-a zărit, Iancu s-a uitat stăruitor la el, voind să deslușească dacă l-a ajuns sau nu l-a ajuns ordinul ministrului. Hangiu a venit cu pași rari, s-a prezentat lui conu Ștefan, a spus ceva, și s-a înclinat apoi adînc în fața lui Urmatecu. Acesta i-a strîns mîna cu tristețe, a șoptit, răspunzînd cuvintelor procurorului: „Dumnezeu să-l ierte!" și s-a gîndit: „L-a ajuns".

Un gazetar — neliniștit ca toți gazetarii, un fel de Potamiani al conservatorilor, dar mult mai puțin citit

și isteț decît grecul, pe numele lui Bombonel Zizin, deși era om trecut, boiernaș scăpătat, trăind între clubul de cărți și clubul politic, chel, cu obrajii căzuți de nopți pierdute la bacara, purtînd o veștedă eleganță — se învîrtea prin casă, umblînd după ceva senzațional pentru gazetă. Agitat, în cele din urmă Zizin se dădu pe lîngă Iancu și-i șopti la ureche:

— Dumneata, coane Iancule, multe știi și multe mi-ai putea spune! N-ai avea așa, ceva, care să fie ca o bombă la catafalcul mortului?

Iancu îl privi cu neîncredere și cu o umbră de dojană.

— Nu! Că nu e ce crezi dumneata! se grăbi să lămurească improvizatul gazetar. La naiba! Doar și eu sînt conservator! Dimpotrivă, ne trebuie ceva mare, ceva frumos, ceva care să nu se mai fi făcut! Vreo ultimă dorință, vreo danie, vreo ultimă vorbă de-a mortului!

Urmatecu rămase cîteva clipe pe gînduri. Apoi, privind în mulțimea ce se înghesuia la ieșire, văzu făptura mică și încurcată a procurorului Hangiu și-și aduse aminte de jalba lui Tîrcă. Se căută în buzunar și găsi ciorna pe care i-o dictase State Iacomin.

— Uite! Asta e ultima rezoluție pusă de bietu conu Barbu, odihnească-l Cel-de Sus! Ca să vedeți cine era, că nimeni nu l-ați cunoscut! zise Urmatecu, vorbind înspre ureche, să nu fie văzut și dînd pe sub mînă peticul de hîrtie.

Într-o clipă, el își făcuse socoteala că nu e rău, pentru mai multă siguranță, să iasă rezoluția și la gazetă, ca o chestie de principiu.

Bombonel Zizin își aruncă ochii pe cele cîteva șiruri și se bucură, cu un guițat mărunt, în spatele lui Urmatecu.

— Admirabil, coane Iancule! Admirabil! A fost un suflet mare, Dumnezeu să-l ierte, şi dumneata, omul lui!

Şi, peste cîteva ceasuri, toate ziarele conservatoare apăreau cu titluri în litere de-o şchioapă:

„— Baronul Barbu a murit strigînd: «Justiţia nu se înşală niciodată!»" — „Ţara şi partidul pierd un mare om şi un jurist luminat!" — „Ultima rezoluţie a fostului ministru de Justiţie!"

Şi, cu litere mai mici:

„Unui biet funcţionar i se face dreptate cu o omenie adevărat boierească!" povestind fără nume chestiunea Tîrcă şi interpretînd viziunea juridică a baronului.

Era un răspuns hotărît pentru toate ticăloşiile foilor liberale şi mai ales pentru veninul lui Potamiani. Se aflau lucruri necunoscute despre răposat, şi conu Barbu, abia plecat dintre cei vii, creştea deodată şi în ochii duşmanilor, şi ai partidului. Iar Iancu Urmatecu, liniştit, cu conştiinţa împăcată, socoti că s-a plătit, la moarte, de tot ce făcuse protectorul său, în viaţă, pentru el.

XV

Trecuseră şase săptămîni de la moartea baronului Barbu. În ciuda vorbelor mari şi a paradei de la înmormîntare, numele lui începea să se uite. Îl mai pomeneau domniţa Natalia, în salonaşul ei, în serile lungi de iarnă, printre colivii şi tablouri, şi coana Miţa, care credea că-i face plăcere soţului său.

În casele bătrîneşti de pe Podul Mogoşoaiei se mutase Bubi cu Jurubiţa, şi totul se rostuise în alt fel. Mesele se dădeau acum la ei, iar în grajdurile neîntrebuinţate de bătrîn, două perechi de cai, unii albi şi alţii murgi, se auzeau nechezînd de departe. Îi cumpărase Jurubiţa, fără ca Bubi nici măcar să-i vadă; se pricepea Gună şi pentru el. Iar la Obor, trecînd de la un geambaş la altul şi alegînd, se întîlnise din nou femeia cu Ivanciu. Cînd l-a zărit, s-a făcut că nu-l vede. Negustorul însă i-a luat urma. Ferindu-se de picioarele cailor, care frămîntau nerăbdători pămîntul în loc şi trăgeau de căpestre, prin mulţime, bulgarul a ajuns-o. Fără să-i dea bună ziua, a apucat-o de braţ, a întors-o către el, a scuipat în faţa ei pămîntul şi a trecut apoi liniştit mai departe, să-şi cumpere o iapă cu mînz, pentru nevoile chiristigeriei sale. Jurubiţa s-a uitat cu groază în jur, să nu cumva s-o fi văzut Gună. Şi cînd a fost sigură că tînărul cerceta tocmai copitele mur-

gilor, s-a oprit o clipă, şi-a umflat pieptul, şi-a ridicat manşonul şi a plecat veselă şi zîmbitoare, căutînd să se depărteze cît mai mult de bulgar.

Pe Urmatecu l-a chemat Bubi la vreo săptămînă după înmormîntare, rugîndu-l să-i dea toate socotelile, lucru care s-a şi făcut. Şi de atunci oamenii nu s-au mai văzut. Afla Iancu din cînd în cînd că totul s-a schimbat. Dacă ar fi fost singur, Bubi nu s-ar fi despărţit de Urmatecu. Jurubiţa însă i-o cerea cu orice preţ, vorbindu-i în toate felurile. Şi, în cele din urmă, Bubi a primit. O lume nouă începea!

Primăvara, la Bucureşti, se simţea în ghiocei, în urzici şi-n iarbă-mare, venind o dată cu postul Paştelui. Băcăniile atîrnau la intrare şirurile lungi de mînătărci şi caracatiţe uscate; racii şi melcii mişcau încet în sacii umezi, proaspeţi veniţi de la iaz, iar uleiul de nucă mirosea greu, hrănindu-te numai cu mireasma. Roadele primăverii începeau. Urmatecu strîngea maldăre mari în bucătăria coanei Miţa, de unde porneau saramurile, iahniile şi scordelile, pentru prînzurile ce se prelungeau în linişte şi în siguranţă pînă tîrziu, cu un vin spirtos, cu cafele şi portocale, în bătaia călduţă a soarelui abia încropit.

De cîtva timp, doctorul Matei Sîntu era nelipsit de la masa lui Urmatecu. Povestea fel de fel de lucruri, pe care Iancu le asculta cu plăcere. Acum începuse să aibă timp şi pentru el. Şi vrea să-l folosească de la băiatul ăsta tînăr, foarte învăţat. Cartea, despre care Urmatecu credea tot mai mult că este lucrul cel mai de preţ, dar pe care nu o cumpăra pentru că nici nu i-ar fi trecut prin minte, o vedea şi o asculta prin doctorul Sîntu.

Acum, ca şi altădată, prînzul se prelungea.

— Da' mai stai, doctore, şi mai spune ceva, că nu dau turcii! zise Iancu, în vreme ce Sîntu se uita, de

vreo jumătate de oră, îngrijorat, la ceasornic. Ce dracu! E sîmbătă. Mai lasă-i s-aştepte!

— Da' boala n-aşteaptă niciodată, răspunse medicul.

Trebuia să plece şi îi părea rău şi lui. Se simţea bine în casa asta primitoare, unde mesele erau îmbelşugate, unde era ascultat cu atenţie şi simţea că fiecare cuvînt spus prinde. Şi mai era şi un interes nelămurit încă nici pentru el, ce venea din trecerea Amelicăi în cele cîteva clipe scurte, cît o întîlnea.

— Am să mă întorc, că nu-i departe! Un biet bolnav ca baronul, dar sărac! Vă mai găsesc? zise Sîntu ridicîndu-se.

— Da-ncotro s-o luăm? Că mai bine ca aici unde e? răspunse liniştit Urmatecu.

Şi doctorul plecă.

O linişte se făcu. Cei rămaşi priveau în pahare cum cade şi se topeşte, în vin, cîte un ghem de lumină.

— Bun băiat! spuse în cele din urmă Iancu.

— Bun! făcu Ivanciu şi sorbi.

— Ştii, mă nea Ivanciule, că mă gîndesc la fată! Ce-ai zice să iasă?!

— Ce să zic? Aş spune că bine te-ai gîndit!

Şi cei doi prieteni vorbeau mai departe, rar, cumpănit, temeinic, aşteptîndu-l pe doctor, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat între ei. Dacă l-ar fi întrebat cineva pe Iancu ce crede despre Ivanciu, i-ar fi spus că e un tîlhar primejdios, şi acelaşi lucru ar fi răspuns celalt despre el. Şi, totuşi Urmatecu n-a mai scos nici o vorbă despre cele întîmplate, că îi era peste mînă singur şi fără bulgar, iar acesta a crezut că a uitat. I-a trecut o dată prin minte să-i povestească întîmplarea cu Jurubiţa, de la Obor. În urmă, însă, s-a răzgîndit, fiindu-i teamă să nu scormonească cine ştie ce şi să i se întîmple lucruri pe care nu le putea întrezări. Cu Iancu nu era de glumit şi nici sigur nu erai. Le născo-

cea, le încurca şi îşi bătea joc de tine, de te pomeneai în cine ştie ce bucluc. Mai bine să rămînă aşa, împrieteniţi în linişte, la un pahar de vin, că de limpezimi prea mari în tovărăşie n-aveau nevoie nici unul, nici celalt. Ani lungi de cunoştinţă îi legau, şi ei nu trebuiau discutaţi, pentru ca să ţină. Deşi era o deosebire de vîrstă între ei, şi deşi Iancu văzuse mult mai multe în viaţă decît Ivanciu şi mai ales rîvnise, şi învăţase, şi îşi aruncase ţinta şi calea mai sus, acum, în pragul bătrîneţii, cînd prin averea lor şi siguranţa ei simţeau că reprezintă aproape aceeaşi lume amîndoi, iarăşi se apropiau. Iancu mai mult, Ivanciu mai puţin, se interesau de lucruri de care n-au avut timp pînă atunci. Folos din ele ştiau că de acum nu mai pot trage, dar aveau o înţelegere şi o nerăbdare în a afla. Iancu pricepea mai iute, şi întreba; Ivanciu, mai greu, şi asculta. Iar cel care le vorbea era doctorul Matei Sîntu. Amîndoi îl preţuiau pe tînărul acesta. Pusese ochii pe el şi Ivanciu. Avea şi el doar avere şi o fată de măritat. Dar nici nu se gîndea să încerce ceva. Urmatecu îi spusese că l-a ales pentru Amelica, şi negustorul nu îndrăznea să-i încurce drumul. Ştia că e primejdios şi se mîngîia cu gîndul că s-o mai găsi şi un altul la fel pentru Marica lui.

Şi într-adevăr, doctorul s-a reîntors. Amurgul, deşi foarte devreme sosit, era mult mai străveziu şi mai uşor în aceste zile tinere de primăvară. Un fel de subţirime de aer şi de sînge începuse să nelinişteascâ şi să obosească. Şi cîteva ceasuri tihnite şi domoale prindeau bine oricui. Pe negustorul şi funcţionarul acesta, oameni greoi şi simpli, doctorul îi înţelesese de mult, dar numai pe deasupra. El, care nu se pricepea în afaceri şi nu ştia cum se fac, nici nu le bănuia puterea şi vicleşugul, îi vedea că au avere, că sînt buni cu el, potoliţi şi prietenoşi, şi-i

preţuia. Apoi, faţă de ei avea şi mîndria lucrurilor pe care el le ştia şi pe care ceilalţi le cereau, şi bucuria că scăpase, de la moartea baronului, de cînd se împrietenise cu Urmatecu, şi de micile birturi economice, cu mîncărurile sleite, şi făcea economii. Deocamdată îi era de ajuns. Că ziua de mîine ar putea să mai aducă şi altceva, el se gîndea din cînd în cînd, şi aştepta liniştit.

Ceea ce plăcea mai ales bătrînilor să asculte în povestirile lui era istoria, despre care ei habar nu aveau. Alegînd la voia întîmplării, de ici, de colea, după nume şi după anecdote, făcîndu-i să înţeleagă anii şi popoarele cu numărători şi vorbe simple, doctorul le dădea lui Iancu şi lui Ivanciu un fel de ameţeală care creştea de la o zi la alta, o dată cu un interes tot mai mare.

Simţeau ca un fel de gol sub ei, minunat, de întîmplări şi plin de bogăţie. Din cînd în cînd, Sîntu aducea şi cîte o poză din alte vremi, oameni îmbrăcaţi în alt fel, cu alte haine, sau desenul vreunei bătălii. Iancu abia atunci lega, tîrziu, ceea ce i se înfăţişa de cîte un tablou văzut pe la baron sau aiurea, şi deodată, simţind o lumină în minte, bătea foaia cu degetul şi striga bucuros :

— Mă, drăcia dracului ! Bravo, doctore !

Ivanciu, fără nici o legătură posibilă în el, sta liniştit şi asculta. El se mira, pe tăcute, şi aştepta, cu prudenţă, ce are să mai fie. Entuziasmele lui Iancu erau de multe ori zgomotoase şi ar fi vrut atunci să strîngă toată casa pe lîngă el, să le povestească ce a aflat. Pe coana Miţa mai ales, trecînd cu treburi de femeie prin faţa sufrageriei, o chema adeseori să vină să asculte. Iar cucoana spunea nerăbdătoare şi grăbită :

— Lasă-mă, Iancule, că toate astea nu-s de mine ! Chiam-o pe fiică-ta !

— Amelica le știe! răspundea Urmatecu, mîndru de presupusa cultură a odraslei sale, și privea spre doctor cu înțeles.

Acesta surîdea, modest și încrezător.

Din toată lumea împăraților și regilor, care, în mintea lui Iancu, nu-și urmau nici unul celuilalt și erau ca într-un bîlci, strînși toți la un loc, fără hotare de timp și de țări, purtători numai de cîte o vorbă sau o faptă, unul mai ales era pe placul inimii sale: Napoleon Bonaparte. Îi plăcea mai întîi pentru că pornise de jos și ajunsese împărat. Parcă din cauza asta îl înțelesese mai bine. Îi plăcea apoi pentru că era mai aproape de el, trăise pe timpul lui taică-su (a și scăpat o dată o vorbă: „Să fi știut tata că trăia Napoleon!..."), și apoi mai aflase că de la el rămăsese codul. Prin acest fapt l-a putut apropia mai bine și măsura după mărimea lui. De altfel în micile povestiri de istorie, doctorul Matei Sîntu cu împăratul a și început chiar puțin după și în legătură cu moartea baronului Barbu. Vorbind iarăși despre suferința bătrînului, doctorul a arătat că și Napoleon a murit de aceeași boală. Pentru Iancu, întîi a fost ca și cum ar fi vorbit despre oricare mort. Cu încetul, însă, și pe măsură ce-l cunoștea mai bine, Urmatecu a început să protesteze împotriva nedreptăților care i s-au făcut, l-a urît pe doctorul englez care l-a lăsat să se chinuiască și s-a dus la Schweickert să-și cumpere bustul împăratului și să-l așeze în salon.

— Fi-ți-ar coarnele ale dracului, mă neamțule! l-a certat pe vienez Urmatecu, pe jumătate glumind. Să nu-mi spui tu, de atîta amar de vreme, că îl ai pe Napoleon?!

Schweickert, care se pricepea la mai mult decît Iancu și nu putea să uite vulturii imperiali de la Schönbrunn [1], îi răspunse întunecat:

— A fost un mare ticălos!

— Taci, că ești prost! Ce știi tu, mă Lică?!

Și, bosumflat, neamțul a scos, în cele din urmă, de după niște coroane, bustul prăfuit al împăratului, pentru prietenul său.

O singură întrebare îl mai chinuia încă pe Iancu, de cînd cu nouile sale cunoștințe, și își spunea:

„De unde știa, înaintea mea, de Napoleon, nagoda de Lefterică, că era tîmpit?!"

Și o inciudare tîrzie îl cuprindea împotriva fostului său cumnat.

Dar nu numai cunoștințe istorice aducea doctorul Sîntu la mesele lui Urmatecu. El vorbea adeseori și despre sate și țărani. Și în vorba lui erau amintiri despre obiceiuri, zicale, snoave și înțelepciuni de cîmp și de pădure, cu știință de anotimpuri, de buruieni și păsări călătoare, dar și cu răzvrătiri de nedreptate și un vechi amar de sărăcie. Povestea cum apucase din copilărie, în noiembrie, sub zăpadă, coșarele goale, pătulele fără un bob de porumb și bucatele încă pe cîmp nedijmuite și pe jumătate putrede. O ură mocnită împotriva ciocoilor și a cațaonilor nu și-o putea stăpîni, și atunci ochii lui albaștri și blînzi aveau o căutătură tăioasă. Moștenise mai ales o pornire împotriva grecilor și străinilor arendași, iar viața lui de la orașe și în special timpul studenției de la București nu făcuse decît să i-o întărească. Vorbea aspru de casa micului mahalagiu prin care fusese nevoit să treacă și să rabde. Îl descria ca fiind fără suflet, grăbit să ajungă și lacom, fără omenie și tîmp. Murdar pe el și în ale lui, bețiv și stricat. Și Urmatecu, ascultîndu-l parcă vedea adesea începuturile lui, peste care cădeau o încercare de a uita și toate deprinderile, lu-

[1] Castel în apropiere de Viena, fostă reședință imperială.

crurile și trudele de-o viață întreagă, ascunzînd în belșugul și îngăduința de astăzi zilele aprige de cînd a pornit la drum. Împotriva vederilor lui Sîntu n-a spus niciodată nici un cuvînt, dar nici nu le-a aprobat, pentru că își da seama că nu se vor putea înțelege. De partea lui, Iancu nu-l iubea pe țăran. Îl credea leneș, șiret și rău. De cîte ori se întîlnise cu el, pe moșiile baronului, vorbă multă nu făcuse, ci îi dăduse numai porunci. Și atunci nu-i plăcea felul întunecat al țăranului de a nu răspunde în nici un chip, de a se depărta cu capul în jos, de a-și răsuci căciula în mînă și de a da din umăr. I se părea lui Urmatecu că pe țăran nu-l poți cunoaște și că nu știi de unde să-l iei ca să te apropii de el. Toată priceperea lui de oameni, care-l făcea să treacă printre boieri și tîrgoveți, aci nu prindea, și nu din vreo împotrivire, ci din tăcerea asta și din liniște, pe care el nu o pricepea. De vreo cîteva ori, dacă i s-a întîmplat să aibă neînțelegeri, ba răzvrătire chiar (și acum, ascultîndu-l pe Sîntu, își aducea aminte de ele), pentru Urmatecu nu fusese țăranul pe care el l-a nedreptățit, ci Marin al Saftei sau Niculae Palmagiu, cutare soi rău din Glina sau din Bălășoieni. Numai atît vedea; pe fiecare dintre ei ca pe un om îndîrjit sau înrăit de o întîmplare, și atunci era stîngaci și nepriceput să vorbească. Dimpotrivă, doctorul Sîntu, depărtat, aprins de un dor mocnit, indignat de nedreptăți, vedea pe țăran ca pe un neam, pe toți la un loc, cu sărăcia și viața lor grea, pe care îi apăsau birurile și nedreptățile, și mai ales cu măsura și cuviința lor, despre care vorbea frumos, dar și cu dîrzenia și aprinderea lor.

Acum, însă, în fața științei doctorului, Urmatecu se întorcea cu înțelepciunea strînsă de-a lungul vieții și căuta să limpezească vechile sale credințe și uri și să îndrepte greșala. Vedea că nu numai timpul, liberat de bani, care face pe boieri, după cum credea

el, sau, în același timp, frămîntat de carte în ușorul său, îi crește pe învățați, stă la temelia oamenilor de lume nouă, tobă de învățătură, ci și o rîvnă, un soi și o putere care luptă și ajunge. Și așa ceva era doctorul Sîntu, pornit de la țară. Iancu stătu să numere cîți tîrgoveți de-ai lui, cu grijă de viață înlesnită în cine știe ce negustorie de a părinților, au învățat și au răzbit? Mai nici unul. Care cum se mărea și dădea de zile ușoare era furat fie de lene, fie de muieri, fie de cine știe ce deșucheare. Să biruie și să învețe, atunci, pe vremea tinereții lui, rar se găseau cîțiva! E adevărat că el a avut putere și a ajuns; dar el era el, și apoi tot neînvățat a rămas. Parcă tîrgoveții erau mai slabi la minte și la ispită. Ș-asta a priceput-o de la tineretul de azi.

Iancu a simțit cum, mai dîrz, mai puternic, cu jertfă mai mare, și de aceea poate mai bun, doctorul Matei Sîntu seamănă totuși cu el și îi stă aproape. A văzut cum, fiecare cu păcatele lui (căci auzise despre doctor că, așa tînăr cum era, strîngea banii, își omora de multe ori poftele și era înclinat spre zgîrcenie), amîndoi fac parte din aceeași spiță de oameni de nădejde, și s-a bucurat și s-a gîndit tot mai mult să-și altoiască sîngele răzbătător și dornic de a se ridica prin puterea omului ăsta din altă parte, cu alte apucături, dar cu rîvne asemănătoare. De aceea, cu toată neînțelegerea lui pentru alte lucruri țărănești, din doctorul Sîntu, Iancu multe a iertat mai dinainte, încercînd să-l apropie. Zi cu zi, și gîndurile lui se prefăceau lîngă tînărul doctor, care și el căuta ceva în preajma casei lui Urmatecu. Iancu parcă învăța tîrziu la o școală de pe urma căreia profita repede. Și nu numai cunoștințe nouă a aflat, ci a început să și simtă în alt chip și să rostească în treburi la care niciodată nu s-ar fi gîndit înainte. Astfel, s-a pomenit spunînd cîteodată vorbe

ce păreau copilăroase în neştiinţa sau naivitatea lor, dar care dovedeau o frămîntare şi o nouă muncă a minţii, pentru că darul lui Urmatecu, între altele, era şi acesta : să rămînă chiar şi înspre bătrîneţe deschis pentru toate încercările faptelor şi ale gîndului. Astfel, după multe prînzuri prelungite şi cafele sorbite în tovărăşia doctorului, după fel şi fel de chestiuni nebănuite aduse de acesta, cum ar fi, de pildă, şi obîrşia, şi tulpina cuvintelor, la care Urmatecu nu se gîndise niciodată, şi care l-au mirat, l-au minunat, l-au pasionat, fostul om de încredere al baronului Barbu, trecut de la gustul lucrurilor învăţate cu degetele şi cu ochii în dimineţile leneşe din iatacul boierului la învăţătura vorbelor, s-a pomenit deodată spunînd o judecată caraghioasă pentru orice om mai luminat în ale cărţii, dar vie pentru el, care abia mînuia asemănările de sunete şi de înţelesuri :

— Adică de ce, doctore, nu ne-am îndrepta vorba şi cuvintele greşite ? Şi de ce le-am spune ţărani numai celor de la sat şi n-am fi ţărani cu toţii, pentru că locuim în aceeaşi ţară ?

Copilăria asta Urmatecu a spus-o senin, cu nevinovăţia şi mîndria bătrîneţii lui care abia învăţa. Doctorul a zîmbit, a aruncat un : „Da, poate !" lunecător, să nu supere şi să nu jignească, şi a trecut mai departe. În realitate, Urmatecu ticluise fraza şi cu un anumit înţeles, ca o delicateţe pentru originea tînărului, pe care voia să-l cîştige în toate felurile.

La rîndul său, doctorul se vedea la o răscruce de drumuri. Sărac, cu o meserie, în care se ştia priceput, îşi dădea bine seama că pentru rîvnele lui avea nevoie de un ajutor şi de o avere. Mulţi colegi i-o luaseră înainte pe calea asta. Familiile negustoreşti sau ale unei burghezii mai răsărite şi mai închegate aşteptau cu fete cuminţi pe tinerii cu carte. Vremea de atunci

aşa lega tinereţea oraşelor pentru căsnicii temeinice. Şi doctorul Sîntu simţea pe nerostite şi la Urmatecu asemenea gînduri, şi-i vedea bunăvoinţele.

Cu Amelica, Sîntu vorbea puţin, dar îi plăcea, tăcută cum era, ascunsă totdeauna undeva şi prinsă, atît cît putea el să o vadă, în roboteli mărunte de ale casei. Acesta a fost un semn bun în ochii tînărului medic. El avea o icoană mai dinainte făcută despre cum trebuie să fie viitoarea lui tovarăşă. Încercările de a se întîlni, în vizitele lui tot mai dese în casa lui Iancu, aveau să fie înlesnite de primăvara care venea. De multe ori, Sîntu, astăzi unul de-ai casei, lăsa pe boieri la paharele lor şi se ducea să se plimbe prin peticul de grădină a lui Urmatecu. Florile de vară nu răsăriseră, trandafirii erau de-abia dezgropaţi, dar cei cîţiva pomi erau în floare. Un măr şi doi piersici arătau, cu spuma gingaşă de pe ramuri, bucuria de soare între ziduri. Doctorul a întîrziat pe gînduri, răsucind între degete o floare de măr, cînd Amelica o dată s-a apropiat. Alerga să-l întrebe ce-ar fi de făcut pentru cea mai bună privighetoare a lor (privighetorile erau marea patimă a lui Urmatecu). Pasărea tînjea de cîteva zile şi nu mînca. Şi doctorul, bucuros de prilej, a cerut să vadă pe bolnavul acesta înaripat. În fundul curţii, într-un colţ de lumină, amîndoi tinerii cercetau cu multă luare-aminte pasărea. Aşa i-a văzut coana Miţa. Şi femeia s-a oprit o clipă, i-a privit cu ochii înseninaţi, le-a zîmbit şi a fost mulţumită. Ei însă nu ştiau nimic, aplecaţi asupra privighetorii.

Doctorul luă pasărea bolnavă, picotind, şi crezu că n-ar fi nepotrivit să spună ceva :

— Ştii, domnişoară, că la ţară, de unde sînt eu, privighetoarea e pasărea dragostei ? zise el şi o privi stăruitor pe Amelica.

— Da ? răspunse fata. Apoi, mult mai interesată de ceea ce o preocupa, adăugă : Ce-o fi avînd ?

Matei Sîntu închise pumnul, ca Amelica să nu mai vadă privighetoarea, şi şopti, ca pentru el :

„Vezi, mamă, ce mă doare ! şi pieptul mi se bate,
Mulţimi de vineţele pe sîni mi se ivesc,
Un foc s-aprinde-n mine...

. . . .

...Ori ce să fie asta... O fi vrun sburător..." [1]

O fi ! Şi, poate, un Sburător adevărat, domnişoară ! zise doctorul.

Amelica păru că nu înţelege nici versurile, nici apropierea tainică.

— Săraca pasăre ! deschide mîna, deschide iute, că o înăbuşi ! spuse ea cu nerăbdare.

Poezia încercată de Sîntu n-a prins. Şi cei doi tineri s-au despărţit, fără ca privirile lor să se întîlnească şi fără să se fi legat ceva între ei.

A doua zi, însă, privighetoarea a murit. De data aceasta, împrieteniţi, fata l-a căutat pe doctor şi a venit înspre el cu pasărea în palmă.

Au stat unul lîngă celalt privind-o, cînd Sîntu avu un gînd bun :

— Ce ar fi dacă am vedea de ce a murit ? zise el.

— Se poate ? întrebă foarte interesată Amelica.

— Sigur că se poate !

— Atunci, vreau numaidecît !

Şi spiritul ei practic şi curios găsi o cale care rămăsese închisă versurilor din ajun.

Masa de anatomie a fost numaidecît improvizată în grădină, la soare. Pe o bucată de scîndură, privighetoarea a fost bătută în cuie, cu faţa în sus. Cîteva ace ţineau loc de pense, iar un briceag ascuţit slujea drept bisturiu. După ce-i smulse fulgii de pe gît şi de pe piept, doctorul făcu o largă crestătură de la cioc în jos şi puse degetul pe un tub plăpînd, trandafiriu, cu inele cenuşii. Totul era mic şi gingaş, gata să se rupă la orice atingere.

— Uite traheea ! Pe aici respiră ! explică Sîntu.

Amelica nu mai văzuse niciodată aşa ceva. Şcoala nu o învăţase prea multe, iar desenurile de prin cărţi şi de pe pereţi au fost ca şi cum nu le-ar fi văzut. Nu o interesau, deci nu le-a privit. Şi chiar dacă şi-ar mai fi adus aminte, sau erau prea mari, sau erau altfel colorate, sau prea lămurit explicate. Şi niciodată n-ar fi fost în stare să lege, să privească şi să-şi lămurească, ajutată de închipuire, şi să vadă în grosime şi în adînc, cum vedea acum, toate organele aşezate unele sub celelalte, împachetate după anumite rosturi şi după anumite legi. O surprindeau moliciunile, formele, culorile şi mai ales îndemînarea doctorului de a le găsi şi a le numi.

— Uite inima !... Uite plămînii !... spunea Sîntu, umblînd uşor, desfăcînd cu vîrful cuţitului, scoţînd din privighetoare organele şi fixîndu-le cu ace pe tabla de lemn.

Cu fiecare explicaţie, cu fiecare gest, curiozitatea Amelicăi era tot mai mare. Tăcea şi se uita cînd la pasăre, cînd la doctor, care, aplecat, îşi urmărea lucrarea. Frunţile celor doi tineri s-au atins o clipă şi au zîmbit, şi astfel i-a găsit coana Miţa cînd s-a apropiat de ei.

— Doamne, doctore, da' ce te-ai apucat să faci ?! zise ea rîzînd şi privind spre degetele lui, care umblau cu delicateţe şi pricepere. Ce ? Vrei să-i arăţi Amelicăi măruntaiele ? Da' ce ştie ea, că nu o primesc niciodată la bucătărie. Să cînte la pian şi să citească, nu să cureţe găinile !

Şi coana Miţa se uită mîndră la fiica ei şi vru să o mîngîie. Amelica însă se feri...

[1] Versuri din poezia *Zburătorul* de Ion Heliade Rădulescu.

— Lasă-ne, mamă ! spuse ea enervată, apropiindu-se de Sîntu.

Acesta se opri și o privi cu bucurie și recunoștință. Mama, simțind că aci se petrece un lucru pe care ea nu poate să-l înțeleagă și că fiica ei ar putea apuca în felul ăsta o cale pe care ea nici nu o bănuia, ca să nu strice nici prietenia tinerilor, nici alte rosturi, se depărtă, glumind :

— Pe mine să mă înveți, doctore, ce e într-o rață, să vedem care e mai tare ! și se pierdu după treburi.

Lecția de anatomie a lui Sîntu a izbutit să-i dea o preocupare și o curiozitate Amelicăi. În fiecare zi doctorul trebuia să-i deseneze și să-i explice ce e în om. Ba au mers și mai departe și au vorbit despre funcțiunile organelor și legăturile dintre ele. Aci însă Amelica nu mai putea să fie atentă. O plictisea și o obosea. Mintea ei, neobișnuită cu încordările și cu urmăriri mai adînci și mai amănunțite, se oprea. Îi era destul cît știa pentru nevoia ei de a vedea, de a pipăi și de a învăța limpede, dar puțin. Ceea ce a atras-o iarăși, mai în urmă, au fost bolile. Învățase că scarlatina vine cu dureri de gît și de cap și cu o spuzeală ; că tifosul dă o fierbințeală mare, după cum aflase că la o tăietură trebuie să legi strîns vinele de deasupra rănii. Și de cîte ori putea, cu servitorii lor mai ales, își încerca învățătura. Pe coana Mița o minuna schimbarea Amelicăi și o încînta. Fata începea să prindă o știință la care ea nu se gîndise niciodată și-i povestea de toate acestea lui Iancu. Urmatecu răspundea ca și cum ar fi știut dinainte :

— Ce-ți spuneam eu ? ! E grozav băiatul ăsta, numai de s-ar opri aci ! spunea omul întotdeauna.

După primii pași, însă, lenea Amelicăi n-a vrut să meargă mai departe. Cunoștințele cele noui ea le-a trecut la un loc cu ce făcea și știa mai dinainte, și de-acum eresurile se împleteau iarăși ciudat cu cele

învățate de la doctorul Sîntu. Fără putere și fără minte, ea încurca lucrurile precise cu cele închipuite și le credea cu o încăpățînare din care nimeni nu ar fi putut-o urni.

Și în curînd Amelica s-a închis iarăși în singurătatea ei, de unde nu dădea nici un semn, nici de-al sufletului, nici de-al vîrstei, pe care îl așteptau și părinții, și doctorul Sîntu.

După cîtăva vreme, totuși, doctorul s-a folosit de Ivanciu pentru a întreba pe Urmatecu dacă îi îngăduie să ceară mîna fiicei sale. Și cînd i s-a răspuns că s-ar primi cu bucurie, el s-a înfățișat într-o vizită de după-amiază, în gheroc nou, cu mănuși albe și cu joben. Urmatecu i-a răspuns că ar fi fericit să-l aibă drept ginere, dar că totul depinde numai de fată și că în nici un fel el nu ar hotărî pentru ea. Zestrea erau Bălășoienii, bine legați cu foaie dotală. Administrarea urma să o facă tot Iancu, iar însurățeii primeau doar un venit. Casa lui însă era și a lor. Și Urmatecu se obligă să-i țină cu toate cele de nevoie, de la slugi pînă la trăsură, caretă și sanie, după cum cerea meseria lui Matei Sîntu.

Doctorul, în așteptarea răspunsului, a crezut că este de cuviință să nu dea cîteva zile pe la părinții Amelicăi. Trăia iarăși cu puțin și chibzuit în camera lui mare, dar scundă, într-o stradă pierdută de lîngă biserica Antim, unde acum, seară de seară, venea să-l vadă Irma, o legătură veche de cîțiva ani. Supraveghetoare la spitalul Brîncovenesc, Irma era un amestec de bucovineancă și poloneză. Și era o minune de femeie ! Înaltă, puternică, plină în sîn și în șolduri, cu ochii verzi mari, puțin oblici, ceea ce îi dădea un permanent zîmbet al privirii, cu dinții lucii și albi și o gură cărnoasă, ea îl iubea pe Matei și i-o arăta de multă vreme. De altfel, nici tînărul nu și-a precupețit vreodată dragostea. Și Irma avea toate

farmecele care-i lipseau Amelicăi. De ani de zile, perechea asta sănătoasă, pe care socotelile lumii și viitorul doctorului mai ales nu o lăsau să ajungă soț și soție (și amîndoi o știau), își petrecea dragostea inimii și a simțurilor în bucuriile anotimpurilor și a tinereții lor. Semnele dragostei lor erau la fel și în spital, la căpătîiul bolnavilor sau în alaiuri lungi prin săli și coridoare în halate albe, urmînd din pat în pat pe profesorul Florea Petre, ca și în grădinile unde, economicos, împărțeau o masă modestă. De mult, liniștită, hotărîtă, cînd nici nu era vorba de așa ceva, Irma îl mîngîia pe Matei, îl săruta și îi spunea, lipindu-și obrazul lîngă al lui : „Cînd o să vină ziua în care va trebui să ne despărțim, dragule, căci tu trebuie să te însori cu o fată bogată, pe mine ai să mă găsești întotdeauna !"

Matei nu-i răspundea niciodată, o strîngea în brațe și-și ascundea obrazul în sînul ei.

Și iată că ziua aceea a venit. Irma știa că doctorul a cerut mîna Amelicăi. De mult el i-a povestit totul : cine e fata și mai ales cum e presupusa lui viitoare soție. Irma l-a ascultat, n-a spus nici un cuvînt, dar s-a zbătut nopți întregi, și de atunci, mereu, în alte rosturi și în alte vorbe, ea punea unele întrebări, care veneau pe neașteptate. Oriunde s-ar fi găsit, chiar la spital, chiar cînd vorbea profesorul, ea se apropia deodată de Matei și-l întreba :

„E mai înaltă ca mine ?" sau : „Ce culoare de ochi are ?" sau : „Tu crezi că te iubește cît de puțin, Matei ?", lucruri la care doctorul nu răspundea, ci se depărta sau dădea din umeri. Pentru el, gîndul că s-ar putea însura nu aducea nimic nou și mai ales nu aducea bucurie în suflet, ci una de lucruri și de așezări. Învățase că așa trebuie să facă pentru ca să se ajute în viață, și cu nimic nu-și tulbura inima, pentru că nici nu se gîndea că se va despărți de Irma.

Fata lui Urmatecu îi va fi soție, și atît. Credea că pentru asta avea toate calitățile. Și siguranța lor i-o dădea tocmai ciudățenia și lipsa ei de aprindere și de dragoste. Și el tocmai asta căutase. De aceea, așteptarea lui era liniștită și purtată cu o convingere adîncă de om încrezător în el. Despre Amelica el își făcuse toate socotelile de cînd cu mica lecție de anatomie și credea că va putea să o trezească atît cît va trebui, oricînd, lăsînd-o apoi, după cum el va dori, să adoarmă iarăși, în lenea minții ei și în greutatea celor învățate în familie, care i se așezau în jur în răsfăț și neînțelegere, nelăsînd-o să ajungă într-adevăr o femeie cu simțuri, cu dragoste sau cu o neînfrîntă hotărîre.

De partea cealaltă, însă, vremea trecea mai puțin liniștită. La început, Amelica a spus că nu se mărită, că ea n-are nimic împotriva doctorului, ba că, din toți oamenii pe care i-a cunoscut, îi e cel mai plăcut, dar ea se simte bine la casa părinților ei și că nu vrea să-i părăsească. Atunci, Urmatecu i-a spus mai întîi că-l lipsește de-o mare bucurie a vieții, și Amelica s-a făcut că nu aude, ca și cum i-ar fi răspuns, fără vorbe, că știe și că îl lipsește. Iancu s-a supărat, și după ce a arătat meritele lui Matei Sîntu și a pus întrebări după întrebări, toate fără răspuns sau cu vorbe nealese sau capricioase, încheiate de Amelica, Urmatecu a început să strige. Și convorbirea între tată și fiică s-a sfîrșit, și acum, pe o neînțelegere ca întotdeauna. Atunci, a trebuit să încerce coana Mița să smulgă hotărîrea copilei sale. Au vorbit seri întregi, mama arătîndu-i fetei ce se cuvine, că acum sînt cele mai bune împrejurări pentru căsătorie, cîntărite de părinți, și a lăsat-o să întrevadă bucuriile de a fi mireasă, ceea ce e atît de însemnat în viața unei femei. Coana Mița vorbea cu un anumit curaj, pentru că știa că Amelica nu iubește pe nimeni. Pri-

cepuse cucoana că nu trebuie să taie calea unei îndrăgostite, ci să trezească numai cît de cît o curiozitate și o bucurie de femeie în sufletul întîrziat al fiicei sale. Cîteva zile Amelica n-a voit să răspundă. În cele din urmă, însă, ea a început să discute cu părinții ei.

Ceea ce îi venea greu era să se știe legată de un străin, și numai de el, pentru că, în nici un chip, nici inima, nici trupul nu-i ușurau apropierea aceasta și nu doar de doctorul Sîntu, dar de nici un alt bărbat. De aceea, chiar dacă s-ar fi măritat, Amelica nu primea cu nici un preț să părăsească pe părinți, casa lor, și mai ales Bucureștii. Din restul țării ea nu cunoștea nici un alt oraș, în afară de cîteva mici localități de munte unde fusese vara cu ai ei. Totul i se părea departe, întunecat, trist și străin și nu putea să sufere „provincia", despre care o idee limpede nu avea, dar simțea că e în cuvîntul acesta ca un iz de sărăcie și de inferioritate. Ei rude în provincie nu aveau, ci numai cîțiva prieteni, care veneau din cînd în cînd să-i vadă. Și Amelica știa că sînt cei mai sfioși, cei mai prost îmbrăcați, cei mai speriați de vorbele și purtările de la București, și mai ales de glasul tare și îndrăzneț al lui Urmatecu, ce cunoștea măcar această trecere și prețuirea în ochii fiicei sale, de a fi neaoș bucureștean. Apoi Amelica nu putea renunța la vaza cu care fusese obișnuită alături de părinții ei, și nu la aceasta nouă de acum, de cînd tatăl său, ajuns și avut, le scosese într-o lume unde fata, cu toată strălucirea, nu se simțea legată, ci la cinstirea mai veche, negustorească, în care fusese crescută. Pentru că după lumea chiabură a negustorilor, mai mult decît după aceea a funcționarilor, a politicienilor de care îi era frică și a liberilor-profesioniști (înțelese așa cum putea ea), se ținea Amelica în obiceiuri și în prețuiri. Îi plăceau vorbele

domoale și sigure, poftelile, îmbierile la cumpărături de tot felul și acel sincer și excepțional „pentru dumneavoastră" al negustorilor vechi și cunoscuți, care îi umpleau inima de mîndrie. Deși crescuse, deși altfel trebuia să vadă și să simtă, pentru ea, ca și în copilărie, cînd se ducea și își explica singură fel de fel de lucruri în dugheana lui, pentru ea, tot boier Lefter rămăsese icoana cea mai vie. Văzuse în toate prăvăliile mari din București, unde erau cunoscuți și respectați, că tatăl său sau mama sa aveau întotdeauna reduceri, mici, ce e drept, dinainte, la toate prețurile. Și i le lămurise, cînd a întrebat, că nu reducerea, care nu însemna mai nimic în bani, e temeiul, ci bunăvoința și respectul negustorului pentru mușteriu, ascunse în ea. Și mușterii din aceștia mîndri de trecerea lor, bucuroși de vază pe prețuri, fie la băcănie, fie la pînzării, fie oriunde, erau Urmatecii. Iancu se fălea mereu cu asta, spunînd că el cumpără tot tîrgul pe un bilețel, și nici coana Mița nu era nesimțitoare la o asemenea cinste. Iar Amelica, alături de un străin fără gustul, voia sau obișnuința cumpărăturilor, în cine știe ce dughene întunecoase din fundul unei provincii, unde ar fi intrat ca o necunoscută dintr-o mie, unde nu e vază, nici bunăvoință, nici scădere de preț, n-ar fi primit niciodată să meargă și să se lipsească de bucuriile Bucureștilor, care pentru ea erau familie și magazine înainte de orice.

Acestea au fost dorințele fetei, care, de altfel, se potriveau și cu ale părinților. Nici ei nu ar fi dorit s-o știe înstrăinată. De aceea, cînd Iancu Urmatecu l-a chemat pe doctorul Sîntu și i-a spus că e mulțumit, pentru că Amelica primește, i-a făgăduit că va pune în joc toată trecerea lui pentru a face gustul fetei și a-l păstra întotdeauna cu serviciul la București. Matei Sîntu a mulțumit, și din ziua aceea tinerii au fost ca și logodiți.

Amelica s-a bucurat la gîndul tuturor prăvăliilor în care avea să intre şi să vadă de trusou şi rochia ei de mireasă. Şi abia îi sărutase doctorul mîna şi o sărutase pe frunte în faţa părinţilor zîmbitori, că fata s-a şi întors către mama ei, spunîndu-i cu veselie :

— Da' pe toate eu le aleg şi le cumpăr, mamă, nu e aşa ?

— Tu, maică, tu ! răspunse coana Miţa şi-şi sărută fata, fericită.

Logodna adevărată, însă, fusese plănuită de Paşti, la Bălăşoieni.

Înspre moşia aceasta, în afară de valoarea ei şi mîndria că o are, nimic nu-l atrăgea pe Urmatecu. El la munci nu se pricepea, iar cu oamenii nu-i plăcea să stea de vorbă. Amelica, de asemeni, încercase şi rămăsese străină de bucuriile conacului. Şi ei, ca şi lui Iancu, îi trebuia oraşul, cu uruituri de birji, cu înghesuieli, cu parăzi, cu întîmplări de stradă şi gură-cască, şi mai ales cu vitrine luminate şi lucruri de ales, pentru ca să nu se plictisească. Aceste uscăciuni de tîrgoveţi erau poate cea mai mare asemănare între tată şi fiică. Adevărata administrare a moşiei, cu socoteli cu logofeţii, cu înţelegere cu oamenii, cu grija curţii, a grajdurilor şi a pătulelor, o făcea coana Miţa. De aceea, în ultimul timp, de cum s-a desprimăvărat, ea era mai mult la ţară. Pleca, venea, ziua, noaptea, pe orice fel de vreme, cu trăsura plină de lucruri. Iar la conac robotea pînă în amurg, intrînd peste tot, şi în inima livezilor, şi a unei pădurici, fără nimeni, că nu-i era frică. De altminteri, în toată casa de la Bălăşoieni dormea singură. Slugile şi Păuna erau tocmai în fundul curţii, lucru pe care nici Urmatecu, nici Amelica nu l-ar fi făcut. Amîndoi erau fricoşi. Greoi şi stîngaci cum era, Iancu nu s-ar fi priceput să se apere şi avea groază de urît şi de singurătate. Acasă, la Bucureşti, cînd rămînea fără

Miţa, punea pe cineva să doarmă în a doua odaie şi lăsa toate uşile deschise. Se temea de tîlhari sau numai de sperieturi şi-i plăcea să audă suflet de om lîngă el. Şi de vreo cîteva luni păzitoarea lui era Paulina Zehi.

După ce i se întîmplase supărarea cu Păuna, la ţară, Iancu s-a gîndit la ceastălaltă şi i-a spus soţiei sale că nu-i place să o vadă ostenindu-se atît, mai ales acum, cînd se împarte între casă şi moşie, şi că trebuie să-şi ia pe cineva de ajutor. Şi au vorbit cu săsoaica, nelipsită duminica de la masă, şi au chemat-o la ei. În realitate, Iancu îşi căuta o mîngîiere, cum o fi, de cele întîmplate, iar coana Miţa, după povestea cu mamzel Hélène, nici nu bănuia măcar că urîta asta de nemţoaică ar putea să mai fie bună şi la altceva decît la roboteala casei.

De cum a venit, Paulina Zehi a început să-i dea lui Iancu semne că a înţeles de ce a adus-o, şi era fericită. Ea, atît de sfioasă de obicei, sprijinită în dragostea ei de o tălmăcire ce nu putea să se înşele, credea ea, faţă de glumele fără perdea ale lui Urmatecu, îndrăznea ceea ce niciodată nu şi-ar fi închipuit. Astfel, ea l-a sărutat cea dintîi într-o seară şi s-a strîns lîngă el.

Iancu a închis ochii, n-a spus nimic şi, voind să o prindă cu braţul, a simţit, la o mişcare a Paulinei, osul cum a jucat sub pielea uscată şi cîteva mosoare din şira spinării, şi s-a îngrozit. De atunci s-a jurat că nici nu o s-o mai lase să se apropie de el, şi nici el nu are să o mai mîngîie. Se mulţumea cu vorbele ei cîntate şi îndulcite, la orice răspuns, pentru orice întîmplare, fie că i-ar fi cerut ceva, fie că ar fi pus-o să-i tragă cizmele, şi cu privirea ei caldă, de cîine bătut, din ochii negri fără gene şi neliniştiţi.

Era adevărat că, în pofte, Urmatecu se mai răcise, şi acum îi era de ajuns să nu se gîndească la ele. Se

mulțumea numai să vadă cum se prăpădește o femeie după el. Asta îi făcea bine, îl înviora. Îi plăcea să-și spună că întotdeauna era cineva gata la orice, și oricînd ar fi vrut, ar fi avut dragostea, dar că el nu voia. Atunci se simțea împăcat, mîngîiat de un gînd peste rănirea dureroasă pe care i-o adusese Păuna, și pentru rostul acesta, după cum se gîndise din prima clipă, era bună și Paulina Zehi. I-ar fi plăcut numai să o vadă și pe ea puțin geloasă. Asta i-ar fi sporit și siguranța în el, și mîngîierea. Dar nu avea nici timp, nici prilej, și apoi era greu pentru cît era de orbită și de supusă noua lui dragoste. De aceea, se mulțumea și cu atît. De partea ei, însă, Paulina ajunsese la un fel de nerăbdare. Aflase de toate isprăvile lui Iancu, de toate odăile reținute prin oraș, pentru fel de fel de ibovnice, și ar fi vrut ca și cu ea să se petreacă la fel. Căutase, găsise și închiriase chiar, din micile ei economii, o asemenea cameră. Trebuia numai să-l convingă pe Iancu să vină.

Prima dată cînd i-a spus, Urmatecu a rămas uimit. Era mai mult decît se aștepta. Simțea o bucurie pe care nu i-o dăduse pînă atunci nici o femeie. Nu a îndrăznit să răspundă numaidecît, dar a umblat mîndru și fericit cîteva zile. S-a gîndit însă în cele din urmă că are și ceva de spus Paulinei, care aștepta. Și a voit să-i spună că o iubește, dar n-a putut! Îl îngrozea gîndul că o să rămînă singur cu femeia asta, care, cînd era drăgăstoasă, era stîngace, se strîmba îngrozitor și era și mai urîtă. O dată a și făcut-o să aștepte și nu s-a dus, iar cînd s-au întîlnit acasă, i-a dat bani să plătească chiria, i-a mărturisit că s-a gîndit bine și că n-ar fi frumos din partea lui, pentru că o știa fecioară. Paulina a roșit de fericire. A alergat la el, i s-a aruncat în brațe, a început să-i sărute mîinile, șoptindu-i: „Pentru dumneata mai sînt!" Și Urmatecu iarăși s-a îngrozit. În clipa aceea însă erau să fie surprinși de cineva. Femeia, cu o sprinteneală pe care i-o dădea bucuria vorbei celei mari, s-a desprins alergînd, rîzînd și întorcînd din cînd în cînd capul. Pașii ei greoi și încălecați și picioarele mari se împleticeau prin odaie. Și Urmatecu a închis ochii, să nu mai vadă fuga asta fericită cu picioarele ei de urs!

În anul acela Paștele cădea în vară. Logodnicii ședeau ceasuri întregi în grădinița din fundul curții, unde acum părăluțele și panselele au apărut peste tot. Cei cîțiva trandafiri erau îmbobociți, iar globurile de sticlă fuseseră înfipte în bețele date proaspăt cu verde. Barza din mijlocul bazinului, vopsită și ea de curînd, arunca un fir de apă subțire, care-i cădea în boabe ușoare pe penele de tuci. Din casă se auzeau sticleții și cintezoii lui Urmatecu ciripind, și toate ferestrele erau deschise să intre soarele. Sărbătorile se așteptau cu liniște și cu bucurie. Numai coana Mița nu mai prididea de griji. Trebuia să pregătească de logodnă, acolo, la țară; trebuia să ducă tot rostul casei aci, și, ca de obicei, se și împărtășea de Înviere. Între Paulina Zehi și Păuna, ea își împărțea ordinele și supraveghea pregătirile. Iancu mărea mereu o listă de musafiri, la care, în fiecare zi, adăuga vreo doi-trei, deși de data aceasta nu voia să cheme decît de-ai lor. Pentru boierii cei mari păstrase nunta, care avea să se facă la București. Căuta însă să-și aducă acum aminte rudele cele mai îndepărtate și prietenii cei mai vechi, căci voia să-i aibă pe toți la o asemenea împrejurare. Toți aveau să vină la Bălășoieni, pe socoteala lui, în ziua întîi de Paști, care era și ziua logodnei. Chiar și el, și tinerii. Pînă atunci la țară va fi numai coana Mița, care va pregăti. Iancu voia să petreacă, nu glumă, și nu voia să uite nimic. Avea să vie taraful lui Iliuță Pupăză, țiganul, care de douăzeci de ani îi ieșea înainte la toate chefurile, și aveau să vină și

nebunii, să-i mai înveselească. Nebunii, copiii lui popa Gose, erau din ce în ce mai mohorîţi, mai greoi şi mai murdari, dar de lătrat, tot lătrau, ca în tinereţe. Dădeau pe la casa lui Iancu în fiecare săptămînă, după gologani şi cîte o mîncare. Ionică, mai din moştenire trupească a părinţilor, mai din beţie, damblagise. Dar după ce a zăcut cîteva luni în bordeiul de sub pămînt, se îndreptase ca prin minune, şi acum putea iar să umble. Tîra numai piciorul stîng şi mîna îi era căzută, ca o aripă de pasăre împuşcată. Mariţica şi Vasilica albiseră şi erau bătrîne, grase şi zdrenţuite. Dar tot mai săltau, mai scheunau, şi acum, în urmă, cine ştie de la cine, învăţaseră şi măscări. Le cîntau în felul lor şi aveau şi un joc nou : Ionică, nemaiputîndu-se ţine bine pe picioare, se ghemuia deodată între ele, iar surorile lui se repezeau, dădeau din braţe şi îl piguleau cu cîte trei degete în creştetul capului, strigînd : „Vin ciorile ! Vin ciorile !" Iancu făcea mult haz de ei şi le arunca bani, după voie, asmuţind de multe ori, cu cîte o bucată mai bună sau cu o băncuţă, pe unul împotriva celuilalt. Dar, în nebunie, se spunea de cîtva timp că ajunseseră primejdioşi. Undeva, o femeie o dată le-a strigat vorba lor : „Zbughie !" Şi-atunci s-au înfuriat. S-au năpustit cîteşitrei asupra femeii, dîndu-i cu pumnii în cap şi muşcînd-o de obraz. Şi numai cu greu a putut să fie scoasă din mîna lor.

Astfel se pregăteau sărbătorile, şi zilele erau din ce în ce mai calde şi mai frumoase. La Bălăşoieni, coana Miţa n-avea însă numai grija logodnei, ci şi a bisericii, de care, de cum a intrat pe moşie, se hotărîse să vadă. Biserica era la margine de sat, sub dîmbul conacului, şi nu ajungea cu turlele nici pînă la vîrful plopilor care o străjuiau. Tablele de tinichea de pe acoperiş şi clopotniţă luceau în bătaia soarelui şi la lună plină, că erau nouă, schimbate de curînd, din

grija cucoanei. Popa Niculaie, un moşneag mărunt, cu ochelari legaţi cu sfoară, groşi şi tulburi la sticlă şi aproape nefolositori, că nici ei nu-i mai ajutau la slujbă, atît îi era de prăpădită vederea, mulţumea toată ziua şi se căznea să ţină curat, să nu supere pe cei de la curte. Sfinţii de pe pereţii bisericii nu erau frumoşi şi erau zugrăviţi numai în două culori : în verde şi în vişiniu ; iar icoanele, nouă şi ele, miroseau a vopsea. Dar pentru că popa Niculaie văzuse că, după boierul cel mare, care nu dădea niciodată pe la moşie, venise acum un boier nou, cu rost şi cu nevastă, şi că mereu au să fie aci, ca să-i bucure, pusese să vopsească sub sfinţi şi pe deasupra stranelor un chenar roş, galben şi albastru, să fie mai arătos şi să-şi spună şi el astfel credinţa şi mulţumirea.

La denii, coana Miţa s-a dus cu sfinţenie şi a ascultat în picioare slujba, în partea stîngă a bisericii, după cum e datina femeilor. În jurul ei, la cîţiva paşi, erau strînse nevestele şi fetele satului, dintre care cucoana pe multe le cunoştea. La ieşire, întîrzia printre ele, întrebîndu-le pe fiecare de necazuri şi de copii. În felul acesta, deşi nou venită, soţia lui Urmatecu a izbutit să-şi facă drum prin sufletele ţăranilor, care o preţuiau şi o respectau. Pentru epitaful din Vinerea mare, cucoana a trimis sfeşnice frumoase de alamă şi zambile, iar în după-amiaza aceleiaşi zile, s-a mărturisit la popa Niculaie.

După ce i-a citit molitfa şi i-a ridicat patrafirul de pe umeri, popa n-a ştiut ce s-o întrebe. Nu-şi mai simţea harul, nici puterea lui, văzînd că are în faţă pe cucoana de la curte. Mîinile lui neliniştite închideau şi deschideau cartea molitfelnicului, gura îi juca în loc şi nu lega cuvinte, ochii, speriaţi, lunecau priviri pe de lături, şi mormăia, şi mestеca, şi se schimba de pe un picior pe celalt. Coana Miţa, cu sufletul pe buze, avea nevoie de limpezimi ! Se ştia curată şi

plecată bărbatului, copilului și casei, și totuși parcă erau în ea unele îndoieli. Avea nevoie să fie întrebată și ajutată. S-au privit așa cîtva timp unul pe celălt, și popa se simțea tot mai sfios. Coanei Mița îi trecu o clipă prin minte că l-a speriat pe popă, dar de îndată singură s-a dojenit și s-a înspăimîntat de îndrăzneala și necuviința ei. Și îi păru rău atunci că nu s-a dus la duhovnicul ei de la București. În cele din urmă, ea spuse, după o mai lungă așteptare :

— Da' întreabă-mă ceva, părinte Niculaie !

Și bătrînul atunci se liniști puțin și o întrebă iute dacă a postit. Cucoana, folosindu-se de acest început, s-a pornit să spună tot ce avea pe suflet și nu l-a mai lăsat pe popă să vorbească. Acesta asculta cu ochii în jos, încurcat și rușinat, de parcă el s-ar fi mărturisit la coana Mița. Cînd femeia tăcu, a fost bucuros că a scăpat, i-a dat dezlegarea, i-a cetit molitfa și s-a înveselit cînd a simțit, după pipăitul degetelor, cît i-a pus cucoana în palmă. Era o monedă de argint mare, cum nu mai primise el niciodată la spovedanie. După cucoană, a venit șirul lung al bătrînelor și al femeilor din sat. Și popa Niculaie a început să le întrebe, cu glas tare, mult mai tare ca de obicei și de cuviință, ce păcate au făcut. Răsuna biserica de vorba lui pentru că popa Niculaie își găsise iar toată puterea harului și închinarea supusă a enoriașelor.

Pentru cucoană, însă, firul gîndurilor aduse de mărturisire nu s-a oprit aici. Urcînd încet dîmbul dinspre conac, se gîndea mai ales la logodna de mîine. Și închipuirea ei, deprinsă să alerge și să întrezărească, acum se întretăia cu fel de fel de vedenii la răscrucea vieții lor, în care stătea Amelica. Un neam nou începea cu ea. Cine știe ce va aduce străinul ăsta, doctorul Sîntu, pe care cucoana îl cunoștea puțin, îl plăcea, ce e drept, dar care îi rămînea departe și tăinuit ? Și, în tot ce era să vină, va fi el mai tare, sau ei, prin Amelica ? se întreba ea. Cum vor fi copiii ? Cu cine vor semăna ? Și, mai ales, noroc să aibă ? Acest gînd al norocului o frămînta mult pe coana Mița, pentru că ea credea în el ca în puterea cea mai mare a vieții, asupra căruia nimeni nu e stăpîn. Îl ai, sau nu îl ai, își spunea și, dacă s-a arătat, cît ține ? Și acum, pentru prima dată, liniștea ei de ani de zile, venită dintr-un abur din jurul și dinaintea întîmplărilor și lucrurilor pe care, tăcută și încrezătoare, le-a deslușit întotdeauna pentru Iancu, liniștea aceasta se tulbura. Norocul trebuia să treacă drumul ! își spunea ea. Și coana Mița nu era sigură dacă îl va trece. Ceața obișnuită cu care era deprinsă și care îi dădea putere se risipise, și totul era prea limpede și prea lămurit. Femeia îi vedea pe toți ca printr-un ochian răsturnat : departe și limpede, dar numai în carnea și hainele lor, în casele, pe străzile, pe căile lor, și de limpezimea asta îi era frică, și era nesigură dacă norocul lor va mai ține sau s-a sfîrșit în altoiul acesta străin...

Pînă noaptea, tîrziu, s-a lăsat dusă de gînduri și a robotit. Apoi s-a culcat puțin, ca să-și capete liniștea înainte de Înviere și împărtășire.

La douăsprezece noaptea, Hristos a înviat în pragul bisericii, unde era lumină strînsă din toate boabele luminărilor. Coana Mița, frămîntată de neliniști, căuta în jurul ei răspunsuri. Și pe cînd se citea *Evanghelia* în curte, s-a uitat de jur împrejur, doar o vedea vreun semn numai pentru ea, vreo poartă în cer sau o lumină pe dealuri. Și n-a văzut nimic. În afară de biserică, totul era stins și încremenit în întuneric. Mărgelele cerului pîlpîiau aprinse, ca în fiecare seară ; dîmburile erau încremenite ; cîinii lătrau, departe ; frunza nouă din plopi foșnea, și doar oamenii vegheau. Hristos învia numai între ei. Pădurile și apele

nu voiau să știe de bucuria aceasta, și coana Mița, prinzîndu-se cu astfel de cuget, se scutură ca de un val de fierbințeală necurată. Ca niciodată, grija logodnei Amelicăi o lega de oameni, și numai de ei, și-i dădea gînduri pămîntești, din care nu putea să se rupă. Era mai liberă, mai mlădioasă altădată, cînd țesea ciorapii și vedea pentru Iancu, în nesiguranțele lui, decît acum, în ușa bisericii ! Și femeia oftă adînc de muncă sufletească și deznădejde.

Afară începuse să se reverse de ziuă cînd a ajuns în fața ușilor împărătești, la altar, așteptînd cu lumînarea în mînă, în fruntea șirului lung de femei, de copii și de bătrîni, care veneau încet să ia împărtășania. Și cînd popa Niculaie a ales din sfîntul potir cele cîteva picături de vin bun și firimituri de pîine cu lingurița de argint prelungită cu o cruce de aur, coana Mița s-a bucurat și de clipa asta mare la care lua parte, și de darul pe care s-a învrednicit să-l facă. Lingurița aceasta nouă ea o adusese, și ea era cea dintîi de buzele căreia avea să se atingă. În clipa împărtășirii, cucoana a închis ochii. Și-a oprit gîndurile și și-a dat drumul în gol, ca într-o prăpastie. Știa că o să simtă mîini puternice întinse să o prindă, să n-o lase să se ducă la fund. Și așa a și fost ! Din clipa aceea, ea s-a îmbrăcat ca într-o mare ușurință și mulțumire. Un zîmbet s-a așezat pe buzele ei, și s-a tras la o parte, să privească la toți cei ce se vor împărtăși la fel cu ea. Și au venit, rînd pe rînd, copii, care se uitau în ochii popii Niculaie cînd deschideau gura și nu înțelegeau bine ce fac ; femei, care cătau în sus, spre cer, și oftau ; bătrîni, care își mai ștergeau încă o dată, înainte de a lua împărtășania, mustățile stufoase cu podul palmei, privind în jos și închinîndu-se. Cînd s-a isprăvit slujba, dimineața sosise de-a binelea, cu rouă și cu rumeneală de zori. Coana Mița a răspuns la toată lumea : „Adevărat a înviat !", a

ciocnit cîteva ouă în curtea bisericii și a plecat înspre conac, să-și aștepte musafirii. Acum abia, pornită iarăși prin viață și printre oameni, ea își dădea seama de puterea sfintei împărtășanii. Era ca și cum i-ar fi curățit cineva ochii și gîndurile ! Se simțea sprintenă și deschisă pentru bucurii. Îndoielile s-au topit, și limpezime era, dar o limpezime sigură, bună, liniștită, la fundul căreia creșteau toate nădejdile ! Satul, cu gardurile lui încîlcite din nuiele și spini, i s-a părut curat ; pomii parcă erau spălați cu lumină ; aerul, afînat, se bea cu plăcere. Era proaspăt și cu arome, iar ziua care stătea înainte era ușoară în ceasurile ce nu se simt și puternică în așezarea ei în vreme. Era prima zi de Paști și ziua logodnei ! Iar logodna nu o mai înspăimînta. Coana Mița se simțea vrednică și curată ! Dar închisă în fericirea ei, ea n-a simțit săgetătura ochilor lui Voicu Strapalea cînd a trecut prin dreptul casei lui. Ologul a privit-o lung, prin ochiul de geam aburit, și, înrăit fără leac de chinurile prin care trecuse, zdrobi în dimineața asta de Paști, otrăvită pentru el, o înjurătură în urma cucoanei ălei noi de la conac.

În casa întinerită și dereticată a Bălășoienilor, toate lucrurile așteptau ca cei ce vor sosi să se veselească. Pe mese întinse creșteau maldăre de ouă roșii. Cozonacii și păștile cu fragedă și dulce brînză de vaci, frămîntată cu stafide și presărată cu mac, luceau de rumeneli potrivite ; flori de cîmp țineau culorile în uscăciunea lor prin ulcele, și miroseau înecăcios a fîn de mai, iar peste tot era un iz de mușețel, de zambilă și vanilie. Albinele, plecate devreme să strîngă, intrau și ieșeau pe ferestrele deschise în care băteau perdelele de borangic. Coana Mița, reîntoarsă la grija și mîndria gospodăriei, povestea Păunei toată făptura

lui Dumnezeu, încă o dată prefăcută de ea în mîncăruri și în gusturi.

— Am găsit, Păuno, niște știuculițe, ca argintul, cu icre grase, ce cresc ca o spumă sub lingură, spunea ea. Și am luat de toate, să fie, că le-am găsit proaspete și bune! Racii sînt cît palma; din vițel curge lapte, nu altceva, iar gîștele sînt fragede, că le-am ținut în vin!

Și ea însăși, în pridvorul caselor, după atîta post, gustă și așteaptă.

De la conac se vedea departe, pînă în lunca Argeșului. Și tocmai de acolo s-a zărit alaiul venind. Soarele urcase pe cer și începuse să încălzească cînd au intrat trăsurile în curte. Din faetonul casei au coborît Iancu, Amelica, doctorul și Paulina Zehi. Brecul lui Friț era plin cu prieteni și rude: firește, Schweickerții, în primul rînd, și boier Lefter. Cîteva birje din oraș aduceau pe lăutari, cu Pupăză în frunte, un țigan gras și mare, cu o voce subțire, de tenor, apoi pe nebunii lui popa Gose și altă lume mai măruntă. Ivanciu venise cu cabrioleta lui, la care înhămase un roib cumpărat de curînd, și cu Marica, fiică-sa, înfoiată într-o rochie albă, tînără, dar cu un aer de tristețe, pe care i-l dădeau sprîncenele căzute și un nas lung și subțire. Toată lumea s-a îmbrățișat și toată lumea rîdea. Amelica, ea însăși, era veselă. De cum a văzut-o, coana Mița a luat-o deoparte, i-a mai îngrijit părul, a sărutat-o de multe ori și a întrebat-o:

— E mulțumită fata mamei?

— Da, mamă! a răspuns Amelica.

— Și, pentru prima oară, glasul ei a sunat limpede și tinerește. Doctorul căuta să cunoască și să se lege de rudele și de prietenii cei noui. Trecînd apoi încet, de unul singur, prin toate odăile, privind lucrurile, privind pe fereastră livada, lacul, ogoarele, încerca să-și dea seama de zestrea pe care a luat-o. Din cînd

în cînd, își aducea aminte de Amelica, cerceta să o afle, mergea înspre ea zîmbind, îi spunea cîte o vorbă și îi săruta mîinile. Cîteva înțelegeri tainice se și legaseră între ei. Dar erau numai vorbe despre bani și despre lucruri. Se și hotărîseră ce să facă în cutare odaie și cu anumite mobile. Și Amelica prețuia la el grija aceasta și priceperea. Bucurie nouă nu avea decît cînd spunea „logodnicul meu" și îl privea. Dar nu era pentru om, ci mai mult pentru cuvînt și neobișnuitul său.

La sfîrșitul mesei, Iancu Urmatecu le-a schimbat inelele. Apoi s-a băut șampanie, și logodna s-a făcut. După aceea s-a pornit cheful.

Din noaptea vijelioasă de ianuarie, Iancu nu mai fusese pe la moșie și nici n-o mai văzuse pe Păuna. Acum o privea pe furiș cum servea la masă. Nu-și pierduse nimic din farmec și încă îi plăcea. Pe lîngă ea, Paulina Zehi era muma-pădurii. Și Iancu se gîndi că dacă Păuna a avut dreptate într-adevăr și el e așa cum îl crede ea, apoi zadarnic își mai caută mîngîiere pe lîngă fel de fel de urîciuni. Și îi părea rău de ceea ce se întîmplase, și mai ales acum, în aprinderea vinului, simțea cum pofta îl trage iarăși spre iubita lui de altădată. De partea ei, nici Păuna nu uitase dragostea lor. Îl mîngîia cu privirea, îl servea numai pe el și îi umplea prea des paharul.

Ziua caldă și luminoasă trebuia cinstită așa cum se cuvine. Și la o hotărîre a lui Iancu, masa întreagă s-a strămutat în livada de lîngă casă. Au pornit țărăncuțe, cu salbe la gît, purtînd bunătățile înjumătățite; rîndașii trăgeau cu greu hîrdaiele cu sticle îngropate în gheață, și s-au cărat scaunele, fotoliile, ba și divanurile. Pomii sunau de gîze. Rîndunelele piuiau, cînd sus, cînd jos, dîndu-se peste cap în albastru, și era liniște peste tot, de la heleșteu, unde se vedeau cîțiva oameni trăgînd o luntre, dar nu se

auzeau, pînă la zaplazurile curții pe după care se vorbea și erau strînse femei și fete, și se așezau numai jumătăți de fețe, prin gard, și ochii curioaselor. În liniștea adîncă a Paștilor, în livada curții se petrecea și chiuia. Și pentru ca zgomotul să fie mai mare, Iancu își pusese logofătul cu pușca lui cea bună să tragă focuri în aer din cînd în cînd. În capul mesei, Urmatecu, între Ivanciu, Schweickert și Friț, bea, bea mereu și fuma. Vorbea tare, glumea cu femeile, le amenința cu vorbe late, fără perdea, și înjura. În fața ochilor îi juca totul și îi era bine. Simțea cum leapădă anii din el și grijile și cum e tot mai ușor. Vinul, cu care era obișnuit, nu-l obosea, ci-l sprintenea și la duh, și la trup. Din amețeală nu se putea desluși decît felul ciudat cum întîrzie și tabără cu vorba răstită sau glumeață pe cîte un prieten sau o rudă, care nu mai scăpa din mîna lui. Deodată, însă, îi ieși înainte lăutarul. I se păru că urechile îi sînt înfundate și că taraful cîntă prea departe. Și l-a chemat atunci la el pe Iliuță Pupăză. L-a cinstit cu un pahar, cu două, l-a pus să-i cînte un cîntec vechi : *La Turnu-Măgurele...* și i-a poruncit să se urce în pom.

— Că de ești pasăre, în pom trebuie să cînți, țigane, nu la masă și cot la cot cu mine ! rosti el apăsat și bătu cu pumnul de săriră paharele în loc și nu vru să asculte de nimeni. Aici eu poruncesc ! strigă Urmatecu și chemă argatul, să-i ajute lăutarului.

Era la cîțiva pași un cireș bătrîn, vestit la curte pentru rodul său. Era un cireș alb, care abia legase. Dintr-o tulpină groasă, cu boabe mari de clei prăjit de soare, cam la un stat de om, se desfăceau crengi puternice. Acolo îi găsise Iancu loc lui Pupăză. S-au căznit trei flăcăi să urce în pom grăsimea țiganului, care, nepriceput și stîngaci, luneca printre frunze.

Cînd țăranii au luat mîna de pe el, țiganul a început să urle.

— Stai bine, stai bine, pasăre ! făcea Iancu, bătînd din palme. Dați-i să-și pună cuib ! striga el rîzînd și aruncînd cu perinele în Pupăză, fluturînd însă în același timp cîteva hîrtii de cîte o sută, la rădăcina pomului.

Lăutarului îi sticliră ochii. Se cuminți, tăcu și încercă să se așeze. Apoi i s-a dat și vioara. Și Iliuță Pupăză a început să cînte din cireș, oftînd prelung din versuri bătrînești, de se auzea pînă departe, peste sat. La picioarele pomului, nebunii lui popa Gose stăteau ghemuiți cîteșitrei și îngînau.

— Așa, vezi ! Să știi și tu ce e aia chef, mă neamțule ! îi zise Iancu, mîndru, lui Schweickert, care făcea niște ochi mari și speriați.

— *So ein Bengel !*[1] rosti îngrozit vienezul și se duse în fundul livezii, să guste liniștit bucuriile naturii.

Ca la orice chef care ține mai mult, comesenii s-au împărțit după firi și înțelegeri. Coana Mița, cunoscîndu-și bărbatul, îl lăsa să petreacă. Trecuse iarăși în casă, la răcoare, cu Mili și Mali, care se țineau una de alta. Amîndouă erau înfoiate în rochii liliachii, cuminți și înspăimîntate de năzbîtiile lui Iancu. Logodnicii se ascunseseră undeva spre lac, vorbind de casa lor, de cîte slugi o să aibă și de fel de fel de lucruri folositoare. Iar ceilalți erau risipiți după lăcomie sau curiozități.

Cu înserarea și cu prelungirea băuturii, care nu se mai sfîrșea, o oboseală începea să se lase. Iancu însă era tot mai aprig, tot mai aprins de ceea ce purta cu el : de pofte, de bucurii, ba chiar și de uri vechi, pe care nu le putea uita și pe care vinul le scotea la

[1] Așa un ștrengar ! (Germ.)

iveală. Păuna se ținea de el ca o umbră, dar nu vorbea. Și asta îl scormonea din adînc. Semn era că se întoarce, dar nici nu putea să-și lămurească bine purtarea, și nici nu se cădea ca acum să-și dea drumul la pornirea veche. În orice caz, dacă ea vine, înseamnează că-i e dor, și dacă îi e dor, tot ce a spus atunci la mînie și la gelozie nu e adevărat! Și Iancu se simțea iar tînăr și sigur de el și bucuros nu de ce se petrece acum, ci mai mult de ceea ce are să se mai petreacă în viitor. Se deschisese iarăși drumul spre obișnuitele lui plăceri și mîndrii, fără de care n-ar fi putut să trăiască. Că încercase din iarnă să fie altfel și se simțise înjumătățit! Toate parigoriile nu-i folosiseră la nimic. Tot ce a fost de atunci i se păreau neguri și greutate, iar Paulina Zehi, care se învîrtea mută și tristă împrejurul mesei, împletindu-și și mai stîngaci pașii ei mari prin iarbă, i se păru urîtă, de cum n-a fost niciodată.

Astfel, Iancu, deschis la bucurii de ziua asta mare, de cum nu se știuse din tinerețe, se gîndea la el și scotea din ani și bunul și răul, amestecîndu-le. Amețeala paharelor lasă de multe ori goluri cînd se desface sufletul și nechemate vin amintirile. Se leagănă și se clatină atunci, totul, ca deasupra unei prăpastii, între bucurie și întristare. Și cel ce petrece, și țipă și cîntă, și joacă se oprește deodată, și amețește, și cade ca plumbul, privind în el. Împrejur, la Ivanciu și la Friț, beția era mai grea și fără răsunet. La cel dintîi, din toropeală, nu mai rămăsese decît gustul acrișor al vinului, răcoreala și setea; la cel de al doilea, cîntecul, un cîntec din ce în ce mai încîlcit, de limbă grea, de pîslă, gemete mai mult ce se legau tărăgănat, leneș și strident de lălăitul leneș al lui Pupăză din copac. Iancu, pornit pe gînduri, cheful parcă adormea, în lătrături omenești, obosite și rușinoase.

Deodată, însă, după cum îi era obiceiul, se trezi. Se uită în dreapta și în stînga și privi tovarășii pe jumătate adormiți. Și neliniștea limpede a gîndului său, care vînzolea anii și-l purta în clipa de față și iar pleca și nu înceta, întretăie iute întîmplări de altădată. Friț îi aduse aminte, cu brecul lui, de înmormîntarea lui Lefterică. Erau alte vremuri atunci, era Jurubița! Și parcă Iancu simțea și acum, în golul palmei, șoldul ei plin și mijlocul grăsuț din clipa în care a prins-o, a aruncat-o și a plecat la o altă petrecere, altfel pornită, mai tristă, dar cu mai sigură zi de bucurie a trupului după ea. Jurubița mai era pe vremea aceea plăcerea fără umbră și fără îndoială. Dar e mult de atunci, și ochii îi căzură pe Ivanciu. O vedea parcă iar pe Jurubița, de data asta cum se depărtează, cu lăcomia în ea după banii baronului, și cum îl urăște pe el, dorind numai să fie sigură că scapă și că nu o urmărește. Se înrăia, fără ceartă, numai pentru bani. Și nu se poate ca ăsta să nu o fi ajutat și să nu se fi văzut! Și totul se trase în lături deodată din mintea lui Iancu. Se făcu un gol și de oameni, și de lucruri, și de fapte. Și nu-și mai aminti decît de frica denunțului. Venea parcă de departe, și se făcea tot mai mare, și i s-a oprit sub ochi semnătura bulgarului de pe hîrtia de la procuror. O vedea limpede, și literele pîlpîiau, aveau ca o viață în ele. Trăiau atîta vreme cît trăiau și cel care le-a făcut. Că sînt acum într-un dosar uitat, n-are de-a face. Dar au fost. Și el, Urmatecu, l-a iertat pe Ivanciu și l-a chemat la logodna fetei sale!...

Deodată Urmatecu rînji, și un gînd îi trecu prin minte. Apoi rîse de-a binelea.

— Sculați, măi! răcni el și îi apucă de ceafă și pe Ivanciu, și pe Friț.

Oamenii se treziră speriați. Iancu ceru să se umple iarăși paharele. Își aruncă vinul cald pe lăutarul

din pom și începu să cînte. Cheful se înviora. Ivanciu, dezmeticit de bruma paharului pe care și-l duse la frunte, începu să se înduioșeze:

— Să-ți trăiască, măi Iancule, fata și să trăiască și a mea și să se mărite! zise el.

— Să dea Dumnezeu, rablă! Vino să te pup! îi răspunse Urmatecu, și cei doi prieteni vechi se îmbrățișară.

Apoi Iancu mai strigă o dată, să fie sigur că s-a trezit toată lumea. Și apucîndu-l pe Ivanciu de umeri, se ridică în picioare împreună cu el. Era ca și cum ar fi vrut să vorbească, să spună ceva frumos și cu înțeles despre dragoste și prietenie. Ivanciu se lăsă moale și mulțumit. Cei doi oameni, mînați de voința lui Iancu, făcură cîțiva pași înspre pomul sub care săltau și grohăiau nebunii lui popa Gose.

— Drepți, nebunilor! țipă Iancu.

Ionică, Marițica și Vasilica ridicară capetele, ca niște zăvozi pe care îi fluieri.

— Zbughie! răcni Urmatecu deodată pe cît putu. Zbughie! și îl împinse înainte pe Ivanciu, de parcă l-ar fi aruncat în apă, și-l arătă cu degetul.

Atunci, o tăcere se făcu. O clipă, nebunii se uitară unii la alții și săriră deodată în sus. Marițica, cea mai aprigă, împietri, și ochii îi scînteiară cu răutate. Apoi, cu un glas subțire, zgîriat și înalt, de copil care țipă, începu să strige înspre Ivanciu:

— El, zbughie, Ionică! El, zbughie!

Și se repezi. Ceilalți doi au venit după ea.

Într-o clipă, bulgarul a fost trîntit la pămînt, iar nebunii au tăbărît pe el ca o haită. Îi cărau cu pumnii în cap, îl mușcau, nechezau, lătrau, se zgîriau între ei. Ivanciu se pierduse sub mîinile și picioarele lor. Din cînd în cînd scotea numai cîte un urlet scurt și un strigăt de ajutor. Se strînsese toată curtea. Friț și cu Schweickert au sărit cei dintîi și au vrut să se repeadă să despartă pe nebuni. Iancu însă i-a oprit. Numai el, cu două sticle de vin, s-a apropiat și a început să toarne pe maldărul ăsta de oameni încăierați, ca apa pe cîinii turbați. Văzînd că bătaia nu se potolește, el lovi cu sticlele în capul nebunilor, de le făcu țăndări. Ionică ameți repede. Vasilica se mai îndemnă, sughițînd: „El, zbughie, Ionică! El, zbughie!" pînă ce Iancu o potoli și pe ea cu un picior în coaste. Ivanciu leșinase de mult. Rămăsese sub pom un morman de oameni amestecați, la care Pupăză se uita cu groază dintre crengi.

— Să vină doctorul să-i ia, că d-aia mi-am măritat fata cu un doctor! strigă Urmatecu, încercînd să rîdă.

În pumni ținea încă strîns gîturile de la sticlele sparte, în care se tăiase puțin. Voind să se întoarcă la scaunul său, n-a mai putut. Se împleticea. Sîngele i s-a urcat la inimă, iar vinul, la cap! A căzut în iarbă, a adormit și a și început să sforăie.

Cînd s-au aprins stelele, în casa de la Bălășoieni se îngrijeau răniții. Nu se mai auzeau nici chiote, nici țambal în seara de primăvară. Cheful s-a spart deodată. Doar femei grăbite alergau prin casă, cu lighene mari, cu ștergare însîngerate și cu bucăți de gheață, pentru a răcori capetele amețite și înfierbîntate de băutură. Doborît, însuși Iancu Urmatecu dormea și parcă încerca, din cînd în cînd, să răcnească prin somn.

XVI

Înainte de a se socoti cu Iancu, Bubi o ascultase o noapte întreagă pe Jurubița. Femeia i-a vorbit aprins, cu planuri îndrăznețe pentru averea asta mare, lîncedă și împuținată, după cum spunea ea, de nepăsarea bătrînului și necinstea lui Urmatecu. Tînărul baron a lăsat-o să vorbească, fără să spună vreun cuvînt, și apoi a plecat singur, pentru cîteva zile, de-a lungul moșiilor sale. Voia să încerce să-și simtă averea, voia să vadă dacă într-adevăr bucuria proprietății se leagă undeva în om. În afară de cele dintîi zile de patimă pentru Jurubița, pe care o dorea și nu se sătura, după cum i-ar fi fost foame ori sete, Bubi se obișnuise de mult să judece și să privească din afară toate împrejurările vieții. Era ca o agerime în el, care mai mult lega lucrurile decît le simțea, dar și o răceală și o nepăsare. Cînd i-au trebuit bani mulți, și-a dorit clipa aceasta. Acum, că-i avea, uitase nevoia, pentru că lipsa nu venise niciodată la el cu deznădejde și fără leac. Erau strîmtorări și înciudări ale clipelor de restriște, prin care a trecut cîteodată, dar la fundul lor era totdeauna siguranța unui gînd, că, orice s-ar întîmpla, prin averea de la tatăl său va găsi o ieșire. Iar acum, stăpîn pe toate, avea în sfîrșit o experiență de făcut. Un lucru de seamă, pe care Bubi nu-l știa, din toată frămîntarea aceasta, era că el nu cunoștea viața, ci numai strîmbăturile

ei. Căci strîmbătura era la el și bunătatea, și asprimea, și tristețea, și dragostea pentru că niciodată nu fusese lăsat singur cu ele, niciodată nu arsese pînă la cenușă și niciodată n-a încercat să se ridice din ea prin propriile lui puteri.

În cîteva zile a vizitat tot ce avea. A fost primit peste tot de logofeți, a dormit în conacele sale pe unde nu mai fusese de cînd era copil și a primit rapoarte. A văzut vite, acareturi, lucruri, și mai ales fotografii peste tot. Și ele îl furau și nu-l lăsau să se închege după cum ar fi vrut, pentru că Bubi simțea că peste toată averea aceasta trebuia un gînd de rînduială, ca un fel de joc, în care fiecare moșie să vină la rîndul ei, să aducă și să se lege cu celelalte. Și tocmai gîndul acesta el nu-l găsea! Fiecare amintire îl momea, îl îndepărta, și averea, care era, aștepta. Dar, lipsită de voința stăpînului, nu învia! Așa cum o simțea Bubi, ea sta mai mult pentru gusturi, care, dacă erau mai mari și mai costisitoare, trebuiau să se sfîrșească și la el, ca și la tatăl său, cu vînzări, iar nu cu lucru și organizată putere. Pentru a se convinge de ființa lui ca proprietar, Bubi a cerut peste tot să vadă hotarele, mai mult ca să-și simtă vecinii și strînsoarea altora, și astfel să se bucure și să învie în ce e al lui. Și astfel a făcut călătorii lungi, cu brișca sau cu trăsura, cu opriri la movile de vecinătăți, sau la maluri de rîuri, sau la gene de păduri, după cum se afla. Și nicăieri Bubi nu se putea întregi într-un simț al proprietății. Peste tot, lucrurile închipuirii sau idei uscate, veneau să-l amețească. Moșiile, pentru el, nu erau prelungirea și întregirea ființei lui, cum se căznea să le simtă, după tipicul așa-zișilor proprietari adevărați pe care îi cunoscuse cîndva și pe care acum, într-o rîvnă gospodărească, încerca să-i ajungă, ci erau natură, priveliști, din care ar fi putut să cadă trupuri întregi

fără să-l doară, cum nu l-a durut nici pe tatăl său. Dar asta pentru gusturile lui, firește. Căci nu i-ar fi dat prin minte, cu toate ideile înaintate, că aceleași trupuri de moșii ar fi putut să cadă pentru ridicarea altora din ticăloșie și mizerie. Cîteva seri, rămînînd cu el singur prin iatacele scunde de la conace, a căutat să se lămurească. Și i s-a părut că toată această lipsă de simț al proprietății, care era atît de aprig la alții cînd aveau bunurile, sau luptau pentru a le dobîndi prin orice mijloace, ca Jurubița, de pildă, la el, după judecata lumii în care trăia, se arăta ca o infirmitate. În realitate, era o lene și o lipsă de putere care erau așezate fără clintire la fundul firii lui Bubi.

Tînărul baron Barbu a petrecut, în singurătatea călătoriei sale, cîteva zile bune. Pe măsură ce stăruia însă în cercetarea ființei sale, Bubi obosea. Și, într-o seară, lipsa aceasta de faptă, de luptă și de viață vie îl sili pe Bubi să se coboare în el și să se privească așa cum era, cu aprinderi, dar fără încordare, fără legătură, fără putere, fără voință. A trebuit să recunoască, în afară de toate nădejdile pe care a încercat să le poarte, cine e. S-a simțit fără putere și fără gînd limpede de a gospodări și struni toată averea asta mare, care îl înspăimînta cu trudele și răspunderile ei. Și atunci a făcut iute o socoteală, să vadă cît îl va ține averea asta, așa cum îl slujise și pe tatăl său, în prelungirea unei vieți mai tinere, a lui. Și s-a hotărît să trăiască, bucurîndu-se de liniște și de muzică, fără să se mai cerceteze. Cînd s-a reîntors la București, era pregătit pentru răspunsul pe care îl avea de dat Jurubiței. I-a spus lui Iancu, mulțumindu-i, că nu mai are nevoie de el, iar femeia n-avea decît să-și încerce planurile cu cine va voi! Și dacă lucrurile se vor îndrepta, cu atît mai bine! De seamă era pentru

Bubi faptul că astfel i se vor lua toate grijile. Pentru că și la el, ca și la tatăl său, era amestecată ciudat, în nepăsarea pentru avere, în rosturile ei mari, o groază de a nu pierde și a nu o strica în amănuntul lucrurilor pe care le stăpînea. În risipa lor era un fel de zgîrcenie. Boierii Barbu, cu averi prea mari pentru ei, aveau suflete de gospodari mărunți, cu grijă să nu le ardă o casă, să nu le moară vitele sau să piardă vreun obiect. Și de aceea, pe lîngă groaza de luptă pe care o aveau, mai bine înstrăinau orice decît să vadă cum se irosește sau se ruinează. O asemenea mîhnire inima lor n-ar fi îndurat, întocmai ca la cei ce nu pot asista la o operație. Și sarcina aceasta și-a luat-o Jurubița, iar Bubi era bucuros.

În cîteva luni numai, au apărut pe unele dintre moșii îmbunătățiri care aveau să dea roadele mult mai tîrziu, dar și vînzări și ipotecări de alte trupuri. Jurubița și Gună erau de părere că, înainte de orice, trebuie să aibă bani mulți, pentru a putea face față oricărei împrejurări și mai ales pentru a investi în condițiile cele mai avantajoase în nouile lucrări. S-a hotărît de asemeni că se va continua fabrica începută de Bubi, însă ca o întreprindere mult mai mare.

— Boierii cînd fac o fabrică se gîndesc la oglinzi, iar nu la sticle de lampă! spunea Jurubița, însemnînd în acest fel, și de multe ori, cu orice împrejurare, nepriceperea fostei administrații.

O înviorare era peste tot, neîndoios. Gună se ocupa de moșii, de arături, de însămînțări și de întreaga gospodărie. Jurubița lucra la București. Alerga, controla, cerea socotelile în fiecare seară lui Serian și, mai ales, comanda. Iar Bubi semna împrumuturile și vînzările.

Toată munca aceasta Jurubița și Gună o făceau fără să se fi hotărît un ban pentru ei. Lăsau la

voia lui Bubi, iar Bubi nu se gîndea la așa ceva. I se părea firesc și nu simțea așteptarea celorlalți. Cu încetul, însă, starea aceasta de lucruri a schimbat ceva în legăturile între cei trei oameni. Deși Bubi era stăpînul, ceilalți l-au făcut să simtă strădania și gîndul cel nou, care era al lor. De aceea, un fel de ton glumeț, de ușoară bătaie de joc întovărășea mereu purtările lor. Baronul își dădea seama și nu îndrăznea să răspundă. Iar pentru a-și păstra întreaga mîndrie, se închidea singur cu cărțile lui, în patima pentru muzică, unde nici Jurubița, nici Gună nu puteau să-l ajungă. Și astfel viața se putea trăi.

În aceste mari prefaceri, cu îndrăzneli și proiecte pentru viitor, din care abia se vedeau începuturile, fosta avere a bătrînului Barbu semăna cu un uriaș șantier. Erau sorți de cîștig, dar în timp și în desăvîrșire. Acum, însă, totul era șubred, înjumătățit, deschis. Dacă ar fi venit o împrejurare neprielnică, averea s-ar fi prăbușit, și cine știe ce s-ar fi ales de ea!

În casa bătrînească a Barbilor, lumea nouă a Jurubiței adusese deprinderi de dincolo de gusturile și mulțumirile lui Bubi. Mesele din gospodăria lui Licureanu s-au mutat aci, și, cu ele, nelipsitul Potamiani și, din cînd în cînd, și procurorul Hangiu. O apropiere se făcea tot mai mare între procuror și Jurubița, mai ales după înfrîngerea lor prin hotărîrea de pe patul de moarte a bătrînului Barbu. Oamenii aceștia intrau acum în casa lui, unde bătrînul trăise o viață întreagă, unde amintirea lui mai era în lucruri și în duhul încăperilor. Și-i simțeai cum urmăresc să dezlege tainele locului acesta, care le-a fost oprit. Bubi îi îngăduia, le vorbea puțin și-i părăsea iute. Chiar în casa lui își găsise o singurătate și se refugia în ea.

Strecurarea celor doi străini de orice rost în moștenirea boierească a Barbilor a fost la început sfioasă. Ea s-a făcut pe cîte o vorbă aruncată în fața vreunei fotografii sau unui tablou de familie, pe prețuirea unui lucru, luat de la locul său, cîntărit și așezat iarăși cu oarecare grijă, însă și cu un zîmbet, sau pe vorbe cu două înțelesuri, aruncate în sonoritatea încăperilor mari, care le prelungeau ca un ecou. De la o zi la alta, oamenii îndrăzneau însă din ce în ce mai mult: mai șters, mai discret, Hangiu; mai obraznic și înrăit, Potamiani. La acestea toate, se adăuga și critica tîrzie, de după moartea bătrînului Barbu, pe care Jurubița o avea mereu pe buze cu orice lucru nou și nepriceput sau lăsător descoperit în administrarea averii. Femeia nu-l ierta în nici o împrejurare pe fostul stăpîn. Se răzbuna și se prețuia în același timp. Și, în felul acesta, Jurubița, Potamiani și Hangiu (Gună mai puțin, și după fire, și după duioșia amintirilor din copilărie), bucurîndu-se de averea Barbilor, de la o masă întinsă pînă la o mai mare chivernisea lă, nu încetau o clipă de a vorbi de rău sau de a-și bate joc de fostul stăpîn.

Față de Bubi, firește, lucrurile se domoleau oarecum, căpătînd oarecare cuviință. Numai Panaiotache nu se putea abține și, din cînd în cînd, scăpa cîte o vorbă despre cine știe ce întîmplare din trecutul familiei sau despre ridicolul vreunei fotografii. Atunci baronul se întuneca. Jurubița se trezea numaidecît, făcea un semn de îngrijorare grecului, și acesta, cu o îndemînare prefăcută, pentru care nu-și dădea o prea mare silință, încerca să îndrepte cu alte vorbe. Ceea ce însă nu se fereau să-i arate lui Bubi neîncetat era deosebirea de avere între el și ei. El era „bogatul fără griji", „fericitul", „asiguratul". Ei erau oamenii deschiși la toate întîmplările vieții și nesiguranțele!

„Cînd ai la spate bani să-i mănînci cu lingura, ce-ți mai pasă de ceilalți ?!" spuneau cînd unul, cînd altul dintre cei trei.

Era o stăruitoare acțiune de răspundere și de rușinare a lui Bubi. Și, pînă în cele din urmă, au izbutit. Nelegat în nici un fel, cum se simțea, de bogățiile lui ; obosit de gîndul unei rînduieli ; înspăimîntat de ideea de a risipi și de a rămîne pe drumuri, dar dorindu-se și liber „chiriaș al vieții", cum ar fi vrut să fie, după o vorbă pe care o auzise cîndva și care îi plăcuse, Bubi, frămîntat de toate simțirile acestea contradictorii și mai ales bun și delicat, mustrîndu-se amarnic de orice amărăciune ar fi adus oricui, ținea să aibă în jurul său mulțumirea sufletelor și bucurii statornice și nesupărătoare. Ca toți oamenii slabi, el năzuia, pentru el și pentru alții, la o scurgere senină de vreme. Nedreptatea adusă de viață, ca și lupta, grija, supărarea, înnourarea îl făceau să sufere. Și vina aceasta de a fi bogat, care i se arunca deschis în fiecare zi, pe toate tonurile, și la care el nu răspundea, îl rodea adînc. Ajunsese și el să se simtă vinovat, în cele din urmă, și vinovat mai ales față de cei mai de aproape de el, pentru că, în afară de Potamiani, pe toți ceilalți baronul și-i credea prieteni. Izbutiseră, cu toată agerimea lui de vedere, să-i lase această impresie, fiind săritori în cine știe ce împrejurare măruntă, așezîndu-se între el și grijile vieții, sau la cine știe ce vorbă din afară, sau primejdie, spunînd „noi" și strîngîndu-se împrejurul lui Bubi. Și această mică apărare personală pe tînăr îl liniștea și îl încălzea. Simțămîntul acesta de comunitate, cu grijă de el, îl bucura, trezindu-i recunoștința.

În felul acesta, Bubi ajunse într-o bună zi la gîndul unui dar pentru Jurubița. Își aminti astfel de vechile trupuri de moșii despre care fusese vorba demult, cînd cu fabrica și banii pe care îi căutau. Zidurile și Gliganul erau tocmai ce-i trebuia. Cu același cusur ca și atunci, stînd peste mînă pentru o bună gospodărire (i-o spusese și Gună de curînd), peticele astea de pămînt nu erau o înstrăinare prea mare, și totuși la un loc nu erau de lepădat. Să fi făcut cinci sute de pogoane împreună, și atît era destul pentru o femeie. Pe sub nepăsarea lui obișnuită, mai era în Bubi o grijă și o zgîrcenie. Își simțea singur mîna strînsă și frica, de multe ori. Dar pentru munca și devotamentul Jurubiței, și mai ales pentru dragostea lor de odinioară, din care rămăsese pentru baron o duioșie molcomă, fără nici o bănuială și cu încredere, femeia merita această bucurie. Actul de danie s-a făcut în aprobarea tuturor. Gună mai ales era fericit. După socoteala lui, își aștepta și el rîndul. Iar Bubi, de mulțumire, își ieșise din tăcere și întunecare, și, ca odinioară, el însuși se îngriji de o masă bună, prin care să se prăznuiască întîmplarea aceasta. Așteptau cina, tot ei, cei obișnuiți, în sufrageria cea mare, îmbrăcată în stejar, luminată de lămpi înalte de bronz la cele patru colțuri. Jurubița avusese grijă să întindă serviciile de zile mari și întreaga argintărie grea, cu stema în aur, a baronului. S-a mîncat bine, s-a băut și s-a rîs. În salonul portretelor trecuseră la cafele și lichioruri.

Pe masa de marmură trandafirie, în jurul căreia s-au strîns odinioară prietenii politici ai bătrînului Barbu așteptînd jurămîntul, se lumina ca și atunci cu sfeșnice mari. Sticlele de lichioruri prindeau razele în culorile lor, felurite și străvezii. Potamiani, ahtiat și setos, se așeză lîngă ele, alegînd pentru fiecare un păhărel. Și o convorbire domoală începu.

S-a vorbit și despre politică, și despre gospodărie. Panaiotache, nepotolit, cu limba lui înveninată, povestea ultimele întîmplări de la club, și despre nepriceperea conservatoare, și intrigile liberale. Juru-

bița, aducîndu-și aminte de cine știe ce ordin de dat, sau scrisoare de scris la furnizori sau vreunui antreprenor, îi poruncea deodată lui Gună să nu uite, și Gună asculta. Hangiu povestea de cîte un caz de la tribunal, și fiecare, din lumea lui, aducea vești și păreri. Peste toți, însă, din ce în ce mai tăios, cu glasul mai tare, aproape fără cuviință, revenea Potamiani. Ceea ce spuneau ceilalți el nu auzea, și de unul singur își urma firul gîndului. Mai ales că, de la o vorbă la alta, se simțea cum păhărelele golite cu nesaț urcă în el și îl înfierbîntă.

— Să trăiești, frumoaso ! Iată-te și proprietăreasă ! Că de acum numai noi am mai rămas golani ! zise el, bînd în cinstea Jurubiței.

Aceasta roși de bucurie și mulțumi.

— Că baronetul o fi cum o fi, dar inimă bună are ! mai zise grecul sorbind.

De foarte multă vreme, din seara în care Bubi îl pusese la locul lui, Potamiani nu mai îndrăznise să vorbească despre Bubi spunîndu-i baronet. Bubi îl iertase, crezînd că și-a îndreptat pentru totdeauna greșala. Tînărul boier știa ce se ascunde sub vorba asta batjocoritoare în mintea gazetarului. Și pentru disprețul și pentru insulta pe care le arăta, nu i-o îngăduia, căci Bubi, cu toate promisiunile lui tinerești și ideile nouă, ținea la titlul pe care-l purta mai mult chiar decît la avere. În ce-l privea pe Potamiani, cu interes de mese bune și băuturi scumpe, se ferise cu grijă de a mai rosti cuvîntul supărător, deși îi stătuse pe buze de multe ori. Acum, de bună seamă tăria lichiorurilor înghițite cu lăcomie îl făcuse să uite măsura. Jurubița, de cum l-a auzit, a încercat să-l oprească. I-a făcut semne, a schimbat vorba și l-a rugat pe Bubi să le cînte ceva la pian, mai ales că-l văzuse întunecîndu-se și privind cu un ochi aspru pe gazetar. Dar clipa mocnită de multă vreme își făcea drum. Bubi nu avea de gînd să lase să treacă ușor cuvîntul spus, găsind prilej de răfuială cu Potamiani pentru tot timpul neplăcut cît a fost silit să-l îndure, iar Panaiotache, amețit, avînd poftă să spună adevărul și să-și curețe sufletul de povara invidiei și clevetirii, părea gata de luptă. De aceea, făcîndu-se că nu înțelege semnele Jurubiței, el repetă cu nepăsare :

— E băiat bun baronetul ! Zău că e bun !

De data aceasta, însuși procurorul Hangiu interveni :

— Prietenul meu Barbu își are, domnule Potamiani, îngăduințele lui, după cum și mintea și inima lui le arată ! Și e bine, cred, să ne respectăm unii pe alții și să nu depășim măsura, spuse el cu un glas hotărît.

O enervare tot mai vădită însă pusese stăpînire pe gazetar. Simțea cum i se umple gura de vorbe care își căutau șirul și voia să înceapă fraze lungi, cu usturătoare cuvinte vii, legate și pornite iute, de cum îi era obiceiul, ca nimeni să nu-l poată întrerupe și să-i stea împotrivă. Dacă ar fi fost să-și asculte pornirea, ar fi trebuit să fie violent, mojic chiar, și își mai dădea încă seama că așa ceva nu se cade. Îi trebuia însă o idee în jurul căreia să adune tot ce avea de spus. Și privind nesigur împrejur, ochii i se opriră pe stema de baronie, așezată de ani de zile sub sticla în care se păstra. Și lui Potamiani i se păru că a găsit ideea, făcută pe măsura lui, pe care numai el ar fi putut să o mînuiască, pentru că avea deprinderea și cunoștințele necesare. Și, de aceea, ca și cînd, foarte atent, ar fi vrut să prindă și să deslușească o nuanță, își șopti singur, dar destul de tare, cuvintele, pentru a fi ascultate :

— Baron ! — baronet ! Hm ! Mare deosebire nu e ! Unde vedeți voi nenorocirea ?! Că în heraldică mă pricep eu mai bine decît voi !

O dată cu obrăznicia și perfidia grecului, creștea însă și mînia lui Bubi. Abia dacă brațul întins al Jurubiței l-a putut opri să nu sară.

— Să stăm, mă rog, și să judecăm heraldicește ! zise Potamiani și se porni: Să citim semnele și să vedem ce e în spatele lor ! Și se sculă, se apropie de stemă și începu să arate cu degetul : Văd într-un prim pătrar, cum se zice, spuse el, un snop de grîu ! Înțeleg : astea sînt moșiile ! Văd apoi un trident ; o înțeleg și pe asta : e o furcă în coasta rumânilor ; la dreapta, apoi, stă o apă : e semn că neamul se trece ; iar licorna,[1] care e animalul simbolic al curățeniei și al nevinovăției, dumneata să ni-o lămurești, duduie !

Și după această necuviință, Panaiotache Potamiani se întoarse către Jurubița și începu să rîdă tare, cutremurîndu-se, lărgind gura lui udă de băutură, cu gingiile desculțe și dinții mari și lați, îngălbeniți de tutun.

Ca niciodată atunci, Jurubiței și prietenilor ei le-a fost dat să vadă mînia tînărului baron dezlănțuită.

— Ieși afară ! Să ieși numaidecît din casa mea, că de unde nu, pun slugile pe tine ! începu Bubi să strige, stăpînindu-se cu greu.

În necuviința lui, Panaiotache a voit să mai întîrzie. Bubi s-a și îndreptat către el cu cîțiva pași. Atunci a sărit procurorul și, luîndu-l de braț pe gazetar, a ieșit cu el și au plecat împreună. Gună, fără să rostească o vorbă, a părăsit camera pe nesimțite. Jurubița a alergat după el și au stat mult de vorbă pe scară. Cînd s-a întors, l-a găsit pe Bubi palid, ghemuit într-un fotoliu. Și n-a avut nici un cuvînt de prietenie și de apropiere pentru el. Ba, dimpotrivă, după o lungă tăcere, ea spuse cu un glas neted, de parcă i-ar fi adus o veste :

---

[1] Animal fabulos, simbol al virginității.

— Ai să plătești scump nesocotința asta ! Potamiani e rău și nu iartă ! și apoi iarăși a tăcut.

Bubi ridică ochii înspre ea și o privi ca și cum ar fi văzut-o pentru prima oară. Îl stăpînea o mirare și o neînțelegere.

— Ce-ai spus ? întrebă el, ca și cum n-a priceput ceea ce a auzit.

— Că o să te coste mult nebunia ta de a-l da pe Potamiani afară din casă ! răspunse ea.

— Bine, zise Bubi nedumerit, dar a fost necuviincios !

— Era beat !

— A fost obraznic cu tine !

— Eu mi-am dat seama și, după cum ai văzut, n-am spus nici un cuvînt ! făcu Jurubița cu o plictiseală vădită. Astăzi, ifosele nu mai folosesc la nimic ! Ai auzit ce crede el despre boierie ! Dar, la urma urmelor, tu ai să pătimești, și ce-mi pasă mie ? mai adăugă femeia și se ridică să plece.

Bubi, din cîțiva pași, a fost lîngă ea. Simțea cum se încarcă de o putere tulbure, mînioasă, pentru că simțea că în Jurubița se ascunde o ființă nouă, necunoscută și rea. Orice ar fi crezut, numai că, după scena întîmplată, Jurubița ar putea să nu fie alături de el, asta nu și-ar fi închipuit niciodată ! De aceea, întorcînd-o din drum, o sili să vorbească.

— Dacă tu ai poftă să te cerți cu toată lumea, n-ai decît ! începu ea să spună cu tonul cu care, în sfîrșit, se dezvăluiesc adevărurile. Eu însă mai am nevoie de oameni. Și, apoi, la Potamiani știi bine că țin ! Cu mine a fost întotdeauna cuviincios și nu înțeleg să gonești astfel prietenii din casa noastră !

— Casa ta ?! țipă deodată Bubi, de parcă ar fi fost lovit.

— Și a mea ! răspunse Jurubița, apropiindu-se de el, înfruntîndu-l și privindu-l aspru și cu îndrăzneală.

— Asta, niciodată! făcu baronul. La moşii, fă cît oi pofti pe stăpîna, că aşa vreau eu! Aci, însă, sînt la mine acasă!

Jurubiţa şuieră o frază înjumătăţită de mînie.

— Ai început să prinzi curaj şi să ridici capul?!

— Niciodată nu l-am plecat!

— Şi nu l-ai avut!

Şi o ceartă aprinsă, cu uri vechi, cu insulte, cu acuzări, cu hotărîri mari pentru viitor, începu între cei doi oameni. Bubi era violent, dar era de bună-credinţă. De aceea, de cîteva ori a ştiut să se înfrîneze, să coboare, să ia cuvinte şi tonuri mai blînde, să caute chiar o iertare şi o împăcare. Jurubiţa, însă, era de neînduplecat. Şi de cîte ori bunătatea şi îngăduinţa lui Bubi erau aproape să stingă mîniile, şi cuvintele lui erau gata să aşeze iar lucrurile în vechile lor rosturi de înţelegere, reaua-credinţă, încăpăţînarea şi toanele Jurubiţei aprindeau iarăşi ura şi cearta dintre ei. Femeia ameninţa şi batjocorea. Şi nu vrea să se împace. Iar Bubi nu vedea şi nu înţelegea. Noaptea, tîrziu, s-au despărţit cu ultime ameninţări. Jurubiţa n-a mai venit în dormitor. Şi-a găsit loc într-o altă încăpere, iar Bubi, înainte de a adormi, a auzit paşi prin casă, în camerele goale de deasupra lui, şi duduieli parcă pe scări şi mai multe glasuri de slugi trezite din somn. Înciudat, n-a mai voit să cerceteze. Şi-a închipuit că sau Jurubiţa nu se simte bine, sau îşi pregăteşte o cameră în care să se culce. Şi, zbuciumat, cu sufletul greu, plin de dezgust, dar şi de nelinişti, a adormit.

A doua zi dimineaţă s-a trezit cu o rază de soare pe ochi, furişată printre perdelele de catifea. Şi-a adus aminte de cele petrecute noaptea şi a încercat să-şi dea bine seama că nu a visat. Dintr-o fire blajină ca a lui, odihna spulberase înrăirile şi mîniile. Se simţea iarăşi liniştit şi îi părea rău de tot ce

spusese şi făcuse. Iarăşi o mare nevoie de înţelegere, de prietenie şi încredere creşteau în el.

De altfel, şi dimineaţa aceasta de primăvară tîrzie — era la sfîrşit de mai — cu lumina ei îi aducea uitarea şi voioşia. Fără a mai păstra nici un parapon, fără a mai avea nici un gînd ascuns, se pregătea de împăcare. Cu nerăbdare, zîmbind la gîndurile bucuriei pe care o va face, el căută într-o cutie veche de piele printre diferite giuvaeruri şi găsi un inel prelung, cu o peruzea mare, împrejmuită de briliante. Era preţul împăcării. Ieşi în antreu şi culese de pe toate mesele florile aşezate, în ajun, prin glastre, pentru sărbătoarea dată în cinstea Jurubiţei, proprietară pe Zidurile şi Gliganul. Şi încărcîndu-şi braţele cu stînjenei şi cu bujori, el începu să alerge prin casă, căutîndu-şi iubita în camera în care se va fi ascuns. O striga prelung, cu duioşie, aşteptînd să-i răspundă.

Cînd cobora scara, din umbră, s-a desprins însă mama Mitana şi i-a tăiat drumul.

— Coniţa nu mai e nicăieri, spuse ea, pentru că a plecat! şi privi în jos, ruşinată.

— Ce?! strigă Bubi. A plecat? Cînd? Unde? Cum? Cu cine?

— Cu conu Gună, să fie o jumătate de ceas! adause bătrîna. Am auzit cînd au poruncit vizitiului să-i ducă la gară.

— Avea şi cufere cu ea?

— Vreo trei!

— Şi nu ţi-a spus nimic, nici un cuvînt pentru mine?

— Ba da! Mi-a spus să vă las să dormiţi cît de mult, că v-aţi culcat tîrziu şi trebuie să fiţi obosit!

Lui Bubi i-au căzut florile din braţe. O clipă, şi-a lăsat capul pe un umăr, şi mama Mitana şi-a prins stăpînul în braţe, liniştindu-l.

Apoi, el spuse deodată, trezindu-se :
— Să-mi vină trăsura ! Mă duc la gară ! şi alergă să se îmbrace.

Căldura zilei de mai învia Bucureştii cu o verdeaţă fragedă şi o mireasmă proaspătă de pămînt. Străzile erau pline de oameni care alergau după treburi, dar se şi bucurau de primăvară. La Gara de Nord, de unde plecau trenuri puţine, cheiurile erau încărcate de munţi de cufere, aruncate cu strigăte şi larmă de hamali. În faţa vagoanelor cu destinaţii îndepărtate stăteau grupuri de oameni ce-şi vorbeau iute, cu nerăbdarea şi neliniştea plecării. Unii rîdeau. Alţii îi priveau stăruitor şi lung pe cei ce rămîneau. Cîţiva plîngeau.

Bubi căuta, încercînd să nu fie văzut, spunîndu-şi mereu acelaşi lucru :

„Ce curios... Nici nu m-aş fi gîndit că am să viu astăzi la gară !"

Şi în nedumerirea aceasta a lui Bubi era şi mirare, şi mîhnire, şi curiozitate, şi aprindere. În sfîrşit, aşteptînd cu emoţie clipa în care îi va recunoaşte, i-a zărit, în cele din urmă, la vreo cîţiva paşi departe de el. S-a ascuns de îndată după un maldăr de bagaje, pentru ca să-i privească mai bine şi să nu fie văzut. Jurubiţa şi Gună erau fericiţi, după semne şi după purtări. Ea stătea la fereastra vagonului şi primea toate lucrurile pe care Gună i le cumpăra neîncetat : bomboane, fructe şi flori... El se apropiase mult de vagon, întinsese mîna, o prinsese pe a ei prin fereastră şi îşi vorbeau lucruri pe care numai ei le auzeau. Bubi a crezut o clipă că Gună nu pleacă. Şi atunci a încercat să se ierte singur de bănuială. Ba încă mai întrevedea şi o bucurie : să plece şi el, şi pe drum să se ducă pînă la compartimentul Jurubiţei, care, sigur, va fi cu perdele trase, să bată la uşă politicos şi să întrebe : „E voie, doamnă ?"

Aşa se mai gîndea Bubi cînd s-a dat semnalul de plecare. Atunci a auzit-o lămurit pe Jurubiţa, cu un glas pe care îl cunoştea foarte bine, spunînd :

— Urcă-te, dragule ! Să nu ţi se întîmple ceva !

Şi Gună, sprinten, mlădios, se agăţă de scara vagonului. Trenul porni încet, spre nedumerirea lui Bubi. Bine, nici el nu ştia ce are de făcut. Cîteva vagoane trecură pe lîngă el. Şi trenul era aproape să fugă pentru totdeauna, cînd Bubi se agăţă de ultima scară. De ce s-a urcat, nu ştia, dar simţea că trebuie să facă aşa. A găsit un loc într-un compartiment, unde doi domni bătrîni discutau ceva, ceea ce, pesemne, el nu trebuia să audă, de vreme ce au tăcut la intrarea lui. Trenul sărea peste ace şi începuse cîntecul său obişnuit, clătinînd pe cei trei călători pe locurile lor.

Oraşul se sfîrşea rărit; în case scunde, ce se risipeau, se desfăceau tot mai mult unele de celelalte, pregătind parcă trecerea înspre cîmpia în care se pierdeau. Staţiile cu nume cunoscute erau tot atîtea opriri. La toate, Bubi alerga dintr-o parte în cealaltă a compartimentului, pentru a privi şi a se asigura că Jurubiţa şi Gună n-au coborît. Cei doi domni, după ce l-au privit lung, au început iarăşi conversaţia întreruptă. Vorbeau aspru despre moravurile nouă, averile mari care se duceau şi o dată cu ele şi despre o anumită lume, şi vorbeau mai ales despre femei, despre necredinţa şi lăcomia lor, a celor mai de jos mai ales, care voiau să ajungă. Gîndeau la alte vremi, poate şi cu apucături de stăpîni, cărora nimeni nu îndrăznea să li se împotrivească, poate şi cu ciude vechi de pe urma unor întîmplări pe care fiecare le ascundea. Credeau şi într-un frîu tare, ce trebuie să stea în mîna bărbatului, căci numai lui îi e dat să ştie încotro să o apuce.

— Femeia e ca vrabia ! spunea unul. Se hrăneşte cu firimituri. Dacă-i dai pîinea întreagă, o spurcă !

— Că bine grăişi ! îi răspundea celălalt.

Şi urmau apoi pilde peste pilde de averi irosite, de femei ticăloase şi de bărbaţi lăsaţi. La început Bubi a crezut că vorbesc pentru el, şi sîngele i-a năvălit în obraz. În curînd, însă, după tonul lor molcom şi îndepărtat, îşi dădu seama că se înşală. Că l-ar fi putut lua drept unul dintre cei mulţi, poate, dar de asta puţin îi pasă ! Nu-l cunoşteau, nu-i cunoştea. Şi ascultînd la ei, începu să creadă că au dreptate.

Cei doi domni erau bătrîni, greoi şi stîngaci. Se vedea după felul cum îşi aprindeau singuri ţigările sau căutau un obiect de care aveau nevoie. Dar erau curaţi, cu hainele şi buzunarele bine rostuite. Se desluşea, după grija fularelor, a batistelor, a tabacherelor şi a pungilor, fiecare lucru hotărît la locul său, că n-au plecat de acasă la voia întîmplării, aruncînd cum dă Dumnezeu lucrurile unele peste altele, ba mai şi uitînd şi pierzînd. Se simţea că lîngă ei a stat cineva, cu grijă, cu dragoste pentru nimicurile şi rosturile vieţii lor, cineva care nu le-a dat drumul în lume pînă ce nu le-a pus la îndemînă tot ce le trebuie, pentru drumurile scurte şi aceleaşi ale zilei.

În pachete frumos legate, se vedea că aceleaşi griji acum, la drum mai lung, trecuseră dincolo de tot ceea ce, monoton, devotat, simplu şi cu o anumită gingăşie, femeia (poate tovarăşa de o viaţă întreagă) trebuie să ştie să dea soţului ei. Bubi se gîndea acum cine sînt toate femeile care sînt alături de bătrînii aceştia. Fiice, surori, soţii poate ? Şi tînărul baron a înţeles că, dacă vorbesc astfel, bătrînii nu pot nici jigni, nici scădea pe femeie. Căci femeie, pentru ei, însemna trăinicie, grijă, devotament şi recunoştinţă. Tot ce nu ajunsese pînă acolo era lepădătură, cum îi scăpase unuia o vorbă mai aspră, şi Bubi se gîndi la Jurubiţa, la dragostea lor, la slăbiciunea lui şi la îndrăznelile ei, şi fu ruşinat şi trist.

Convorbirea celor doi bătrîni îl domolise din aprinderile lui necurate. Atunci, dacă ar fi putut să coboare şi să se întoarcă, ar fi făcut-o bucuros.

Trenul urca din greu. Se auzea gîfîitul maşinilor în valea care îl înmulţea ca un ecou, după cum fîşîitul Prahovei, spumoasă printre stîncile de lîngă linie, aducea un frig în căldura încă plăpîndă a soarelui de primăvară. Se apropiau de Sinaia. Indiferenţa şi cuminţenia, trecută cîtva timp prin sufletul lui Bubi, ce-şi găsise numai o cumpănă trecătoare, s-au risipit. Era aproape sigur că aici vor coborî Gună şi cu Jurubiţa. Şi o emoţie îl cuprinse iar, şi cu ea o nesiguranţă. Ce are de făcut ? Să se ducă la ei, să le vorbească, sau numai să-i urmărească, să-i lase să se aşeze şi apoi să-i caute, să le arunce în faţă mişelia lor şi să le ridice toată încrederea lui ? O gheară i se prinsese de piept şi îl supără, şi o nelinişte îl agita.

La Sinaia au coborît cei doi domni. Le-a ieşit înainte un grup de domnişoare vesele şi o doamnă bătrînă, de bună seamă soţia unuia dintre ei, înconjurată de fiice sau nepoate. S-au îmbrăţişat şi de îndată s-au reîntors la viaţa lor obişnuită. Drumul rupsese numai cîteva ore din ea. Şi, veseli, au pornit spre trăsuri, fără să mai ia seama la nimeni. Bubi a rămas singur pe peron, cu ochii aţintiţi la vagonul pe care îl urmărea. Nici o mişcare. Toţi călătorii, veniţi pînă aci, plecaseră. În jurul trenului se făcuse iar liniştea de dinainte de sfîrşitul opririi. Şi Bubi a văzut la fereastră capetele îndrăgostiţilor, cu tîmplele lipite, cu aceleaşi zîmbete de fericire, aplecate puţin, să privească munţii şi să se bucure. La pornire, singur în compartimentul său, el nu a mai putut să stea locului. Se plimba neliniştit, fuma, frămîntat mai ales de neînţelegere. Au trecut iute prin cele cîteva localităţi de unde Carpaţii creşteau tot mai înalţi. Ră-

coarea și prospețimea aerului intrau prin ferestrele deschise, ajutîndu-i respirația grea, apăsată ca de povară, cînd trenul se opri, înțepenindu-se pe frîne, la Predeal.

Tînărul baron a sărit de îndată pe peronul neobișnuit de lung al gării de graniță. Doi soldați umblau liniștiți pe lîngă vagoane, iar la capătul celalt al cheiului fluturau drapelele maghiare. Bubi își aduse aminte că tot așa a cunoscut-o pe Jurubița, la o altă margine de țară. Cît timp trecuse de-atunci și cîte lucruri s-au schimbat! Era numai o simplă potriveală, gîndi el. Apoi socoti că foștii lui prieteni s-au ferit de Sinaia pentru a fi mai greu de găsit. Predealul, mai departe, mai puțin cercetat, avea căsuțe pierdute sub brazi, în care o dragoste vinovată se poate ascunde mai bine. Și Bubi, cu sufletul la gură, în așteptarea hotărîrii lor, îi pîndea. Tinerii au coborît cei din urmă. Veneau după ei doi hamali, care duceau cu greu o mulțime de geamantane. Un al treilea primise de la Gună o hîrtie pentru bagajele cele mari. Erau semne de drum lung, în care Bubi tot nu voia să creadă. Gună, luînd-o de braț pe Jurubița, care mergea încet, întîrziind să privească toate lucrurile acestea nouă pentru ea, s-a îndreptat spre vamă, unde pe un pod, bătut cu șine de fier, îi așteptau geamantanele pentru revizie. Bubi trecuse de atîtea ori granița și cunoștea bine toate formele acestea. Acum trebuia să creadă: Gună și Jurubița plecau, fugeau mai degrabă, în străinătate. Unde? Poate la Viena, poate mai departe, cu fericirea de a nu mai fi supărați de nimeni și mai ales de el. Baronul își dădu seama că tot ar mai fi în puterea lui să-i întoarcă. Dacă ar voi, ar răsări între ei, cerîndu-le socoteală de fapta lor, denunțîndu-i ca hoți, pentru a convinge poliția să nu-i lase să plece. Și o clipă, nu a fost urîciune pe care pofta de răzbunare

a lui Bubi să nu și-o închipuiască. Mai era încă atît de tare încît să le poată zădărnici bucuria și plecarea. Acum îl durea mai mult batjocura decît dragostea și prietenia înșelate. Era o durere cum Bubi nu mai încercase niciodată! Parcă l-ar fi pălmuit cineva în lume, iar în jurul lui se strînseseră oameni mulți și rîdeau de el. Nici mărturisirile făcute cîndva Jurubiței, nici banii pierduți, nici daniile, nici duioșiile lui de odinioară nu se întorceau atît de cumplit împotrivă-i ca rușinea aceasta. Vreme îndelungată el se crezuse cel care trebuie respectat și pentru averea, și pentru numele său și mai ales pentru tot ce purta cu el, în suflet și în minte. Dacă se simțise bine cîndva, între Gună și Jurubița, era tocmai pentru acest lucru. Pe ea o iubea, iar la el ținea. Și-i plăcea să se simtă mai mare și mai sus decît ei, plătind cu generozitate o supunere, o ascultare și un respect. Și era atît de sigur de acești doi tovarăși găsiți de el în viață, încît acum prăbușirea venea cu mînie și cu lăturalnice și închipuite acuzări, în care poate dreptate nu avea, dar pe care gîndul silit în împrejurări grele să recunoască un fapt ce nu se mai poate schimba le născocește, ca pe tot atîtea ușurări. Îi acuza de nu-i fi vorbit deschis; ba de a nu-i fi spus Jurubița că nu-l mai iubește, și de a nu-i fi cerut un ajutor în dragostea ei cea nouă. Lucrurile pe care niciodată nu le-ar fi înțeles sau admis, acum toate i se păreau mai limpezi, mai firești decît ceea ce i se întîmplă. Și, furat astfel de ceea ce ar fi trebuit să fie și mai ales neuitînd nici o clipă cine e, Bubi se îndepărtă de mînie și de sfaturile ei, simțind puterea să nu-și găsească răzbunarea în cine știe ce gest nesocotit.

Mașinile fluierau ascuțit, primind răspunsuri din văile îndepărtate. În zornăit de lanțuri și smucituri de vagoane, trenul se rupea și se alcătuia din nou.

dincolo de închipuita graniță a țării, pe pămînt străin. De-acum Bubi n-ar mai fi putut ajunge nici la el, nici la îndrăgostiți. Pe după un grilaj înalt, care tăia în două peronul gării, se trecea în străinătate. Și Bubi i-a văzut iarăși, dincolo de această despărțitură, strînși unul lîngă celalt, pe Gună și pe Jurubița, cum, veseli, înconjurați de geamantane și de oameni pe care îi plăteau, căutau locuri și se urcau în trenul pregătit să-i ducă departe. Deodată, a voit să îi strige, să le rostească numele. Dar s-a oprit. S-a apucat cu amîndouă mîinile de zăbrele, a închis ochii și a sugrumat, cît a putut, tăria fierului. Apoi, după cîteva fluierături scurte, trenul s-a pus în mișcare și a pornit ușor, scăpat de povara urcușului, dîndu-și drumul în lume, pe valea de dincolo de creasta Carpaților. Iar Bubi, obosit, părăsi gara și luă drumul pădurii, ducîndu-se să-și caute un loc singuratic, unde să poată plînge în voie.

Nunta doctorului Matei Sîntu și a Amelicăi fusese hotărîtă pentru luna septembrie.

— Logodnele lungi nu sînt bune! spusese coana Mița. Dacă avem bani să ne îngrijim de toate, și, slavă Domnului, avem, de ce să mai aștepte copiii?

Toată vara, Amelica a stat cu tatăl ei la București și s-a ocupat de trusou și de rochii. Doctorul aducea în fiecare zi fie flori, fie bomboane. Petreceau ceasuri lungi împreună și o prietenie se legase între cei doi tineri. Nașii aleși au fost profesorul Petre, șeful lui Matei, și domnița Natalia.

— Unul de-al băiatului, și unul de-al fetei, că prinde bine! spusese Urmatecu.

Avea să fie nuntă mare. Urmatecu poftea pe toți cunoscuții; doctorul Sîntu, cîțiva colegi, că bruma de familie pe care o avea îi era departe și n-ar fi primit să vină la o nuntă boierească. Nașii însă erau

rugați să cheme pe cine voiau, și, la fel, și unul din cei mai de seamă musafiri: State Iacomin.

Cu ocazia nunții, Iancu Urmatecu ținea să-i intre în casă tot ce era mai de seamă la București. Era folositor și pentru însurăței, iar pentru el era o răsplată meritată după o viață întreagă de rîvnă și de muncă. Baronul Barbu nu fusese uitat nici el. De cînd cu fuga Jurubiței de acum cîteva luni, ceea ce făcuse vîlvă mare în tot orașul, Iancu nu-l mai văzuse, dar din lume afla vești despre el. Se pare că nu era mulțumit. Se lupta din greu cu o avere primejduită de toate planurile îndrăznețe ale celor care au plecat, și Bubi nu se pricepea să le înfăptuiască. Pentru a se limpezi, Iancu aflase că Bubi pierdea la fiecare afacere cîte o parte din avere. De bună seamă, trăia retras, de vreme ce nu se vedea nicăieri. Se nădăjduia că nu va lipsi de la nuntă. Urmatecu a scris o scrisoare politicoasă, caldă, plină de vorbe frumoase și recunoscătoare pentru amintirea tatălui său, stăruind, rugîndu-l să vină, prețuindu-l ca pe un prieten vechi, ce-i face cinste la o zi mare pentru ai lui.

Săptămîna nunții a dat peste cap rosturile vechi ale casei. Se mînca ce se găsea, pe cîte un colț de masă, pentru că marile pregătiri nu îngăduiau apucăturile obișnuite. S-au scos toate mobilele din odăi și s-au urcat în pod. De asemeni, portretele de familie n-aveau ce căuta, în afară de al lui boier Grigore, mai arătos în hainele lui negre, cu cravata bine făcută și favoritele bine îngrijite. Pianul de la Papillon a fost adus la loc bun. N-avea să fie nevoie de el, pentru că erau două tarafuri de lăutari, dar era o mobilă frumoasă și rară și era bine să se vadă. Iancu a stat zile întregi și a căutat în lucrurile pe care le avea de la Conu Barbu ce i s-a părut mai de preț. Astfel, pe etajerele din pereți a păstrat, ici-colea, cîte o farfurie veche, cîte o narghilea de

cristal, sau cîte un ou de struț legat în argint. Fotografiile bătrînului Barbu — și erau multe și de toate, cu semnături — au fost alese și așezate la îndemîna curioșilor, pe mesele rămase prin colțuri. Parchetul a fost frecat și ceruit ca pentru dans; lămpile au fost schimbate cu altele, grele, de bronz, împrumutate de la Schweickert, și o zi întreagă camioane au cărat scaune închiriate. Erau toate poleite, ușoare, ca pentru o sală de bal, și îmbrăcate în catifea vișinie. Ficuși și leandri, în hîrdaie ascunse, au fost așezați lîngă uși, iar în sufragerie, pe mai multe mese întinse, s-a îngrijit bufetul, cu de-amănuntul. „Fialkovski", cea mai renumită casă a Bucureștilor, avea să întindă aci toate bunătățile, și șampania avea să curgă din belșug.

Pe măsură ce se apropia duminica hotărîtă pentru cununie, frămîntarea creștea. În fiecare dimineață, la deșteptare, primul gînd al Amelicăi era să privească afară, să vadă dacă mai ține vremea bună. Și într-adevăr, un noroc de lungă și frumoasă toamnă bucureșteană era ca un semn de fericire. Soarele era luminos și domolit din vipiile lui, cerul înalt, iar pomii, încă stufoși, încă plini de frunze, obosiți totuși de vară, presimțeau, în cîteva pete, arama sfîrșitului lor. Belșugul toamnei intra în cărute pline de la țară și se oprea la toate răspîntiile orașului. Se auzeau fierăstraiele tăietorilor prin curți. Prin pivniți se aruncau butucii, iar afară se clădeau stînjenii de lemne încă verzi, aducînd un parfum de pădure. Un miros dulceag plutea din ogrăzi și de-a lungul străzilor, din cazane mari, care clocoteau de bulioane și de magiun. În anotimpul cel mai ispititor al gospodăriei, Amelica își simțea bucuriile viitoarei ei căsnicii. Știa că tot ce nu i-a fost îngăduit, de-acum îi va fi o datorie. Și era fericită că se mărită, pentru că nimeni nu va mai putea să o împiedice (sub

cuvînt că o domnișoară nu trebuie să se îndeletnicească decît cu lucruri frumoase și curate) să intre în bucătărie să dea porunci, să gătească și să păstreze bogăția asta după pofta inimii ei și cu un gînd bun de economie.

Își dorea ca ea și doctorul Sîntu să ducă mai departe averea strînsă de Urmatecu, ale cărui strădanii abia acum i se deslușeau, căci, mai degrabă decît în sentimente, sufletul ei se risipea pe lucruri și bogății.

Ziua cununiei sosi. Ca pentru orice nuntă de lume bună, se alesese Domnița Bălașa, la o oră mai tîrzie, de seară. Caretele, în șiruri lungi, așteptau, cu bicele lor albe și felinarele aprinse, pe nuntași. În biserică era cald și mirosea a flori și a trupuri parfumate de femei elegante. Slujeau un arhiereu și cinci preoți. Profesorul Florea Petre, în frac, părea un ministru străin; domnița Natalia, cu un zîmbet luminos pe față, cu bogatele ei podoabe de safire, de la diademă pînă la inele, era coborîtă ca dintr-o cadră, frumoasă încă, dar dintr-o lume care apunea. Iancu era solemn, iar coana Mița, emoționată, cu lacrimile în gene.

Cînd arhiereul a luat cununia și a închinat cu ea fruntea lui Matei, logodindu-i pe tineri, s-a auzit un țipăt în tăcerea bisericii. Cîteva capete s-au întors, iar coana Mița a spus ca pentru ea:

— I-a venit cuiva rău de căldură!

Aproape de ieșire, lîngă un stîlp, Irma se prăbușise. N-a putut să se țină de cuvînt, după cum îi făgăduise chiar în dimineața aceea lui Matei, care a rugat-o să nu vină la biserică. Ajutată de cîțiva tineri, femeia și-a revenit numaidecît, s-a rușinat și a plecat plîngînd.

Și nimeni n-a aflat niciodată cine a fost!

La sfîrșitul slujbei, cînd au sărutat cununiile și *Evanghelia*, coana Mița a închis ochii ca la împărtășanie și a mulțumit în gînd pentru toate. Iancu s-a

împiedicat şi era cît pe-aci să scape o înjurătură printre dinţi, dar nu s-a băgat de seamă, lumea strîngîndu-se tot mai mult.

Mirii s-au urcat în caretă. Lumînările mari, cît un stat de om, împodobite cu trandafiri albi, ardeau cu flacără plină în noaptea liniştită de toamnă. Şi toate cucoanele şi mătuşile îşi spuneau una celeilalte că e un semn bun. Şi careta a plecat să ocolească oraşul, vizitiul avînd a se feri, după cum i se dăduse în grijă, să nu se încrucişeze cu o altă nuntă, ceea ce, după cum iarăşi se spunea, ar fi fost un semn rău.

În casa lui Urmatecu, între timp, soseau musafirii. Iancu îi primea. Veniseră cîteva boieroaice, aduse de domniţa Natalia. Se puteau recunoaşte după felul cum umblau, cum vorbeau şi după bijuterii. Prefectul poliţiei sosise şi el, şi erau şi cîţiva deputaţi şi senatori. După moartea baronului Barbu, Iancu îşi păstrase cu daruri şi vizite legăturile vechi. Toţi doctorii mari din Bucureşti veniseră şi pentru naş, şi pentru ginere, iar cîţiva magistraţi de la curte şi avocaţi renumiţi erau invitaţii lui Iacomin.

O linişte şi o politeţe la care Urmatecu ţinea foarte mult făceau boieria acestei soarele. Chelnerii de la „Fialkovski" serveau şampanie pe tăvi mari de argint, iar bufetul, încărcat de la pescăriile cele mai fine, ascunse în aspicuri, de la icre moi, prin toate felurile de vînaturi şi brînzeturi, pînă la prăjituri, îngheţate, piersici zemoase şi struguri de chihlimbar, îmbia cu bogăţia lui. Buchetele înfloreau peste tot, mai ales din trandafiri galbeni şi roşii, florile triste de toamnă, fără parfum, fiind depărtate cu grijă. Lăutarii cîntau valsurile la modă, şi după sosirea miresei, dansurile au început în odăile încăpătoare.

În treacăt, Iancu auzi o cucoană, din lumea cea mai bună, spunînd domniţei Natalia :

— Frumoasă nuntă ! Ce oameni bine !

Şi inima lui s-a înveselit ca de o bucurie pe care o aştepta de mult. Biruise pînă la sfîrşit ! Coana Miţa avea ochi în toate părţile. Zîmbea, mulţumea, şi se strecura modestă şi mulţumită în umbra soţului ei. Familia şi cei mai mărunţi petreceau în altă parte, prin odăile din fundul curţii. Înţeleseseră şi ei că nu se cade să se amestece cu lumea mare. Şi apoi şi Iancu le spusese la toţi că ar fi mai bine aşa, şi le făgăduise, după aceea, un chef pînă la ziuă. Ca să nu-i jignească, se arătase plictisit chiar şi împovărat de îndatoririle lui, adăugînd că e greu să duci vaza lumii. Acolo erau Schweickerţii şi Friţ ; acolo petreceau Jean şi cu Mau, Paulina Zehi, Păuna, Tîrcă şi cu Lisaveta. Fireşte, fiecare după rostul său, dar putînd să se înţeleagă între ei. Şi mai erau şi rude îndepărtate, pe care nu le mai văzuse de mult. Numai Ivanciu lipsea. De la logodnă, n-a mai dat prin casa lui Urmatecu şi nici nu a fost poftit. Se sfîrşise cu el ! În schimb, apăruse un chip nou : o fină, văduvă, de-a coanei Miţa. A început iar să vină prin casă, acum, cu treburile nunţii, să mai dea o mînă de ajutor. Era o femeie durdulie, sprintenă, cu sprîncene îmbinate şi o faţă albă ca laptele. Se îmbrăcase frumos, într-o rochie simplă, care o prindea bine, şi cînd alerga, avea şoldul rotund, pasul sprinten şi piciorul tare. Risipea în jurul ei o impresie de tinereţe, de vioiciune şi putere. O chema Tudora.

Tîrziu, printre musafirii de vază, a apărut şi Bubi. Îşi purta frumos fracul. Slăbise şi era palid. Trimisese de cu ziuă un vas de argint plin cu garoafe roşii şi cu cîteva cuvinte, prin care mulţumea şi vestea că va veni. De cum a intrat, s-a îndreptat spre Iancu :

— Le urez tinerilor o viaţă bună şi mult noroc ! zise el cu un glas blajin. Iar dumitale, numai bine... şi, oprindu-se o clipă şi ţinînd mîna lui Urmatecu în mîinile lui, adăugă : Iar nu ştiu cum să-ţi spun !

— Spune-mi Iancule! răspunse celalt. Sîntem doar vechi prieteni.

— Poate... Doar mă știi de cînd eram copil. Mai bine, nene Iancule!

— Fie și așa, coane Bubi! Tare îmi pare bine că te văd!

Și Urmatecu îl strînse de braț și îl întovărăși înspre domnița Natalia, pe care Bubi a regăsit-o cu bucurie. Apoi, luîndu-și un scaun, s-a așezat lîngă ea și au început să vorbească îndelung.

Petrecerea și belșugul deși încălziseră pe toată lumea, se păstra totuși o măsură și o vorbă scăzută, întovărășită de gesturi largi și sigure, după care se putea recunoaște creșterea și purtările celor strînși laolaltă. Urările se făceau cu ușoare ridicări de pahar și mai mult din zîmbet decît din cuvînt. Convorbirile nu lîncezeau, și oricare dintre invitați găsea iute ceva de spus care să lege și să învioreze. Urmatecu prindea frînturile de laudă ici-colea și era fericit că toate acestea se petreceau la el în casă, la nunta Amelicăi.

Și, după cîtva timp, îl întîlni pe Bubi lîngă bufet. Musafirii se răriseră.

— De multă vreme nu ne-am mai văzut, coane Bubi! Îți duceam dorul! spuse Urmatecu și se simțea că nu se preface.

— Și eu, nene Iancule! îi răspunse tînărul baron. Multe s-au întîmplat de atunci...

Și o tăcere se făcu. Cei doi bărbați se temeau parcă să vorbească de același lucru. Urmatecu întinse un pahar lui Bubi și îl ridică pe al lui.

Au băut fără să rostească vreo urare. Apoi deodată Iancu rupse tăcerea:

— Ești tare mîhnit! Duci o povară grea. Nu e așa?

Baronul făcu semn că da.

— Știu, continuă Urmatecu, să nu crezi că n-am căutat să aflu tot ce s-a petrecut cu dumneata. E o nebunie! Cum de ai putut să-ți lași averea să ajungă aici?!

Bubi dădu din umeri, ca și cum ar fi vrut să arate zădărnicia oricărei dojane și încercări.

— Nu s-au mulțumit numai cu ce le-ai dat și cu cît te-au jefuit, urmă Iancu, au vrut cu răutate să-ți desfacă din încheieturi tot ce-ți mai rămînea și să te lase în sapă de lemn! Se mai poate scăpa ceva?

— Știu eu? Deocamdată văd că totul se duce! răspunse baronul.

— Ai cel puțin situația limpede? Ai putea să știi tot ce ai de făcut?

— Am încercat. Acum cred că am prins toate firele. Cunosc toate cheltuielile și pe toți creditorii! răspunse Bubi.

— Creditori? Dumneata ai avut nevoie de creditori?

— Se pare... Planurile erau atît de mari...

— Și de ticăloase! făcu Urmatecu, regăsindu-și glasul obișnuit, de voință și de putere.

O tristețe și o oboseală întunecau fața tînărului baron. Cuvintele lui Iancu însă i-au dat o îndrăzneală și o nouă aprindere. Încrederea, pe care, neîncetat, încă din copilărie, o simțea lîngă el, i-a revenit. Și, deschis iarăși pentru o prietenie în care nădăjduia, Bubi îndrăzni să rostească iute, uitîndu-și pentru o clipă mîndria, vorba cea mare care îl chinuia:

— Dacă nu mai pot scăpa bruma ce mi-a rămas, în trei luni de zile sînt sărac! Pierd și casele părintești!

— Aici ai ajuns? făcu Urmatecu îngrozit. De ce n-ai trimis după mine? Acum, de cînd ai rămas singur, te așteptam!

— N-am îndrăznit. Credeam că mă urăști, știi pentru ce...

— Dar, coane Bubi, cum se poate să te pierzi în asemenea copilării ? Nici o femeie nu merită atîta jertfă, şi ea, mai puţin decît toate !

Şi Urmatecu îl luă în braţe pe Bubi şi-l îmbrăţişă.

— De mîine trec eu la cîrmă ! Mă primeşti ? zise el.

— Nene Iancule, cum să-ţi mulţumesc ?...

Şi cu ochii înlăcrimaţi de bucurie şi recunoştinţă, Bubi îşi găsi un zîmbet tîrziu, strîngînd cu prietenie mîna lui Urmatecu.

Trecuse mult de miezul nopţii. Musafirii plecau unul cîte unul. În cele din urmă, şi baronul s-a retras, fericit. Casa se golea, lămpile se micşorau, şi Urmatecu a rămas între ai lui. Însurăţeii trecuseră să se odihnească puţin. A doua zi porneau într-o călătorie, care avea să-i ducă departe.

Iancu îşi părăsi pentru cîteva clipe prietenii. Îl supăra fracul. Cînd s-a întors, în haine obişnuite, era din nou înviorat, vesel şi pus pe petrecere.

Taraful a început să cînte ca pentru ei ; vinul a început să curgă, şi glumele, să se ţină lanţ. Cînta Pupăză de inimă albastră şi cînta şi Friţ de-ale lui, nemţeşti ; Schweickert îşi dansa surorile pe rînd, iar boier Lefter clipea din ce în ce mai des. Coana Miţa, obosită, se prăbuşise pe un scaun, zîmbind ca în vis.

Acum abia o văzu Iancu mai bine pe Tudora. Îi plăcea. Femeia era vioaie, deşteaptă şi bună la chef. A chemat-o lîngă el, a îmbiat-o cu toate bunătăţile, apropiindu-se tot mai mult de ea, adulmecîndu-i umerii şi părul. Vinul şi femeia sporeau în el bucuria şi viaţa, care nu voiau să moară şi nu se dădeau bătute.

Prin ferestrele deschise, prospeţimea dimineţii intra cu o lumină palidă, în care, din ce în ce, pe stradă, se limpezeau casele, iar prin grădini se desprindeau pomii din umbrele nopţii... Veselia lui Iancu creştea neîncetat. Deodată el se ridică, strigînd :

— Drepţi ! Ce-aţi adormit ? Toată lumea după mine !

Şi coborînd scara cea mare, ieşi la poartă, unde aştepta brecul lui Friţ. Nuntaşii se apropiau sfioşi.

— Hai ! Ce-mi staţi ? Vreau, mă nemţilor, s-o lungim cum ştim noi, că o dată se mărită Amelica !

Şi punînd mîna pe după mijlocul Tudorei, care venise lîngă el, o urcă dintr-o smucitură de braţ, strigîndu-i :

— Aruncă-te !

Ceilalţi se urcară şi ei.

De departe, Paulina Zehi văzu că se pregătesc de plecare. Inima ei, dornică de veselie, o mîna înspre petrecerea aceasta, care avea să se lungească undeva în aer liber. Iar dragostea ei pentru Iancu, acum, după ce nu l-a mai văzut o noapte întreagă, o ispitea să plece la drum. De aceea, alergă pe cît putu, pe picioarele ei grele şi îndurerate, să ajungă la brec.

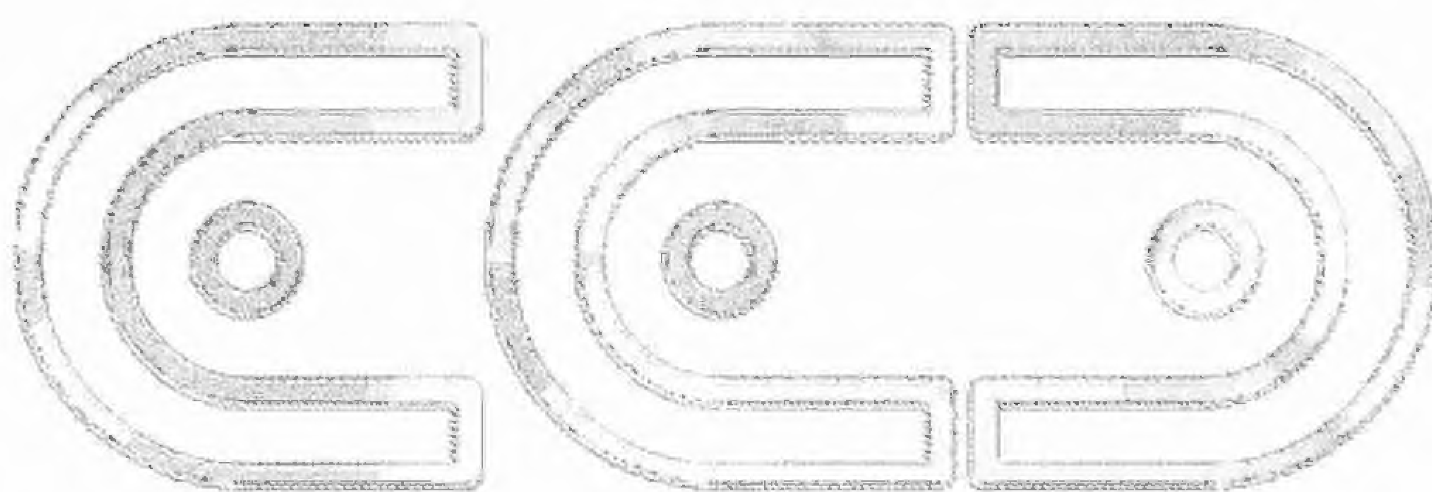
Cînd a fost lîngă scară, Urmatecu tocmai se pregătea să se urce pe capră, să ia hăţurile. Stătea cu mîinile prinse de trăsură, tăindu-i drumul Paulinei. Femeia se apropie de braţul lui, privindu-l galeş şi rugător. Parcă ar fi vrut să spună : „Ia-mă !" Bărbatul se uită lung la ea, de data aceasta fără nici o umbră în ochi, şi deodată, cu o smucitură :

— Nia, urîto ! îi zise, dînd-o la o parte cu cotul.

Rîzînd, sări sus de pe roată, struni hăţurile şi porni.

Şi pocnind din bici, el o luă înspre Herăstrău, să scoată soarele din lac de fericit ce era !

Scanare și prelucrare digitală

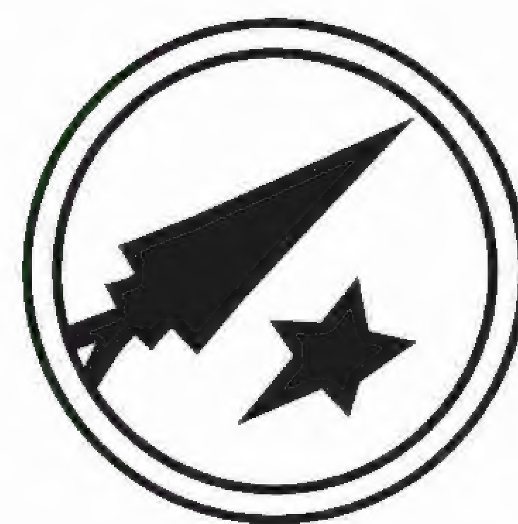

de

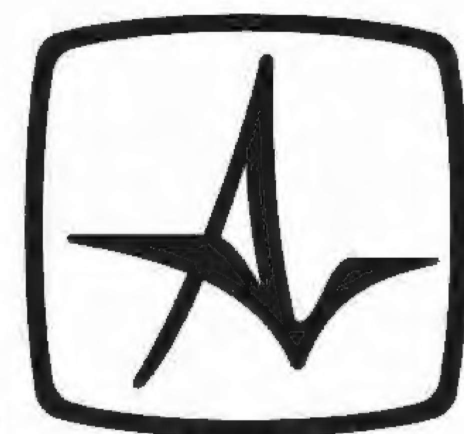
Anonim

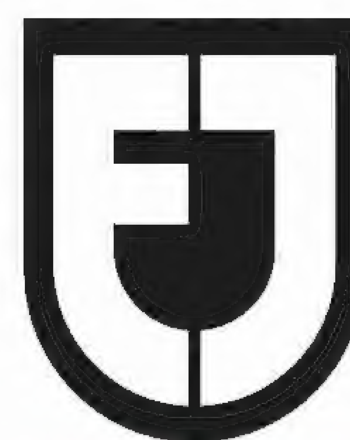
și

CAT Graur

Antwerpen

2024